

משנה ברורה ב

הלכות נשיאת כפים

סימן קכח

סימן קכט

סימן קל

הלכות סוף התפילה

סימן קלא

סימן קלב

סימן קלג

סימן קלד

הלכות קריאת ספר תורה

סימן קלה

סימן קלו

סימן קלז

סימן קלח

סימן קלט

סימן קמ

סימן קמא

סימן קמב

סימן קמג

סימן קמד

סימן קמה

סימן קמו

סימן קמז

סימן קמח

סימן קמט

הלכות בית הכנסת

סימן קנ

סימן קנא

סימן קנב

סימן קנג

סימן קנד

סימן קנה

סימן קנו

הלכות נטילת ידים

סימן קנז
סימן קנח
סימן קנט
סימן קס
סימן קסא
סימן קסב
סימן קסג
סימן קסד
סימן קסה

הלכות בציעת הפת

סימן קסו
סימן קסז
סימן קסח

הלכות דברים הנוהגים בסעודה

סימן קסט
סימן קע
סימן קעא
סימן קעב
סימן קעג
סימן קעד
סימן קעה
סימן קעו
סימן קעז
סימן קעח
סימן קעט
סימן קפ

הלכות ברכת המזון

סימן קפא
סימן קפב
סימן קפג
סימן קפד
סימן קפה
סימן קפו
סימן קפז
סימן קפח
סימן קפט
סימן קצ
סימן קצא
סימן קצב

סימן קצג
סימן קצד
סימן קצה
סימן קצו
סימן קצז
סימן קצח
סימן קצט
סימן ר
סימן רא

הלכות ברכות הפירות

סימן רב
סימן רג
סימן רד
סימן רה
סימן רו
סימן רז
סימן רח
סימן רט
סימן רי
סימן ריא
סימן ריב
סימן ריג
סימן ריד
סימן רטו

הלכות ברכות הריח

סימן רטז
סימן ריז

הלכות ברכות שונות

סימן ריח
סימן ריט
סימן רכ
סימן רכא
סימן רכב
סימן רכג
סימן רכד
סימן רכה
סימן רכו
סימן רכז
סימן רכח
סימן רכט
סימן רל

[סימן רלא](#)

הלכות תפילת המנחה

[סימן רלב](#)

[סימן רלג](#)

[סימן רלד](#)

הלכות תפילת ערבית והלילה

[סימן רלה](#)

[סימן רלו](#)

[סימן רלז](#)

[סימן רלח](#)

[סימן רלט](#)

[סימן רמ](#)

[סימן רמא](#)

הלכות נשיאת כפים

סימן קכח

{א} אין וכו' - ודינו בכל דבר כמו שמבואר לעיל בסימן נ"ה לענין קדיש ועיין שם במ"ב סקל"ג מה שכתבנו בשם הפמ"ג דמסתפק לענין ישן אם מצטרף. י"א דאין נ"כ אלא במקום שיש ס"ת אבל רוב האחרונים וכמעט כולם חולקים ע"ז. י"א דמי שבא ואמר כהן אני נאמן לישא כפיו וכן המנהג [רמ"א בא"ע סימן ג' ס"א בהג"ה]: **{ב}** מהמנין - לפי שהכהנים ג"כ בכלל ברכה מדכתיב ואני אברכם כלומר לכהנים ואפילו אם רובם כהנים ג"כ שפיר דמי כיון דיש עכ"פ ישראל אחד שיענה אמן אחר הברכת כהנים. וביהכ"נ שכולה כהנים עיין לקמן בסכ"ה: **{ג}** ואין לזר - דכתיב כה תברכו וגוי אתם ולא זרים ולא הבא מכלל עשה עשה ועיין בב"ח שכתב דדוקא עם נשיאת כפים ואפילו אם לא בירך מתחלה אקב"ו וכו' אבל אם יברך ברכת כהנים בלא נשיאת כפים אינו עובר בעשה ומפמ"ג משמע דאיסור יש בכל גווני. כתב בספר מגן גבורים דהא דאמרה תורה אתם ולא זרים אינו רק במתכוין לכוונת המצוה אבל אי לא מכוין כלל לכוונת המצוה רק שלא לעבור על דברי חבריו שחשבו שהוא כהן ואמרו לו עלה

לדוכן פשיטא דאין כאן איסור עשה כלל עייש ונייל דכ"ז דוקא למאי דקי"ל לעיל בסימן ס' ס"ד דמצות צריכות כונה דאל"ה אינו מותר רק דוקא אם מכויין בפירוש שלא לשם מצוה או שאינו מכויין כלל לברכה ועיין בבה"ל: {ד} אפילו וכו' - ר"ל אפילו אם נימא דעשה אינו עובר הזר כשמברך עם כהנים דהמיעוט אתם ולא זרים הוא רק כשמברך לבדו אפי"ה עכ"פ אסור משום הברכה שמברך בתחלה אשר קדשנו וכו' דהוי לבטלה דרק לכהנים צותה התורה לברך את ישראל: {ה} בזר העולה - אם לא משום ברכה לבטלה שלכהנים צותה התורה לברך את ישראל [נתסי שם]: {ו} ואפשר עם וכו' - ר"ל בזה קאמר הר"י דאינו עובר בעשה רק משום איסור ברכה לבטלה ולדינא הסכימו האחרונים דאין לחלק בזה ובכל גווני עובר בעשה: {ז} שאין בו אחד וכו' - כי לקמן בסימן זה מבואר הרבה דברים המעכבים לכהן לעלות לדוכן יש מהן שהן מדאורייתא לכמה פוסקים ויש מהן שהן לכו"ע מדרבנן ועיין לקמיה בס"ק י"ב: {ח} כעובר בג' - והוא כה תברכו אמור להם ושמו את שמי וגו' ומ"מ עיקר עשה אינו אלא אחת והוא כה תברכו שנאמרה בלשון צווי לברכה. כתבו הפוסקים דנשיאת כפים אין דוחה לאיסור טומאה והטעם כי יש בה עשה ולא תעשה [לנפש לא יטמא קדושים יהיו] ולכן אפילו מת פתאום אחר שכבר אמר הש"ץ כהנים דחל עליהם המצות עשה דנשיאת כפים אפי"ה צריכין לצאת תיכף החוצה. ואם הכהן אינו יודע מזה צריך להגיד לו מיהו אם הטומאה בבית הסמוך לביהכ"נ ואפשר לסתום הפתחים והחלונות של ביהכ"נ או של בית שהמת שם אפילו נודע לו א"צ לצאת עד שיגמור הנ"כ דנ"כ ד"ת וטומאה כזו אינה אלא מדרבנן. אמנם אם נודע לכהן קודם שנטל ידיו לעלות לדוכן טוב יותר שיצא תיכף החוצה: {ט} כשקורא כהנים - דבלא"ה אינו עולה דכתיב אמור להם ומתרגמינן כד יימרון להון והוא קריאת כהנים שאנו אומרין וע' לקמיה בס"ק י". וכתב המ"א ודוקא שעקר רגליו בעבודה אבל אם לא עקר רגליו אינו רשאי לעלות וכדלקמן בס"ח ואף דהחזן קרא כהנים או שא"ל בפירוש לעלות אינו עובר בעשה והא"ר הביא בשם תשובת מהר"ם מינץ שמסתפק בזה דאולי באופן זה מחוייב לעלות ע"כ יש ליזהר שלא להיות אז בבהכ"נ כדי שלא יבוא לזה ובלא"ה יש לעשות כן משום שלא יאמרו עליו שהוא פגום דמי ידע שלא עקר רגליו קצת בעבודה: {י} או אם א"ל - זה קאי ג"כ בשהיה בבהכ"נ ולא כשאמרו לו בחוץ רק דבא המחבר להורות לנו דאין נ"מ בדין בין תיבת כהנים שקורא החזן בכלל לכל הכהנים או שאמרו לו בפרט לעלות או במה שאמר לו השופך מים ליטול ידיו דהוא מרמז ג"כ על ברכת כהנים כולם בכלל אמור להם הוא ועובר בעשה אם אינו עולה וכ"ז מיירי ג"כ לפי דעת המ"א הנ"ל שעקר רגליו בעבודה. ועיין עוד בבה"ל שביררנו שם עוד דברי המחבר כולל ג"כ דאם שאמרו לו בביהכ"נ קודם שגמר ברכת רצה דהיה אז ביכלתו לעקור רגליו ולא רצה דעובר בעשה לכו"ע ועייש עוד במה שכתבנו: {יא} שוב אינו עובר - היינו אי אתרמי ליה צבורא אחרינא והטעם כיון שכבר קיים מצוה זו ביום זה לא חייבתו התורה יותר ומ"מ אם עלה פעם שנית צריך לברך מתחלה הברכה אקב"ו דעכ"פ עושה מצוה ואפילו באותו ביהכ"נ

שכבר נשא כפיו: **[יב]** כשהכהנים אינם רוצים - כגון שהוא חלש וכדומה. ועיין במ"א שכתב בשם המרדכי שהיוצא צריך לצאת קודם שמתחילין רצה והטעם כדי שלא יאמרו שהם פגומים כשלא יעקרו ברצה וגם שהלויים היוצקים מים לא יבואו ויאמרו להם לעלות **[א"ר]**. וכתבו הפוסקים דהפסולים לעלות לדוכן אפילו פסולים דרבנן א"צ לצאת לחוץ דכשהחזן קורא כהנים אין כונתו על הפסולים והסכימו עוד דאפילו אם אמרו לו בפירוש עלה או כשאין בביהכ"נ רק פסולים דבודאי כונת הש"ץ שקורא כהנים הוא עליהן אפ"ה אין צריכין לעלות ואינם עוברין בעשה דהא אינם נמנעין מצד עצמן אלא החכמים מנעו אותם ויש כח בידם לעשות זה. ומ"מ באין בביהכ"נ כהנים אחרים רק אלו הפסולים דרבנן מצדד הא"ר שיצאו לחוץ קודם רצה וכן משמע מהגהת רע"א ע"ש: **[יג]** אלא בשעה וכו' - ר"ל וממילא אין חל עליהם שום חיוב אפילו כשיכנסו אח"כ וכנ"ל בס"ב: **[יד]** שהם פגומים - ר"ל בני גרושה ובני חלוצה: **[טו]** במנעלים - שמא יפסק לו רצועה וגנאי הוא לו ומתלוצצים עליו כשסנדלו מותרת ויקשרנה בעוד שחבריו מברכים ויאמרו שכן גרושה ובן חלוצה הוא ולפיכך הלך וישב לו ואפילו במנעלים שאין להם רצועות אסור דלא פלוג רבנן. ויש להצניע המנעלים שלא יעמדו בגלוי בביהכ"נ מפני הכבוד ויחלצם קודם נטילה אך כשאפשר לו לחלצם אחר נטילה ושלא יגע בהם יכול לחלצם אחר נטילה **[אחרונים]**: **[טז]** אבל בבתי שוקים - הוא מנעלים ארוכים המגיעים עד ארכובות הרגל היינו סמוך לשוק ושרי דליכא הכא טעמא הנ"ל ואף דגם הכא רגילין לפעמים לעשות רצועות סמוך לארכובה מ"מ לא חיישינן שמא ישב לקשרם דאפילו אם הם מותרים לית בה גנאי כולי האי: **[יז]** אם הם של עור - טעמם דבכלל סנדל ומנעל הם ולא פלוג רבנן בין יש רצועות ובין אין רצועות ומ"מ בבתי שוקים עם מכנסיים ביחד שמגיעים עד אציליהם מותר לכו"ע דזה לא הוי בכלל הגזירה כלל וכן בתי שוקים של בגד אף שמחופה עור שרי אף לדעה זו: **[יח]** ונהגו להקל בקצת מקומות - ומ"מ בבתי שוקיים שלנו **[שקורין שטיווי"ל]** שרגילין לילך בהם בשוק בטיט אין להקל משום כבוד הציבור **[פרי"ח ע"ש]** ולפי טעם זה גם במנעלים של גמי שלנו **[שקורין קאלאסי"ן]** ג"כ אינו נכון מטעם זה. כתבו האחרונים דאין נכון לעלות לדוכן יחף ממש שהוא דרך גנאי שאין רגילין בזמן הזה לילך יחף לפני גדולים אלא יש לילך בפוזמקאות של בגד וכן המנהג: **[יט]** אע"פ שנטל ידיו וכו' - עיקר הנטילה אסמכו רבנן אקראי שנאמר שאו ידיכם קדש וברכו את ה' כלומר כשתשאו ידיכם קדשו אותם בתחלה והיינו נטילה ואח"כ ברכו את ברכת ה' והיא ברכת כהנים והנטילה צריכה להיות במים דוקא ולא מועיל כאן מידי דמנקי כמו בתפלה בסי' צ"ב ופסק המחבר דאע"פ שנטל ידיו שחרית יחזור ויקדש אותם קודם הנשיאות כפי דקרא תיכף לקדושה ברכה משמע: **[כ]** חוזרים ונוטלים וכו' - ואם אין לו מים כתבו האחרונים דנוכל לסמוך על שיטת הרמב"ם דס"ל דיוצא בנט"י שנטל בשחרית כל שלא הסיח דעתו ויודע שלא נגע במקום מטונף: **[כא]** עד הפרק - ככהן המקדש ידיו לעבודה **[רמב"ם]**. וע"כ כתבו האחרונים דאפשר דבעינן דוקא נטילה מכלי וכח גברא ושלא יהיו משתנים המים מברייתן

ויהיה עכ"פ רביעית מים: **[כב]** והלוי יוצק מים - וכשאינו לוי יוצק בכור פטר רחם דהוא ג"כ קדוש קצת ואם אין גם בכור טוב שיטיל הכהן בעצמו משיציק ישראל על ידו ואף שהלוי ת"ח והכהן ע"ה יש להחמיר וכ"ש אם יש כהן אחד ת"ח דמציל את כולם ומחוייב ליצוק אף על ע"ה כ"כ א"ר וכתב המגן גבורים דכן עיקר עי"ש טעמו: **[כג]** ולא נהגו - ואם הסיחו הלויים דעתם טוב שיטלו ידיהם מקודם ומכ"ש היכא דנגעו בגופן [אחרונים]. יש מקומות שהמנהג ששופכין שמן של ריח במים והמ"א כאן ובט"ז לקמן סימן תקי"א כתבו דאסור דמוליד ריחא והא"ר וכן הח"צ בסימן צ"ב דעתם להקל דלא שייך מוליד ריחא בזה כיון שהשמן עצמו מעורב במים. ובנתונים מע"ש ועיו"ט בודאי יש לסמוך עלייהו להקל אף דמוליד ריחא בידי הכהנים כמו שכתב בשע"ת: **[כד]** לא יחזור לברך וכו' - דלענין ברכה סמכין על הרמב"ם דס"ל דיצא בנטילה שנטל שחרית וכ"ז דוקא אם לא נגע במקום מטונף ולא הסיח דעתו בינתים אבל אם הסיח דעתו בינתים וכ"ש כשנגע במקום מטונף צריך לכ"ע לברך עתה על הנטילה כ"כ מ"א והא"ר כתב דבכל גווני א"צ לברך על נטילה זו דשמא לא נתקן כלל ברכה על נטילה זו וכן נהגו שלא לברך בשום גווני ולכן כל כהן ירא וחרד ישמור ידיו משעת נטילתו שחרית שלא ליגע במקום המלוכלך שלא יפול בספק ברכה: **[כה]** כשמתחיל ש"צ וכו' - היינו לכתחלה יזהר לעקור בהתחלת הש"ץ רצה אבל אם לא עקר עד שכבר התחיל הש"ץ רצה כל שלא סיים ברכת רצה שפיר דמי [א"ר ושי"א]: **[כו]** רצה כל כהן וכו' - שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ואח"כ וירד מעשות החטאת וגוי' משמע שבירך קודם שנסתלק מהעבודה לכן תקנו גם בתפלה שיעלו הכהנים לדוכן קודם סיום ברכת עבודה: **[כז]** עד שיסיים ש"ץ רצה - לאו דוקא דאפילו אם לא יגיע שם עד שיסיים הש"ץ ברכת מודים ג"כ לית לן בה כל שעקר רגליו ברצה ואידי דרישא נקט רצה [אחרונים]. עוד כתבו דעיקר העקירה מקרי אחר נטילה שאז ראוי לעלות לדוכן ולכן יעקרו רגליהם ליטול ידיהם קודם רצה וברצה יעקרו רגליהם לילך למקום המוכן לדוכןם ובדיעבד אם לא נטל ידיו קודם רצה ואם ילך ליטול ידיו יסיים הש"ץ ברכת רצה אעפ"כ יעקור ברצה לילך למקום הדוכן ואח"כ יטול ידיו שם [והיינו שיביאו לו שם מים סמוך למקום הדוכן]: **[כח]** אבל אם לא עקר רגליו ברצה - ואפילו אם עקר רגליו לילך לצד חוץ ליטול ידיו מצדד בעטרת זקנים דזה לא חשיב עדיין עקירה אף שהנטילה היא הכשר לנשיאת כפים דבעינן עקירה למקום הדוכן וזה היה עקירתו לצד חוץ וע"כ המנהג כשהש"ץ מגיע לרצה ולא באו עדיין הכהנים להיכל הוא ממתין בתפלתו עד שיבואו דחיישינן שמא עדיין לא עקרו רגליהן ממקום הרחיצה לילך לצד הדוכן. כתבו הפוסקים שאם עקר רגליו מביתו לבוא לביהכ"נ ומצא אחר רצה אע"פ שבודאי בעת שעקר רגליו מביתו היה קודם רצה לא חשיב עקירה ואינו עולה כיון שלא עקר מביתו אדעתא דדוכן אבל אם עקר רגליו מביתו לבוא לביהכ"נ לעלות לדוכן עקירה זו מועלת ועולה ויש שכתבו דאפילו באופן זה אינו עולה כ"א כשהיה ביתו סמוך לביהכ"נ ושמע שהש"ץ התחיל רצה: **[כט]** שוב לא יעלה - ואפילו היה מחמת אונס: **[ל]** עד עמדו לפני התיבה

- וכן המנהג עכשיו שאין אומרים אותו בדרך הליכתן כ"א אחר שעומדים כבר לפני ההיכל ואמרו מודים אח"ז אומרים יהי רצון זה: **[לא]** עד שיכלה אמן - לאו דוקא אלא עד שיסיים הש"ץ ולך נאה להודות כדי שיענו הקהל אמן על שתיהן [מ"א וש"א]. ולפי"ז פשוט דגם הכהנים יענו אמן על ברכת הש"ץ וכן מצאתי בשלחן שלמה: **[לב]** ואצבעותיהם כפופים - ר"ל שאינם צריכין לפרוס כפיהם: **[לג]** אם הם שנים - דכתיב אמור להם דהיינו לומר לכהנים שיברכו את ישראל ולהם משמע לשנים: **[לד]** הש"ץ כהנים - ולא חשיב הפסק בתפלה כמו דלא חשיב הפסק מה שהש"ץ מקרא להם מלה במלה והטעם דנ"כ צורך תפלה הוא: **[לה]** ולא יאמר או"א - הטעם שלא נתקן אלא בזמן שאין הכהנים מברכין בעצמם אבל כיון שהכהנים מברכין בעצמן למה יאמר הש"ץ: **[לו]** וחוזר ואומר עם קדושך - היינו הש"ץ ומה שנוהגין באיזה מקומות שהכהנים אומרים עם קדושך טעות הוא: **[לז]** ומחזירין פניהם וכו' - דילפינן בגמרא שברכת כהנים צריך להיות פנים כנגד פנים. וא"צ להיות פני הכהנים כלפי הש"ץ דוקא אלא אפילו אם ההיכל קבוע בצפון והתיבה שהש"ץ לפניו היא במזרח הכהנים עומדים לפני ההיכל בצפון ופניהם לדרום כלפי העם [מ"א בשם כנה"ג] וי"א שטוב יותר שהכהנים יעמדו במזרח אע"פ שההיכל הוא לצד אחר והעם יעמדו נגדם פנים נגד פנים [פרי"ח והביאו הפמ"ג]. שני כהנים השונאים זה את זה ואפילו נדרו הנאה זה מזה מותרין לעלות ביחד ואין אחד יכול לומר לחבירו עלה אתה בשחרית ואני אעלה במוסף או להיפוך כי יכול לומר אני רוצה לברך בשתיהן אבל כהן שהצבור שונאים אותו או הוא שונא את הצבור סכנה הוא לכהן אם ישא כפיו (ולכן יצא מביה"מ קודם רצה אם אינו יכול לכוף את יצרו ולהסיר השנאה מלבו) וע"ז תקנו בברכה לברך את עמו ישראל באהבה: **[לח]** ואם הוא אחד וכו' - ואפילו אם יש עמו עוד אחד קטן פחות מבן י"ג שנה ג"כ אינו קורא כהנים [מב"ט סי' ס"ד] והפרי"ח מפקפק בזה ומיהו לפי מנהגנו שהש"ץ אומר אלהינו ורק שיאמר כהנים בקול רם לא איכפת לן כלל דליכא הפסק והוא מעין התפלה ומה"ט כתב הא"ר שאפילו ליכא כהן קטן רק כהן אחד גדול נמי אם אמר הש"ץ בקול רם כהנים אין לגעור בו דאין שום הפסק בזה: **[לט]** מחזיר פניו - ונושא כפים ומברך ג"כ מתחלה אע"ג דאינו מחוייב לעלות לפי מה שכתב לעיל בס"ב [מ"א בשם רמ"מ] ומכ"ש לדעת המהר"ל וט"ז סק"ג דמחוייב לעלות מה"ת אם הוא אחד אע"פ שלא קראו דמברך: **[מ]** כשמחזירין פניהם וכו' - ויש מהראשונים שס"ל דברכה זו מברכין קודם שמחזירין פניהם והמדקדקין יוצאין ידי שניהם דהיינו שמתחילין הברכה בעוד שפניהם כלפי ההיכל ובתוך הברכה מחזירין פניהם כלפי העם וגומרין [אחרונים]: **[מא]** מברכין וכו' - היינו שכולם מברכין ולא שאחד יברך והאחרים יענו אמן [מ"א בשם המב"ט]: **[מב]** מגביהים ידיהם וכו' - דגמרינן ברכה זו ממה דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם הרי דצריך נשיאת ידים ובהאי קרא הכתיב ידו רמו דצריך להגביה יותר ידו אחד ומסתמא היא הימנית: **[מג]** יד ימנית קצת - מ"מ צריך ליזהר שיניח גודל הימין על גודל השמאל שלא יתפרדו כדי שלא ישבר החלון דבעינן ה' כוים ואם יתפרדו אין הריוח שבין הימין לשמאל נחשב כלל

לאויר. ויש שכתבו שבין מלה למלה וכ"ש בין ברכה לברכה רשאי לקרב אז הגודלים עם האצבעות משום עייפות: **[מד]** וחולקים אצבעותיהם - דאיתא בתנחומא פרשת נשא משגיח מן החלונות מבין אצבעותיהם של כהנים מציץ מן החרכים בשעה שפושטים כפיהם: **[מה]** ומכוונים לעשות ה' וכו' - רמז לזה ממה דכתיב החרכים ה' חרכים: **[מו]** ופורשים כפיהם כדי וכו' - ר"ל לא כמו שנושא אחד ידיו בתפלה שהוא נושא ידיו כלפי שמים: **[מז]** מתחילין הכהנים וכו' - ובכהן אחד שאין קוראין לו כו"ע מודים דמקרינן ליה יברכך: **[מח]** לומר יברכך - ס"ל דמה דקיי"ל שצריך להקרות אותם מלה במלה הוא לבד מתיבה ראשונה דביה ליכא למיטעי: **[מט]** ואח"כ מקרא אותם - מדכתיב אמור להם ודרשינן מלמד שהחזן אומר להם אמרו ומ"מ הוא רק למצוה לכתחלה ואינו מעכב וראיה לזה מלקמן סכ"ה בהכ"נ שכולה כהנים עיי"ש [פרי"ח] וכתב עוד דהשיץ צריך להקרות מתוך הסידור לא בעל פה: **[נ]** אין מברכין וכו' - וכ"ז הוא מן התורה דילפינן כ"ז מקראי בלשה"ק דכתיב כה תברכו בלשון הזה ובעמידה דכתיב לשרתו ולברך בשמו מה שירות בעמידה דכתיב לעמוד לשרת ה"נ ברכה ובנשיאת כפים דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ובקול רם דכתיב אמור להם כאדם האומר לחבירו. עוד ילפינן בגמרא דצריך להיות פנים כנגד פנים וכתבו רוב הפוסקים וכמעט כולם דהני כולהו לעיכובא הוא ואפילו בדיעבד לא יצאו באופן אחר. ובכל אלו טוב שיצא לחוץ קודם רצה כשאין יכול לברך כדינו [אחרונים]: **[נא]** ובעמידה - היינו שיהא הכהנים בעמידה אבל הצבור רשאים לישוב רק שיהיו פנים כנגד פנים [מ"א] והמנהג שהכל עומדין וכן משמע במאירי סוטה פ"ז ומגילה פ"ג וכן משמע באשכול הלכות ברכת כהנים דכתב שהכל צריכין לעמוד לפניהם באימה ובכובד ראש. וכהן שהוא חלוש ואינו יכול לעמוד אלא ע"י סמיכה לא ישא כפיו דהוא כישיבה [אחרונים]: **[נב]** ובנשיאת כפים - ומי שידין מרתתין ואינו יכול להגביה ידיו אינו נושא כפיו ואפילו בדעבד מעכב ואפילו אם יעשה סמוכין שיהיו קשורין בכובע שבראשו ויכניס בהם ידיו שיהיו נשואות למעלה לא מהני דהוי ע"י סמיכה ואנן בעינן שישאו ידיהם ממש [נ"ב ומגן גבורים והובא בשע"ת] אך אם אפשר לו להגביהם לשעה מועטת יגביה בשעת אמירתו יברכך ויניח בשעת הניגון בין תיבה לתיבה ויחזור ויגביה בשעת אמירת התיבה וכמו שכתב בתשובת כתב סופר סימן י"ג ע"ש: **[נג]** ובקול רם - היינו בקול בינוני לאפוקי בלחש ומ"מ לפעמים צריך בקו"ר ממש כגון שהמתפללים הם רבים ובעינן שיהא כל הקהל שומע כדאמרינן בספרי [פרי"ח]. והנה מי שקולו צרוד [שאינו יכול לדבר בקול בינוני כ"א בלחש] לכאורה פשוט שאינו יכול לישא כפיו וטוב שיצא קודם רצה: **[נד]** ואומרים רבון - ובר"ה ויו"כ שמאריכין בניגוני היום תאמצנו וכו' לא יתחילו לומר רבון עד לבסוף כדי שיסיימו עם הקהל כאחד: **[נה]** מה שהבטחתנו - שתסכים על ברכתנו וכדכתיב ואני אברכם: **[נו]** ושיענו הצבור אמן - ומסתברא דגם הכהנים צריכין לענות אמן על ברכת השיץ. יאמרו אדיר במרום ויכונו לסיים כאחד עם השיץ: **[נז]** לכוף אצבעותיהם - פי' שידיהם יהיו פרושות עד שיחזירו פניהם: **[נח]** ואינם

רשאים לעקור - ויזהרו שלא ידברו עד שירדו מדוכנן אף שכבר הורידו כפיהם [א"ר בשם מטה משה]: [\[נט\]](#) עד שיסיימו הצבור - היינו רוב הצבור [פמ"ג]: [\[ס\]](#) לענות אמן - דקודם אמן עדיין לא נסתיים הברכה. ועכשיו שהמנהג לומר לכהנים בירידתם מן הדוכן יישר מהנכון שלא ירדו הכהנים מהדוכן עד לאחר שיסיים הש"ץ קדיש כדי שלא יתבטלו הכהנים והעם מעניית איש"ר ושאר אמנים עי"ז כמו שמצוי: [\[סא\]](#) בין בתחלה בין בסוף וכו' - פי' בתחלה כשעולין לדוכן ופניהם כלפי ההיכל שהוא במזרח וקורין להם כהנים מתחילין להחזיר פניהם כלפי העם לצד ימין שלהם שהוא בדרום ואח"כ למערב נגד הצבור ובסוף כשמתחיל הש"ץ שים שלום ומחזירין פניהם כלפי הקודש מתחילין להחזיר פניהם דרך ימין שלהם שהוא בצפון ואח"כ לצד המזרח נגד ההיכל. כשיררדים מן הדוכן לא יחזירו אחוריהם להיכל אלא יצדדו ויחזירו פניהם קצת להיכל כתלמיד הנפטר מרבו שמחזיר פניו אליו בצאתו מלפניו [אחרונים]:

[\[סב\]](#) המטונפים - נראה דה"ק סתם מנעלים כמטונפים הם [א"ר ופמ"ג]:

[\[סג\]](#) לקרות כהנים עד שיכלה וכו' - זהו לפי דעה המבוארת לעיל בסעיף יו"ד דבמקומות שנושאים כפיהם אין אומרים או"א ברכנו וכו' אלא תיכף אחר סיום ברכת מודים קורא הש"ץ כהנים אבל לפי מנהגנו שתמיד הש"ץ אומר או"א כמו שכתב הרמ"א שם לא שייך כלל דין זה דהא שוהה בלא"ה הרבה יותר ע"י אמירתו או"א: [\[סד\]](#) מפי הצבור וכו' - היינו רוב הצבור: [\[סה\]](#) מפי כל הצבור - לפי שהוא חיוב על העם לשמוע כל הברכה מפי הכהנים ולהכי דקדק המחבר בכאן וכתב כל הצבור להורות דאף אם יש קצת אנשים שטועין ומאריכין באמן יותר מדאי צריך להמתין גם עליהם לפי שהחיוב הוא על כולם לשמוע וכ"ז הוא לשיטת המחבר לעיל בס"יג שפסק דאין החזן מקרא תיבת יברכך וע"כ צריך להזהיר הכהנים בהתחלתם יברכך אבל לדין שהחזן מקרא גם תיבת יברכך יש אזהרה על החזן שלא יתחיל להקרות התיבה של יברכך קודם שסיימו עכ"פ רוב הצבור אמן ואחר שסיים החזן את התיבה אז מותרין הכהנים להתחיל יברכך: [\[סו\]](#) אמן שעונים אחר ברכת וכו' - וה"ה שאינו רשאי הקורא להתחיל יאר ישא עד שיכלה האמן מפי הצבור: [\[סז\]](#) עד שתכלה התיבה וכו' - כדי שישמעו הצבור התיבה יפה מפי הכהנים ולא תתערב בה שמיעתם מהמקרא: [\[סח\]](#) מפי המקרא - ונראה דה"ה שהמקרא לא יתחיל להקרות תיבה אחרת עד שיסיימו הכהנים התיבה שלפניה:

[\[סט\]](#) עונין אמן - היינו בכל ברכה וברכה [אחרונים]: [\[ע\]](#) עד שיכלה - האחרונים פקפקו בהג"ה זו דלא משכחת לה דהרי אין מתחילין לומר רבון העולמים עד שיחזירו פניהם ואין מחזירין פניהם עד אחר שמתחיל הש"ץ שים שלום כמבואר לעיל בס"ט"ו וזהו אחר שכבר ענו הצבור אמן:

[\[עא\]](#) אחר ברכה של כהנים - שמא תתבלבל דעתו ולא ידע להקרות אח"כ פסוק ב' או ג' ואם מתפלל מתוך הסידור ומובטח לו שלא תתבלבל דעתו רשאי לענות אמן דאמן זה אינו חשיב הפסק דהוא צורך תפלה ועל אמן של הברכה אשר קדשנו בקדושתו וכו' יש מחמירין שבכל גווני לא יענה משום הפסק בתפלה ושאינו אמן של הב"כ גופא דלא הוי הפסק שהוא מורה על קבלת הברכה: [\[עב\]](#) לא ישא - שמא לא יוכל לכוין לחזור

לשים שלום שדעתו מטורפת מאימת הצבור ואפילו אם בטוח הוא בעצמו שלא תטרף דעתו ג"כ לא רצו חכמים להקל בזה לעקור ממקומו ולעלות לדוכן היכי שיש כהנים אחרים בביהכ"נ ולא תתבטל הנשיאת כפים: **{עג}** את כפיו - אלא הוא עומד ואחר שאינו כהן מקרא כמ"ש סכ"ב: **{עד}** אבל אם א"ל וכו' - ומיירי כשאמרו לו בברכת רצה או קודם לכן אבל אם אמרו לו אחר סיום ברכת רצה אינו רשאי לעלות כמ"ש ס"ח [מ"א וש"א] ועיין לעיל בסק"ט דעת א"ר בשם מהר"מ מינץ בזה: **{עה}** דהא עובר בעשה - ומפני זה צדדו האחרונים דאפילו אם אינו מובטח לחזור לתפלתו ג"כ יעלה לדוכן דמפני חשש טירוף ובלבול התפלה שכל עיקרה אינה אלא מד"ס אין לו לעבור על עשה דאורייתא ובפרט השתא שמתפללין מתוך הסידור בודאי יעלה: **{עו}** מובטח לו שיחזור - ולדין שמתפללין מתוך הסידור הוי כמובטח לו שיחזור לתפלתו ומ"מ כשיש כהנים אחרים לא יעקור רגליו דהא אף במובטח לא שרינן אלא בדליכא כהן אחר: **{עז}** מעט בעבודה - לילך לצד הדוכן והטעם משום הא דאיתא לעיל בס"ח ע"ש: **{עח}** ויעלה לדוכן - היינו שיעקור רגליו לגמרי ויעמוד על הדוכן פנים נגד פנים כדן: **{עט}** ויברך ב"כ ויקריא לו אחר - היינו שיברך ברכת אשר קדשנו וכו' ואח"כ מקריא לו אחר תיבה בתיבה אבל אין לומר שמקריא לו תיבת כהנים בתחלה דהא כיון שאין שם אלא הוא הרי פסקינן לעיל בס"י דלאחד אינו קורא כהנים: **{פ}** עדיף טפי - קאי על מובטח הנזכר מתחלה וקאמר דאע"ג דמובטח החזן עצמו יורד אח"כ מן הדוכן ומסיים שים שלום כ"ז הוא אם המקרא לא כוון לשמוע תפלת הש"ץ מתחלה ועד סוף וכ"ש כששח באמצע ולכך לא יכול לסיים שים שלום דהא חסרו לו הברכות שלפניה אבל אם המקרא כוון מתחלה ועד סוף הרי שומע כעונה ולכן עדיף טפי שהוא בעצמו יסיים גם שים שלום כדי שלא תהיה התפלה מופסקת בהליכת הש"ץ מהדוכן למקומו לפני התיבה וה"ה דצריך שיכוין הש"ץ לשמוע מה שאומר המקרא שים שלום דאלי"כ תהיה תפלת הש"ץ מתחלתה עד שים שלום בלבד: **{פא}** שיסיים המקרא שים שלום - ודעת הגר"א בביאורו דטוב יותר שיסיים הש"ץ בעצמו תמיד וכן בדה"ח וח"א וש"א כולם הזכירו בסתמא שיסיים החזן בעצמו ולא הזכירו עצה זו המבוארת בשו"ע: **{פב}** לטירוף הדעת - דע"י טרדתם בהשתנות הניגונים לא ידעו איזה פסוק או תיבה יתחילו ואף שמקרינן לפניהם כל תיבה ותיבה מ"מ ע"י טירוף דעתם ישכחו ג"כ קריאת המקרא: **{פג}** ואין לנגן וכו' - וכן החזנים בכל מקום שמנגנים לא נכון שינגנו בענין אחד הרבה נגונים [ט"ז] ועיין בא"ר שהמליץ בעדם: **{פד}** אלא נגון אחד וכו' - ונראה דה"ה שלא ינגנו הכהנים כל אחד ניגון אחר דגם בזה יש בלבול: **{פה}** שיהא המקרא ישראל - כ"כ הרמב"ם ואסמכה אקרא שנאמר אמור להם מכלל שאין המקרא מהם ולפ"ז לפי מנהגנו שהש"ץ הוא המקרא כמ"ש בס"י ממילא צריך להשתדל לכתחלה שהש"ץ העובר לפני התיבה לא יהיה כהן: **{פו}** ויקרא אותם - היינו כל ברכת כהנים מלה במלה: **{פי}** והחזן עומד ושותק - פי' עד גמר ברכת כהנים אבל משים שלום ואילך יאמר החזן בעצמו. והנה כל דין זה של המחבר הסכימו האחרונים שאין זה רק לכתחלה אבל

כשאין שם מי שיוזע להקרות יקריא הכהן הש"ץ בעצמו: **[פח]** כמו שעומד בתפלה - שהרי מתפללין שיברך הש"י את ישראל [לבוש]: **[פט]** ולא יסתכלו בהם - ר"ל לא בפני הכהנים ולא בידיהם והטעם הוא ג"כ כדי שלא יסיחו דעתם מהברכה וא"כ כ"ש שלא יסתכלו במקום אחר ומדינא אינו אסור אלא בהסתכלות מרובה שיכול לבוא לידי היסח הדעת אבל ראייה קצת שרי דדוקא בזמן המקדש שהיו מברכין בשם המפורש והשכינה היתה שורה על ידיהם היה אסור אפילו ראייה קצת משא"כ בזה"ז ומ"מ נוהגין גם עכשיו זכר למקדש שלא להביט בהם כלל: **[צ]** וגם הכהנים וכו' - ג"ז משום היסח הדעת וכנ"ל: **[צא]** ע"כ נהגו וכו' - ומנהג זה יותר נכון [א"ר והגר"א וש"א]: **[צב]** וידיהם חוץ לטלית - בד"מ מוסיף שגם העם נוהגין לכסות פניהם בטלית כדי שלא יוכלו להסתכל בידי הכהנים: **[צג]** עם שאחורי הכהנים - היינו אפילו אינו אחוריהם ממש אלא משוכים לצדדים כיון שעכ"פ הוא מאחוריהם אינו בכלל ברכה ואפילו אינו מפסיק מידי בינם לבין הכהנים: **[צד]** אינם בכלל ברכה - דבעינן דוקא פנים כנגד פנים כמ"ש לעיל בסקל"ז: **[צה]** אבל מלפניהם ומצדיהם - פי' לא מיבעיא אלו שהם מלפני הכהנים משוכים לצדדים פשיטא דבכלל ברכה הם אלא אפילו כנגד צדדי הכהנים ממש אפי"ה בכלל ברכה הם וצדדים שלאחריו כבר כתבנו דאינו בכלל ברכה. ולפי"ז אותן העומדים בכותל מזרחי והאה"ק בולט קצת לביהכ"נ והכהנים עומדים לפניו אינן בכלל ברכה והב"ח הליץ בעדס דעכשיו שכל אחד קונה מקום בביהכ"נ חשובים כאנוסים דאינו יכול לילך לדחות את חבירו ממקומו אבל אין זה מספיק דבקל יוכל למצוא מקום פנוי לעמוד בצדי הכהנים או באמצע ביהכ"נ על הבימה או ברוח מערבית של ביהכ"נ [כ"כ האחרונים]: **[צו]** אם הם אנוסים וכו' - אבל בלא אנוסים אפילו עומדים בביהכ"נ אלא שהם אחורי הכהנים אינם בכלל ברכה דמראים בעצמם שאין הברכה חביבה להם מדלא הלכו לקבל הברכה פנים אל פנים: **[צז]** כולם - היינו לבד מש"ץ שאף שהוא כהן הרי קיי"ל לעיל בס"כ דש"ץ כהן ויש שם כהנים אחרים לא ישא את כפיו אף שהוא מובטח לחזור לתפלתו אלא יהיה הוא המקרא וכמו שכתבנו לעיל בסקפ"ז דאם אין ישראל להקרות יכול כהן להקרות: **[צח]** לאחיהם שבשדות - ולא קאמר לנשים וטף דלא חשיבי לברכס לחודייהו אבל גם הם בכלל הברכה: **[צט]** הנשים והטף - ר"ל אם ישנם שם ואם אינם שם ג"כ נושאים כפיהם דעניית אמן אין מעכב את הברכה: **[ק]** יותר מעשרה וכו' - הטעם דכיון שיש עשרה גדולים שיוכלו לענות אמן על הברכה מוטב שיתקיימו שניהם ויהיו מקצתן עולין והעשרה יענו אמן: **[קא]** והעשרה עונין וכו' - דאע"ג דקיי"ל לעיל בס"א דנ"כ בעשרה והכהנים מן המנין ונמצא שאין כאן עשרה עונים ואפי"ה שפיר דמי שאני התם דכיון דעיקר ברכת כהנים על ישראל נאמרה חשיבי אפילו בפחות מעשרה ואפילו יש שם רק ישראל אחד כולם עולים לדוכן ומברכין לישראל זה משא"כ בנידון דידן שכולם כהנים לא חשיבי לברכס לחודייהו אא"כ יש עשרה שיקבלו הברכה ויענו אמן: **[קב]** אין לומר וכו' - דכלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין: **[קג]** שלא לאמרם - וכ"כ האחרונים דכן עיקר וכתבו

המ"א והט"ז דהאומרן יאמר בשעה שש"ץ מקרא לפני הכהנים וא"ר מגמגם גם בזה ע"ש וכן הנהיג הגר"א שלא לאמרן (מע"ר) ומכ"ש שיש לזהר שלא לומר הפסוקים בקול כמו שעושין ההמון ובפרט מה שחוזרין המלות מתיבת יברכך ולהלן וזהו טעות שלא נזכר בשום מקום מנהג זה [א"ר]: **[קד]** כהן אינו וכו' - לשון הגמרא שלא יאמר הואיל ונתנה תורה רשות לברך אוסיף ברכה אחת משלי כגון ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים וגוי' ת"ל לא תוסיפו ומסיק שם הגמרא דאפילו כבר סיים כל ברכותיו ג"כ עובר בלאו וכ"ש אם הוסיפה באמצע הברכות. ודוקא להוסיף פסוק אחר אסור אבל לומר ברכת כהנים כמה פעמים אינו משום בל תוסיף דלא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים [אחרונים]: **[קה]** ואם הוסיף וכו' - וה"ה אם גרע מהברכות עובר משום בל תגרע: **[קנו]** יכול לישא את כפיו - כנ"ל דליכא בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים ומ"מ חיובא ליכא עליו כיון שכבר נשא כפיו ביום זה וכנ"ל בס"ג. ועיין לעיל במשנה ברורה סק"א דאע"ג דאינו מחויב לישא כפיו כמה פעמים ביום אחד מ"מ כל פעם שנושא כפיו הוא מברך אשר קדשנו ב"ו וכו'. כהן המתפלל שמונה עשרה אם אין שם כהן אחר בביהכ"נ צריך להפסיק ולעלות לדוכן כדי שלא תתבטל הנשיאת כפים ואחר שיגמור הני"כ ירד מהדוכן ויגמור תפלתו ואם יש שם כהן אחר אינו פוסק מתפלתו אם לא שאמרו לו עלה לדוכן או טול ידיך דאז אפילו יש שם כהנים אחרים צריך להפסיק ולעלות. וכל מקום דמפסיק בתוך התפלה כדי לעלות לדוכן צריך לעקור רגליו קצת בתוך התפלה כשאומר הש"ץ רצה אבל אם לא עקר רגליו כשאומר הש"ץ רצה אינו רשאי לעלות [מ"א בשם רדב"ז וש"א] אמנם הא"ר מפקפק בעיקר היתר זה של הפסק באמצע התפלה אפילו באמרו לו עלה דאע"ג דתפלה דרבנן היא מ"מ אפשר דהעמידו חכמים דבריהם אפילו במקום עשה וכן דעת הגאון יעב"ץ בסידורו שלא להפסיק באמצע התפלה לני"כ כשעומד בברכה אחרת אם לא שהגיע בתפלתו למקום ברכת כהנים שאז דעתו שמותר לו לעקור רגליו ולעלות לדוכן שבמקום זה לא מקרי הפסק שהוא מעין שים שלום [והנה כשמסער בתוך התפלה שיגיע אז לאותו מקום בשוב עם הש"ץ צריך לזהר לעקור רגליו קצת לצד הדוכן בעת שמתחיל הש"ץ רצה וכמו שכתבנו למעלה] וגם זה דוקא אם הוא מובטח שלא תטרף דעתו ויחזור לתפלתו ובלא"ה אסור בכל גווני להפסיק בתפלה זהו תוכן דבריו שם ע"ש: **[קז]** נושא כפיו - ואם רואה שכשיעלה לדוכן יעבור זמן התפלה ילך לחצר ביהכ"נ ויתפלל שם אבל אם א"ל קודם רצה עלה צריך לעלות דאם לא יעלה עובר בעשה דאורייתא ודחי תפלה דרבנן ואם לא קרא ק"ש ורואה שכשיעלה לדוכן יעבור זמן ק"ש ילך ג"כ לחצר ביהכ"נ ויקרא ק"ש ואם א"ל קודם רצה עלה יקרא פסוק ראשון ויעלה וישא כפיו [מ"א וש"א]: **[קח]** שהם בזהקניות - קאי גם אפניו והוא המנומר בנקודות דקות לבנות. ואותן המנומרים בנקודות דקות [שקורין זומר שפרענקלען] אם שכיח שם אף דלא הוי רוב אנשי המקום כך ישא את כפיו: **[קט]** בו - שהוא דבר המתמיה ובשביל זה יסיחו דעתם מלכוין לשמוע הברכה: **[קי]** בתי שוקים - היינו כעין פוזמקאות שלנו: **[קיב]** ואם היה דש וכו' - דהטעם דמוס פוסל בפניו ידיו ורגליו וכן בכל הני הוא משום דחיישינן שיסתכלו בו ובדש לא יסתכלו בו כי אינו חידוש

בעיניהם. איתא בש"ס דפוחח לא ישא את כפיו דגנאי הוא לצבור ומהו פוחח מבואר לעיל בסימן נ"ג סיי"ג ע"ש. כתב הפר"ח דחולי מעים לא ישא את כפיו ומ"מ נראה דטוב שיצא קודם ר צה: **{קיב}** הולך באקראי וכו' - דלא רגילי אינשי לישא וליתן עמו ואינם מורגלים במומו ועיין בה"ל: **{קיג}** אלא וכו' - דכיון שעכ"פ בא להשתקע שם לאיזה זמן רגילים לישא וליתן עמו והורגלו במומו בשלשים יום: **{קיד}** אם מנהג וכו' - דהא אין יכולין להסתכל בהן ואם אין המנהג כן רק שהוא רוצה לעשות כן מפני המומין שבו אסור ואפילו רוצים כל הכהנים לעשות כמוהו כדי שלא יהא בו שינוי משאר כהנים אפ"ה אסור דמ"מ יסתכלו בהם מפני ששינו מנהגם ויסיחו דעתם: **{קטו}** לשלש הכהנים וכו' - אבל לא מהני מה שבאיזה מקומות הקהל מכסין פניהם דמ"מ כשידעו שיש מום אתו לאיסתכולי וגם יש בחורים שאין להם טליתים: **{קטז}** לידיו - אבל למומין שבפניו מהני: **{קטז}** מסתכלין בהם - ובמקום שנהגו הכהנים לשלש הטלית על פניהם וידיהם בפנים מן הטלית נושא כפיו וכנ"ל: **{קיח}** מלאכתן בכך - ומיירי כשאינו דש בעירו דבדש באומנתו זה בעירו אפילו אין אנשי העיר מלאכתן בכך ג"כ מותר [ב"י ולבוש ופ"ח ושי"א ובאיזה שו"ע ישנים כתוב זה במחבר גופא]: **{קיט}** שאינו יודע וכו' - וה"ה מי שהוא כבד פה וכבד לשון [רמב"ם]: **{קכ}** לאלפין עיינין - וה"ה מי שקורא לחית"ן ההי"ן או שקורא לשבולת סבולת ואם כל בני עירו קוראין כך מותר לישא כפים שם באותו מקום. ומטעם זה כתבו האחרונים דבזמנינו שרוב בני עמנו אין יודעים להבחין בין הברת העי"ן לאל"ף ממילא מותר לישא כפיו וי"א עוד דבמדינת רוסיא שרגילין הרבה לקרוא שבולת סבולת אף דכלל אנשי המדינה יודעים ההפרש שבין שיי"ן ימנית לשמאלית מ"מ מותר לישא כפיו [ט"ז והובא בא"ר]: **{קכא}** שלא הביא - ואם נעשה בן י"ג שנה ויום אחד תלינן לענין זה שמסתמא הביא ב' שערות וכעין שפסק הרמ"א לעיל בסי' נ"ה בס"ה בהג"ה: **{קכב}** אינו נושא - אפילו באקראי שאין כבוד צבור להיות כפופין לברכת קטן: **{קכג}** ללמוד ולהתחנך - ומטעם זה רשאי לברך ג"כ מ"א וכ"כ הרדב"ז בח"א בסי' תקס"ה. וחינוך זה אינו כשאר זמני החנוך שהוא כבר חמש כבר שית כ"א בשודע לישא כפיו כמנהגי הכהנים: **{קכד}** ומיהו - גם זה הוא מטעם כבוד הצבור שאין כבודם שיברכם תמיד בקבע וביחידי איש שלא נתמלא עדיין זקנו: **{קכה}** באקראי - ובמדינתנו שאין נושאין כפים אלא ביו"ט מותר לישא כפיו בכל רגל אפילו בפני עצמו כדי לאחזוקי נפשיה בכהני דלא מקרי זה אלא אקראי [מ"א וט"ז ושי"א]: **{קכז}** ועיין לעיל וכו' - כלומר דשם מבואר דאפילו היה לו זקן מועט קרינן ביה נתמלא זקנו אם הוא מבן י"ח שנה ומעלה וקודם לכן בעינן מילוי זקן ממש: **{קכז}** שהרג את הנפש - דכתיב ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם וגו' ידיכם דמים מלאו: **{קכח}** אפילו בשוגג - ואם אנסוהו להרוג נושא את כפיו ואע"ג דברציחה קי"ל דיהרג ואל יעבור מ"מ אם עבר ולא נהרג לא מיפסל לני"כ בשביל זה [מהר"ח ופ"ח]: **{קכט}** אפילו עשה תשובה - טעם דעה זו דס"ל דאע"פ שאין לך דבר שעומד בפני התשובה מ"מ אין קטיגור נעשה סניגור דבידים אלו שהרג את הנפש אין ראוי לישא את כפיו אע"פ

שעשה תשובה. דחף אשה הרה והפילה נושא את כפיו דאין חייבין מיתה על עוברין [אחרונים]: **{קל}** וי"א דאם וכו' - היינו אפילו כשעבר במזיד: **{קלא}** והכי נהוג - ויש איזה אחרונים שמחמירין עכ"פ במזיד ועיין בה"ל: **{קלב}** מל תינוק ומת וכו' - חדא דאיכוין לשם מצוה ועוד מי יימר דכלו ליה חדשיו ועוד שמא הרוח בבלתו אח"כ ומת: **{קלג}** מרננים אחריו וכו' - לא קאי אמל תינוק דבזה אפילו יש עדים נושא כפיו אלא מרננים אחריו שהרג ממש אפ"ה כיון שאין עדים אין לפוסלו מנשיאת כפים ומיהו הוא בעצמו אם יודע שאמת הוא לא ישא את כפיו בין לעצמו בין עם כהנים אחרים: **{קלד}** מומר לע"ג וכו' - בין בשוגג ובין במזיד ואפילו עשה תשובה דילפינן מעבודה שהוא פסול לה וכדכתיב אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים וגו'. אם הבטיח להמיר וחזר לא נפסל לכו"ע. כתבו האחרונים דאפילו אם המיר לדת ישמעאלים שאינן עובדים ע"ג אפ"ה נקרא מומר ולא ישא כפיו. וכן אם הוא מומר לחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעו"ג ולא ישא כפיו: **{קלה}** וי"א שאם עשה תשובה וכו' - היינו אפילו עבד ע"ג במזיד: **{קלו}** לד"ה נושא כפיו - ואף דברמב"ם שהוא בעל דעה ראשונה כתב בהדיא דאף אם עבד באונס לא ישא כפיו הכא מיירי בלא עבדה עדיין רק שהמיר דתו דהיינו שהודה לע"ג וקבלה באלוה ואף דגם זה הוא כעובד ע"ג ממש לענין חיוב מיתה במזיד מ"מ לענין אנוס מקילינן לנשיאת כפים כיון דעכ"פ לא עשה מעשה: **{קלז}** רביעית יין בב"א - דברכת כהנים מדמינן לעבודה ובעבודה במקדש בכה"ג חייב: **{קלח}** מעט מים - ר"ל שלא היה יין חי רק מזוג מעט: **{קלט}** מותר - דבכה"ג במקדש אינו חייב ורק איסורא בעלמא ולהכי בני"כ דקילא מעבודה מותר לכתחלה: **{קמ}** אע"פ שהוא מזוג וכו' - דבכה"ג במקדש חייב: **{קמא}** עד שיסיר וכו' - עיין סימן צ"ט ס"ב ושייך גם לכאן. וכ"ז לענין יין אבל בשאר משקין המשכרים כתב המ"א דמותר לישא כפיו אפילו נשתכר עד שאינו יכול לדבר בפני המלך דבתפלה כה"ג תפלתו תועבה כדלעיל בסימן צ"ט בנשיאת כפים מותר אם לא שהגיע לשכרותו של לוט דאז כשוטה יחשב וכ"כ בספר מטה יהודה אבל הרבה אחרונים חולקין ע"ז וסוברין דגם בשאר משקין כל שנשתכר בהן עד שאינו יכול לדבר לפני המלך אינו נושא כפיו. וביין מגתו דעת מ"א לאסור בני"כ וכמה אחרונים חולקין עליו כיון שאינו משכר: **{קמב}** אחד מהדברים וכו' - ר"ל הנזכרים בסימן זה: **{קמג}** שאינו מדקדק במצות - היינו אפילו מצות חמורות כעריות וכדומה: **{קמד}** מרננים אחריו - אפי' רינון של אמת שהוא מפורסם לכל ברשעתו: **{קמה}** שאין שאר עבירות וכו' - פי' חוץ מע"ג = מעבודת גילולים = ושפיכות דמים וכנ"ל: **{קמו}** מונעין - היינו אפילו לא עשה תשובה על חטאיו והטעם כתב הרמב"ם לפי שזו מ"ע על כל כהן וכהן שראוי לנשיאת כפים ואין אומרים לאדם רשע הוסף רשע והמנע מן המצות ואל תתמה ותאמר ומה תועיל ברכת הדיוט זה שאין קבול הברכה תלוי בכהנים אלא בהקב"ה שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם הכהנים עושין מצותן שנצטוו בה והקב"ה ברחמיו מברך את ישראל כחפצו עכ"ל: **{קמוז}** כהן שנשא גרושה וכו' - וה"ה חללה וזונה או חלוצה

ומה שנתבאר בסמוך שאין שאר עבירות מונעים נ"כ היינו דוקא בעבירות שאין שאר הכהנים מוזהרים יותר מישראל אבל במה שהכהנים מוזהרים יותר מישראל שקדושת כהנים גרם לו והוא חיללו לפיכך פסול מדרבנן לכל דבר כהונה עד שידור ע"ד רבים וכו': **[קמח]** על דעת רבים - שנדר שהודר עד"ר אין לו התרה אבל כשלא ידור עד"ר חיישינן שמא ילך אצל חכם וישאל על נדרו לפי שיצה"ר תוקפו לעריות: **[קמט]** מהנשים שהוא אסור בהם - וגם צריך לגרש אותה כ"כ האחרונים [ומה שלא הזכיר המחבר דבר זה משום דקאי אף על גירשה ומתה שהוזכר בתחלה] ואם ירצה לשהותה עוד על איזה זמן שלא לגרשה אף שהדיר ממנה הנאה אסור לישא כפיו וגם אינו עולה לתורה ראשון: **[קנ]** נטמא למת וכו' - והיינו דוקא במזיד וע' בבה"ל: **[קנא]** ויקבל - בב"ד ובזה א"צ לידור ולישבע כנ"ל בסעיף מ"ם דשאני עריות דיצרו תקפו. וע' בתשובת כתב סופר סימן ט"ז ברופא שמבקר מתים שיש לו תועלת הרווחת ממון לא סגי בקבלה לבד עד שידור ברבים כמו בנשים בעבירה ע"ש: **[קנב]** שהמירה לע"ג או זנתה - עיין במ"א שהוכיח דלא מחללת אביה רק בזנות דהו"ל לשמרה אבל לא בהמרה והא דנקט שהמירה משום דכיון שהמירה מסתמא זנתה ג"כ ומש"כ או זנתה היינו או זנתה לחוד: **[קנג]** אין מחוייבין עוד לקדשו - היינו לענין לפתוח ראשון ולברך ראשון אבל לא לענין נשיאת כפים שהרי אפילו אם בעצמו עבר על איסור זנות ג"כ נושא כפיו כדלעיל בסל"ט וכ"ש שאין נפסל ע"י זנות בתו [אחרונים] ומבואר במרדכי דמ"מ יש רשות לקדשו אלא שאין מחוייבין: **[קנד]** כי אביה וכו' - ודוקא כשזינתה ארוסה או נשואה דבהכי מיירי קרא אבל פנויה לא וכתבו אחרונים דבזמן הזה אין מנהג לפסול כהן בשביל זנות או המרת דת של בנו ובתו: **[קנה]** החלל - דהיינו הנולד מאיסורי כהונה שהן גרושה זונה וחללה: **[קנו]** אינו נושא כפיו - לפי שאינו בכיהונו והרי הוא כזר לכל דבר כמ"ש באבן עזר סימן ז'. ואפילו חלל של דבריהם כגון הנולד מחלוצה ג"כ אינו נושא כפיו [אחרונים]: **[קנז]** יצא מביהכ"נ - דמדינא חייב האבל לברך שהרי חייב בכל מצות האמורות בתורה אלא שנהגו שלא לישא כפים משום שצריך הכהן להיות בשמחה וטוב לב בשעת הברכה כדכתיב וטוב לב הוא יברך ולכך צריך לצאת כדי שלא יקראוהו לעלות לדוכן ואפי' בשבת ואין שם כהן אלא הוא לא יעלה. ובדיעבד אם לא יצא וקראוהו לעלות לדוכן בין בשבת ובין בחול בין שאין שם כהן אלא הוא ובין עם כהנים אחרים צריך לעלות דאלי"כ עובר בעשה: **[קנת]** אפי' עד י"ב חודש - היינו אפילו בשבת ויו"ט שאינו נקרא שרוי בשמחה שהרי אסור לילך לשמחת נישואין וכיו"ב וה"ה הקובר מתו ברגל אע"פ שעדיין לא חל עליו האבלות מ"מ הרי עכ"פ אסור בשמחה כל ימות הרגל וה"ה אונן אפילו ביו"ט שהוא חייב בכל המצות מ"מ הרי אינו שרוי בשמחה וכבר כתבנו דמ"מ אם קראוהו לעלות יעלה וי"א דבאונן אפי' קראוהו לעלות לא יעלה: **[קנט]** על אביו ועל ואמו - וה"ה כל שלשים על שאר קרובים שמחוייב להתאבל עליהם. ואם אין שם בביהכ"נ שני כהנים אחרים חוץ מהאבל מותר להאבל לישא כפיו תוך י"ב חודש על אביו ואמו או תוך ל' על שאר קרובים: **[קס]** דאינו נושא

כפיו - ומיהו נשוי שאין אשתו עמו מותר לכו"ע: [\[קסא\]](#) ונהגו שנושא כפיו - היינו אפילו אין שם כהן אלא הוא: [\[קסב\]](#) אע"פ שאינו נשוי - דדוקא באבלות מחמרין ששרוי בצער משא"כ בזה שאע"פ שאינו בשמחה מ"מ אינו שרוי בצער: [\[קסג\]](#) בשעה שקורין כהנים - באמת צריך לצאת בברכת רצה וכמ"ש כמה פעמים אלא דגם בעת ברכת כהנים צריך שלא יהיה בביהכ"נ משום פגמא וכנ"ל בס"ד: [\[קסד\]](#) בכל מדינות אלו וכו' - ובא"י ובכל מלכות מצרים המנהג לישא כפים בכל יום והפוסקים קלטו למנהגם בזה: [\[קסה\]](#) אלא ביו"ט משום וכו' - בין שחל בחול או בשבת ויש מקומות שנוהגין שאין נושאין כפים אפילו ביו"ט כשחל בשבת אבל אין מנהג זה עיקר כלל כמו שכתבו הרבה אחרונים. נהגו הכהנים סלסול בעצמן לטבול בעיו"ט משום נשיאת כפים שלמחר וגם בלא"ה צריך אדם לטהר א"ע ברגל ומ"מ אין זה מעכב בדיעבד: [\[קסו\]](#) שרוים בשמחת יו"ט - וביה"כ ג"כ נושאין כפים שיש בו שמחת מחילה וסליחה: [\[קסז\]](#) ועל בטול מלאכתם - הלשון מגומגם וח"ו ישראל קדושים יצטערו בשבת על בטול מלאכתם ביום הקדוש. והנכון שצ"ל ובשביל בטול מלאכתם וקאי טעם זה על הא דלעיל שאין נושאין כפים בשאר ימים וכן פלגינהו בד"מ שכתב טעם לפי שטרודין בהרהורין וכו' להא דאין נושאין כפים בשבת ואימות החול כתב הטעם משום בטול מלאכה עיי"ש: [\[קסח\]](#) הופכים בהם וכו' - והטעם שנהגו כן כדי שתתפשט הברכה לכל האנשים שעומדים מצדיהם: [\[קסט\]](#) שמאריכין בניגון וכו' - כתב בא"ר בשם תשובת בית יעקב מה שנוהגין לנגן אמירת וישמר בלא כ"ף ואח"כ הכ"ף וכן עושים בויחנך הוא טעות דדוקא בסוף מאריך דקודם שמסיים לא משמע כונת התיבה כלל וכן החזנים יזהרו שלא יחלקו התיבות לשתים: [\[קע\]](#) כי כל אחת מהן וכו' - הוא טעם גם על דברי המחבר והכונה דאע"ג דשלוש ברכות הויין בברכת כהנים מ"מ בכל ברכה בפני עצמה יש בה שתי ברכות דהיינו יברכך ה' ברכה א' וישמרך ברכה שניה יאר וכו' אליך היא ברכה אחת ויחנך ברכה ב' ישא ה' וכו' אליך ברכה א' וישם לך שלום ג"כ הוי ברכה אחת [לבוש] והמ"א כתב הטעם שהופכין פניהם באלו התיבות משום דכל אלו התיבות הם לנוכח: [\[קעא\]](#) ובשעה וכו' - צ"ל בשעה וכן הוא בספרי שו"ע ישנים: [\[קעב\]](#) בניגון התיבות וכו' - היינו בשעה שמאריכין בניגון הברת אות אחרונה של התיבה אבל לא בעת שאומרים התיבה דאז צריך לשתוק ולכוין כמ"ש בסכ"ו: [\[קעג\]](#) והמקרא - פי' ש"ץ המתפלל פשיטא שלא יאמר הרבון דהוי הפסק בתפלה אלא אפילו כשהש"ץ הוא כהן ואחר הוא המקרא ג"כ לא יאמר המקרא הרבון שמא תטרף דעתו ולא יוכל לחזור ולהקרות מיהו לאחר שהקריא לפניהם תיבת שלום יוכל אז לומר הרבון דתו ליכא חשש דטירוף דהא הוא אינו מסיים ברכת שים שלום רק הש"ץ וכמש"כ לעיל בסעיף כ"ב במ"ב [אחרונים]. כתב בתשובת מהר"מ לובלין כשאין כהנים במוסף לעלות לדוכן נוהגים שאין אומרים ותערב: [\[קעד\]](#) דהוי כמועל בהקדש - שהרי נאמר וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב ואף עכשיו שאין לנו קרבנות בקדושתו הוא עומד ומשום זה אסור בגרושה ולטמא למתים: [\[קעה\]](#) אם לא מחל על כך - אבל אם מחל

מותר שכבוד הכהונה [כמו לפתוח ראשון או ליטול מנה יפה ראשון וכדומה מדברים שאנו מחויבין לכבדם] ניתן להם רק להנאתם לפיכך בידו למחול וליתן רשות לישראל להשתמש בו ויש מי שאומר שאינו יכול ליתן רשות להשתמש בו אא"כ יש לו איזה הנאה כגון בשכר או אפילו בחנם לאדם חשוב שהוא חפץ לשמשו ונהנה מזה אבל אם אין לו שום הנאה מזה אין יכול למחול דאע"ג דכבוד יוכל למחול שימוש ענין של בזיון הוא וטוב להחמיר לכתחלה. ולהשתמש בהם שירות בזויות בודאי יש לזהר [מגן גבורים]:

סימן

קכט

[א] אלא בשחרית ומוסף ובנעילה - היינו דבחול בכל יום בשחרית ובשבת ויו"ט גם במוסף וביוה"כ גם בתפלת נעילה והוא כשהוא עדיין יום: **[ב]** ביום שיש בו נעילה - היינו בתעניתים המבוארים לקמן סימן תקע"ט שתקנו רבנן בהן תפלת נעילה כמו ביוה"כ"פ: **[ג]** שמא יהא הכהן שיכור - שנשתכר בסעודתו ושיכור אסור בנ"כ וכו"ל בסימן קכ"ח סל"ח משא"כ במוסף לא גזרו דכיון שאסור לסעוד סעודת קבע קודם מוסף כ"א טעימה בעלמא כמבואר בסימן רפ"ו ס"ג ליכא למיחש לשכרות: **[ד]** של תענית - היינו של ת"צ שיש בהם נעילה הנ"ל או של יוה"כ: **[ה]** אטו מנחת וכו' - לפי שביום שיש בו נעילה מתפללים מנחה בעוד היום גדול כדי להתחיל נעילה קודם שקיעת החמה לכן מתחלפת היא במנחה של שאר הימים שהיו נוהגים ג"כ להתפלל בעוד היום גדול מפני שהיו רוצים לאכול אח"כ [שאסור לאכול קודם תפלת המנחה כמ"ש בסימן רל"ב] ובנעילה לא גזרו אטו שאר ימים לפי דליכא תפלת נעילה כ"א בתענית [גמרא]: **[ו]** שאין בו נעילה - היינו כל הארבעה תעניות וצום אסתר: **[ז]** סמוך לשקיעת החמה - שהיה מנהגם לאחרה סמוך לשקיעה: **[ח]** והמנהג שלנו וכו' - ר"ל שאין נושאים כפים כלל במדינותינו בכל ימות השנה רק בימים טובים וגם זה רק בתפלת מוסף ומ"מ כל הדינים הנזכרים בסעיף זה נ"מ גם לדידן לענין אמירת או"א ברכנו וכו' ולפי המבואר לעיל בסי' קכ"ז דבזמן שראוי מדינא לישא כפים אומרים או"א: **[ט]** שהדבר ידוע וכו' - ר"ל ולא אסרו בזה כי אם משום דמיחלף בשאר יומי וכו"ל בסעיף א' לכן אין מורידין אותו אם כבר עלה אבל במנחה של שאר יומי אף אם עלה ירד (אחרונים): **[י]** מקרי קצת ראוי - ומ"מ המתענים עד חצות ומתפללין מנחה כגון בער"ה וכדומה לא יאמר הש"ץ אלהינו וא"א אפילו לשיטה זו:

סימן

קל

[א] מאן דחזא - ובמדינותינו נוהגין כל הקהל לאמר תפלה זו בשעת הדוכן אפילו אותם שלא חלמו והטעם דכיון דאין אנו נושאים כפים כי אם ברגלים א"א שלא חלם לו פעם אחת בין רגל לרגל: **[ב]** ולא ידע וכו'

- אי טבא הוא או בישא הוא: {ג} ונימא הכי - וכבר נתבאר לעיל סוף סימן קכ"ח בהג"ה דהנכון לאמר זה בשעה שמאריכין בניגון התיבות שבסוף הפסוקים עיי"ש: {ד} וחלומותי שלך וכו' - המג"א כתב דצ"ל בין חלומות שחלמתי על אחרים ובין חלומות שחלמתי על עצמי אבל בסידורים שלנו הנוסחא להיפך דהיינו בין שחלמתי על עצמי ובין שחלמתי וכו' וכן הסכים בא"ר. כתבו האחרונים שיסיים בתפלה זו בפעם ראשון ותשמרני כנגד מה שהכהנים מסיימים וישמרך ובפעם ב' ותחנני כנגד ויחנך ובפעם ג' ותרצני כנגד שלום ורש"ל מוסיף שטוב לאמר בפעם ג' ותבא עלי ברכת כהניך ותרצני (א"ר ומגן גבורים עיי"ש). כשנושאים כפים ביו"ט שחל בשבת אין לומר הרבון דאין אומרים תחנה בשבת אם לא כשחלם לו חלום רע באותו הלילה (אחרונים): {ה} דליסיים בהדי כהני - כצ"ל. [ותיבת גם ט"ס] והיינו בסוף כל פסוק שמסיימין והם ג' פעמים [א"ר] וכן כתוב בשם הגר"א שהיה נוהג לומר גם בסוף פסוק ג' הרבש"ע הנ"ל שהוזכר בגמרא ולא היה"ר הנדפס בסידורים: {ו} ואי לא לימא וכו' - פי' שלא סיימו עדיין הכהנים יאמר גם אדיר במרום וכו' כי היכי דליסיים בהדי כהני תיבת שלום ויענו הצבור אמן על שניהם ויש נוהגים שבכל פעם אומרים אדיר במרום בשעת אמירת ש"ץ שים שלום בשעה שאומר וטוב בעיניך וכו': {ז} ובמקום שאין וכו' - כמו במדינותינו שאין נ"כ כל השנה רק ביו"ט: {ח} לדוכן - דוכן פירושו המקום שעולין שם הכהנים בשעת נ"כ: {ט} יאמר כ"ז בשעה - פי' תפלת רבון ואם גמר הרבון קודם שסיים הש"ץ תפלת שים שלום יאמר ג"כ אדיר במרום וכנ"ל. כתבו אחרונים דאין לומר תפלת רבון בכל יום ויום כ"א בשחלם לו בלילה שלפניו דאין יאמר חלום חלמתי בשלא חלם כלל: {י} שים שלום - ואם ראה שלא יוכל לסיים עם הש"ץ יתחיל בשעה שש"ץ אומר יברכך:

הלכות סוף התפילה

סימן קלא

{א} אין לדבר וכו' - דעיי"ז אין תחנתו שמתחנן בני"א מתקבלת כ"כ ודוקא כשמפסיק ועוסק בדברים אחרים לגמרי אבל שיחה בעלמא לית לן בה [ודוקא שלא בעת שש"ץ חוזר התפלה דאז צריך לשתוק ולהאזין היטב כל ברכה וברכה כדלעיל בסימן קכ"ד ס"ד] וכ"ש דלדבר קדושה כגון מה שמפסיקין בתחנות כגון והוא רחום בודאי מותר להפסיק ואפילו בתוך נ"א ג"כ מותר לענות איש"ר וכל דבר קדושה [אחרונים]: {ב} בין תפלה וכו' - מיהו עם עבר ודבר פשיטא דצריך ליפול על פניו. מותר להתפלל במקום אחד וליפול במקום

אחר ואך שלא יפסיק באמצע: {ג} כשנופל על פניו - הנה נפילת אפים שנהגו בה בימים הראשונים היה בדרך קידה דהיינו ליפול על פניו ארצה ושלא בפישוט ידים ורגלים ועכשיו לא נהגו ליפול על פניהם ממש אלא בהטיית הראש וכיסוי הפנים בלבד. ונוהגים לכסות הפנים בבגד ולא די כיסוי היד שנופל פניו עליה לפי שהיד והפנים גוף אחד הם ואין הגוף יכול לכסות את עצמו [מ"א]: {ד} על צד שמאל - לפי שמצינו כשאדם מתפלל שכינה מימינו שנא' ה' צלך על יד ימינך ונמצא כשהוא מוטה על שמאלו פניו כלפי שכינה ואם היה מוטה על יד ימינו היה להיפך ולא יתכן לעבד להיות אחורי פניו כלפי אדונו: {ה} על צד ימין - כי השכינה נגד האדם ונמצא שמאל השכינה כנגד ימינו וכשהוא מטה על ימינו והשכינה כנגדו יכוין שמאלו תחת לראשי וימינו תחבנקי: {ו} והעיקר וכו' - וכן דעת ה"ט"ז ומ"א שאין לשנות ממנהג זה וכן נהגו העולם (וואפילו להגר"א דסובר דהעיקר כהמחבר דתמיד על שמאל מ"מ אם מתפלל בביהמ"ד והעולם נוהגין כהרמ"א מ"מ אסור לשנות משום לא תתגודדו). וש"ץ העומד מימין הארון טוב שיטה ראשו מעט כלפי הארון: {ז} ובערבית - ר"ל לצד ערבית דהיינו במנחה שאין אנו נוהגין להניח תפילין ומי שמניח תפילין גם שם יפול על ימינו ועיין בח"א שמצדד דאז יוכל לסמוך על דעת הגר"א וליפול על שמאלו: {ח} לפי מנהגו - ובמדינות אלו נוהגין לומר רחום וחנון וכו': {ט} לומר ואנחנו לא נדע - לפי שהתפללנו בכל ענין שיוכל אדם להתפלל בישיבה ובעמידה ובנפילת אפים כמו שעשה משה רבינו ע"ה שנא' ואשב בהר וגו' ואנכי עמדתי בהר וגו' ואתנפל לפני ה' וגו' ומאחר שאין בנו כח להתפלל בע"א אנו אומרים ואנחנו לא נדע מה נעשה וכו' וראוי לומר ואנחנו לא נדע בישיבה מה נעשה בעמידה (של"ה ואחרונים): {י} מיושב - כתב ב"י שהטעם הוא ע"ד הקבלה ובריב"ש כתב שאין קפידא. כתבו אחרונים בשעת הדחק נוכל לסמוך על הריב"ש וע"כ אם סיים תפלתו וצריך לעמוד עכ"פ כדי הילוך ד' אמות וקודם שיעור זה התחיל הציבור לומר תחנון יעמוד שם במקומו ויפול על פניו מעומד עם הצבור וכן אם אחר עומד נגדו ומתפלל שמ"ע ואסור ל"א לישוב נגדו אפילו כמלא עיניו ואי אפשר לו לילך לצדדין יפול על פניו מעומד וכן כל כה"ג: {יא} ארון וס"ת בתוכו - ארון לאו דוקא אלא ה"ה ס"ת לחוד די. וטעם הי"א משום דמצינו בקרא רמז שנפילה היא לפני ארון ה' וכדכתיב במלחמת העי ויפול על פניו לפני ארון ה'. ואם אין שם ס"ת רק שאר ספרים דעת הא"ר והדה"ח דלא יפול על פניו רק יאמר המזמור בלא נפילת אפים ויש חולקין בזה. ובמקום שיש ס"ת לכו"ע אפילו יחיד בביתו נופל על אפיו: {יב} כיסוי פנים - הוא נפילת אפים שלנו: {יג} וחצר ביהכ"נ הפתוח וכו' - היינו דבעת שהתפלל בחצר הוא פתח ביהכ"נ פתוח ונוכל לראות מאותו צד מקום הארון הוי כמתפלל לפני הארון משא"כ אם מתפלל בחצר בצדדים אחרים כגון שפתח ביהכ"נ במערב והעזרה נמשכת גם לצד דרום והוא מתפלל שם ואין שם ס"ת אין צריך נ"א וה"ה אם היה פתח ביהכ"נ נעול אפילו הוא מתפלל בחצר נגדו א"צ נ"א. כתבו האחרונים דאם הוא מתפלל בעזרת נשים ג"כ צריך נ"א כיון שיוכל לראות מהחלונות מקום הארון: {יד} אפילו יחיד בביתו - משמע דאפילו הוא רחוק מביהכ"נ ג"כ נופל על אפיו והנה לפי המבואר בסימן נ"ה ס"כ איירי הכא דאין שם טינוף מפסיק בין ביתו

לביהכ"נ [אחרונים]: **[טו]** אומר תחנה וכו' - והוא שהציבור ג"כ אומרים תחנון בשעה זו: **[טז]** אין נפילת אפים וכו' - והטעם ע"פ קבלה עיין בב"י. ולומר המזמור של נפילת אפים אין חשש אפילו בלילה [א"ר]: **[יז]** בלילה - ולכן אם נמשכה תפלת המנחה עד הלילה אין נופלין ע"פ ובין השמשות של לילה נוהגין ליפול. ובימים שאומרים אבינו מלכנו במנחה יוכל לדלג א"מ כדי ליפול מבעוד יום [מ"א וש"א]: **[יח]** שהוא קרוב וכו' - ובא"ר הביא להקל מחצות ולהלן וכן משמע במ"א: **[יט]** ליום - ויש נוהגין להאריך בסליחות עד נכון היום ואז יפלו על פניהם אך בער"ה לא יתכן מנהג זה שהרי אין נופלין על פניהם בער"ה [מ"א]: **[כ]** לא בבית האבל - היינו כל שבעה והטעם דאז מדת הדין מתוחה עליו וע"כ יש ליזהר מלהגביר מדת הדין וכמו הטעם דאין נ"א בלילה [לבוש] ואפילו אחר שיצא מביתו א"צ לומר דתחנון מקומו מיד אחר תפלת י"ח וכנ"ל בריש הסימן אבל והוא רחום יאמר אח"כ בביתו ויש מקילין בזה. והנה כ"ז דוקא בבית האבל א"א תחנון שלא להגביר מדת הדין אבל כשהאבל מתפלל בביהכ"נ או בבית אחר אין הצבור נגררין אחריו ואומרים תחנון ומ"מ האבל עצמו לא יאמר. ועיין בא"ר שמסתפק דאפילו כשמתפלל במקום המת כשאין האבל בביתו שלא לומר תחנון. אין אומרים הלל בבית האבל. ובר"ח כשמתפלל בבית האבל אפילו כשהולך אח"כ לביתו א"צ לאמרו ובחנוכה שגומרים את ההלל צריך לאמרו אח"כ בביתו אבל בשבת שחל בו ר"ח או אם קבר את מתו ברגל אפילו אם מתפללין בבית האבל אומרים הלל כיון שאין בו אבלות: **[כא]** ולא בבית החתן - היינו משעה שנכנס לחופה אבל מקודם אומרים ויש מקילין אף בשחרית [שלחן שלמה וכן משמע קצת מהגר"א] וכתבו האחרונים דאפילו יצא אח"כ לביתו ג"כ א"צ לומר תחנונים דכיון שהיה בבית החתן או בביהכ"נ בשעת התפלה חלה עליו השמחה וכן במילה דינא הכי: **[כב]** ולא בביהכ"נ ביום מילה - ר"ל בביהכ"נ שימולו אח"כ בה את התינוק אף שאין מתפללין שם הבעלי ברית וכתבו האחרונים דאם הבעלי ברית מתפללין שם [ונקראין בעלי ברית אבי הבן והסנדק והמוהל ולא המוציא והמביא התינוק] אף שהמילה בבית אחר אין נופלין ע"פ: **[כג]** ולא כשיש שם חתן - ומשום דמצוה לשמוח עמו השמחה נמשכת לכל הנלוים אליו [אחרונים]: **[כד]** באותו ביהכ"נ - והמתפללין בעזרה כיון שנגררין אחרי ביהכ"נ כשאין שם ארון ותיבה א"כ כשם שבביהכ"נ אין אומרים גם הם אין אומרים: **[כה]** אע"פ שמתפללין וכו' - ודעת רש"ל ובי"ח וט"ז דאין אומרים כשמתפללים אצל התינוק ובא"ר הכריע דאם מתפללין מנחה בבית התינוק קודם הסעודה או באמצע סעודה א"א תחנון אבל לאחר בהמ"ז אומרים תחנון וכ"כ בדה"ח וכתב הח"א דכל זה כשמתפללין אצל התינוק אבל כשמתפללין בבית אחר אע"פ שהבעל ברית שם אומרים תחנון אפי" קודם הסעודה. וכתב עוד דבעל ברית וסנדק ומוהל א"א לעולם במנחה אפילו לאחר בהמ"ז דיו"ט שלהם הוא: **[כו]** שנכנס לחופה - ובזמנינו נוהגין שאין נופלין כל ז' ימי המשתה ואפילו אם יום ז' הוא יום א' של החופה אם מתפללין קודם שהיה החופה כגון אם היה החופה מעט קודם לערב ביום א' אין אומרים תחנון עד יום א' הבא מעט קודם לערב ודוקא אם היה

החתן בחור או הכלה בתולה אבל אלמן שנשא אלמנה אין זה נוהג רק גי ימים וכן הדין ביהודים וכן טוב ליהודים שלא יכנסו לחתן לביהכ"מ כל ז' ימי המשתה שנמנעין לומר תחנון בעבורו: **[כז]** מילה - וה"ה חתן וא"ר ומגן גבורים]: **[כח]** מתפללים סליחות - שמניחין מקצת וא"צ להניח לגמריה: **[כט]** בלא זה - ר"ל דנהגו באיזה מקומות לומר והוא רחום בכל תענית צבור אף שאינו בב' וה' אפ"ה אם חל מילה בו אין אומרים והוא רחום: **[ל]** בט"ו באב - דבגמרא איתא שהיה יו"ט גדול בזמן המקדש: **[לא]** בט"ו בשבט - שהוא ר"ה לאילנות ונוהגין האשכנזים להרבות אז במיני פירות של אילנות: **[לב]** שלפניו - משמע מזה דבט"ו באב וט"ו בשבט נופלין במנחה שלפניו ואין נוהגין כן [ע"ת]: **[לג]** בפורים - היינו בשני ימים וכן בפורים קטן בשנה מעוברת ובכל אלו אין אומרים גם במנחה שלפניו וכן בל"ג בעומר מלבד בער"ה ובעיו"כ אומרים במנחה שלפניהם: **[לד]** בעיו"כ - ובשאר עיו"ט א"צ לבאר שהוא מבואר בסעיף הסמוך: **[לה]** ומנהג פשוט וכו' - ובכל אלו א"א תחנון גם במנחה שלפניהם. והנה כל אלו הסעיפים הוא לענין תחנון אבל למנצח אומרים בכולם מלבד בר"ח וחנוכה ופורים וערב פסח וערב יוה"כ וט"ב וה"ה שאין אומרים בשנה מעוברת ביום י"ד וט"ו באדר ראשון גם אין אומרים אותו בבית האבל [אחרונים] עוד כתבו דאל ארץ אפים ולמנצח דינם שוה: **[לו]** עד אחר שבועות - ויש מקומות נוהגין שלא ליפול כל השנה ימים שאחר שבועות מפני שהקרבת של חג השבועות היה להם תשלומין כל ז': **[לז]** ליפול על פניו - היינו כשהוא דרך קידה ואפילו בלא פישוט ידים ורגלים ואפילו לא היה שם רצפת אבנים דבשאר כל אדם שרי באדם חשוב אסור ואם הוא מטה קצת על צדו אפ"י על רצפת אבנים שרי דאין זה נפילה על פניו וכ"ש נפילת אפים שלנו שהוא רק הטיית הראש וכיסוי פנים בעלמא בודאי שרי: **[לח]** כשמתפלל על הצבור - פי' ובפני הצבור דכסיפא ליה מילתא שמהרהרין שאין הגון ואין ראוי ליענות אבל בביתו אפילו מתפלל על הציבור מותר ואפילו בפני הציבור דוקא כשהוא לבדו נופל על פניו ואין הקהל נופלין עמו דאם כל הקהל נופלין אזי אם אין ח"ו נענים אין גנאי כ"כ להאדם חשוב דלא עדיף הוא מכלל הציבור: **[לט]** שיענה כיהושע ב"נ - שאמר לו הקב"ה קום לך למה אתה נופל על פניך: **[מ]** וכן אסור וכו' - אקדים הקדמה קצרה כדי שיתברר היטב והוא דהנה כתיב בתורה ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה דהיינו אפ"י כשמשתחוה לשמים על אבן משכית או על רצפת אבנים דחדא מילתא היא וכתבו הפוסקים דאין אסור מן התורה כי אם כשיש תרתי לגריעותא דהיינו כשמשתחוה בפישוט ידים ורגלים וגם על רצפת אבנים דוקא אבל דרך קידה דהיינו שנופל על אפיו על הרצפה בלא פישוט ידים ורגלים או אם הוא בפישוט ידים ורגלים שלא על רצפת אבנים אסור רק מדברי סופרים דגזרו קידה אטו השתחויה ושלא על הרצפה אטו רצפה אבל אם היה תרתי למעליותא דהיינו דרך קידה בלא רצפת אבנים לא גזרו רבנן וכן אם היה נופל דרך קידה על רצפת אבנים אך שלא היה קידה גמורה דהיינו שנטה קצת על צדו או אם היה בפישוט ידים ורגלים ושלא על הרצפה ונטה קצת על צדו דלא הוי פישוט ממש ג"כ

מותר ועתה נבוא לבאר דברי הג"ה. וכן אסור לכל אדם וכו' ר"ל כמו באדם חשוב הנ"ל אסור אפי' בלא אבן משכית כן הכא אלא דשם אסור אפילו דרך קידה והכא אין אסור רק דוקא דרך פישוט ידים ורגלים: **[מא]** אין שם אבן משכית - או רצפת אבנים. ואם יש שם רצפת אבנים אפי' דרך קידה אסור [ודוקא כשפניו דבוקים בקרקע אבל אם שוחה בתפלה אפי' יש שם רצפה שר] ודוקא נגד רצפת אבנים אבל רצפת לבנים אין אסורה דאבן כתיב ולבנה לאו אבן הוא כדכתיב ותהי להם הלבנה לאבן: **[מב]** אם אין שם אבן משכית - אבל כשיש אבן משכית לא מהני הטיה על צדו כיון שהוא בפישוט ידים ורגלים: **[מג]** כשנופלין על פניהם - ר"ל כשהם נופלים דרך פישוט יו"ר שלא על הרצפה צריכים להטות על צדיהם וכן כשיש רצפה אפי' נופלים דרך קידה בעלמא צריכין להטות על צדיהם: **[מד]** אם יציעו - צ"ל או יציעו ור"ל דאז אפי' בלא הטיה על צדיהם שרי בשני האופנים אלו שצירנו:

קלב

סימן

[א] מתרגמינן - כדי שיבינו הכל: **[ב]** בכונה - דאמרינן בגמרא מיום שחרב המקדש עלמא קאי אקדושא דסידרא. כשמכריזין דבר יש להכריז קודם שמתחיל הש"ץ לומר אשרי ולא בין אשרי ללמנצח וכש"כ בשעה שאומרים הקהל אשרי או סדר קדושה שתתבטל עי"ז כונתן: **[ג]** וע"ל סימן נ"ט - דשם מסיק הרמ"א דנתפשט המנהג לומר אף ביחיד ומ"מ לכתחלה טוב יותר לומר בציבור וע"כ אם הציבור התחילו לומר ואתה קדוש והוא לא אמר עדיין אשרי ובא לציון יש לו לאמרו עמהם ואח"כ יאמר אשרי ולמנצח וגם השני פסוקים שקודם ואתה קדוש דהיינו ובא לציון ואני זאת בריתי וגו': **[ד]** ובקדושה שבתרגום וכו' - ר"ל דפסוקי הקדושה שבלשון הקודש נאמרים דוקא ברבים ופסוקי הקדושה שבתרגום נאמרים דוקא ביחיד לפי שכל שהוא בלשון תרגום אין לומר אותם ברבים וע"כ כשאומרים קדושה דסדרא בציבור אומר כל יחיד בפני עצמו בלחש התרגום של הקדושה דאז לא מיקרי בציבור וזהו מה שסיים הרמ"א שלא לאמרם בקול רם. ואם מתפלל שלא בציבור יכול לומר גם התרגום בקול רם [שע"ת]: **[ה]** לצאת מביהכ"נ וכו' - דכיון דהעולם מתקיים ע"ז צריך ליזהר מלזלזל בזה. ולפי מה שביארנו לעיל דנכון להדר לאמרם בציבור ממילא צריך ליזהר שלא לצאת מקודם אפי' אם ירצה לאמרם בפני עצמו אם לא בשעת הדחק: **[ו]** קדושה דסידרא - הוא קדושת ובא לציון: **[ז]** עלינו - מ"א כתב בשם האר"י שיאמרוהו אחר כל הגי' תפלות וכן נוהגין במדינתנו מלבד בבתי כנסיות גדולות שמתפללין תפלת מעריב סמוך למנחה (ועיין לקמן סימן רל"ה) אין אומרים עלינו אחר גמר תפלת מנחה דעלינו שיאמרו אחר תפלת מעריב קאי גם אמנחה [מגן גבורים בשם סדר היום] ויש כמה נוסחאות בעלינו והובא בא"ר ואין לשנות שום נוסחא כי כל נוסחא יש לה יסוד [שם]: **[ח]** בכונה - ויש לומר עלינו באימה וביראה כי כל צבא השמים שומעים והקב"ה עומד עם פמליא של

מעלה וכולם עונים ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם וכו' [מ"מ]:

[ט] ואנחנו כורעים - וצריך לכרוע שלא יהיה נראה ככופר ח"ו:

[י] קדיש יתום אחר עלינו - שהרי לעולם צריכין לומר קדיש אחר שאמרו פסוקים ובעלינו יש ג"כ פסוקים וצריכים קדיש אחריו אלא שנהגו בקדיש זה להניחו ליתום שמת אביו ואמו מפני שיש יתומים קטנים או אפילו גדולים שאינם יכולים להיות שלוחי ציבור ולומר קדיש וברכו אחר אביו ואמו [שאם היו יכולים להתפלל לפני העמוד זהו טוב יותר מאמירת קדיש] וכבר ידוע ממעשה דר' עקיבא תועלת הגדול שיש למת כשיש לו בן האומר קדיש וברכו וביותר בתוך שנה ראשונה לכך תקנו והניחו קדיש זה שאין צריך שום דבר יותר ליתומים הן קטנים הן גדולים. ובסוף הסימן העתקתי בביאור הלכה כל דיני קדיש בקיצור ובשם מאמר קדישין יקרא: **[יא]** יכול לאמרו אם אין וכו' - ר"ל דוקא כשהוא משער שלא יקפידו ע"ז. ומסתברא דכ"ז הוא לענין קדיש יתום מפני שקדיש זה מיוחד ליתומים אבל להתפלל לפני העמוד או לפרוס על שמע אין לו לחוש כלל שמא יקפידו ע"ז: **[יב]** ויש לומר וכו' - מפני שהקטורת היו מקטירין פעמים בכל יום כמ"ש בתורה: **[יג]** ערב - היינו אחר תפלת מנחה או קודם לה דהקטורת לא היו מקטירין בלילה: **[יד]** ובוקר אחר התפלה - וצ"ע למה אנו אומרים אותה בשבת ויו"ט אחר מוסף והלא הקטורת קודמת למוספין לכו"ע והיא שייכא לקרבן תמיד ואפשר דכונתנו ליפטר מתוך ד"ת ובכתבים איתא שהטעם להבריח הקליפות ובשלי"ה כתב לאמרו קודם תפלה ואחריה: **[טו]** ואומרים השיר וכו' - עיין במ"א שמסיק דכונת הרמ"א לומר בכל יום השיר השייך לאותו יום (דהיינו שביום א' היו הלויים משוררים לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה וגו' עד סוף המזמור וכן בכל יום המזמור השייך לו) אבל אין כונתו שיאמרו משנת השיר שהיו הלויים אומרים וכו' אכן נוהגין העולם לומר משנה זו אחר פטום הקטורת כמו שנדפס בסידורים: **[טז]** שחרית לבד - אף דבמקדש היו אומרים שירה על נסכי היין גם על תמיד של בין הערבים אכן מפני שכמה פעמים היו הכהנים טרודין והיו מביאין הנסכים של בין הערבים בלילה ובלילה אין אומרים שירה לפיכך נוהגין לומר השיר בשחרית לבד. ואיזה מזמור נוהגין לומר ביו"ט לשיר של יום יבואר אי"ה לקמן בהלכות יו"ט: **[יז]** שמא ידלג - ובב"י מפקפק בזה דהלא אין מיתה אלא בהקטרה לא באמירה ועוד דאין מיתה אלא במזיד לכן המדקדקין נוהגין לאמרו בכל יום [מ"א] ויש שכתבו דאותן שאין אומרים רק בשבת אין מרגלא בפומייהו כ"כ יאמרו מתוך הסידור: **[יח]** ומשתחוה ויוצא - דבמקדש נמי כשגמרו העבודה היו משתחוין ויוצאין ועיין במ"א:

קלג

סימן

[א] אפילו במקום וכו' - ר"ל דיש מקומות שנוהגין לומר קדיש וברכו אחר גמר התפלה שהתפללו כל הצבור מפני שלפעמים יש איזה יחידים שבאו אחר ברכו ולא שמעו ברכו ועיין לעיל במ"ב ריש סימן ס"ט שבארנו

שם הכל לדינא: **[ב]** דהכל באין וכו' - דאפילו אם אירע לאחד שנתאחר לבוא אחר ברכו מ"מ מסתמא כבר שמע ברכו מהעולים לתורה:

קלד

סימן

[א] נוהגין להרבות וכו' - יש מקומות שנוהגין לומר קודם והוא רחום י"ג מדות של רחמים ווידוי: **[ב]** ואומרים והוא רחום - ותיקון אמירתה היה ע"י מעשה נס גדול כמובא בכל בו ונדפס בסידורים. וצריך לאמרו בכונה ובמתון ולא במרוצה: **[ג]** ונקרא פורץ גדר - י"א דלא מקרי פורץ גדר אלא אם לא אמרו כלל אבל אם אמרו שלא בעמידה לא הוי בכלל פורץ גדר: **[ד]** לאמרו מעומד - וכן אל ארך אפים שאומרים אחר חצי קדיש צריך לומר ג"כ מעומד מפני שיש בו חטאנו ווידוי צריך לומר מעומד: **[ה]** בלחש - כמו בתפלת י"ח שאומרים אותו בלחש. וטעם דעה ראשונה כדי לעורר הכונה ונהרא נהרא ופשטיה בענין זה. י"א דכשמסיים והוא רחום קודם הש"ץ ימתין עם רחום וחנון על הש"ץ ונופל עמו וכתב בשע"ת דהאידנא אין רוב צבור ממתניין על הש"ץ וכ"א נופל על אפיו בשעה שגומר עיי"ש: **[ו]** ימי רצון - שארבעים יום של קבלת לוחות האחרונות שהיו ימי רצון עלה מרע"ה ביום ה' וירד ביום ב': **[ז]** להתענות בהם - עיין לקמן בסוף סימן תק"פ ומה שנכתוב שם במ"ב: **[ח]** מראה וכו' - המחבר כתב דין זה קודם הלכות קה"ת שכן מנהג הספרדים להגביה קודם הקריאה ועיין לקמיה בהג"ה שמנהגנו לעשות ההגבה אחר הקריאה. המגביה הס"ת מעל התיבה להראות לעם גוללה עד ג' דפין ומגביה ואפשר דדוקא נקט ג' [מ"א] ונ"ל דתלוי לפי כח המגביה שיהיה ביכלתו להגביה כשהיא נגללת הרבה: **[ט]** פני כתיבת ס"ת - כתבו האחרונים כשמראה הס"ת לעם והוא עומד במזרח התיבה יקיף ממזרח לדרום כמ"ש בסימן קכ"ח לענין כהנים ע"ש. אומרים קדיש עד לעילא קודם הוצאת הס"ת אבל ביום שיש בו מוסף אומרים תתקבל קודם הוצאת הס"ת: **[י]** שמצוה וכו' - ואפי' אם מתחלה היה עומד מבחוץ מצוה ליכנס לביהכ"נ לראות כשמוציאין ומכניסין הס"ת משום ברב עם הדרת מלך: **[יא]** לראות הכתב - וטוב שיראה האותיות עד שיהיה יכול לקרותם כי כתבו המקובלים שעיי"ז נמשך אור גדול על האדם: **[יב]** ולומר וזאת התורה - ואין לומר וזאת התורה רק נגד הכתב של הס"ת [אחרונים]: **[יג]** אומר הש"ץ וכו' - ומנהג העולם לומר בריך שמייה בשעת הוצאת הס"ת בין בחול בין בשבת ואם לא אמרו בשעת הוצאה יוכל לאמרו עד שעה שפותחין לקרותו [אחרונים] וצריך להגביה התורה ג"פ דהיינו בשעה שאומר שמע וגוי אחד וגוי גדלו וגוי [מ"א] בשם מ"ס: **[יד]** בימין - ע"ש הכתוב וימינו תחבקני ועוד דגם התורה נתנה בימין. נוהגין בשבת בשחרית כשמחזירין הס"ת להיכל לומר המזמור הבו לה' בני אלים וגוי ובמנחה בשבת וכן ביו"ט ובחול לומר מזמור כ"ד [אחרונים]: **[טו]** ברוך שנתן וכו' - ואח"כ אומרים האל תמים וכו' שיש בו

הלכות קריאת ספר תורה

קלה

סימן

כתב הרמב"ם פ"ב מהלכות תפלה משה רבינו תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה ועזרא תיקן שיהו קורין גם במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות וגם הוא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים [כי בזמן מרע"ה לא היתה התקנה דוקא שיהו קורין ג' ושיקראו עשרה פסוקים דוקא ואתא הוא ותיקן דבר זה] ובירושלמי איתא משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה בשבתות ויו"ט ובראש חודש ובחוש"מ ומביאו הרי"ף פרק הקורא עומד וכן הוא ברמב"ם פ"ג הלכה ח': **[א]** בשני ובחמישי - בשחרית ואף דבדיעבד כל היום זמנה מכל מקום לכתחלה מצוה להקדים: **[ב]** ואין מוסיפין עליהם - משום בטול מלאכה לעם וגם אין מפטירין מטעם זה: **[ג]** מותר להוסיף - כדי שיוכלו שניהם לעלות לתורה ולדינא כתבו האחרונים דאין נוהגין כן וכ"ש דלענין בעלי ברית בודאי אין לנהוג כן: **[ד]** במנחה ובשני וחמישי - ואם טעו וקראו להשלשה קרואים בפרשה ראשונה של סדר שבוע העבר או של שבוע הבא לאחר שבוע זה אם הוא מעכב בדיעבד או לא עיין בפתחי תשובה שהביא דעות האחרונים בזה: **[ה]** אם בטלו וכו' - מחמת קטטה וכדומה ומיירי שלא קראו כל היום אבל אם בטלו רק בשחרית הקריאה ובמנחה כבר מצאו מנוחה אם יש פנאי לקרות כל הסדרה יקראו במנחה כל הסדרה ויקראו שבעה גברי כי כל יום השבת הוא זמן הקריאה אבל אם גם במנחה לא היה מנוחה לא יקראו בשני או בחמישי כל הסדרה משבת העבר כי בחול יש בטול מלאכה לעם אלא יקראו רק הפרשה מן הסדר של שבת הבא ולא מן שבת העבר [דגמ"ר ע"ש מילתא בטעמא]: **[ו]** שבת אחת - ואם בטלו כמה שבתות י"א דאין לקרות בשבת הבאה כ"א הסדרה האחרונה הסמוכה לזו וי"א דצריך להשלים בצבור כל הסדרות שביטלו ומביאור הגר"א משמע דס"ל כהדעה הראשונה: **[ז]** קריאת הפרשה וכו' - ואם היו שתי פרשיות מחוברין באותו שבת שבטלו דעת הר"מ מינץ דאין משלימין אותם כלל דלא מצינו לעולם שקורין ג' סדרות בשבת אחת ולקרות פרשה אחת מהן נמי לא אמרינן דאין תקנה לחצאין וה"ה אם בשבת זו היו שתי פרשיות מחוברות נמי אין משלימין הפרשה משבת שעבר מטעם הנ"ל ובהגהת מנהגים חולק

על כל זה וכן הסכים בא"ר דלעולם צריך להשלים מה שביטלו משבת העבר וכן נוטה דעת ספר מגן גבורים. י"א דאם בטלו פרשת ויחי אין לקרותו עם פ' שמות כי כשקורין ב' סדרות צריך לקרותו חד גברא מסוף סדרא ראשונה לתחלת סדרא שניה כדי שיהיו מחוברין וזה אין נכון לעשותו בשני ספרים וה"ה בפקודי ויקרא וכדומה ויש חולקין וס"ל דלעולם משלימין וכתב בשלחן עצי שטים דהנוהג כן אין מוחין בידו. כתב בספר שערי אפרים אם בטלו הקריאה בביהכ"נ אחת ורוב הצבור מביהכ"נ זה שמעו קרה"ת בביהכ"נ אחרת א"צ להשלים אבל אם רוב הצבור לא שמעו כלל אע"פ שיש שם בתי כנסיות אחרות שקראו שמה כדין מ"מ אותן שלא שמעו הקריאה והם רוב הצבור של ביהכ"נ זה צריכין להשלים הקריאה: **[ח]** קורין אותה פרשה - והיינו שיקראו כסדר הכתובות בתורה מתחלה של שבת העבר ואח"כ של שבת זו נשמ באו"ז והטעם כתב שם כי מימות מרע"ה נתקן לקרות התורה בפרשיותיה ולהשלימה וכו' כדי להשלימה לעם מצות וחקים: **[ט]** כהן קורא בתורה ראשון - דכתיב וקדשתו וקבלו חז"ל שר"ל לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון ומ"מ אם רצה הכהן לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו אבל לענין לקרות בתורה בביהכ"נ תקנו חז"ל מפני דרכי שלום שאין הכהן והלוי יכולין למחול אלא דוקא כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל כדי שלא יבוא הדבר לידי מחלוקת שכ"א יאמר אני גדול ואקרא ראשון. ואין חילוק בין שבת ויו"ט לשני וחמישי ושאר זמנים שקוראין בהן נפמ"ג. אם אין כהן בביהכ"נ הולכין אחר הגדול בחכמה ומנין אע"פ שהאחר גדול בשנים נמ"א בסק"ז: **[י]** ואחריו לוי - ואסמכינהו אקרא דכתיב ויתנה אל הכהנים בני לוי וגוי אטו אגן לא ידעינן דכהנים בני לוי נינהו אלא לאשמועינן דמתחלה כהנים והדר בני לוי: **[יא]** המנהג הפשוט - ר"ל אף דהרבה ראשונים סוברין דלא נעשה תקנה זו להקדים עם הארץ לפני החכם מ"מ המנהג כהפוסקים שסוברין דלענין קריאת התורה בביהכ"נ מפני דרכי שלום לא חילקו בזה: **[יב]** לפני חכם גדול - ואין כאן בזיון לכבוד התורה דכיון שכן המנהג אין כאן בזוי: **[יג]** יודע לקרות - מתוך הכתב כדלקמן סימן קל"ט ס"ב: **[יד]** סגי בכך - והיינו דוקא בשאין שם כהן אחר זולתו שיוכל לקרות בעצמו כמבואר שם: **[טו]** שאם אינו יודע וכו' - וכהיום נוהגין לקרותו אע"פ שאינו יודע לקרות עם הש"ץ מתוך הכתב כ"א בע"פ וגם בזה לא נהגו לדקדק היטב ותלינן דמסתמא יכול לקרוא עם הש"ץ עכ"פ בע"פ ועיין לקמן בסימן קל"ט ס"ד מה שנכתוב שם: **[טז]** אם הס"ת פתוח - ה"ה אפילו עדיין לא הוציאו הס"ת ג"כ אין ממתנינן מלהוציא הס"ת עד שיגמור הכהן תפלתו משום טרחא דצבורא: **[יז]** אינו רשאי - ואפילו לדעה הראשונה בסימן ס"ו ס"ד שמפסיק היינו כשקראוהו ומפני כבוד התורה אבל לכתחלה אין לקרותו ומשום פגמא דכהן (שיאמרו עליו שאינו כהן) ליכא למיחש שהרי הכל רואין שהוא עסוק בק"ש ותפלה והסכימו האחרונים דלאו דוקא שמע דה"ה כשעוסק בברכות של ק"ש ועיין לעיל בסימן ס"ו סקכ"ו שהכרענו דיש להקל לקרותו לכתחלה כשהוא עומד בין הפרקים ואין שם כהן אחר וכ"ש כשהוא עוסק בפסוקי

דזמרה: **[יח]** וטוב שילך הכהן - היינו דמדינא אפילו לא יצא ג"כ יוכל לקרוא לישראל במקומו כיון שהוא אינו יכול לעלות רק דלכתחלה טוב יותר שילך מביהכ"נ דשמא איכא פגמא משום שאין הכל יודעין שהוא אינו מתענה. ואם יש כהן אחר בביהכ"נ שמתענה א"צ לכו"ע לילך מביהכ"נ רק להודיע לש"ץ שלא יקראוהו. קהל שהיו נוהגים מקדם שבשבת בראשית היה אחד מהקהל מתנדב מעות לצורך ביהכ"נ כדי שיקרא ראשון בהתחלת התורה והכהן אינו רוצה למחול אין חוששין לדבריו ויעשו הקהל כמנהגם מאחר שמנהג קדום הוא שנתקן לכבוד התורה [מהרי"ק שורש ט' עיי"ש שמאריך בשבח המנהג הזה] ועיין בכנה"ג ופר"ח שהסכימו שאפילו אינו רוצה לצאת מביהכ"נ אעפ"כ אין חוששין לזה וקורין לישראל המתנדב. והיינו דוקא בנידון כזה שהיה מנהג קדום ומוסכם לכל שנעשה גם ברשות הכהנים שהיה מנהגם מעולם לצאת בעת שקוראין להישראל משום עילוי וכבוד התורה שמתנדבין דמים יקרים בעד קריאת פתיחתה משא"כ בעיר שרצו לעשות מנהג קבוע למכור המצות שלא ברשות הכהנים ועל הכהנים שיצאו בשעה שקורין בתורה שאין הרשות בידם [תשובת חתם סופר סימן כ"ד וכ"כ בתשובת שיבת ציון]: **[יט]** אחר שהתחיל וכו' - היינו שאמר ברוך אתה ה': **[כ]** אינו פוסק - כדי שלא תהיה ברכה לבטלה ועוד דלא נחשב פגם להכהן דיתלו שלא היו שם בשעה שקראו להישראל או שמא שגגה היא שסברו שאינו שם. ומסתברא דעולה הישראל למנין ז' וא"צ לקרות הכהן אחריו ואפילו אם היה הכהן בביהכ"נ בשעה שקראו הישראל והם טעו וסברו שאינו שם וקראו לישראל ג"כ עולה למנין ז' ואחר הישראל לא יעלה הכהן דיש לחוש לפגמו שיאמרו שאינו כהן מדקרא אחר ישראל: **[כא]** לא הוי התחלה - דאין זה לבטלה דהרי ענו הקהל ביהל"ו [הגר"א] ואפ"ה חוזר הכהן ואומר ברכו [א"ר]: **[כב]** ועומד הישראל - כדי שלא יתבייש: **[כג]** ולא יעלה אחריו לוי - דכיון דישראל קראו לפניו אם יעלה אחריו לוי יאמרו שהראשון כהן היה ואף שאמר במקום כהן כשקראוהו וכדלקמיה אפ"ה חיישינן מפני הנכנסים אח"כ שלא שמעו כשקראוהו [פרישה]: **[כד]** יוכל לעלות - דלא גרע מישראל ודוקא כשאין הישראל גדול מהלוי דאל"ה יקראוהו ראשון ושוב לא יקראו ללוי כלל [אחרונים]. ולענין לקרות ללוי שלישי או רביעי במקום שקראו לישראל במקום כהן י"א דמותר ויש אוסרין ולפי המבואר לקמן בסוף סעיף י' במ"א בשם הלבוש דבמדינות אלו אין נוהגין לקרות לכהן או ללוי רק לאחרון או למפטיר אין נפקא מינה בזה: **[כה]** וכשקוראין אותו - היינו בין כשקוראין ישראל במקום כהן או לוי: **[כו]** והתחיל לברך - היינו ג"כ שאמר ברוך אתה ה' אבל ברכו לבד לא הוי התחלה ועולה הלוי לברך ולקרות וכאן אין צריך הכהן להמתין לקרות אח"כ דהלא כבר קרא מתחלה [אחרונים]: **[כז]** אין מפסיקין אותו - הטעם כנ"ל: **[כח]** אבל לא כהן אחר - וה"ה שלא יקרא ישראל במקום לוי כדי שלא יאמרו על הראשון שאינו כהן או שהוא פגום מדלא קרא אחריו לוי וגם שיטעו על הישראל הזה שהוא לוי: **[כט]** שהראשון פגום - והא דלא קאמר שאחד מהם פגום וכדלקמן בס"ט משום דמיירי כאן אפילו היכא דמוחזק לן באביהם של שניהם

שהם כהנים ומ"מ בראשון איכא לתלות שנתודע אחר שקראוהו דאבוה נסיב גרושה או שמא זנתה בסתר ונתחלל אח"כ זרעו מדין קדושת כהונה ולכך קראו שוב לכהן אחר אבל בשני ליכא למיטעי בזה דאי חלל הוא אף במקום לוי לא היה לן לקרותו כתבו האחרונים דאף בתענית כשאין הלוי מתענה יברך הכהן במקום לוי ולא יקראו לישראל: **[ל]** שאחד מהם פגום - אע"פ שיודעים שאביהם לוי איכא למיחש שאביהם נסיב ממזרת או נתינה ופסליה לזרעיה מקדושת לוייה ואף שהוא ממזר מ"מ קורא בתורה כשאר ישראל: **[לא]** בהפסק ישראל - פי' שקרא מתחלה כל הסדר כתקנת חכמים כהן לוי וישראל אז מותר לחזור ולקרוא כהן ^{וה"ה} דאם אין שם לוי וקרא הכהן פעמים ואח"כ ישראל נמי מותר לחזור ולקרוא כהן. וכן מותר לקרוא שם לוי בכל עליות שירצו וכ"ש לאחרון או למפטיר והטעם דליכא למיחש כאן לפגמו של ראשון בזה דאי הוי פגום מיד היו מרננין אחריו והיו מודיעין אותו לחזן והיו קוראין אחר במקומו ולא היו ממתניין עד אחר קריאת ישראל ולפגמו של שני נמי ליכא למיחש שיאמרו על הכהן או הלוי שהם חללים דהא אומרים אע"פ שהוא כהן וכן בלוי שהוא לוי: **[לב]** וכיוצא בזה נוהגים וכו' - ר"ל אע"ג דאמרינן בס"ט דלוי אחר לוי לא יקרא הכא כיון שהפסיק ישראל בינתים וגם אומר אע"פ שהוא לוי ליכא שום חששא וכנ"ל: **[לג]** למפטיר בכה"ג - ר"ל שיזכור ג"כ שהוא כהן או לוי: **[לד]** כהן או לוי וכו' - וה"ה אפילו אם ירצה לעשות סדר חדש דהיינו כהן לוי וישראל ג"כ אסור לשיטה זו כיון שהוא בתוך ז' קרואים. כתבו הפוסקים דבתענית לא יעלה כהן או לוי למפטיר שהוא ממנין הקרואים שהמפטיר הוא השלישי ואם אין שם ישראל היודע להפטיר מקרין אחרים אותו: **[לה]** למנין שבעה - וה"ה ביו"ט לחמישי. ובדיעבד אם טעו וקראו לכהן או ללוי באמצע מנין הקרואים אם אפשר להחליף במפטיר או באחרון ימתין בתיבה ויקראו אחר במקומו והוא יעלה לאחרון או למפטיר ואם א"א כיון שעלה לא ירד ויברך וכמו שמסיים הרמ"א דבמקום צורך ודחק יש לסמוך אסברא ראשונה ^[אחרונים]: **[לו]** וכן נוהגין וכו' - ובלבוש כתב דכהיום אפילו לאחר שבעה קרואים אין אנו נוהגין לקרותן אלא לאחרון שבהם וכן למפטיר וכן העתיקו שארי אחרונים והטעם איתא בלבוש דלא חיישינן באחרון לפגם כי אדרבה בדורות הללו מחשבין אחרון חשיב מכולם לפי שהוא מסיים הפרשה ולגדול שבצבור קורין לאחרון ואע"פ שקוראין לאחריו המפטיר הרי מפסיקין בינו ובין המפטיר בקדיש וגם במפטיר אין מקפידין אם הוא כהן ^[דהוי כתחלת קריאה וכדלקמיה] ואפילו אם האחרון היה ג"כ כהן אין חוששין משום כהן אחר כהן כיון שהקדיש מפסיק ביניהן עכ"ל הלבוש ומ"מ במקום צורך כגון שיש ב' חתנים ושושבינים ולכל אחד מהן יש כהנים ולוים חולקין את הפרשה לשנים מתחלה קורין ז' גברי לאחד ואח"כ קורין לחתן השני ושושביניו. כתבו האחרונים דבשמחת תורה שמוציאין שלשה ס"ת יכולין להיות שלשה כהנים אחד חתן תורה ואחד חתן בראשית ואחד מפטיר כיון שכ"א קורא בספר אחר אבל בר"ח טבת שחל בשבת שיש ג"כ שלשה ספרים אז בספר הראשון שקורין בו פרשת השבוע אין לקרות לכהן לבסוף אף אם הוסיפו וקראו בו יותר משבעה

לפי שעדיין אין משלימין הקריאה בספר הזה והמשלים הוא בספר השני שקורין בו פרשת ר"ח רק בספר השני שבו משלים האחרון ובספר שלאחריו שקורין בשל חנוכה למפטיר רשאים לקרות לכהן להיות אחרון וגם כהן למפטיר וכן בשבת של פרשת שקלים או של פרשת החודש שחל בר"ח שיש ג"כ שלשה ספרים אין לקרות כהן להשלים הקריאה בספר הראשון רק בשני ספרים האחרונים רשאים לקרות כהנים לאחרון ולמפטיר כמו שכתבתי [שערי אפרים וע"ש בפתחי שערים מה שהביא עוד בשם הפמ"ג לענין חוה"מ של סוכות ותמה עליו]: **[לז]** במקום צורך ודחק וכו' - כגון בשמחת תורה וכה"ג יש לסמוך דמיד שקרא ג' קרואים הראשונים כהן לוי וישראל מותר לקרות אח"כ כהן או לוי וכמ"ש לעיל בדעת המחבר. ודע דאפילו אם נסמוך אסברא ראשונה מ"מ יש הרבה ראשונים ואחרונים שסוברין שאין להקל לקרות כהן ולוי בעלמא אלא א"כ יעשו סדר חדש דהיינו כהן ולוי וישראל דבזה אין לחוש לפגמא כלל שיאמרו עליו שאינו כהן שהרי קורין אחריו לוי אבל בלא סדר אין לקרוא כהן או לוי משום פגמא נולפי סברא זו אפילו לאחרון או למפטיר אין לקרוא כהן ולוי אלא שבזה כבר נהגו העולם להקל וכן סתמו האחרונים. וכמ"ש הלבוש בטעמו של דבר וכנ"ל] וע"כ מן הנכון ליזהר בזה לקרותם דוקא על הסדר ואפילו כשקורין אותם לאחר ז' קרואים: **[לח]** כהן או לוי - אבל בישראל אם קראוהו ואינו שם יכול לקרות לאחר בשמו דבישראל לא שייך פגמא דאפילו ממזר מותר לעלות לתורה וכדלקמן סימן רפ"ב ס"ג: **[לט]** ואינו שם - ואם אותו כהן מתפלל מותר לקרות האחר בשם דהכל רואין שבשביל שאינו יכול להפסיק בתפלה אינו עולה [מ"א]: **[מ]** משום פגמו - דיסברו שנודע בתוך כך שהוא פגום וכתבו האחרונים דמ"מ בנו מותר לקרות בשם דאם איתא שהוא פגום אף בנו פגום אבל אביו אסור דיאמרו אביו נשא גרושה מכבר שהאב כשר והבן חלל: **[מא]** יעלה מעצמו - כתב בספר שערי אפרים דאם קראו לכהן או ללוי לאחרון או למפטיר ואינו שם וקורא לאחר אע"פ שהאחר הוא ג"כ כהן או לוי מותר לקרותו בשם דלא שייך כאן לומר דנודע שהראשון פגום דהא ישראל ג"כ מותר לעלות לאחרון או למפטיר: **[מב]** יכול לקרוא וכו' - ואין חוששין בזה לפגמו של עצמו שהכל יודעים שכיון שהוא ש"ץ אין סברא לומר שידחה כל הכהנים מלעלות ולא מפני שהוא פגום ואפילו אם הסגן הוא כהן שבידו לקרות לכל מי שירצה או במקום שקונין מצות עליות לתורה והקונה המצות הוא כהן או לוי יכול לצוות לקרות לכהן או לוי אחר ואין בזה משום פגם שהכל יודעין שהדרך הוא לכבד אחרים: **[מג]** שכולה כהנים וכו' - והיינו דוקא כשאין שם ג"כ לוי כלל שאין יכולין להתקיים כסדר שתקנו חז"ל וע"כ טוב לשנות מפני השלום אבל אם יש שם עוד לוי אחד יקראו כסדר המשנה כהן לוי ישראל ואח"כ את השאר יקראו כהנים: **[מד]** ישראל אחד ביניהם - אבל אם יש שני ישראלים וכ"ש יותר הוא בכלל מה שכתב השו"ע אח"כ שאין בהם ישראל כדי סיפוקם וע"כ יקרא הכהן בתחלה וגם יקרא הכהן במקום לוי ואח"כ יקראו הישראלים ויתר העליות ישלימו בכהנים. ואם יש שני לויים ושני ישראלים קורא כהן לוי וישראל ואח"כ עוד כהן ולוי וישראל וכהן קורא שביעי וכ"ש יתר עליות הנוספות: **[מה]** מפני דרכי שלום - שלא יאמר כל אחד למה אתה קורא ראשון יותר ממני וה"ה כשיש רק

לוי אחד בעיר שכולה כהנים אותו לוי קורא ראשון מהאי טעמא. אם אין שם אלא כהנים ולויים יקרא כהן אחר כהן בהפסק לוי בינתיים. כהן שהוא אבל ואין כהן אחר בביהכ"נ בשבת מותר לקראו לכהן שלא יהיה נראה כאבלות בפרהסיא ובחול לא יעלה דאבל אסור בד"ת ומ"מ בין בחול ובין בשבת יותר טוב שיצא מתחלה מביהכ"נ ויקראו לישראל וללוי במקום כהן [א"ר וש"א]: **[מו]** החבושים בבית האסורין - וה"ה לחולה ויש חולקין בכל זה כיון דאנוסים הם ובפרשת זכור שהוא דאורייתא בודאי יש להקל ואפשר דה"ה גם בפרשת פרה: **[מז]** אין מביאין וכו' - כדי לקרות בה בעשרה והטעם שזלזול הוא לס"ת להוליכה אל אנשים שצריכין לה כי כבודה שילכו אנשים אליה ועיין בבה"ל שכתבנו דדוקא כשאין שם עשרה אבל כשיש שם עשרה חבושים מותר: **[מח]** אפילו בר"ה ויוהכ"פ - ומה שהולכין מביהכ"נ מנין אנשים לאיזה בית ונושאים ס"ת עמהם כדי לקרות שם ודאי אינו נכון דהא אפשר להם לשמוע הקריאה בביהכ"נ [א"ר] ויש שמצדדין עליהם זכות משום שכל אחד רוצה בעצמו לעלות בתורה בימים האלה אבל אין זה מספיק לזלזל בס"ת משום זה לטלטלה מביהכ"נ ובפרט בימים הנוראים שמנהג למכור מצות ע"פ רוב גורמים בזה הפסד להכנסות של צדקה אכן אם גם הם מוכרין המצות ומתרבה עי"ז הכנסה של צדקה מסתברא שאין להחמיר בזה ומ"מ מה טוב אם יוכלו לקבוע שם מקום לס"ת על איזה זמן קצר וכדלקמיה: **[מט]** יום או יומים קודם - והאחרונים הסכימו דה"ה אם הכין מקום לס"ת באותו יום שיהא מונח שם יום או יומים דשפיר דמי ובלבד שיניחה שם במקום שהכין קודם זמן הקריאה ובשעת הקריאה יוציאנה ויקרא בה ואח"כ יחזירנה לשם דאז אין מינכר שהבאתה היתה לצורך קריאה בלבד אלא שקבע דירתה בכאן לאותו זמן: **[נ]** ואם הוא אדם חשוב - ר"ל גדול בתורה דאדרבה התורה מתעלית ע"י אנשים גדולים ולא זלזול אצלה. ועיין בספר שמן המאור דבחשוב אפילו אינו אנוס שרי ויש מחמירין בחשוב לחוד וטוב שיכין מקום: **[נא]** בכל ענין שרי - היינו אפילו בלי הכנת מקום:

קלו

סימן

[א] בשבת ויו"ט וכו' - שקורין הרבה: **[ב]** ת"ח הממונים וכו' - כתב מהרי"ל מצוה לקרות ביי"ט אנשים המעמידים הקהלה לפיכך הם קודמין לכל אם אין שם ת"ח מופלג [מ"א]: **[ג]** שאבותיהם וכו' - שמחוייבין לכבדם בשביל כבוד אבותם שיש בזה כבוד לאבות: **[ד]** ואח"כ ראשי כנסיות - וכ"ז מיירי במקומות שאין מוכרין המצות אלא שעומד הממונה וקורא לפי הכבוד אבל במקומות שמוכרין המצות ונופל המעות לצדקה כל הקונה אותם יש לו רשות לכבד למי שירצה ומלבד שיקרא לכל אחד לפי כבודו שלא יבוא לידי מחלוקת [לבוש] גם יקרא החיובים שזה לא מכרו לו [שערי אפרים]: **[ה]** וכל העם - ועכשיו נהגו שגדול הצבור הוא המסיים הסדרה [אחרונים]. כתב בתשובת רמ"מ סימן

ו' במקום שנהגו שהפרנס הוא עולה אינו רשאי למחול לאחר שיקרא במקומו ופרטי דין זה מבואר לקמן סימן קנ"ג סי"ב עיי"ש במ"ב. כתב פמ"ג מה שנוהגין באיזה קהלות קטנות לקרוא לפי השנים ע"ה קודם לת"ח לאו שפיר עבדי ואיסורא הוא ועיין בבה"ל מה שהעתקנו מלבוש ומשערי אפרים ומיתר האחרונים בענין הנהגת החיובים לעלות לתורה:

קלז

סימן

[א] פחות מעשרה פסוקים - איתא בגמרא שנתקן כנגד עשרת הדברות או כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם ועיי"ש עוד: **[ב]** מן המנין - היינו אע"פ שאין למדין ממנה שום חדוש: **[ג]** כגון פרשת עמלק - שקורין בפורים ולא רצו חז"ל להוסיף עליהם איזה פסוקים מלמטה או מלמעלה לרמז דמפני שעמלק גרם להיות השם והכסא חסר כדכתיב כי יד על כס יה כך יהיו פרשיותיו חסרים: **[ד]** ואיזה מהם - כלומר דמי שקרא יותר משובח יותר ואם הראשון קרא ד' משובח דמצינו לעולם החשוב חשוב קודם ובמנורה מצינו שאמצעי משובח ואם אחרון קרא ד' י"ל דמעלין בקודש ואין מורידין וע"כ לא קפדינן על מי מהם שזירז עצמו וקרא ד' דכל אחד מהם יש לו טעם לשבח שהוא הראוי לזה. והנה בזמן הגמרא היו הקרואים לתורה קוראין בעצמן בתורה ועכשיו שהשי"ץ קורא להן יש דעות בין האחרונים שי"א שלראשון ולשני יקרא ג' פסוקים ולאחרון יקרא ד' ויש שחולקין ע"ז. ועכשיו נתפשט המנהג שקורין במנחה בשבת וב' וה' כל הפרשה הראשונה של הסדר שיקראו בשבת הבאה ככתוב בסידורים ומצויין הפסקת הפרשה לג' אנשים ואם שינה מסדר הזה אינו מעכב רק שעכ"פ לא יפחות לאחד פחות מג' פסוקים [שי"א]: **[ה]** וקרא עשרה פסוקים - ומיירי שכל אחד קרא ג' פסוקים ובין כולם היו עשרה דאם עיי' הדילוג קרא אחד פחות מג' פסוקים אפילו בדיעבד צריך לחזור ולקרות כדלקמיה בס"ד: **[ו]** אינו חוזר - דהא קרא י' פסוקים כתקנת חכמים ואין הפסוק המדולג חובת היום והרי יקראנה בשבת הבא אחריו: **[ז]** ואם לאו חוזר - היינו שקרא רק ט' פסוקים בין הכל ואף דמבואר לקמיה בס"ד דבדיעבד בקרא ט' בין הכל יצא הכא דיש שתי ריעותות שפיחת מי' פסוקים וגם דילג באמצע גרע טפי וחוזר והאי חוזר היינו אם נזכר לאחר שכבר בירך ברכה אחרונה חוזר הוא ומברך לפניו וקורא פסוק זה עם עוד שני פסוקים שאין קורין בתורה פחות מג"פ ומברך לאחריה: **[ח]** פסוק אחד - ואפילו מקצת מפסוק אחד ואפילו רק תיבה אחת צריך לחזור ולקרותו ויש להתחיל מתחלת אותו פסוק ולקרותו ושנים עמו כדין פסוק שלם: **[ט]** חוזר וקורא - ואפילו קראו ז' גברי בלא פסוק המדולג והאי חוזר היינו שחוזר ומברך לפניו ולאחריה [אחרונים]: **[י]** ואמר קדיש חוזר וקורא - ונראה שדוקא אם הדלוג היה בעליות הראשונות אבל אם הדלוג היה בעליה שביעית וכ"ש בעליות הנוספות על מנין שבעה אין צריך לחזור ולברך בכיוון משום פסוק המדולג דהלא בלא"ה יעלה המפטיר לתורה א"כ יתחיל הוא מפסוק

המדולג עד סוף הפרשה [וגדולה מזו איתא לקמן בסי' רפ"ב ס"ו עיי"ש ובבה"ל שם ד"ה דקיי"ל]: **[יא]** דינם כמו וכו' - ומיירי שעכ"פ קראו להחמשה גברי שלשה פסוקים לכל אחד כדין דאל"ה בודאי חוזר וקורא ועיין במ"א שכתב דה"ה אם דילג איזה פסוק מהפסוקים שקורין בס"ת שניה למפטיר עבור חובות היום דהיינו פסוקי קרבן מוסף שאינו חוזר אם לא שחיסר עיקרון של הפסוקים לגמרי דהיינו בשבת שאירע בו יום א' דחווה"מ סוכות שקורין למפטיר ביום השני וביום השלישי והוא דילג וביום השלישי אע"פ שקרא וביום השני הוי כאלו לא קרא כלל מחובת היום לדידן דבקיאיין בקביעא דירחי [מיהו אם קרא וביום השלישי ודילג ולא קרא וביום השני אינו חוזר לקרות בברכה אלא פותח הס"ת וקורא אלו הפסוקים לפני הצבור בלא ברכה] ועיין בא"ר שהוסיף עוד דלפעמים אפילו אם דילג רק פסוק אחד ג"כ חוזר לקרות בברכה וכגון שבפסוק זה היה עיקרו של חובת היום [כגון שדילג במה שקורין למפטיר ביום א' של פסח מפסוק והקרבתם ולהלאה עד לכפר עליכם דמשם והלאה אינו שייך כ"כ לחובת היום וביום א' של סוכות אם דילג איזה פסוק מוהקרבתם עד סוף הפרשה או שחיסר ביום א' של חווה"מ כשחל בשבת איזה פסוק שהוא מפרשת וביום השלישי] וכן הסכים בספר שערי אפרים: **[יב]** שני פסוקים - אף שבין הכל קראו עשרה פסוקים כגון ששנים שלפניו קראו ד' ד' אפ"ה צריך לחזור ולקרות דאין קריאה חשובה בפחות מג' פסוקים וכתב הט"ז דה"ה בשחרית בשבת אף אחר שקראו שבעה קרואים כדין אם אירע שקרא אחד אחר זה שני פסוקים נמי חוזר מהאי טעמא שכתבנו: **[יג]** צריך לחזור ולקרות - ולענין ברכה לפנייה כך דינו אם עדיין לא בירך ברכה אחרונה אע"פ שכבר גלל הס"ת והיה בדעתו לברך ונזכרו שלא קרא רק ב' פסוקים חוזר וקורא בלא ברכה לפנייה אבל אם כבר בירך ברכה אחרונה נסתלקה קריאה הראשונה לגמרי. ולכן צריך לחזור ולברך לפנייה ולהתחיל ממקום שהתחיל בקריאה הקודמת [כי קריאת שני פסוקים אלו לא עלו כלל] ועוד פסוק אחד עמו כדי להשלים ג' פסוקים [ואם השנים שלפניו לא קראו רק ג' צריך הוא להשלים עד ארבעה פסוקים כדי שיהיה בצירוף עשרה פסוקים] ואפילו אם כבר קראו לאחד העולה אחריו ועלה לתיבה יעמוד שם אותו האחר עד שיברך זה שנית ויקרא הג' פסוקים וכנ"ל ויברך לאחריו ואח"כ יקרא זה שעלה אחריו ואם כבר התחיל השני לברך או שסיים כל הברכה ונזכרו יש לו להתחיל ממקום שהתחיל זה שלפניו [דהיינו אף שני הפסוקים הקודמים]. ויסיים עוד פסוק ויברך לאחריה [וי"א שמלבד שני פסוקים הקודמין יקרא עוד שלשה פסוקים] והראשון יעמוד שם עד שיגמור זה ואח"כ יברך הראשון שקרא שני פסוקים ויקרא להלן ממקום שסיים זה [ואם הראשון ירד כבר מהתיבה ואח"כ נזכרו יכולין לקרות אף לאחר להשלים הקרואים השלשה]. בד"א בשלא היה כהן בביהמ"ד וקראו ישראלים אבל אם קרה זה בכהן שקרא רק שני פסוקים ואח"כ בירך הלוי ואז נזכר שטעה הכהן ולא קרא רק שני פסוקים לא יתחיל הלוי אלא ממקום שפסק הכהן ויקרא מכאן ולהלן ג' פסוקים ולא יקרא השני פסוקים הראשונים שקרא הכהן [דבחול כשר אם חיסר מהתחלת הפרשה] דיהיה פגם לכהנים הנמצאים שם כשיקרא הלוי מראש הספר ואחר הלוי יקרא שני ישראלים להשלים מנין הקרואים [דא"א לקרוא כהן הראשון שטעה אחר לוי דאין כהן קורא אחר לוי] כי הקריאה שקראו שני פסוקים כמאן דליתא דמיא. ואם אירע בשבת וביו"ט שחרית שקראו לאחד מן העולים שני פסוקים ויברך

לאחריה ונזכר שטעה י"א דבזה טוב יותר ששוב לא יקרא הוא בעצמו
אלא יקראו אחר [דבחול שאסור להוסיף על מנין הקרואים א"כ אם יקראו אחר להשלים
במקומו מחזי כמו שקרא ארבעה קרואים משא"כ בשבת דמותר להוסיף יותר טוב שיקרא אחר
משיקרא עולה זה שני פעמים בס"ת אחת דאין נכון לכתחלה כמבואר בסימן רפ"ב] ויתחיל
ממקום שהתחיל הראשון וכנ"ל וישלימו ז' קרואים מלבד זה שקרא
השני פסוקים וי"א דאף בשבת אין צריך לקרוא לאחר: **[יד]** פרשת
עמלק - דכולה אינה אלא ט' פסוקים וכיון דהתם קורין לכתחלה ט'
בשאר ימים יוצאין עכ"פ בדיעבד בט' ולא בעינן עשרה רק למצוה
לכתחלה ובביאור הגר"א וכן בתשובת פנים מאירות חולקים ע"ז ודעתם
דעשרה הוא לעיכובא ובפחות מזה חוזר ומברך וקורא. ונראה דאף לדעה
ראשונה טוב שיקראו בצבור עכ"פ בלא ברכה עוד ג' פסוקים: **[טו]** פחות
מט' - היינו שקראו כל אחד ג' פסוקים אלא שבס"ה לא היה כ"א שמונה
פסוקים כגון שהשלישי קרא פסוק אחד מהשני שלפניו ואפ"ה לא יצא
דאם השלישי לא קרא כ"א ב' פסוקים כבר אשמועינן בריש הסעיף דלא
יצא ויש אומרים דיצא בדיעבד כיון שעכ"פ קראו כל אחד ג' פסוקים:
[טז] צריכין לחזור ולקרוא - ר"ל אותו שקרא שלא כהוגן ותיבת צריכין
לשון רבים לאו בדוקא הוא: **[יז]** וגלל ס"ת - והרבה אחרונים הסכימו
דגלל לאו דוקא אלא העיקר תלוי באם בירך ברכה אחרונה ואם לא בירך
אע"פ שגלל הס"ת חוזר וקורא את המותר בלא ברכה לפניה:
[יח] מראש הפרשה - והא דלא סגי שיתחיל ממקום שפסק מתחלה
דכיון שלא קראו מתחלה כסדר שתקנו חכמים אין כאן קריאה ואעפ"כ
הסכימו האחרונים דאם דילג איזה פסוק אינו חוזר דהרי קורא
הפרשיות בשבתות שלהן וכמו לעיל בס"ג לענין פרשיות המועדים אכן
כ"ז דוקא אם דילג מהפסוקים שאינם מעיקר חובת היום [דהיינו עד לגר הגר
בתוכם] אבל אם דילג מעיקר חובת היום הסכים בא"ר דחוזר וכמו
שנתבאר לעיל במ"ב סק"א לענין פסוקי קרבן מוסף: **[יט]** הראשון -
ודוקא דיעבד אבל לכתחלה אין כדאי שיקרא למפרע מהפסוקים
הקודמים אפילו אם ירצה להוסיף עליהן כמה. אך יש נוהגין בפרשת
בחקותי קורין לעולה תוכחה ג"פ קודם כדי להתחיל בדבר טוב אף שכבר
קרא השלישי אותן הפסוקים: **[כ]** שלשה פסוקים - במקום שאפשר:
[כא] או אפילו שנים - היינו שהוסיף שני פסוקים על פסוק אחד שקרא
ממה שלפניו וכמו שאנו נוהגין בר"ח שהלוי מתחיל פסוק שקרא הכהן
ואינו מוסיף רק שני פסוקים מפני שא"א בענין אחר כמו שיתבאר
בהלכות ר"ח: **[כב]** במקום דלא אפשר - היינו דלא אפשר לקרות שלשה
כ"א שנים משום דסליק ענינא דאי לא אפשר כלל הוי דומיא דפרי החג:
[כג] ואם לאו - שלא קרא שלשה במקום דאפשר לו לקרות שלשה או
שלא קרא שנים במקום דהיה אפשר לו עכ"פ לקרות לשנים: **[כד]** אינו
עולה מן המנין - מלשון זה משמע דאין איסור בדבר לחזור ולקרוא מה
שקרא העולה שלפניו אלא שאין עולה למנין הקרואים ואזיל לשיטתיה
בסימן רפ"ב ס"ב וע"ש ברמ"א דחולק ע"ז: **[כה]** מפרי החג - בחוה"מ
סוכות דהרביעי חוזר וקורא מה שקראו הכהן והלוי משום דלא אפשר

סימן

קלח

[א] לא ישייר וכו' - היינו שלא יסיים לשום אחד מהעולים סמוך להתחלת הפרשה שאחריה פחות משלשה פסוקים מפני היוצאין בין גברא לגברא שיסברו שזה שיעלה אחריו לא יקרא רק ב' פסוקים עד הפרשה [פרשה היינו פתוחה או סתומה ולא מה שהעולם קוראין פי' דהיינו שני שלישי והוא טעות גמור] ויסברו לומר שמותר הקריאה אפילו בפחות מג' פסוקים. ואם טעה וסיים שני פסוקים סמוך לפרשה ובירך לאחריה אי סליק ענינא כגון בפרשת המועדות שטעה ברביעי ולא שייר רק ב' פסוקים מתחיל עם החמישי פסוק אחד למפרע ואי לא סליק ענינא אין העולה אחריו מתחיל למפרע פסוק אחד אלא יתחיל לקרות ממקום שסיים העולה שלפניו ויקרא אותן שני פסוקים ועוד שלשה פסוקים או יותר מפרשה של אחריה: **[ב]** וכן לא יתחיל וכו' - דהיינו שלא יסיים עם הראשון שני פסוקים אחר הפרשה דא"כ יתחיל השני שני פסוקים אחר הפרשה ויאמרו הנכנסים בין גברא לגברא שזה שקרא לפניו לא קרא אלא ב' פסוקים שמראש הפרשה עד כאן ואין חילוק בכל זה בין קריאת השבעה או אותן שקורין להוספה. ואפילו המפטיר לא יתחיל שני פסוקים לאחר הפרשה כגון שיש פרשה בסוף של ה' פסוקים אלא יקרא כולה. [ואף אם העולה שביעי או אחרון לא קראו לפניו רק ה' פסוקים אלו יכול לחזור ולקרות אותם לקרא המפטיר] ומ"מ אם התחיל המפטיר מג' פסוקים האחרונים וקרא משם אע"פ שעדיין לא בירך ברכה אחרונה א"צ לחזור ולהתחיל מתחלת הפרשה ודי בקריאה זו: **[ג]** מפני הנכנסים וכו' - וכ"ז לכתחלה אבל בדיעבד אם קרא להראשון וסיים שני פסוקים אחר הפרשה ובירך לאחריה לא יתחיל השני העולה אחריו מראש הפרשה אלא יקרא ממקום שסיים הראשון ואילך דאין להחמיר בדיעבד משום חשש נכנסין ויוצאין וכנ"ל בסוף סק"א: **[ד]** מותר לשייר בתחלה - ר"ל לשייר אצל הפרשה ואין לחוש משום היוצאין שיאמרו שהקורא אחריו לא יקרא אלא שני פסוקים דכל שאין רואין שינוי לא חיישינן דדוקא אם יניח שני פסוקים בפרשה שמסיים בה זה הוי שינוי ומביא לידי חשד משא"כ כשגומר הפרשה שעומד בה אין כאן שינוי וה"ה שמותר לקרוא הפרשה הזאת [בצירוף מה שקרא לפניו] ולהפסיק אחריה ולא חיישינן שמא יאמרו הנכנסין אח"כ שלא קרא אלא הפרשה הזאת בלבד שהיא שני פסוקים דדוקא בעלמא דמפסיק באמצע הפרשה חיישינן דיאמרו הנכנסין שמסתמא לא קרא אלא ב' פסוקים דאל"ה למה קרא להלן ולא סיים בגמר הפרשה משא"כ הכא דבאמת סיים בגמר הפרשה ליכא למיחש למידי ויש מחמירין בזה שאין לעשות כן לכתחלה כ"א בקריאת ר"ח שקורין וביום השבת לשלישי [בצירוף מה שקראו לפניו ג"פ מפרשה הקודמת] שיש בה רק שני פסוקים אבל כשקורין פרשת השבוע בסדר פינחס אין להפסיק אחר וביום השבת לכתחלה וכה"ג בשארי מקומות כשאירע פרשה קטנה. כתב המ"א אם הפרשה היא באמצע פסוק כגון בתחלת פרשת פינחס בפסוק

ויהיה אחרי המגפה שיש פיסקא באמצע פסוק מותר לסיים בפסוק הסמוך לו שאין חשש שהיוצאין יאמרו שהעולה אחריו לא יקרא רק עד הפיסקא שהוא שהכל יודעין שאין מסיימין באמצע פסוק אע"פ שיש שם פרשה: **[ה]** בדבר טוב - של ישראל דטובת עובד גלולים אינה קרויה טובה וכן לענין לסיים בדבר רע היינו של ישראל. כתב בספר חסידים סימן תש"ע יזהר החזן שלא יקרא למי שהוא עור או פסח בפרשה עורת או שבור או למי שראשו נתק בפרשת נתקים ולא יקרא למי שחשוד על עריות בפרשת עריות וכן בכל דבר ודבר. ואין לחזן לחשוב לברך אחד בשעת ברכות או לקלל בשעה שקורא הקללות והטעם שצריך שיהיה כונתו לקרות בתורה לשמה ולא לשם מחשבה זרה: **[ו]** ויסיים בדבר טוב - ואין לסיים במי שעשה מעשה רע:

קלט

סימן

[א] לא יעלה - היינו אע"פ שקראוהו לעלות ואחז"ל [פרק הרואה] ג' דברים מקצרים ימיו של אדם ואחד מהן מי שנותנין לו ס"ת לקרות ואינו קורא הכא לא יעלה שצריך מתחלה לסדר בינו לבין עצמו ואסמכוהו חכמים אקרא דכתיב אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה: **[ב]** הוא צריך וכו' - ובדיעבד אם אין שם בביהכ"נ מי שסידר לעצמו מתחלה כדי שלא לבטל קריאה בצבור נוהגין להקל שיקרא אחד שיודע לנגן הטעמים אע"פ שלא סידר וקוראין לפניו בלחש מתוך החומש או הסידור ועיין לקמן בסימן קמ"ב במ"ב מה שנכתוב בזה: **[ג]** תחלה - ומצוה מן המובחר שגם העולה יסדר תחלה בינו לבין עצמו ובשנים מקרא שקרא בע"ש יוצא כי נחשב בחשבון הסידור: **[ד]** צריך למחות וכו' - מתוך דברי המחבר מוכח דאפילו אם יכול לקרות עם הש"ץ מלה במלה מתוך הכתב ג"כ אין לקרותו כיון שיכול לקרוא לאחר אבל מדברי הטור לקמן בסימן קמ"א וכן מתשובת הרא"ש שהובא שם בב"י משמע דיש להקל בזה [פרי"ח] ובפרט לפי מה שכתב בס"ד בשם מהרי"ל בודאי אין להחמיר בזה: **[ה]** לא יעלה - לפי שאסור לקרות אפילו אות אחת שלא מן הכתב ועיין לקמן בס"ג בהג"ה דמנהגנו להקל בכל גוונא: **[ו]** ואפילו ראש הכנסת וכו' - וכ"ש אדם דעלמא והטעם שאין ראוי שיחלוק אדם כבוד לעצמו ועוד דלא ליתי לאנצויי שכל אחד יקדים עצמו: **[ז]** משום דהוי וכו' - שיעור הלשון כן הוא משום דהוי כאלו הרשוהו על כך משעה שמינוהו לש"ץ ובב"י מבואר יותר דכיון דעכשיו נוהגים שהש"ץ הוא הקורא במקום העולים א"כ כיון שהרשוהו להיות ש"ץ הרי הרשוהו לקרות בתורה ומסתמא לא קפדי אם יברך ג"כ אחרי שבלא"ה הוא הקורא: **[ח]** אין קורין לו בשמו - כיון שהוא עומד שם: **[ט]** שלא לביישו ברבים - ומ"מ לא יאמר תארים על אביו (כמו חבר או מורנו) כי אין לומר שקר רק יאמר בחפזון לבלי ירגישו העם. ודוקא באותה העיר כמו שכתב הרמ"א אבל אם בא לעיר אחרת ושואל אותו הסגן איך נקרא לתורה יאמר שם אבי אביו [דה"ח וש"א]: **[י]** בשם אבי אמו - ומיירי שבאת אחת קודם שנאסף מן השוק

ואמרה שהיא אמו [מ"א] ועיין בט"ז שדעתו דיש לקרותו בשם בן אברהם ובח"א ג"כ כתב שזהו יותר נכון: **[יא]** ואם אינו ידוע - שם אבי אמו קורין אותו בשם בן אברהם על שם הכתוב כי אב המון גוים נתתיך: **[יב]** דעכשיו קורא סומא - וטעמו דכיון שאנו נוהגין שהש"ץ קורא והוא קורא מתוך הכתב שוב לא קפדינן על העולה דשומע כעונה: **[יג]** כמו שאנו וכו' - ר"ל שאנו נוהגין להקל אפילו אם אינו יכול לקרות עם הש"ץ מלה במלה מתוך הכתב וע"כ מטעם הנ"ל וה"ה בסומא. ולדינא כבר כתבו האחרונים דנהגו להקל כמהרי"ל ומ"מ לפרשת פרה ופרשת זכור נכון שלא לקרותן לכתחלה: **[יד]** כל הקורין וכו' - אף דמדינא לא היה צריך לברך כ"א הראשון ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה והאמצעיים יוצאין בברכתן ואעפ"כ תקינו רבנן משום הנכנסין והיוצאין באמצע הקריאה [שלא ישמעו ברכת הפותח והחותם ויאמרו שקוראין בתורה בלי ברכה] שכל אחד ואחד מהעולין יברך בתחלה וסוף כמו שנהוג היום: **[טו]** מברכין לפנייה ולאחריה - הנה לאחריה שהיא ברכת אשר נתן לכו"ע דרבנן ולפנייה שהיא ברכת אשר בחר יש דעות בין הפוסקים אם היא ד"ת או דרבנן וה"מ כשלא בירך עדיין ברכת התורה אבל אם בירך כבר ברכת התורה לכו"ע היא דרבנן שנתקנה משום כבוד הצבור כמ"ש ס"ח. אם טעה בברכת התורה ופתח אשר נתן לנו במקום אשר בחר אם נזכר קודם שאמר השם מהחתימה [דהיינו נותן התורה] יתחיל מאשר בחר בנו ואם כבר אמר בא"י אף שעדיין לא אמר נותן התורה יסיים אותה הברכה ולאחר הקריאה יאמר אשר בחר בנו [דה"ח]. עוד כתב שם אם אמר ברכה הראשונה כראוי ובברכה השניה טעה והתחיל אשר בחר בנו אם נזכר טרם אמרו בא"י נותן התורה יתחיל מאשר נתן לנו אבל אם לא נזכר עד לאחר שאמר בא"י נותן התורה יתחיל עוד הפעם מתחלת הברכה ואם נזכר לאחר בא"י קודם נותן התורה יאמר מיד אמ"ה אשר נתן לנו וכו': **[טז]** ורואה הפסוק - כדי שידע על מה הוא מברך: **[יז]** ואח"כ יברך - ר"ל שאין צריך לגלול הס"ת בשעת ברכתו וליכא למיחש שמא יאמרו ברכות כתובות בתורה והוא מברך מן הספר דהכל יודעין שאין ברכות כתובות בס"ת. ודוקא בברכה ראשונה לא חששו לזה משום טרחא דצבורא שיצטרכו להמתין עד שיחזיר ויפתח אבל בברכה אחרונה דליכא טעם זה וגם דבלא"ה צריך לגלול הס"ת בין גברא לגברא בודאי עדיף יותר שיגלול קודם הברכה וזהו שמסיים המחבר דלאחר שקורא גולל ומברך: **[יח]** יהפוך פניו וכו' - סבירא ליה דכיון דבזה ליכא טרחא דצבורא טוב לחוש גם בברכה ראשונה לחשש שלא יאמרו ברכות כתובות בתורה וכמו שכתבנו כעין זה בסק"י: **[יט]** שמאלו - דהוא ימין הקב"ה העומד לנגדו וכנ"ל סימן קכ"ג מיהו יש אחרונים שכתבו דהפיכת פניו אינו נכון דמראה עצמו כאלו אינו מברך על מה שיקרא רק על מידי אחרונא דהא מסלק פניו ממנו ויותר טוב להעצים עיניו שלא להסתכל בס"ת בשעת ברכה ועיין בבה"ל. יש נוהגין לשחות ולהשתחות בעת אמירת הברכה משום כבוד התורה וכתב הא"ר דעכ"פ לא ישחה גם בסוף הברכה דאז יהיה נראה כאלו מוסיף על השחיות שתקנו חכמים דאסור וכמו שכתוב לעיל בסימן קי"ג: **[כ]** נהגו לכסות - אע"פ שמן הדין צריכה

להיות מגוללת כמ"ש ס"ד מ"מ נהגו להיות פתוחה ובמקום גלילה מכסין בסודר קודם ברכה אחרונה: **[כא]** נהגו שיהא מגוללת - ולא סגי בכיסוי בעלמא וכתב הט"ז דלפי מנהג זה שוב א"צ כיסוי והכיסוי הוי טרחא יתירא ורק בעת שאומרים קדיש אחר הקריאה שפיר יש לכסות דאז מסתלק מן הקריאה וה"ה כל מקום שיש זמן ארוך כגון שמזמרין לחתן או שמאריכין במי שמברך אז מכסין בסודר [אחרונים]: **[כב]** בין גברא לגברא - והטעם שאין להניחה פתוחה שאין כבוד לתורה שתהא פתוחה ותמתין עד שיבוא אחר: **[כג]** ברכו וכו' - הטעם כמו שמסיים הרמ"א ואף הברכות כדי שיוכלו כל הצבור לענות אמן: **[כד]** טועה - דלמי אומר ברכו כשאומר בלחש. ובלחש נקרא כל דלית עשרה דצייתי כדין דבר שבקדושה דאינו בפחות מעשרה. ועיין במ"א דה"ה בקדיש יש ליזהר שלא לאומרו בלחש מהאי טעמא: **[כה]** שישמעו העם ויענו - מדברי הרמ"א משמע דס"ל דהאי י"א לא קאי רק על ברכו אבל בברכות אינו מעכב בדיעבד אם בירך בלחש ועיין בבה"ל מה שכתבתי בזה אבל לכתחלה בודאי מצוה לאומרן בקול רם וכנ"ל: **[כו]** את המברך - היינו כשאמר ברכו: **[כז]** אע"פ ששמעו החזן וכו' - עיין לעיל בסימן נ"ז סק"ב במ"ב ובה"ל מה שכתבנו שם: **[כח]** חוזר המברך וכו' - עיין לעיל שם בסק"ד מה שכתבתי שם: **[כט]** ותיכף קראוהו וכו' - היינו שלא אמר שום פסוק אח"כ: **[ל]** דמשום כבוד התורה וכו' - ר"ל ולא הוי ברכה זו ברכה יתירתא ומ"מ כדי שלא יהיה ברכה הראשונה בכדי כתב הפר"ח וכן שארי אחרונים דיראה לקרוא עכ"פ פסוק אחד כגון יברכך דרך הילוכו לס"ת: **[לא]** כבר נפטר מלברך ברכת אב"ב וכו' - דיצא במה שבירך על התורה ברכה זו: **[לב]** דלא גרע ממי שנפטר וכו' - וכמבואר לעיל בסימן מ"ז ס"ז. וכתבו האחרונים דמ"מ לא דמי לגמרי לנפטר באהבה רבה דהתם יצא בזה גם ברכת אקב"ו לעסוק וגם הערב נא משא"כ הכא לא נפטר רק מברכת אשר בחר בנו לבד אבל אידך צריך להשלים ויאמר אח"כ ברכת כהנים שרגילין לומר תמיד: **[לג]** וחיי העולם - ומנהגנו לומר וחיי עולם [אחרונים]: **[לד]** נטע בתוכנו הוא וכו' - ע"ש הכתוב דברי חכמים כדרבונות וכמשמרות נטועים: **[לה]** בס"ת בשעת ברכה - היינו דיאחוז בעמודי ס"ת ועיין בב"ח וט"ז שהסכימו דבעת הקריאה צריך ג"כ לאחוז בס"ת. יש נוהגין לאחוז אז ביריעות עצמן ע"י מפה ועיין במ"א. אחר הקריאה מנהג לנשק הס"ת וכשנזדמן לו רוק ירוק [אך מן הצד ולא כנגד הס"ת דאסור כמבואר ביו"ד סימן ר"ע] ואח"כ ינשק ולא ינשק ואח"כ ירוק [אחרונים]: **[לו]** ספר תורה הזה - דמשמע שתופסה בידו:

קמ

סימן

[א] הקורא בתורה וכו' - וכ"ש אם נשתתק תיכף לאחר הברכה קודם שהתחיל לקרות דאינו יוצא השני בברכתו: **[ב]** ממקום שהתחיל הראשון - ר"ל אבל לא יתחיל ממקום שפסק הראשון ויברך לפנייהם

ולאחריהם שא"כ יהיו אותם הפסוקים שקרא הראשון נתברכו לפניהם ולא לאחריהם וכ"ש אם יתחיל במקום שפסק הראשון ויברך אחריהם לבד דהו"ל הראשונים ברכה לפניהם ולא לאחריהם והאחרונים לאחריהם ולא לפניהם לכך מתחיל ממקום שהתחיל הראשון ומברך לפניהם ולא אחריהם: **[ג]** ויברך בתחלה - ולא יוכל לסמוך על ברכה ראשונה שבירך הנשתתק שהמברך בתורה אינו מברך להוציא אחרים בברכתו אלא כאו"א מן הקרואים מברך לעצמו ועיין באחרונים שכתבו דכשחוזר ומברך אינו חוזר לאמירת ברכו כ"א הברכה בלבד שהוא עיקר ברכת התורה: **[ד]** ולהרמב"ם וכו' - ס"ל דסומך על ברכת הראשון וכתבו האחרונים דהעיקר כדעה הראשונה: **[ה]** ואפילו בזה"ז וכו' - הטעם דמה שהש"ץ קורא כאלו קורא הוא דיינין ליה: **[ו]** וקרא מקצת פסוקים - ואין חילוק בין שקרא פסוק אחד או כמה פסוקים אבל בלא קרא עדיין כלל אם הפסיק אפילו בד"ת כיון שהוא שלא מענין הקריאה צריך לחזור ולברך ואפילו שח מלה אחת וכמו בכל ברכת המצות או הנהנין דצריך לחזור ולברך אם הפסיק תיכף אחר הברכה אף אם יודע בבירור שלא הסיח דעתו דכיון שלא התחיל עדיין בהמצוה אין לה אח"כ על מה לחול ואם שח לצורך הקריאה אין צריך לחזור ולברך ולכתחלה גם זה אסור ואין חילוק בין לשה"ק ללשון חול: **[ז]** לא הוי הפסק - ר"ל שיצטרך לברך מחדש כשקורא להלן דלא נתבטל עדיין ברכה ראשונה ואפילו הסיח דעתו מלקרות עוד ושוב נמלך וקורא להלן א"צ לחזור ולברך ויש מי שכתב בענין אחר וספק ברכות להקל ומ"מ נכון שהמברך יכול תחלה בברכתו שאף שיסיח דעתו יחזור ויקרא על סמך ברכה זו ואעפ"כ לכתחלה אסור להפסיק באמצע הקריאה אף בלא היסח הדעת כלל: **[ח]** י"א שא"צ וכו' - טעמו דמסתמא דעתו על כל פרשיות התורה המונחת לפניו: **[ט]** וי"א שצריך - לברך כשקורא את הפרשה הראויה לקרות וטעמו דבודאי לא נתכוין בברכתו רק על הפרשה שהראו לו מקודם וע"כ צריך לברך מחדש על פרשה זו וכתבו האחרונים דנוהגין למעשה כהיש אומרים הזה. ואין נ"מ בין אם המקום שהראו לו מתחלה היה פרשה אחרת לגמרי או אפילו באותו סדר אלא שצריך לגלול ממקום ראשון למקום זה בכל זה צריך לחזור ולברך דבודאי לא היה דעתו בברכתו על מה שאינו מגולה לפניו [ח"א ושאר אחרונים והמקיל שלא לחזור ולברך באם היה המקום שהראו לו באותו סדר של שבוע זו אף שצריך לגלול ממקום למקום אין מוחין בידו דיש לו על מי לסמוך] ואם פרשה זו הראויה לו לקרות היה ג"כ מגולה לפניו בעת שהראו לו המקום הראשון בזה הסכים הט"ז וש"א דא"צ לחזור ולברך דדעתו היה על כל מה שמגולה לפניו ואפילו אם המקום שהראו לו מתחלה היה מסדר שבוע העבר כיון שגם מסדר של שבוע זו מגולה לפניו דעתו על כל מה שמגולה ואין לחלק בין אם הפרשה הראויה היה בעמוד זה או בעמוד השני דמסתמא דעתו על כל מה שפתוח לפניו גם אין חילוק בין אם המקום שהראו לו היה למעלה והמקום הראוי לקרות הוא למטה או שהראו לו למטה והמקום הראוי לקרות היה למעלה בכל ענין א"צ לחזור ולברך כיון שא"צ לגלול אלא שאם הראו לו למטה והמקום הראוי הוא למעלה והוא חוזר למקום הראוי טוב שיקרא עד המקום שהראו לו

סימן

קמא

[א] צריך לקרות מעומד - הקריאה שקורין בצבור וילפינן זה מדכתיב ואתה פה עמוד עמדי משמע אפילו השיי המקרא למשה היה עומד כביכול וא"כ כ"ש שכל ישראל היו עומדין מפני אימת הקב"ה הנותן אותה ואמרינן עוד כשם שניתנה באימה כך אנו צריכין לנהוג בה באימה ומ"מ בדיעבד שקראה מיושב יצא וא"צ לחזור ולקרות: **[ב]** ואפילו לסמוך עצמו - היינו אפי' סמיכה קצת שאם ינטל אותו דבר לא יפול ג"כ אסור דצריך לעמוד באימה: **[ג]** או לעמוד - הוא שלחן הקריאה וכה"ג: **[ד]** א"כ הוא בעל בשר - וה"ה חולה או זקן הרבה שקשה לו עמידה בלי סמיכה אך יזהר שיסמוך קצת ולא יסמוך כ"כ עד שאם ינטל אותו דבר יפול ואם א"א לו לסמוך כ"א בענין זה והוא צריך סעד לתומכו מותר גם בזה אך לא ישען על המפה שעל השלחן שתשמיש קדושה הוא אלא על השלחן עצמו: **[ה]** וכן החזן הקורא - וה"ה הסגן שעומד אצל הס"ת [שערי אפרים]. עוד כתב שם פעמים שהס"ת ארוכה וגדולה הרבה והקורא שצריך לקרות מתוך הכתב וכן העולה שצריך לראות בס"ת מה שמקרא לפניו ולקרות אחריו בלחש וא"א להם לראות בראש הדף אם לא כששוחין עצמם סמוך לס"ת ועי"ז בא לידי סמיכה על השלחן יש להתיר שהרי נראה לכל שאין סמיכה זו דרך גאווה שזהו כשעומד זקוף וסמוך אבל זה שעומד מוטה וכפוף עמידה באימה הוא ויכול לעמוד סמוך ויכן בסגן שע"פ רוב עבודתו הוא שהוא אוהו ביד העשוי מכסף להורות לפני הקורא באיזה שורה ותיבה שהוא עומד עתה ולפעמים א"א לו כ"א כששוחה עצמו וסומך על השלחן מותר] אך יזהר שאחר שיקרא השורות העליונות מראש העמוד ויגיע בחצי העמוד או קרוב לו שאפשר לו לראות היטב בלי סמיכה יזקוף משחייתו כדי שלא יצטרך להיות סמוך כלל עכ"ד: **[ו]** לא יקראו שנים - דתרי קלי לא משתמע: **[ז]** וש"ץ שותק - מיהו אם העולה טועה בנקודות או בטעמים מסייעו בלחש: **[ח]** או ש"ץ קורא וכו' - וכמנהגנו עכשיו שלעולם הש"ץ קורא אפילו כשהעולה הוא בקי כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע לקרות וגם ימצאו הרבה שאין יודעין בטוב לקרות הנקודות והטעמים וירצו לקרות והצבור אין יוצאין בקריאתן וכשימנעום מקריאה אתו לאינצויי: **[ט]** לקרות עם ש"ץ - היינו מתוך הכתב: **[י]** לבטלה - דלא מסתבר שיברך העולה על קריאת הש"ץ: **[יא]** בנחת - דתרי קלי לא משתמע לא שייכי כ"א בקורא בקול רם: **[יב]** שלא ישמיע לאזניו - עיין בב"י שהביא סעד לזה מספר הזוהר: **[יג]** ואפילו משמיע וכו' - ר"ל אף דיותר טוב שלא להשמיע לאזניו מ"מ אם משמיע ג"כ ליכא למיחש דלא עדיף מתפלה שתקנו ג"כ בלחש ואפ"ה משמיע לאזניו כדלעיל סימן ק"א ס"ב הי"נ כן: **[יד]** ואחר שגומר וכו' - ר"ל דכיון שאין אומרים שניהם בבת אחת ליכא חשש דתרי קלי לא משתמע: **[טו]** ע"י סרסור - והוא מרע"ה דכתיב אנכי עומד בין ה' וביניכם: **[טז]** לנהוג בה ע"י סרסור - נוהגין שהגבאי או הקונה המצות עומד אצל ס"ת וזה נקרא סגן כדי שיהיה ג'

היינו שהסגן הוא כביכול במקום הש"י שהוא מצוה לקרות לכל מי שירצה והקורא הוא הסרסור במקום משה והעולה הוא המקבל במקום כל ישראל ובשליחותם [לבוש] ובאמת זהו מנהג הקדמונים שיהו שלשה עומדים אצל ס"ת כמו שכתוב במסכת סופרים פ"ד הי"ד [והובא זה באו"ז הלכות שבת] אלא ששם איתא טעם אחר לזה וז"ל אינו מן המובחר שיעמוד החזן יחידי לפני התיבה אלא שיעמדו עמו אחד לימינו ואחד לשמאלו כנגד האבות. כתב בספר שערי אפרים מזה יש ללמוד שיש לבחור לסגן איש נכבד ובעל מעש"ט ודעת הבריות נוחה הימנו שלא יחשדוהו שבשביל הנאת עצמו או איזה סיבה יתמוך כבוד למי שאינו ראוי או בהיפוך וכן ראוי לצבור שלא יהרהרו אחר הסגן וידונו אותו בכל ענין לכף זכות והדבר אשר יקשה בעיניהם עליו יתלו כי משגה היה וטעה בשקול הדעת ואף אם אירע שקרא לאחד שלא לפי כבודו וחושד להסגן שעשה במתכוין להכעיסו אם נגע יראת ה' בלבבו יש לו להתאפק ולא יאמר לו דבר וישא ק"ו בנפשו אם קרוץ מחומר תפעם רוחו בנגוע בקצה כבודו כחוט השערה עאכ"ו שיש לו לחוש לכבוד המקום ב"ה ולכבוד תורתו הקדושה שלא לעשות שערוריה עי"ז [והמעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו] ואם אחד בגובה אפו עשה מריבה עם הסגן אעפ"כ חוב על הסגן להיות מן הנעלבים ולא יניח מקומו ואם הסגן הניח הס"ת והלך לו לפי שזה הקניטו בדברים ראוי לענשו כי אם אדם חטא ס"ת למה בייש וכל ערום יעשה בדעת ויחוס לכבוד המקום ולכבוד התורה וכו' עכ"ל בקיצור: [יז](#) אמן מפי הצבור - ואפילו יש אנשים שמאריכין באמן צריך להמתין עליהם דהא כולם צריכין לשמוע הקריאה לכן צריך הקורא להמתין אפילו על המיעוט שיגמרו האמן ואח"כ יתחיל לקרוא וכתבו האחרונים שהמנהג שהקורא עונה אמן עם הצבור בקול רם וממשיך בו קצת יותר מן הצבור בכדי שיבינו שמתחיל לקרות ויטו אוזן לשמוע ומתחיל לקרות מיד וטוב שיפסיק קצת בין אמן להתחלת הקריאה שלא יהא נראה מחמת נגינת אמן שהוא דבוק אל מה שקורא: [יח](#) יכולים לקרות וכו' - פירוש מן הדין אין שום חשש איסור וע"כ אם קראוהו וכבר עלה לא ירד אך לכתחלה אין מניחים לקרות משום עין הרע: [יט](#) בשביל עין הרע - ואין נ"מ בין אחים מן האב או מן האם ואפילו אומרים שאין מקפידים על עין הרע ויש שמחמירין אפילו אב עם בן בנו משום עינא בישא ובמקום הצורך יש להתיר עם בן בנו: [כ](#) ואפילו אם אחד וכו' - ר"ל אף שמפסיקין בקדיש בינתים מ"מ מקרי זה אחר זה כיון דאין מפסיק אחר בינתים. ודוקא בשבת שאין מוציאין ס"ת אחרת למפטיר אבל אם מוציאין ס"ת אחרת מותר וכן אם המפטיר אינו בר מצוה עדיין מותר: [כא](#) בשמו - לאפוקי מקום שנוהגים שלא לקרות המפטיר בשמו רק סתם יעמוד מפטיר כיון שאין פורטין את שמו מותר אפילו שני אחים זה אחר זה או אב ובנו ודוקא במקום שנוהגין כן אבל לעשות כן במקום שנוהגין לקרות בשם לא דעי"ז גופא הוי היכר טפי וכן אם המנהג שלא לקרות בשם הוא בשביעי מותר לקרותן בששי ושביעי: [כב](#) בדרך קצרה - משום כבוד הצבור שלא ימתינו עליו הרבה וגם משום כבוד התורה להראות שהיא חביבה עליו וממהר לקרות בה: [כג](#) שהיא לו בדרך

טעיות שהענין משתנה עיי' אפי"ה התיירו להם לקרות ובברכה כדי שלא תתבטל הקריאה לגמרי והפרי"ח חולק בזה וכתב דכיון שיטעו בטעיות שמשתנה הענין כמו שבמקום חלב קורא חלב או מ זכר ל זכר ואין שם יודע שיוכל להחזיר הקורא מטעותו פשיטא שאין מברכין בתורה ואין מפטירין בנביא וע' בפמ"ג שגם הוא מצדד כן ודעתו דיש לקרות בלא ברכה: **[ח]** כהלכתה - ואם יש שם מי שיודע עכ"פ לקרות הטעמים מתוך החומש יקרא זה מתוך החומש לפני האיש הקורא בס"ת להורות הדרך בנקודות וטעמים כראוי והקורא מתוך החומש לא יקרא בקול רם רק כדי שיהא נשמע להקורא מתוך הס"ת [לבוש ושי"פ]:

קמג

סימן

[א] בפחות מעשרה - דהוא דבר שבקדושה ואינו בפחות מ"י דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל ואתיא בגז"ש דתוך תוך כתיב הכא תוך בני ישראל וכתוב התם הבדלו מתוך העדה הזאת ואין עדה פחותה מעשרה: **[ב]** גדולים - לאפוקי קטנים שהם פחותים מ"ג ויום אחד אע"ג דקטן משלים למנין שבעה כדלקמן בסימן רפ"ב ס"ג מ"מ אינו משלים לעשרה: **[ג]** בני חורין - לאפוקי עבדים: **[ד]** התחילו בעשרה וכו' - ואם התחיל רק ברכו לבד לא הוי התחלה בזה [פמ"ג]: **[ה]** ויצאו מקצתן - ובנשתיירו רובן דהיינו ששה סגי ולא בעינן רובא דמנכר ועל היוצאין נאמר ועוזבי ה' יכלו ואף בין גברא לגברא אסור וכי מותר לצאת בין גברא לגברא היינו דוקא בנשאר עשרה [אחרונים]: **[ו]** גומרין - היינו בחול כל השלשה וביו"ט חמשה ובשבת כל השבעה קרואים אבל לא יוסיפו על זה ואומרים קדיש שאחר הקריאה אבל למפטיר לא יקרא דהוא ענין אחר ולא נגרר בתר קריאת התורה וכ"ש שלא יפטיר אח"כ בנביא ויש שכתבו שמ"מ טוב לומר הפטרה בנביא בלא ברכותיה. ובהפטרה נמי דינא הכי דאם התחילו ברכות של הפטרה בעשרה ויצאו מקצתן גומרין לומר ההפטרה עם ברכותיה שאחר כך: **[ז]** אין קורין בו - מפני כבוד הצבור: **[ח]** אבל בחומשים שלנו וכו' - דהא אין בגלילה וכן אין תפורין בגידין ולא בקלף וכל דין ס"ת: **[ט]** אין לברך עליהם - ובישוב שאין להם ס"ת נכון לקרות בחומשין בלא ברכה שלא תשתכח תורת קריאה ולא יקרא להעולים בשם כמו שהמנהג לס"ת אלא הש"ץ יקרא הכל בקול רם לפניהם: **[י]** והעולה קורא - והאידנא נוהגים שאחד קורא מהחומש בלחש והש"ץ קורא אחריו מס"ת הכשר משום דיש אנשים שאין יודעין לקרות בניגון וטעמים ואפילו מקרין אותם לכן מקרין להש"ץ: **[יא]** שאין נמצא להם ס"ת כשר - היינו בין חומשים העשויים בגלילה הנזכר בס"ב ובין ס"ת שלמה אלא שיש בה פסול: **[יב]** אין מברכין עליו - זהו דעת המחבר דאפילו בשעת הדחק אין לברך ועיין לקמיה בס"ד בהג"ה בסופו דהביא בזה שתי דעות ועיי"ש במ"ב: **[יג]** אם נמצא טעות וכו' - כדי להבין את דברי זה הסעיף אקדים לזה הקדמה קצרה והוא. דהנה דעת רוב הפוסקים דספר תורה שחסר תיבה אחת או אות אחת או שנמצא בה

טעות פסולה לקרות בה ולדידהו אם נמצא בה טעות אפילו לאחר שכבר קראו ז' קרואים צריך לחזור לראש בס"ת הכשר ולברך עליה דאותה קריאה ראשונה כמאן דליתא דמיא ודעת מקצת פוסקים דאפילו חסר כמה פסוקים וכ"ש כשנמצא בה טעות בעלמא אף דלא נקראת ס"ת לענין שיקיים בה מ"ע של כתיבת ס"ת מ"מ מותר לקרות בה אם אין לו אחרת והנה המחבר בסעיף ג' סתם דלכתחלה אין להוציא ס"ת פסולה לברך עליה אפילו במקום שאין לו אחרת אחרי דרוב הפוסקים סוברין דאסור אך אם נמצא הטעות אחר שכבר קראו הסדרא פסק הר"ר יעקב בי רב דלענין דיעבד סומכין על דעת קצת פוסקים הנ"ל שמכשירין לקרות בה ועלתה להם הקריאה ואין צריך להוציא ס"ת אחרת והסכימו עמו האחרונים בזה. וה"ה אם נמצא הטעות בין גברי לגברי ועדיין לא השלימו הז' קרואים לענין מה שכבר קראו סומכין על דעת המקילין הנ"ל שיצאו בדיעבד אך לקרות בה עוד אסור ומוציאין אחרת ומתחילין ממקום שפסקו הקריאה ומשלימין הקרואים עם אותם הראשונים שקראו במוטעת והיינו דגם הם מצטרפין להז' קרואים כיון שהוא בדיעבד וכנ"ל [וכתבו האחרונים דמ"מ אם אפשר טוב יותר שיקראו ז' קרואים בס"ת שהוציאו] וכ"ז אם כבר בירך ברכה אחרונה בפסולה אבל אם באמצע קריאתו מצאו טעות אפילו כבר קראו הרבה פסוקים [וכ"ש כשלא קראו עדיין ג' פסוקים] וגם אפי' גמר קריאתו לגמרי כל שלא בירך עדיין ברכה אחרונה אין לברך ברכה אחרונה על הפסולה דזה הוא לכתחלה אלא יוציאו אחרת ויקראו שם ג' פסוקים ויברך שם ברכה אחרונה לבד זהו שיטת מהר"י בי רב שהעתיקו המחבר בסעיף זה. ודעת המרדכי שאם כבר קראו ג' פסוקים ואפשר להפסיק שם שאינו ב' פסוקים סמוך לפרשה פוסקים שם ומברך ברכה אחרונה ומוציאין אחרת לעלות שמה יתר הקרואים ואם עדיין לא קרא ג"פ או שקרא ג"פ אלא שנשאר רק ב"פ סמוך לפרשה שאי אפשר להפסיק שם יקרא הטעות בע"פ ויגמור קריאתו בפסולה ויברך ברכה אחרונה ואח"כ יוציא אחרת [וכן אם הוא בר"ח וכיוצא שצריך להשלים הפרשה לחובת היום ואין להוסיף על הקרואים וא"כ כשהטעות בקריאת הרביעי א"א להפסיק שמה לברך ברכה אחרונה שא"כ יצטרך להוסיף על מנין הקרואים וכיון שא"א להפסיק שמה יגמור הקריאה בספר הפסול ויברך ברכה אחרונה] והרמ"א בהג"ה עשה כעין הכרעה ביניהם והוא דאם לא קרא עדיין רק שני פסוקים או אפילו קרא ג"פ אך שא"א להפסיק שם כגון שהוא ב"פ סמוך לפרשה וכיו"ב לא יברך ברכה אחרונה אלא יוציא אחרת ויגמור קריאתו שמה ויברך ברכה אחרונה וכדעת המחבר אבל אם כבר קרא ג"פ והוא במקום שאפשר להפסיק שם דעתו כהמרדכי דיברך ברכה אחרונה על הפסולה ואח"כ יוציא אחרת ועתה נבוא לבאר דברי השו"ע בפרט: **[יד]** בשעת קריאה - פי' שלא קראו עדיין רק מקצת העולין דבנשלים סדר הפרשה ואח"כ נמצא הטעות אין מוציאין אחרת דבדיעבד סמכין אפוסקים דמכשירין קריאה בס"ת פסולה. ומיירי המחבר דנמצא הטעות בין גברי לגברי ולכך כל האנשים שכבר קראו עולין למנין ז' ואף האחרון דהוי דיעבד גמור: **[טו]** ממקום שנמצא הטעות - מיירי שבמקום שפסק העולה שם נמצא הטעות ולהכי כתב דמתחילין ממקום זה וה"ה אפילו לא נודע להם הטעות עד אחר שקראו אחר הטעות ג' או ד' פסוקים ג"כ אין מתחילין אלא ממקום

שפסקו דבדיעבד עלתה להם מה שקראו בספר הפסול [מ"א]: **{טז}** על אותם וכו' - היינו דגם אותם שקראו כבר מצטרפין למנין שבעה וה"ה בשני וחמישי למנין שלשה ומ"מ אם אפשר לקרות ז' קרואים ממקום שפסקו עד סוף הסדרא ודאי ראוי ונכון לעשות כן לכתחלה [אחרונים]: **{יז}** באמצע קריאת וכו' - היינו אפילו כבר קראו כמה פסוקים כל שלא בירך עדיין ברכה אחרונה אינו יכול לפטור עצמו במה שכבר קרא בס"ת הפסולה דזה הוי כלכתחלה שהרי יכול לקרות ג"פ בספר כשר וע"כ גומר וכו': **{יח}** גומר קריאתו - היינו שיקרא שם שלשה פסוקים: **{יט}** ואינו חוזר לברך וכו' - דס"ל דברכה ראשונה שבירך העולה בתחלת קריאתו בספר הראשון עולה גם לזו דהא דעתו היה מתחלה על פרשה זו מה לי ס"ת זו או אחרת: **{כ}** לפניה - וה"ה כשנמצא הטעות בין ברכה לקריאה גוללין ס"ת זו ומוציאין ס"ת אחרת לקרות בה והעולה שכבר בירך א"צ לברך שנית אם לא הפסיק בשיחה בינתים ובמקום שנהגו בזה שהעולה חוזר ומברך ג"כ אין למחות בם שיש להם על מה שיסמוכו: **{כא}** ואם כבר וכו' - דעה זו חולקת על המחבר כמו שכתבנו לעיל בהקדמה והו"ל לכתוב בלשון וי"א אלא שכן דרכו בכמה מקומות: **{כב}** ואפשר להפסיק - פ"י שהוא ג' פסוקים סמוך לפרשה דאם היה רק ב"פ סמוך לפרשה א"כ א"א לו לפסוק שם יגמור קריאתו בספר הכשר עד הפרשה וכנ"ל: **{כג}** ומברך אחריה - דס"ל דכיון שקראו ג"פ קודם שנודע הטעות יצא בזה ידי קריאה וממילא צריך לברך אחריה וא"צ שוב לגמור קריאתו בספר הכשר אבל בשנמצא הטעות אחר שקראו רק ב"פ דא"א לו לפסוק שם מודה להמחבר דגומר קריאתו בספר הכשר ומברך אחריה. ועיין בבה"ל שבררנו בשם כמה אחרונים דכן יש לנהוג למעשה כפסק השו"ע וכפי מה שהכריע הרמ"א אם לא במקום שיש מנהג קבוע בעיר כדעת המ"א שתפס בשיטת המרדכי שהבאתי בהקדמה אין להם לשנות מנהגם. נוהגין שלא להוציא ס"ת אחרת בשביל מפטיר דהיינו אם נמצא טעות אחר שכבר קראו כל הסדרא קודם שאמרו קדיש לא יוציא ס"ת אחרת בשביל המפטיר וסמכינן בדיעבד על אותו שקרא אחרון שעולה גם בשביל מפטיר (ולא יקרא עוד הפעם בתורה) כדקיי"ל בסימן רפ"ב מפטיר עולה למנין שבעה והקדיש יאמר לאחר ברכות ההפטרה האחרונות ואם לא נודע הטעות עד לאחר שאמרו קדיש יקרא למפטיר בס"ת זו ג"פ בלא ברכה ולא יאמר קדיש עוד הפעם לאחר ההפטרה. ואם נמצא הטעות באמצע קריאת השביעי דעת מ"א שגומר הקורא עד סוף הסדרא בס"ת זו ועולה לו קריאה זו גם בשביל המפטיר כדקיי"ל בסימן רפ"ב וכנ"ל ויברך לאחריה ואח"כ יפטיר בנביא ואח"כ יאמר קדיש והרבה אחרונים חולקין על זה וסוברין דאין חילוק בין טעות שנמצא בשביעי לטעות שנמצא בשאר הקרואים ולכן אם לא קרא עדיין ג"פ גומר קריאתו בספר הכשר ואם כבר קרא ג"פ בשביעי וה"ה באחרון פוסק ומברך ויקרא לאחר בס"ת כשר ממקום שפסק והלאה ומשמע ממגן גבורים דכן יש לנהוג אם לא במקום שנהגו בזה כהמ"א. ואם נמצא הטעות לאחר שקראו שבעה וכבר בירך באחרונה ועדיין לא קראו כל הסדרא לכו"ע צריך להוציא אחרת שהרי על כרחך צריכין להשלים כל הסדרא ויקראו

בשניה בברכה ויכולין להוסיף כשאר שבתות. אם נמצא טעות בס"ת בשעת קריאת המפטיר בשבת יגמור קריאתו ולא יברך אחריה וכל זה לענין מפטיר של שבת אבל בהפטרות יו"ט או של ארבע פרשיות וכיוצא שקריאת המפטיר בספר השני הוא לחובת היום ונמצא בו טעות יש להוציא אחרת כמו אם היה טעות בקריאת סדרא של שבת: **[כד]** ומשלימים המנין - וה"ה שיכול להוסיף שמה ועיין לעיל בסקט"ז: **[כה]** טעות גמור - כגון שהיה חסר או יתר תיבה או אות אחת או שהיה קרי במקום כתיב או פתוחה במקום סתומה או להיפוך וכן אם כתב פתוחה או סתומה במקום שא"צ או שחיסרה בכל אלו צריך להוציא אחרת וה"ה אם נמצא שתי תיבות שלא הרחיק כראוי עד שתינוק דלא חכים ולא טיפש קורא כתיבה אחת או להיפוך שהרחיק באמצע התיבה עד שנראה לתינוק הנ"ל כשתי תיבות או כדרלעמר פדהצור אליצור עמינדב וכהנה שמקובל בידנו שתיבה אחת היא אם נמצא בשתי שיטות צריך להוציא אחרת. אותיות ותיבות שנמחקו קצת אם רישומן ניכר שתינוק דלא חכים ולא טיפש יכול לקרותן א"צ להוציא אחרת [ואפילו לכתחלה מותר] אבל אם הוסר הדיו השחור ונשאר מראה אדמדם הוי שינוי מראה ופסול כ"כ בדה"ח בשם א"ר ועיין במה שכתבנו לעיל בסימן ל"ב במ"ב סקכ"ח בשם החתם סופר ובפרט לענין להוציא אחרת בודאי אין להחמיר בזה. נקרעו התפירות שבין יריעה ליריעה אפילו נקרע הרוב ועדיין מחוברת בחמש או בשש תפירות של קיימא כשר אבל בפחות מזה יש להוציא אחרת (מיהו מה שנמצא נקרע בחומש אחד מן החומשים בס"ת זו אין לפסול שאר החומשים לקרות בהם כמו שיתבאר בסוף ההג"ה). אם בשעת הקריאה נמצא אות אחד דבוק לחבירו אם הדביקות הוא בכל אורך האות או שנשתנה צורת האות ע"י הדביקות או שטעה וכתב דל"ת במקום רי"ש או בי"ת במקום כ"ף בכל אלו דינם כטעות גמור שצריך להוציא אחרת ואפילו אם ע"י דבוק זה לא נתקלקל אות השורש רק אות השימוש כגון וי"ו או יו"ד המשמשת אם אין שם דבק באורך האות רק מעט ולא נשתנה צורת האותיות וניכרים היטב לכתחלה אין להוציא ס"ת זו לקרות בה כ"ז שלא גררו הדבק ואם לא נודע והוציאו ס"ת ונמצא בשעת קריאה אם הדביקות בסוף האות שאם יגררו הדבק לבד יהיה חוזר להכשרו אזי בחול שאפשר לגרר ונקל לעשותו אף בשעת קריאה יש לגרר ויקרא להלן ואם אין שם מי שיכול לגרר בקל ובלי הפסד וקלקול ויש טורח צבור לחזור אחר מי שיגרור במתון או אם אירע בשבת שא"א לגרור מותר לקרות בו כך ואם הדביקות הוא בתחלת כתיבת האות או באמצעה שממקום הדיבוק ולהלן נכתב בפסול יש להוציא אחרת אף דלא נשתנה צורת האות ע"י ויש מקילין שא"צ להוציא אחרת אף באופן זה כיון שלא נשתנה צורת האות ע"י? (ואף דמ"מ צריך גרירה קי"ל כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ודינו כאלו כבר נגרר ואפילו בשבת שא"א לגרור מכח איסור שבת מ"מ כיון שאינו מחמת הספר אלא איסור שבת רביע עליה א"צ להוציא אחרת) ובשעת הדחק שאין שם אחרת וצריך שהות להביא ממקום אחר ס"ת כשרה יש לסמוך ע"י לגמור הקריאה בס"ת זו. אם נטף שעוה על איזה אות עיין לעיל בסימן ל"ב בבה"ל מה שכתבתי בשם דה"ח ובסימן ש"מ במ"ב סק"י ועיין דעת שערי אפרים בזה בשער ה' אות ז'. ויש עוד הרבה אופנים שצריך להוציא ס"ת אחרת על ידם אך קצרה היריעה

מהכילים ימצאם המעיין בפמ"ג ובספר שערי אפרים בשער ה' ו' ובדרך החיים אך נקוט האי כללא בידך כל מקום שהוזכר בהלכות ס"ת שהוא פסול ודאי יש להוציא אחרת ודבר שהוא מחלוקת הפוסקים יש להקל לענין קריאת התורה שלא להוציא אחרת (מאחר דיש קצת פוסקים המקילין לקרות בס"ת פסולה): **[כו]** משום חסרות ויתרות וכו' - כגון ווי"ן או יודי"ן מלאים או חסרים שלא נשתנה בהם הענין והמבטא כגון במקום שהיה צריך לכתוב אבותינו מלא וי"ו ונמצא חסר או להיפוך וכן במקום שהיה צריך לכתוב מלא ביו"ד שימושית ונמצא חסר או להיפוך אבל טעות שנשתנה במבטא אף שלא נשתנה הענין כגון כבש שהיה כתוב במקום כשב או שלמה שמלה צריך להוציא אחרת וכן ה"ה אם כתב מגרשיהן במקום מגרשיהם דהא איכא שינוי לשון וכן אם כתב רחבה במקום רחבו צריך להוציא אחרת אע"ג דנוכל לקרות בחולם כמו אהלה וכן בפסוק והנה תומים בבטנה אם כתב תומים מלא באלף תאומים אע"ג שהענין אחד צריך להוציא אחרת שהרי נרגש במבטא וכן בתיבת ונחנו מה אם כתב ואנחנו מה וה"ה אם נשתנה הענין עי"ז אע"ג שלא נשתנה במבטא כגון בתיבת ונמצה דמו כתב ונמצא דמו או בתיבת מאן יבמי שהוא שרש מיאון כתב מאין ביו"ד וכן כל כיוצא בזה צריך להוציא אחרת ועיין בדה"ח ובשערי אפרים שהאריכו בפרטים אלו: **[כז]** אין להוציא אחרת - וה"ה אותיות גדולות וקטנות שנמסרו במסורה או עייני"ן הפוכות או פאי"ן כפופות וכה"ג שנמסרו במסרה לא שינוי מקרי להוציא אחרת דלא עדיף מחסרות ויתרות הנ"ל. וכן אם נמצא חסר הנקודות שיש בס"ת לפעמים כמו איה שרה אשתך דוירא וכיוצא בו שראוי להיות שם נקודות ע"פ המסורה אם נחסרו הנקודות א"צ להוציא אחרת: **[כח]** צריך לחלק כך - היינו דרך הכרעה דדעת האגור דאפילו בטעות גמור אין מוציאין דלא ירויח דגם ס"ת אחרת אפשר דפסול בחסרות ויתרות ודעת הב"י דאפילו בחסרות ויתרות מוציאין וע"כ הכריע הרמ"א לנפשיה זה החילוק להלכה: **[כט]** ויש פוסלין - הוא כדעת המחבר לעיל בס"ג וכן סתמו האחרונים דלכתחלה לא יוציאו אפילו לחובת היום. אמנם אם התחילו לקרות ואח"כ נמצא בה טעות ואין שם ס"ת אחרת זולתה י"א דגומרי"ן ז' קרואים ומברכין לפנייה ולאחריה רק המפטיר יהיה השביעי והקדיש יאמרו אחר ההפטרה. והדגול מרבבה כתב דאין להרבות בברכות באופן זה וכן כתב בשערי אפרים שער ו' אות ס"א אלא ישלים עם העולה הזה שנמצא אצלו הטעות הפרשה שלו ולא יברך ברכה אחרונה רק יעמוד שם והש"ץ יקרא לעולים אחרים עד תשלום ז' עולים ולא יברכו כלל רק הש"ץ יקרא לכל אחד פרשה שלו עד גמר הסדרה וזה העולה שנמצא הטעות בקריאה שלו העומד שם לא יסיח דעתו ויקרא בלחש עמהם ובגמר הסדרה יברך הוא ברכה האחרונה והוא יאמר גם כן ההפטרה בנביא בברכותיה ויש מי שכתב שיאמר ההפטרה בלי ברכות עכ"ל (ועיין בפתחי שערים שכתב שגם הדגמ"ר מודה בכל זה ע"ש). ואם נמצא הטעות בשלישי או בשאר העולין אחר סיום קריאתן שבירכו ברכה אחרונה ואין שם ס"ת אחרת זולתה יקרא הקורא שאר הפרשיות עד גמר הסדרה בלא ברכה: **[ל]** חומש אחד וכו' - היינו שכל הס"ת הוא בגליון אחד אלא שאין שלם

בלי טעות אלא חומש אחד אבל אם אין שם כ"א חומש אחד לכו"ע אין קורין בו וכדלעיל בס"ב: **[לא]** יש להקל - היינו אפילו לדעת היש פוסלין הנ"ל דאסרי אפילו בשעת הדחק כל זה הוא אם הפסול נמצא באותו חומש שרוצה לקרות בו אבל בחומשין השלמים אין להחמיר בשעת הדחק כיון שעכ"פ בחלק זה שהוא קורא בו הוא שלם ולא דמי לחומש אחד שפסול לכו"ע לקרות בו וכדלעיל בס"ב שאני התם שאינו כבוד לצבור לקרות בחומש אחד משא"כ הכא שיש כל החמשה חומשין ביחד: **[לב]** לקרות - ר"ל בברכה ועיין בבה"ל: **[לג]** שאין בהם וכו' - ר"ל שאינם יודעים לקרות אחרי הש"ץ מלה במלה מתוך הכתב והמחבר אזיל לטעמיה בסימן קל"ט ס"ב דכתב שם דבאופן זה לא יעלה אכן לפי מה שכתב הרמ"א שם בסעיף ה' דאנו קוראים אפילו לע"ה ואפילו אינו יכול לקרות אחרי המקרא וכמו שכתבנו שם במ"ב וא"כ ישתנה האי דינא דלדין לעולם צריך לקרות שבעה קרואים ויברכו והש"ץ יוציאם בקריאתו וכן משמע בביאור הגר"א שם בס"ד ד"ה ומהרי"ל כדברינו:

קמד

סימן

[א] בנביא - היינו לפי מה שידוע דמדינא אין על הפטרה בנביא פסוקים מיוחדים רק שצריך להיות מעין הסדרא כדלקמן בסוף סימן תכ"ח בהג"ה ואשמועינן דמותר להמפטיר בנביא לדלג מפרשה זו לפרשה אחרת וכן המנהג בכמה הפטרות שמוסיפין להם פסוקים מפרשיות אחרות: **[ב]** ואין מדלגין בתורה - היינו בשני וחמישי דצריך מדינא לקרוא רק עשרה פסוקים לתלתא גברי או ביו"ט דצריך לקרות ה' גברי אין לקרותם לכתחלה בדלוג רק כסדר: **[ג]** שמא תתבלבל - לפי שד"ת דברי אזהרות ועונשין ומצות וצריך שיכנסו בלב השומעים וכשאדם יוצא משיטה לשיטה אינו נוח להתבונן משא"כ בנביאים: **[ד]** כגון אחרי מות ואך בעשור - ר"ל אע"פ שיש הפסק רב ביניהן שזה בפרשת אחרי וזה בפרשת אמור אפ"ה כיון דתרווייהו מענין יוה"כ מותר לדלג ולקרותם יחד וה"ה מה שנוהגין בת"צ כשקורין ויחל בפרשת תשא שמדלגין לפסל לך והיינו ג"כ מטעם שהם ענין אחד: **[ה]** והוא שלא יקרא וכו' - ר"ל דלכך התיירו לדלג ולגלול הספר להפרשה השניה אף שהוא מנכר מילתא כדי שלא יבוא לקרוא השניה בע"פ וזה אסור: **[ו]** שלא ישהא וכו' - בזמניהם היו רגילין לתרגם בין פסוק לפסוק ואשמועינן שיהיו קרובים הענינים זה לזה כ"כ עד שלא ישהא הדלוג יותר מכדי שיפסוק התורגמן שאין כבוד לצבור שיעמדו בשתיקה וימתינו. וכתבו הפוסקים דבזמנינו שאין רגילין לתרגם נמי שרי כיון שכל ההפטרות כתובים בזמנינו בקונטרס בפני עצמן או בחומשין הלא יכול לסמן ולחפש מהר כל הפסוקים השייכים להפטרה זו ולא יהיו הצבור צריכין לעמוד בשתיקה עי"ז ולכן שרי ומטעם זה מותר בזמנינו אפילו כשהפסוקים הם משני נביאים ואפילו רחוקים זה מזה הרבה: **[ז]** אין מדלגין - דאיכא טירוף הדעת ביותר מדאי. ודוקא בשני ענינים אבל בענין אחד מדלגין [פרי"ח]:

[ח] ובתרי עשר - שהם חשובים כנביא אחד לענין זה מפני שהם קצרים :
[ט] לתחלתו - ר"ל לצד תחלתו שהוא למפרע ואפילו הם סמוכים זה לזה. והנה יש דעות בין הפוסקים י"א דדוקא מנביא לנביא אין מדלגין בזה [ואפילו בנביא של תרי עשר] אבל בנביא אחד מדלגין אפילו למפרע אם הם סמוכין ולא יצטרכו הצבור לעמוד בשתיקה והמ"א מצדד וכן פסק בא"ר דאפילו בנביא אחד אין לדלג למפרע ועיין בפמ"ג שמצדד דבענין אחד בנביא אחד מותר לקרות למפרע: **[י]** נוהגין וכו' - וטעם המנהג אף דכמה פעמים מתרמי שהוא מנביא לנביא משום דבימי התלמוד היו כל הספרים נכתבין בגליון והיו צריכין לשהות בגלילה אבל לדידן שההפטרות נכתבין בקונטרסים או בחומשין הלא יכול לעשות סימן שימצא מהר: **[יא]** אומרים פסוק ראשון וכו' - לזכר שלמחר הוא ר"ח: **[יב]** וע"ל סי' תכ"ה - היינו דשם נתבאר דכהיום אין נוהגין לדלג מנביא לנביא כלל: **[יג]** אין גוללין - ובשבת שקורין בשני ס"ת יכולין לגלול אחת בעוד שקוראין הראשונה [מ"א בשם הר"י לוי] ויותר טוב כמו שנוהגין עתה שגוללין ומחפשיין בעת שאומרים הקהל פסוקי דזמרה וכמו שכתב בד"מ: **[יד]** מפני כבוד הצבור - שיהו מצפין ודוממין לכך: **[טו]** בשני ענינים - כגון בשבת של ר"ח או ביו"ט מפני המפטיר: **[טז]** גוללין וידחה וכו' - ר"ל ולא אמרינן דמשום זה יקרא פרשה של המפטיר בע"פ או בחומש דמסתמא הצבור מוחלין על כבודם כדי לקיים קריאת המפטיר כדין: **[יז]** בשני ס"ת - בין בענין אחד ובין בשני ענינים כגון בשבת ר"ח או ביו"ט דדינא הוא שקורין למפטיר בספר אחר הנגלל מכבר ומוכן לאותו מקום כדי שלא יצטרכו לגלול בצבור את הספר ראשון וכנ"ל בס"ג. אין לקרות למי שעלה באחרונה שיעלה הוא ג"כ למפטיר בספר השני אפילו אין שם אחר שיוודע להפטיר דנראה כמטיל דופי בס"ת ראשונה מפני שהיא חסרה או שאר פסול אלא יגללו הס"ת ראשונה עד שיגיעו לשם. ואם ירצו לקרות למפטיר מהקוראים שקודם האחרון המ"א מתיר דאין שייך פגם אלא כשקורא בשניהם זה אחר זה דיאמרו למה לא קרא בראשון אלא שחסר הפרשה בו אבל כשהפסיק בינתים באיש אחר הו"ל עתה כקורא מחדש והב"ח אוסר וכן מצדד הא"ר לדינא מטעם דאכתי יאמרו דנודע עתה פסולו של הספר ראשון ולכך קרא באחרת ואך בשמחת תורה מצדד הא"ר דיש להקל בזה כהמ"א דמותר לקרות לחתן בראשית מי שעלה כבר בס"ת ראשונה מחמת דיש לו עוד סניפים להתיר שם: **[יח]** שלשה גברי בגי' ספרים - וה"ה תרי גברי בתרי ספרים. ואם ירצה הראשון מהשלשה לקרות בס"ת שלישית למפטיר תליא בפלוגתת הב"ח ומ"א שכתבתי מתחלה: **[יט]** שחל להיות בשבת - שאחד קורא בענינו של יום והשני בשל ר"ח והשלישי בשל חנוכה למפטיר: **[כ]** ליכא משום פגם - אפי' בענין אחד [פר"ח] ועיין בפמ"ג:

קמה

סימן

[א] נוהגים לתרגם - בלשון תרגום כי לשונם היה ארמית: **[ב]** מפי

המתרגם - והכל כדי שלא יתבלבלו הצבור ויוכלו לשמוע כל הפרשה ככתבה מפי הקורא ואח"כ יבינו כל פירושה מפי המתרגם [לבוש]:
ג להגביה קולו - דכתיב משה ידבר והאלהים יעננו בקול והאי בקול היינו בקולו של משה [גמרא]: **ד** שאין מבינים אותו - ואין לומר נלמוד מהם לפרש גם אנחנו לעם בלשון שיבינו דשאני תרגום שנתקן ברוח הקודש [טור] ועיין במגן גבורים שהביא בשם תשב"ץ שגם עתה רשות לתרגם בלשון תרגום אף שאין מבינים אותו משום שנתקן ברוח הקודש אלא שאין התרגום מעכב:

סימן קמו

א אסור לצאת וכו' - וע"ז נאמר ועוזבי ה' יכלו ומתרגמינן ודשבק אורייתא דיי' ישתצון ואפילו איכא עשרה דצייתי לס"ת זולתו וגם הוא כבר שמע קה"ת בעשרה אפי"ה אסור: **ב** אבל בין גברא לגברא - והוא כשנשארו עשרה בביהכ"נ: **ג** שפיר דמי - והיינו כשכבר שמע קה"ת או שדעתו לבוא מיד וגם זה אינו מותר כ"א כשהוא לצורך גדול: **ד** כיון שהתחיל - והמ"א מצדד לומר דמשעה שנפתח הס"ת אפילו לא התחיל עדיין הקורא לקרות ג"כ אסור וכן משמע דעת הגר"א בביאורו דמשעה שפתחו הס"ת כדי לברך אסור לספר: **ה** אפילו בד"ת - וכן לפרש דבר תורה או להורות הוראה לאדם ששואל אסור ולאפרושי מאיסורא מותר לומר בדרך קצרה אם אי אפשר להפריש ע"י רמיזה: **ו** אפילו בין גברא לגברא - שמא ימשך הלמוד בעת הקריאה והב"ח מיקל בלמוד בין גברא לגברא ובא"ר מצדד דעם אחרים אין להקל שמא ימשך [ובבינו לבין עצמו המיקל ללמוד אז אין למחות בידו] אך להורות אז הוראה לפי שעה אין להחמיר דלא שכיח כ"כ בזה שמא ימשך: **ז** אם השלים וכו' - שנים מקרא ואחד תרגום ועי' בפמ"ג שמצדד לומר דאפי"ה אם כבר שמע קריאת התורה בעשרה ג"כ אסור וכן משמע בביאור הגר"א: **ח** ויש מתירים וכו' - מיירי דאיכא עשרה דצייתי לס"ת מבלעדו ואפי"ה אינו מותר בקול רם לדעה זו כדי שלא יטריד שאר השומעים: **ט** למי שתורתו אומנתו - היינו דאפילו היכא דאיכא עשרה דצייתי אינו מותר ללמוד בעת הקריאה כ"א בשתורתו אומנתו שאינו מבטל שום שעה מלמודו ועי' בא"ר שהביא בשם כמה ראשונים דהשתא אין לנו תורתו אומנתו לענין זה: **י** למי שקודם וכו' - טעם שיטה זו דס"ל שכיון שכבר התחיל במצוה מתחלה וראו אותו אנשי ביהכ"נ שכבר קבע עצמו ללמוד אינו מחוייב לפסוק אבל אם לא התחיל מתחלה אין לשום אדם ואפילו מי שתורתו אומנתו ללמוד בשום אופן כלל [תרי"ן]: **יא** שרי - לכל הדעות שנזכרו לעיל כיון שהוא מעין מה שקורא הש"ץ אע"פ שאין קורא ממש בפסוק שהש"ץ קורא ומ"מ גם זה אינו מותר רק בלחש שלא יבלבל דעת השומעים [פמ"ג]: **יב** וכל זה אינו ענין - ר"ל כל הקולות הנזכרים בסימן זה לענין שמיעת הקריאה: **יג** ופרשת פרה - עיין בבאור הגר"א ופר"ח וש"א שכתבו דאינו עיקר ופרשת פרה הוא מדרבנן מ"מ לענין זה מסתברא דגם לדידהו

לא מקילינן כל הקולות הנ"ל: [\[יד\]](#) והנכון שבכל הפרשיות וכו' - ר"ל אפילו להעביר הסדרא שמו"ת בשעת הקריאה אינו מן המובחר אלא ראוי לדקדק ולשמוע מפי הקורא מלה במלה: [\[טו\]](#) ראוי למדקדק בדבריו - ופר"ח כתב דמעיקר הדין הוא שאסור לעסוק בשום דבר ואפילו בשמו"ת בשעת הקריאה ואפי' איכא עשרה דצייתי זולתו וכן הביא מ"א בשם של"ה שמחמיר בזה אלא צריך לשתוק ולשמוע הקריאה מפי הש"ץ וכן דעת הגר"א במעשה רב [ומ"מ לקרות שמו"ת או עם פירש"י בין גברא לגברא מותר אפילו לדעה זו] והמ"א הביא בשם מטה משה דנכון לקרות בלחש מלה במלה עם הש"ץ דבלא זה א"א לכוין ולשמוע וכ"כ כמה אחרונים: [\[טז\]](#) כשהמפטיר קורא וכו' - עיין לקמן סי' רפ"ד סי"ג דצריך לכוין גם לברכות המפטיר ולענות אחריהם אמן ע"ש: [\[יז\]](#) א"צ לעמוד וכו' - ואפילו העומדים על הבימה דא"צ לעמוד מפני ס"ת אלא כשאדם נושאה אבל כשמונחת במקומה א"צ [עיין בריש סימן קמ"א דדוקא הקורא והעולה לתורה צריכין לעמוד] וכן אפילו כשאחד תופסה בידו כגון בעת שקורין ההפטרה כיון שהוא יושב במקומו א"צ לעמוד לפניה אפילו הם בתוך ד"א שלה על הבימה. ודע דבעת שנושאים אותה חייב לעמוד לפניה עד שתתכסה מעיניו או עד שיגיענו המוליכה למקומה ואפי' סמיכה על איזה דבר אסור דסמיכה כשישיבה: [\[יח\]](#) בעת שקורין בתורה - ובשעת אמירת ברכו וענית ברוך ה' הלע"ו לכו"ע צריכין לעמוד שהוא דבר שבקדושה: [\[יט\]](#) ויש מחמירין ועומדין - כתב הפר"ח והגר"א דהעיקר כסברא הראשונה וכן נהגו והב"ח בסימן קמ"א כתב דגם המהר"ם מודה דמדינא שרי אלא דס"ל דראוי להדר ולעמוד מפני שצריך האדם להעלות בדעתו כששומע הקריאה מפי הקורא כאלו קבלה אותה שעה מהר סיני ובהר סיני היו כל ישראל עומדין כדכתיב אנכי עומד בין ה' וביניכם וגו'. ומי שהוא איש חלש וקשה לו לעמוד ועי"ז אין דעתו מיושבת לכוין היטב לקול הקורא יש לו לישב [ש"א]: [\[כ\]](#) וכן עשה מהר"ם - ובין גברא לגברא לכו"ע שרי לישוב [אחרונים]:

קמז

סימן

[\[א\]](#) אסור לאחוז וכו' - בגמרא אמרינן דעבור זה נקבר ערום ממצוה זו דהיינו שאין לו שכר של אותה מצוה והכונה שאם אחז וקרא בו אין לו שכר מקריאה וכן אם אחזו לגוללו או להגיהו. ואפילו נגיעה בעלמא בידו לס"ת ערומה אסור. וכ"ז דוקא כשאין צורך אבל כשיש צורך לתיקון הס"ת לתפור קצת ולדבק בדבק מטלית וכדומה היכא דלא אפשר רשאי ^[פמ"ג] ומ"מ טוב שיטול ידיו תחלה אבל כשאין צורך אפילו בנטילת ידים יש להחמיר כמו שמסיים הרמ"א: [\[ב\]](#) ס"ת ערום - אם לא ע"י בגד המפסיק וע"כ בעת שגוללים הס"ת קודם קריאה או בשעת הגבהה שלפעמים נמשכים יריעות הס"ת ובכדי להשוות היריעה או חוטים בראשי היריעות למשוך אותם למעלה או למטה כדי שיהיה שוה מבחוץ אזי צריך לזהר שלא יאחוז ביריעות ביד ערומה אלא צריך הפסקת טלית או

מטפחת להפסיק בין ידיו ליריעות הס"ת ובעמודי הס"ת יכול לאחוז בלא מטפחת ויש מחמירין וכורכין עמודי הס"ת בקצוות הטלית בשעת הגבהה ובמקום שלא נהגו הכל לעשות כן אף מי שרוצה לדקדק בזה יעשה בדעת שלא ירגישו בזה בני אדם משום יוהרא: [\[ג\]](#) שאר כתבי קודש - ודוקא כשכתובים אשורית על הקלף ובדיו כס"ת אבל ספרים שלנו שאין נכתבים באופן זה לכו"ע מותר ואפילו קודם נטילה ומיהו דוקא בסתם ידים אבל כשידע שנגע במקום הטינופת יש להחמיר: [\[ד\]](#) ולא נהגו כן - היינו אף באותן שכתובין אשורית ועל הקלף כדין כגון מגילה ג"כ נהגו העולם להקל ומסיים הרמ"א דבזה טוב להחמיר אם לא נטל ידיו ר"ל שהם סתם ידים וחוששין שמא נגע במקום המטונף אבל כשנטל ידיו אין להחמיר בזה ובס"ת אפילו בכה"ג שנטל ידיו ג"כ אסור ליגע בה בלי מטפחת: [\[ה\]](#) גדול וכו' - ואיתא בגמרא דהגולל [והוא מה שאנו קורין היום הגבהה שהוא עיקר הגולל] נוטל שכר כנגד כולן ולכך כדאי שהגדול יהיה מכובד במצוה זו כדי שהוא יקבל השכר: [\[ו\]](#) שבאותם שקראו - ויש פוסקים דהגדול שבביהכ"נ גולל אע"פ שלא קרא בתורה [מ"א] וכן פסק הגר"א בביאורו וכן פשט המנהג כהיום שאין מחפשין אחר מי שקרא בתורה: [\[ז\]](#) גוללו - זהו מעיקר הדין ועכשיו נהגו שלא לדקדק בזה ומכבדים אף לאנשים בינונים משום דרכי שלום. ואם יש שני יא"צ ביום אחד ואחד עלה לתורה יש לכבד השני בהגבהה. ומצות גלילה אף כי רבה היא נהגו לכבד אף לקטנים שיש בהם דעת להבחין ענין דבר שבקדושה בכדי לחנכם במצות. [שערי אפרים] עוד כתב שם שאין הסגן רשאי לכבד במצות הגבהה למי שידין רותתין הרבה או לזקן ותש כח שידוע שהוא מגביהו לשבת מיד כי אין לו כח להחזיקה זמן מה כלפי העם שיוכלו להסתכל היטב וגם האיש ההוא צריך למנוע נפשו מזה ע"ש: [\[ח\]](#) ורגילים לקנותו - היינו אף דמצד הדין הגדול קודם למצוה זו כהיום משום חבוב המצוה רגילין לקנותו בדמים יקרים ואין להקפיד בזה והוא קודם להגדול [מ"א ועיין בא"ר מה שכתב בזה] ואם לא נמצא בביהכ"נ מי שקנה והגבאים מכבדים להישר בעיניהם בודאי ראוי להגבאים לכבד לגדול. ונוהגין למכור הוצאות והכנסות משום ברב עם הדרת מלך: [\[ט\]](#) אם המעיל וכו' - היינו המעיל התחתון שהוא המפה דאלו המעיל העליון לכו"ע אין להפכו וטעם בכ"ז דבעינן לכתחלה לעשות דומיא דארון שהיה מבפנים מצופה זהב: [\[י\]](#) ולא נהגו כן - הנה המ"א כתב דמ"מ לכתחלה טוב לנהוג כן ובביאור הגר"א הסכים להשו"ע דאותה דעה אין לה עיקר וע"כ יש שכתבו דבעל נפש יעשה מפה משני צדדים בשוה ואף שפשתן באמצע נמי שרי דומיא דארון שהיה מצופה זהב מבית ומבחוץ ועץ באמצע. מפות ומטפחות וכן הפרוסות על השלחן אסור מכלאים אבל פרוכות ומה שמניחין בארון ואין יוצא עם הס"ת מותר של כלאים [פמ"ג]: [\[יא\]](#) במפה הקרועה - וה"ה המעיל שעליה ואפילו הן חדשים דלאו כבוד ותפארת הוא לס"ת: [\[יב\]](#) ואין לעשות וכו' - שאין זה דרך כבוד אך בדיעבד אם עשאן מצדד הא"ר שאין לאסור ומיהו עכ"פ זה ודאי שאם עשאו ונשתמש בהן לקדושה אסור להוריד ולעשות מהן תשמיש דתשמיש: [\[יג\]](#) מפות לס"ת - וה"ה לכל תשמישי קדושה שאין נעשין

מדברים שנשתמש בהן מתחלה לצורך הדיוט כמבואר לקמן בסימן קני"ג סכ"א בלשון המחבר וכ"כ האחרונים אבל לתשמישי מצוה כגון כיס לטלית מותר ובספר בית הלל וא"ר הסכימו דאפילו טלית עצמו מותר מיהו מתשמיש מגונה כגון מכנסים וכדומה נראה דאין לעשות [פמ"ג]. כתב הט"ז ביו"ד סימן רפ"ב דוקא תשמיש קדושה אסור אבל תשמיש דתשמיש שרי והמ"א מפקפק בזה ובצירוף עוד סניף בודאי אין להחמיר בזה. כתב המ"א דוקא כמות שהן אסור להשתמש בהן לקדושה אבל אם שינה צורתן ועשה מהן דבר אחר שרי וכ"כ העולת תמיד והחות יאיר ואף דיש מחמירין גם בזה העולם נוהגין להקל: **[יד]** מדברים ישנים - משמע מזה דאם עדיין לא נשתמש בהן שרי ואף דבמ"א מצדד דאפילו בחדשים כל שנעשו לצורך הדיוט אסור הנוהג להקל אין למחות בידו דכן משמע מכמה אחרונים: **[טו]** כי אין זה וכו' - אבל החזן מוליכו לבימה: **[טז]** פי' כשהספר וכו' - היינו דלא נטעה לפרש מה שאמרו גוללו מבחוץ דכשהוא אוחז בעמודי הס"ת להראות הכתב לעם יצמצם לאחזה באופן שיהיה אחוריה נגדו וממילא בעת שירצה לעשות גלילה ג"כ תהיה הגלילה רק מאחורי הספר כי אין הכתב נגד פניו ועל כן קמ"ל דלא כן הוא דאף שמצוה להראות הכתב לעם כדאיתא במסכת סופרים אפ"ה צריך להיות הכתב נגד פניו של האוחז הס"ת כן בעת הגבהה וכן בעת הגלילה דכיון שהוא עוסק בס"ת כבוד התורה הוא להיות הכתב נגד פניו ומה שאמרו גוללו מבחוץ היינו דהתחלת הגלילה יהיה מבחוץ כאשר נבאר בס"ק שאחר זה: **[יז]** ויתחיל לגלול - פי' תחלת הנחת המטפחת על הס"ת לגללה יהיה מבחוץ ועיין במחצית השקל שמצדד לומר דזהו דוקא לפי מה שמסיק הרמ"א דמיירי כשבעל ההגבהה עושה ג"כ הגלילה וע"כ חיישינן שאם יתחיל הגלילה מצד פנים יש לחוש ח"ו שתפול הס"ת לצד חוץ [משא"כ כשמתחיל מבחוץ דא"א שתפול לחוץ דהא מחזיקו במפה שמתחיל לגלול סביבו] אבל לפי מנהגנו שאחד מגביה והשני גולל דליכא למיחש כ"כ שתפול דכיון שבעל הגלילה עומד לפני הס"ת א"א שתפול מהרה ולא ירגיש אפשר דאם ירצה יוכל להתחיל לגללה מצד פנים וכן מנהגנו שאין מקפידין בזה: **[יח]** ונראה דכ"ז מיירי וכו' - אשמועינן דלא נימא דזה שכתבו שהכתב יהיה נגד פניו והיינו נגד פני הגולל כונתם היכא דאחד מגביה ואחד גולל שצריך להיות הכתב נגד פני הגולל דוקא מחמת שהוא עסוק בה אז [ואחורי הכתב לצד האוחז הס"ת] לזה כתב דלא כן הוא דבזמנם היה המנהג שאחד עשה ההגבהה וגם הגלילה וע"כ איתרמי אז ממילא שהכתב היה נגד פני הגולל אבל באמת היכא דאחד מגביה ואחד גולל יהיה הכתב נגד המגביה לבד כי הוא עיקרו של הגלילה שהוא אוחז הס"ת בידו: **[יט]** עיקר הגולל - משמע שהגבהה היא יותר מצוה מגלילה וע"כ מי שנותנין לו ס"ת להגביה ולגלול וא"א לו לעשות שתיהן יגביה ויתן לאחר לגלול אבל אם כיבדו אותו להושטת המעיל ולגלול הגלילה עדיפא דהיא עיקר המצוה ויתן לאחר להושיט: **[כ]** ולא יגלול - פי' שלא יאחוז המפה בידו ויגלול הס"ת סביבו דאינו כבוד לתורה: **[כא]** בתוך התיק - פי' שאין מוציאו מהתיק וגוללו מבפנים טועה שעיי"ז נוח להקרע: **[כב]** מתחיל - אפילו לומר ברכת הפטרה אבל בב' וה' שאומרים יה"ר

אחר הקריאה א"צ להמתין על הגולל דאינו אלא מנהג: **[כג]** לגלול הס"ת - עיין בפמ"ג שכתב דהמנהג להמתין עד עצם גמר גלילת הספר לבד אף שלא כרכו עדיין המפה עליה אך מרש"י לא משמע כן: **[כד]** לא יפתחו השניה וכו' - שאין עושין מצות חבילות חבילות: **[כה]** עד שיגללו הראשון - במפה שלה: **[כו]** ואין מסלקין - מן השלחן: **[כז]** שלא יסיחו - ומניחין השניה על השלחן קודם הקדיש כדי שיאמרו הקדיש על שתיהן ואח"כ מגביהין הראשונה וגוללין אותה ואחר גלילתה במפה פותחין השניה כמו שכתב המחבר. וביום שיש ג' ס"ת כגון ר"ח טבת שחל בשבת וכה"ג אזי אחר שגמרו בראשונה מניחין השניה ואין אומרים קדיש רק מגביה הראשונה וגוללין וכו' וכנ"ל ואחר גמר קריאת השניה מניחין השלישית אצלה שהיא לצורך מפטיר וא"צ להניח הראשונה רק אומר חצי קדיש על שני ס"ת אלו ומגביה השניה ופושטין השלישית וקורין לעולה למפטיר [שערי אפרים וש"א]: **[כח]** ומוציאין ב' הספרים כאחת - ס"ל דאין בזה משום מצות חבילות ע"י ההוצאה בלחוד: **[כט]** ותופסין השניה - דהיינו שמוסרין הספר למי שהוא שם על הבימה להחזיקו עד שיגיע זמן קריאת המפטיר ולא טוב הדבר שנוהגין באיזה מקומות למסרו לנער קטן אלא עכ"פ יש למסרה לבן דעת. גם יזהר האוחז הספר להתרחק קצת מן הצד כדי שלא יחזיק הספר אחורי הקוראים בתורה:

סימן

קמח

[א] להפשיט התיבה - בכל מקום תיבה פירושו ארון הקודש ותיבה האמורה כאן שלחן שס"ת מונח עליו כשקורין בו [פמ"ג]: **[ב]** שהיא משתמרת בו - ופורשין בגדים נאים סביב התיבה לכבוד הס"ת וכשיוצאין משם ונוטלין ס"ת ליתנו בבית שמשתמר בו לא יפשיט הש"ץ התיבה בפני הצבור שטורח צבור הוא להתעכב שם עם הס"ת עד שיפשיט את התיבה אלא מוליך הס"ת והם יוצאים אחריו (כמ"ש סימן קמ"ט) וחוזר לבית הכנסת ומפשיט התיבה **[כ"ז]** מפירש"י [שם]:

סימן

קמט

[א] עד שיצניעו - שאין זה דרך כבוד לתורה שיניחוה וילכו להם ומיירי במקום שמנהג להצניע הספר אחר ובא לציון דאלי"כ בלא"ה הלא אסור לאדם לצאת מביהכ"נ קודם קדושה דסדרא כמבואר בסימן קל"ב: **[ב]** רק יחיד - ואפילו שנים או שלשה והטעם דיש כבוד לס"ת כיון שעדיין רוב הצבור שם ועיין בפר"ח ועיין בפמ"ג שמצדד לומר דדוקא בביהכ"נ גופא הקיל הרמ"א אבל כשמוציאין אותה לבית אחר בכל גווני אפילו יחיד לא יצא קודם הס"ת אלא ימתין עד שיוציאוה עיי"ש: **[ג]** צריכין להתעכב וכו' - דאין נכון שיצא אדם בפתח קודם הספר תורה: **[ד]** וילכו אחריו וכו' - לעשות לה הידור ללותה ואסמכוה אקרא

דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו [גמרא]: [\[ה\]](#) לצאת בפתח אחד וכו' - דבזה לא מנכר שיוצא קודם הס"ת: [\[ו\]](#) ובלבד שילכו וכו' - פי' אף שהתרנו לצאת בפתח אחר מ"מ צריך להמתין בחוץ עד שיוציאו הס"ת וילוו אותה למקומה: [\[ז\]](#) ללותה - וכן כשמוציאין מההיכל מצוה לכל מי שעוברת לפניו ללותה עד הבימה: [\[ח\]](#) וכן נוהגין במגביה וכו' - משמע דמנהגנו הוא במגביה בלחוד אבל בלבוש ושלחן ע"ש ושי"א מבואר דבין המגביה ובין הגולל צריכין ללותה עד לפני ארון הקודש. מנהג פשוט שבדרך הלוכו מן התיבה אומר הש"ץ והצבור מזמור לדוד הבו לה' וגו' ונוהגין שלא לומר מזמור לדוד כ"א בשבת או ביו"ט שחל בשבת אבל ביו"ט ומכ"ש בחול כשמסלקין הס"ת אין אומרים מזמור לדוד רק לדוד מזמור לה' הארץ וגו':

הלכות בית הכנסת

סימן קנ

[\[א\]](#) כופין וכו' - ז"ל הרמב"ם הלכות תפלה פי"א כ"מ שיש בו י' מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה ומקום זה נקרא ביהכ"נ. ואפילו המיעוט יכולין לכוף את המרובים [רמ"א חו"מ ס"י קס"ג ס"א]:

[\[ב\]](#) לבנות - ואם אין בכחם לבנות מחויבין עכ"פ לשכור מקום מיוחד לתפלה. וכתבו הפוסקים דבבנין ביהכ"נ גובין לפי ממון לחודא ובשכירות ביהכ"נ גובין חציו לפי ממון וחציו לפי נפשות. כתב מ"א ס"ס קנ"ד בשם הריב"ש [הובא בחו"מ ס"ס קס"ב ברמ"א] המעכב לבנות ביהכ"נ אפילו יש ביהכ"נ אחרת בעיר מונע הוא רבים מלעשות מצוה ומסיק שם דאם הביהכ"נ מכילה אותם אז אדרבה אסורים להפרד ועיין בת' רדב"ז ח"ג ס"י תע"ב שהאריך בדינים אלו ובסוף דבריו כתב וכו"ז בזמן שכולם לב אחד הוא שקילוסן עולה יפה אבל אם חלק לבם יותר טוב הוא שיתפללו כל כת בפני עצמה וכו' ולא תטעה בדברי לומר שאני סובר שהחלוקה טובה ח"ו דהא קרא כתיב חבור עצבים אפרים הנח לו חלק לבם עתה יאשמו וגו' אלא צריך להשתדל שיהיו לב אחד לאביהם שבשמים ואם א"א אלא שתמיד הם מתקוטטי' והם במחלוקת דחה הרע במיעוטו עכ"ל שם בתשובה ועיי' בפ"ת חו"מ ס"י קס"ב מה שהאריך בענינים אלה:

[\[ג\]](#) וכתובים - כדי שיקרא בהם כל מי שירצה מן הצבור [ח"מ ר"ס קס"ג]

ודוקא בימיהם שלא ניתן לכתוב רק תורה נביאים וכתובים אבל עכשיו מחויבים גם לקנות ספרי תלמוד ופירושיהם ללמד בהם לקטנים ולגדולים (מ"א) ובמקומות שהספרים מצויים אין כופין לקנות ספרים רק

ס"ת דהרי יכולים לשאול אצל אנשי העיר: **[ד]** בגבהה של עיר - שנאמר בראש הומיות תקרא: **[ה]** גבוה מכל בתי העיר - שנאמר לרומם את בית אלהינו. ויש מקומות שאין נזהרין בזה וכתבו האחרונים שהטעם דכיון דיש שם הרבה בתי עו"ג שגבוהים מביהכ"נ א"כ בלא"ה ליכא הכירא לביהכ"נ ומ"מ ראוי לכתחלה ליזהר בזה בכל מה דאפשר כי בגמרא החמירו מאד ע"ז עיי"ש וכן כתב בש"ת: **[ו]** העשויים לנוי - ר"ל לנוי בעלמא ואין משתמשין בתוכן כלל לכן אפילו הבתים עצמן גבוהין לית לן בה: **[ז]** על גביו - ר"ל וא"כ הביהכ"נ נמוך ממקום דירתו אפ"ה שרי: **[ח]** בקרן אחד מביהכ"נ - ר"ל שהגביה רק זוית אחד מכותלי ביהכ"נ. ודוקא שהגביהו ע"י בנין כגון בגג או עליה אבל לא כמו שעושין קצת שתוחבין עמוד ברזל בקרן אחת ולא הועילו כלום בתקנתן: **[ט]** אין מספיק לו - ר"ל דאלו בנה כותל ברשותו נגד חלונו של חברו דינא הוא דצריך להרחיק ד"א כדי שלא יאפיל את חלונו ודי אבל בביהכ"נ דצריך אור גדול מהני החזקת חלונות שיש להם מכבר שיהיה צריך להרחיק יותר ולא נתבאר כמה יותר ועכ"פ בשמונה אמות ודאי סגי ועיין בש"ת בשם הנו"ב. ועיין בפמ"ג שמסתפק לענין עזרה ועזרת נשים אם גם שם לא סגי בד"א ולדעתי נראה דהבו דלא לוסף עלה דבלא"ה גם עיקר דינא דהמחבר אינו ברור עיין בחידושי רע"א. כתב רמ"א בתשובה ס"ס ל"ב חצר ביהכ"נ שאין בו תשמיש צנוע לרבים אין יכולין למחות ליחיד שפותח שם חלונותיו [דכפותח חלונו נגד רה"ר דמיא] אבל אם הקהל פותחין חלונות ביהכ"נ לחצירו יכול הוא למחות בידם עכ"ד ודין זה מיירי שהיחיד פותח חלונותיו למקום שהוא מהלך לרבים וא"א להם לבנות במקום הזה בשום פעם דאל"ה יכולין למחות דשמא ירצו הקהל לבנות במקום הזה והוא יטעון שיש לו חזקה בחלונותיו וימחה מלבנות ואע"ג דפסק רמ"א בח"מ סוף סימן קמ"ט דאין מועיל חזקה בשל קהל מ"מ יכולין לומר דלא ניחא להו למיקם בהדיה בדינא ודיינא. כתב בס"ח סימן תתט"ז חלון שהולך כנגד ר"ה ובני אדם עוברים דרך שם לביהכ"נ לא ישפכו מי רגלים מן החלון לפי שיש שהולכין בהשכמה לביהכ"נ וכשהולכין בחושך לא יוכלו להזהר שלא יתטנפו במי רגלים וכתוב שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים עכ"ל ובלא"ה יש ליזהר שלא לשפוך שופכין במקום מהלך בני אדם שלא יחליקו בס דהוא כמו בור בר"ה. כתב בספר שארית יוסף שכני ביהכ"נ שיש להם בית הכסא שמגיע ממנו ריח רע לביהכ"נ צריכין להרחיקו ואפילו אם קדם הבית הכסא לבנין ביהכ"נ אפ"ה צריכין לסלקו דשאני הזיקא דרבים מהזיקא דיחיד אלא שצריכין לתת לו דמיה ודמיה להא דמבואר בח"מ סימן קנ"ה סכ"ב ע"ש ועיין מה שכתב המ"א בסוף סימן קנ"ד בזה: **[י]** באותה העיר - ולפיכך במדינות אלו שאנו מתפללים ומשתחוים נגד מזרח (דהיינו מפני שאנו יושבין בצד מערב של א"י) צריך לעשות פתח הביהכ"נ במערב כדי שישתחוה מן הפתח נגד ארון הקודש. כתב המ"א דאם היה הפתח בצד אחר וחרב הביהכ"נ ורצו קצת מנהיגים לעשות הפתח כדינו אין האחרים יכולים למחות אפילו הם הרוב ואע"פ שמשנים סדר הישיבה יקוב הדין ביניהם ועיין בבה"ל: **[יא]** נגד הארון שהוא ברוח וכו' - והטעם שצריך לקבוע הארון

שם מבואר ברמב"ם וטור וז"ל ובונים היכל זה ברוח שמתפללין כנגדו באותה העיר כדי שיהיו פניהם אל מול ההיכל כשיעמדו לתפלה: **[יב]** ועושין בימה וכו' - ואין עושין יותר משש מדרגות לבימה [מ"א בשם הזוהר]: **[יג]** וכשמתפלל השי"ץ וכו' - הרמ"א קיצר כאן וז"ל הטור ובעת ששי"ץ עומד בתפלה יורד לארץ לפני התיבה ופניו כלפי הקודש כשאר העם: **[יד]** וסדר הישיבה וכו' - ועכשיו אין ענין לסדר זה כי קונים המקומות מ"מ יזהרו שלא יעשו שום מקום לישב עליו בין הבימה ובין ההיכל באופן שיהיה פני היושב נגד הבימה ואחוריו להיכל דגנאי הוא ואיסורא נמי איכא דהעומד על הבימה לברך ומשתחוה נראה כמשתחוה לו אם לא שיעשו המקום מן הצדדין. וכתב הפמ"ג דעכשיו שעושין מקומות אצל הבימה שקורין אלמימרא ופני היושב להיכל ואחוריו לבימה אף שאחוריו לס"ת מ"מ רשות אחרת היא הבימה:

סימן קנא

[א] קלות ראש - כי הם נקראים מקדש מעט כמו דכתיב ואהי להם למקדש מעט. ובמקדש כתיב ואת מקדשי תיראו שיהא מוראו של השוכן בה עליו וכתב בסמ"ק שבעון קלות ראש בביהכ"נ נהפכין לבית ע"ג ח"ו: **[ב]** ושיחה בטילה - היינו אפילו שיחת חולין שהיא לצורך פרנסה דבחוץ שרי בביהכ"נ אסור ובפרט שיחה בטלה לגמרי דבודאי שראוי למנוע תמיד מזה [פמ"ג] ובזוה"ק פ' ויקהל הפליג מאד בגודל העון הזה וכ"ש שיש ליזהר בביהכ"נ וביהמ"ד מעון דבורים אסורים כגון לשה"ר ורכילות ומחלוקת וקטטות כי מלבד שהם עונות חמורים מאד עוד יגדל העון יותר במקום קדוש כי הוא מזלזל בכבוד השכינה ואינו דומה החוטא בינו לבין עצמו לחוטא בפלטיין של מלך לפני המלך ועוד תגדל הרעה בזה שהוא מכשיל גם את הרבים בעונות החמורות הנ"ל כי האי תגרא דמיא לבדקא דמיא ומתחלה הותחל העון באיזה אנשים ולבסוף יתלקטו ויתחברו חבורות חבורות לריב איש ברעהו עד שנעשה כל הביהכ"נ כמדורה גדולה ובעו"ה באין מזה כמה פעמים לידי חרפות וגידופין והלבנת פנים ברבים [וגם פעמים רבות בפני הס"ת שזה ג"כ עון חמור בפני עצמו כי אפילו המבזה חבירו בפני ת"ח אחז"ל [סנהד' פרק חלק] שהוא אפיקורוס ואין לו חלק לעוה"ב וכ"ש למבזה חבירו בפני הס"ת וכבוד השכינה וכמו שכתב כעין זה בתשובת מהרי"ו סימן קנ"ב עיי"ש] ולידי הכאות ומלשינות וגודל חילול שם שמים בין האומות ומי גרם לכל זה אם לא הראשון שהתחיל בעבירה תחלה ובודאי לע"ל יטול שכר כנגד כולם ע"כ הירא וחרד לדבר ה' ישים תמיד עיניו ולבו לזה שלא לדבר שום דברים בטלים בביהכ"נ וביהמ"ד והמקום הזה יהיה מיוחד אצלו רק לתורה ולתפלה: **[ג]** ואין אוכלין וכו' - וה"ה דאין עושין בהן שום מלאכה: **[ד]** מפני החמה וכו' - ולא מהני שיקרא או ישנה מעט בכניסתו כדלקמן מאחר שיוכל ליכנס לבית של חול להנצל מהחמה והגשמים אם לא שעסק מקודם באיזה דבר הלכה בחוץ והתחילו גשמים לירד שאז מותר לו ליכנס לביה"מ כדי שלא יטרידוהו הגשמים: **[ה]** מותרים וכו' - וה"ה דאם הוצרכו אנשי העיר לפי שעה להאכיל בהם אורחים עניים או

להשכיבן שם דמותר אבל זהו רק דוקא בבתי כנסיות שבחוצה לארץ ויש אוסרין גם בזה ונראה דבמקום הדחק אין להחמיר בזה: **[ו]** לאכול ולשתות - וה"ה לישן דשרי אבל לעשות קפנדריא או ליכנס בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים וכל הני דלקמן וכ"ש שחוק והיתול ושיחה בטלה אסורים דאטו ת"ח אינו מוזהר על מורא המקדש: **[ז]** מדוחק - היינו שהיה מקום דחוק לתלמידים והוצרכו לאכול שם והמ"א כתב דלאנשים הלומדים שם בקביעות לעולם שעת הדחק הוא דאם יצטרך לילך לאכול ולשתות בביתו בודאי יתבטל מלימודו אבל אם אין לומדים בבית הכנסת ובבית המדרש אסורים לאכול ולשתות שם וכן הסכימו כמה אחרונים: **[ח]** וי"א דבית המדרש וכו' - אף דקדושת ביהמ"ד חמורה יותר מביהכ"נ כדלקמן בסימן קנ"ג ס"א ס"ל דלענין חכמים ותלמידיהם שלומדים שם בקביעות התיירו להם אפילו שלא מדוחק משום דביהמ"ד הוא ביתו ולא דוקא אכילה ושתיה דה"ה לכל תשמישיהם שרי: **[ט]** שרי - עיין בלבוש וב"ח שמצדדים כן לדינא וכן נראה שאין להחמיר לאנשים שלומדים שם כל היום: **[י]** העיר - שמת קרובו של הגדול ומחמת זה באים רבים להספד וכ"ש כשההספד הוא על ת"ח [אחרונים]. האר"י היה נזהר מאד שלא לדבר בביהכ"נ רק תפלתו אפילו דברי מוסר לא דבר פן ימשך ממנו דברי חול: **[יא]** שמועה - פירוש הלכה או משנה: **[יב]** ואח"כ יקראנו - ר"ל אבל לא יקדים הקריאה מקודם שיאמר איזה ד"ת דיהיה נראה דאמירת הד"ת הוא רק טפל [אחרונים]: **[יג]** כדי הילוך - היינו שישא שיעור הילוך שני פתחים דהיינו ח' טפחים: **[יד]** לצרכו - אבל אם הקדיש בית לצורך רבים ללמוד בו אפילו אם אין מתפללין שם כלל יש עליו קדושת ביהמ"ד ועיין לקמן בסימן קנ"ג ס"ח לענין ביהכ"נ וה"ה לענין זה: **[טו]** אין ישנים וכו' - ומיירי באנשים דעלמא אבל לת"ח כשלומד שם כבר ביארנו בסק"ו דשרי: **[טז]** אבל בביהמ"ד מותר - ר"ל שינת עראי ועיין בחידושי רע"א שמפקפק בהיתר זה ואפשר דכיון שביהמ"ד עשוי לשהות שם זמן הרבה ללמוד ולשמוע דברי תורה וקשה ליהרר משינת עראי ע"כ לא אסרו זה לשום אדם. ולת"ח הלומד שם בקביעות מותר אפילו שינת קבע [כ"מ בלבוש]: **[יז]** לצורך ביהכ"נ - כגון מי ששומר אותו וכה"ג: **[יח]** ולישן בתוכו - ולא יכניס מטתו לשם [מ"א] ובא"ר חולק עליו וכן בחידושי רע"א עי"ש: **[יט]** ומטעם זה וכו' - ר"ל כדי לשמור הנרות: **[כ]** לעבר השנה - עיין במ"א שהביא בשם הגהת סמ"ק דלא הותר בסעודת מצוה אלא כגון סעודת עיבור שנה שאין בה קלות ראש שהיתה עשויה בפת וקטניות בלבד ור"ל לאפוקי סעודת מצוה שיש בה שכרות אסור אף בבית המדרש [פמ"ג ע"ש] ומ"מ הנוהגין להקל לעשות סעודת סיום הש"ס בביהמ"ד מפני שאין להם מקום אחר מרווח לזה אין למחות בידם דיש להם על מי לסמוך: **[כא]** מותר למי שנכנס וכו' - צ"ל מצוה למי שנכנס [אחרונים] ובגמרא מייתי לזה מקרא שנאמר ובבוא עם הארץ לפני ד' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב וגו' והטעם כדי שיהיה נראה כמחבב [ר"ן]: **[כב]** בסכין ארוך - לפי שביהכ"נ שהוא מיוחד לתפלה מארכת ימיו של אדם והסכין מקצר ימי אדם ועיין בא"ר שדעתו שאין

להחמיר כ"א בסכין מגולה: **[כג]** או בראש מגולה - עיין לעיל בסימן צ"א ס"ג בבה"ל ד"ה ויש אומרים: **[כד]** לרוק בו - ובלבד שלא בשעת תפלת י"ח כדלעיל בסימן צ"ז ס"ב. ויהיה זהיר שלא ירוק בפני חבריו שימאס בה [חגיגה ה']. האר"י היה נזהר מרקיקה: **[כה]** שישפשפנו ברגליו - ובשבת שאסור לשפשף יעמיד המנעל עליו עד שיתמעך [אחרונים]: **[כז]** גמי - או תבן וחול: **[כז]** להדליק - ונהגו להדליק קודם שיכנס אדם להתפלל משום דאמרינן בגמרא מקום שמתפללין בו בעשרה קדמה שכינה ואתיא ועוד שכן היו עושין במקדש [א"ר בשם הכל בו]: **[כח]** לאחר שחרבו - הבתי כנסיות ובתי מדרשות והטעם דכתיב והשמותי את מקדשיכם ולא כתיב ואת מקדשיכם אשימם להורות לנו דקדושים הם אף כשהן שוממין. ואין חילוק בזה בין אם הם בתי כנסיות שבא"י ובין שבחו"ל אם לא בהתנו וכדלקמן בסי"א: **[כט]** תולשים אותם וכו' - ר"ל מותר לתלוש אותם ובלבד שיניחם במקומם ולא יטלם משם: **[ל]** כדי שיראו וכו' - לפ"ז באם סתרו ביהכ"נ ממקום זה ובנאוהו במקום אחר ואין בדעתם לבנות עוד במקום הראשון אין שייך דין זה אלא יעשו גדר סביבו שלא יבואו לזלזל שם ואם הוא במקום שיוכלו למכור כנזכר בסימן קנ"ג ימכרוהו [ט"ז]: **[לא]** אם בשעת בנין - אבל לאח"כ לא מהני תנאי כלל [ב"ח וע"ת]: **[לב]** התנו עליו - משמע דוקא שהתנו בפירוש אבל מסתמא לא אמרינן על תנאי הן עשויות. מ"א דלא כמשאת בנימין ובא"ר מצדד לדינא כהמ"ב שמקיל בזה: **[לג]** בחורבנו - פי' אותו תנאי מועיל שלאחר שיחרב יהיה מותר להשתמש בו אבל כל זמן שקיימת אין תנאו מועיל: **[לד]** בישבו לא מהני - ודוקא לאכילה ושתיה או ליכנס בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים דיש בזה משום קלות ראש אבל לשאר תשמישים מהני תנאי [מ"א] ועיין בה"ל: **[לה]** כגון זריעה - פשוט דה"ה לכל הדברים הנזכרים לקמן בסי' קנ"ג ס"ט דהם תשמיש מגונה ביותר: **[לו]** של רבים - דאוושא מילתא ויש בזה משום קלות ראש ביותר ומשמע בפמ"ג דחשבונות של יחיד בחורבנו מותר דלזה מועיל תנאי וברבינו ירוחם משמע דנקט של רבים לרבותא דאף שהוא צורך רבים וכ"ש של יחיד: **[לז]** שבחוצה לארץ - שאין קדושתן עולמית שהרי כשיבוא הגואל במהרה בימינו תפקע קדושתן משא"כ בבתי כנסיות שבא"י: **[לח]** שום תנאי - לפי דעת המ"א לעיל בסקל"ד גם בא"י מהני תנאי לשאר תשמישין שאין בהם קלות ראש: **[לט]** תשמיש קבוע וכו' - מלשון זה משמע דלשכב שם בדרך מקרה מותר דבדרך מקרה לא מקרי שכיבה תשמיש של גנאי: **[מ]** יש להסתפק - אם לדמותו לעליות העזרה דלא נתקדשו או כיון דבהכ"נ וביהמ"ד נקרא מקדש מעט יש לדמותו לעליות היכל דקי"ל דנתקדשו בקדושת היכל. ולפי מה שכתב בש"ת בשם תשובת פאר הדור יש להקל חוץ ממקום שע"ג ההיכל [ר"ל הארון ששם מונח הס"ת] שם יש ליזהר שלא להשתמש שם: **[מא]** אבל בית שיחדו וכו' - ונראה דכ"ש אם בשעה שנבנה ביהכ"נ נבנה בית דירה למעלה ממנו דשרי לדור שם דזה בודאי לא הוקדש כלל למעלה ומ"מ להשתמש שם תשמיש שהוא מגונה מאד כטינוף וכיו"ב נראה דבכל גווני אסור וע"כ אין לעשות כלל ביהכ"נ אם יש בהדירה שלמעלה ממנו דבר מגונה כזה [ט"ז] וע"ש

שכתב שנענש בזה הרבה. ומה שמנהג העולם בעיירות ששוכרין בתי כנסיות לזמן בבתיים תחתיים ולמעלה מהן בית דירה שמצוי שם תינוקות ודבר מאוס אפשר משום שהוא לזמן לא חיישינן לזה: **[מב]** לשכב עליו - ומ"מ שומר נפשו ירחק מהם ובפרט במקום שהוא נגד ההיכל:

סימן

קנב

[א] בית הכנסת - וה"ה ביהמ"ד ובין של יחיד או של רבים: **[ב]** כדי לבנות וכו' - ר"ל לא מיבעיא אם אין דעתו לבנותו אח"כ כלל דאסור אלא אפילו אם סותרו כדי לבנות אחר במקומו או במקום אחר דאסור ואפילו אם דעתו לבנותו עתה בגודל פאר ויופי: **[ג]** בית הכנסת אחר - וה"ה לעשות ממנו ביהמ"ד נמי אסור אע"פ שקדושתו גדולה יותר [כדלקמן בסימן קנ"ג ס"א] ומהאי טעמא דמסיים. כתבו האחרונים דה"ה כשהבהכ"נ מושכרת להם רק לזמן ודעתם לשכור אח"כ במקום אחר אסור לסלק את עצמם ממקום הראשון עד שישכרו תחלה במקום אחר: **[ד]** אונס וכו' - ואפילו אם היו כבר המעות גבויים לצורך כל הבנין ומונחים ביד הגבאי ואפילו האבנים והקורות וכל צרכי הבנין מוכנים אפ"ה אסור דלמא מתרמי להו פדיון שבויים ויהבי להו [גמרא]: **[ה]** שלא יבנו האחר - ונמצאו עומדין בלא ביהכ"נ ואפילו איכא להו דוכתא לצלויי באיזה מקום נמי אסור. והיכא דאיכא עוד ביהכ"נ קבוע בעיר שיכולים להתפלל שם כולם הט"ז מתיר והמ"א אוסר בכל גוונא ועיין בביאור הלכה: **[ו]** בונים האחר תחלה - היינו שגומרים אותה כולה ואף שלא התפללו עדיין בה מותר לסתור הישנה דתו ליכא למיחש דילמא איתרמי להו שום דבר מצוה ויזבנו הביהכ"נ כדלקמן בסימן קנ"ג ס"א: **[ז]** ואח"כ סותרין - כתב המ"א בשם המשאת בנימין דאפילו היה הביהכ"נ של כרכים דמבואר לקמן בסימן קנ"ג ס"א דאנשי העיר אין יכולין למכרו בשום גוונא דמסתמא בנאוהו אדעתא דכו"ע ושמא יש אחד בעולם דלא ניחא ליה במכירה זו הכא שרי דמסתמא כל העולם מרוצים לזה כיון שבנו להם ביהכ"נ אחרת תחת זה: **[ח]** דינא הכי - שאין סותרין המחיצ' אלא בונין החדש בצד הישן ואח"כ סותרין הישן ועיין בביאור הלכה: **[ט]** אבל אם חרבו וכו' - וה"ה כשגזר מלכות שלא יתפללו עוד באותו ביהכ"נ ומן הנמנע להשתדל [א"ה] כתב הט"ז מעשה בעיר אחת שהיו היהודים דרים חוץ לחומה ואירע הענין שנתישבו בתוך החומה והיתה הביהכ"נ לבדו חוץ לחומה ואמרתי אין לך תיוהא גדולה מזו והתרתו לסתור אותה כדי לבנותה תוך החומה ויתחילו לבנות ביהכ"נ החדשה ויטלו אח"כ האבנים מן הישנה ויבנו תוך החומה מהם: **[י]** ואסור ליקח אבנים וכו' - ענין בפני עצמו הוא ולא קאי אחרבו יסודותיו דאז בודאי מותר לסתור ולבנות ממנו את הבנין החדש אלא אריש הסעיף קאי דהבהכ"נ הישן הוא שלם וקמייירי שכבר התחיל בנין החדש וחסרו לו אבנים להשלים הבנין ורוצה לסתור הישן כדי להשלים החדש וקמ"ל דאפילו בכה"ג שאין סתירתו של זה אלא לבנינו של זה אפ"ה חיישינן

שמה יארע לו אונס ולא ישלים וע"כ אסור אפילו באיכא דזכתא לצלויי וכמ"ש לעיל בריש הסימן: **[יא]** ואסור לסתור דבר - דהוי כנותץ אבן מן ההיכל דאסור משום שנאמר את מזבחותם תתצון וגו' לא תעשון כן לה' אלהיכם ובהכ"נ וביהמ"ד ג"כ נקרא מקדש מעט. ודוקא לנתוץ ולשבר כלי קודש או לעקור דבר מחובר כמו אבן ממזבח לאפוקי לפנות הכלי קודש והספסלין וכדומה מביהמ"ד אף שאין זה כבוד לביהמ"ד יש לומר שאין בכלל זה [מהר"ם פאדוה ס"י ס"ה]: **[יב]** א"כ עושה וכו' - דאין זה נתיצה אלא בנין. ואותן שמדבקין דף בכותל ביהמ"ד ועושים גומא בכותל שיוכל להחזיק שם על ידי עץ אותו דף רבים מהאחרונים מקילין בזה דלא כט"ז:

קנג

סימן

[א] מביהמ"ד ביהמ"ד - הוא מקום המיוחד לתורה וקדושתו גדולה יותר ואפילו אין דרך להתפלל שם כלל. כתב המ"א צ"ע אי מותר לעשות מביהמ"ד ביהמ"ד ליחיד בביתו ובא"ר מצדד להחמיר בזה וכן משמע במאירי שם במגילה: **[ב]** אבל לא וכו' - שמעלין בקודש ואין מורידין: **[ג]** שמכרו ביהמ"ד - ואפילו לכתחלה נמי מותר למכור כדי לקנות עילוי קדושה והא דנקט שמכרו היינו משום סיפא דלהוריד מקדושה אפילו כבר מכרו אסור [א"ה] ועיין לקמן בסי"ג בבה"ל מה שכתבנו שם אם לעילוי קדושה מותר למכור ביהמ"ד כשאין לו ביהמ"ד אחרת: **[ד]** יכולים ליקח וכו' - שכל זה דקחשיב פה הוא העלאה בקדושה: **[ה]** כל חומש לבדו - בימיהם היו כותבין החומשין כעין ס"ת בגלילה ובתפירת גידין: **[ו]** וכן נביאים וכתובים - שוים לחומשים לענין שיש עילוי בקדושתן ממטפחת ויכול לקנותן בדמי מטפחת ומ"מ לא שוים לכל צד דקדושת חומשים העשויים בגלילה גדולה מהן ואסור ליקח בדמי חומשין נביאים וכתובים ובדמי נביאים וכתובים לוקחין חומשים. ונביאים וכתובים גופא כי הדדי נינהו [אחרונים] וחומשין שלנו אפילו אם כל החמשה היו כרוכין יחד גרע מחומש אחד העשוי כתיקון ס"ת [א"ה]: **[ז]** אבל איפכא וכו' - דהיינו מס"ת ליקח חומשים וכן מחומשים מטפחת וכן בכולהו: **[ח]** דינו כחומשים - כיון שאין קורין בו אע"פ שאפשר לתקנו: **[ט]** כיוצא בה - דהיינו שמכרו ביהמ"ד ישנה ורוצה בדמיה ליקח חדשה וכן בכל הדברים: **[י]** יש אוסרים - כיון דאין מעלן בקדושה אע"ג דאין מורידן ג"כ ודוקא בכל הדברים שיכול להעלות בקדושה וכנ"ל אבל בס"ת שאין יכול להעלות הדמים בקדושה יותר לכו"ע כשמכרה יקח בדמיה אחרת: **[יא]** ויש מתירין - כיון דעכ"פ אין מורידן מקדושתן וכ"ז לענין דיעבד אבל לענין לכתחלה בודאי אסור למכור שום דבר קדושה כדי ליקח כיוצא בה ואפילו היכא דליכא למיחש לפשיעותא כגון שהדבר קדושה אחרת מזומן לפנינו ואינו חסר אלא נתינת מעות אפ"ה אסור דצריך להעלות בקדושה דוקא. ואם חזי ביה תיוהא [דבר רעוע] או שהיה קטן מהכיל לכו"ע מותר אפילו לכתחלה למכרו

כדי ליקח אחר [פמ"ג ושי"א]. כתב ה"ט"ז בזמנינו אנו רואין הרבה מוכרים ספרים ולוקחין אחרים בדמיהם נראה דעכשיו מתחלה כשקונה הספר היה דעתו לכך שיהיה לו כ"ז שיצטרך לו ובאם יזדמן לו יותר יפה ימכור זה ויקח היפה ואף שלא התנה בפירוש והא"ר כתב דטעם המנהג הוא משום דסומכין על מה שכתוב בס"י דיחיד על ס"ת שלו מותר למכור וכו' אבל הספר של צבור ה"נ דאסור ועיי"ש במ"ב: **[יב]** או ס"ת - אמה דמסיים אין משנין קאי או דנקטיה לאשמועינן דמשנין אותה להפסקת תלמידים וכדלקמיה בס"ו: **[יג]** אין משנין וכו' - ואם רוצים הגבאים ללותן וליתן אח"כ אחרים תחתם להמ"א אסור דהבעלים ניחא להו למעבד המצוה בממון זה דוקא ולט"ז שרי אך ע"י שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר לכו"ע שרו לשנות המעות כמ"ש בסעיף ז': **[יד]** לכל מה שירצו - היינו אפילו דבר שאין בו קדושה כלל אלא שהוא צרכי צבור והטעם כיון שנעשה דעת אנשי העיר בהמעות מש"ה שרי בהמות: **[טו]** אפילו קנו ומכרו וכו' - הא"ר והגר"א מפקפקין בזה דאפשר שכיון שאח"כ קנו סתם מכל הדמים חיילא הקדושה בכל הקניה ואסור אח"כ כשמכרו והותירו: **[טז]** אבל אם לא התנו וכו' - הטעם דאז כשקנו חל הקדושה על כל מה שקנו ואינו מועיל אח"כ התנאי בעת המכירה: **[יז]** חלה קדושת הדמים וכו' - להמ"א שכתבנו לעיל בסק"ג אסור ללותן וליתן אחרים תחתם: **[יח]** ואסור לשנותן רק וכו' - ואע"ג דמוכח לקמיה בס"ח דאפילו אם בנאוהו לשם ביהכ"נ בעינן דוקא שהתפללו בו אבל כ"ז שלא התפללו בו יכולין לשנותו דהזמנה לאו מילתא היא התם מיירי שלא נעשה הביהכ"נ ע"י גביית מעות שגבו לצרכה מבני העיר אלא שקנאוהו הקהל ממעות חולין שגבו סתם או שכל אחד הביא עצו ואבנו ובנו ביהכ"נ אבל כשנגבה מעות ע"ז מבני העיר ודאי דאסור לשנותו אפילו עדיין לא התפללו שם כלום וכן אם יש עדיין מעות הגביה או עצים ואבנים שקנו מהם וכמו שפסק המחבר והרב. והטעם י"א משום דכבר בא ליד הגבאי והמ"א כתב הטעם דכיון שנגבו המעות מבני העיר לצורך ביהכ"נ יש בזיון אח"כ אם ישנוהו להורדת קדושה: **[יט]** ואם הביאו עצים וכו' - לפי פירוש המ"א מיירי כאן שלא הלכו לקבץ אותם מבני העיר דזה לא גריעי מגבו מעות אלא שנמצאו רבים שהתנדבו מעצמן והביאו דאז מותר לשנותן קודם שבאו ליד גבאי ועיין בבה"ל ד"ה אין משנין: **[כ]** ליד גבאי אסור לשנותן - אבל ע"י שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר שרי וכמ"ש ס"ז: **[כא]** מותר לשנותן - פי' ללותן ולתת אחרים תחתיהם וה"ה כשהתנדבו מעות לביהכ"נ נמי דינא הכי [מ"א]: **[כב]** לא יוכל לחזור בו - דהוי נדר: **[כג]** ואפילו ס"ת - הטעם דהא אמרינן אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה משמע דללמוד תורה מותר אפילו למכור ס"ת [תשובת הרא"ש ע"ש שהאריך בזה] וד"ז תוכחת מגולה לאותן האנשים המתרשלין להחזיק תורה בעריהן: **[כד]** או להשיא יתומים - ואפילו יתומות דאע"ג דאין האשה מצווה על פריה ורביה מ"מ לשבת יצרה שייך גם באשה. וה"ה דמוכרין ס"ת לפדיון שבויים [מ"א וכן הסכים הא"ר בשם כמה פוסקים] ועיין לקמן בס"ג במ"א שם דמוכח דאין ראוי למכור אפילו ביהכ"נ ואפילו לפ"ש כ"א בשא"א להשיג מעות אחרות ע"ז

מן הצבור ובאופן זה בודאי מותר אפילו בשאין להם רק ביהכ"נ אחת. הנה מפני שהסעיף זיי"ן יש בו כמה פרטים לכן אקדים לזה הקדמה קצרה והוא דמה שנזכר לעיל מענין מכירת ביהכ"נ ה"מ אם הוא של כפר דסתמא בנאוהו רק אדעתא דידהו ולכן יש יכולת ביד רוב בני העיר למכרו אך שלא יורידו אח"כ הדמים מקדושתן וכשהוא נמכר גם בהסכמת הז' טובים שלהם אז יכולין לעשות בהדמים מה שירצו דהיינו להוציאם לחולין כדאיתא לקמיה אבל אם הוא ביהכ"נ של כרכים תלינן דבעת הבנין בנוהו גם אדעתא דכולי עלמא ואפילו אם נתנו כל מעות הבנין משלהם אפי"ה תלינן דבשביל כולם בנוהו ולכן אפילו הסכימו אח"כ במכירתו ז' טו"ה במעמד אנשי העיר אין מכירתן מכירה ועתה נבאר דברי השו"ע: **[כה]** של כפרים - והסכימו האחרונים דבאתרא דלא שכיחי רבים דאתי מעלמא נקרא כפר אע"ג דשכיחי רבים עוברים ושבים לפרקים כיון דלא קביעי בעיר אלא עוברים ושבים דרך עראי מקרי כפר אמנם כל מקום דשכיחי רבים מעלמא שבאין להתפלל שם כגון מקום שהסוחרים מתקבצין שם תדיר לסחורה אפילו אם העיר היא קטנה או מקום שיש שם חכם גדול שמתקבצים שם רבים הצריכים לו ולתורתו הוי ככרך דמסתמא אדעתא דכל העולם בנאוהו. עוד כתבו הפוסקים דאפילו ביהכ"נ שבכרך אם ידוע שלא עשו אותה אלא למעט עם כגון הביהכ"נ שעושין אותה בעלי אומניות לעצמן [וה"ה כשנתקבצו הבע"ב של איזה רחוב הרחוק מן ביהכ"נ שבעיר ועשו ביהכ"נ לעצמן] ג"כ דינו כביהכ"נ של כפרים אפילו הוא בכרך דמסתמא רק על דעת עצמן בנוהו אם לא שסייעו אנשי העיר ג"כ על הבנין ואפילו מעט אז אין להם רשות על המכירה בלא דעתן: **[כו]** ואפילו בנו - דמסתמא אחרים נתנו להם המעות שיעשו הם בהם מה שירצו כיון שאין רגילות לבוא שם ולכן אפילו אותם אחרים אינם מסכימים אח"כ במכירה מותר למכרה: **[כז]** ואינם רשאים וכו' - עיין לעיל בס"ד דיש דעות אם מותר לשנותן לכיוצא בה: **[כח]** פרנסיהם - ז' טובי העיר: **[כט]** ז' טובי העיר - כתב הרשב"א ח"א סימן תרי"ז והביאו הרשד"ם סימן קע"ה ז' טו"ה אינם שבעה אנשים המובחרים בחכמה או בעושר וכבוד אלא שבעה אנשים שהעמידום הצבור פרנסים על עניני העיר והרי הם כאפוטרופסין עליהם וכתב עוד שם וא"ת אי כשקבלו עליהם למה לי ז' ומשני שם דאם מקבלים עליהם אנשים לעסוק בדבר ידוע ומפורט כגון בענינינו שביררו אותן למכירה אפילו אחד נמי יכולין למנות וכל מה שעשה עשוי אלא דמיירי שהעמידו עליהם פרנסים בסתם לפקח על עסקי הצבור לפיכך כשהן שבעה יש להן רשות לכל דבר כאלו עשו כן כל בני העיר אע"פ שלא העמידו אותם על דבר זה בפירוש אבל בפחות מז' אין כחן שוה להיותן ככל בני העיר עד שיטלו רשות בפירוש מבני העיר וכן כתבו כמה פוסקים: **[ל]** אבל וכו' לכל מה שירצו - ר"ל אפילו לאיזה דבר של חול: **[לא]** בפירוש וכו' כל מה וכו' - ר"ל באופן זה דינו כשבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר שרשאים אח"כ להוציא המעות לכל מה שירצו כיון שהרשוהו לזה אבל אם נתנו לו סתם רשות למכור אז המעות בקדושתן [א"ה]: **[לב]** מוכרין בפרסום וכו' - ר"ל דכל שמוכרין ז' טובי העיר בפרהסיא ולא בצינעא ולא מיחו בהם בני העיר

מקרי במעמד אנשי העיר. ותיבת או לאו שכתב הרמ"א שיגרא דלישנא הוא ואינו מדוקדק גם במרדכי ובד"מ הארוך ליתא: [\[לג\]](#) אפילו בנו אותו משלהם - דכיון דמעלמא אתו לשם מסתמא בני העיר הקדישוהו גם לדעת הנכנסים ולפיכך אין להם רשות למכור שמא יש אחד בסוף העולם שהיה סמוך לעיר הזאת ורגיל ליכנס בה ולדעתו הוקדשה והוא אינו מסכים במכירה ולכן אפילו הסכימו במכירה זט"ה במעמד אנשי העיר אין מכירתן מכירה דאינהו לא כייפי לבני העיר ולפרנסיה ואפילו אם ירצו להעלות אח"כ הדמים בקדושה כגון לקנות מזה ס"ת וכה"ג ג"כ אין להם רשות לזה דשמא אותן אחרים לא יסכימו לזה. וכ"ז בסתמא אבל אם ברור לן דלא בנאו אלא אדעתא דבני עירם לבד [כגון שהתנו בעת בנינם או שבשעת בנין היתה כפר ואח"כ נתרבו בה תושבים הרבה] וגם לא סייעו להם אחרים דינו ככפר. כתב הרמ"א בשם המבי"ט דאפילו ביהכ"נ של כרכים אם אינם מתפללין בו יכולין למכרו: [\[לד\]](#) אינו נמכר - ודוקא כשמכרו בענין שלא יהיה אח"כ ביהכ"נ אבל אם אח"כ ג"כ ישאר ביהכ"נ שרבים יתפללו בו מותר דמאי נ"מ להני דאתו מעלמא אם הביהכ"נ שייך לאלו או לאלו: [\[לה\]](#) אא"כ תלו אותו וכו' - היינו שתלו בעת הבנין את הביהכ"נ על דעתו וע"כ דעתו חשובה אח"כ כז' טובי העיר וכ"ז דוקא כשבנאוהו משלהם אבל אם נדבו אחרים לזה אין מועיל מה שתלו הם בדעת היחיד דשמא יש אחד בסוף העולם שאין דעתו נוחה בזה: [\[לו\]](#) בהסכמת הצבור - דודאי לא היה דעתם שימכור היחיד ביהכ"נ שלהם בלא דעתם אלא להכי אהני דעת היחיד דלא בעי טובי העיר רק במעמד אנשי העיר לבד וגם לא מצי אינש דעלמא לעכבו [מ"א] ואם בפירוש תלו בדעת היחיד שיכול למכור ויעשה מה שירצה בלא הסכמתם א"צ לעשות בהסכמתם [נ"צ וא"ר] ועיין בבה"ל מה שכתבנו בזה: [\[לז\]](#) וה"ה לכל דברי קדושה - פירוש כגון תיבה ומטפחת וכדומה הנזכרים בס"ב דינם כמו ביהכ"נ עצמו לענין זה דכל היכי דאיהו נעשה אדעתא דכו"ע כגון דכרכים הנך נמי נעשו מסתמא אדעתא דכו"ע וזהו מה שכתב המחבר דכולהו גרירי בתר ביהכ"נ וכן כל דבר השייך לביהכ"נ כגון חצרות או מקוה אמרינן ג"כ כי האי גוונא ולא מצי למוכרן או לסוגרן למנוע מהן אורחין ומ"מ לא חמיר מביהכ"נ. וכן מה שנזכר בסעיף זה דזט"ה במעמד אנשי העיר בכפרים יכולים להוציא הדמים לחולין לאו דוקא בביהכ"נ אלא אפילו בתשמישי קדושה הדין כן. אך מ"מ יש חילוק בינייהו דבתשמישי קדושה אף דמותר להשתמש בדמיהם כשנמכר בזט"ה במא"ה בכפרים מ"מ הם גופא בקדושתיהו קיימי ביד הלוקח דקדושת הגוף נינהו ואין יוצא לחולין אבל ביהכ"נ ותשמישי מצוה מותר להשתמש בהן כמ"ש לקמן בסעיף ט' [מ"א וא"ר וש"א] ועיין לקמן בסעיף י' ובסימן קנ"ד ס"ג במ"ב וביאור הלכה: [\[לח\]](#) דכולהו גרירי בתר ביהכ"נ - כל כלי ביהכ"נ וספסלים ויריעות שבביהכ"נ דינם כביהכ"נ ועל כן כשמכרו זט"ה במעמד אנשי העיר בכפרים יכולים להשתמש במעות לכל מה שירצו ואי לא"ה לא [כן הוא לפי פשוט דברי הרמ"א שהעתיק דברי הר"ן בשם הירושלמי על דברי השו"ע ובספר קובץ על הרמב"ם הלכות תפלה פי"א כתב דנ"ל דאפילו בכרכים יכולים למכרם לדברי הר"ן דדוקא לענין מכירת ביהכ"נ גופא אמרינן דלא מחלי רבים חלקם לזט"ה משא"כ בזה ולכן יכול הגבאי למכרם בצירוף אנשי העיר ולהוציא המעות לחולין]: [\[לט\]](#) דינה כביהכ"נ של קהל - ונמכרת על פיהם לבד ולא בעינן

דעת הנותן בזה כלל: **[מ]** וכל זה - פי' הא דכפרים או של כרכים שתלו אותו בדעת יחיד: **[מא]** כשיש להם ביהכ"נ אחרת - המ"א פירש דר"ל כשבנאו עכשיו אחרת אבל כשיש להם שני בתי כנסיות מקודם אסור למכור אחד אבל להט"ז בריש סימן קנ"ב מותר אפילו באופן זה וכן דעת הא"ר שם כוותיה וכן משמע מביאור הגר"א אבל כ"ז דוקא כשאותו ביהכ"נ מרווח והוא מחזיק לכולם דאל"ה פשוט דלכו"ע אסור. כתבו האחרונים דאפי' בכרכים היכא דבנאו אחרת טובה מותר לסתור הראשונה דודאי כו"ע ניחא להו בזה [וכבר העתקנו זה לעיל בסימן קנ"ב] וכן עצים ואבנים מראשונה מותר להשתמש בהן ולהוציאן לחולין ע"פ זט"ה במעמד אנשי העיר דמאי איכפת להו לבני עלמא בזה כיון שיש להם מקום טוב להתפלל: **[מב]** אסור וכו' - אפילו בזט"ה במעמד אנשי העיר ואפילו כשמוכרים זה כדי לקנות אחרת דומיא דסתירה דאסור אפילו באופן זה וכנ"ל בסימן קנ"ב: **[מג]** למכרו - אם לא שירצו לקנות בדמים אחרת בגוונא דליכא למיחש לפשיעותא כגון שמזומן ביהכ"נ ליקח ואינו חסר אלא נתינת המעות אז מותר ע"י זט"ה במעמד אנשי העיר: **[מד]** שנמכר ומותר לשנותו וכו' - פי' דבר זה הוא ע"פ המבואר ברשב"א באחד שצוה שבית זה יהיה לעניים שיאכלו הפירות ולא יעשו בני הקהל שום הברחה ואח"כ רצו הקהל למכור הבית ולקנות בדמים דבר אחר שתהא נושאת הפרות לעניים וכתב הרשב"א דצריכים הכרזה בשעת המכירה דכיון שצוה שבני הקהל לא יעשו הברחה א"כ בודאי אין הצבור יכולים ליתן בית זה במתנה למי שירצו וא"כ ה"ה דאין רשאים למכור בלא הכרזה דכל שלא הכריזו אנו רואים כאלו מוזלי בקרקע זו דדילמא אם הכריזו היה נמצא מי שיתן ביוקר ומה לי נותנים כולה במתנה ומה לי מוזלי במקצתה עכ"ד ועתה נפרש דברי רמ"א כל דבר וכו' ומותר לשנותו היינו שהמוכרים יש להם רשות בלא"ה לעשות בדבר הנמכר מה שירצו לא בעו הכרזה דלו יהא דבשביל מניעת הכרזה נמכר בזול נמי לא איכפת לן דמי גרע מאם נתנו במתנה לאחד: **[מה]** ואין בו אונאה - מיירי במכירת קרקע ובתים ומשום שאין אונאה לקרקעות ואשמועינן דלא תימא דהוו כשליח דאפילו בכל שהוא מכרו בטל משום דיכול לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אלא הוו כשלהן אבל במכירת מטלטלין בודאי יש אונאה: **[מו]** אבל דבר שאסור לשנותו - כצ"ל. והיינו כדלעיל בשם הרשב"א שצריך הכרזה כדי שלא ימכר בזול וממילא יש אונאה ג"כ ואפילו בקרקעות [פמ"ג]: **[מז]** צריך הכרזה - דוקא בקרקע אבל במכירת מטלטלין אין צריך הכרזה כדאיתא בח"מ סימן ק"ט [ט"ז]: **[מח]** דינו כביהכ"נ - ר"ל אע"ג דמתחלה נשתמשו בה להדיוט מ"מ נעשית כביהכ"נ לכל מילי ונראה דאפילו לכתחלה שרי ועיין לקמן סימן קנ"ד סכ"א ולעיל סימן קמ"ז ס"א בהג"ה והתם ענין קדושה היא והכא ביהכ"נ תשמישי מצוה היא כמ"ש הפוסקים: **[מט]** אינו קדוש - דק"ל הזמנה לאו מילתא היא ומותר לשנות הבית לחול ועיין לעיל במשנה ברורה סק"יח דמיירי הכא שבנאוהו הקהל ממעות חולין שיש להם אבל כשגבו המעות לצורך ביהכ"נ אסור לשנות הבית להורידו מקדושתו לחול ומ"מ עדיין אין לו קדושת ביהכ"נ לכל מילי רק שאסור לשנותו (ועיין שם בבה"ל שהבאנו שם דעת הט"ז דאפילו בגבו המעות לצורך ביהכ"נ ג"כ אין האיסור לשנותו רק שמ"מ לבסוף הוא מחוייב לקיים נדרו)

ויחיד שבנה ביהכ"נ אף שעדיין לא התפללו בו ואין לו קדושת ביהכ"נ מ"מ אינו יכול לחזור בו דהוי כאלו נדר צדקה לרבים אבל אם עשה מטפחת לס"ת שלו שיש לו בביתו ואין קורין בו ברבים כל שלא נשתמש בו לס"ת יכול לחזור בו דהזמנה לאו מילתא היא [מ"א] ומשמע דלא הוי נדר כלל לדעתו ועיין בפמ"ג שהביא בשם הא"ר דדין זה לא נהירא: **[נ]** אפילו אם בנאוהו וכו' - דאף שהיה מעשה ג"כ לא מקרי רק הזמנה בעלמא: **[נא]** כיון שהיה מיוחד - ר"ל ההזמנה היתה הזמנה מעולה שהזמין אותה לעולם להתפלל בו וכמה דאיתא לעיל בסימן מ"ב דהיכא דאזמניה לסודר לעולם למיצר ביה תפלין וצר ביה אפילו פעם אחד שוב אסור למיצר ביה זוזי ולאפוקי אם הזמין אותה לבית התפלה רק לפי שעה דהיינו עד שיעבור הרגל או היריד [מפני שאז הדרך שמתקבץ אנשים] לא חשיבא הזמנה כלל ומותר אפילו בעת הרגל לאכול ולשתות בו: **[נב]** ואם לפי שעה הקדישו - היינו שאמר סתם אני מזמין אותה לרגלים דמשמע הלשון בכל עת שיהיה רגל ע"כ חשובה הזמנה עולמית עכ"פ על אותו הזמן ואסור בזה הזמן. וסתם הזמנה לפי שעה כבר כתב בב"י בשם המרדכי דלא חשיבא הזמנה כלל וכמ"ש מתחלה. ולענין תנאי עיין לעיל סימן קנ"א ס"א ובמ"ב שם: **[נג]** אנשי הכפר ביהכ"נ - וה"ה בשל כרכים כשתלו בשעת הבנין בדעת יחיד המבואר לעיל בסוף ס"ז: **[נד]** ממכר עולם - כיון שאנשי העיר או טובי העיר מסכימים להמכירה וכדלעיל בס"ז: **[נה]** חוץ ממרחץ וכו' - שכל אלו הם תשמישים מגונים מאד ואסור לעשותן במקום שהיה ביהכ"נ ואפילו אם נפל הבנין במקום ההוא ונשאר רק תל בעלמא אסור להשתמש שם באלו הארבעה דברים וכן אסור לזרוע במקום ההוא שכל זה הוא גנאי למקום שהיה מתחלה ביהכ"נ: **[נו]** ואם מכרוהו שבעה וכו' - הטעם דאז פקעה הקדושה מהמקום ההוא לגמרי ועיין בפמ"ג דמסתפק דאפשר דבעינן דוקא כשהתנו בהדיא בעת המכירה והרשו ללוקח על זה: **[נז]** יעשה הלוקח וכו' - וה"ה שע"י זט"ה במא"ה מותר להוציא הדמים לכל מה שירצו אפילו לדבר חול: **[נח]** אפילו אלו הארבעה דברים - ע"י בבה"ל דדין זה לא ברירא ולכתחלה בודאי צריך ליזהר בזה: **[נט]** דיחיד בשלו וכו' - הטעם דעל שלו יש לו כח כזט"ה במא"ה בשל צבור דמותר להוציא ע"י מכירה זו הדמים לכל מה שירצו וכנ"ל: **[ס]** אפילו ס"ת - כתב הע"ת דאף לפי דעה זו דמותר ואין הדמים נתפסין בקדושה מ"מ לכו"ע אין רואה סימן ברכה בדמים אלו וכ"כ הא"ר: **[סא]** כל שלא הקדישו וכו' - המ"א מצדד דאם נתנו לרבים לקרות בו אסור לכו"ע אפילו לא הקדישו ממש וכתב עוד וצ"ע על מה סומכין העולם שמוכרין ס"ת ומשתמשין בדמיהן אפילו נתנו לביהכ"נ וצ"ל כיון דהמנהג כן הו"ל כאלו התנה בתחלה שלא תחול קדושת רבים עליהן וכמ"ש ביו"ד סימן רנ"ט ס"ב בהג"ה: **[סב]** ויש מי שאוסר - ולדעה זו אפילו זט"ה במעמד אנ"ה ג"כ אסורין למכור ס"ת ולהשתמש בדמיה אא"כ הוא תועלת בשביל לימוד התורה ואם מכר צריך לקנות בדמיה ס"ת אחרת [מ"א] ומלבוש יו"ד משמע דבזט"ה במעמד אנ"ה לכו"ע מותר להשתמש בדמיה [א"ר]. כתב מ"א דדוקא בספר תורה אבל בתשמישי קדושה לכו"ע מותר ביחיד

למוכרו ולהשתמש בדמיה כל מה שירצה מיהו מהמחבר ביו"ד רפ"ב סיי"ח מוכח דיש מי שאוסר ס"ל דאפילו בתשמישין נמי אסור להשתמש בדמיה דיחיד אין לו כח כזט"ה במא"ה. כתבו האחרונים דאפילו בס"ת אם קנה מתחלה הס"ת כדי למכרה וכ"ש אם קבלה בחוב פשוט דמותר למכרה לכ"ע ולהשתמש בדמיה למה שירצה. איתא ביו"ד סי' ע"ר דשאר ספרים דינן כס"ת ואסור למכרן אלא ללמוד תורה או לישא אשה והנה פה כתב המחבר דיש שתי דעות אפילו בס"ת אפשר דשם מיירי כשהקדישו לרבים לקרות בו: **[סג]** ללמוד תורה - היינו להתפרנס בדמיו בריוח ^[פמ"ג] וכתב עוד צ"ע אם מוכרין ס"ת לקנות גמרא ופוסקים ופירושיהן דהא הטעם דמוכרין ס"ת בשביל ת"ת משום דלמוד גדול שמביא לידי מעשה א"כ ה"ה אפשר דכה"ג נמי דא"א ללמוד בלא ספרים: **[סד]** ביהכ"נ - ישן: **[סה]** מביהכ"נ ישן - פ"י שכבר התפללו בו כדלעיל סעיף ח': **[סו]** יכולים ליתן - היינו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר ויש אומרים דאפ"י בלא מעמד אנשי העיר נמי יכולים. ובכרכים אסור בכל גווני: **[סז]** במתנה - והלוקח יכול להשתמש במ תשמיש חול: **[סח]** דאי לאו דהוה להו וכו' - או שמקוים שיהיה להם הנאה ממנו באיזה פעם ^[ריטב"א] ולפ"ז ליתנו לאנשי עיר רחוקה שבדאי לא נהנו ולא יהנו מהם לעולם אסור דהא אין כאן דבר אחר שתחול ע"ז קדושת בית הכנסת וע"כ לא נפקע קדושתה ואסור להשתמש בה. וכ"ז מיירי כשנותנין להשתמש בה בחול אבל ליתנה להן במתנה שיתפללו בתוכה מותר דהא אין כאן הורדה מקדושה וכמ"ש בהג"ה ועיין במ"א שמצדד דה"ה דמותר להם ליתן ס"ת ^[וה"ה כל תשמישי קדושה] במתנה דהא אינן מורידין אותן מקדושתן בזה: **[סט]** למשכנן או להשכירן - דכיון שגוף החפץ לא נמכר עדיין ברשות בעלים הראשונים הוא ובקדושתיה קאי: **[ע]** או להשאילן - פ"י על זמן ואח"כ יחזירם בעין דאילו בהלואה לחלוטין והלוה יחזיר לבנים אחרים תמורתם בודאי שרי דהיינו חליפין דשרינן ^[ריטב"א]: **[עא]** ואפילו ע"י זט"ה - ואפ"י אם היה ג"כ במעמד אנשי העיר: **[עב]** שאין כאן ד"א וכו' - ואע"פ שקבל מעות כשמשכנן או השכירן אין שייך לומר דחלה הקדושה על המעות שהרי אין גוף החפץ קנוי לו ועדיין נשאר בקדושתו וקא משתמש בקודש: **[עג]** שמורידן מקדושתן - דהיינו שהשואל והשוכר משתמש בהן בחול: **[עד]** אפילו ס"ת וכו' - וכ"ש להשאיל ביהכ"נ להתפלל בה ועיין בע"ת דזה דוקא כשהשואל והשוכר קורא בס"ת וכן מתפלל בביהכ"נ בעשרה הא לא"ה יש בזה משום זלזול קדושה והמ"א כתב בסקכ"ז דמסתימת הפוסקים משמע דבכל גווני שרי: **[עה]** לבנות ביהכ"נ - וה"ה בשאר דבר מצוה: **[עו]** אינו יכול למכור - דמסתברא דלא השליטו הקהל על אותה מצוה אלא לאותו איש ולזרעו ולא למכור לאחרים אא"כ התנו בפירוש שיכול למכור זכותו ^[לבוש]. כתב הט"ז דהשו"ע מיירי שכיבדו אותו בחנם אבל אם קנה מהם בדמים הוא ככל קנין דעלמא ויכול למכור זכותו לאחר ומ"מ ברור הוא כי דוקא להגון כמוהו הקנו לו זכות זה וכ"כ הא"ר וכן בדינא דלבוש כשהרשוהו בפירוש שיכול למכור זכותו הוא ג"כ דוקא להגון כמוהו ^[פמ"ג]: **[עז]** דבר מצוה - מדסתם משמע כל דבר מצוה

כצדקה וכיו"ב אף שאינה חמורה מקדושת בהכ"נ ואע"ג דלעיל בס"ה פסק בגבו מעות דאין משנין אלא לקדושה חמורה הכא מיירי ע"י זט"ה במעמד אנשי העיר דשרי להוציא המעות אף לקדושה קלה ואף לחולין וכנ"ל בס"ז [מ"א] והט"ז מוקי לה אף שלא ע"י זט"ה במעמד אנ"ה אלא דמיירי דשקילי המעות דרך הלואה ואח"כ יחזירו מעות אחרים לבנין ביהכ"נ ואזיל לטעמיה בסק"ב דס"ל שם בגבו מעות דמותר ליקח דרך הלואה: **[עח]** לא ימכרום לד"מ - אע"פ שע"פ הדין מותר ע"פ זט"ה במא"ה אפילו להוציא לחולין כ"ש לד"מ מ"מ לא יעשו כן [מ"א] ויגבו מן הצבור: **[עט]** בנו וגמרו - דוקא גמרו אבל לא גמרו את הבנין דינו כאבנים וקורות שנזכרו מקודם [ט"ז וח"מ ועיין לעיל בסימן קנ"ב בבה"ל]: **[פ]** לא ימכרו ביהכ"נ - פי' אין ראוי לאנשי העיר לעשות כן אבל מן הדין שרי בפדיון שבויים ולקדושה חמורה בכל גוונן ואפילו בלא זט"ה במעמד אנשי העיר: **[פא]** לא מצי וכו' - דנעשה נדר מכי אמר קרקע זו לביהכ"נ וכדאמרינן בפיך זו צדקה: **[פב]** יכולים לשנותה - ואפילו לדבר הרשות ואף שהוזמן הקרקע לביהכ"נ הזמנה לאו מילתא היא כדלעיל ס"ח ואף שהוא עומד וצווח איני חפץ אלא שיהיה לביהכ"נ לא משגחינן ביה כיון דמעיקרא סתמא אמר ולא כפליה לתנאיה דלא אמר אם לא יבנו ביהכ"נ יחזירו לי הקרקע אמרינן אדעתא דידהו יהבה מעיקרא והשתא קהדר ביה ולא מצי [מרדכי]: **[פג]** אינם רשאים - ר"ל שיכול לעכבם שלא לבנות עליה בהמ"ד אף שהיא קדושה חמורה מזה כנ"ל בריש הסימן והטעם כיון דאיתיהב אדעתא דכולהו לא גרע כחו מאחד משאר אנשי העיר שיכולים למחות כשרוצים לשנות ואע"ג דמבואר לעיל בסעיף ו' דלקדושה חמורה יכולים בני העיר לשנות ואפילו שלא בשבעה טובי העיר התם מיירי שאין אחד מאנשי העיר מוחה ע"ז בפירוש. ועיין במ"א שהקשה דביו"ד סימן רנ"ט ס"ב איתא בהדיא דאין הבעלים יכולים למחות מלבנות ביה"מ כיון שהיא קדושה חמורה ודחק את עצמו לתרץ ועיין בפמ"ג שמפקפק בתירוצו וגם בבאור הגר"א הקשה קושיא זה דמ"א ונשאר בדין זה בצ"ע: **[פד]** לשנותה - ומסיים המרדכי דמ"מ ראובן נמי לא מצי לשנות ולמהדר ואפילו לא מצי עתה לבנותה מפני השלטון שמא לאחר זמן ימצאו חנינה לבנותה: **[פה]** ושבעה טובי העיר וכו' - ר"ל במעמד הקהל: **[פו]** אין אדם וכו' - היינו בין ליחיד בין לכל הקהל: **[פז]** אינו כלום - כן תקנו הגאונים דאל"כ כל אחד שיהיה לו דבר מה עם חבירו יאסור חלקו עליו וממילא יהא כל ביהכ"נ אסורה עליו דאין ברירה [לבוש]: **[פח]** אינו יכול לאסרה - היינו מצד חרגמ"ה שיש ע"ז והטעם נראה דחששו לבזיון דההוא גברא עיין גיטין נ"ז משא"כ כשיאסור לכולם ליכא כיסופא. והא דיכול לאסור לכל הקהל היינו משום דלא השאיל להם אלא בסתם הא אם השאיל להם לזמן עיין ביו"ד סימן רכ"א סעיף ו' וז' דיש פלוגתא אם חל איסור בתוך הזמן: **[פט]** למחות במי שירצה - כצ"ל. וכן הוא בד"מ: **[צ]** אין וכו' - מפני דרכי שלום שלא יאמרו על ב"ב זה אנשים שאינם מהוגנים הם ולפיכך נמנעו הצבור מלהתפלל שם ולכן אפי' יש להצבור קצת טעם בדבר נמי אינם רשאים: **[צא]** הצבור - ואם רק מקצת מהצבור רוצים להתפרד ולהתפלל במקום

אחר רשאים כיון שגם בביתו מתפללים קצת ולא נתבטל ממנו המצוה בשום פעם. אבל חברה שהיו לומדים בבית אחד כמה שנים ואח"כ רוצים ללמוד ב' חדשים בכל בית ובית אינם יכולים לשנות [אחרונים]:

[צב] לשנות - וה"ה במי שזכה באיזה ענין של כבוד או של מצוה אין מעבירים ממנו [אם לא שיש טענה גמורה למערערים] ול"ד בדברים הנוגעים תדיר אלא אפילו בדברים דמזמן לזמן קאתי נמי דינא הכי. כתבו האחרונים אנשים שהחזיקו לקבור מתים אינם יכולים למחות באחרים שבאים לקבור שבעשיית מצוה כל אחד רוצה לזכות ובמדינות שיש חברות מנויות על כך שמניחים עסקיהם בכל השנה כשמזדמן להם מצוה זו צריך ליתן להחברה כמנהגם: **[צג]** בבית אחר - ר"ל בבית של יחיד אבל אם רוצים לבנות ביהכ"נ קבוע רשאים ואין בזה משום דרכי שלום (לבוש):

[צד] שנהגו להביאם וכו' - כגון מנורות להדליק בהם או תכשיטים לתלות על ס"ת: **[צה]** אין יכולין - כיון שלא פירשו בהדיא דנותנים זאת רק בתורת שאלה בעלמא משנשתמשו בהם חל עליהו קדושה וכתב המ"א דעכשיו המנהג פשוט שנשארים ברשות בעליהם ואם כן המביאים את הכלים מביאים אדעתא דמנהגא והוי כמו שהתנה בפירוש דלא תחול עליהו קדושה ומ"מ יותר טוב להתנות בהדיא בשעת הבאה דהוא רק בתורת שאלה בעלמא: **[צו]** שאם נמצא וכו' - ר"ל שנמצא בביתו בין שטרותיו: **[צז]** הוי הקדש - דודאי הקדישו כיון שכתב לו על המגילה [ועיין במ"א סקמ"ה מה שהעיר בזה מח"מ סי' פ"א סעיף י"ז ובדברי הש"ך שם יתורץ קושיתו כמ"ש במחצית השקל אבל א"כ אין זה דין ברור להוציא ממון דהרבה אחרונים סוברין שם דלא כהש"ך עיין בח"מ סימן רנ"ה בפתחי תשובה]: **[צח]** שהיה של אבותיו - ומונחת בביהכ"נ: **[צט]** אין הצבור יכולים - ולא אמרינן דבודאי החליטה להקדש ולא דמי לכלי הקודש של כסף שנהגו להביאם בביהכ"נ המובא בסעיף י"ח דאין הבעלים יכולים להוציאם לחולין דשאני הכא בס"ת שכן הדרך לעשות ס"ת ע"מ כן להניחה בביהכ"נ שיקראו בה רבים ושתהיה מונחת שם עד יום פקוד הבעלים אותה ליקח לביתו ואפילו היתה לבושה מעילין של צבור ולא הקפיד לא אמרינן בשביל זה מסתמא כבר סילק ידו ממנה משום דכן המנהג תדיר להחליף המעילין מס"ת אל ס"ת הן של יחידים הן של הקהל מיהו כמה אחרונים כתבו דגם הכא בס"ת מיירי שאנו יודעין בבירור שבתחלה לא הניחה לחלוטין רק שהשאלה לבהכ"נ שיקראו בה רבים ואשמועינן דלא אמרינן כיון שהניחה זמן רב מסתמא כבר החליטה להקדש אבל בהניחה סתם אמרינן דמסתמא אקדשה לעולם וכההיא דכלי הקודש בסעיף י"ח הנ"ל. ועיין במ"א סקכ"ב שכתב דמנהג העולם כהיום למכור ס"ת אפילו נתנו מתחלה לביהכ"נ לקרות בו וכתב דכיון שנהגו כן הו"ל כאלו התנו מתחלה בהדיא שלא תחול קדושת רבים עליהו ולפ"ז נראה דלכו"ע אין להחמיר בזה בדיעבד ומ"מ לכתחלה בודאי טוב להתנות בהדיא שאין נותנה לחלוטין: **[ק]** להחזיק בו - ואפילו יש עדים מבני אותה העיר דנתנה לצבור לא מהני דנוגעין בעדות הם ואפילו אם ירצו לסלק עצמם ממנה לא מהני אא"כ יש להם ס"ת אחרת מדוייקת וכשרה כמותה [אחרונים]. ישוב שלא היה לצבור ס"ת וקראו בס"ת של יחיד ואח"כ קנו הצבור ס"ת וטוען היחיד שיש לו חזקה שיקראו דוקא בס"ת שלו אין זו חזקה דאין עמה טענה [וכמבואר בחו"מ סוף

סימן קמ"ט בהג"ה ע"ש] ומ"מ אין למעט כבוד ס"ת של היחיד אלא יקראו בכל שבת בס"ת אחרת: **[קא]** שנשתמש בהם - עיין לעיל בסימן קמ"ז ס"א בהג"ה במ"ב מה שכתבנו בזה: **[קב]** הדיוט - וכ"ש מדברים שנשתמש בהן לע"ג ובזה אפילו בדיעבד אסור וצריך למכרן ולחזור ולקנות אחרת [ח"א]: **[קג]** לתשמיש קדושה - אבל למצוה שרי וכמ"ש למעלה בסימן קנ"ז ס"א במ"ב וספרי פסולים של העו"ג שמכורכים בשיראים לנוי אין ליקח השיראים לעשות מהן טלית דמאיסי כמו בגדי אליל וק"ו דאסור לעשות מהן תשמישי קדושה וע"כ אסור ליקח הכריכות ולכרכן על ספרי קודש שלנו [חידושי רע"א]: **[קד]** אסור לעשות וכו' - כמו שאסרה תורה להביאם למקדש ולמזבח שנאמר לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב וגוי כי תועבת ה' אלהיך וגוי ומ"מ אינו אלא מדרבנן: **[קה]** מאתנן זונה - ואיסור דאתנן חל על כל מה שיתן לה ואפילו פסק עמה טלה אחד בשכרה ונותן לה הרבה כולם אסורים דכולם בתורת אתנן קאתו לה. ודין אתנן הוא דוקא כשנתן לה אתנן ואח"כ בא עליה אבל בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה שהתנה עמה מותר כיון שבשעת ביאה לא היה קנוי לה זה האתנן. גם דאיסור אתנן הוא דוקא כשנתן הנואף להנואפת אבל אם האשה נתנה לו מותר האתנן ואם נתן האתנן לזכר לשכב עמו אסור האתנן: **[קו]** מחיר כלב - כגון שהחליף כלב באיזה דבר: **[קז]** כגון ביהכ"נ - כגון שנתן להזונה או שהחליף בהכלב אבנים וקורות וה"ה דלעשות מהאתנן כלי ביהכ"נ גם כן אסור: **[קח]** או ס"ת - כגון שנתן לה קלף וה"ה מפות לס"ת אסור וה"ה דשום דבר מצוה אסור לעשות מהאתנן ומחיר כגון נר ושמן לביהכ"נ [א"ר בשם ר"י] ובפמ"ג משמע דה"ה ציצית וטלית מצוה ג"כ אין לעשות מזה: **[קט]** מהאתנן עצמה - כמו שכתבנו מקודם ואם נשתנו האתנן והמחיר כגון זיתים ועשאו ענבים ועשאו יין מותר: **[קי]** נתן לה מעות - וה"ה כשלקח בעד הכלב מעות מותר לקנות בהם דבר מצוה: **[קיא]** איסור ערוה - דהיינו חייבי כריתות וי"א דה"ה חייבי לאוין וזונה נכרית לכ"ע אתננה אסור: **[קיב]** שהוא רגיל - ר"ל שהחזיק בה ברשות הקהל [ובתשובת רדב"ז ח"ד ס"א כתב דאפילו לא הרשוהו בפירוש אלא כל שהחזיק זמן רב ושתקו ולא מיחו הוי חזקה]: **[קיג]** היה סיפוק - היינו שגם באונסו או בעניו היה סיפוק בידו לתת כפי מה שרגיל: **[קיז]** ונתרצה וכו' - לאו דוקא נתרצה בפירוש אלא כל שסיפוק בידו ולא חפץ ליתן איבד זכותו ונקט נתרצה משום סיפא: **[קטו]** חוזר למצותו - ואין לשנותו אפילו מע"ה לת"ח אם לא שיש טענה גמורה למערער. אך אם יש ראייה ברורה שכבר נתייאש מזה אבד חזקתו. כתבו הפוסקים דה"ה פרנס שעבר מחמת אונס ומינו אחר תחתיו דכשיעבור אונסו חוזר לפרנסותו ואין ליתן לשני שום חלק בפרנסות משום איבה דראשון ומ"מ אין לנהוג בזיון בשני ויתנו לו שום מינוי של כבוד בצרכי צבור. אם עבר משררותו מחמת עבירה שעשה אפילו בשוגג אינו חוזר לשררותו כדק"ל במכות [י"ב] לענין רוצח שגלה לעיר מקלטו ושב דאינו חוזר לשררותו שהיה לו מקודם [מ"א] והא"ר מסתפק בזה דאפשר דדוקא ברוצח ע"ש ועיין בריטב"א שם מה שכתב בזה:

[א] רחבה של עיר - הוא מקום שמתכנסין בו בתעניות להתפלל בו מפני שאז הקיבוץ רב ואין בתי כנסיות מכילין אותן: **[ב]** שמתקבצים בהם וכו' - היינו אפילו הוא בית פנוי שאין דר בה אדם ואצ"ל אם מתקבצין להתפלל בבית שדרין בו ומשתמשין בו צרכיהם בודאי אין ע"ז שם ביהכ"נ אפילו מתפללין שם תדיר כיון שאין מיוחד לתפלה בלבד: **[ג]** באקראי - ועזרות שלנו לא עדיפי מבתיים וחצירות שאינן מתפללין בהם אלא כשהם נדחקים ומ"מ אפשר לומר הואיל ומתפללין שם תדיר כ"ז שהם נדחקים אע"פ שהוא אקראי לגבי זה המתפלל המקום נעשה קבע לעצלנים [מהרי"ט ח"ב סימן ד'] ובעיירות גדולות שהדרך להתפלל שם בעזרה בקביעות פשוט דכל קדושת ביהכ"נ עליו אבל גן ופרדס ואיצטבא שסביבה אע"פ שפתוח לביהכ"נ אין בה קדושה ואם היה פתוח נגד ההיכל יש להחמיר שלא לנהוג שם קלות ראש ואע"פ שהמקום חול הואיל והוא מכוון כנגד הקודש איכא זילותא [שם]: **[ד]** השוכרים בית - לזמן קבוע לחודש או לשנה והטעם דכיון דבכלות זמן השכירות יש ביד הבעה"ב שלא להשכיר להם עוד א"כ אינו אלא עראי ואין בו קדושה [זה הטעם מוכח מלבוש ובע"ת לא משמע כן ועיין בה"ל]: **[ה]** ומתפללים בו - דוקא אם הוא להתפלל לבד אבל אם הוא ביהמ"ד יש בו קדושה [ש"ת בשם תשוב' כנה"ג ואיני יודע טעמו ואולי דכיון שהוא נעשה קבע גמור להתפלל וללמוד בו כדרך ביהמ"ד לא מקרי עראי]: **[ו]** תשמישי קדושה וכו' - והיינו דאף דבתשמישי מצוה קי"ל בסימן כ"א דלאחר שעבר מצותן מותר לזרקן בתשמישי קדושה אינו כן אלא אף לאחר שנתבלו ואין ראויין עוד לתשמישן מ"מ יש בהן קדושה וצריך לגנוזן וגם אסור להשתמש בהן שום תשמיש ודוקא תשמיש קדושה עצמה אבל דבר המשמש להתשמיש קדושה והוא הנקרא תשמיש דתשמיש אין בו קדושה ומותר להשתמש בהן אף בעודן קיימין [פמ"ג]: **[ז]** תיק של ספרים - היינו תורה נביאים וכתובים שהם קדושה והתיק הוי תשמיש לקדושה וה"ה לשאר ספרי קודש ומש"כ ורצועות תפילין ה"ה לתיק שלהן וכל זה בין בשל יד ובין בשל ראש: **[ח]** וארגז וכו' - מיירי שהוכן לכך ואפילו אם עדיין לא נתן בו רק פעם אחד או שלא הוכן מתחלה לכך אך שרגיל ליתן שם בקביעות ג"כ נתקדש עי"ז וכנ"ל בסימן מ"ב במ"ב סק"ט וכ"ד עי"ש: **[ט]** שנותנין בו ס"ת - קמ"ל דלא נימא דלשמירה בעלמא עביד ולא לכבוד ואין על הארגז שם תשמישי קדושה [גמרא]. ואותן תיבות המיוחדות לשום שם ספרים שלנו שהספרים מכוסים בנייר ובעור או בקרשים מקרי התיבה תשמיש דתשמיש [ספר שיורי ברכה בשם תשובת ר"י בן הרא"ש] ואף דבארגז שנותנין בו ס"ת קי"ל דאפילו הס"ת מונחת בתיק אפ"ה הוי הארגז תשמישי קדושה כמבואר בי"ד סימן רפ"ב סיי"ב אפשר דארגז שאני שעשוי לכבוד הס"ת כדאיתא בגמרא משא"כ באלו התיבות שעשוי רק לשמירה בעלמא: **[י]** וכסא וכו' - הוא השלחן שעומד על הבימה ואף דעליו מונח מטפחת ועל המטפחת מונח הס"ת א"כ השלחן אינו אלא תשמיש לתשמיש אפ"ה דין תשמיש קדושה יש לו משום דלפעמים נותנין עליו הס"ת בלא מטפחת [גמרא]: **[יא]** ויילון שתולין - הוא הפרוכת והיינו למנהג התלמוד שהיו לפעמים מניחין ס"ת עליה או

שהיו מכסין בה הס"ת [ונראה שהיה זה דבר מצוי בזמנם דאל"כ הו"ל תשמיש אקראי בעלמא ואין ע"ז שם תשמיש קדושה] אבל האידנא דלא נהגינן הכי הו"ל רק תשמיש דתשמיש וזהו שהגיה הרמ"א לקמן בס"ו בהג"ה [אחרונים]: **[יב]** יש בהן קדושה - וה"ה מקק ספרים ומקק מטפחותיהן והיינו רקב של הספרים והמטפחת שנעשה על ידי התולעת האוכלתן [שבת צ"עמוד א']:

[יג] וצריך לגנוז - היינו אחר שנתבלו ואין עומדין לתשמישן עוד אפ"ה יש בהן קדושה ואסור להשתמש בהן או לזורקן וע"כ יגנוזם במקום המשומר משא"כ תשמיש דתשמיש אפילו בעודן קיימין מותר ליהנות בהן וכנ"ל: **[יד]** ודוקא הדבר וכו' - זה הכלל כל שנוגע ממש בקדושה בלי הפסק אע"פ שאין כ"כ לכבוד רק קצת שמירה כמו ארגז וכו' (לאפוקי ארון בחומה שהוא רק לשמירה בעלמא) ולכבוד אע"פ שאין נוגע כך כמו טסי כסף ומכסה על הקרשים הואיל ומונח על הקדושה אע"פ שיש הפסק תשמישי קדושה הוה משא"כ פרוכת שלנו בסעיף ו' אע"ג דדבר יקר וכבוד הוא מ"מ הוי כמחיצה ואין מונח כלל על הקדושה [פמ"ג] ועיין בבה"ל מה שכתבנו בשם הגר"א בזה: **[טו]** המכסה שעל הקרשים - שדרך היה לעשות לספרים תיק של קרשים ועליהן היו מכסין במכסה לנוי ולכבוד והואיל שהיא עשויה לכבוד הקדושה לכן נחשבת לתשמישי קדושה אף שאינה נוגעת בקדושה עצמה: **[טז]** הבנוי בחומה - היינו שיש חלל בחומה כמין ארון וה"ה אם נעשה כן בכותל של עץ דבכל זה הוי כחדר בעלמא כיון שלא נעשה לכבוד רק לשמירה ואם עושין ארון עץ תוך חלל החומה אותו הארון תשמיש קדושה הוה וכן כששוטחים חתיכת בגד בתוך החומה שלא יתקלקלו הספרים יש על אותו הבגד שם תשמישי קדושה [פמ"ג]: **[יז]** מתקלקלים - א"כ לא היה ראוי מעיקרא ולא חלה עליו שם קדושה דלא מקרי תשמיש דידיה אלא מזיק דידיה ובאופן זה אפילו עשוי לנוי כיון שהוא מתקלקל אין עליו שם תשמיש קדושה:

[יח] דמותר ליטלן משם - ר"ל דיטול הס"ת ומותר לסתור אותו המקום ולא הוי כשאר תשמישי קדושה דאין לקלקלן וכנ"ל בסוף סימן קנ"ב עיין שם: **[יט]** מטפחת של ס"ת - וה"ה לכל תשמישי קדושה: **[כ]** במי רגלים - וה"ה בכל דבר המסריח כמו מי משרה של פשתן וכיו"ב:

[כא] למת מצוה - שצרכיו מוטלין על צרכי צבור [מאירי]: **[כב]** ס"ת שבלה - וה"ה נביאים וכתובים כשהם כתובים בעור ובגלילה ובדיו [פמ"ג]:

[כג] בכלי חרס - שיהיה לו קיום: **[כד]** וגונזין אותו - וה"ה שאר ספרים שבלו שצריך לגנוזן ואסור לשורפן אע"ג דכונתו שלא יבואו לידי בזיון מ"מ דרך השחתה עביד וכתב הרמב"ם במל"ת סימן ס"ה שהמאבד כתבי הקודש עובר בלאו דלא תעשון כן לה' אלהיכם וה"ה בכל תשמישי קדושה יש ליהדר בזה [אחרונים]: **[כה]** שונה הלכות - פי' משניות וברייתות ולא שימש ת"ח בגמרא שהיא הסברת טעמי המשנה:

[כו] מתיבה כסא - תיבה הוא ארון הקודש ואף דכסא הוא ג"כ תשמישי קדושה כדלעיל ס"ג אפ"ה אסור דתיבה הס"ת מונח בה תמיד וכסא שהוא השלחן אין נותנין עליו הס"ת אלא לפעמים והוי הורדת הקדושה:

[כז] כיס לחומש - דהוילון משמש לפעמים לס"ת גופא כנ"ל וחומש אפילו אם הוא עשוי בגלילה קדושתו קלה מס"ת: **[כח]** אסור - וכ"ש

שאסור לכרוך מפה של ס"ת על הנביאים. ומפה שפורסין על השלחן אסור לפרוס על העמוד שלפני החזן. ומפות שפורסין על הס"ת יכולין לתלותן בכותל ביהכ"נ וכן כלי כסף שמשמין על הס"ת יכולין להניחן על העמודים שבביהכ"נ והטעם בזה דאינו תולה אותן לשם תשמיש ומה לי אם מונחים כאן או כאן: **[כט]** אין לו קדושת ארון - דבזמנינו לעולם אין נותנין עליו ס"ת בלא מטפחת ומותר לעשות מפרוכת מפה שעל השלחן וצ"ע למה נהגו לפרסו לחופה לחתנים ואפשר דלב ב"ד מתנה עליהם וכמ"ש ס"ח: **[ל]** רק קדושת ביהכ"נ - ואף שהוא רק תשמיש דתשמיש מ"מ לא גרע משאר כלי ביהכ"נ שדינם כביהכ"נ אבל שאר תשמיש דתשמיש שאינם בביהכ"נ כגון של תפילין וכדומה אין בו קדושה כלל [פמ"ג]: **[לא]** שאינן קדושים - שאינן לא לנוי ולא למלבוש רק לסימן בעלמא שלא יטעו וע"כ הוי הורדה מקדושת ביהכ"נ ועכשיו שנהגו לתלות היד בס"ת לנוי א"כ תשמיש קדושה הוה בודאי מותר לעשותו מכלונסים. איתא בס"ח סימן תתקל"ה דאסור להניח בתוך אה"ק יריעות פסולים דהוי הורדה לקדושה ובמ"א כתב דאפשר דשרי משום דלב ב"ד מתנה עליהם וכ"כ בא"ר בשם שכנה"ג דנוהגין להניח בתוכו יריעות פסולים אבל חומשים ושאר ספרים יש ליזהר שלא להניח בתוכו אפילו לפי שעה בין כשהס"ת מונח בתוכה או לא ובארון הבנוי בחומה לפי המבואר לעיל בס"ג בהג"ה דיש לו רק קדושת בהכ"נ שרי. ועיין ט"ז שמפקפק קצת על מה שנוהגין בהו"ר שלאחר שמוציאין כל הס"ת שמים שם נר דולק דהוי דופן ארון הקודש תשמיש לאותו הנר. וקדושת הארון הוא דוקא כשעושין אותו שיהיה קבוע לעולם ואז אפילו נתיישן הארון ועשו אחר אפ"ה אין להשתמש בראשון להורידו מקדושתו אבל אם עושין אותו לזמן עד שירחיב ה' לעשות אה"ק כראוי לאחר שעושה ארון השני נתבטל קדושת ארון הראשון וע"כ מותר לשום בתוכו ספרים [ט"ז ושאר אחרונים]. אסור להשתמש בספר להנאתו כגון להגן בפני החמה או כדי שלא יראה חבירו מה שעושה. ולהניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגביהו יש להתיר ואם מונח ספר אחד לכו"ע מותר להניח ספר אחר עליו [ח"א] וכשהשמש זורחת על הספר שלומד בו יש להקל במקום הדחק להגן בספר אחר להיות לצל כיון שאינו עושה להנאתו. לא ישרטט קונטרס על הספר שהקונטרס עדיין אין בו קדושה אבל כשכבר כתוב עליו ד"ת יש להקל אם הוא לצורך. אל יניח קונטרסים שלא נכתבו בס"ת בספר ולא שום דבר ופשיטא לכתוב בספר חשבונותיו דאסור ולא ינסה בו בקולמוס. וצריך למחות בקושרי הספרים שמדבקין בלוחות הספרים כתבי קודש וידוע שהמאבד כתבי קודש עובר בלאו דלא תעשון כן לה' אלהיכם ואפילו אם נאמר דיזהר שלא ימחוק שם התיבות ובפרט השמות עכ"פ הוא מורידן מקדושתן והוא איסור גמור: **[לב]** למלך - שהיה קורא בתורה עליו בזמן הקהל וה"ה בימה שלנו שעומד עליו האוחז הס"ת: **[לג]** מועיל בו תנאי - היינו כשהתנו בתחלת עשייתו שיהא מותר להשתמש בו. ואין חילוק בין לזמן שהס"ת מונחת בו או אח"כ: **[לד]** אפילו דחול - ומ"מ לתשמיש מגונה לא מהני תנאה [מ"א לעיל בסימן קנ"א סק"ד]: **[לה]** ואי אפשר ליזהר - עיין בתה"ד דמוכח שם דזהו

דוקא בביהכ"נ אבל לא בס"ת של יחיד שיש לו בביתו: **[לו]** מתנה עליהם מעיקרא - ודוקא במה שמבורר מנהגא להקל אבל במה שאינו מנהגא אין לנו להקל מעצמנו דאפשר דלא התנו ע"ז: **[לז]** ואע"ג דלא התנו - ומסיים בתה"ד נדחקתי כדי ליישב קצת מה שאין העולם נוהרין עכ"ל ומשמע שם דראוי לכל אדם כשמנדב דבר לביהכ"נ או הגזברים כשקונין איזה דבר להתנות שיהיו רשאים להשתמש בהם [מ"א]: **[לת]** שלדעת כולן הוקדשו - וכ"ש מטפחות שהגזברים קונים אותם לצרכי הספרים שבביהכ"נ בודאי לדעת כן נתקדשו לכתחלה שיהא מותר ליתנם מספר לספר: **[לט]** אסור להניחו וכו' - משום דכל שינוי מקדושה לקדושה אסור אם לא לחמורה ממנו: **[מ]** ויש מתירים - כיון שעכ"פ אינו מורידה מקדושתה: **[מא]** משום לב ב"ד וכו' - ר"ל אע"ג דמצד הדין ראוי לפסוק כהדעה ראשונה שהיא דעת רוב הפוסקים דשינוי מקדושה לקדושה ששוה לה אסור מ"מ הכא מותר משום לב ב"ד וכו': **[מב]** אין מוחין בידם - שאני אומר לב ב"ד מתנה ע"ז במקום שנהגו כן כיון שמשתמשין לכבוד התורה אבל בראשי חתנים דעלמא לא שאין אדם מתנה בעטרות שהן תשמישי קדושה לכבוד הס"ת שיהא משתמש בהן הדיוט לכבוד עצמו אבל אם התנו בהדיא בשעת עשיית העטרה שיניחוהו בראשי חתנים דעלמא שרי כמש"כ ס"ח [מ"א וא"ר]: **[מג]** שנתנם כותי לעכו"ם - פי' לבית עכו"ם להדלקה: **[מד]** וכיבן שמשן וכו' - כלומר דאז מותרין להדיוט וכמו שכתב בהג"ה דנתבטל מהם שם נוי עכו"ם ע"י כיבוין אפי"ה אסורין לגבוה משום דמאיס וה"ה שעוה הנוטף מנרותיהם דאסור [ח"א] ואם לא הודלקו עדיין מעולם ומכרן שמשן לישראל מותר אף לגבוה דלא חל עלייהו שם נוי עכו"ם מעולם: **[מה]** בביהכ"נ - וה"ה לכל הדלקה של מצוה כגון הדלקת הנר דשבת ודחנוכה או ללמוד לפניהן דאסור וה"ה לכל מילי דמצוה אין עושין מדבר שנעשה לעכו"ם עיין סימן י"א ס"ח וסימן תקפ"ו ס"ג. ולענין לעשות מבית תפלה של עכו"ם ביהכ"נ כתב המ"א בשם הרא"ם להקל והטעם כי לא נעבד הבית עצמו מעולם ודעת הא"ר נוטה להחמיר לעשות ביהכ"נ קבוע ע"ש וכמדומה שהעולם נוהגין להקל ועיין בה"ל שביררנו דדוקא כשאין דרכן להעמיד שם אליליהם אבל אלו שמעמידין שם אליליהם אף שהוציאו משם ומכרו הבית לישראל דאז מותר הבית להדיוט מטעם שכבר נתבטל ע"ז משם משמשי אליל כדאיתא ביו"ד קמ"ה ס"ג עכ"פ לביהכ"נ אסור: **[מו]** אע"פ שמותרים להדיוט - ר"ל מטעם ביטול וכנ"ל אפי"ה לגבוה אסור משום דמאיס. וה"ה מנורות שקורין לייכטע"ר שהיו בבית אלילים שלקחן ישראל אחר שביטלן העו"ג שמותרין להדיוט אפי"ה לביהכ"נ אסור משום דמאיס וה"ה להדליק בהן בביתו לצורך מצוה כמו לנר שבת וכדומה [פמ"ג בפירוש דברי הטי"ז] ואף דא"ר צידד להקל הפמ"ג והגרע"א מצדדים להורות כדברי הטי"ז. ולענין ספסלים מבתי אלילים שהם עשויין רק לישיבה בעלמא ולא לנוי לעכו"ם פסק הפמ"ג דמותרים לביהכ"נ אף בלי בטול: **[מז]** שעוה או נר - וה"ה שאר דברים: **[מח]** אסור להדליקו - דדמי לקרבן שאין מקבלין ממנו וה"ה ממומר לחלל שבת בפרהסיא או מומר להכעיס אפילו באחד משאר עבירות שאין

מקבלין מהן קרבן אין מקבלין מהן דבר לבהכ"נ. מיהו אם נתנו מעות לכתוב ס"ת בשמן שרי [מ"א]: **[מט]** אם הוא מאוס - ואפילו יש ששים נגדו דמותר באכילה כיון שמאוס אסור משום הקריבהו נא לפחתך ויש מקילין ביש ששים: **[נ]** אסור להדליקו בביהכ"נ - בפמ"ג מצדד דה"ה לשאר הדלקה של מצוה כגון נר שבת וחנוכה אסור אם הוא מאוס לו: **[נא]** נר של ביהכ"נ - היינו שנדר אחד שמן להדלקה בביהכ"נ: **[נב]** מותר לקרות - היינו בד"ת ולא בקריאה של חול ולא דמי לנר חנוכה דלרוב הפוסקים אפילו ללמוד אסור לאורן וכדלקמן בסימן תרע"ג שאני התם דבעינן שיהא ניכר שהודלק לשם מצות נר חנוכה ולא לשום דבר אחר משא"כ הכא דכונת הנודר היה רק כדי להרבות מאור ביהכ"נ לפיכך כל כמה דקרו אינשי לאורו בד"ת טפי איכא מצוה ומקבל שכר. ומיהו זה דוקא במי שנדר נדר לביהכ"נ וכנ"ל אבל במקומות שעושין הגזברים נרות והדרך ליקח במו"ש כ"א נר לביתו אפילו משתמש בהן תשמיש חול שרי דה"ל לב ב"ד מתנה עליהן אבל באותם שעומדים על המנורה אסור לקרות בהן דבר של חול [אחרונים]: **[נג]** אין מדליקין וכו' - דיש קדושת ביהכ"נ עליהם: **[נד]** של הדיוט - ולאפוקי להדליק ממנו נר שבת וחנוכה או לצורך ת"ת דשרי: **[נה]** כשצריך לכבותן - הטעם דלא חמירי מנר חנוכה דלאחר שדלקו זמן שיעורן מותר ליהנות מהן [הגר"א]: **[נו]** לצורך גדול - ולענין להדליק הפי"א של טאבא"ק מנר של ביהכ"נ עיין בש"ת שפוסק לאיסור מנר של תפלה ואך מנר של יא"צ שדולק כל המעלי"ע יש להתיר. כתב ס"ח סימן תתי"ג לא יקח נר לבקש מעותיו אבל אם ירא פן נחבאו גנבים בביהכ"נ יקח נר ויחפש [א"ה] ולענ"ד אחר שכתב רמ"א דלצורך גדול אמרינן לב ב"ד מתנה מסתברא דשרי נמי ליקח נר לחפש מעותיו שנפלו ממנו: **[נז]** והתנו וכו' - ובלא התנו א"צ ליתן לזה שהולך כלום דהא קנו אותה אדעתא שתשאר פה: **[נח]** אלא מה שנתן - דמסתמא לא התנו אלא לחלק מבורר באותה שעה ולא לעשות שומא אחרת ואף אם היה ראוי להסתפק בלשונם למה נתכוננו נמי דינא הכי כיון דממ"נ הס"ת נשאר להנשארים אלא שצריכין להחזיר הדמים ויש ספק כמה יחזירו מצו למימר הס"ת ממ"נ דידן היא ואי משום דמי אייתי ראייה ושקול [ב"י]. ולפי טעם זה האחרון אפילו הוזלו הספרים א"צ ליתן לו אלא כשער הזול [לבוש] ואם היה התנאי ביניהם שאם ירצה הוא יתן להם דמיהם ויקח הס"ת אע"פ שנתרצה אח"כ ליתן להם הס"ת מ"מ הם אינם נקראים מוחזקים כיון שיש בידו לסלקן [מ"א]: **[נט]** בלבד - וכ"ז בנידון כזה דבלא תנאי לא היה לו שום זכות למישקל דמי עבור חלקו וכנ"ל וממילא הוי ס"ת בחזקת הנשארים אלא שהתנאי גורם שיתנו לו דמים הם אומרים אייתי ראייה כמה מגיע לך בשביל תנאי שלך ושקול אבל שותפים שקנו ביחד בית אחד והיה תנאי ביניהם שיתנו לו חלקו כ"ז שירצה ואח"כ הוקר ואחד רוצה להסתלק וליטול חלקו מן הנשארים ודאי צריכים ליתן לו כפי מה ששואה עתה דמכח התנאי לא יגרע כחו דלא בא תנאי זה אלא ליפות כחו דלא יצטרך להמתין עד זמן שירצו הם משא"כ כאן בס"ת דמצד הדין אין לו שום זכות בס"ת בלתי התנאי וכנ"ל [ט"ז]. בני העיר שהיה להם ביהכ"נ אחד ומחמת איזה סיבה הוצרכו

לחלוק עצמן לשנים הדין הוא שכל כלי הקודש וס"ת יחלוקו באופן זה אם יש חפצים ידועים שהקדישם יחיד ועדיין לא נשתקע שם הבעלים יכול הוא או יורשיו להוליכם לביהכ"נ שמתפלל בתוכה אבל אם נשתקע שם בעליו ממנו אע"פ שידוע מי הקדישם אין לו שום יפוי כח ויתרון בהם מאחרים. וההקדשות הבאים מקופת הקהל יש אומרים שאלו ההקדשות יחולקו לפי ערך אנשים שהם מבן י"ג ומעלה [שיש לכולם זכות בס"ת לקרות בהם ולהשתמש בחפצים של הקדש] אבל המג"א כתב דגם לנשים וטף יש חלק בכל הדברים כי יורשים הזכות מאבותיהם. ואם אי אפשר לחלקם ישתמשו בהם כל אחד ערך זמן לפי הזכות שיש להם בהם. קהל שברחו מעיר מאיזה סיבה ואחד מהם לקח כלי הקודש עמו ואח"כ חזרו רוב הקהל ונתישבו מחויב להחזיר להם כלי הקודש אע"ג שהוא היה המנדב את הכלים והוא אינו רוצה לחזור ולהתישב באותו קהל כיון שחזרו ונתישבו שם רוב הקהל [משפטי שמואל סימן ט"ו]. כתב רמ"ע בת"י סי' ס"ד אחד שקנה מצוה לשנה כגון גלילה ובתוך השנה גירש המלך היהודים אם בשעת הקנין נשמע דבר המלך אע"ג שהיו משתדלים לבטל הגזירה מ"מ הוי ליה להתנות ואם לא התנה צריך לשלם וגם בהתנה בעינין שיתנה כמשפטי התנאי דהיינו תנאי קודם למעשה וכדומה ובחידושי רעק"א משיג על זה ודעתו דכל שגילה דעתו דאינו קונה אלא בדוקא שיתנו לו הגלילה סגי. מצא דבר בחצר ביהכ"נ או בביהכ"נ זכה בו ולא אמרינן דיקנה החצר להקדש דחצר קונה מטעם יד ואין יד להקדש (מג"א בשם אגודה ועיין בח"י רעק"א) ובספר מגן גבורים כתב שיש בזה דעות בין הראשונים עיי"ש. המתנדב איזה דבר לביהכ"נ כגון פרוכת וטסי כסף וכיוצא בזה ורוצה לכתוב שמו עליו אין הצבור יכולים לעכב עליו שגם התורה כותבת ומפרסמת העושה מצוה (רשב"א) ומיהו דוקא אם נתרצו לקבל נדבתו אבל אין יכול להתנדב ולכתוב שמו עליו בע"כ של הצבור (פמ"ג). כתב בס"ח סי' תק"ג מעשה באחד שבנה ביהכ"נ ורצו הקהל להשתתף עמו במעות ולא רצה כדי שיהיה לו ולזרעו לשם וכלה זרעו. כתב אמונת שמואל סימן ל"ה גבאי צדקה ששכר פועלים לסייד או לכייד במעות צדקה אין לכתוב בביהמ"ד זאת נעשה בפקודת פלוני גבאי וכו' דדוקא מי שעושה בעצמו או מקדיש ממונו כותבין עכ"ל והובא בא"ר עיי"ש בסימן ק"נ:

קנה

סימן

[א] ילך לבית המדרש - דאיתא בגמרא היוצא מביהכ"נ ונכנס לבהמ"ד ועוסק בתורה זוכה ומקבל פני השכינה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. והנה בזמנם היה הביהכ"נ מיוחד לתפלה וביהמ"ד מיוחד לתורה לחוד והיה דרכם להתפלל בביהכ"נ ואף בזמנינו שמתפללים בבתי מדרשות מ"מ שייך ג"כ דבר זה דאחר התפלה ילך להתחבר עם האנשים העוסקים בתורה במשניות וכדומה ונאמר עליו הכתוב ילכו מחיל אל חיל וגו': **[ב]** ויקבע - דאיתא בגמרא כשמכניסין אדם לדין שואלין אותו קבעת עתים לתורה וטוב שיקבע העת מיד אחר

התפלה משום ילכו מחיל אל חיל וכנ"ל וגם דאם ילך מקודם לעסקיו חיישינן שמא ימשך ויתבטל קביעותו (פמ"ג): **[ג]** ללמוד - חייב אדם ללמוד בכל יום תורה שבכתב שהוא תנ"ך ומשנה וגמרא ופוסקים ובעלי בתים שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות ביום לא ילמדו בגמרא לחוד דבזה אינו יוצא אלא צריך שילמוד דוקא גם ספרי פוסקים כל אחד כפי השגתו [שו"ע יו"ד וש"ך שם]: **[ד]** שלא יעבירונו - דעיקר מצות ת"ת אין לה שיעור וחיובה הוא כל היום כ"ז שיש לו פנאי וכדכתיב לא ימוש ספר התורה הזה מפידך וגו' וכשיש לו פנאי והוא מבטל מלמוד תורה מרצונו הוא קרוב למה שאחז"ל [סנהדרין צ"ט] על הפסוק כי דבר ה' בזה זה שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק. ואחז"ל [ירושלמי סוף פ"ט דברכות] ר' חלקיה בשם ר' סימון העושה תורתו עתים [ר"ל שאינו לומד אלא בעתות מיוחדות אף שיש לו פנאי ללמוד יותר] הרי זה מפר ברית ויליף זה מן הכתוב עת לעשות לה' הפרו תורתך [ועיי"ש בפירוש הפני משה] אלא הכונה בקביעת עתים לתורה הוא שצריך האדם ליחד עת קבוע בכל יום שלא יעבירונו בשום פעם. ואם אירע לו אונס שלא היה יכול להשלים הקביעות שלו ביום יהיה עליו כמו חוב וישלימנו בלילה וכדאמרינן [עירובין ס"ה] רב אחא בר יעקב יזיף ביממא ופרע בלילא. וכתבו האחרונים שלעולם קודם שיצא מביהמ"ד שחרית אפילו אם אירע לו אונס שלא יוכל ללמוד בקביעות ילמוד עכ"פ פסוק אחד או הלכה אחת: **[ה]** להרויח הרבה - ואיש כזה הוא מבעלי אמנה שמאמין ובוטח בה' שלא יחסר לו מזונותיו עי"ז וכדאיתא בירושלמי [סוטה פ"ט] מאי אנשי אמנה כהדא דהוו צוחין ליה בפרגמטיא [פ"י שהיו צועקים הקונים שיבא עם סחורתו למכור] והוי אמר לית אנא מבטל ענתי מה דחמי למיתי מיתי וז"ל הקרבן עדה שם הוי אמר אין אני מבטל השעה שקבעתי ללמוד התורה בשביל הרווחת ממון אם ראוי שיבוא לי ריוח יבוא הוא מעצמו מהקב"ה אף לאחר שאגמור קביעות למודי: **[ו]** ילך לביהמ"ד - שלומדים שם ואפ"י אם אינו מבין מה שלומדים מ"מ העכבה בביהמ"ד מצוה היא וכש"כ אם יוכל להבין מה שלומדים בהלכה או באגדה יקבע עצמו לשמוע ויעלה לו במקום למוד וכמו שאחז"ל [דברים רבה פרשת כי תבא] אמר ר' יהושע אמר רב נחמן כל מי שבא לביהכ"נ ושומע דברי תורה זוכה לישב בין החכמים לעת"ל שנאמר און שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין: **[ז]** או יקבע לו מקום - הוא ענין בפני עצמו ואריש הסעיף קאי דצריך אדם לקבוע תורתו בביהמ"ד ושם יהיה לו מקום קבוע לתורה וצ"ל ויקבע לו מקום: **[ח]** וילמוד - לפי רהיטת לשון הרמ"א הוא מגומגם דהלא מיירי בתחלה באדם שאינו יודע כלל ללמוד שאין לו אלא שכר הליכה אלא האמת כמו שכתבנו מתחלה דקאי הכל אריש הסעיף וקמ"ל דאפילו מי שיודע ללמוד רק מעט אפ"ה יקבע לו מקום בביהמ"ד ללמוד במה שיודע וכן מבואר בתר"י שממנו נובע הגי"ה זו שכתב וז"ל ואפילו מי שאינו יודע ללמוד אלא מעט יש לו לקבוע באותו מקום ללמוד במה שיודע וכו' ואם אינו יודע כלל ללמוד יש לו ללכת לבתי מדרשות שלומדין ושכר הליכה בידו: **[ט]** מעט במה שיודע - וכשלומד רק מעט נכון שעיקר למודו יהיה בהלכות שידע איך להתנהג למעשה וכנ"ל ואמרו חז"ל על הפסוק אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב אוהב ה' שערים

המצוינים בהלכה יותר מכל בתי כנסיות וכו' וגם אמרו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב ואם אינו מבין בהלכות ילמוד כל מה שיודע וכעת בזמנינו יש כמה ספרים ממאמרי חז"ל מועתקים על לשון אשכנז ויוכל כל אדם לקרות וללמוד בהם: **[י]** ויחשוב בעניניו - פי שיראה ויבדוק בשבתו קצת פנוי בביהמ"ד אם יש צד עבירה במו"מ שלו גזל ואונאי ורבית וכדומה ויפרוש ממנה: **[יא]** וטוב שירגיל בו - כדאמרינן בגמרא שמונים ושלושה מיני חלאים תלויים במרה וכולם פת במלח וקיתון של מים שחרית מבטלתן ומצוה להנהיג עצמו במדה טובה והנהגה טובה לשמור בריאותו כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת הבורא יתעלה

: [טור]

סימן

קנו

[א] ילך לעסקיו - והנהגת האדם צריך להיות הכל בדרך המיצוע לא יקמץ יותר מדאי ולא יפזר יותר מדאי וכן בכל המדות רק הגאווה והכעס יתרחק מהם עד קצה האחרון וכמו שאמר התנא מאד הוי שפל רוח וכן בכעס הזהירו חז"ל הרבה עליה: **[ב]** עיקר - אלא יעשה רק כדי פרנסתו אך בזה גופא צריך להזהר מפיתוי היצר שמפתהו שכל היום צריך השתדלות על הרוחה זו. והעיקר שיתבונן בעצמו מה הוא הכרח האמיתי שאי אפשר בלעדו ואז יכול להתקיים בידו שיהא מלאכתו עראי ותורתו עיקר: **[ג]** בידו - כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט וישלח לו ברכה במעשה ידיו: **[ד]** באמונה - היינו שלא ימצא בעסקו שום גזל ותרמית וגם ע"ז שואלין לו לאדם בשעת הדין כמו שאחז"ל. והנה יש כמה מצות תדיריות [עשין ולאויך] שמוטלות על האדם לעשות ולהזהר בהן בכל עת ואינן מובאות בהשו"ע וכמה מהן העתיקן המ"א מדברי הרמב"ם ושאר הראשונים וכן כמה הנהגות טובות המוזכרים בדחז"ל לכן לא אחדול ג"כ מלהעתיק מקצת מהדברים פה. כתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות דעות הלכה ב) מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם כענין שנאמר ובו תדבק וכי אפשר לו לאדם להתדבק בשכינה אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו הדבק בחכמים ותלמידיהם לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת"ח וישיא בתו לת"ח ולאכול ולשתות עם ת"ח ולעשות פרקמטיא לת"ח ולהתחבר להן בכל מיני חיבור שנאמר ולדבקה בו עכ"ל ואמרו חז"ל כל הנהנה מסעודה שת"ח שרוי בתוכה כאלו נהנה מזיו השכינה (ברכות ס"ד). עוד כתב בפ"י הלכה ג' מצוה על כל אדם לאהוב את כ"א מישראל כגופו שנא' ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לספר בשבתו [ובפני שונאיו אסור שלא יבואו לספר בגנותו שם בפ"ז מה"ד] ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו לפיכך המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב עכ"ל. ודוקא רעך בתורה ומצות אבל אדם רשע שראה אותו שעבר עבירה המפורסמת בישראל ולא קבל תוכחה מצוה לשנאתו [ע"פ ק"יג]. אהבת הגר שנתגייר [בזה"ב] שני מ"ע הן שנא' בו גם מצוה בפ"ע ואהבתם את הגר. השונא אחד מישראל בלבו

עובר בל"ת שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך והמכה את חבירו והמחרפו אינו עובר בלאו זה אלא הוא עובר משום לא יוסיף להכותו ובחירוף עובר משום לא תונו איש את עמיתו ואם הכלימו בזה עובר ג"כ משום לא תשא עליו חטא. כתב הרמב"ם בסה"מ מצוה ר"ה דבכלל מצות הוכחה הוא שנוכח קצתנו לקצתנו כשיחטא איש ממנו לאיש ולא נטור בלבבנו ולא נחשוב לו עון אבל נצטוינו להוכיחו במאמר עד שלא ישאר דבר בנפש ומ"מ לא ידבר לו קשות עד שיכלימו שנאמר ולא תשא עליו חטא אלא יוכיחנו בסתר בנחת ובלשון רכה [ועיקר דיני הוכחה נבאר אי"ה לקמן בסי' תר"ו ותרי"ח]. חייב אדם להזהר ביתומים ואלמנות אפילו הם עשירים גדולים וכל המקניטן או מכעיסן או הכאיב לבן או רדה בהן או אבד ממונן עובר בל"ת וכש"כ המכה אותן או המקללן שנא' כל אלמנה ויתום לא תענון בד"א שעינה אותן לצרכו אבל כשעינה אותן הרב ללמוד תורה או אומניות או להוליכן דרך ישרה מותר ואעפ"י כן לא ינהג בהן מנהג כל אדם אלא יעשה להן הפרש וינהלם בנחת וברחמים גדולים אחד יתום האב ואחד יתום האם. ועד אימתי נקראין יתומים לענין זה עד שלא יהיו צריכים לאדם להסמך עליו ולאמן ולהטפל בהן אלא יהיה עושה כל צרכיו לעצמו כשאר כל הגדולים. המרגל בחבירו עובר בל"ת שנאמר לא תלך רכיל בעמיד איזהו רכיל זה שטוען דברים והולך מזה לזה ואומר כך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני אעפ"י שהוא אמת הרי זה מחריב את העולם. יש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה והוא לשון הרע והוא המספר בגנות חבירו אף שהוא אמר אמת אבל האומר שקר נקרא מוציא שם רע על חבירו. המספר דברים שגורמין אם נשמעו איש מפי איש להזיק חבירו בגופו או בממונו ואפילו להצר לו או להפחידו הרי זה לשון הרע [ובלאו הזה נמצאו הרבה הלכות ומבוארים באורך בכמה מקומות בדברי הראשונים והרוצה לעמוד על כל פרטי הדינים יעיין בספר חפץ חיים כי שם יבוארו כל הפרטים באורך]. שלא להחזיק במחלוקת שנאמר ולא יהיה כקרח וכעדו [סמ"ג ל"ת קנ"ז]. הנוקם מחבירו עובר בל"ת שנאמר לא תקום ולא תטור כיצד אמר לו השאילני קרדומך ולא רצה למחר אמר לו השאילני מגלך אמר לו איני משאילך כדרך שלא שאלתני זו היא נקימה [וכתב רבינו אליעזר ממיץ בסי"י שלו וז"ל לאו דוקא שאלת כלים דהא לאו כלים כתיב בקרא אלא אפילו שאר ממון דלאו כלים נינהו למדנו שמוזהרים ישראל שלא למנוע לעשות צדקה וגמ"ח בממון בשביל שלא עשה הוא עמו שזו היא נקימה וכו' עיין שם] ואם אמר לו הא לך הריני משאילך ואיני כמותך זו היא נטירה אלא ימחק הדבר מלבו ולא יזכרנו כלל עכ"ל הרמב"ם עוד במצוה ע"ג להתודות לפני ה' מכל חטא שיעשה האדם שנאמר והתודו את חטאתם וגו'. בחלק ל"ת סימן קצ"ה שלא לאכול ולשתות דרך זולל וסובא בימי הנערות שנאמר לא תאכלו על הדם ר"ל לא תאכל אכילה שהיא מביאה לשפוך דם והוא אכילת סורר ומורה שחייב עליה מיתה [ואף שלאחר שעבר ימי הנערות לא נתחייב בתורה מיתה על אכילה כזאת מ"מ נוכל לראות כמה מגונה ומכוער הדבר ביותר מדכתיב ואמרו אל זקני עירו בננו זה וגו' זולל וסובא ונאמר בקבלה אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו ולהרמב"ן נכלל כל זה במ"ע קדושים תהיו עיין שם]. אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו [פסחים ג]. מצוה רצ"ט שלא להכשיל תם בדרך והיינו שלא ליתן לו עצה שאינה הוגנת לו שנאמר ולפני עור לא תתן מכשול. יזהר מליצנות וחניפות וכן ירחק משקר בתכלית הריחוק [עי' שבועות ל"א] אך מפני השלום מותר לשנות [ועי' במ"א משי"כ בשם הסי"ח וצ"ע בזה]. בג' דברים מותר לשנות

במסכתא ובפוריא ובאושפיזא [חז"מ רס"ב ע"ש]. איתא בסוטה בסוף פרק ז' בשעה שקרא אגריפס המלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי וגוי זלגו עיניו דמעו מפני שלא היה מזרע ישראל אמרו לו אחינו אתה ובאותה שעה נתחייבו ישראל כליה על שחנפו לאגריפס דאעפ"י שלא היה בידם למחות מ"מ היה להם לשתוק ולא להחזיקו בכך וזה עונש המחניף בדבר עבירה מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה. ומיהו אם מתיירא שלא יהרגנו מותר לו לומר יפה עשית אפילו עבר עבירה. אמרו חכמינו ז"ל על הפסוק בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את חברך לכף זכות עיין בשבת דף קכ"ז והחושד בכשרים לוקה בגופו [יומא י"ט]. השח שיחת חולין עובר בעשה פ"י דבר גנאי וקלות ראש שנאמר ודברת בס' ולא בדברים בטלים ולא הבא מכלל עשה עשה [יומא י"ט]. כתב הרמב"ם בסה"מ מצוה ח' צונו להדמות לו יתעלה כפי היכולת והוא והלכת בדרכיו וכבר נכפל זה הצווי ואמר ללכת בכל דרכיו ובא בפירושו [סוטה י"ד] מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הקב"ה נקרא רחום אף אתה היה רחום וכו' וכבר נכפל זה הענין בלשון אחר ואמר אחרי ה' תלכו ובא בפירושו שר"ל ההדמות בפעולותיו הטובות והמדות הנכבדות שיתואר בהם עכ"ל. ועוד יש הרבה מצות תדיריות עשין ולאין הנזכרות בכל ארבעה ספרי השו"ע וימצא אותם המעיין כל אחד במקומו ועוד יש הרבה והרבה שלא הובאו בהשו"ע ונמצאים בספרי מוני המצות הרמב"ם והסמ"ג והחינוך [וביותר בספר חרדים כי הוא קיבץ מכל הראשונים הקודמים לו בהמצות הנוהגות למעשה בזמן הזה] ונכון מאד שילמוד אותם כל אדם ויהיה בקי בהן ועי"ז יהיה ביכולתו לקיימן וכמו שאחז"ל על הפסוק וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם זכירה מביאה לידי עשייה דאם לא ידע אם היא מצוה כלל מה יזכור

הלכות נטילת ידים

סימן קנז

א כשיגיע שעה וכו' - היינו לכל אדם אבל פועלים אמרינן בגמ' דזמן סעודתן הוא בשעה חמישית: **ב** רביעית - כשקם בעמוד השחר חשבינן השעות מתחלת היום וכשקם ממטתו אח"כ חשבינן הזמן מעת שקם ממטתו [מ"א]: **ג** עד שעה ו' - היינו תחלת שעה ו' ולא יאחר יותר עכ"פ מסוף שעה ו' [אחרונים] והאי שעה רביעית ושעה ששית ר"ל זמניות הן: **ד** אבן לחמת - כגון חמת יין שחסר ועי"ז נפגם וזורק לתוכו אבן שיתמלא וזה לא מעלה ולא מוריד דהיין גופא לא נתרבה עי"ז וטוב היה

שימלאהו יין כך בזו האכילה לא יתוסף לו כח עי"ז. טוב שישים אכילתו ביום קלה מבלילה. ויאכל ב"פ ביום אם חלש לבו ואל ימלא כריסו בפעם אחת ויתנהג ע"פ מה שכתוב בענין המן בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע [אחרונים]. איתא בזוהר פרשת בשלח לא ליבעי אינש לבשלא מזונא מן יומא ליומא אוחרי ולא לעכב מזונא מן יומא ליומא אוחרי (והטעם כדי שיבקש בכל יום על מזונותיו וישתכחו על ידו ברכאן בכל יומא ויומא לעילא עי"ש). טוב שיפנה קודם סעודתו: **[ה]** אם לא טעם מידי בצפרא - אבל אם טעם מידי לא הוי כזורק אבן לחמת ומ"מ לכתחלה נראה דנכון לקבוע סעודה בששית אף אם טעם מידי בצפרא דהא דרכן היה לאכול פת שחרית קצת וכדאמרין בגמרא [סוכה כו] כד טעם בר בי רב ועייל לכלה ואפ"ה משמע בשבת דף י' דזמן סעודה הוא עד שעה ששית ובע"כ כמש"כ:

קנח

סימן

[א] כשיבא וכו' - טעם תקנת נטילה הוא משני דברים אחד מפני סרך תרומה והיינו כיון דידיים עסקניות הן ונוגעים בכל דבר ובזמן שהיה נוהג טומאה וטהרה והכהנים אכלו תרומה היו צריכין ליטול ידיהם מדברי סופרים קודם אכילת תרומה כדי שלא יטמאוהו בנגיעתן וכדי שיהיו רגילין הכהנים בזה גזרו ג"כ על כל איש ישראל האוכל פת שאסור לאכול עד שיטול ידיו וגם עכשיו שאין הכהנים אוכלין תרומה מפני הטומאה לא בטלה תקנה זו כדי שיהיו רגילים בני ישראל כשיבנה בהמ"ק ב"ב לאכול בטהרה ועוד טעם לתקנת נטילה משום נקיות וקדושה וסמכו בגמרא [ברכות נ"א] אקרא דוהתקדשתם והייתם קדושים [סמ"ג]:

[ב] לאכול פת וכו' - לאפוקי על פירות וכדלקמן בס"ה. והטעם לפי שאין רוב התרומה אלא ממיני פת דכתיב ראשית דגנך ואין דרך לאכול מיני דגן אלא אחר שעושין ממנו פת לא גזרו ג"כ נטילה אלא באופן זה [לבוש]:

[ג] שמברכין עליו המוציא וכו' - דלא תקנו אלא בדבר שקובעין סעודה עליו: **[ד]** יטול ידיו - שני ידיו ובכלי ואף אם אוכל רק באחת חיישינן שיגע גם בשניה [אחרונים] וכשיטול ידיו טוב שיטול ימין תחלה כדי שהשמאל תשמש לימין: **[ה]** אפילו אינו יודע וכו' - וגם אינם מלוכלכות: **[ו]** ויברך ענט"י - היינו אשר קדשנו במצותיו וצונו ענט"י ושייך לומר וצונו אף שהוא מדברי סופרים דנצטוינו לשמוע מהם כדכתיב ע"פ התורה אשר יורוך לא תסור וגו' [גמרא]: **[ז]** לחמניות דקות וכו' - יתבאר לקמן בסימן קס"ח ס"ו עי"ש וקמ"ל דאף דאלו מחמשת המינים הם כיון שלא קבע סעודה עליהם א"צ נטילה וכ"ש על פת העשוי משאר דברים שאינם מחמשת המינים שאינם צריכים נטילה לעולם: **[ח]** ואינו קובע - אבל אם קבע סעודה עליהם צריך נטילה וברכה כמו על הפת דגם המוציא ובהמ"ז צריך על אלו אם קבע סעודה עליהם וכדלקמן בסימן קס"ח ס"ח. ושיעור קביעת סעודה ג"כ יתבאר שם בעזה"י ואם כשהתחיל לאכול לא היה בדעתו לאכול רק מעט ואח"כ נמלך לאכול עוד כשיעור קביעות צריך נט"י וברכת המוציא וכמו שיבואר שם לקמן

בסעיף ו' ע"ש: **{ט}** פחות מכביצה וכו' - הטעם משום דלענין טומאה פחות מכביצה אינו מקבל טומאה מדאורייתא ולא יטמא ע"י הידים לכן יש לומר דגם על הנטילה לא גזרו או אפשר כיון דלענין בהמ"ז חשיבא אכילה דהא קי"ל דמברכין בהמ"ז על כזית חשיבא גם לענין נט"י ולא פלוג חכמים בתקנתן ולכן יטול ידיו ולא יברך דברכה אינה מעכבת הנטילה. ודע דאם היה באוכל שיעור כביצה אפילו בלא קליפתה לכו"ע צריך נטילה בברכה [דגול מרבבה וש"א]: **{י}** פחות מכזית וכו' - דזה לא חשיבי אכילה אף לענין בהמ"ז והנה הט"ז פסק כן לדינא דא"צ נטילה וכן הוא דעת הב"ח וכן הסכים הגר"א והברכי יוסף והביא כן בשם הרשב"ץ ודעת הלחם חמודות והמ"א וא"ר ועוד אחרונים דאף בפחות מכזית דינו כפחות מכביצה ויטול ידיו ולא יברך וע"כ לכתחלה נכון להחמיר בזה. [נדע דשיעור כזית דצריך נטילה לכו"ע הוא אף אם היה מפירורין דקין מצטרפין ואם היה כביצה שלימה מהפירורין צריך לברך על הנטילה ג"כ]. אם אכל מעט פת למתק חריפות השתיה באופן המבואר לקמן סימן רי"ב דא"צ לברך המוציא משום דהוא טפל להשתיה י"א דגם נט"י א"צ אף אם יש בו כביצה וי"א דצריך עיין א"ר ובפחות מכזית נראה שבודאי יש לסמוך שלא להצריך נטילה בזה אף לכתחלה דבלא"ה יש מקילין וכנ"ל אך בכזית או כביצה יטול ידיו ולא יברך על הנטילה מחמת ספק: **{יא}** דבר וכו' - היינו אפילו ירק ופירות ובשר ואע"ג דעל פירות לא תקנו נט"י התם הפירות עצמן לא נטמאו מהידים שהידים שניות הן ואין שני עושה שלישי בחולין משא"כ כשטבולין במשקה ובמשקה קי"ל דנגיעה בידיים מטמא אותן להיות תחלה תקנו ליטול את הידים שלא יתטמאו המשקין על ידם ויפסלו אח"כ גם האוכל: **{יב}** שטיבולו - ואותן ששוקעין פירות או ירק במים לנקותן חשיב טיבולו במשקה ודבר שאין דרכו לטבולו או להיות עליו משקה א"צ נט"י דמלתא דלא שכיחא היא ולא גזרו בה רבנן. הטובל אצבעו במשקה ומוצץ א"צ נטילה דלא תקנו נט"י לשתית משקין וכדלקמיה בס"ו: **{יג}** באחד משבעה משקין - אבל שאר מיני משקין הנסחטין מן הפירות אינם חשובין משקין: **{יד}** דבש - דבורים ולא של תמרים או של מין אחר. כתבו הפוסקים כל המשקין שנקרשו בין ע"י בישול בין ע"י צינה עד שאין בהם טופח ע"מ להטפוח לא חשיבי משקה ודעת התוספות שאפילו חזרו ונימוחו אח"כ זולת יין או מים וה"ה חלב שנקפא כשחזרו ונימוחו חשיבי משקה. ולפ"ז מרקחת המטוגן בדבש אם הדבש שעליהן קרוש עד שאין בהם טופח ע"מ להטפוח לכו"ע מותר לאוכלן בלא נטילה ואם הדבש אינו קרוש דעת הט"ז דחשיב משקה ודעת המ"א דלא חשיב משקה כיון שעומד הדבש הזה לאכילה ולא למשקה שם אוכל עליו והח"א הכריע דיש חילוק בזה דאם קנה הדבש ועדיין הוא מעורב בשעוה והתיכו ע"מ כן כדי לטגן בו אם כן מעולם לא היה עליו שם משקה כיון שהתיכו בשביל אכילה ואין צריך נט"י אבל הקונה דבש שכבר מהותך מן העושים משקה (מעד) וידוע שהם מהתכים כדי לעשות משקה צריך נט"י אע"ג שמטגן בו אוכל. ועיין בדה"ח שכתב דאם אוכל המרקחת ע"י מזלג יש להקל דא"צ נטילה. וכל זה במרקחת המטוגן בדבש אבל המטוגן בצוקער אין צריך נטילה לכו"ע דלא הוי משקה

[אחרונים]: **[טו]** שמן - היינו שמן זית [ב"י] ומשמע דשאר שמנים אינם בכלל משקה: **[טז]** חלב - וה"ה מי חלב או חמאה כשנימוחה ולכן הטובל בהם דבר מאכל צריך ליטול ידיו ואם היה החמאה קרושה א"צ ליטול ידיו דחמאה קרושה הוי כאוכל. והאוכל דבר המטוגן בחמאה כשהיא לחה ע"ג צריך ליטול ידיו ובח"א כתב דדוקא כשנימוח החמאה במחבת בשעת הטיגון קודם שהניח האוכל לתוכו ונעשה עליה שם משקה מקודם אבל כשנימוח אח"כ קי"ל דמשקה הבאה לתקן אוכל הוא והאוכל דבר המטוגן בשומן או במי ביצים לכו"ע לא הוי משקה [אחרונים]: **[יז]** דם - כדי נסבה דהא אסור לאכול דם ודם דגים וחגבים לא מקרי משקה. ואולי דמיירי שאוכל המאכל בטבול בדם מפני רפואה ופקוח נפש: **[יח]** מים - ומלח העשוי ממים הוי משקה ולכן אם אוכל צנון במלח הוי דבר שטיבולו במשקה וצריך ליטול ידיו [דה"ח]. ונראה דמיירי כשהמלח היה לחה בשעת טיבול דבסתם מלח שהוא קרוש הלא אין שם משקה עליהן וכנ"ל באות י"ד: **[יט]** אין ידיו נוגעות - גזרה שמא יגע בו: **[כ]** בלא ברכה - כי יש מקצת הראשונים דסברי שלא הצריכו חכמים נט"י לדבר שטיבולו במשקה אלא בימיהם שהיו אוכלים בטהרה משא"כ עכשיו שכולנו טמאי מתים ולכך לא יברך ענט"י שספק ברכות להקל והנה במ"א הביא בשם הל"ח דהעולם נוהגים שלא ליטול ויש להם על מה שיסמוכו היינו על מקצת הראשונים הנ"ל אבל הרבה אחרונים החמירו מאד בדבר וכתבו דהעיקר כרוב הפוסקים דצריך נטילה מדינא אף בזה"י ועיין בביאור הגר"א שגם דעתו כן והחמיר מאד בזה שאף צריך לברך ע"ז ולכן אף דהעולם אין נוהגין לברך עכ"פ אין להקל לאכול בלי נטילה. וצריך לזה כל דיני נטילה כמו לפת. ומ"מ בפחות מכזית נ"ל פשוט שאין להחמיר בזה כלל דאפי' בפת הרבה אחרונים מקילין וכנ"ל במ"ב: **[כא]** אפי"ה יטול וכו' - דחיישינן שמא יטבלנו כולו: **[כב]** ה"ז מגסי הרוח - שמראה בעצמו שהוא מדקדק במצות במה שא"צ דמדינא לא תקנו כלל נט"י לפירות וכמש"כ בסק"ב עיי"ש. ודע דמה דאסור בתורת חיוב הוא אפי' אם לא יברך על נטילה זו כיון שנוטלן משום מצות נטילה: **[כג]** שלא היו ידיו נקיות - עיין באחרונים שהסכימו דאפילו אם אינו יודע להם שום לכלוך וטומאה רק שרוצה להחמיר ע"ע ליטול ידים משום כבוד הברכה ג"כ מותר והא דנקט הרמ"א ולא היו ידיו נקיות לאשמועינן דאפילו באופן זה דבודאי צריך מדינא לרחוץ ידיו משום הברכה מ"מ אין ליטלן דרך חיוב נטילה כדין רק דרך רחיצה בעלמא: **[כד]** יש מי שנראה וכו' - כתבו האחרונים דכו"ע מודים בזה דמוהל היוצא מן הבשר לא חשיב משקה אך אם משקה טופח ממים שעליו שהודח קודם הצליה פשיטא דנקרא משקה אלא שאין דרך צלי להיות טופח מהמים שמתייבש בעת הצליה ודעת הגר"א דאם הודח במים קודם הצליה אז גם על המוהל היוצא מהבשר יש שם משקה: **[כה]** והם נגובים - ר"ל שנתנגבו מרוטב שעליהם דאלו הם טופחים מהרוטב הם בכלל דבר שטיבולו במשקה וצריך נט"י: **[כו]** דינו כפירות - והאחרונים הסכימו דמיני תבשיל כיון שאין דרך ליגע בו ביד אלא לאכול בכף א"צ נט"י ואפילו אם נוגע בו בדרך מקרה בתוך הכף ג"כ א"צ נטילה וכן נוהגין אבל מה שדרך ליגע בו בידי

אע"פ שאוכל בכלי לא מהני. פירות המבושלים במים יש דעות בין האחרונים אם צריכים נט"י וע"כ נכון להחמיר לאוכלן ע"י כף אם יש משקה טופח עליהן ובכבושים [כגון אוגערקעס וכה"ג] בודאי נכון להחמיר ליטול ידים אם לא שנתנגבו ממים שעליהן. כתב בדה"ח האוכל לעק"ך למתק השתיה וטובל הלעק"ך ביי"ש לא הוי דבר שטיבולו במשקה משום דזיעה הוא מהתבואה והוי מי פירות ואף אם הי"ש מזוג הוא במים מ"מ מועט הוא וא"צ נטילה עכ"ל משמע מזה דאם המים הוא רוב [לפי הגראדי"ן] הוי בכלל משקה. ואם הלעק"ך הוא פחות מכזית נראה דיש להקל וכמש"כ לעיל במ"ב ס"ק י': **[כז]** השותה וכו' - דלא עביד דנגע בידו במשקין שבתוך הכלי לכן לא תקנו נטילה לזה ולכן אף אם אירע שנטל המשקין בידו כגון ששאב בידיו מן הנהר ושתה ג"כ א"צ נטילה דלא תקנו נטילה לשתיה [מ"א]: **[כח]** יש מי וכו' - היינו לדעת מקצת הפוסקים שזכרתי לעיל באות כ' שס"ל דאין חיוב נטילה לטיבולו במשקה בזמן הזה ולכן אינו יוצא בנטילה זו לאכילת פת דלא נטל לשם נטילה המחוייבת: **[כט]** שלא לאכול - כגון שהיו ידיו מלוכלכות ונטלן ולא היה בדעתו לאכול אז ונמלך לאכול ולא הסיח דעתו בינתיים בזה כ"ש דאין נטילה ראשונה עולה לו דלא היתה לשם קדושה כלל: **[ל]** ואם וכו' - קאי על כל הסעיף: **[לא]** לא הסיח דעתו - דאם הסיח דעתו משמירתן לכו"ע צריך ליטול שנית ובברכה דאז אין נטילה ראשונה עולה לו כלל: **[לב]** בלא ברכה - דכמה פוסקים ס"ל דבנט"י לחולין אף אם לא כוון לשם נטילה יצא אם לא הסיח דעתו מעת שנטל ידיו ומבואר דבריהם בב"י סימן קנ"ט ובשו"ע שם סי"ג ע"ש וא"כ יטול בלא ברכה שמא יצא בנטילה הראשונה ועל נטילה ראשונה לא שייך לברך אף דנמלך לאכול סמוך ממש להנטיילה כיון שלא היתה לשם נטילה [אחרונים]: **[לג]** אם נגע וכו' - היינו אף בדבר שטיבולו במשקה [מטה יהודה וכ"מ בביאור הגר"א ע"ש]: **[לד]** במדבר - הוא ג"כ הטעם מפני הסכנה אם ילך ויחפש אחר מים ונקט מדבר בפני עצמו לאשמועינן דסתם מדבר לעולם מקום סכנה הוא: **[לה]** ואין לו מים - ואף כשיודע שאם יחזר אחריהם מיל ישיג שם מים ג"כ אין מחוייב: **[לו]** פטור מנט"י - מ"מ במפה צריך לכרוך ידיו כדלקמן סימן קס"ג: **[לז]** ששיעורם ברביעית - היינו רביעית אחת לשת ידיו ולקמן בסימן קס"ב ס"ד העתקתי דברי האחרונים שכתבו דלא יפחות מרביעית לכל יד ויד דבנוטל בפחות צריך ליזהר בהרבה דברים ואין הכל בקי אין בהם: **[לח]** מלא חפני טיבותא - מ"מ לכתחלה טוב יותר שלא יעשה בשביל זה דהוא ע"מ לקבל פרס אלא יעשה הכל לכבוד השי"י והשכר ממילא יבוא. ומי שזהיר בזה ואינו מתעשר הוא מפני שמעשיו מעכבין [אחרונים]: **[לט]** עובר לעשייתן - קודם וסמוך להעשייה [מרש"י]: **[מ]** דפעמים שאין ידיו נקיות - כגון שיצא מבהכ"ס או שנגע במקומות המכוסות בגופו שאינו ראוי לברך קודם שנטל ידיו ומפני זה נהגו בכל הנטילות לברך אחר הנטילה: **[מא]** מים שניים - הב"י הביא זאת בשם רבינו ירוחם שכתב שכן נהגו רבותיו ובשב"ל הביא בשם רבינו מאיר ז"ל שנהג לברך אחר הנטילה וקודם הניגוב וכדלקמיה וכן נהגו העולם: **[מב]** שגם הניגוב וכו' - הוא טעם אחר לאיחור הברכה דגם אחר הנטילה

חשיב עוד עובר לעשייתן דגמר הנטילה הוא הניגוב וכדלקמיה בסי"ב: **[מג]** ומקרי עובר לעשייתן - ואף בשופך רביעית בבי"א דלדעת המחבר אי"צ ניגוב כלל כדלקמיה מ"מ לא פלוג [מ"א וש"א]: **[מד]** מברך אח"כ - והיינו לפי טעם הראשון שכתב המחבר דלא דמי לשאר ברכות שעל מצוה דקיי"ל שאם לא בירך מתחלה שוב אינו מברך אח"כ דהואיל ואדחי אדחי דשאני הכא שלא היה ראוי לברך מקודם משום שפעמים שאין ידיו נקיות ולכן אף אם כבר נגב ידיו יוכל לברך עוד אבל אם כבר בירך המוציא כתבו הפוסקים דשוב אינו מברך על נט"י. והנה הט"ז מחמיר אף לאחר הניגוב ששוב לא יברך ואף דלמעשה אין לנהוג כן דרבו האחרונים שמסכימים עם הרמ"א מ"מ לכתחלה יש ליזהר בזה מאד וע"כ יש ליזהר במה שנוהגין איזה אנשים שאומרים שאו ידיכם וממשיכין הדבר מלומר ענט"י עד לאחר הניגוב שלא כדין עושין כן: **[מה]** לחם טמא - כתב הב"י דהיינו משום דמים הראשונים ששופך על ידיו טמאים הם שנטמאו מחמת ידיו כדלקמן בסימן קס"ב ואף דשופך מים שניים לטהר המים כדאיתא שם מ"מ לכתחלה צריך להעביר את הראשונים לגמרי ע"י ניגוב ורש"ל כתב דעיקר הניגוב הוא משום נקיות דכשידיו לחים ממי הניגוב יש בו משום מיאוס וכ"מ ברש"י סוטה דף ד'. כתב המ"א בשם התשב"ץ לא ינגב ידיו בחלוקו שקשה לשכחה ועיין בפמ"ג שמסתפק אם דוקא חלוקו או כל בגדיו במשמע: **[מו]** בלא ניגוב וכו' - כן איתא בתוספתא וכתב הב"י דהטעם הוא משום דבמטביל אין כאן מים טמאים כלל ולכן אין צריך ניגוב ולמד מזה דה"ה בשופך רביעית בבת אחת על שתי ידיו או על כל יד ויד בפני עצמו דקיי"ל נמי דהמים טהורים הם [כדלקמן בסי"ב קס"ב] אין צריך ניגוב. ורש"ל חולק על זה דס"ל דעיקר הניגוב שתקנו הוא משום מיאוס וכנ"ל וא"כ מה לי רביעית בבת אחת או לא ורק במטביל אין צריכין ניגוב דטבילת הידים הוא כעין טהרה דאורייתא של טבילת הגוף ושם בודאי אין צריך ניגוב ולכן גם בטבילת ידים לא תקנו בו ניגוב וכדבריו כתב גם הב"ח בסימן קס"ה וכן הסכימו שאר אחרונים. ואף במטביל דאי"צ ניגוב מן הדין כתב המ"א דמי שדעתו קצה עליו יש בו משום מיאוס וצריך ניגוב:

סימן קנט

[א] בכלי - דאסמכינהו רבנן על מי חטאת או על קידוש ידים ורגלים במקדש דבעי כלי: **[ב]** וכל הכלים כשרים - היינו בין של עץ או עצם או זכוכית וכן כלי עור שמיוחדין לקבל משקה וכדלקמן בס"ד ע"ש: **[ג]** אפילו וכו' - היינו אף דכל אלו אינם חשובים כלי כלל לענין קבלת טומאה אפילו מדברי סופרים עכ"פ כלים הם וכשרים לענין נט"י: **[ד]** וכלי אדמה - היינו טיט שאין נצרף בכבשן רק בחמה וכדומה אבל כשנצרף בכבשן הוא כלי חרס המוזכר בתורה לענין קבלת טומאה: **[ה]** שיהא מחזיק וכו' - דאל"ה אין שם כלי עליה לענין נטילה ועיין בה"ל: **[ו]** רביעית - היא רביעית הלוג ששיעורה ביצה ומחצה:

[ז] בכונס משקה - ואם נותן לתוכו מים ויוצא טיף אחר טיף בידוע שהוא כונס משקה [ב"ח וא"ר]: **[ח]** והוא גדול וכו' - דאם לא היה רק נקב קטן שהמשקין יוצאין בו אבל לא נכנסין מבחוץ לתוכו חשיב ככלי שלם ונוטלין דרך פיו. ואפילו ניקב בשולי הכלי שאין מחזקת רביעית תחת הנקב כתב בב"י להתיר דלא בטל מתורת כלי מחמת נקב זה ונראה שיש להחמיר בזה אם לא בשעת הדחק שאין לו כלי אחר: **[ט]** בטל מתורת כלי - בין אם הכלי היה מיוחד למשקין או לאוכלין כמו שבארתי בבה"ל: **[י]** אבל אם נוטל וכו' - והטעם דלמטה מן הנקב חשיב עדיין כלי כיון שמחזיק רביעית דמה שנוטל מן הנקב הוי כמו נוטל מברזא לקמן בס"ה. וכל זה הוא דעת השו"ע שהעתיק לדינא את דברי הטור אבל הרבה פוסקים חולקין בזה וס"ל דבכלי חרס המיוחד למשקין אם היה נקב ככונס משקה חשיב כולו שבר כלי ואין נוטלין ממנו כלל אפילו דרך הנקב ואינו דומה לברזא דהתם עשוי מתחלה לכך ומ"מ אם אין לו כלי אחר יש לסמוך על דעת המחבר להכשיר דרך הנקב [ח"א] ובכלי חרס המיוחד לאוכלין [דשיעורו לענין טומאה כמוציא זיתים] וכן בשאר הכלים דאינם של חרס דלא נטהרו מטומאתן לכו"ע ע"י נקב ככונס משקה נראה ממ"א דלכו"ע מותר ליטול דרך הנקב. ודע דלפי המתבאר לקמן בסימן קס"ב ס"ג במסקנת הרבה אחרונים שם לא יהיה מותר דרך הנקב ליטול רק כשהנקב יהיה עכ"פ גדול קצת שקילוח המים יהיה נשפך ממנו בלי הפסק דאלי"ה יהיה אסור לכתחלה משום דהוי כעין נטילה לחצאין. וכ"ז במקום הדחק אבל לכתחלה בודאי נכון להדר שיהיה הכלי שלם: **[יא]** כיון שמחזיק רביעית - יש מאחרונים שכתבו דכ"ז בניקב אבל בנסדק אף אם מחזיק רביעית למטה מהסדק ואפילו אינו רק כמוציא משקה פסול דחשיב כשבר כלי ע"י"ז גם לענין טומאה והטעם משום דבנסדק עתידה להסדק כולה [ב"ח] והט"ז חולק עליו וסובר דנסדק דינו כניקב ואין לפסול אא"כ יוצא דרך הסדק טיף אחר טיף דאז הוי ככונס משקה ועיין בח"א שכתב דאם אין לו כלי אחר יוכל לסמוך על דעת הט"ז להקל בזה. ואפילו לדעת הב"ח נראה דבכלי נחשת או שאר כלי מתכות [כמו בלע"ך וכיו"ב] דחזקים הם וע"י שנסדק קצת לא יסדק כולה לא גרע נסדק מניקב ועיין בבה"ל שצדדנו דבכלי זכוכית אפילו אם הסדק דק מאד שאינו אפילו כמוציא משקה אם אין הכלי יכול לקבל עתה החמין כצונן אין ליטול בו. כתב הט"ז אם מועיל לסתום הנקב יש ללמוד ממ"ש הראב"ד פי"ד מהלכות כלים דבטיט אינו מועיל בשום כלי [וכן בסמ"טוטי] ובזפת מועיל לכלי חרס דוקא ובכל דבר שהוא ממין אותו כלי כגון של מתכות במתכות או של עץ בעץ בודאי מהני וכ"כ בשע"ת ועיין מה שכתבנו בבה"ל בשם הנ"א: **[יב]** כלי שמחזיק וכו' - בטור וב"י איתא דה"ה בשבר כלי שהוא מחזיק רביעית שלא במסומך כגון חבית שנחלקה לארכה שהיא מקבלת על דופנה רביעית שלא במסומך אך י"א דאפילו לדידהו אין להקל בזה אא"כ יחדה לתשמיש ועיין במ"א סק"ג שהאריך בזה והעלה דאין להקל בזה בכל גווני דהואיל והיא שבר כלי לא חשיבא כלל וכן הוא דעת הגר"א בבאורו. וכ"ז דוקא בדפנות הכלי וכנ"ל אבל כלי שנפחתה מלמעלה ויכולה לעמוד על שוליה שלא במסומך ולקבל

רביעית נראה דיש להקל ליטול בה אם אין לו כלי אחר אך שיזהר ליטול בה במקום שנפחת ששם הכלי נמוכה דבשפה אחרת שהכלי גבוה כמה אחרונים מחמירין וס"ל דלא חשיבא כלי כיון שאין הכלי מחזיק המים במקום שהוא שנשפכין דרך הצד שנפחת ואם בכלי זה ניקב אח"כ נקב קטן אפילו רק כמוציא משקה בלבד יש להחמיר שלא ליטול בו שוב כלל: **[יג]** רביעית כשסומכים אותו - לאו דוקא דה"ה אם מחזיק הרבה יותר מרביעית ע"י סמיכה אינו אסור אא"כ ישפכו המים ולא ישאר בו רביעית כשלא יסמכוהו אבל אם ישאר בו רביעית אחר שפיכה לא נתבטל משם כלי: **[יד]** אינו כלי - והיינו כשלא היתה תחלת תיקונו כך דאם היתה תחלת תיקונו כך הלא חשיב כלי וכדלקמן בס"ה אלא מיירי כשנפחת אח"כ קצת ממקום מושבו שאינו יכול לישב עי"ז שלא ע"י סמיכה או שהיה כלי כעין מגופה דאף אם נעשה מתחלה כך אינו חשיב כלי וכדלקמיה: **[טו]** מגופה וכו' - וה"ה בכיסוי כלים שהם חדין ואין מקבלין רביעית שלא ע"י סמיכה אסור אא"כ תקנן אבל אם היו רחבים מתחלה ומקבלין רביעית כשרים משום דמשתמשין לפעמים בהן ג"כ לקבל ויש מחמירין בזה אא"כ יחדן בהדיא לקבלה: **[טז]** שהיא חדה - היינו שהיא חדה למטה במקום שיושבת בפי החבית ולמעלה על גבה יש בה חלל לקבל: **[יז]** אין נוטלין ממנה - ואף דהיא נעשית מתחלה חדה מ"מ לא נחשבה ככלי שתחלת תיקונו כך המבואר בס"ה דמותר משום שלא נעשית מתחלה בשביל לקבל בה משקין רק עיקרה לכיסוי הוא וכן לא דמי לשק וקופה המבואר בס"ד דמחמירין שם דלא מהני אף אם תקנן לשבת בלא סמיכה משום דבזה עכ"פ משתמשין בה לפעמים לקבלת משקין: **[יח]** שתקנן ועשה וכו' - ר"ל שתקנן במה שעשה וכו' והקשה ה"ט"ז הלא נודות עור עשוין לקבל משקין ותחלת עשייתן כך הוא ודמי לכלי שתחלת תיקונו כך שבס"ה ולמה צריך תיקון ותירץ דאינו חשיב בית קבול שלהן בלא תיקון מושב שכשאינן בהם מים אין בהם חלל אלא מונח זה על זה: **[יט]** לפי שאינם עשויים - היינו דאינם עשויים כלל מתחלה לקבל בהן משקין: **[כ]** כובע של לבדים - היינו מה שאנו קורין קאפעלושין וכן יארמעלקעס ואפילו הם של עור: **[כא]** ע"י הדחק מותרים - היינו כשהם קשים ואין המים זב מהם. ודע דהרש"ל חולק וס"ל דכובע לא נעשה לקבלה כלל ולא עדיף משק וקופה. וכתב הח"א דבשעת דחק גדול כגון בדרך ואין לו כלי אחר מזה יטול ובלי ברכה [וכתב דאז יכרוך ידו במפה] אבל שלא בשעת דחק גדול יש להחמיר דגם עוברי דרכים בזמנינו אין שותין מאלה וכ"כ הפמ"ג דלא יברך על נטילה זו: **[כב]** שתחלת תיקונו כך - ר"ל שנעשה מתחלה להשתמש בה ע"י סמיכה: **[כג]** מלא נקבים - הנה מסתימת המחבר משמע דאין חילוק בין נקבים קטנים לגדולים דהואיל בעת שמניח האצבע עליו אין המים יוצאים מקרי שפיר כלי וכשר לנטילה ולפ"ז ה"ה בליווע"ר שלנו שיש רק נקב אחד רחב למטה במקום יציאת המים וכשמסיר האצבע יוצאין המים בשפע ג"כ מותר אבל מלשון הרמב"ם [והובא בט"ז] משמע דדוקא כשהנקבים שמהן יוצאין המים הם דקין מאד שאף כשמסיר האצבע אין יוצאין המים מחמת זה רק מעט באיחור גדול אבל כשהנקבים הם

גדולים אסור וכ"ש בליווע"ר שלנו דאסור ועיין בבה"ל: **[כד]** מותר ליטול ממנו - דהיינו שמסיר האצבע והמים יוצאים מלמטה. כתבו האחרונים דאין ליטול ידיו מהכלי (שקורין גיסקאן) דרך הדד [והיינו מה שעושים הדד כחצי עגולה] ודוקא כשהדד גבוה משפה של הכלי ומשום דאין הכלי מחזיק המשקה רק עד השפה לכן מהשפה ולמעלה אין שם כלי עליה אבל אם הדד שוה לשפת הכלי מותר ליטול גם מן הדד ואם הדד נמוך משפת הכלי יטול רק דרך הדד ולא מהשפה של הכלי ומשום דאין הכלי מקבל מים רק עד הדד נמצא דלמעלה מזה אין שם כלי עליה ויש מקילין בזה. וכל זה דוקא כשהדד הוא כחצי עגולה אבל אם הדד הוא כשפופרת (שקורין שנוי"ץ) אף שהוא בולט למעלה משפת הכלי משמע ממ"א דמותר ליטול אף דרך הדד ויש אוסרין דרך הדד: **[כה]** כלי שיש בו ברזא - היינו מה שקורין (צאפי"ן) או מה שקורין (האנדפא"ס) שיש לו יתד מלמטה ובשעה שרוצה ליטול ממנו דוחה היתד למעלה ונשפך המים רק שצריך ליזהר להחזיר בכל שפיכה ושפיכה וכדלקמן בסוף ס"ט. ועיין במ"א לקמן סימן קס"ב דכשנוטל מהאנדפאס צריך ליטול רביעית בבת אחת על היד: **[כו]** למטה - ר"ל אף בשוליה אפ"ה לא נתבטל ממנה שם כלי ע"י נקב זה ומותר ליטול בין דרך הברזא ובין למעלה דרך פי החבית: **[כז]** הואיל ומתחלה נעשה וכו' - וה"ה אם נעשה נקב בכלי המבטלו משם כלי ותיקן שם ברזא להשתמש דרך שם חשיב ג"כ כאלו נעשה מתחלה לכך כיון שעתה ייחד הברזא נעשה כלי עי"ז [מ"א]: **[כח]** לקבל עי"י כד - ר"ל עי"י הברזא שתחוב שם מחזיק המים שלא ישפכו דרך הנקב ומוכח מאחרונים דבכלי של חרס צריך שיהיה הברזא מהודקת שלא יהא מנטפת דרך שם דאם מנטף טיף לא עדיף מאלו לא היה שם ברזא כלל ואפילו ליטול דרך הנקב אסור אף שמחזיק רביעית מן הנקב ולמטה ובשאר כלים מותר ליטול דרך הנקב אם מחזיק רביעית ממנה ולמטה. ולפי"ז בהאנדפא"ס שלנו שהברזא בשולי הכלי מלמטה אם אינה מהודקת ומטפטף המים דרך שם נתבטלה מלהיות כלי עד שיתקנה ואסור ליטול ממנה: **[כט]** בחפניו - ואפילו היו ידיו טהורות: **[ל]** ושפך ממנה - היינו אחר שכבר נגמר הנטילה מיד האחת שפך מהמים הנשאר תוך פיסת ידו על היד השניה להכי אינה כלום דלא באה הנטילה מהכלי. ואם החזיק הידים זו תחת זו ושפך אחד על היד העליונה וממנה ממילא נשפך גם על היד השניה שתחתיה נטהרה עי"ז וכדלקמן בסימן קס"ב ס"ה דנטילה אחת הם: **[לא]** והוא שהיתה - דמבואר לקמן בסימן קס"ב דמים הראשונים ששופכן על ידו לשם נטילה הם עצמן נטמאו בנגיעתן בידי ווא"כ אם ישפוך מיד אחת על ידו השניה לא יטהרו אותה כיון דהמים עצמן טמאים הם ולכן כתב שהיתה ידו הראשונה טהורה שאז לא נטמאו המים ששפך עליה: **[לב]** טהורה - כתבו האחרונים דעכ"פ לא התיר ר"ת אלא רק לשפוך מיד זו לחברתה אבל לא לשפוף וליגע דאם ישפוף ויגע בה אף שהיא טהורה הלא תהיה נטמאת בנגיעתה בחברתה: **[לג]** רביעית בב"א - ובכגון זה אף שהיתה טמאה נטהרה ידו בשפיכה אחת וגם המים עצמן לא נטמאו דרביעית בבת אחת עשוה כמקוה המטהרת שגם המים טהורים הם כדלקמן בסימן קס"ב ולכן יכול לשפוך ממים אלו גופם

שנתקבץ לתוך פיסת ידו על יד השניה מיהו זה דוקא אם שפך הרביעית על ידו כראוי דהיינו כדין נטילה על כל היד מבפנים ומבחוץ דאלו שפך כולה רק לתוך פיסת ידו אין זה נטילה כראוי וידו הראשונה עצמה טמאה וגם המים נטמאו בה: **[לד]** היא עיקר - וכן הוא דעת ש"פ דלא כר"ת [הגר"א]: **[לה]** לכתחלה - ורש"ל החמיר אף בדיעבד וגם לדעת רמ"א הוא דוקא בשעת הדחק אבל בנוזמנו לו מים יטול שנית ובלי ברכה: **[לו]** שדולה מים וכו' - ר"ל שדולה אדם מים מן היאור בדלי ושופך לתוך הצנור שיבואו ממנו לשדות ובא זה ליתן ידיו לתוך הצנור [רחוק ממקום ששופכין בו] כדי שיקלחו המים על ידיו וסובר שיחשב לו לנטילה: **[לז]** מכחו הם באים - ואף דנט"י מכלי הוא דוקא כיון שהוא קרוב למקום השפיכה ששופך בדלי חשוב מכלי הכלי ג"כ ופשוט דאם שפך לתוך הצנור בכלי פסולה כגון במנוקב אף בנתן קרוב למקום השפיכה פסול דאינם באים מכלי אם לא באופן המבואר לקמיה: **[לח]** ואם הטביל ידיו - היינו שתחבן במים שנתכנסו בתוך הצנור ובא להכשירן מכח טבילה כמבואר לקמיה בסי"ד דטבילה נמי מהני לידיים כשטובלן במעין או במקוה: **[לט]** שהם שאובין - ואין מכשירין מכח טבילה אלא במים הכשרין לטבילת הגוף ועיין לקמן בסט"ז דהראב"ד מכשיר בשאובין ארבעים סאה בקרקע אך דבאמת רבים פליגי עליה כמ"ש שם בבה"ל: **[מ]** חוץ לצינור וממשיך - ושיעור ההמשכה שיתבטל שם שאובין עי"ז הוא ג' טפחים [פמ"ג מיו"ד סי' ר"א סל"ו] ומחמת הצנור עצמו לא הוי שאובין דמיירי שלא היה עליו שם כלי כגון שלא נעשו בו ד' שפות לקבל בתוכו דאלו היה הצנור עצמו כלי לא מהני ההמשכה דהא שאובין הן מחמת זה הצנור גופא ואין שייך שם טבילה כלל: **[מא]** שהמשיכה - ואף דלענין טבילת הגוף מחמירין בזה אם היו כל המים שאובין אף שהמשיכה כמ"ש ביו"ד סימן ר"א בנטילה דרבנן סמכו להקל על דעת המתירין שם [מ"א וש"א]: **[מב]** כשרה - ודוקא שיש בו מ' סאה [רש"ל וא"ר] דאף למאן דמיקל לקמן בסי"ד בפחות מזה הלא עיקר הדין דעי"י המשכה ג"כ קולא היא ולא מקילינן כולי האי. וגם צריך שיהיו המים מכונסין ולא זוחלין והיינו שיסתום בסוף הצנור שיתכנסו המים: **[מג]** לתוך החרץ - ר"ל לתוך החרץ של הצנור: **[מד]** בכונס משקה - ומבואר לעיל בס"א דכשמוציא טיף אחר טיף כונס משקה הוא ויש רוצים לומר דבכאן צריך שיהיה גדול קצת שיהא נראה הקילוח דאז חשיב מחובר למימי היאור ועיין בב"י לעיל בראש הסימן במה שהביא בשם מהרי"ק דלפי זה הוי השיעור בנקב כעדשה: **[מה]** מחבר הכלי ליאור - וה"ה אם בא בספינה ואינו מגיע להטביל ידיו במי הים ואין לו כלי שלם רק כלי מנוקב ככונס משקה דולה בו מן הים ומטביל ידיו בו שמימי הכלי מחוברים למי הים עי"י שהמים נוטפים דרך הנקב [ש"ג ומ"א]: **[מו]** לענין טבילה - דניצוק אינו חיבור שם כלל וגם באופן דמהני שם עירוב לחבר המים הוא בשיעור גדול ולא עי"י ניצוק דק כזה: **[מז]** ויש חולקין - ורש"ל הסכים כדעה זו מ"מ בשעת הדחק יש לסמוך על דעת המקילין דהוא דעת רוב הפוסקים. ואם טבל ידיו עי"י הכשר חיבור הניצוק ואח"כ נזדמן לו ליטול כראוי לא יברך על נטילה שניה דהא לרוב הפוסקים יצא ידי נטילה [א"ר] וקנים

החלולים המקלחים מים מן היאור אם הניח ידיו תחת הקילוח לא הוי נטילה דאף להסוברין בס"ח דלא בעי כח גברא פסול משום דאין כאן כלי דהקנים אינם כלום שאין בהם בית קבול. וגם אין יכול להטביל ידיו ברע"ר קאסטיין העומד סביבם והוא שנפסק הקילוח מן הקנים אבל בעת שהולך הקילוח מן הקנים אם רוצה להטביל ידיו בהקאסטיין י"ל דשרי לכו"ע אף להיש חולקין דניצוק רחב כזה לכו"ע הוי חבור והוי כאלו מטביל בהיאור. כתבו האחרונים שאין ליטול ידיו מן הפלומ"פ לפי שאינו כלי וכ"ז דוקא כשמניח ידיו סמוך למקום יציאת המים מן הצנור הבולט אבל מותר להניח ידו אחת סמוך לארץ ובידו השניה ימשוך הפלומ"פ להביא עליו המים ואח"כ יחליף ידיו או שחבירו ימשוך לו ומהני כ"ז משום דניצוק חבור והוי כאלו טובל במעין עצמו אבל אם יחזיק ידיו גבוהות מן הארץ לא מהני הנטילה משום דהוי כטובל בכיפין: **[מח]** הקבועים - דלנט"י כלי בעינן וכיון שהם קבועים בכותל הרי הן ככותל ואין שם כלי עליהן אע"פ שעשה להן בית קבול. ועיין בפמ"ג שמצדד לומר דדוקא ליטול מן הברזא דרך נטילה אבל לטבול בתוכן אם יש בהן ארבעים סאה יש להכשיר מטעם טבילה דמותר במי סאה כדלקמן בס"ד ולא הוי כטובל בכלי דכמחובר חשבינן ליה ומ"מ נראה פשוט דאין להקל בזה אלא בשהמים לא נשאבו ע"י כלי [עייין לקמן בס"ד בבה"ל שם]: **[מט]** כלי תחלה וכו' - הטעם כיון שהיה עליהם שם כלי תחלה בתלוש חשיב נטילה בכלי: **[נ]** נוטלין ממנו - ר"ל דרך ברזא שמסירה בכל שפיכה ושפיכה דחשיב ע"ז כח גברא וכמו שיתבאר בסוף ס"ט: **[נא]** אם הכניס ידיו וכו' - אקדים קצת כדי שיובן דברי הסעיף והוא. דהנה רוב הפוסקים אוסרין לטבול ידיו בכלי במקום נטילה משום דס"ל דבעינן בנטילה כח גברא והיינו שיבואו המים על ידיו מכח אדם ששופך עליהם וכנ"ל וסברת המקילין בזה משום דסבירא להו דלא בעי כח שופך על ידיו בנט"י ורק שיטול מכלי ולכן טבילה בתוכו חשיב להו כמו נטילה ממנה: **[נב]** לא עלתה נטילה - היינו אף לאותן דסבירא להו דטבילה בכלי כנטילה הוא היכא שחיבר הכלי להקרקע גרע דנראה דבא להכשיר מטעם טבילה כמו במקוה וטבילה בשאובין ליכא ועיין בבה"ל: **[נג]** י"א שעלתה - ולא בעינן מים אלא כשיעור רביעית דכנטילה ממש חשיב לדידהו וכח שופך ס"ל דלא בעינן בנט"י: **[נד]** וי"א וכו' - ואפילו יש בהם ארבעים סאה והטעם משום דבעינן כח שופך שיתן על הידים דוקא וכנ"ל וגם דמדמינן לקידוש ידים דמקדש דקי"ל דפסול לטבול הידים בתוך הכיור כדאיתא בזבחים [כ"ב]: **[נה]** ובשעת הדחק - כגון שאין לו כלי אחרת וכלי זה אינו יכול לטלטלה: **[נו]** יכול לסמוך - וט"ז הביא בשם רש"ל דחולק ע"ז ודעתו דגם בשעת הדחק אין לסמוך ע"ז דכל הפוסקים חולקים על זה וכן משמע מהגר"א. ונראה דאפילו מי שירצה לסמוך בשעת הדחק להקל כדברי השו"ע מ"מ לא יברך על נטילה זו ומצאתי שגם הגר"ז וח"א הסכימו כן עוד כתבו דיאכל אז ע"י שיכרוך ידיו במפה: **[נז]** נוטל בלא ברכה - דשמא הלכה כהמקילין וכבר יצא ע"י מה ששכשך ידיו בהם לשם נטילה: **[נח]** מניחה על ברכיו - והיינו דרוצה ליטול שני ידיו כאחד ואין לו אחר שיטול עליהם: **[נט]** ונוטל ממנה - ומנענע

בברכיו כל פעם שיצאו המים [מ"א] והיינו לכתחלה דבאופן זה כשר לכו"ע דמכחו ממש באים בכל שפיכה ושפיכה מיהו אף אם לא הטה אלא פ"א בתחלה בדיעבד כשר לפי מה שכתב המחבר לקמיה בסעיף י': **[ט]** מוטה בארץ - היינו שלא ע"י אדם אלא מעצמה נתגלגלה דאלו בא הקילוח מתחלה ע"י הטיית אדם מכשיר המחבר לקמיה בס"י דחשיב כח גברא: **[סא]** דרך נקב שבה - שנעשה בשביל ברזא ונפל הברזא והמים יוצאין מעצמן: **[סב]** לא עלתה - דצריך שיבואו על ידיו מכח איזה נותן ולא שיבואו מאליהן: **[סג]** חשיב שפיר וכו' - כיון דע"י הסרתו מקלחין המים: **[סד]** בכל שפיכה ושפיכה - פ"י בכל קלוח וקלוח דלא חשבינן בזה בא מכחו אלא קלוח ראשון וע"כ צריך לחזור ולהסיר בכל שפיכה ושפיכה וכתבו האחרונים דהנוטל ע"י כלי שמתוקן ע"י ברזל (שקורין תרנגול או מה שקורין קראף) צריך לסגור ולפתוח כמה פעמים לכל יד ויד דהוא דק ואינו מספיק בקילוח ראשון ליטול יד כראוי: **[סה]** אם הטה וכו' - ואפילו היכא שהמטה החבית היה אדם אחר ולא כוון כלל בזה לנטילה המכשרת לאכילה אפ"ה שפיר דמי כיון דאדם הנוטל ידיו אח"כ כוון לשם נטילה וכמבואר לקמן בסי"ג דבכונת נותן או נוטל סגי: **[סו]** והלך וישב לו וכו' - ולא דמי למה שמבואר בס"ט דכח גברא נחשב רק הקילוח ראשון לבד ומטעם זה צריך להחזירה בכל שפיכה ושפיכה דהתם לא עשה מעשה בגוף המים ורק שהסיר הברזא המונע המים לצאת ולכן לא חשיב בא מכחו רק קילוח ראשון היוצא מיד כשפתוח אבל הכא שעשה מעשה בגוף המים שהניע אותם ומחמת הטייתו נשפכין כ"ז ששופכין מהחביות בקילוח לעולם חשיב בא מכחו: **[סז]** עלתה לו נטילה - עיין בבה"ל שטוב להחמיר בזה לכתחלה: **[סח]** חש"ו - דאינם בני דעת: **[סט]** עו"ג ונדה - אף דבנוטל ידים לתרומה אסור על ידיהם דמטמאין המים במשא [נדה מדאורייתא ואידך חכמים גזרו עליהם טומאה] בנטילה לחולין לא גזרו וי"א משום דבזמנינו תמיד כל המים טמאין שכולנו טמאי מתים לכן לא חשו לזה וכתבו האחרונים דמ"מ לכתחלה טוב ליזהר שלא ליטול ידים מהם: **[ע]** דינו כקוף - המבואר לקמיה דיש פוסלין בו והוא משום דקטן כזה אין בו דעת כלל. ובביאור הגר"א משמע דאין להחמיר בזה ולא דמי לקוף דאין נוטלין ממנו דלאו אדם הוא ולית כאן כח גברא משא"כ בזה ואף דאין בו דעת לא גרע משוטה: **[עא]** מין חיה - ויש בה קצת דעת לתשמיש: **[עב]** יש פוסלין - דאין כאן כח גברא: **[עג]** ויש מכשירין - ס"ל דלא בעינן שיבואו על ידיו רק מכח נותן: **[עד]** יש להחמיר - ובדיעבד כשר [מ"א] ובא"ר כתב דגם בדיעבד יחזור ויטול בלי ברכה אלא דאם אין לו מים יש לסמוך על נטילה זו: **[עה]** ולכתחלה יכוין - והמ"א כתב לפסול אף בדיעבד אם לא כווננו כלל עי"ש אבל הגר"א בקנ"ח ס"ז הסכים כהסוברין דבלא כונה כשר וכן הוא דעת רוב הראשונים ובדיעבד בודאי יש להקל כשאין לו מים ליטול שנית כדעת המחבר אח"כ מצאתי שכן כתב במאמר מרדכי: **[עו]** וכונת נותן וכו' - ואם היה הנותן פחות מבן שש משמע מהפוסקים דאין מועיל כונתו: **[עז]** במי מעין - היינו בכל מימות הנובעין אף שהם נזחלין למרחוק: **[עח]** אפילו אין בו וכו' - דבמי סאה פשיטא דמהני אפילו בשאר מימות שאינם נובעין: **[עט]** כל

שמתכסין - וכמו לענין טבילת כלים דקיי"ל דמעין מטהר בכל שהוא כל שמתכסין בו וכ"ש בנטילה דרבנן וגם דבטבילת הגוף נמי לכמה פוסקים א"צ במעין מ' סאה דוקא אלא כשיעור שיתכסה גופו של כל אדם לפי מה שהוא ואף דלא קיי"ל כן עכ"פ בנטי"י יש להקל: **[פ]** בבת אחת - דאף דכשר לטובלן אחת אחת וכמו בסי"ח שיעור המים צריך שיהיו ראויין לטובלן בבת אחת: **[פא]** במי מקוה - שאינם נובעין אלא שנתכנסו במקום אחד ממי גשמים או הפשרת שלגים ואם הם עכורים הרבה עיין לקמן סימן ק"ס ס"ט: **[פב]** שדינו כמעין - דמדאורייתא אף במים מכוונסין סגי לטבילת כלים ברביעית אם הם כלים קטנים שמתכסין בהמים ורק חכמים הצריכו בהם מ' סאה כמו בטבילת הגוף ולענין נטילה דרבנן לא החמירו [ר"י]: **[פג]** שצריך מ' סאה - דס"ל דכיון דבטלו רבנן טבילה בפחות מן מ' סאה במים מכוונסין שוב אין בו טבילה כלל לכל דבר [תוספות]: **[פד]** כדברי המיקל - דדברי סופרים הוא: **[פה]** לכתחלה - אבל בדיעבד או בשעת הדחק יש להקל. [ח"א] ועיין בה"ל: **[פז]** שהם זוחלין - דמי גשמים אינם מטהרין בזוחלין אלא במכוונסין: **[פז]** ויש בהם וכו' - ר"ל אפילו ביש בהם מ' סאה יש להסתפק אם מהני לטבילת ידים והיינו אפ"י להמקילין לעיל לענין מקוה בשאין מ' סאה אפשר דהכא גרע טפי דהתם עכ"פ מן התורה לא בעינן לטבילת כלים ארבעים סאה והכא מן התורה פסול אף לטבילת כלים במי גשמים זוחלין דאלו להמחמירין לעיל וסברי דבעינן דוקא מ' סאה כמו בטבילת כל הגוף פשיטא דזוחלין לא מהני: **[פח]** יש להסתפק וכו' - וע"כ יחזור ויטול בלא ברכה והגר"א פסק דלכו"ע זוחלין לא מהני כלל: **[פט]** שבקרקע - אבל בכלי המחוברת לקרקע אין בה טבילה לכו"ע דאין טובלין בכלים ועיין לעיל סעיף ח': **[צ]** אין מטבילין - דבעינן מים הכשרים לטבילת הגוף וטעם הראב"ד הוא משום דמצינו לענין טבילת בעלי קריין לד"ת שטבילתן מדרבנן דמותר בשאובין שבקרקע כדלעיל בסימן פ"ח בבי"י: **[צא]** שהמשיכה כולה - ר"ל דאף אם היתה כולה שאובין רק שהמשיך את המים דרך הקרקע למקום אחר כשר בזה וכנ"ל בסעיף ז': **[צב]** לא נטילה - דנטילה מכלי בעינן והכא לא נטל כלל מהכלי: **[צג]** בנטילה - פי' שנטל ידו אחת מכלי כדין והשניה טבל בנהר או במקוה ולענין הברכה מברך בזה על נטי"י אף לדעת הרמ"א לקמן כיון שידו אחת היתה בנטילה [אחרונים]: **[צד]** א"צ שתי פעמים וכו' - דכל אלו הצריכו משום דנטמאו המים כשבאו על ידיו כמבואר בסימן קנ"ח וקס"ב אבל בטבילה לא שייך זה: **[צה]** ולא ניגוב - עיין לעיל בסוף סימן קנ"ח במ"ב: **[צז]** אינו מברך וכו' - שהיכן צונו על הטבילה אבל על נטילה נצטוינו ויש בכלל מאתים מנה שמחמת חיוב הנטילה שנצטוינו אנו מטבילין עכשיו: **[צז]** וי"א וכו' - והאחרונים הסכימו כדעת המחבר לברך ענט"י ורק אם המים פסולים לנטילה ורק לטבילה וכדלקמיה בסימן ק"ס ס"ט מברך על טבילת ידים:

[א] שנשתנו מראיהן - וילפינן זה ממים של כיוור שהיה לקידוש ידים במקדש דפסולין בשינוי מראה [ב"י בשם הרא"ה]: **[ב]** מחמת עצמן - כגון שעמד בכלי זמן רב עד שנעשה ירוק ע"י האויר החם והנה המחבר העתיק זה מלשון הטור אבל ברמב"ם לא נזכר לפסול אלא בנשתנה מחמת דבר אחר וכן הוכיחו האחרונים והסכימו לדינא דמותר בנשתנו מחמת עצמן: **[ג]** מחמת דבר שנפל - כגון דיו ושארי מיני סממנים וצבעים ואף שלא נימוח גוף הצבע בתוכן אלא שעל ידי שרייתן נשתנה המראה וה"ה אם נשתנה ע"י עשן ושום דבר דרק מחמת עצמן כשרים. אכן מה שנשתנה ע"י עפר וטיט שנתערב בתוכו לא חשיב שינוי מראה וכדלקמיה בסעיף ט' משום דדרך גידול המים הוא כן להיות מעורב בעפר וטיט וגם דלבסוף כשישהו אותן דרכן לצול ועיין לקמיה בס"ט: **[ד]** מחמת מקומן - בין שנשתנו כשהיו עומדין בקרקע ובין אח"כ כששאבן בכלי ונשתנו ע"י הכלי. ודע דמה שנפסלין המים בשינוי מראה כל דהו הוא דוקא כשנוטל בכלי על ידיו אבל בטובל ידיו במי סאה אינו פוסל מחמת שינוי מראה כל דהו וכמו בטבילת הגוף דאינו נפסל המקוה מחמת שינוי מראה אלא א"כ נפל בתוכו גוף הצבע ונימוח בתוכו או משקה כגון יין אדום וכיו"ב שאר מי פירות וכמבואר ביו"ד [סימן ר"א סעיף כ"ה כ"ו] ובמעין אינו פסול שינוי מראה כלל כמבואר שם: **[ה]** פסולין - ואם חזרו לברייתן כשרים [מ"א וש"א]: **[ו]** מלאכה - דכשאדם עושה במים דבר שיש לו צורך נעשו כשופכין העומדים לשפיכה ופסולים לנטילה: **[ז]** ששרה בהם - דחשיב זה מלאכה ונעשו המים שופכין ואפילו אם שרה בהן אחר שאינו בעל המים [שע"ת] וכן בשארי מלאכות אין חילוק בין הוא עצמו לאחרים אכן בחידושי רע"א מסתפק בכל זה: **[ח]** אפילו נתכוין - כיון דעכ"פ נתכוין לשרות פתו במים אבל אם לא נתכוין כלל לשרותו ונפל מעצמו במים כשרים דלא שוינהו כשופכין [וה"ה אם נפל כלי במים והודח שלא במתכוין]. אם נפל בגד לתוך המים והוציאו משם לא נפסלו המים כיון שלא נתכוין וכמו בפת אבל המים שמיצה מהבגד פסולים [אחרונים]: **[ט]** ואם צינן וכו' - דחשיב מלאכה שע"י המים נצטננו ואם היה היין צונן ונתן לתוך המים רק שלא יתחממו מחום היום כשרין וה"ה אם נתן בתוכן דגים חיים שלא ימותו דכל זה לא מקרי מלאכה דאין המים פועלים בהם רק ששומרים אותן. ואפילו אם מת הדג אח"כ לא נפסלו המים [א"ר]: **[י]** ואם הדיח - מדבר הדבוק בהן או כדי שישתלק מהן הריח: **[יא]** כלים - וה"ה אם הדיח בהן ירקות [רי"ו] ומשמע לכאורה דאם היו מודחים ונקיים כשרים המים דלא מקרי מלאכה כלל דומיא דכלים [מ"א] ומ"מ אם שרה בהן הירקות שלא יכמשו דעת המ"א ועוד איזה אחרונים דמיקרי מלאכה ופסולין ויש מקילין בדיעבד אם הם לחים ונקיים מעפרורית ונתנם רק שיעמדו לחלוחית שבהן ואם יזדמן לו אח"כ מים נכון ליטול שנית ובלי ברכה: **[יב]** פסולים - וה"ה שאר מלאכות כגון שנתן בהם כלים שנתבקעו בימות החמה כדי שיתכווצו או שמדד בהן מדות וכן אם היו עומדין המים בכלים שיש בהם שנתות בשביל משקל [דהיינו שיש בהן חריצין לסמן לליטרא ולשני ליטראות דכשנותנין בתוכן הדבר שרוצין לשקל עולה המים עד החריצין]

ושקלו בתוכן איזה דבר חשיב נמי מלאכה ופסולין [מ"א וש"א] ואם נתן בתוך המים דבר שמריח כתב בשל"ה לאסור אבל האחרונים הסכימו דאין בו איסור כלל דאינו עושה מלאכה בהמים אלא בא להשביחן: **[יג]** או חדשים - ואם היה בהן עפרורית א"כ יש צורך בהדחתן פסולים. אם ניסה במים הכלי אם ניקב שיזובו המים או לא יש לדון דלא מקרי נעשה בהם מלאכה דאין המים עושין שום פעולה וגילוי מילתא בעלמא היא כ"כ בחידושי רע"א ומ"מ מסיק שם דצ"ע לדינא ובברכ"י בשם בית דוד מחמיר בזה: **[יד]** אם טבל וכו' - דטבילת ידים לחוד לא הוי מלאכה וגם אין נמאסין המים בטבילת ידים ולכן לא הוי כשופכין ואף אם לא היו הידים נטולות לא נטמאו המים בנגיעתן כדלקמיה בסעיף י"א [מ"א]: **[טו]** הגלוסקין - מיני עוגות שלאחר עריכתן דרך לטוח פניהם במים ופעמים טובלין אותן בהמים ופעמים שטובל ידיו וטח על פניהם [ר"ש]: **[טז]** או שחפן מהם וכו' - זו ואין צריך לומר זו [פמ"ג]: **[יז]** הנשארים - בכלי אבל אלו שבחפניו אם טח בהן פני הגלוסקא הרי נעשה בהן מלאכה: **[יח]** שהנחתום מדיח - דסתם ידים העוסקים בעיסה נקיים ואין בהם לכלוך והוי כהדחת כלים מודחים דלעיל [ב"י] ומחמת הבצק צ"ל דלא חשיב להם מלאכה [ואפשר משום דיכול להסירם גם בלא הדחה] וט"ז חולק על דין זה והוכיח דהרמב"ם ס"ל דחשיב זאת מלאכה גמורה דמדיח ידיו מן הבצק וכן פסק רש"ל וכן הסכימו שארי אחרונים: **[יט]** ושלפני הספר - שמדיח שם לפעמים כלי מלאכתו וכדומה אבל אינו בחזקה שהדיח שם ולכן כשרים מספק וכדלקמיה בס"א: **[כ]** התרנגולים או שלקק וכו' - לפי המבואר בב"י לאו דוקא אלו אלא ה"ה בכל בהמה חיה ועוף חוץ מיונה: **[כא]** יש מי שפוסל - דמדמינן למים של פרת חטאת דנפסלין בשתית בהמה חיה ועוף [חוץ מיונה] ויש מפרשים שם הטעם משום מלאכה דכשמגביהין ראשיהם רר מפיהם המים ששותין ומים אלו חשיב כמו שנעשה בהם מלאכה [דנשתמשו בהן לשתיה] ופוסלים כל המים בתערובתן וה"ה לנט"י דפוסלת בהן מלאכה: **[כב]** ואין דבריו נראין - דדוקא בפרת חטאת נפסלת במלאכה כל דהו וגם דכל הראשונים ס"ל דלא חשיב מלאכה גם בפרת חטאת ופירשו שם טעמים אחרים דאינם שייכים כאן ומלבד זה לענין נט"י לא נפסלו ע"י כל המים דנתבטלו בתערובתן ברובה כדלקמיה: **[כג]** אלא בין וכו' יש להכשיר - ואחרונים חילקו בענין זה דאי בתרנגולים וכן בשאר חיות ועופות כשרים כדעת המחבר וכנ"ל אבל בשתית כלב וחזיר פסול משום מיאוס דנמאסין המים משתיה ונעשו כשופכין ובחיי אדם כתב דבשעת הדחק יש לסמוך על דעת המחבר להתיר אף באלו. אם שתה מהם נחש אין נוטלין מהם לידים ומים שנתגלו בעלמא אין חוששין האידנא לשמא שתה מהן נחש דאינם מצוים ואף מי שנזהר מזה לשתיה לענין נטילה אין להחמיר [ב"ח]. מים פסולין שנתערבו במים כשרים בטילין במיעוטן ומשלימין אפילו לרביעית אם לא נשתנו מראיהן [אחרונים]: **[כד]** או בקרקע - פ"י אפילו היו בשעת מלאכה מונחים בקרקע כיון שהיו שאובין מתחלה מלאכה פוסלת בהם אבל כשעשה מלאכה בהם במחובר כשרים לנט"י בתלוש: **[כה]** לא במי מקוה - כ"ז לענין עשית מלאכה אבל לענין אם נפסלו משתיית בהמה אין

חילוק בין שאובין למי מקוה ופסולין [ט"ז] וכ"ז לענין לשאוב בכלי מים ממי המקוה לנט"י אבל להטביל ידיו בהמקוה גופא מותר אף בזה. ולענין שינוי מראה עיין לעיל במ"ב סק"ד: **[כז]** שהיד סולדת - שנמשכת מאחוריה שלא תכוה: **[כז]** בהם - ויש מחמירין ביד סולדת בהם וכתבו האחרונים דבאין לו מים אחרים אין להחמיר בזה דהעיקר כדעת השו"ע ובפושטין אין איסור כלל לכו"ע ואפילו אם היו חמין מתחלה ונצטננו ונעשו פושטין ג"כ מותר ולפי"ז אפילו אין לו מים אחרים כ"א חמין שהיד סולדת בהן יראה להמתין מעט עד שיצטננו במקצת שלא יהיה היד סולדת בהן ויהיה מותר לכו"ע: **[כח]** להטביל בהם - ככל מעינות דחמי טבריא מעין הוא. ואפילו אין בהם מי סאה וכנ"ל בסימן קנ"ט סי"ד: **[כט]** אבל ליטול מהם וכו' - ואפי" ממעין גדול שיש בו מי סאה: **[ל]** בכלי לא - ואפי" בנצטננו אסור משום דאינם ראויין לשתית כלב וכדלקמיה: **[לא]** דרך חריץ - שבקרקע וה"ה אם הלך דרך צינור אם אין עליו שם כלי [פמ"ג]: **[לב]** והפסיקן - מהמעין דאז בטל ממנו תורת מעין ואינו רק מקוה: **[לג]** מטבילין בהם - דהשתא כל גופו טובל בהם ידיו לא כ"ש: **[לד]** ואם אין בהם וכו' - ואף להמכשירין לעיל בסי" קנ"ט סי"ד בפחות מארבעים סאה אף במקוה הכא בחמי טבריה מודו דגזרינן אם נבוא להטביל ידים היכא דאפסקינהו מהמעין יאמרו דהמים של חמי טבריה הם כשאר מים ויבואו ליטול מהם אף בכלי: **[לה]** אין מטבילין - דגם בזה גזרו שמא יבוא ליטול גם בכלי כיון דאפסקינהו ממקומן ואין בהם עצמם ארבעים סאה ודעת הר"ר"י כיון דמחוברת למי המעין וכשר אף לטבילת גופו שוב לא שייך למגזר שמא יבוא ליטול אף בכלי: **[לו]** מפני שהם מרים - ואינם ראויים וכדלקמיה בס"ט דאלו מחמת חמימותן אין לפסול וכמ"ש המחבר בס"ו: **[לז]** הכלב - אף שמשונים בטעמם משאר מים שאינם ראויים כ"כ לשתית אדם כיון שעכ"פ ראויים לשתית הכלב כשרים לנטילה. ודע דלדעת היש מחמירין שכתבנו לעיל במ"ב סק"ז לענין חמי האור כ"ש דיש להחמיר כאן לענין חמין של מעינות שלא היה להן מעולם שעת הכושר: **[לח]** מים מלוחים - מי הים אם הרתיחו אותן חזרו להיות ראויין לשתית כלב וכשרין לנטילה [מ"א ושי"א בשם רדב"ז] ולטבול בתוכו לעולם מותר וכמו בכל מים מלוחין: **[לט]** שאין הכלב וכו' - דכיון שהם סרוחים כ"כ שאפילו הכלב אין יכול לשתות מהם הוי כאלו נתבטל מתורת מים ופסלוה רבנן לנט"י [אחרונים]: **[מ]** למי מקוה לטבילה - וה"ה לטבילת ידים דלא עדיף מטבילה [גמרא]: **[מא]** אם הכלב יכול וכו' - דהיינו שאין עב כ"כ ועיין בחולין פרק כל הבשר בדברי חמודות אות ל"ח: **[מב]** כשרים - ומחמת שינוי מראה אין לפסול דדרך המים כן הוא וכנ"ל באות ג' במ"ב: **[מג]** שתחלתו מן המים - ר"ל שתחלת ברייתו מן המים: **[מד]** יבחושין אדומים - שנתהוו מן המים ואין בזה משום שינוי מראה שעיקר תחלת גידולו כך היה: **[מה]** אם ריסקן וכו' - והמ"א בסימן קס"ב כתב דבזה חמיר משלג דאף לטבול הידים בתוכן יש להחמיר אם לא ריסקן אף דבשלג מותר בטבילה בתוכן בשעת הדחק וכדלקמיה בסי"ב במ"ב עי"ש: **[מו]** ספק אם נעשה וכו' - היינו בין שנסתפק אחר הנטילה או אפילו קודם נטילה מותר לו

ליטול ידיו בהם אם אין לו מים אחרים: **[מז]** אם יש בהם כשיעור - ובזה דוקא אם נסתפק לאחר שנטל ידיו אבל מקודם לא דמה שאינו יודע לברר אם יש בו כשיעור אינו חשוב ספק **[מ"א וש"א]** וספק במחלוקת הפוסקים הרי הוא כשאר ספק דכיון שלא הכריעו בה הרי הוא ספק במלתא דרבנן ונקטינן להקל: **[מח]** טמאים או טהורים - פ"י מים פסולים או כשרים **[ב"ק]** דלנטילה לחולין אין המים נפסלין מחמת טומאתן כדלעיל בסימן קנ"ט סי"א: **[מט]** טהור - והטעם דנטילה דרבנן הוא ולא החמירו בספיקא ואפילו היו כל הספיקות יחד כשרין: **[נ]** וכל ספק טהרה וכו' - כגון אם היה הכלי שלם או לא וכה"ג איזה ספק: **[נא]** ויש מי שאומר וכו' - על כל הסעיף קאי והטעם כיון שאפשר לצאת בקל מידי ספיקא: **[נב]** יטול ידיו - ובב"י משמע דנכון להדר אחר מים דאם אינו מקיים נט"י כראוי קשה לעניות: **[נג]** ויוציא עצמו וכו' - ואם יודע שנטל כהלכה ואח"כ נולד בהן ספק כגון שנסתפק בהן אם הסיח דעתו אם לאו או שידוע שלא הסיח דעתו רק שהושיט ידיו סמוך למקום הטינופת וספק אם נגע בהם ספק לא נגע א"צ לחזור וליטלן אפילו לצאת ידי ספק מפני שמעמידן אותן בחזקתן: **[נד]** לא נפסלו - וכמו בס"ב בנחתום ואע"ג דבנטל ידו אחת ושפשפה בחברתה נטמאו המים שעל ידו כדלקמן בסימן קס"ב ס"ד מים שבכלי לא נטמאו בנגיעתו בהם. ולכן היוצא מבהכ"ס ובא ליטול ידיו יכול לשאוב בחפניו מן הדלי ולשפוך המים לחוץ והמים הנותרים בדלי לא נטמאו בנגיעתו בהם וכשרים לנט"י לסעודה. ואם שכשך ידיו בדלי גופא לטהרן עי"ז הרי נעשה מלאכה בכל המים שבדלי ופסולים לנטילה ואפילו לא היו ידיו מלוכלכות ממש מ"מ כיון שיש לו צורך לנקותן במים משום שנגעו במקום הטינופת נעשו המים כשופכין **[אחרונים]**: **[נה]** ממים שנטל וכו' - משום שכבר נטמאו המים ועוד שנעשה בהם מלאכה ולכן אפילו אם נטל מרביעית בבת אחת ג"כ אסור: **[נו]** והכפור - גשמים שנקפו בירידתן והוא כעין ברד: **[נז]** והמלח - לאו בכל גווני מותר במלח דלנטילה בכלי על ידיו הלא פסל המחבר לעיל בסעיף ט' אף במים מלוחים ורק בטבילה בתוכן מותר כשיש בהן כשיעור מקוה ומשום דגם לטבילת הגוף כשרין ומפני דכל אלו שנויים יחד לענין מקוה כללן גם כאן אף דאינם שוים בדינם לגמרי: **[נח]** אם רסקן וכו' - אבל בלאו הכי אין נוטלין בהן בכלי אבל לטבול הידים בתוכן אם יש בהן כשיעור מקוה מותר בשעת הדחק כשאין לו מים אף בלא רסקן ואפילו אם אין השלג מכונס הרבה בבת אחת אלא מונח על פני הארץ ונמוח הרבה כל שיש מ' סאה מחובר יחד טובלין בו ומ"מ נראה דצריך שיהיה עכ"פ כדי לכסות ידיו במקום שתוחבן: **[נט]** יש מי שאומר וכו' - לא קאי אריש הסעיף דהני הוי בכלל מים אלא לאפוקי מי פירות בלבד קאתי דאינם חשובים מים וכש"כ יין דלא והטעם דנט"י סמכו על קרא דוידיו לא שטף במים ולכן צריך מים דוקא **[ב"ק]**: **[ס]** וי"א שהיין כשר - וכש"כ שאר מי פירות ושאר משקין דס"ל דלא הצריכו דוקא מים לנטילה ומשום ביזוי אוכלין אין בזה כיון שצריך לזה ואינו בדרך איבוד: **[סא]** אלא שאסור וכו' - היינו בין נתן לתוכו מים בין לא נתן דבכולם מקרי יין חשוב וקובע ברכה לעצמו כדלקמן

בסימן רע"ב סעיף ה': [\[סב\]](#) לעצמו - בורא פה"ג אבל בשארי משקין ומי פירות דלא נתעלו בברכה בפני עצמן נוטלין אף לכתחלה לדעה זו: [\[סג\]](#) אבל אדום לא - דנשתנו ממראה מים ויש אומרים הראשון ס"ל דאינו חשוב שינוי מראה כיון דעומדים במראיתן שהיו מתחלה [רא"ש] ואם היה לבן ועשה אותן אדום ע"י צבע [כמו שעושין כמה פעמים ביינות שלנו] משמע דלכו"ע פסולין: [\[סד\]](#) וי"א שכל מי פירות וכו' - היא דעה שלישית דמחלקת בין יין למי פירות דבין פסול מדינא אף בדיעבד כדיעה ראשונה אבל במי פירות נוטלין בשעת הדחק דס"ל דכל מי פירות קרוי מים חוץ מיין ולדינא יש להורות כדעה זו להחמיר ביין ולהקל במי פירות בשעת הדחק: [\[סה\]](#) וכ"ש דמותר וכו' - ומשום שינוי מראה לא נפסלו דס"ל דהיכא דאשתני לעילוי לא חשיב שינוי [מ"א וש"א] ועיין בביאור הגר"א דמשמע דלא ס"ל סברא זו: [\[סו\]](#) שיהא במים רביעית - שכן תקנו חכמים לנט"י. ושופכה בשני פעמים על ידיו דבפעם ראשון מטהר הידים ובשניה מטהר המים שעליהם כדלקמיה ואם שפך הרביעית כולה בב"א על שתי ידיו ג"כ נטהרו ידיו אף שלא שפך אלא פ"א וכמבואר בסי' קס"ב. וכ"ז במקום שאין מים מצוים אבל במקום שמים מצוים טוב שיטול בשפע וכדלעיל בסימן קנ"ח ס"י: [\[סז\]](#) לאחד - בין שנוטל על שתי ידיו בב"א [כגון ע"י אחר שיטול עליהן] ובין שנוטל ידיו אחת אחת לעולם סגי ברביעית אחת בשתי ידיו מיהו אפילו אינו רוצה ליטול רק יד אחת כגון דהיה ידו אחת טהורה מכבר ג"כ אין לפחות משיעור רביעית [תוספתא והובא בב"י] ונראה משום שבכלי צריך רביעית לעולם דבפחות אין שיעור טהרה וכדלקמיה בסעיף י"ד אבל על יד אחת אין צריך לשפוך אותה כולה ולקמן בסי' קס"ב סעיף ד' העתקתי דברי האחרונים שכתבו דיש לנהוג שלא לפחות משיעור רביעית מים לכל יד ויד דבזה לא יצטרך ליזהר בהרבה דברים הצריכים ליזהר: [\[סח\]](#) שבאו ליטול כאחד - כתבו האחרונים דהיינו שמתחלה כווננו ליטול ביחד ולכן אף אם פשט השני ידו אחר שכבר התחיל הראשון ליצוק על עצמו עולה הנטילה גם לו דהוי כנוטל שניהם יחד דאין מתטמאין זה מזה אבל אם לא כווננו מתחלה ויצק הראשון רק לעצמו ואח"כ פשט השני ידיו אפילו קודם שנפסק הקילוח הוי כמו נוטל במי רחיצת חבירו ולא עלתה לו נטילה וצריך לנגב ידיו ולחזור וליטול כדלקמן בסימן קס"ב סעיף ד': [\[סט\]](#) האחרון א"צ - ודוקא כשיגיעו המים על ידיו סביב כל שיעור הנטילה שבידיו: [\[ע\]](#) ואפילו בזה אחר זה - ר"ל לא מבעיא כשפשטו ידיהם בבת אחת זה תחת זה דמהני הנטילה לשניהם אלא אפילו אם פשט השני ידיו אח"כ כשכבר התחיל ליצוק על הראשון עלתה לו נטילה כיון שמתחלה כווננו לזה ליטול יחד וכנ"ל: [\[עא\]](#) שלא יפסיק הקילוח - דע"ז חשבינן כאלו נטל גם השני מרביעית שלמה ומפני שבאים המים משירי טהרה הקילו זה לחשוב כנוטל מרביעית ע"י חיבור הניצוק [ב"י והרשב"א]: [\[עב\]](#) סמוך וכו' - דאז חשבינן כיד אחת אבל במרוחקים הוי כמו נוטל במי רחיצת חבירו: [\[עג\]](#) ויש מתירין אפילו וכו' - ר"ל שנוטלין לגמרי בפני עצמן כל אחד אחד ולדעה זו ג"כ דוקא כשבאו ליטול בבת אחת אלא דהשני המתין עד שיטול הראשון אבל כשבא השני אחר זמן לא מהני לפחות

משיעור רביעית עי"ז [טור]: **[עד]** גם לשני זה עולים וכו' - אך לדעה זו צריך הראשון לשפוך על ידיו שתי פעמים ולצמצם בנטילתו כדי שישאר גם לשני שיעור כדי שיוכל ליטול את ידיו משא"כ לדעה ראשונה צריך שישפוך הראשון כל הרביעית מים על ידיו ובשעת הדחק יש לסמוך להקל כדעה זו שהוא דעת הרבה פוסקים וכמ"ש בבה"ל: **[עה]** ועל דרך זה וכו' - ר"ל שמותר ליטול זה אחר זה אפילו בכמה אנשים ומטעם הנ"ל: **[עו]** מחצי לוג לגי' - וא"ת כיון דברביעית סגי לשנים א"כ רביעית ומחצה סגי לשלשה י"ל שחשו חכמים כיון דנפשי גברי לא ידקדקו יפה ליטול עד הפרק שכל אחד יצמצם המים שישאר לחבירו לכן אסורים ברביעית ומחצה. ובדיעבד אם נטל האחד מחצי רביעית יוכלו ליטול שני האחרונים מרביעית הנשאר: **[עז]** גי' פעמים - בטור כתב שני פעמים דעיקר הנטילה משום טהרה הוא שני פעמים ורק אם יש עליהם לכלוך החוצץ צריך ליטול פ"א מקודם להעביר הלכלוך כדלקמן בסימן קס"ב: **[עח]** זה בצד זה - ואין מטמאין זה מזה בנגיעתן דכולם כיד אחת חשיבי כדלקמן בסימן קס"ב ס"ה ודי בזה ג"כ ברביעית לשנים ובחצי לוג לגי' וד' ובאופן השפיכה דהולך השמש ויוצק מים על כולם ומסתברא דדעה הראשונה מקלת ג"כ בזה: **[עט]** או זה ע"ג זה - ולא אמרינן דנטמאו המים מידו של ראשון דכולם כיד אחת חשיבי וכנ"ל: **[פ]** שירפו וכו' - היינו שלא ידחקו זה על זה: **[פא]** שאם נטל משמינית וכו' - ואפילו נטל שני השמינית על ידיו בקילוח אחד לא מהני דבעינן שיהיה הרביעית מכונס במקום אחד דוקא: **[פב]** של קטן - פ"י של אדם קטן: **[פג]** ואח"כ חזר השני וכו' - אראשון קאי כמו שפירשתי בבה"ל וכ"מ בלבוש: **[פד]** הרי אלו כג' בני אדם - דהא דמקילינן מרביעית אחת לשני בני אדם היינו דוקא כשנטל הראשון ב' ידיו זו אחר זו וכן השני אחריו אבל כאן שלא נטל מתחלה רק יד אחת ונטל השני ג"כ אחריו חשוב בזה כאלו כבר נטלו שני אנשים ולכן כשחוזר הראשון ליטול ידו השניה חשוב כאדם שלישי דעלמא וממילא אין די ברביעית: **[פה]** אין ידו וכו' - עד שיטיל עליה מרביעית מים:

קסא

סימן

[א] לזוהר - אקדים לזה הקדמה קצרה והוא דלענין טבילת הגוף קי"ל דצריך לזוהר שלא יהיה חציצה והיינו שלא יהיה שום דבר מודבק על הגוף בעת הטבילה דעי"ז לא יהיה אותו המקום ראוי לביאת מים ואם היה חציצה לא עלתה לה טבילה ואף דמן התורה לא הוי חציצה אלא א"כ היה החציצה על רוב בשר הגוף מדרבנן אסור אפילו אם היה החציצה על מיעוט הגוף גזירה אטו רובו אך לא אסרו חכמים אא"כ כשדרך בני אדם להקפיד עליו שישאר כך אף שעתה בעת הטבילה אין מקפיד ע"ז אבל דבר שאין דרך להקפיד אינו חוצץ אא"כ היה מכוסה רוב הגוף דאז אסור מדרבנן אפילו כשמודבק עליו דבר שאין דרך להקפיד עליו. ולענין נט"י ג"כ אף שהוא מדרבנן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא

תקון וע"כ אם יש חציצה על רוב היד דהיינו על רוב מקום הנטילה אסור אפילו אם אין דרך בני אדם להקפיד עליו ואם היה רק על מיעוט היד אינו אסור אא"כ הדרך להקפיד ע"ז ועתה נבאר דברי השו"ע. מש"כ לזהר מחציצה היינו שיסיר מהידים קודם הנטילה כל דבר שדרך בני אדם להקפיד עליו להסירו ואם נטל ידיו ואח"כ נמצא עליו דבר חוצץ בין על מיעוט היד בין על רוב היד תלינן להקל שנתהוה אח"כ אך לכתחלה ראוי שיעיין קודם נטילה אם אין עליו דבר חוצץ: **[ב]** צואה שתחת הציפורן וכו' - היינו זוהמת הצפרנים שדרך להקבץ שם אבל צואה ממש אפילו כנגד הבשר מסתברא שלא חשיב נטילה אם מצאו שנשאר שם: **[ג]** שלא כנגד הבשר - כגון אם הצפורן גדול ועודף על בשר האצבע והצואה שיש שם תחת עודף זה דרך רוב בני אדם להקפיד לנקותם משום מאוס משום הכי חוצץ וצריך להסיר אותה הזוהמא קודם הנטילה ובבצק דרך בני אדם להקפיד אפילו נגד הבשר ועיין ביו"ד קצ"ח דקחשיב שם עוד כמה דברים שחוצצים אלא דפה חשב דברים המצויים וכתב הא"ר בשם ס"ח דנכון מטעם זה שלא יגדל אדם את צפרניו: **[ד]** ורטיה - הוא מה שנותנין חלב או דונג או שאר דבר משיחה על סמרטוט להניח על הכאב [ערוך]: **[ה]** שעל בשרו - ואף דמבואר לקמן בסימן קס"ב ס"י דא"צ ליטול כלל על מקום הרטיה ומטעם דכיון שאינו יכול ליטול באותו מקום הוי כמו שנקטעה אצבעו דא"צ ליטול רק שאר מקום היד התם הלא מיירי ביש לו מכה ולכך לא חיישינן שיסיר מקום הרטיה ויגע בבשרו להאוכלין דכאיב ליה אבל הכא מיירי שאין לו מכה רק מיחוש בעלמא במקום הנטילה ואין לו צער בנטילתו ויוכל להסיר הרטיה מתי שירצה א"כ יש לחוש שיסיר הרטיה בתוך הסעודה ויגע בבשרו להאוכלין ולכך צריך להסיר הרטיה וליטול ידיו דאם יטול כשהרטיה על ידו יהיה חציצה: **[ו]** וטיט היון וכו' - פי' טיט הבורות דהוי כמו טיט היוצרים שהם נדבקים מאד ומונעים המים מלבוא תחתיהם אפילו כשהם לחים וה"ה שאר מיני טיט כשהוא יבש ונדבק בבשר חוצצין בכל זה בין ע"ג היד בין תחת הצפורן אפילו כנגד הבשר [אם לא שהיה דבר מועט כ"כ שאין דרך בני אדם להקפיד ע"ז דאז אין חוצצין בכל מקום שימצאו וה"ה בצואה ובצק כה"ג כמו שכתבתי בבה"ל] אך היכא שמלאכתו בטיט כגון העושה לבנים או קדרן וכדומה בודאי אינו חוצץ בכל מקום שימצאו כיון שאומנתו בכך ואינו מקפיד בזה וכדלקמיה בס"ב אם לא שהיה רוב מקום הנטילה מכוסה בזה: **[ז]** אבל וכו' - דין זה קאי על ריש הסעיף בעצם דין חציצה דאם נמצא שום דבר חוצץ על מיעוט היד ואין מקפיד אין לחוש ודעת הטור דאף באלו שזכר המחבר מקודם דהוא מדברים שדרך של רוב בני אדם להקפיד מ"מ אם הוא אינו מקפיד אינו חוצץ אבל דעת המ"א ושאר אחרונים דבכל אלו שזכר המחבר לא אזלינן בתריה כ"א בתר רוב בני אדם: **[ח]** במיעוטו שאינו מקפיד - ואם רוב היד מכוסה דהיינו רוב מקום הנטילה אע"פ שאין מקפיד חוצץ: **[ט]** הטיט - המ"א פירש דקאי רק על שכנגד הבשר ואפילו טיט היון והיוצרים משום דבאלו מדינות אין מקפידין ע"ז והוי כמיעוטו שאין מקפיד אבל שלא כנגד הבשר בודאי רוב בני אדם מקפידים אפילו בצואה וחוצץ אף שהוא אינו מקפיד וכדבריו העתיקו הח"א והדה"ח ויש שמקילין בצואה וסתם טיט: **[י]** מקפיד הוא -

משמע אע"פ שהרוב אינן מקפידין כיון דהוא מקפיד אזלינן בתריה וחוצץ ומ"מ נראה דהיינו דוקא בטיט היוצרים או בטיט יבש אבל בטיט לח או בעפר שתחת הצפורן כנגד הבשר שאינו נדבק כ"כ אין להחמיר ובפרט אם כל היום אין דרכו להקפיד רק כשמגיע לנטילה: **[יא]** כל דבר וכו' - היינו אם הוא במיעוטו דוקא אע"ג דכבר זכר זה המחבר בסוף סעיף הקודם כפלו כאן משום דכל הסעיף זה הוא דברי הרשב"א ממש כמובא בב"י ורצה להעתיקו בלשונו: **[יב]** והיו ידיו צבועות - ר"ל מקצת ממקום הנטילה דאלו היה רובו הא קי"ל דאפילו אינו מקפיד חוצץ אכן בסיפא לענין נשים שדרכן לצבוע ידיהן לנוי שם אפילו כל ידיהן צבועות נמי כיון שמתכוונות לעשות כן ורוצות בזה הרי הוא כגופן ממש ולא חייצי: **[יג]** אין הצבע וכו' - וכן אם הוא טבח ויש דם על ידיו אינו חוצץ וכן אם היה מוכר שומן ויש שומן על ידיו אינו חוצץ אבל אחר שהיה ממשות דברים אלו על ידיו חוצץ [אחרונים] ואם היה טבח ומוכר שומן ויש דם ושומן על ידיו ג"כ מצדד המ"א להקל דאינו חוצץ: **[יד]** שהדיו וכו' והלח אינו חוצץ - ור"ל כמו התם גבי דיו שהלח אינו חוצץ מטעם שנמחה במים ומי הנטילה מגיעין לגופו ה"ה לצבעים שהם כמו דיו דוקא שממשו עליו הא אם אין בו ממש רק חזותא של צבע בעלמא אין שייך חציצה וה"ה שחרורית שאין בה ממש אינה חוצצת [אחרונים]. ומי שכותב תדיר אפילו יש ממשות של דיו יבש על אצבעותיו אינו חוצץ דהרי אין דרכו להקפיד ע"ז [אחרונים]: **[טו]** גלדי מכה - היינו ריר היוצא מן המכה ומתיבש ונעשה גליד [רמב"ם] וי"מ דהוא שחין שנתרפא ועלה עור למעלה ויש עליו גלדי: **[טז]** אם אינו מקפיד - להסירו מעל ידיו מפני שהוא מצטער בנטילתו [כן מסיק במאמר מרדכי עיי"ש ועיין בא"ר ובש"א]: **[יז]** להסיר הטבעת - משום חציצה: **[יח]** ואפילו וכו' - ר"ל אף שהמים באים להאצבע מ"מ יש להסיר משום שאין אנו בקיאים איזה מקרי רפוי וכדלקמיה ובדיעבד עלתה לו נטילה ברפוי והוא ששפך עליה רביעית בבת אחת כמ"ש לקמן בסימן קס"ב ס"ט: **[יט]** בשעה וכו' - ומסקי האחרונים דדוקא אשה שדרכה להקפיד להסיר הטבעת בשעת מלאכה [היינו בשעת לישה] אבל איש שאין דרכו להקפיד להסירו בשעת מלאכה כי אין דרכו ללוש אין צריך להסיר אותו בשעת נטילה אפילו אם אינו רפוי רק אם יש בו אבן טוב שגם איש דרכו להקפיד להסיר בשעת נטילה שלא יתלכלך מהמים אז יש לחוש להסירו משום חציצה: **[כ]** עד הקנה וכו' - ר"ל עד סוף פיסת היד שהוא מקום חיבור היד והקנה: **[כא]** וראוי לנהוג וכו' - ר"ל אף דמדינא מי שירצה להקל כדעה שניה אין מוחין בידו דכל ספק בנט"י לקולא וכדלעיל בסימן ק"ס סעיף י"א מ"מ לכתחלה ראוי להחמיר כדעה הראשונה וכן נוהגין העולם ובספר עצי אלמוגים הוכיח שהרבה גדולי ראשונים סוברים כן ויש ליזהר מלהקל בזה עיי"ש ועיין בביאור הלכה: **[כב]** כדעת הראשון - ומשמע דבשעת הדחק שיש לו מים בצמצום יוכל לסמוך על דעת המקילין. וכתבו האחרונים דאם פיסת ידו מלוכלך מזיעה וכה"ג לכו"ע צריך ליטול עד סוף פיסת היד:

[א] הנוטל וכו' - אקדים הקדמה קצרה כפי המבואר בטור וב"י וביתר הפוסקים כדי שיתבארו אלו הסעיפים. והוא. הנה נתבאר בסימן קנ"ח דטעם נט"י הוא משום דידיים עסקניות הם ולכן גזרו עליהן טומאה אם לא שיטהרם ברביעית מים וצריך ליטול שני פעמים על ידיו דבשפיכה ראשונה מטהר ידיו אבל המים עצמם טמאים הם שנטמאו מידיהם ושפיכה שניה מטהרת אותם ונגמר טהרת הידים [אכן אם נשפך הרביעית בבת אחת על שתי ידיו או ששפך רביעית שלמה על כל יד ויד דעת רוב הפוסקים דאין צריך למים שניים וכן סתם המחבר לקמיה בסעיף ד'] ואמרו בגמרא דהנוטל צריך שיגביה ידיו שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו הידים ופירשו המפרשים דהיינו דחיישינן שמא יצאו מעט ממים הראשונים הטמאים חוץ לפרק דהוא למעלה ממקום הנטילה שהתקינו חכמים ושם אף שבאו עליהם מים שניים אינן מטהרים אותם [דמים שניים אינן מטהרין אלא במקום הנטילה אבל לא בחוץ למקומה דטומאת ידים וטהרתם הוא עד הפרק דוקא] ולכן אם אין מגביה ידיו יחזרו המים הטמאים ההם לתוך הפרק ויטמאו הידים כך פירשו רוב המפרשים ולפירושם אף אם נטל כל היד עד מקום חיבורה עם קנה הזרוע ג"כ צריך להגביה מחשש זה שיצאו חוץ לשם ויחזרו אח"כ ויש חולקין וס"ל דכשנוטל כל פיסת היד עד הקנה כמנהגנו לא חיישינן שמא יצאו המים חוץ למקום הזה ויחזרו ועיקר החשש הוא רק בשלא נטל כי אם עד קשרי אצבעותיו [דכן הוא השיעור להרבה פוסקים לעיל בסימן קס"א] דאז חיישינן שמא בעת הנטילה נשפך מעט מן הכלי לחוץ קשרי אצבעותיו דקשה לצמצם שם וממילא נטמאו שם המים ומים שניים לא הגיעו שם לטהרם וכשלא יגביהם ירדו המים הטמאים למטה על אצבעותיו ויטמאו אותם והמחבר סמך עצמו על זה להקל כדלקמיה באותו הסעיף ועיין מה שכתבנו שם במ"ב ועתה אחל לבאר זה הסימן בעז"ה: **[ב]** צריך וכו' - ובדיעבד אם לא הגביה משמע דאין מחויב ליטול שנית אם לא שנראה שיצאו מים חוץ לפרק וחזרו: **[ג]** להגביה ידיו וכו' - תיכף אחר מים שניים עד הניגוב דשמא יצאו מים ראשונים [קודם שניתן עליהם מים שניים] חוץ לפרק והם טמאים מכבר שקבלו טומאה ע"י הידים ואחר מים שניים ירדו למטה ויטמאו את הידים. וטוב ליזהר אפ"י בעת הנתינה גופא להיות ידיו בהגבהה ולדעת הרשב"א המובא בב"י צריך מדינא ליזהר בזה. והנה א"א לקיים מצות הגבהת ידיו אלא בששופך אחר על ידיו דכששופך בעצמו בע"כ ישפיל ידיו כשבא ליטול הכלי על ידו השני וכמש"כ לקמיה בס"ד עי"ש ואם אין לו אחר יטול מרביעית על כל יד דבנטל מרביעית בבת אחת א"צ להגביה ידיו וכדלקמיה ובשעת הדחק שאין לו מים כ"כ יעשה העצה המבוארת בהג"ה דהיינו שישפיל ידיו לגמרי מתחלת הנטילה עד סופה: **[ד]** ראשי אצבעותיו - היינו לדעת הפוסקים לעיל בסימן ק"ס דסגי בנטילה עד קשרי האצבעות אבל לדעת הפוסקים לעיל שם דצריך נטילה כל היד ממילא צריך להגביה ג"כ כל פיסת היד ויש שפירשו גם כונת ראשי אצבעותיו כן הוא שמגביה כולה אלא דמפרש אופן ההגבהה דהיינו שיהיו ראשי אצבעותיו למעלה והכף והזרוע למטה: **[ה]** שלא יצאו וכו' - ר"ל דשמא יצאו המים הראשונים הטמאים חוץ

לפרק וכשלא יגביהם יחזרו המים למטה ויטמאו הידים וכנ"ל: **[ו]** וה"ה אם משפילן וכו' - דכיון דהשפילן מתחלת הנטילה של מים ראשונים הלא מעיקרא לא יצאו המים כלל לחוץ לפרק: **[ז]** עד סופה - היינו עד אחר נתינת מים שניים אבל אח"כ שפיר דמי אף להגביה קודם הניגוב **[פמ"ג]**: **[ח]** רק שיזהר וכו' - ר"ל דמה דאיתא בגמרא דצריך להגביה ידיו היינו אם היה מחזיקם בהגבהה בעת נתינת מים הראשונים **[וה"ה אם היה מחזיקם בשוה]** דחיישינן שיצאו חוץ לפרק וע"כ מוכרח להחזיקם דוקא בגובה עד שעת הניגוב כדי שלא יחזרו וירדו על האצבעות אבל אם היה מחזיקם מתחלה בהשפלה הרי לא יצאו כלל לחוץ: **[ט]** הידים - וכמה אחרונים מפקפקין על עצה זו דהשפלה מטעם דכשהם מושפלין למטה אפשר שלא יגיעו המים כלל על ראשי האצבעות וע"כ טוב להגביהם אפילו בעת נתינת מים ראשונים. וכן הביא המ"א שכן הוא ג"כ ע"פ קבלה הגבהה דוקא וכן בגמרא סמכו ע"ז מקרא וינטלם וינשאם משמע דכן ראוי לנהוג והנה כהיום נהגו העולם שאין מדקדקין בזה והטעם מפני שנוטלין רביעית על כל יד ויד וגם שנוטלין עד סוף פיסת היד. ומ"מ נכון להשגיח שיבואו המים בראשי אצבעותיו ובכל הצדדין ולא כהמון עם ששופכין רק על צדי ידיהם ואינם משגיחין שיבואו המים גם על ראשי האצבעות וכל היד סביב **[אחרונים]**: **[י]** אבל אם נוטל וכו' - הטעם כתבנו לעיל באות א' עיי"ש: **[יא]** ויש חולקים בזה - וס"ל דלעולם צריך להגביה ידיו ועיין בא"ר שכתב דהעיקר כהיש חולקים הזה דהוא דעת רוב המפרשים ומ"מ בשעת הדחק כשא"א לו להגביה יש לסמוך על דעה הראשונה שסתם המחבר כוונה לקולא ובפרט שאנו נוטלין ברביעית מים וכנ"ל: **[יב]** על שתי ידיו רביעית - וכ"ש אם שפך רביעית על כל יד **[ט"ז]**: **[יג]** בפעם אחת - ואיך יצויר זה עיין לקמיה בס"ד: **[יד]** דאין שם מים טמאים - דמה דאמרין מים הראשונים טמאים ומשו"ה צריך להגביה ידיו היינו דוקא בפחות מרביעית בב"א וכדלקמיה: **[טו]** וכן המטביל ידיו - ג"כ מטעם הנ"ל דאין כאן מים טמאים: **[טז]** וכן נהגו להקל - ויותר נכון לנהוג אם יש לו מים שיטיל רביעית על כל יד ויד או יותר שיבואו המים עליהם בשופי וכנ"ל בסימן קנ"ח וממילא לא יצטרך לדקדק בהגבהתם מדינא וכנ"ל וכן מוכח מח"א **[דעל עצה זו דגי פעמים מפקפקים כמה אחרונים]**: **[יז]** קצת מהרביעית - דשיעור נט"י הוא לא פחות מרביעית מים לשתי ידיו דשופך אותה על שתי ידיו כאחת או בפני עצמו מקצת על אחת ומקצת על השניה וכמבואר לעיל בסימן ק"ס סעיף י"ג ואם היו ידיו מלוכלכות קצת ואין לו רק רביעית מצומצם יש לו ליטול קצת ממנה מקודם להסיר הלכלוך החוצץ ומ"מ לא חשבינן עי"ז לנפחת משיעור רביעית קודם נטילה דגם זה לצורך טהרת ידים הוא בא **(לבוש)** ועיין בביאור הלכה: **[יח]** הלכלוך - כמו טיט וכיו"ב דבר החוצץ בנטילה דלכלוך שאינו חוצץ אין צריך להסירו כלל קודם הנטילה: **[יט]** הם טמאים וכו' - דכן איתא במס' ידים דהנוטל ידיו צריך לשפוך שתי פעמים על ידיו **[היינו אף כשהם נקיים בלא לכלוך]** דמים הראשונים מטהרים הידים אבל הם עצמם טמאים הם שנטמאו בנגיעתם בידיהם והשניים מטהרים אותן ונגמר טהרת הידים ומיהו כתב הב"י בשם כמה פוסקים דהוא דוקא אם לא שפך הרביעית

בבת אחת על שתי ידיו אלא שפך ממנה על ידיו אחת מקצת ע"ז ומקצת ע"ז או שנחסר מהרביעית להעברת הלכלוך וכנ"ל אז צריך לשפוך שני פעמים אבל כששפך הרביעית בבת אחת על שתי ידיו וכשי"כ על כל אחת רביעית אין צריך למים שניים לטהרם דאין כאן מים טמאים וכדלקמיה: **[כ]** שלישית לטהר וכו' - והם נקראים שניים בעצם הנטילה דפעם ראשון שחשב כאן אינם עצם הנטילה אלא להעברת הלכלוך וכנ"ל. ודע דהא דמתיר המחבר לכל הג' פעמים מרביעית אחת הוא דוקא אם באו המים סביב כל היד בשיעור הנטילה עכ"פ בשתי הפעמים: **[כא]** רביעית בבת אחת - הטעם דרביעית בבת אחת עשוהו כמקוה דמטהרת וגם המים טהורים הם ולכך א"צ למים שניים וכשהיה על ידו לכלוך ודבר חוצץ דאז צריך לשפוך קצת מהרביעית להסיר הלכלוך ולא נשאר הרביעית שלמה בע"כ צריך לשניים דוקא. ודע די"א דמן הדין צריך לעולם מים שניים ואם אין לו רק רביעית ישפוך ממנה בשתי פעמים ואפילו אם נוטל רביעית בב"א או על כל יד ויד רביעית בפ"ע צריך אח"כ ג"כ מים שניים וכתב הח"א דיש לנהוג כן ליטול רביעית על כל יד וגם שניים. וכ"ז הוא רק לכתחלה אם יש לו מים מזומנים אבל לטרוח אח"ז נראה דא"צ דרוב הפוסקים הקילו בזה וכסתימת המחבר דברביעית בב"א א"צ לשניים וכן נראה דעת האחרונים: **[כב]** מים רבים - היינו אפילו רק מעט יותר מרביעית בכדי שיהיה לו להסיר הלכלוך וישאר הרביעית שלמה [מ"א]: **[כג]** צריך לשפשפם וכו' - היינו אפילו נוטל רביעית על כל יד ויד וכן במטביל ידיו: **[כד]** זו בזו - נראה שהוא כדי להעביר הלכלוך היטב והוא רק לכתחלה ולא לעיכובא ועיין בב"ח: **[כה]** מקצת ידו וכו' - שבפעם אחת לא הגיעו המים עד הפרק שהוא שיעור הנטילה [כמבואר בסימן קס"א סעיף ד' ע"ש ולכל חד וחד כדאית ליה שם] ובא להשלים הנשאר מידו אח"כ כשכבר ניגב קצת משפיכה הראשונה ולא נשאר עליה מים טופח ע"מ להטפיח: **[כו]** הנשאר מידו - אבל אם בהוספה הטיל מים על כל היד שפיר דמי: **[כז]** כמו שהיתה - וצריך ליטול מחדש על כל היד כדין נטילה ואין צריך לנגב מתחלה: **[כח]** דאין נטילה לחצאין - ר"ל דאין דרך נטילה בכך: **[כט]** טופח ע"מ להטפיח - היינו שנשאר עליה מים כ"כ שהנוגע בה ירטב ידו עד שיוכל להטפיח למקום אחר ע"כ אמרינן דלא כלתה עוד נטילה הראשונה ומצטרפין יחד דהוי כנטילה אחת: **[ל]** הרי זו טהורה - יש מאחרונים שכתבו דדוקא בדיעבד אין צריך לחזור וליטול אבל לכתחלה צריך ליטול בבת אחת כל היד ולא דוקא בשפיכה אחת אלא אפילו בשתי שפיכות כל שלא שהה בינתים כלל כשפיכה אחת דמי וע"כ אם נוטל ממי האנדפא"ס ע"י הצנור שקורין קרא"ן או הענדי"ל שפיו צר וצריך לפתחו ולסגרו בכל שפיכה ושפיכה כדי שיבואו המים מכח גברא וכדלעיל בסימן קנ"ט ס"ט מ"מ ע"י זמן קצר כזה לא מקרי הפסק. ומ"מ אם יש לו כלי אחר טוב שלא יטול מכלי כזה. ועיין מה שכתב המח"ש בסימן קנ"ט סק"ד: **[לא]** אבל בשניים וכו' - ר"ל אף שנגב מקצת היד לגמרי יוכל להוסיף על מקצת השני דאלו המים אינם באים לעצם הנטילה של הידים רק לטהר את המים הראשונים: **[לב]** שפך מים וכו' - מיירי כששפך רק מים ראשונים מקצת מהרביעית על יד אחת ושפשפה בשניה שאינה

נטולה משום שחישב שיעלה נטילה גם להשניה בשפשוף זה וה"ה אם השפשוף היה להסיר הזעה והלכלוך ממנה או סתם נגיעה בעלמא: **[לג]** לא עלתה וכו' - ליד שניה וגם יד זו נטמאת בנגיעתה בחברתה וכדלקמיה: **[לד]** נטמאו - דמים הראשונים חשובים טמאים דנטמאו בעת הנטילה בנגיעתם בידו כנ"ל בס"ב: **[לה]** וכששפשה נטמאת וכו' - וגרע ע"י טומאה זו שקבלה עתה יותר מאם לא היו ידיו נטולות כלל דמים הטמאים שבאו על ידו אף אם ישפוך עליהם כמה קבים לא יטהרו עד שינגבם מקודם כדמפרש [הרא"ש]: **[לו]** חברתה - וממילא גם היא עצמה נטמאת וצריך לנגבה ג"כ כיון שקבלו מימיה טומאה ע"י נגיעתם ביד השניה הטמאה ומים השניים אינן מטהרין אלא טומאת היד עצמה אבל לא מהטומאה שבאה עליהן ממקום אחר וממילא ה"ה כששפך מים ראשונים לשתי ידיו כל אחת בפ"ע ושפשפם זה בזה נטמאו זה מזה ולא מהני מים שניים לטהרם כדלקמיה בס"ו: **[לז]** הלכך השופך וכו' - ר"ל הואיל דנטמאת חברתה וממילא גם היא נטמאת וכנ"ל ע"כ צריך לנגב את שתי ידיו מתחלה ולחזור וליטלם כדין ובלא ניגוב לא מהני אף אם ישפוך עליהם כמה פעמים וכנ"ל: **[לח]** לפיכך הנוטל וכו' - ר"ל הואיל שבארנו שצריך ליזהר שלא ליגע יד אחת בחברתה קודם גמר הנטילה ומצוי להכשל בזה וע"כ טוב יותר שיעשה אחד מהגי' דברים דהיינו או שישפוך אחר רביעית בב"א על ידיו או שיעשה דבר זה ע"י עצמו כדלקמיה או שישפוך על כל אחת רביעית בב"א דאז נטהרו ע"י ידיו לגמרי ושוב אין נגיעתן זו בזו מקלקלין ואדרבה מצוה לכתחלה לשפשפם זו בזו אח"כ: **[לט]** עליהם - היינו על שתי ידיו כאחד דאז חשובין שניהם כי ד אחת ואינם נטמאים ע"י מה שנוגעין זה בזה בעת הנטילה וכדלקמיה בס"ה: **[מ]** ואם אין לו אחר וכו' - דכשיש אחר טוב יותר ממה שיטול בעצמו ע"י אחיזה בראשי אצבעותיו דקשה ליזהר בזה שיבואו המים על ידיו ועל ראשי אצבעותיו גופא באופן זה: **[מא]** על שתי ידיו כאחד - ר"ל וע"י די ברביעית אחת ושוב א"צ מים שניים לטהרם: **[מב]** או ישפוך על כל אחת רביעית - ר"ל שיאחוז הכלי כדרכו וישפוך על כל יד ביד בפ"ע רביעית בב"א דאם ישפוך רביעית רק על יד אחת תקבל טומאה ע"י נגיעתה בחברתה: **[מג]** ואח"כ ישפשפם - על כל הנ"ל קאי ור"ל דבאופנים אלו תו אין חשש קלקול ע"י השפשוף: **[מד]** שהשופך וכו' - ר"ל וע"י נגמרה כל טהרת הידים ושוב אין חשש כלל ע"י נגיעתם אלו באלו: **[מה]** אם נגע בהם - ואף שכבר נטל ידיו גם במים שניים או ברביעית בב"א שכבר נטהרו ידיו לגמרי כיון שנגע בהם אחר שלא נטל ידיו צריך לנגב ולחזור וליטול כראוי: **[מו]** ע"י המים - ר"ל שהמים נטמאו מנגיעתו ומטמאין הידים: **[מז]** שהם שניים - שהראשונים באים רק להסיר הלכלוך כנ"ל בס"ב: **[מח]** שלא יגע יד בחברתה - שחברתה כשאין עליה רק מים ראשונים הלא טמאים הם ומטמאין את ידו הראשונה ובדיעבד אם נגע י"א שא"צ לנגבה רק נותן אח"כ מים עליה פעם אחת דכיון שכבר היו טהורים לגמרי אע"פ שנטמאו מיד האחרת מהני מים שניים לטהרם וי"א דגם בזה צריך לנגבה כמו בנגע בהם אחר: **[מט]** א"צ לכל זה - ר"ל כמו שכתב מקודם דא"צ מים שניים

ומותר תיכף לשפשפם זה בזה אבל מ"מ יש ליזהר שלא ליגע בהם אחר שלא נטל ידיו וכנ"ל בסקמ"ה וכתב הח"א דמ"מ אם כבר בירך ענט"י ונזכר יחזור ויטול ידיו ולא יברך. כתבו האחרונים אם נטל הכלי בידו הלחה [היינו ביד הימין ששפך עליה מתחלה פעם אחת בידו השמאלית] נטמא און הכלי מהמים שיש על ידו דמים הראשונים טמאים הם ואם חזר ואחזו בידו השמאלית ליטול פעם שניה על הימין נטמא ידו עי"ז וצריך לנגבה והעצה לזה שיטיל רביעית בב"א על כל יד ויד או שישפוך מים ראשונים ושניים על כל יד ויד בפ"ע: **[נ]** שתי ידיו כאחת - אבל בנטל רק אחת ושפך ממנה על השניה אף שלא נגע בה ונתכוין מתחלה ליטול גם השניה אפ"ה טמאה וכנ"ל בסימן קנ"ט ס"ז [מ"א]: **[נא]** ואינן מטמאות זו את זו - ולעיל בסימן ק"ס ס"ג מבואר דבשעת הדחק א"צ בזה רביעית לכ"א אלא נוטל מרביעית לשנים מחצי לוג לג' ולד' רק אם הספיק לבוא על ידיהם כל שיעור הנטילה כראוי: **[נב]** נטמאו ידיו - דמים הראשונים כשהם פחותים מרביעית טמאים הם ומטמאין זה את זה וכנ"ל בס"ד: **[נג]** וליטול שתיהן כאחת - היינו אף ברביעית אחת סגי בזה וכנ"ל בסעיף ד' וה': **[נד]** וכ"ש ליזהר וכו' - ומשמע מלשון זה דאף בזה הוי הדין דאם נגע צריך לנגב ולחזור וליטול וכ"כ הלבוש ועיין לעיל בסקמ"ח שיש דעות בפוסקים בזה: **[נה]** אם שפסף וכו' - היינו אף ששפך עליהם רביעית בב"א או שכבר שפך מים שניים על שתי ידיו דאין מטמאין זה מזה מ"מ אם יגע למעלה ממקום שהגיעו המים יטמאו בנגיעתן: **[נו]** חוץ ממקום וכו' - מיירי שנטל המים רק עד קשרי אצבעותיו דיצא ידי נטילה להרבה פוסקים כמבואר בסימן קס"א ולמעלה משם אף דאינו חייב ליטול שם לנטילת חולין מ"מ מקום טומאה הוא [דלתרומה צריך ליטול גם שם] ולכן מטמא ידו הלחה בנגיעתה שם אבל אם נטל המים עד חיבור קנה היד עם הזרוע אין לחוש בהנגיעה למעלה דשם אין מקום טומאה לכל הפוסקים [ב"י וש"פ]. ודע דכל מה שצריך ליזהר שלא ליגע למעלה ממקום שהגיעו המים הוא רק בעוד ידיו לחות דאח"כ כשכבר נגב ידו א"צ ליזהר בזה כלל ואף אם נתלחלו אח"כ לית לן בה כיון שכבר טיהר ידיו ונגבן: **[נז]** נטל ידו אחת וכו' - אפרש כלל ענין של סעיף זה. הנה מבואר לעיל בסעיף ב' דהנוטל ידיו צריך לשפוך מים ראשונים ושניים והראשונים מטהרים הידים והם עצמן טמאים והשניים מטהרים אותן ורק בשפך רביעית בבת אחת על ידיו א"צ לשניים לרוב הפוסקים וכתב כאן המחבר דאם נטל רק מים ראשונים לבד ובפחות מרביעית דהמים טמאים הם אם קנח אותם נטהרו ידיו אף בלא מים שניים כיון שידו עצמו נטהרה במים ראשונים לבד ורק אם חזר ונגע במי הקינוח נטמאו ידיו מהם ועיין בבה"ל שבארנו דהיינו בדיעבד אבל לכתחלה צריך לשניים דוקא: **[נח]** בראשו - בשערות שבראשו ואף דאם נגע בזיעה צריך נטילה שנית כדלקמן בסימן קס"ד שאני הכא שאינו מחכך בין השערות מקום הזיעה אלא מקנח ידיו מלמעלה וכמו שמפרש המציין ברמ"א: **[נט]** טמאה - וכגון שלא נטל עליה רק מים ראשונים ופחות מרביעית דאז המים טמאים הם וכנ"ל: **[ס]** מטהרים בשפשוף - ר"ל דאלו לא חזר ונגע באלה המים היה נטהר ידו לגמרי בהקינוח לבד בלא

מים שניים דהלא קינח המים טמאים שעליו השתא דחזר ונגע גרע: **[סא]** גרע - וצריך לנגב ולחזור וליטול כראוי וכמבואר בסעיפים הקודמים: **[סב]** צריך לזהר וכו' - ואם אינו נזהר ונמצא אחר הנטילה של השניים צרור או קיסם ידיו טמאות וצריך לנגבן ולחזור וליטול ראשונים ושניים כדין אך אם הסיר הצרור אחר מים הראשונים ושפך אח"כ השניים [או שבהדחת השניים הודחו הצרור והקיסם] יש לעיין בדבר דאולי מהני ומצאתי בפמ"ג ובביאורי הגאון מהר"מ בנעט על המרדכי שמסתפקים בזה ע"ש: **[סג]** שלא ישאר וכו' - ואף כשהם רפויים וראוי לביאת מים תחתיהם דהפסול בזה לאו משום חציצה אלא כדמפרש: **[סד]** או שום דבר אחר - עיין במ"א וש"א דאפילו דבר שברייתו מן המים כגון יבחושין אדומים או שלג וברד כשלא ריסקן דינם כצרור וקיסם אמנם הפמ"ג מסתפק לענין שלג וברד שלא לפסול אם נמצא על ידו אחר הנטילה ועיין בבה"ל מה שכתבנו בזה. ודע דלדין דרגילין ליטול ברביעית על כל יד ויד לית לן נפקותא בכל זה וכדלקמיה: **[סה]** שאין מים מטהרין וכו' - ר"ל דטעם הפסול בזה הוא משום שמים שעל הצרור נטמאו מחמת ידיו וחוזרין ומטמאין הידים והמים השניים ששופך לא מהני דאינם מטהרין אלא המים שעל היד ולא שעל הצרור: **[סו]** ואם שופך רביעית וכו' - כנ"ל בס"ח: **[סז]** ורטיה - עיין סימן קס"א סק"ד במ"ב: **[סח]** די לו וכו' - מיירי שאינו יכול להסירה מחמת כאב המכה וכמו שכתבנו שם לעיל במ"ב סק"ה ע"ש ולכך די לו ואין זו נטילה לחצאין כיון שאינו יכול ליטול חציה השני דומה למי שנקטע אצבעו שנוטל שאר היד: **[סט]** שאר היד - ואם אינו יכול ליטול ידיו כלל מחמת חולי יכרוך ידיו במפה: **[ע]** שלא יגע ברטיה - צ"ל שלא יגעו המים ברטיה [פמ"ג] והיינו דכל שנשפך מים ראשונים קצת על הרטיה אין מים שניים יכולים לטהרם וחוזרים אח"כ המים שעל הרטיה על היד ומטמאים אותם וכמו בס"ח לעיל לענין צרור וקיסם וזהו שסיים המחבר שלא יחזרו וכו': **[עא]** או ישפוך רביעית וכו' שאז לא נטמאו - ר"ל ואפילו אם יחזרו המים אח"כ אין חשש בדבר וכתבו האחרונים דעצה זו יפה יותר מאופן הראשון דא"א להזהר ולשפוך ממש סמוך למקום הרטיה ועל הרטיה לא יגיעו המים. עוד כתבו דטוב לכרוך על הרטיה אחר הנטילה כשבא לאכול בסמרטוט לבן ונקי לכסות זוהמת הרטיה. כתבו האחרונים אם נפלה הרטיה בתוך הסעודה צריך ליטול שנית כדין מפה [באופן המבואר לקמן סימן קס"ג דמותר בזה] שאם הסיר המפה אסור לאכול כן בזה: **[עב]** נוטלים מים ראשונים וכו' - דהיינו מים שלפני המזון ולאפוקי מים אחרונים וכדלקמן סימן קפ"א ס"ב:

קסג

סימן

[א] אם אין מים וכו' - כתב בים של שלמה דאותן שנוטלין ידיהם בלחות העשבים כשאין להם מים עבירה היא בידם שמזלזלין בנט"י וגם ברכתן לבטלה היא שאין זה נטילה כל עיקר [והביאו הפמ"ג]: **[ב]** מצויים וכו' -

אבל כשמים מצויים אסור אף במפה דילמא אתי למינגע: **[ג]** לפניו ברחוק יותר וכו' - ר"ל כשהולך בדרך ומשער שלא ימצא מים אף ברחוק יותר מארבעה מילין והוא רוצה לאכול אז התירו לו לאכול ע"י כריכת מפה על ידיו אבל אם הוא משער ששיג מים תיכף אחר ד' מילין מחוייב להמתין עד שיבוא לשם ולאחריו דיש לו טרחא לחזור מדרכו סגי בשיעור מיל כשמשער שלא ימצא בו מים מותר ע"י מפה. וכתבו האחרונים דה"ה אם מסופק שמא לא ימצא מים לפניו בשיעור ד' מילין ולאחריו מיל והוא תאב לאכול מותר ג"כ ע"י מפה ושומרי גנות ופרדסין כשצריכין לילך אחר מים אינם מחוייבין אלא פחות ממיל כמו מלאחריו משום שאינם יכולים לעזוב שמירתן. והח"א ושאר אחרונים הסכימו דכל היושב בביתו ג"כ אינו מחוייב לטרוח אחר מים אלא פחות ממיל כמו מלאחריו דרק לפניו בדרך שהולך בלא"ה לשם הצריכהו להמתין עד ד' מילין: **[ד]** יטול ידיו וכו' - צ"ל ילוט ור"ל שכורך ידיו [מאמר מרדכי]: **[ה]** במפה - או בשום דבר [גמרא] ועיין בביאור הלכה דלדעת המחבר מסתברא דצריך לכרוך שתי ידיו דוקא דאף שאוכל באחת שמא יגע בחברתה אמנם לדעת רמ"א יש להקל בזה וצ"ע: **[ו]** במשקה - דגם בזה הצריכו נטילה כדלעיל בסימן קנ"ח ועיין מה שכתבנו שם במ"ב. כתב הא"ר דבמקום שאין לו מפה מותר אף בלא מפה כיון דאין יכול להשיג מים בשיעור זה אך באמת הוא דבר שאינו מצוי דאטו בגברי ערטילאי עסקינן דלית ליה שום סודר שיהיה יכול לכרוך ידיו בו ובודאי מחוייב לעשות כן דהערוך דמצריך מפה לאו יחידאה הוא דגם הר"ח בפירושו על פסחים [שזכינו עתה לאורו] בדף מ"ז כתב בהדיא כן: **[ז]** ע"י כף - האחרונים נתקשו בזה דמנ"ל לרמ"א דין זה ושאינו מפה שידו מכוסה משא"כ בזה שידו מגולה חיישינן טפי דילמא אתי למינגע ובא"ר יישבו בדוחק ע"ש וע"כ נראה דאם יש לו מפה יכרוך במפה דוקא: **[ח]** אינו צריך נט"י - אע"פ שנוגע בהמאכל דלא תקנו רבנן נטילה אלא להאוכל בלבד: **[ט]** אע"פ וכו' - דלא פלוג רבנן באוכל בין נוגע לאינו נוגע [לבוש]: **[י]** וה"ה לאוכל במגרפה - דלא עדיף מאוכל מחמת מאכיל דצריך נטילה: **[יא]** למי שלא נטל ידיו - דוקא בידוע שלא נטל אבל בספק מותר [כן הוא לפי מה שציידד המ"א בסימן קס"ט סק"ה ע"ש] ובפרט דלעני בתורת צדקה בודאי אין להחמיר בספק ע"ש בס"ב. ומ"מ טוב דכשנותן לעני שלא קים ליה בגויה לאכול שיאמר קום נטול ירך [א"ה]: **[יב]** משום לפני עור - דהיינו בלחם של המאכיל דבלחם של האוכל ויוכל לקחת בעצמו אין כאן לפני עור מ"מ כתבו האחרונים דאסור גם בזה משום דאסור לסייע ידי עוברי עבירה ועיין בפמ"ג:

קסד

סימן

[א] ומתנה עליהם - בפיו או עכ"פ שיכוין בלבו שיעלה לו נטילה זו לכל האכילות שיאכל בכל היום. וצריך ליזהר שתהיה הנטילה בהכשר כל הדברים הנצרכים לנט"י לאכילה כגון בכלי שלם ובכח גברא ובמים שלא נשתנו מראיהן ושלא נעשה בהן מלאכה וכמבואר בסימנים הקודמים אף

דבנט"י שחרית אין קפידא כ"כ בכל אלו הדברים כמבואר בסימן ד' זה כיון שהוא לאכילה שאני: **[ב]** אפילו שלא בשעת הדחק - ויש מן הפוסקים שכתבו דאין להקל בזה כ"א בשעת הדחק כגון שהולך בדרך וירא שלא ימצא שם מים וכן כשיושב בעגלה עם עו"ג ואין ממתנין עליו כשירד ויחפש אחר מים חשיב שעת הדחק אף שהוא יודע שיש מים בדרך ההיא ומהני כשנוטל שחרית ומתנה ועיין לקמיה סוף סק"ד מש"כ בזה: **[ג]** שלא יסיח דעתו - משמירת ידיו שלא יגעו במקום הטינופת [וזהו שכתב הרמ"א ולא יטנפם הוא פירוש דברי המחבר והאי ולא ר"ל שלא] ואפ"ה אף שידינו נקיות הצריכו ג"כ להתנות מקודם שיהיה עולה לו הנטילה לאכילה משום דנט"י בעי כונה לאכילה ולהפוסקים דלנטילה לא בעי כונה כמבואר בסימן קנ"ט ס"י"ב י"ל דלהכי צריך תנאי דכיון דלכל היום הוא אין סומכין על שמירתו שמא ישכח ולא אדעתיה אא"כ התנה דאז נותן לב להזהר יותר: **[ד]** ולא יטנפם - טינוף הפוסל בנטילה הוא רק מצואה או זיעה כל שהוא ואפילו רק נגע במקומות המכוסים בגופו וכדלקמיה בס"ב אבל טינוף עפר וטיט בעלמא אינו פוסל הנטילה. כתבו הפוסקים דאם הכניס ידיו בבתי ידים מיד אחר הנטילה ולא הוציאן מועיל דתו ליכא חשש היסח הדעת דבודאי נשמרו ידיו. כתבו השכנה"ג וא"ר שהאידינא נהוג עלמא שלא להתנות משום שאינן יכולין ליזהר שלא יסיחו דעתם משמירת הידים לכך מנעו התנאי מכל וכל [והעתיקם גם בדה"ח] ומ"מ נראה דהכל לפי ערך הדחק דבדחק גדול יש לסמוך על התנאי אף עכשיו ורק שצריך זהירות וזריזות יתירה לשמירת ידים ולכן יניח ידיו בבתי ידים וגם מ"מ אם יזדמן לו מים יטלם פעם שנית וכדלקמיה וכ"כ בח"א: **[ה]** ואם מים מצוים - טעם הדבר דיש דעות בפוסקים שסוברין דאפילו אם נקל ליטול בשחרית שלא בשעת הדחק היינו שלא היה שעת הדחק לגמרי אבל מ"מ אין מים מצוים סמוך לו שהוא צריך לטרוח אחריהם ולהשיגם אבל אם מצוים בסמוך לו בזה לא מקילינן כלל והמחבר חש לכתחלה לדעה זו ולכך כתב שטוב לחזור וליטול: **[ו]** שאינה צורך אכילה - דלאו דוקא בנט"י שחרית כשקם יכול להתנות דה"ה בכל נטילה שאינה לצורך אכילה אף באמצע היום כגון שנטל ידיו כשיצא מבהכ"ס או שנטל לדבר שטיבולו במשקה והתנה עליהם שיעלה לו הנטילה לאכילה שיאכל אחר זמן דכיון שנטל לד"א ושלא בשעת אכילה לא חשו בה מה שאין הסעודה סמוך להנטילה: **[ז]** לא מהני תנאי - ר"ל שאם נוטל ידיו לאכול ומתנה שיעשה דבר אחר קודם שיאכל סעודה זו עצמו זה לא מהני דהא בעינן תיכף לנטילה סעודה עכ"פ לכתחלה כמסקנת המחבר בסימן קס"ו. מיהו אם נטל לצורך אכילה והתנה שיעלה לו גם לאכילה שניה שיאכל באותו יום ושמר ידיו ג"כ מהני דלא גרע מנטל לד"א כיון דאכילה שניה אין עכשיו זמנה: **[ח]** ונזכר שנגע - וה"ה אם הסיח דעתו משמירתו צריך ליטול כמ"ש סימן ק"ע ס"א [מ"א] ועיי"ש במ"ב מה שכתבנו בזה ואם נגע בעוד הפרוסה בפיו אסור לבלוע עד שיטול ידיו [מ"א]: **[ט]** ומקומות המכוסים - ר"ל בשארי מקומות המכוסים שבגופו יש בהם זיעה ולאפוקי במקומות המגולים כגון פניו ומקום המגולה שבזרועותיו אין קפידא וכמבואר בסימן ד' סכ"א ועיי"ש במ"ב

דינים השייכים לעניינינו: **[י]** או שחיכך בראשו - אבל אם לא חיכך אלא שנגע בשערותיו א"צ נטילה ואפילו אם קינח בהם וכנ"ל בסימן קס"ב סקנ"ח במ"ב: **[יא]** ובמקומות המטונפים - צ"ל במקומות בלא וי"ו ומה שכתב שיש בהם הוא טעם לכל הנ"ל: **[יב]** צריך לחזור וליטול - וכ"ש אם נגע במקום הטינופת ממש או עשה צרכיו או אפילו הטיל מי רגלים ושפשף בידיו כדלקמן בסימן ק"ע: **[יג]** ויברך ענט"י - ורש"ל חולק וס"ל דא"צ לברך מחמת נגיעתו באמצע סעודה בזיעה ואפילו בעשה צרכיו באמצע סעודתו ג"כ ס"ל דא"צ לברך אא"כ הלך והפליג באמצע סעודתו. והנה יש הרבה דעות באחרונים אם יש לנהוג למעשה כמותו ועיין בבה"ל שהכרענו דבעשה צרכיו או שנגע במקום מטונף ממש או שהלך והפליג צריך נט"י בברכה אבל אם נגע במקום המכוסה סתם או שהשתין אף שפשף צריך נט"י כדן אבל לא יברך ע"ש:

קסה

סימן

[א] העושה צרכיו - כתב בשל"ה דכל אדם יבדוק עצמו לפנות קודם הנטילה וכ"כ בספר סדר היום [א"ה]: **[ב]** יטול שתי פעמים וכו' - דאם יטול פ"א ויברך מתחלה אשר יצר ואח"כ על נט"י הוי הפסק בין הנטילה לברכתה ואם יברך מתחלה ענט"י ואח"כ אשר יצר הוי הפסק בין ברכת נטילה להמוציא ולהניח מלברך ברכת אשר יצר עד אחר ברכת המוציא ג"כ אין נכון שחיובה חל עליו מיד כשעשה צרכיו ואין לאחרה כ"כ וכתבו האחרונים דצריך ליזהר שלא ליטול בפעם הראשון נטילה גמורה ורק מעט משום נקיות דאל"ה הרי נטהרו ידיו בפעם הראשון ואין שייך לברך עוד על נטילה שניה וכנ"ל בסימן קנ"ח ס"ז. ודע דיש כמה פוסקים שס"ל דאשר יצר לא הוי הפסק בין ברכת נטילה להמוציא משום דהכל לצורך טהרת ידים והוי כמו גביל לתורא בסימן קס"ז וע"כ אם בדיעבד נטל נטילה אחת כדן לשם נטילה לאכילה יברך מתחלה ענט"י ואח"כ אשר יצר דיש לסמוך על הפוסקים אלו וה"ה לכתחלה אם היה קשה לו ליטול שתי נטילות מדוחק מים וכי"ב יטול אחת ויברך ענט"י ואח"כ א"י = אשר יצר =. כתב מ"א דהעושה צרכיו באמצע הסעודה לכו"ע נוטל רק פ"א ומברך ענט"י ואח"כ אשר יצר כיון דאין צריך לברך המוציא כדלקמן בסימן קע"ח א"כ אין כאן הפסק ועיין מש"כ בסי' קס"ד ס"ב במ"ב: **[ג]** לאחר ששפך וכו' - ר"ל דאומר ברכת אשר יצר קודם שהגיע זמן ברכת ענט"י היינו לאחר ששפך רק פעם אחת על ידיו בפחות מרביעית ושפשף ידיו זו בזו דעדיין לא נגמר הנטילה ואח"כ שופך פעם שניה על ידיו לטהר המים הראשונים ואז מברך ענט"י ומנגבן. ואף דמבואר לעיל בסימן קס"ב דהמשפשף ידיו אחר מים ראשונים נטמאו ידיו זה מזה ואין מועיל אח"כ המים שניים י"ל דהכא מיירי שנשפך על שתי ידיו כאחת דאז חשיבי כיד אחת ומותר לשפשפם וכדלעיל בסימן קס"ב סעיף ה' וכתבו האחרונים דלדין דנהיגן ליטול רביעית בב"א על כל יד ויד א"כ נגמר תיכף טהרת ידים וראוי לברך ענט"י וא"כ ברכת

אשר יצר הוי הפסק בין נטילה לברכה ויותר טוב לעשות כאופן הראשון המוזכר בשו"ע ועיין מה שכתבנו לעיל בס"ק ב' : [ד] הגדול נוטל וכו' - דכן הוא כבודו : [ה] והרא"ש היה רגיל וכו' - ס"ל דשאני בזמן התלמוד שהיה לכל אחד מהמסובין שלחן בפ"ע והיה אוכל מיד שנטל ידיו אבל עכשיו ששלחן אחד לכל ומתחילין לאכול ביחד [דהיינו שלאחר שנטלו כולם ידיהם הגדול מברך ומוציא כולם בברכתו] טוב יותר ליטול באחרונה כדי שלא יבוא לידי הפסק ודיבור בינתים. והנה המחבר בסימן קס"ו הסכים דטוב ליזהר מלהפסיק ומלדבר [ועיי"ש במ"ב] וכן נהגו כל העולם להחמיר בזה ואפילו בשהיה הרבה מחמירין וכדברי הרמ"א שם וא"כ בסעודות גדולות שיש הרבה מסובין אם ימתינו כל המסובין עד שיטול הגדול ישהו הרבה מאד וגם יבואו לידי דיבור בינתים וע"כ מן הנכון שהגדול יטול תחלה כבזמן הש"ס ולא יוציאם בברכת המוציא אלא יברך לעצמו וכן כאו"א מן המסובין יטלו ידיהם ויברך כאו"א לעצמו ולא יצטרכו לשהות כלל : [ו] שלא להפסיק - היינו בשהיה מרובה וכדלקמן בס"י קס"ו : [ז] ושלא לדבר - היינו אפילו שיחה מועטת :

הלכות בציעת הפת

סימן קסו

[א] שא"צ ליזהר וכו' - דמה דאמרינן בש"ס [ברכות נ"א] תיכף לנט"י סעודה ס"ל דהיינו שלא יתעסק בינתים באיזה עסק או מעשה עד שיסיח דעתו או בשיחה הרבה דמביא לידי היסח הדעת [אפילו אם היה בד"ת] אבל אם יושב בטל ואינו עושה בינתים שום מעשה אף ששוהה הרבה או אפילו משיח מעט אין לחוש כיון שהשלחן ערוך לפניו ודעתו לאכול מיד לא מסיח דעתו : **[ב]** וי"א שצריך ליזהר - אפילו בשהיה לחוד כדלקמיה וכ"ש שלא לדבר בינתים אפילו שיחה מועטת ואפי' בד"ת חשיב הפסק לדידהו וצריך ליזהר לבד מהדברים שהם לצורך סעודה דמותר להפסיק לכו"ע : **[ג]** וטוב ליזהר - כתבו הספרים בשם הזוה"ק שמצוה לאדם שיתפלל בכל יום על מזונו קודם האכילה. ואם שכח להתפלל עד אחר שנטל ידיו לאכילה יש מצדדים שיכול לומר תפלה זו אחר הנטילה דלא חשיב הפסק דהוי קצת כצורך סעודה [ויש שנהגו לכתחלה לומר מזמור ה' רועי בין נטילה להמוציא] ויותר נכון שיאמרנו אחר אכילת ברכת המוציא וכ"כ א"ר בשם של"ה : **[ד]** ואם שהה וכו' - היינו משעה שנגב ידיו עד ברכת המוציא : **[ה]** כדי הילוך כ"ב אמה - שבשיעור זה נקרא הפסק אפילו ביושב במקומו [ואם הולך מביתו לבית אחר יש שמחמירין אפילו בהליכה מועטת] ומשמע

מאחרונים דבשלא לצורך אין לשהות כלל בינתים אלא יברך המוציא מיד אחר הניגוב: [\[ו\]](#) מקרי הפסק - ולא מקרי תיכף וא"כ לפי מה שפסק המחבר דטוב ליזהר לתכוף נטילה לסעודה יש ליזהר גם מלשהות בינתים שיעור כזה. ודע דעיקר דין תכיפה המוזכר בסימן זה הוא רק מצוה לכתחלה אבל בדיעבד אפילו שהה הרבה או הפסיק בינתים אין צריך לחזור וליטול ידיו כל שלא הסיח דעתו בינתים משמירת ידיו:

קסז

סימן

[\[א\]](#) בוצע בפת במקום וכו' - היינו לאחר שנטל ידיו לאכילה ורוצה לברך על הלחם ולאכול הוא בוצע לכבוד הברכה במקום שנאפה היטב דהיינו במקום הקשה ולא במקום הרך באמצעיתו: [\[ב\]](#) ובפת דידן - עיין בביאור הגר"א שמפקפק על לשון דידן דה"ה בתנורים שלהן שמדבקין הפת בצדי התנור ג"כ דינא הכי ועיין בבה"ל: [\[ג\]](#) בצד הפת - דבגמרא איתא [לחד גירסא] שבוצע ממקום שמתחיל הפת לקרום ולהתבשל ויש מפוסקים שס"ל דהוא צד העליון מהפת שהוא נגד אויר התנור וי"א שצד התחתון מתבשל תחלה שמונח על קרקעית התנור לכן צריך לחתוך מן הצד מהעליון והתחתון ויצא ידי שניהם. י"א שטוב שיחתוך בצד שהוא כנגד צד המתבקע כי בזה הצד התחיל לאפות ונדחקה העיסה עד שנתבקע הצד שכנגדו. בפרוסה יכול לבצוע במקום שנפרס וא"צ לבצוע במקום השלם רק שצריך לחתוך מצד העליון והתחתון [פמ"ג]. היכא שנשרף הככר במקום אחד או שנדבק בעפר אין לחתוך במקום ההוא לברכת המוציא: [\[ד\]](#) ויחתוך וכו' וצריך וכו' - האי וצריך הוא פירוש למה שכתב בתחלה ויחתוך וביאור הענין הוא דמדינא מברך ואח"כ פורס הככר כדי שתהיה כל הברכה אפת שלמה שהוא דרך כבוד לברכה אך כדי שלא יהיה שיהוי רב בין הברכה לאכילה ויראה כהפסקה כתבו הפוסקים דטוב לכתחלה שיחתוך מעט בככר קודם שמתחיל הברכה [ושיעור החיתוך יהיה מעט כדלקמיה] ויברך ואח"כ גומר להפריד הפרוסה מן הפת: [\[ה\]](#) מעט - ואפילו בפרוסה לא יחתוך לגמרי קודם הברכה כדי שיהיה נראה יותר גדולה: [\[ו\]](#) שאם לא כן וכו' - ר"ל שאם יחתוך כ"כ בהככר עד כדי שיעור שאם יאחז בפרוסה לא יעלה הככר עמו וישבר לחצאין נחשב כפרוס ומובדל מהככר ואע"ג שאם יאחז בהככר יעלה ממילא הפרוסה עמו לא מקרי שלם עי"ז: [\[ז\]](#) ויניחנה וכו' - הוא חוזר למה שכתב מתחלה ויחתוך פרוסת הבציעה: [\[ח\]](#) קטנה - היינו קטנה מכזית [לבוש] ועיין בביאור הגר"א ובא"ר: [\[ט\]](#) יותר מכביצה - היינו אם פורסה כדי לאכול תיכף ממנה גופא אבל אין בכלל זה מה שפורסין חתיכה גדולה מהככר ואח"כ חותך מן אותה פרוסה גופא חתיכה להמוציא דבזה לא מיחזי כרעבתנותא וכמבואר לקמן בסוף סימן זה בט"ז עי"ש: [\[י\]](#) ובשבת - וה"ה ביו"ט מפני שצריך לברך על לחם משנה חיישינן שמא תשבר כולה קודם הברכה או עכ"פ שמא יחתוך כ"כ בעומק שכשיאחז בפרוסה לא יעלה הככר עמו והוי כפרוס לגמרי ואנן לחם משנה בעינן וע"כ טוב יותר שלא יחתוך כלל ואף

דע"י יצטרך ע"י החתיכה לשהות קצת בין הברכה לאכילה לא חשיבא הפסק כיון דהוא צורך אכילה אלא דבחול מחמרינן לעשות ע"צ היותר טוב: **[יא]** אינו מזיק - ר"ל שלא הפסיד ע"י הלחם משנה שכל שאוחז בפרוסה ושאר הככר עולה עמו הוי כשלם: **[יב]** אבל בשבת וכו' - פי' דבשבת לא מחזי כרעבתנותא דמשום חבוב סעודת שבת הוא עושה להרבות בסעודה: **[יג]** או שאוכל וכו' - ר"ל אפילו בחול: **[יד]** מן הפרוסה - פי' שעיקר המצוה לכתחלה כשמוציא אחרים ידי חובתן לתת לחם מהפרוסה שחתך לכל אחד ואחד מהם ולא מן הלחם הנשאר וצריך לזהר בזה בסעודה גדולה [אם אחד מוציא את כולם בברכתו] שיחתוך בציעת המוציא כ"כ גדולה שיפסיק לחלק ממנה המוציא לכל המסובין: **[טו]** לכל אחד כזית - כדי שלא יהיה נראה כצר עין וכנ"ל בסוף הסעיף [ובד"מ איתא כזית או פחות מעט] וי"א עוד דבלאו האי טעמא ג"כ טוב הוא לכתחלה שיאכל אדם כזית בעת ברכת המוציא: **[טז]** המוציא - בה"א קודם המ"ם ואם בירך מוציא יצא: **[יז]** ואם רבים מסובים - ר"ל אם המסובים רוצים לצאת בברכתו: **[יח]** יכוונו לבם - משום דכיון דרוצה לצאת בברכת חברו צריך ליתן דעתו לשמוע ואז הו"ל כל תיבה ששומע מפי המברך כאלו אמר בעצמו: **[יט]** ויענו אמן - דע"י העניה שמאמת הדבר אז נחשב כאלו הוא מברך בעצמו ומ"מ בדיעבד אינו מעכב כדלקמן בסימן ר"יג ס"ב ע"ש: **[כ]** והמברך יכוין וכו' - דענית אמן ג"כ מכלל הברכה היא ואע"ג דהוא בירך כבר בעצמו מ"מ ע"י שעונים אמן עליה הברכה חשובה יותר ולכך נכון לכתחלה לכוין לצאת בענית אמן שעונה העונה ועיין בה"ל: **[כא]** יתן ריוח - היינו שיפסיק מעט כדי שלא יבלע תחת לשונו אחת מהממין וכן בין שאר שתי אותיות ששוות בהברכות: **[כב]** קודם שיתפוס - שאין מברכין על המצות אלא סמוך לעשייתן כשהמצוה בידו לעשותה ולא קודם לכן ובדיעבד אם בירך ואח"כ נטלו בידו ג"כ אין צריך לחזור ולברך וכדלקמן בסימן ר"יו ס"ה ע"ש ובמ"ב: **[כג]** יתן שתי ידיו - היינו דטוב לעשות כן. ואם הוא לבוש בבתי ידים נכון שיסירם בשעת הברכה. כתבו האחרונים כשיאמר השם יגביה הככר ובשבת שמברכין על שתיים יגביה שתיים: **[כד]** התלויות בפת - כי עשר מצות אדם עושה עד שלא יאכל פרוסת פת [ירושלמי ספ"ק דחלה] בשעת החרישה לא תחרוש בשור ובחמור יחדו בשעת הזריעה שדך לא תזרע כלאים בשעת דישה לא תחסום שור בדישו. לקט שכחה ופיאה תרומה ומעשר ראשון ושני וחלה: **[כה]** לא יבצע וכו' - וממילא צריך לזהר מלהתחיל לברך הברכה ואם בירך צריך להמתין קצת מלאכול עד שיביאו המלח: **[כו]** לפניו - ואם רבים המסובים צריך להמתין מלברך עד שיביאו לפני כל אחד ואחד לפי שהוא מוציא אותם בברכתו וצריכין לטעום מיד אחר הברכה: **[כז]** מלח או לפתן - כדי שתהא נאכלת בטעם משום כבוד הברכה ועוד כדי שלא יצטרך אח"כ להפסיק בין ברכה לאכילה לבקש מלח ותבלין דאסור לכתחלה ואפילו אם יתאחר קצת עד שיביאו ג"כ נכון להמתין מלברך. ומש"כ נקיה כגון פת חטים וכה"ג: **[כח]** פת חריבה וכו' - דאין בזה משום כבוד ברכה הואיל דאין דעתו לאכול כלל בסעודה זו מלח ותבלין וגם לטעם השני משום הפסק ג"כ לא

שייך בזה דהא אין דעתו כלל לבקש אח"כ מלח ותבלין: **[כט]** א"צ להמתין - ומ"מ אם רוצה להמתין קודם הברכה עד שיביאו לפניו מלח ותבלין הרשות בידו ואין לחוש להפסק בין נטילה להמוציא כיון שהוא צורך סעודה [מ"א וש"א]: **[ל]** דומה למזבח - כמו שאחז"ל [ברכות נ"ה] בזמן שבהמ"ק קיים המזבח מכפר על האדם עכשיו שלחנו של אדם [שנותן מלחמו לדל] מכפר עליו דכתיב וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה': **[לא]** והאכילה - שאדם אוכל לחזק כחותיו ועייז יהיה בריא וחזק לעבודת ה': **[לב]** והוא מגין - דאיתא במדרש כשישראל יושבין וממתינין זה את זה עד שיטלו ידיהם והם בלא מצות השטן מקטרג עליהם וברית מלח מגין עליהם: **[לג]** וע"ל סוף סי' ק"ע - פי' אע"ג דמבואר שם דלדידן דפת שלנו הוא במלח אין אנו נוהגין באכילת מלח אחר הסעודה מ"מ מצוה להניחו על השלחן וכתבו המקובלים לטבול פרוסת המוציא במלח ג"פ: **[לד]** יאכל מיד - דלכתחלה אסור להפסיק בשתיקה יותר מכדי דיבור כדלקמן בסי' ר"ו סי' ע"ש: **[לה]** ולא ישיח - עד שיכלה ללעוס קצת מהפרוסה ויבלענו כיון דפסק השו"ע לקמן בסוף סימן ר"י דבטועם לבד אם לא בלע א"צ ברכה א"כ עיקר הברכה על הבליעה [וכן אם רבים המסובין וכל אחד יש לו ככר ומברך לעצמו לא יענה אמן על ברכתו של חברו קודם שיטעום הוא על ברכתו] ומ"מ אם עבר ושח בעודו לועס קודם שבלע הפרוסה בדברים שאינו מצרכי סעודה צ"ע אם צריך לחזור ולברך [ובח"א כלל מ"ט מצדד דאפילו לא בלע רק הטעם שמצץ בפיו מן הלעיסה א"צ לחזור ולברך] אמנם א"צ שיאכל דוקא שיעור כזית קודם שידבר דאפילו אם אכל רק פחות מכזית אחר הברכה חשיבא אכילה לענין זה דמותר לדבר אח"כ אם הוא צריך לכך ושלא במקום הדחק טוב שיאכל מתחלה שיעור כזית: **[לו]** ואם שח - אפילו תיבה אחת: **[לז]** מענין דברים - ואפילו הפסיק בדברים שאינו לצורך פרוסת המוציא רק מעניני צרכי סעודה ואפילו דיבר להביא הכלים שהן לצורך הסעודה לא הוי הפסק: **[לח]** שבירך על הפת וכו' - ואפילו פת שלנו דנקה ומתובל בתבלין דפסק השו"ע לעיל דא"צ להמתין עד שיביאו מלח ולפתן מ"מ כיון שהוא חפץ לאכול הפת ע"י טיבול במלח ולפת ה"ז מעניני סעודה: **[לט]** תנו לפלוני לאכול - בין עני ובין עשיר ואפילו לא אמר שיתנו לו מפרוסת המוציא אלא אמר לב"ב שיתנו לו ככר שיברך בעצמו מ"מ מעניני סעודה הוא: **[מ]** מאכל לבהמה - ג"כ מעניני סעודה הוא דאסור לטעום קודם שיתן לבהמתו. כתב המ"א בשם ס"ח דלשתות אדם קודם לבהמה כדכתיב ברבקה שאמרה להעבד שתה וגם גמליך אשקה: **[מא]** לא יפסיק כלל - בכל אלו הדברים ואפילו אם היה פת שאינו נקי דצריך להמלח ג"כ אסור להפסיק קודם שיבלע מעט: **[מב]** ששח - הבוצע קודם שאכל כצ"ל: **[מג]** אבל אח"כ וכו' - פי' אפילו השיחו אח"כ השומעים ויוצאים בברכתו קודם שטעמו ג"כ אין קפידא בדיעבד הואיל וכבר חלה ברכת המברך מיהו לכתחלה בודאי אסור לכל אחד מהשומעים להפסיק קודם שיטעום. והנה זהו רק דעת הרמ"א אבל כמעט כל האחרונים חולקים עליו וס"ל דלא עדיף השומע מהמברך עצמו כששח קודם טעימתו שחוזר ומברך וה"נ השומעים אם הפסיקו בדברים קודם טעימתן שחוזרין ומברכין. ודע עוד דאם המברך שח קודם שטעם אף שהשומעים לא שחו כלל משמע מהפוסקים לכאורה דשוב אינם

יוצאים בהברכה כמו שכתבתי בבה"ל וצ"ע לדינא: **[מד]** להוציא השומעים - וגם השומעים כווננו לצאת בברכתו: **[מה]** ואח"כ ניגב וכו' - ה"ה כשכל הנטילה וברכת ענט"י היה אח"כ ג"כ יוצא בדיעבד דכל זה לא הוי הפסק דהוי צורך סעודה וכנ"ל ולא נקט לשון זה אלא להורות לנו דאם ברכת ענט"י היה בשעה שיעקב בירך המוציא דלא יצא דהרי צריך להבין ולשמוע מה שאומר המברך ולא להפסיק בדברים אחרים ואז שומע כעונה [עיין לקמן סימן קפ"ג סוף ס"ו] ובעו"ה הרבה נכשלין בזה בליל ש"ק כשהבעה"ב מוציא בני ביתו בקידוש: **[מו]** ובירך ענט"י וכו' - ואע"ג דקיי"ל שומע כעונה וכבר פסק המ"א לעיל בסימן קנ"ח ס"א דאם קודם שבירך ענט"י בירך המוציא לא יוכל לברך עוד ענט"י שאני הכא דלא ניגב ידיו קודם ברכת המוציא ולא נגמר המצוה עדיין אבל אם כבר נגב ג"כ לא יוכל לברך עוד ענט"י כיון דכבר יצא בברכת המוציא: **[מז]** מברך - על מה שיאכל אח"כ דכי בשביל שאכל עד עתה בלי ברכה יחזור ויאכל בלי ברכה [גמרא]: **[מח]** אינו מברך - שברכת הנהנין הוא כשאר ברכת המצות שאין מברכין עליהם אלא עובר לעשייתן ולא אח"כ א"כ היא מצוה שא"א לברך עליה עובר לעשייתן כמ"ש בסימן קנ"ח ס"א ע"ש ומיהו אם אפשר לו לאכול עוד מעט טוב שיברך המוציא ויאכל: **[מט]** אינו חוזר ומברך - כשיאכל עוד דברכת המוציא אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא ומטעם זה אפילו אם ירצה להחמיר ולברך ג"כ אינו רשאי משום ברכה שאינה צריכה מיהו אם נזדמן לפניו במסיבתו אחד שרוצה לאכול פת נכון שיוציאונו בברכת המוציא: **[נ]** במקום ברכת המוציא וכו' - היינו אף דפת הוא דבר חשוב אפ"ה מהני בדיעבד אם בירך שהכל וכ"ש על כל דבר כדאיתא לקמן בסימן ר"ו ס"א: **[נא]** בירך שהנ"ב - היינו שאמר ברוך אתה ה' אמ"ה שהנ"ב או אף שלא הזכיר תחלה כלל רק אמר בריך רחמנא וכו' לחוד יצא כיון שיש שם ומלכות דמלת רחמנא קאי במקום השם (שכן היו קורין אותו בבבל) ומלת מלכא הוא מלכות: **[נב]** דהאי פיתא - ואם אמר מלכא מאריה דהאי ולא הזכיר שם הפת כלל אפשר דיצא כיון שהפת מונחת לפניו ועיין בה"ל: **[נג]** יצא - בדיעבד אבל לכתחלה אסור בשתיהן דאף דברכות נאמרין בכל לשון היינו היכא דלא שינה כלל מנוסח הברכה אבל הכא הא שינה מנוסח שקבעו חז"ל בלשה"ק ואפ"ה יצא בדיעבד כיון שעכ"פ הזכיר שם ומלכות וענין הברכה. ולפי מה שפסק המחבר לקמן בסימן רי"ד מיירי כאן דאמר מלכא דעלמא מריה וכו' ועיין במה שנכתוב שם בבה"ל ומשמע בש"ס דה"ה אם אמר ברוך המקום מלך העולם שברא פת זה דיצא: **[נד]** שנים או רבים - נקט לשון זה משום דבבהמ"ז דינא הוא דדוקא בשלשה מזמנין יחד ומוציאין כל אחד את חברו ובשנים אין מוציאין אחד את חברו לכתחלה אבל בברכת המוציא אפילו לכתחלה יכול להוציא בשנים אחד את חברו והטעם מבואר לקמן ריש סימן קצ"ג במ"ב: **[נה]** הסיבו - כן היה דרכן באכילתן דרך קבע להיות מטין על צדיהן השמאלית על המטה [רש"י]: **[נו]** עם בני ביתו - משום דנגררין אחריו שהוא מיסב לכך מצטרפים עמו אפי' בישיבה גרידא [ב"י]: **[נז]** הוי קבע - וע"כ אפילו כל אחד אוכל מכרו מצטרפין [גמרא]: **[נח]** ואפילו לבני חבורה - ר"ל שאינו

בעה"ב עם בני ביתו דלדידהו אפילו בזמן הגמרא הוי כהסיבה וכנ"ל: **[נט]** ולדידן אפילו וכו' - צ"ל ואפילו לדידן ור"ל דלא תימא כיון שהישיבה דידן הוי כהסיבה דידהו א"כ במקום דלא בעי הסיבה לדידהו כגון שקבעו מקום לאכילתן דהיינו שאמרו נאכל כאן או במקום פלוני וכן בעה"ב עם בני ביתו דלדידהו לא צריך הסיבה הו"א דלדידן לא צריך אפילו ישיבה קמ"ל דבלא ישיבה לא מקרי קבע: **[ס]** בשלחן אחד וכו' - עיין בביאור הלכה משי"כ בשם הגר"א: **[סא]** כיון שעמדו וכו' - ר"ל דזה נחשב כמו ישיבה ומהני כיון שאמרו נאכל והכינו בזה מקום לאכילתן וכנ"ל בסי"א: **[סב]** והולכים לא - פירוש לא מהני אמירה שאמרו מתחלה נאכל דהליכה מבטל הקביעות. ואם יושבים בעגלה אחת ואמרו נאכל כאן ואוכלין יחד מסתפק המ"א דאפשר דמצטרפי דאע"ג דבעלמא נוסע בעגלה כמהלך דמי מ"מ כיון שעכ"פ כולם יושבים באגודה אחת י"ל דמצטרפין וכן נוטה דעת הא"ר להקל ובספינה פשוט אף להמ"א להקל דמצטרפי דקביעות גמור הוא. כתבו האחרונים דשמש המשמש בסעודה יוצא בברכת המוציא אם שומע ומתכוין לצאת אע"פ שהולך ובא תדיר ואינו קבוע אצל השלחן מפני שדרך אכילתו בכך: **[סג]** ואם היו אוכלים וכו' - צ"ל וכן אם וכו' ואדלעיל קאי שאמרו נאכל כאן וישבו לאכול אפ"ה לא מהני כיון שהיו מפוזרים דבעינן שיהיו במקום אחד [מאמר מרדכי]: **[סד]** שלא קבעו מקום ואוכלים וכו' - חד ענינא הוא ור"ל שלא קבעו מקום בשעת אכילתן אלא שאכלו מפוזרים זה לכאן וזה לכאן לכך לא מהני אף שאמרו מתחלה נאכל כאן: **[סה]** אם כוון וכו' - פי' בדיעבד יצא שלא הצריכו לברך כל אחד אלא לכתחלה ועיין במ"א שהניח דין השו"ע בצ"ע כי יש מהראשונים דסברי דבלא קבעי אין אחד יכול להוציא חבירו אף בדיעבד אמנם בביאור הגר"א הכריע לדינא דדברי השו"ע עיקר. ודע דדין זה שייך גם בבהמ"ז היכא דלא קבעו יחד בין בשנים ובין בשלשה אם כוון אחד להוציא את חבירו בבהמ"ז יצא בדיעבד: **[סו]** רבים - וה"ה שנים ומיירי כשאין עמהם הבעל סעודה או שכולם בעלי סעודה ואוכלין יחד: **[סז]** גדול שבכולם - בחכמה מפני כבודו: **[סח]** בוצע - ומוציא האחרים בברכתו ואפילו במקום דהמנהג דכל אחד מברך לעצמו על ככרו מ"מ המנהג דגדול בוצע תחלה [פמ"ג] והחתן ביום חתונתו בוצע אע"פ שיש בהמסובין גדול ממנו: **[סט]** להקדימו - דכתיב וקדשתו ואחז"ל לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון: **[ע]** ת"ח קודם לו - ואסור להת"ח להקדימו לפניו ומבזה בזה את התורה ואיתא לקמן בסימן ר"א דדוקא אם מקדימו לפניו דרך חוק ומשפט כהונה דהיינו מפני שהוא כהן אבל אם נותן לו רשות לברך שלא מחמת כהונה רשאי: **[עא]** טוב להקדימו - ואיתא בגמרא שמי שנזהר בזה מאריך ימים בכך: **[עב]** עמהם בעה"ב - ר"ל בעל הסעודה שאוכל עמהם: **[עג]** הוא בוצע - והוא קודם אפילו לכהן ות"ח כדי שיבצע בעין יפה: **[עד]** ואפילו אם האורח גדול - הנה הלחם חמודות כתב שכהיום נהגו לחלוק כבוד לגדול והמ"א הסכים עמו אך כמה אחרונים מפקפקין בזה אך בסעודה שכל המסובין אוכל כאו"א מככרו ומברכין לעצמן בודאי הנכון שבעה"ב יכבד להגדול שיבצע תחלה כיון שאין כאן טעם

משום עין יפה: **[עה]** יאמר תחלה וכו' - היינו אפי' הגדול הוא הבוצע או בעה"ב משום מדת ענוה צריך ליטול רשות כאלו הם גדולים ממנו ולהם נאה לברך. כשיש שם כהן שמצוה להקדימו וכנ"ל אם רוצה אחר לבצוע והי"ה לבהמ"ז צריך ליטול ממנו רשות [ולא מהני מה שיאמר ברשות הכהן אם לא נתן לו הכהן רשות]: **[עו]** אין המסובין וכו' - כשיצאו בברכת הבוצע ועיין בפמ"ג שמצדד דאפילו אם לא נתכוין לצאת בברכתו וכל אחד מברך לעצמו כיון שכולם זקוקים לככרו של הבוצע אין מדרך הכבוד לטעום קודם שיטעום הוא: **[עז]** רשאים לטעום - דהיינו שירצו לחתוך מן הככר של הבוצע ולטעום קודם לו: **[עח]** אבל מותר וכו' - ואין בזה הפסקה דכ"ז צורך סעודה הוא: **[עט]** לכל אחד חלקו וכו' והם ימתינו - מלאכול עד שיטעום הוא תחלה. ואפילו נתן להם בפירוש רשות לזה י"א ג"כ דלא מהני. ודעת הט"ז בענין זה דאין כדאי להבוצע שיחלק לכל אחד חלקו אחרי שאינם רשאים לטעום מהם עד שיטעום הוא תחלה א"כ נחשב לו הדבר להפסק בין הברכה לאכילה וזה אסור לכתחלה אלא יראה לטעום קודם ואח"כ יחלק לכל אחד מהם וכ"כ ש"א: **[פ]** אוכל מככרו - ויש לכל אחד מהם ככר שלם בפ"ע: **[פא]** רשאים לטעום קודם - אע"פ שהם יוצאים כולם בברכת המברך: **[פב]** ואם הוא שבת - והי"ה יו"ט: **[פג]** צריך שיהא וכו' - דאם אין לפני כ"א מהמסובין לחם משנה הרי הם צריכים לסמוך על הבוצע שיש לפניו לחם משנה ולטעום מאותו לחם ואינם רשאים לטעום קודם לו: **[פד]** אין הבוצע וכו' - היינו אם הוא מוציאם ידי חובתם בברכה: **[פה]** אמן מפי רוב וכו' - שגם עניית אמן מכלל ברכה היא אבל המיעוט המאריכין יותר מדאי א"צ להמתין עליהם שכל המאריך באמן יותר מדאי אינו אלא טועה: **[פו]** הבוצע - שהוא הבעה"ב או מי שנתנו לו רשות לבצוע תחלה: **[פי]** פושט וכו' - דכיון שחלקו לו כבוד לברך תחלה ולבצוע להוציא המסובין ראוי לכבדו שיפשוט ידו לקערה תחלה: **[פח]** הבוצע נותן - אבל לא יזרוק חתיכת המוציא על השלחן לפני האורחים אפילו אם לא נמאס המאכל ע"י הזריקה כמו שיתבאר בסימן קע"א ועוד כיון שהיא פרוסת המוציא הוי בזיון מצוה: **[פט]** היה אבל - ובשבת פורס האבל כדרכו דלא יהיה כאבילות דפרהסיא אם יתן לו בידו: **[צ]** רמז לפרוסת המוציא - משמע דאין ראוי לעשות כן כשאינו אבל דלא ליתרע מזליה: **[צא]** אינו יכול לברך - אפילו אין השומע יכול לברך בעצמו: **[צב]** ברכת המוציא - והי"ה בכל ברכת הנהנין דדוקא ברכת המצוה שכל ישראל ערבים זה בזה וכאשר חבירו לא יצא ידי המצוה הוי כאלו הוא לא יצא משו"ה יכול להוציא אפילו הוא כבר יצא ידי המצוה משא"כ בברכות הנהנין שאע"פ שהן חובה על הנהנה לברך דאסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה מ"מ בידו שלא ליהנות ולא לברך לפיכך אותו שאינו נהנה אין נקרא מחויב בברכה זו ועיין לקמן ס"י קצ"ז ס"ד במ"ב לענין בהמ"ז: **[צג]** אבל לקטנים וכו' - ואפילו קטנים דעלמא שאין חנוכס מוטל עליו מדינא ג"כ מותר לברך עמהם כשרוצים ליהנות ואין יודעים לברך בעצמן וכ"ש כשהם מבני ביתו ולגדולים אפילו לבני ביתו נמי לא: **[צד]** אפילו בשבת שהוא חייב וכו' - היינו של כל השלש סעודות דאף שהם חוב אין החוב עליו משום מצוה

אלא כדי שיהנה מסעודת שבת ואין להמצוה עצמה חוב דהא אם נהנה ממה שמתענה א"צ לאכול כדאיתא בסימן רפ"ח ע"כ הם בכלל שאר ברכות הנהנין: **[צה]** אע"פ שאינו טועם - וה"ה כשכבר קיים מצות אכילת מצה וכבר קידש על היין והטעם בכל זה דברכת קידוש ואכילת כזית מצה היא מחובת המצות שהיא חוב על האדם וממילא הכל נכנסים בזה בכלל ערבות וכנ"ל וה"ה בליל א' וב' דסוכות שהוא חייב לאכול כזית פת בסוכה יכול ג"כ להוציא אע"פ שאינו טועם בעצמו: **[צו]** בין של יום - דעיקרו נתקן רק למצוה ולא בשביל הנאה וע"כ ברכה זו היא בכלל שאר ברכת המצות דקיי"ל אע"פ שיצא מוציא: **[צז]** קודם וכו' - כתב של"ה שגם ישייר מן פרוסת המוציא מעט שיאכל אחר אכילתו כדי שישאר טעם המוציא בפיו. אין להאכיל לבהמה ועוף או לכותי מפרוסת המוציא או מהחתיכה שנוגעת בה חתיכת המוציא היינו דמאותה פרוסה שחתך מקודם מהלחם השלם חותך אח"כ מן אותה פרוסה חתיכה קטנה להמוציא וגם אותה הפרוסה לא יאכילם שאין כבוד בזה להמצוה:

קסח

סימן

[א] מברך על השלם - משום הידור מצוה ואם לא היה לפניו רק פרוסה ונטל אותה כדי לברך עליה ובתוך כך הביאו לפניו שלמה מניח הפרוסה בתוך השלמה ומברך ואם כבר בירך על הפרוסה יבצע אותה: **[ב]** פת קיבר וכו' וקטן וכו' - דמעלת שלם עדיף טפי אפילו באופן זה: **[ג]** מניח הפרוסה וכו' - כדי לקיים מעלת השלמה דשעורין ומעלת החיטין דחשיבא טפי משעורין משום דאקדמיה בפסוק כדכתיב ארץ חטה ושעורה וגו'. ומבואר בש"ס דמעיקר הדין פרוסה של חטין עדיפא אלא לצאת ידי שמים כל המעלות צריך להניח הפרוסה תחת השלמה וכו' וכתב המ"א דמ"מ אם היה השלמה מפת של שיפון [הוא שאנו קורין דגן ורוב הלחמים שלנו ממנו הוא] והפרוסה של חיטין [וכן אם היה של שעורין] אין להחמיר לבצוע על השלמה עם הפרוסה אלא יבצע על הפרוסה לבד דשיפון קיל אף משעורים משום דאין נזכרת בקרא בהדיא: **[ד]** תחת השלמה וכו' - ואפילו הפרוסה גדולה מהשלמה נמי טוב שיניח שתיהם ביחד [פמ"ג]: **[ה]** ואין לחוש לשני - אע"פ שהוא לפניו והוא מוקדם בפסוק או חביב או חשוב אינו רוצה לאכול ממנו בשביל הקדמה זו [ב"י וט"ז] ומסתברא דדוקא אם אינו רוצה לאכול אלא מאחר אבל אם ברצונו שוה הוא לאכול מזה או מזה ושניהם מונחים לפניו אף שאינו רוצה לאכול משניהם יחד מצוה מן המובחר לבצוע על המוקדם בפסוק ושאר המעלות: **[ו]** מברך על הגדולה - ודוקא כשהיו שניהם שוים ביופי אבל אם הקטנה נקיה והגדולה קיבר מברך על הקטנה: **[ז]** יחברם יחד - והמ"א מפקפק בזה ודעתו דבחול א"צ להדר אח"ז ורק דבשבת דבעינן לחם משנה שלם יעשה זה ורק שיזהר שלא יקח עץ שהוא מוקצה לזה ובא"ר נוטה לדעת השו"ע: **[ח]** שלא יהא נראה - אבל אם נראה להדיא שנתחבר יחד לא מקרי שלם וכדלקמן בסימן שס"ו ס"ו: **[ט]** ואפי' בשבת - ומ"מ אם יש לו אחר

שלם לא יבצע ע"ז [א"ר]: **[י]** ממה שיניחנו וכו' - דמעלת שלם עדיף ממעלת גדול וכנ"ל בס"א: **[יא]** ממקום השלם שבה - ודוקא בזה דבאמת שלמה היא ורק במקום שהיתה דבוקה נראית כפרוסה לכן יבצע מצד השלם אבל בפרוסה ממש אין קפידא שיבצע מצד השלם ודי שיחתוך מן הצד [אחרונים]: **[יב]** ממין ז' - אף דכוסמין חשבינן נמי בכלל שבעת המינים דמין חטים הוא וכמ"ש בטור סימן ר"ח מ"מ אינו מפורש בהדיא בקרא דשבעת המינים ולכן שעורים חשיב טפי ממנה: **[יג]** אע"פ שהכוסמין יפים - וחביב עליו דמעלת מין ז' עדיף כדלקמן בסימן רי"א ושם מבואר די"א דחביב קודם [מ"א]. ולפ"ז לא משכחת דין זה כ"א בשניהם שוים בעיניו. ולענין כוסמין ושיפון דשניהם אינם מפורשים בקרא כוסמין עדיף דהוא מין חטים. ושיפון ושבולת שועל דשניהם מין שעורים שיפון עדיף שהוא חביב טפי: **[יד]** פת נקיה ופת קיבר - ושניהם מין אחד [טור] דאם הפת קיבר חשיב במינו מן הנקיה כגון חטים לגבי שעורים או שעורים לגבי כוסמין הוא קודם: **[טו]** על הנקיה - ואף דהקיבר גדול ממנה דמעלת הנקיות עדיף ומיירי שהיו שניהם שוים שלמים או פרוסים דאם הקיבר לבד שלם הוא קודם להנקיה הפרוסה וכנ"ל בס"א. וזה הכלל מסעיפים אלו מעלת שבעת המינים קודם לכל ואחריו מעלת השלם ואחריו מעלת הנקי ואחריו מעלת הגדול [ח"א] ולענין מעלת חביב עיין סימן רי"א: **[טז]** על הלבנה - ואף אם השניה גדולה ממנה אם לא שהוא חביב עליו יותר: **[יז]** פת עו"ג נקיה וכו' - אבל בשוין פשיטא דפת ישראל קודם לברך עליו [א"ר]: **[יח]** על איזה מהם שירצה - דכל אחד יש לו מעלה זה שהוא פת ישראל [דפת עכו"ם לא התירו אלא מדוחק] וזה שהוא נקי: **[יט]** מסלק וכו' - דין זה נובע מדברי השר מקוצי שחש שאם יהיה מונח על השלחן יהיה בעת הברכה חביבה עליו מפני שהיא נקיה ואפשר שיצטרך לברך עליו מפני זה והרבה מאחרונים מפקפקין מאד בזה דכיון שהוא נזהר ומחזיק זה לאיסור מאי אהני ליה חביבותיה ומ"מ לכתחלה טוב לחוש לדבריו ולסלק: **[כ]** ואין דעתו וכו' - פי' דאף דבריש הסעיף כתב דמברך על איזו שירצה היינו היכא שבדעתו לאכול הסעודה משתיהם אבל זה שאין דעתו לאכול כלל רק פת עו"ג זה אין צריך לברך על פת אחר אף שהוא חשיב טפי וכנ"ל בס"א בהג"ה. ואף דמוציא את ב"ב בברכת המוציא והם אינם אוכלים מזה אלא מפת כשר מ"מ כיון דהוא אינו חפץ לאכול אלא זה והוא הבעה"ב הוא העיקר ואזלינן בתריה ויברך על פת שהוא אוכל: **[כא]** על בעה"ב - פי' לבצוע ולהוציא את אחרים בברכתו כמו שאמרו בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה וכיון שהאורח יאכל מפת עו"ג שהוא יפה ונקי התירו לו גם כן לבעה"ב לבצוע על הפת של עו"ג מפני כבוד האורח אבל בלא אורח אינו מותר כלל למי שנזהר מפת עו"ג לברך על הפת זה אלא יסלקם מעל השלחן וכדלעיל [כן הוא מסקנת הש"ך וט"ז ביו"ד קי"ב ע"ש] ועיין בבה"ל. ודע דכהיום שהמנהג שכל אחד מברך לעצמו ברכת המוציא לכאורה לא שייך כלל דין זה אלא כ"א יברך על פתו שאוכל [מח"ש] ועיין בפמ"ג מה שהעיר על עיקר דין השו"ע: **[כב]** אבל אם אינו חביב וכו' - ר"ל דכ"ז אם הפת זה בעצם חביבה עליו ורק שהוא מונע עצמו מפני שהוא פת עו"ג התירו

לו בכאן מפני האורחים אבל אם אינו חביב עליו בעצם פת זה ואינו חפץ בו יברך על פתו הכשרה: **[כג]** בכיסנין וכו' - בסעיף שאח"ז מתבאר מה הוא. ואף דבסתם פת מברכין עליו המוציא בכל שהוא ועל כזית מברכין בהמ"ז שאני אלו דאין דרך בני אדם לקבוע סעודתן עליהם ורק אוכלין אותן מעט דרך עראי לפיכך ברכתן רק במ"מ ולאחריו ברכה מעין שלש אא"כ אכל כשיעור קביעת סעודה דאז מברך המוציא ובהמ"ז דעכ"פ פת הוא: **[כד]** שאחרים רגילין לקבוע - כתבו האחרונים דאם אכלו לבדו צריך שיאכל שיעור שאחרים רגילים לשבוע ממנו לבדו ואם אכלו עם בשר או דברים אחרים שמלפתים בו הפת סגי כשאוכל שיעור שאחרים רגילין לשבוע ממנו כשאוכלין ג"כ עם דברים אחרים אך אם אכלו לבדו ושבע ממנו אף שאחרים לא היו שבעין ממנו לבדו אבל כיון שאם אכלו אותו עם דברים אחרים היו שבעין ממנו ג"כ לא אמרינן בטלה דעתו וצריך לברך עליו המוציא ובהמ"ז. והנה לענין עירובי תחומין בסימן שס"ה איתא דשיעור סעודה הוא ג' או ד' ביצים וכתבו כמה אחרונים דה"ה כאן חשיב בזה שיעור קביעת סעודה אבל כמה אחרונים והגר"א מכללם חולקים וס"ל דאין לברך המוציא ובהמ"ז אלא כשיעור סעודה קבוע שהוא של ערב ובקר וכמ"כ בב"י בשם שיבולי לקט וכן מצאתי באשכול דמוכח שהוא סובר כן וכן נוטה יותר לשון השו"ע. ומ"מ לכתחלה טוב לחוש לדעת המחמירים שלא לאכול ד' ביצים וכ"ש אם הוא דבר שיש להסתפק בו מדינא אם הוא פת הבאה בכיסנין אף דמבואר בס"ז דהולכין בזה להקל עכ"פ בודאי יש לחוש לדעת המחמירים הנ"ל: **[כה]** המוציא ובהמ"ז - וגם נט"י וכמו בפת גמור וכמבואר לעיל בסימן קנ"ח ס"א ע"ש: **[כז]** יברך עליו בהמ"ז - כיון שהשלים לשיעור קביעת סעודה אבל המוציא אין צריך לברך על מה שנמלך לאכול כיון דאין במה שמונח לפניו אחר שנמלך שיעור קביעת סעודה אלא ביחד עם מה שאכל כבר ואם באמת יש שיעור קביעת סעודה במה שלא אכל עדיין צריך ליטול ידיו ולברך המוציא וענט"י וברכת המזון: **[כז]** שממלאין אותן וכו' - ר"ל אף אם נילושה מתחלה במים כשאר פת כיון שכל העיסה ממולא ממינים אלו ואף דהמילוי עיקר אצלו מ"מ מין דגן חשוב ואינו בטל ולכך מברך במ"מ ופוסטר הכל כמ"ש בסי' ר"ח סעיף ב' ג'. ואך אם אינו אוכל העיסה ורק הפירות שבפנים לבד מברך הברכה השייכה להפירות וכתב הט"ז דאם נלקח הפירות ואוכל רק העיסה אפ"ה מברך במ"מ ולא המוציא דיש עליה דין כיסנין כיון שנאפה עם מילוי הפירות שאין דרך לקבוע סעודה על פת כזו: **[כח]** ואגוזים ושקדים וכו' - או או קאמר ומסתברא דמיירי ג"כ שטעם המילוי ניכר בעיסה וכמו שמסיים לבסוף: **[כט]** שעירב בה - בעת הלישה והיינו אפילו היה הרוב ממים כיון שעירב בה ג"כ ממינים אלו ועי"ז נשתנה הטעם מקרי פת כיסנין: **[ל]** ניכר בעיסה - דאל"ה הוי לחם גמור. ולחם שנותנין בו זאפר"ן להטעימו ולנאותו או שנותנין בו מעט צימוקין לכו"ע לחם גמור הוא **[לא]**: **[לא]** שזה נקרא - היינו היכא דעירב בה בהלישה רק מעט דבש וחלב אינו בטל שם פת מחמת שנרגש הטעם: **[לב]** פת גמור - ומברך המוציא לכל שהוא וכן בהמ"ז לכזית כדין פת: **[לג]** הרבה תבלין או

דבש וכו' - ר"ל שכ"כ תבלין מעורב בהן עד שעל ידי זה יהיה מנכר התבלין בטעם יותר מהקמח וכן בדבש ושמן וחלב בעינין שיהיה הרוב מהן ומיעוט מים שעיי"ז נרגש מהן הטעם הרבה מאד עד שעיי"ז הם העיקר וטעם העיסה טפל וכן בציור הראשון שכתב השו"ע שממלאין מהם בעינין ג"כ שיהיה המילוי הרבה כ"כ עד שעיי"ז יהיה נרגש הטעם הרבה מאד: **[לד]** וכן נוהגין - שאופין לחם משנה פת עם מעט שמן ותבלין **[ד"מ]** וכן הסכימו האחרונים להלכה כפסק הרמ"א: **[לה]** כעבים יבשים - כך שמה בערבי ובלשון ספרד נקרא בושקיגו"ש ונעשית מה' מיני דגן ובמים לבד אך באפייתן נעשים יבשים כ"כ עד שנפרכים ואין זה נקרא אוכל אלא כוסס ואין דרכם לאכול מזה הרבה לכן אין לו דין פת: **[לו]** לחם גמור הוא - דנעשים רק מקמח ומים כשאר פת ואף שהם דקים מ"מ לא הוי כמו כעבים יבשים דס"ז דהם יבשים מאד ואינם עשויים לאכילה ורק כוססין אותם לקינוח אבל אלו עשויים לאכילה: **[לז]** שקורין ניבלא"ש - וכתבו האחרונים דהיינו מה שקורין בלשון רוסיא נאלסילק"ע שמערבין קמח עם הרבה מים בקדירה כמו דייסא ושופכין על עלי ירקות ונאפים בתנור עם העלים **[וה"ה כשנאפים על מחבת בלי שמן]** ודוקא באלו שהם דקים ורכים ביותר אבל אם אינם רכים ודקים כ"כ מבואר בס"ד דדין לחם עליו ומברך המוציא **[מ"א]**: **[לח]** ואם קבע וכו' - וכתבו הפוסקים דאותן שקורין בפראג וואלאפלאטקע"ס שנעשין ג"כ בלילתן רכה אך מפני שמתפשטין באפייתן נעשים דקין וקלושים הרבה יותר מאותן נאלסילקע"ס שזכר לעיל אין לברך עליהם המוציא אפילו בדקבע דאין ע"ז תורת לחם כלל ודמיא לטריטא בסט"ו: **[לט]** סעודתו עליהם וכו' - ומה נקרא קבע מבואר לעיל בס"ו לענין פת כיסנין וה"ה הכא: **[מ]** ואי אכיל להו וכו' - פי' להני רכין ודקין וה"ה לכל פת הבא בכיסנין המבוארים בסעיף ז' **[מ"א]** ועיין בה"ל שכמה אחרונים חולקים על דבריו: **[מא]** שלא מחמת הסעודה - פי' שלא אכלם להשביע רעבונו רק לקינוח ומתיקה **[דאלו אכלם למלא רעבונו אפילו לא אכלם רק מעט הם בכלל סעודה וא"צ ברכה]**: **[מב]** טעונים ברכה - דכיון דאינו אוכל זה לשם סעודה לא נפטר בברכת המוציא ואם אוכל הרבה כשיעור קביעת סעודה המבואר בס"ו אפילו אכלם למתיקה בעלמא נפטר בברכת המוציא דכיון דאי אכלם שלא בתוך הסעודה צריך לברך המוציא ממילא בתוך הסעודה נפטר בברכת המוציא: **[מג]** לפניהם - וכ"ז בעניני פת אבל בעניני מעשה קדרה שבאין למזון ולתבשיל תמיד מחמת הסעודה הם באים כמבואר בסימן קע"ז ואפילו הם ממולאים בפירות כאותן שקורין עפי"ל פלאדי"ן וכדומה הפירי נעשה תבשיל תוך המולייתא וקימחא עיקר והפירי בטל לגבייהו ואין להחמיר וליקח קצת תפוחים מתוכם ולברך בפה"ע דהוי ברכה לבטלה **[אחרונים]**: **[מד]** אבל וכו' - קאי על עיקר דין פת הבאה בכיסנין וקמ"ל דזה לא הוי בכללו דאין מברכין בזה על העיסה כלל משום דהוי טפילה למרקחת כדמפרש: **[מה]** הם טפלים - דאין מתכונין לאכול הרקיקין ורק שעושין אותם כדי שלא יטנפו הידים מהמרקחת ולכן הוי העיסה בכלל טפל כדלקמן בסימן רי"ב. וכתבו האחרונים שם דבמדינותינו שנותנין מרקחת על הדובשנין **[שקורין לעק"ך פלאדי"ן]** שטובים

הדובשנין למאכל בעצמן אם כן כונתם גם בשביל אכילת הדובשנין וממילא הם העיקר ומברך עליהם במ"מ ופותר המרקחת. ופשוט דדוקא שבעת אפייה נאפין ביחד אבל אם אפה הדובשנין לבד ואח"כ מניח עליהם מלמעלה המרקחת אין נעשין המרקחת טפילה להם שכונתו לאכול שניהם ואין המרקחת באין ללפת הדובשנין וצריך לברך גם על המרקחת: **[מו]** פוטרתן - ואם אכל המרקחת מלמעלה והשאיר הרקיקין ואכלן בפני עצמן צריך לברך במ"מ עליהם אך אם אכלן ביחד ונשאר עוד קצת רקיק בלא מרקחת אין צריך לברך עליו כיון דעיקר אכילתו היה ביחד ונחשב לטפל להמרקחת אין חוששין על גמר האכילה: **[מז]** פחות מכזית - וה"ה אפילו על כל דהו דאסור ליהנות מן העולם הזה בלי ברכה: **[מח]** כלום - היינו לא בהמ"ז ולא שום ברכה אחרונה: **[מט]** חביצ"א וכו' - אקדים לזה הסעיף הקדמה קצרה והוא דיש בזה שלשה אופנים. א) פת שפירר לפירורין ובשלו תלוי בזה אם הפירורין גדולים שיש בהם כזית לא נתבטל מהם שם פת אפילו אם ע"י הבישול אזל מהם תואר לחם ואם אין בהם כזית אפילו אם נראה שיש עליהם תואר לחם מברך במ"מ דשם תבשיל עליהם. ב) אם לא בשלו רק שפירר בקערה ונתחברו הפירורין יחד ע"י דבש או מרק אם יש עדיין עליהם תואר לחם מברך עליהם המוציא אפילו אם אין בהפירורין כזית ואם אין בהם תואר לחם מברך עליהם במ"מ אא"כ היה בהפירורין כזית וכנ"ל לענין בישול. ג) כשלא בישל וגם לא נתחברו הפירורין יחד ע"י משקה אפילו אם הפירורין דקין כסולת מברך עליהם המוציא דשם פת עליהם ועתה נבאר את הסעיף בעזה"י: **[נ]** דהיינו פירורי לחם שנדבקים - בנתבשל אין נ"מ בין נדבקין או לא ונקט זה משום אופן השני דמיירי בלי בישול: **[נא]** יחד - וה"ה אם היו רק שרוים בתוכו הרבה עד שנתלבן המים ע"י דינו כמו נדבקין יחד וכדלקמיה בסי"א: **[נב]** אם נתבשל וכו' - היינו שנתן הלחם בכלי ראשון כשעמד על האש או עכ"פ שהיה היד סולדת בו אבל בכלי שני לא חשיב בישול ודינו כמו באופן השני דאם יש בו תואר לחם מברך המוציא אף בפחות מכזית [ודוקא אם לא נתלבן המים ע"י הלחם אבל אם נתלבן המים כדרך שמצוי כשנשרה פת במים חמין מבואר בסי"א דע"י נחשב הפת כאין בו תואר לחם] ואם הניח הפירורין בקערה ועירה עליהם רותחין מכלי ראשון כתבו האחרונים דספק הוא אם יש לו דין בישול או לא וע"כ אם אין בפירורין כזית ויש בו תואר לחם יברך על פת אחר תחלה: **[נג]** אם יש בהם וכו' - ל"ד בכולם אלא אפילו אם יש כזית בחדא פרוסה ג"כ מברך עליה המוציא ובהמ"ז וממילא יכול לאכול השאר הקטנות ג"כ: **[נד]** כזית - ר"ל בהפרושה עצמה שמברך עליה היה בה כזית מקודם ולא נפחתה משיעור זה ע"י הבישול ולא מצרפינן לה מה שנתדבקה עם חברותיה או שנתפחה ע"י המשקה: **[נה]** אע"פ שאין בו וכו' - דכיון שיש בהם כזית לא נתבטל ממנה שם לחם: **[נו]** שנראה וכו' - דכיון שנתבשל אינו חשוב תואר לחם. ואם לא בשלם בקדרה אלא טיגנס במשקה במחבת משמע ממ"א סקל"ו דלא הוי כבישול ומהני ביה תואר לחם כמו לקמיה באופן השני ולפי דעת שארי האחרונים שם אין הכרח לדבריו והנכון שבטיגון לא יאכל בשיש בו תואר לחם כ"א בתוך הסעודה. וכ"ז בשאין בהם כזית אבל אם טיגן פרוסות שיש בהם כזית אפילו אזל ליה התואר לחם פשוט דמברך המוציא וכנ"ל בבישול וכ"ש בזה: **[נז]** אינו מברך וכו' - דע דבכל הני שנזכר בסעיף זה ובסעיפים שאחריו אפילו קבע סעודתו עליהם ואכל כדי שביעה מברך במ"מ ואחריו מעין שלש משום דלא הוי בכלל לחם כלל רק כמיני קדירה בעלמא: **[נח]** אם יש בפרוסות - היינו אפילו באחת מהן וכנ"ל: **[נט]** אם יש בהם וכו' - הטעם דעדיף בזה מאופן הא' דכיון שלא נתבשל תואר לחם שלו חשיבא שהוא ניכר וידוע יותר ומש"כ וברכת המזון היינו כשאכל כמה פירורין עד שיעור כזית. אם פירר הלחם עד שהחזירן לסולת ואח"כ חזר וגבלן בשומן וכיו"ב [שאנו קורין בלשוננו קניידל"ך או חרענזל"ך] עיין במ"א מה שכתב בזה והסכמת הרבה אחרונים דאם בישלן בקדירה או טגנס במחבת במשקה דחשיב כבישול אף שיש בכל אחת כזית ויותר מברך עליהם במ"מ [ואפילו אם אכל הרבה] וכן הוא מנהג העולם ואם אפאן נכון שלא יאכלם כ"א בתוך הסעודה אלא א"כ נילוש ברוב שומן או דבש דאז מברך עליהם במ"מ וכדלעיל בס"ז בהג"ה ואם גיבלן במים לבד ואפאן יש עליהם דין פת גמור: **[ס]** ולא תואר לחם - היינו שע"י שהוא מפורר דק דק כסולת לא מינכר עליו תואר לחם והטעם דכיון שהוא פת בפני עצמו ואינו מחובר אינו יוצא לעולם מתורת לחם ועיין באחרונים שהסכימו דאפילו שרה הפירורין במים כיון שלא נתחברו יחד אינו יוצא מתורת פת ודוקא אם שרה זמן מועט אבל אם שהו הפירורין בתוכם עד שנתלבנו המים ע"י מבואר בסעיף שאחריו דמברך עליו במ"מ וברכה מעין שלש: **[סא]** דפירורין שנותנין וכו' - היינו כשאין בהם כזית דאלו יש בהם כזית א"צ תואר לחם כמש"כ בסעיף הקודם: **[סב]** במים - והנותנים חתיכת

פת שמיבשין על הגחלים בשכר [שקורין פענין] ואין בהם כזית והשכר מתלבן ע"י השריה נמי דינא הכי דמברכין עליהם במ"מ ואם נתן רק מעט לחם דק דק לתוך השכר חס כדי שיתן בו טעם ולא בשביל אכילה אינו מברך רק שהכל על השכר דהוא העיקר והלחם אין בו ממשות ודבר חשוב:

סג אזיל ליה וכו' - ואף דמבואר בסוף סעיף הקודם דפירורין שאינם מבושל ולא מחובר אפילו אם אין בהם תואר לחם מברך המוציא [ואפילו היו שרויים במים כמ"ש שם] דוקא התם שלא נשתנה צורת הפת בעצם כלל שנשרה במים רק זמן מועט ומה שלא מינכר בו תואר לחם הוא רק מפני קטנותו משא"כ הכא שנשרה הרבה במים עד שנתלבנו המים ע"י הוא סימן שנפסדה צורתה ע"י השריה ואבד ממנה שם לחם: **סד** בין אדום - דוקא אדום ומשום דכיון שנתאדם הפת ע"י היין אבד ממנה תואר לחם אבל אם שרה פתו ביין לבן בעינן דוקא שישתנה היין מצורתו ע"י הפת השרוי בתוכו וכדלעיל בסי"א: **סה** אלא במ"מ - ר"ל לאפוקי שלא יברך עליה המוציא. ולענין ברכת היין אם כונתו העיקר בשביל אכילת הפת והיין בא רק למתק האכילה נעשה היין טפל ואינו מברך כ"א במ"מ על הפת וכן השורה פת כיסנין ביין או ביין שרף ג"כ דינא הכי [וכ"ש השורה פרוסות שיש בהם כזית או השורה פת ביין לבן דמברך המוציא אפילו על פרוסות שאין בהם כזית וכנ"ל בודאי נעשה היין טפל להפת] אבל אם כונתו גם בשביל שתיית היין שרוצה לאכול ולשתות ביחד נכון שיברך מתחלה על קצת יין בפני עצמו בפה"ג ואח"כ יברך ברכה על הפת השרוי ואם כונתו רק בשביל היין שבו והפת בא רק למתק השתייה נעשה הפת טפל ליין ואינו מברך רק בפה"ג. והנה לפ"ז לענין שתיית קאוויי הנהוג בינינו שטובלין בו פת כיסנין ושם הלא כונתו ג"כ בשביל שניהם נראה ג"כ דנכון הוא שקודם שברך על הפת כיסנין יברך על הקאוויי שהכל וישתה מעט ויותר טוב שיברך מתחלה על הפת כיסנין לבד בלא שרייה ואח"כ יברך מתחלה על מעט צוקער ברכת שהכל להוציא הקאוויי [מאמר מרדכי]: **סו** שאין וכו' - דאם היה בו כזית הלא מבואר לעיל בס"י דמברך המוציא אפילו בשאבד תואר לחם: **סז** שבלילתו עבה - היינו לאחר שיצק המים לתוך הקמח לש אותה עב כמו פת: **סח** אם בשלה וכו' - בשול במים וטיגון בשמן: **סט** אין מברך וכו' - אפילו על פרוסות שיש בהם כזית ולא דמי למש"כ בסעיף י' דהבישול אין מבטל אותם מתורת לחם דהתם הוי לחם גמור מעיקרא שהיה אפוי משא"כ הכא דלא נאפה מעולם להכי הבישול והטיגון מבטל מתורת לחם ועיין לקמן בסי"ד בהג"ה דאם נותן במחבת מעט שמן שלא ישרף העיסה לא מקרי טיגון במשקה והוי אפיה גמורה: **ע** תורייתא דנהמא - ואפילו אכל הרבה וקבע סעודתיה עליהן הוי כמו דייסא ומברך במ"מ לפניו ומעין שלש לאחריה: **עא** ואפילו נתחייבה בחלה - ר"ל אפילו הוא בענין שקרוי לחם לענין חלה כגון שבשעת לישיה לא היה בדעתו לבשלו או לטגנו ואח"כ נמלך שהוא חייב בחלה לד"ה כמבואר ביו"ד סימן שכ"ט אפ"ה אינו מברך המוציא: **עב** שעת אפיה - דלא מקרי לחם אלא אפוי וכיון שלא נאפה בתנור או במחבת בלא משקה אין שם לחם עליה משא"כ לענין חלה הכל הולך אחר גלגול הקמח במים שאז חל חיוב הפרשת חלה שנעשית עיסה ושוב לא נפקע ממנה ע"י בישול וטיגון: **עג** ויש חולקים וכו' - דס"ל דכיון דמעיקרא היה בלילתו עבה ועתה אית ביה תואר לחם מברך המוציא ואפילו באוכל אכילת עראי שלא קבע סעודה ע"ז דלחם גמור הוא לדידהו וכדלקמן בהג"ה: **עד** ונהגו וכו' - פ"י כסברא הראשונה דאין צריך לברך המוציא וגי' ברכות: **עה** להקל - כתב המ"א דזה דוקא בלא אכל כדי שביעה דחיוב בהמ"ז שלו הוא רק מדרבנן לכך נקטינן כדעה הראשונה להקל אבל באכל כדי שביעה דחיוב בהמ"ז הוא מדאורייתא צריך לברך בהמ"ז מספק וכן משמע מהגר"א אך כ"ז בשעה שלש ועשה בלילתו עבה היה דעתו לאפות פת אלא שאח"כ נמלך ועשה אותה סופגנין אבל כשהיה דעתו מתחלה לבשל ולטגן אותה אפילו אכל כדי שביעה אין מברך עליה בהמ"ז רק ברכה אחת מעין ג': **עו** וירא שמים יצא וכו' - היינו אפילו בשהיה דעתו בשעת בלילה לבשל ולטגן: **עז** ולא יאכל וכו' - היינו אפילו אכילה מועטת בלא קביעת סעודה: **עח** לאחר אפיה - הלשון אינו מדוקדק כ"כ ופירושו אחר הבישול בקדירה והטיגון במחבת והסכימו הרבה אחרונים דדוקא אם יש בהפרוסות כזית דאל"ה ע"י הבישול או טיגון נתבטל שם לחם לגמרי לענין המוציא וכההיא דלעיל ס"י: **עט** תואר לחם - ולי"ד לס"י דלא בעינן תואר לחם ביש כזית דהתם היה תחלה פת גמור: **פ** פשטידי"א וקרעפלי"ך וכו' - פ"י שממולאין בבשר וכמ"ש סוף סימן זה בהג"ה דאלו ממולאים במיני פירות הוי פת הבאה בכיסנין וכמ"ש בסעיף ז' ומברכין לכתחלה בורא מיני מזונות בדלא קבע סעודה עליהו ואפילו בדנאפה בתנור. וכ"ז הוא לדעת הרמ"א אכן הט"ז חולק וס"ל דגם פת הממולא בבשר ודגים וכה"ג הוי ג"כ בכלל פת הבאה בכיסנין ואה"נ בדלא קבע לכו"ע מברך עליהו במ"מ ולאחריו מעין ג' ובסוף הסימן יתבאר להלכה בזה: **פא** מקרי תואר לחם ואין וכו' - ר"ל ביי"ש הרוצה לצאת דעת היש חולקים הנ"ל [והיינו בנתבשל במים או נטגן בשמן]: **פב** וכו' וכו' - פ"י היש חולקים הנ"ל דס"ל דהוי לחם גמור ומברך עליה המוציא ואפילו בדלא קבע סעודה מיירי דוקא בעיסה שלא נילוושה מתחלתה בשמן ודבש ולכן ס"ל דכיון דהוי מתחלתה עיסה גמורה כשאר לחם לא נפקע שמה לענין חיוב המוציא אף דנטגנה אח"כ בשמן ונעשה כפת כיסנין אבל כשנלושה מתחלה בדבש וכה"ג קודם הטיגון א"כ לא היה עליה שם עיסה גמורה מעולם ולכן אף להיש חולקים אינו כלחם גמור לברך עליה המוציא בדלא קבע סעודה עליהו דהרי היא פת כיסנין ואם קבע סעודה

עליהו לדעה קמייתא אינו מברך אלא במ"מ דהטיגון הפקיע מתורת לחם לגמרי וליש חולקים מברך המוציא וברכת המזון כדין פת כיסנין: **[פג]** שאח"כ אפאו בתנור - וה"ה אם אפאו באילפס [גמרא] בלי משקה: **[פד]** פת גמור הוא - דלא תימא כיון דחלטיה מעיקרא לאו בכלל לחם הוא קמ"ל: **[פה]** ומברך עליו המוציא - ואפילו היתה בלילתו רכה שחלטה ברותחין ואח"כ אפאה בתנור מברך המוציא [מ"א בשם הטור] עוד הביא המ"א דאפילו טגנו בשמן ואפאו אח"כ מברך המוציא ומוכח שם מדבריו דס"ל דאפילו בדלא קבע עליהו מברך המוציא אכן הט"ז ועוד הרבה אחרונים הסכימו עמו דטיגון בדבש או בשמן וכה"ג משהו אותו לפת הבאה בכיסנין כמו אם נילוש באלו המינים ובדלא קבע סעודה מברך במ"מ ועל המחיה אכן דע דאינו נקרא פת כיסנין אלא בשטגנו בכ"כ שמן עד שהיו הם העיקר בהטעם לגבי הקמח וכמו דכתב הרמ"א בכללא דפת כיסנין בס"ז ע"ש במ"ב: **[פו]** ומברך עליו המוציא - אפילו בדלא קבע עליהו ועיין במ"א לעיל בס"ח דדוקא אם לא היו דקין ביותר דאליה הוי בכלל פת כיסנין ועיין במה שכתבנו שם: **[פז]** וטגנו במשקה - ר"ל שלא אפאו ע"ג תנור אלא באילפס עם משקה ולהכי לכו"ע היינו אפילו לדעת יש חולקים הנ"ל לאו לחם הוא כיון שלא חל עליו שם עיסה מעולם: **[פח]** קמח ומים וכו' - עיין במ"א שכתב שעושין בלילתה רכה מאד ולהכי מברך עליה במ"מ בדלא קבע דאי לא היה בלילתה רכה כ"כ הלא מבואר בס"ד דאפילו בלילתה רכה כל שלבסוף היתה אפויה בתנור מברך המוציא ועיין בה"ל: **[פט]** מברך המוציא וכו' - דאע"ג שבתחלתה היתה רכה מ"מ כיון שאופין אותו בגומא ומתקבץ העיסה יחדו נעשה כמו פת [רא"ש]: **[צ]** ואפילו קבע וכו' - המ"א מצדד בדקבע מברך עליו המוציא [וכן הוא דעת הבי"ח לדעת הטור] וכתב בא"ר דמחמת זה אין לאכול אלא תוך הסעודה ובמגן גבורים מכריע לדינא כהשו"ע ע"ש: **[צא]** והוא לחם - כלומר בצק דלחם שאפאו בשפוד לחם גמור הוא: **[צב]** מברך עליו במ"מ - היינו אפילו בדקבע עליהו. ועיין בטור דאם עשאה ערוכה ונאה כעין גלוסקא מברך עליה המוציא והשו"ע השמיט ועיין במ"א וא"ר וביאור הגר"א משי"כ בזה ועכ"פ לאכול מזה כדי שביעה בודאי יש לזיהר שלא לאכול כ"א בתוך הסעודה: **[צג]** הנאפת בתנור - וה"ה הנאפה באילפס בלא משקה: **[צד]** מברך עליו המוציא - היינו אפילו בדלא קבע עליהו ולא דמי לפת הבאה בכיסנין (דפירושו פת הממולא בפירות ובתבלין המבואר בס"ז) דלא מברך עליהו המוציא בדלא קבע סעודה עליהו דשאני התם דאין עשוין אלא לקינוח סעודה ולמתיקה משא"כ פשטידי"א שממולא בבשר דרך לאכלם לרעבון וכדי לשבוע והוי כמו שאר פת ובשר כשאוכל כאחד ונראה פשוט דאם עשוין רקיקין קטנים ומעורב בהם פתיתין של בשר וניכר שאין עשויים כ"א לקינוח אחר הסעודה דינו ממש כפת שמעורב בפירות ובשאר מיני מתיקה דאינו מברך עליהו בהמ"ז בדלא קבע עליהו. ודע דפת שנאפה במי ביצים דהיינו מה שקורין קיכלי"ך מסתפק במ"א אם הוא בכלל פת כיסנין ודה"ח והגר"ז החליטו דהוא בכלל פת כיסנין וכן במגן גבורים וכן המנהג [אח"כ מצאתי שכ"כ ג"כ בהנהגת הגר"א] ומ"מ כתב במגן גבורים ד"ש לא יאכל כ"א שכל הלישה הוא על מי ביצים ולא נתערב בו מים כלל ונראה דאם הוא דק ויבש אין להחמיר אפילו נתערב בו מים: **[צה]** אין לברך עליו וכו' - היינו אפילו קבע סעודה עליהו דדבר זה תליא בפלוגתא הנ"ל בס"ג דלדעה ראשונה כיון שנתבשל במשקה יצא מתורת לחם לגמרי ובכל ענין מברך עליו רק במ"מ ולדעה שניה כיון דנילוש בלילה עבה והיה עליו שם עיסה גמורה תו לא נפקע ממנה ע"י הבישול והטיגון ומברך עליו המוציא בכל ענין וע"כ אין כדאי ליי"ש לברך עליו ולאכול כ"א תוך הסעודה וכדלעיל

הלכות דברים הנוהגים בסעודה

קסט

סימן

[א] שיש לו ריח - או קיוהא דהיינו טעם חמוץ [גמרא]: **[ב]** צריך ליתן וכו' - דדבר שיש לו ריח מזיק לאדם כשאוכלין בפניו והוא תאב לו ואין נותנין לו מיד אבל דבר שאין לו ריח יכול לאכול תחלה ואח"כ יתן לשמש כדלקמן בסימן ק"ע ס"ג: **[ג]** לשמש מיד - ובדבר מועט סגי דבזה נמי מתיישבא דעתו. וכתבו האחרונים דאפילו אם התנה עם משרתו בשעת שכירותו לפטור עצמו מזה

לא מהני התנאי. ודוקא בשמש שעומד ומשמש ואינו אוכל עמהם ביחד אבל אם גם הוא מסב על השלחן עמהם לא צריך לאקדומי. איתא בגמרא דמי שהריח ריח מאכל והוא מתאוה לו אם אינו יכול להשיגו כל רוק שיבוא לתוך פיו מחמת תאוה האוכל לא יבלע דיוכל לבוא לידי סכנה עיי"ז אלא ישליך הרוק מפיו: **[ד]** מכל מין ומין - היינו אפילו בדבר דלית ביה ריחא וקיוהא דעכ"פ גם בזה מצטער הוא כשרואה שארי אנשים אוכלין והוא אינו אוכל: **[ה]** ולא יתן לו - קאי אחד מן המסובין: **[ו]** בידו - ביד השמש דשמה מתוך שהוא טרוד בלקיחת הפרוסה ישפך הכוס שמביא לשלחן. וי"מ דאף כשהכוס ביד אורח לא יתן באותה שעה לשמש דשמה ירגיש האורח בבעה"ב שמביט עליו בעין רעה (משום דשמה יחסר לאורחים) ומרתת וישפך הכוס מידו: **[ז]** ביד בעה"ב - כני"ל דשמה יקפיד בעה"ב ומתוך כעסו ישפך הכוס מידו ויהיה קלקלה בסעודה. יש אומרים דאף בעה"ב בעצמו לא יתן לשמש כשהכוס ביד השמש ג"כ מטעם הנ"ל דמתוך שהוא טרוד בלקיחת הפרוסה ישפך הכוס מידו ויהיה קלקלה וגנאי להמסובין בסעודה: **[ח]** ליתן בכה"ג - פי' דשאר בני הסעודה יכולין לתת זה לזה כשהכוס ביד בעה"ב שמאחר שהוא זימן אותם אינו מקפיד במה שהם נותנים זה לזה ולא חיישינן לקלקלה (תרי"ט) ומוכח מזה דלאחר שלא זימן אסור ליתן (אחרונים): **[ט]** ליתן לו וכו' - פי' להשמש דחיישינן שמה מתוך טרדתו ישכח מליטול ידיו אבל באחר לא חיישינן לזה אא"כ רואהו שרוצה לאכול בלי נטילה ויש מחמירין בזה אך כשהוא נותן בתורת צדקה בודאי יש להקל כדלקמיה בס"ב בהג"ה: **[י]** לא יתן לאכול וכו' - נלמד מסעיף הקודם אך לפי סברא קמייתא דדוקא להשמש משום טרדא א"כ אין מקור לדין זה אם לא שיודע בו שלא יברך שבוה כו"ע מודו דאין נותנין לו: **[יא]** בתורת צדקה - דלא מפקעינן מצות צדקה בשביל חשש שמה לא יברך ואע"ג דגבי שמש בסעיף הקודם חיישינן התם הנתניה לאו בתורת צדקה הוא שנותן לו בעבור ששמשו [ל"ח] אך אם יודע בודאי שלא יברך אסור ליתן לו אף בתורת צדקה ודוקא אם מתוך רשתו אבל אם מתוך אונסו שאינו יכול לברך לא נפקע מצות צדקה בשביל זה [פמ"ג]: **[יב]** שהוא כנמלך - שאינו יודע אם יתנו לו עוד אך אם היה דעתו בשעת ברכה ראשונה על כל מה שיביאו לו א"צ לברך: **[יג]** אדם חשוב וכו' - דמסתמא האדם חשוב יזהיר שיתנו לו כל צרכו מפת ואינו נמלך מזה ומדנקט המחבר פת משמע דדוקא בפת יזהיר הת"ח את המסובין שיתנו לו וה"ה כל דבר דאית ביה ריח וקיוהא דמבואר לעיל דצריך ליתן לו אבל בשאר דבר שהוא רק מדת חסידות צריך לברך על כל מה שיתנו לו בכל פעם ופעם דשמה הת"ח לא יזהיר על דבר שהוא מדת חסידות [ט"ז] ועיין במגן גבורים שמפקפק בדבריו: **[יד]** שנים שהיו אוכלין וכו' - ר"ל מידי דמחייב בזימון ומסתברא דאין לו רשות רק לאכול מעט כדי שיתחייב בזימון ויצטרף עמהם:

קע

סימן

[א] אין משיחין בסעודה - אפילו בד"ת ודוקא בשעת אכילה גופא ומשום סכנה וכדלקמיה אבל בין תבשיל לתבשיל מותר ומצוה על כל אדם ללמוד תורה על שלחנו שכל שלחן שלא אמרו עליו ד"ת כאלו אכלו מזבחי מתים וכתב בשל"ה דילמוד משנה או הלכה או אגדה או ספרי מוסר ואינו יוצא במה שמברך בהמ"ז ועכ"פ יאמר איזה מזמור וטוב לומר אחר ברכת המוציא מזמור ה' רועי לא אחסר דהוא ד"ת ותפלה על מזונותיו: **[ב]** שמה יקדים וכו' - שכשיוצא הקול נפתח אותו כובע שע"פ הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן [רש"י]: **[ג]** נוטל ידו אחת - וצריך לברך ענט"י אם רוצה לאכול [מ"א] ועיין מה שכתבנו לעיל בסוף סימן קס"ד במ"ב בזה: **[ד]** ששפף בה - ואם שפסף בשתי ידיו צריך ליטול שניהם ואיתא בגמרא דמצוה לשפסף הניצוצות של מי רגלים אם נתזו על רגליו שלא יראה ככרות שפכה וכנ"ל בסימן ג': **[ה]** אינו נוטל כלל - בין לאכילה בין לשתיה: **[ו]** ודאי צריך נטילה - ולענין ברכת ענט"י יש מהאחרונים שכתבו שלא לברך גם בזה ולעיל בסימן קס"ד הכרענו כדעת הח"א דבזה צריך לברך עיי"ש: **[ז]** וה"מ לשתות - פי' שחוזר לביתו רק לשתות דאף לזה צריך נטילה שמה יבוא לאכול וכדלקמיה בהג"ה: **[ח]** ואם דיבר וכו' - איצא לחוץ קאי: **[ט]** נוטל שתי ידיו - דכיון דהפליג שעה אחת או שתים הסיח דעתו מסעודתו ולא נזהר לשמור ידיו והן עסקניות [רש"י]. וכתב הברכי יוסף בשם ספר צרור החיים דכשנוטל פת בידו בשעה שמדבר א"צ נטילה שדעתו עליו ולא יסיח דעתו: **[י]** כיון שהסיח דעתו - ובין אאכילה ובין אשתיה קאי כיון שהפליג. ומ"מ המוציא א"צ לברך שנית אף אם בודאי נגע במקום הטנופת [מ"א]: **[יא]** אבל בלא"ה א"צ וכו' - וכמו שפסק המחבר לעיל בסימן קנ"ח ס"ו: **[יב]** זה את זה - והוא שלא יהא שהייתן הרבה ושלא יפסיק בדברי שיחה: **[יג]** לשתות - וה"ה לדבר אחר. אין ד"א לת"ח לשתות מים בפני רבים אלא יהפוך פניו לצד אחר וי"א דדוקא שלא בשעת סעודה אבל בשעת סעודה שרי ושאר משקין מותר בכל גווני. בש"ס כתובות ס"ה אשה שאין בעלה עמה אין לה לשתות יין וכשהיא

בדרך באכסניא אפילו בעלה עמה אסור וה"ה בשאר משקין המשכרין. ואם היא רגילה לשתות בפני בעלה מותרת לשתות מעט שלא בפני בעלה [מ"א]: **[יד]** מאכל השמש - ומ"מ מדת חסידות ליתן לו גם מיד דבר מועט כמ"ש בסימן קס"ט וע"ש במ"ב סק"ב: **[טו]** אבל כשהשמש וכו' - פי' כשהשמש מערה מן האילפס לתוך הקערה אינו מדרך המוסר שישיר לעצמו באילפס אלא יערה הכל והם יניחו כל אחד בקערה מעט בשבילו: **[טז]** כל מה שיאמר וכו' - היינו אפילו דבר שיש בו קצת גסות ושררה שלא היה עושה כן האורח משום ענוה אעפ"כ יעשה [תוספות] ואם האורח נוהג איזה פרישות בדבר שעושה משום סרך איסור אינו מחוייב לשמוע לבעה"ב לעבור אבל דבר שהוא פרישות בעלמא טוב לגבר להסתיר מעשיו [שע"ת ע"ש]: **[יז]** יעשה - עיין בבגדי ישע שמצדד דהיינו דוקא זולת אכילה ושתיה אבל באכילה ושתיה אם אינו תאב לאכול ולשתות יותר והבעה"ב מפצירו לזה אינו מחוייב כדי שלא יזיק לו האכילה ואין בזה מניעת כבוד לבעה"ב אם אינו עושה כדבריו ע"ש: **[יח]** קפדן בסעודתו - מפני שמונע ב"ב לתת כלום לעניים מפני יראת קפדנותו ועוד כי האורחים וב"ב מתביישים אז לאכול כי יחושו פן יתרגש ויקפיד על אכילתו: **[יט]** לא יאכל אדם וכו' - והב"י מצדד דאפילו לאחוז בידו כביצה אינו כדאי אע"פ שאינו אוכל בבת אחת: **[כ]** בבת אחת - ואם משייר אפילו מעט תו לא הוי גרגרן [מ"א]: **[כא]** שנים ד"א - פי' כששותהו בשני פעמים ועיין לקמן סימן ר"י מה שכתבנו שם: **[כב]** כוס קטן - היינו פחות מרביעית. וכ"ז כשהאדם בינוני ובסתם יין אבל מי שכריסו רחבה או יין מתוק נשתנה השיעור והוא מותר בבת אחת אפילו ביותר מזה ולפ"ז בשכר שלנו שאינו חזק בודאי שיעורו יותר מרביעית [מ"א]: **[כג]** מראשו - פי' כי השום הלבן שבו מבפנים הוא המשובח שבו והעלין הירוקין שמלמעלה גרועין מהן ומחזי כרעבתן כשיתחיל לאכול מראשו [פרישה] ובשבת מותר משום חיבוב סעודת שבת: **[כד]** מעליו - מצד העלין: **[כה]** בידו השניה - ר"ל כמו הרוצה לקרוע בכח דבר מדבר שמחזיק בשתי ידיו לקרוע ובמסכת דרך ארץ שלפנינו הגירסא הטיפש שבהן אחז הקלח בידו אחת ונשכו בשיניו ע"ש משמע דדוקא באופן זה הוי גנאי ועיין בביאור הגר"א: **[כו]** לא ישוך וכו' - מפני שנמאסה לבריות: **[כז]** לא ישתה וכו' ויברך בהמ"ז - דנראה כששותה אותם בב"א שעושה לשרות המאכל כדי שיוכל לתזור ולאכול אחר בהמ"ז עוד הרבה ובטור הגירסא לא יביא שתי כוסות ופירשו הרבה אחרונים דהכונה שרוצה לשתות עתה רק כוס אחד והשני יניחנו לברך עליו בהמ"ז אפי"ה לא יביאם בפעם אחד מפני הרואים שסבורים שבשביל להרבות בשתיה מכוין: **[כח]** הגדול פושט וכו' - אפילו בדאיכא קערות טובא לא יפשוט ידו לקערה שלפניו עד שהגדול יפשוט תחלה לקערה שלפניו וה"ה במניחין פירות לפניו כאו"א שיפשוט הגדול ידיו תחלה: **[כט]** לבית - בעה"ב ופשוט דמיירי כשאינו מתארח שם בשכר: **[ל]** תנו לי לאכול - ואם נתנו לפניו א"צ להמתין תו עד שיאמרו לו שיאכל: **[לא]** משום רבית - כלומר דמחזי כריבית אבל מדינא לאו ריבית הוא דלא היה מתכוין בשעה שהאכילו בראשונה לכך: **[לב]** אבל מותר לומר וכו' - דאינו מתכוון כלל בזה לחוב רק אומר כן דרך המוסר שלא יסרב נגד דבריו ויאכל עמו ולא יקשה בעיניו לאכול עמו בחנם והט"ז חוכך גם בזה להחמיר ע"ש: **[לג]** אפילו בסעודה וכו' - דהלא אינו אומר לו אז בשעת אכילה שהוא לפרעון על מה שעבר רק בדרך מתנה בעלמא: **[לד]** פרוסה על גבי וכו' - היינו פרוסת פת והטעם שמא תפול הפרוסה לתוך הקערה וימאס האוכל. איתא בגמרא [ברכות ח'] כשיחתוך בשר יחתכנו ע"ג השלחן וכדומה ולא ע"ג היד שמא יפגע בידו וגם שמא יצא דם וימאס האוכל: **[לה]** בפרוסה - ובלבד שיאכל אח"כ הפרוסה דאל"ה איכא בזיון אוכלין כדלקמן בסימן קע"א [אחרונים]: **[לו]** ולא ישוך פרוסה וכו' - לכאורה הא נלמוד זה במכ"ש דסעיף י' דאפילו ע"ג השלחן אסור כ"ש ליתן לפני חבירו או בקערה אלא באמת גרסינן הכא מפרוסה [וכן הוא במסכת ד"א וברוקח] והיינו דאין הכונה על החתיכה גופא שאחזה בשיניו דזה אין להניחו אפילו על השלחן וכדלעיל בס"י אלא הכוונה על החתיכה שנשאר שנשך ממנה בשיניו איזה פרוסה דגם זו החתיכה לא יתן לפני חבירו לאכול או בקערה [א"ר ופרישה]: **[לז]** ויתן לחבירו וכו' - שמא מחמת הבושה יקבל חבירו ממנו וישתה בע"כ ואולי חבירו מאיס ליה לשתות ממה ששייר זה דאפשר דנתערב רוקו שם ויחלה ע"ז ולפ"ז דוקא אם נותנו לידו אבל אם מניחו לפניו והוא לוקח מעצמו לית לן בה וט"ז כתב אני ראיתי בצואת ר"א הגדול שמוזהיר מאד שלא לשתות ממה ששייר חבירו כי שמא יש לו חולי בתוך גופו ויצא רוח מפיו לאותו שיוור ע"ש ועיין לקמן בסכ"ב דמהני קינוח מקום נשיקת הפה או במים כששופך מהם מעט דרך אותו מקום ששתה בפיו ולכאורה סותר לדברי ר"א הגדול ואולי דר"א הגדול מיירי דהראשון ששתה היה אדם שאין אנו מכירין אותו אם הוא בריא דאז יש לחוש יותר [א"ר] ועיין בפמ"ג: **[לח]** ויניחנו על השלחן - שאין זה דרך כבוד להניח על השלחן כוס ריקם [לבוש]: **[לט]** לא יקח חלקו וכו' - הב"ח פי' הטעם שנראה שחלקו בזויה בעיניו ולא חפץ בה ומסרה לשמש ולכן יניחנה לפניו דמראה שמקובל בעיניו אלא דלפי שא"צ לאכול מסרה לבסוף לשמש ומ"ש המחבר דבר קלקול ר"ל שע"ז יוכל לבוא לידי קטטה הבעה"ב עם האורח ולבוש פי' כפשוטו דלפיכך לא יתננו תיכף להשמש שמא יהיה קלקול בסעודה ויצטרך לחלק הזה לחלק לשאר המסובין אלא

יניחנו עד אחר הסעודה ואח"כ יתן לו וכתב ה"י דלפ"ז א"צ להמתין רק עד אחר שיניח לכל אחד חלקו כראוי. כתב מ"א כשעושה סעודה דרך ארץ להשקות בעצמו למסובין כדאיתא בקידושין ל"ב:

[מ] אינם רשאים וכו' - הוא תקנת חכמים מפני מעשה שהיה כדאיתא בחולין צ"ד מעשה באדם אחד שזימן ג' אורחים בשני בצורת ולא היה לו להניח לפניהם אלא כשלש ביצים בא בנו של בעה"ב נטל אחד מהן חלקו ונתן לו וכן שני וכן שלישי בא אביו של תינוק מצאו שמחזיק אחד בפיו ושתיים בידו חבטו בקרקע ומת כיון שראתה אמו עלתה לגג ונפלה ומתה אף הוא עלה לגג ונפל ומת ע"ש. וכתבו המ"א וא"ר דדוקא בכה"ג דש"ס שהיתה סעודה מצומצמת ומתבייש בעה"ב כשיחסר להם אבל אם יש הרבה על השלחן שלא יחסר ע"י רשאים ליתן להם ולפ"ז כ"ש אם כבר כלו לאכול ונשתייר מותר ליתן להם מהשיריים ובספר שמן רוקח חוכך בכל זה להחמיר: **[מא]** או לעבדו - י"א דדוקא לעבדו אסור אבל לשמש המשמש בסעודה שרי ויש אומרים דאף לשמש אסור:

[מב] לא היו מסובין וכו' - אפילו בסעודת מצוה [אחרונים] ועיין בבה"ל: **[מג]** אע"פ וכו' - דמסתמא נתרצו לזה שיאכל עמהם מעט משלהם כדי שיהיה להם זימון ע"י וממילא אם אוכלין מידי דאין מזמנין עליו אין לו לאכול בלא רשות. וכתב הא"ר דאפשר דה"ה אם היו האוכלין תשעה [דבר שמזמנין ע"י] יכול העשירי ג"כ לאכול בלא רשות דמסתמא ניחא להו כדי שיהא להם זימון בשם: **[מד]** קנח מקום וכו' - עיין לעיל בסט"ז במה שכתבנו שם במ"ב: **[מה]** דרך שם - כדי לשטוף הרוק שנגע דרך שם ועיין מה שכתבנו לקמן בסימן רל"א מעניני אכילה. יזהר מאד שלא לאכול לב בהמה חיה ועוף [מ"א] כתב א"ר בשם שלי"ה ייטיב לבו בסעודתו אם מעט ואם הרבה יאכל פתו בשמחה. יאכל הטוב והמועיל לו לרפואה ולא מה שערב לו לפי שעה. ולא יישן סמוך לאכילה אלא ימתין אחר אכילה ועיין ברמב"ם הלכות דעות פ"י שהאריך בדברים אלו והנהגתן. גם האריך בשלי"ה לזהר מרבוני אכילה ושתייה אלא יאכל וישתה רק להעמיד ולהברות את גופו מזומן לעבודת הנפש ובזה כל סעודותיו הוין סעודת מצוה וע"ש בא"ר שהביא עוד כמה ענינים הנוגעים בענין זה:

קעא

סימן

[א] צרכיו - ר"ל צורך תשמישיו וכמו שיתבאר לקמיה: **[ב]** בפת - וכ"ש בשאר אוכלין:

[ג] אבל מידי דמימאס וכו' - ואפילו בשאר אוכלין ג"כ אסור: **[ד]** לא - ואם עושה לרפואה שרי אפילו מימאס ביה וכדלקמן בסימן שכ"ח ס"כ ואפילו בלא רפואה אם הוא דבר שהוא צורך האדם ודרך העולם לעשות בהאכול צורך זה ג"כ שרי ומטעם זה מזלפין הקרקע ביין וסכין הגוף ביין ושמן כמבואר בגמרא בכמה דוכתי. אסור לפצוע זיתים ליטול ידיו במים היוצאים מהם [שחזקים הם ומעבירים את הזוהמא] מפני שהזיתים נמאסים ע"י ואיכא הפסד אוכלין [גמרא]: **[ה]** כוס מלא - שקרוב הדבר שישפך עליו וימאס: **[ו]** אם היא וכו' - וג"כ מטעם הנ"ל וכ"ש אם הקערה בתחתיתו אינו נקי וימאס הפת ע"י: **[ז]** מלאה וכו' - אבל כשאינה מלאה שרי לסמוך אף דמשתמש בפת דעושה אדם כל צרכיו בפת וכנ"ל וה"ה דמותר לכסות בו כלי [טור]: **[ח]** שאינה צורך אכילה - דאלו בנטילה לאכילה בלא"ה אסור לכמה פוסקים [עיין בסימן ק"ס סי"ב] דאין נטילה אלא במים אלא אף בזה שאינה צורך אכילה אסור משום בזיון היין וה"ה בשאר משקין אסור. ובשעת הדחק עיין לעיל בסי" ק"ס סוף סי"ב ובבה"ל שם: **[ט]** ואין זורקין הפת - ומבואר בב"י ושי"פ דפת חשיבא טפי משאר אוכלין ובדידה אסור אפילו אם לא נמאס ע"י זריקה כגון שזורקו ע"י מקום נקי דזלזול הוא לפת: **[י]** הנמאסים ע"י זריקה - כגון תאנים וכדומה שנתבשלו כל צרכן שהם רכים ומתמעכים ע"י זריקה ונמאסים: **[יא]** כגון אגוזים וכו' - שהם קשים ואינם מתמעכים ומיירי שזרקו במקום נקי דאל"ה אסור אפילו באגוזים וכדלקמיה בסעיף ד'. כשרואין אוכלין מונחים על הארץ אסור לילך ולהניחם אלא צריך להגביהם אם לא במקום דאיכא למיחש לכשפים כגון ככר שלם [עירובין ס"ד]. איתא בגמרא [תענית כ'] דרב הונא סובר מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה [וה"ה לעופות] אמנם בא"ר מסתפק אם הלכה כר"ה בזה ועיין במחצית השקל שמצדד דאם אין לו דבר אחר להאכיל כ"א מאכל אדם לכו"ע מותר ואפשר דמשום זה נוהגין העולם היתר להאכיל לעופות פת: **[יב]** קופה מלאה תאנים - דוקא בקופה של נצרים שהיא נכפתת והאוכלין מתמעכין ונמאסין אבל של עץ שרי: **[יג]** של דבילה וכו' - שהם קשים ואינם מתמעכים [לבוש]: **[יד]** קטניות - שאף שהקופה היא מנצרים הקטניות בעצמן קשים הם: **[טו]** במקום כף - משום דעושה אדם צרכיו בפת היכא דלא מימאס וכנ"ל והכא לא מימאס להאדם הזה בעצמו שאכל בו הדייסא: **[טז]** והוא שיאכל וכו' - דלאדם אחר מימאס ואיכא הפסד אוכלין: **[יז]** והמדקדקים וכו' - שחוששים להשתמש מעשה עץ באוכלין דביזוי הוא לכן אוכלין בכל פעם מעט מן הפת דנראה כאלו בא לפת את הפת: **[יח]** אח"כ אוכלין אותו - דלאחרים הוא נמאס

וכנ"ל: **[יט]** ממישיכין יין בצנורות - שעושין משום סימן טוב שימשך שלותן וטובתן ומיירי בצינור של עץ שאינו נמאס: **[כ]** והוא שיקבלנו - דאל"ה איכא משום הפסד אוכלין: **[כא]** שנמאסין - ואע"פ שאגוזין יש להם קליפה ואין האוכל שבתוכן נמאס מ"מ בימות הגשמים שיש רפש וטיט ומתלכלכין שם נמאסין להגביהן ואיכא הפסד אוכלין. יש מקומות שהנהיגו כהיום לזרוק צמוקין לפני החתן בשבת שלפני חתונתו בשעה שקורין אותו למפטיר ולא יפה הם עושין שרכין הם ונמאסין עי"ז כנ"ל: **[כב]** לא גלוסקאות - כנ"ל ס"א: **[כג]** במקום נקי - כדי שלא ילך לאיבוד: **[כד]** וגם יכבדו וכו' - דאל"ה אין תועלת מה שזרק במקום נקי:

סימן קעב

[א] בולען - שא"א לפולטן דמימאסי ומיפסדי וגם לסלקם לצד אחד מלוגמיו ולברך כמו בס"ב באוכלין אינו יכול לעשות זה במשקין שא"א לדבר בעוד משקין בפיו הלכך התירו לו לבולען וכתב בלבושי שרד דאם הכניס מעט בפיו ויכול לברך ע"י הדחק יברך: **[ב]** ואינו מברך עליהם וכו' - י"א דכ"ז דוקא כשאין לו יותר משקין לשתות והוא דחוק למשקין הללו אבל אם יש לו יותר יפלוט ולא יהנה בלי ברכה וכן ראוי לנהוג [מ"א וא"ר]: **[ג]** ברכה ראשונה - הטעם דמאחר שכבר בלע המשקין כבר נדחה ממנו מצות ברכה ראשונה אבל ברכה אחרונה צריך לברך אם היה כשיעור עיין לקמן בס"י ר"י: **[ד]** וי"א דמברך עליהם - היינו אחר שבלע מברך עליהם הברכה ראשונה ולא דמי להא דק"ל בס"י קס"ז ס"ח דאם נזכר אחר שגמר סעודתו שלא בירך אינו מברך דשאני הכא דמאחר שנזכר בעודו בפיו היה עליו אז חיוב ברכה ודומה זה קצת לעובר לעשייתן אלא שלא היה יכול לברך לכן לא נפטר מן הברכה: **[ה]** וכן נראה עיקר - ודעת רוב הפוסקים כדעה ראשונה שאינו מברך רק ברכה אחרונה אם שתה כשיעור וכן הסכים הא"ר: **[ו]** שאינו נמאס - כגון פולין וכיו"ב שהם קשים: **[ז]** יפלטנו ויברך עליו - כדי שיהא פיו ריקן בשעת הברכה דכתיב ימלא פי תהלתך [גמרא] וכתב האשכול מהא שמעינן מאן דמברך ברכה צריך לברך מלא פומיה ולא לגמגם: **[ח]** דבר שנמאס - תותים - כגון - וענבים:

סימן קעג

[א] רשות - רצה נוטל רצה אינו נוטל: **[ב]** עיין ביו"ד סימן פ"ט - ס"ג ושם נתבאר בהג"ה דלפי מנהגנו יש ליטול ידיו אפילו בין תבשיל של גבינה לתבשיל של בשר שאחריו אם נוגע בהם בידי וואין לנו רשות אלא בששני התבשילין שוין: **[ג]** לדבר אחר - צרעת ועיין במ"א שכתב דאפשר דבזמנינו אין סכנה כ"כ דבכמה דברים נשתנו הטבעים ע"ש: **[ד]** ועיין ביו"ד ס"י קט"ז - ושם נתבאר בהג"ה דמנהגנו שאין חוששין לזה וסיים דמ"מ יש לאכול דבר ביניהם ולשתות דהוי קינוח והדחה: **[ה]** נוהגים באמצעיים - היינו שבין תבשיל לגבינה: **[ו]** בין להקל - היינו שא"צ נטילה בכלי וגם רק עד פרק השני וגם אין חציצה מעכב בהם בדיעבד: **[ז]** שפוסל באמצעיים - אין הכוונה שאם הסיח דעתו לאחר שהטיל לאמצעיים נבטל נטילת האמצעיים דמאי איכפת לן בהיסח דעתו הרי עכ"פ ידיו נקיות מגבינה אלא ר"ל שאם הסיח דעתו משמירת ידיו נבטל נטילה ראשונה דמים ראשונים כמו שמבואר בכמה מקומות דהיסח הדעת משמירת ידיו פוסל הנטילה ומילתא דפשיטא הוא ולא נקט לה אלא משום דהשוה לה בכל דבר למים אחרונים ובמים אחרונים לאחר שנטל לא איכפת לן בהיסח הדעת שהרי לא יאכל יותר להכי קאמר דבנטילה לאמצעיים אינו כן דאף שהטיל לאמצעיים אעפ"כ אינו רשאי להסיח דעתו מנטילה ראשונה שהרי יאכל עוד: **[ח]** שאמצעיים צריכים ניגוב - דיש בו משום מיאוס אם יאכל בלי ניגוב: **[ט]** דוקא מים - ששאר משקין מתוך שהם עצמן שמנים אינם מנקים את השומן והמאכל משא"כ באחרונים שאינם באים רק להעביר הזוהמא מידיים אפילו משקין מעבירין הזוהמא ורש"ל מיקל דמותר בשאר משקין אבל כמה אחרונים להרמ"א: **[י]** להרמ"א - הסכימו

[א] ואין הפת פוטר - היינו אע"פ ששונה לשרות האכילה שבמעיו וה"ז כדברים הבאים מחמת הסעודה תוך הסעודה שנפטרים בברכת הפת כמו שיתבאר לקמן מ"מ הואיל והיין הוא חשוב אינו נחשב טפל לפת להפטר בברכתו ואפילו כוון בפירוש בברכת הפת לפטור כל מה שישתה בתוך הסעודה לא מהני ליין: **[ב]** יין פוטר וכו' - שהוא ראש וראשון לכל המשקים וכולם נטפלים לו [תוספות]: **[ג]** כל מיני משקים - ובלבד שיהיו לפניו על השלחן בשעה שבירך על היין [דאלו לא היו לפניו בשעת ברכה אף שהביאו המשקין לפניו בשעה שעמד עדיין היין לפניו לא מהני וצריך לברך עליהם] ויש מקילין אפילו לא היו לפניו ורק שהיה דעתו עליהם וכ"ז בשלא קבע עצמו לשתות יין ורק כוס זה בלבד אבל אם קבע לשתות יין הסכימו כמה אחרונים דפוטר אפילו המשקין שלא היו לפניו בשעת ברכה כיון שבאו לפניו עכ"פ בעוד שהיין לפניו [ואם באו לפניו אחר גמר שתיית היין צריך לברך על המשקין כ"כ מהר"מ בנעט בביאורו אם לא שהיה דעתו על המשקין קודם גמר השתייה] ולכתחלה טוב יותר לעולם שיהיו שאר המשקין לפניו בעת ברכתו על היין. ודע שאם קידש על היין והוציא אחרים בברכתו אם לא טעמו מכוס של קידוש ורוצים לשתות שארי משקין אף שהיו לפניו בשעה שבירך על היין צריכים לברך על המשקין כי הטעם שייך פוטר הוא משום שכל המשקים טפלים לו וכשאינו שותה לא שייך טעם זה ועיין בבה"ל מה שכתבנו עוד בענין זה: **[ד]** אפילו מברכה ראשונה - ועיין לקמן סימן ר"ח סט"ז ובמ"ב שם לענין ברכה אחרונה: **[ה]** מניחו וכו' - דאפילו למ"ד בהמ"ז אינה טעונה כוס מ"מ מצוה מן המובחר יש בזה אם יוכל לעשות בכוס כדלקמן סימן קפ"ב ס"א ומ"מ אם הוא צמא לשתות ואין לו שאר משקין מוטב שישתה קודם כדי לצאת גם דעת המרדכי [שהובא ברמ"א לקמן סימן קצ"ג] שסובר דכשתאב לשתות אינו חייב מה"ת לברך בהמ"ז עד שישתה: **[ו]** אם קבע וכו' - כתבו האחרונים דל"ד קבע דה"ה אפילו אם שתה רק כוס אחד של יין קודם הסעודה דפוטר היין שבתוך הסעודה וכל זה אם דעתו לשתות גם בתוך הסעודה: **[ז]** שבתוך המזון - וה"ה דפוטר נמי יין שלאחר המזון קודם בהמ"ז [במקום שרגילין לשתות יין אחר גמר אכילתן או שהיה דעתו לזה בפירוש] אבל אם לא היה לו יין לפני המזון וצריך על היין שבתוך המזון צריך לברך שנית על יין שלאחר הסעודה כי יין שבתוך המזון אינו בא רק לשרות המאכל שבמעיו ואינו חשוב לפטור היין שלאחר המזון שבא לשתיה ולתענוג [ועיין בב"י שכתב דאם הוא צמא מחמת אכילתו אפילו נשתה זמן הרבה אחר הסעודה אעפ"כ כל זמן שלא בירך בהמ"ז כיון שבתוך המזון דמי דבא לשרות המאכל וגם משמע קצת מדברי הרשב"א דאם הוא שותה מיד אחר האכילה ג"כ מסתמא כדי לשרות המאכל הוא בא] אך באמת אין דין זה מצוי בינינו שאין אנו מושכין ידנו מן הפת עד בהמ"ז וחשיב הכל תוך הסעודה ולפיכך ממילא יין שבתוך המזון פוטר גם יין שלאחר המזון דזה וזה לשרות: **[ח]** וכן יין של קידוש - קמ"ל דלא תימא דוקא יין קודם המזון דחשיב דבא לפתוח המעיים ולשתות פוטר בתוך הסעודה אבל יין קידוש דבא עיקרו למצוה אימא לא קמ"ל דפוטר. ונ"ל פשוט דבמדינתנו שאין אנו רגילין לשתות יין בתוך הסעודה אפילו בשבת אינו פוטר אלא א"כ היה דעתו לזה מתחלה וכמו שכתבתי מקודם: **[ט]** שבתוך המזון - וה"ה שלאחר המזון [אחרונים]: **[י]** וכן המבדיל וכו' - ר"ל אע"ג דהבדלה אינה שייכא כלל לסעודה כמו קידוש אפ"ה כיון דהבדיל על השלחן ר"ל שהכין עצמו לסעודה שייכא לסעודה ומיירי כנ"ל שהיה בדעתו לשתות גם בתוך הסעודה: **[יא]** שאין ברכת וכו' - הטעם כנ"ל דאינה שייכא לסעודה כמו קידוש [שאינה אלא במקום סעודה] וע"כ ס"ל להי"א דבעינן עכ"פ שיטול ידיו לסעודה מתחלה דבזה בודאי אתחלתא דסעודה היא: **[יב]** יין הבדלה - כתב מ"א דדוקא יין הבדלה שאינו בא לצורך סעודה אבל ביין שלפני המזון דעלמא שבא לצורך סעודה לפתוח המעיים פוטר אפילו קודם נטילה יין שבתוך הסעודה ולהכי סתם המחבר בריש הסעיף ולא התנה דדוקא אחר נטילה: **[יג]** נטל ידיו - לאו דוקא דה"ה אם קבע עצמו לסעודה על השלחן [מ"א] ובא"ר חולק עליו וכן משמע מביאור הגר"א: **[יד]** קודם הבדלה - וא"ת היכי שרי להפסיק בהבדלה בין נט"י להמוציא י"ל דלא הוי היסח הדעת כיון שדעתו לאכול ואינו רשאי לאכול בלי הבדלה אבל להפסיק בשתיית רשות בין נטילה להמוציא אסור: **[טו]** יכוין שלא להוציא - ואז יברך ברכה אחרונה על כוס זה קודם הסעודה: **[טז]** בתוך הסעודה - ר"ל אפילו שלא בבת אחת: **[יז]** בברכה אחת - דמסתמא כשבירך בפה"ג על כוס האחד דעתו היה ג"כ על כל מה שישתה בתוך הסעודה: **[יח]** לא היה דעתו וכו' - ר"ל שהיה דעתו שלא לשתות אלא אותו הכוס ולא יותר אלא שאח"כ נמלך לשתות עוד וכתב הט"ז דה"ה לענין אכילה כגון שקנה לעצמו לחם אי לאכלו כולו וע"ד זה בירך ואח"כ נתאוה לאכול עוד ושולח לקנות עוד צריך לברך שנית המוציא [והטעם דמעשיו מוכיחין דלא היה בדעתו לאכול כ"א הלחם שקנה דאל"כ היה קונה יותר אלא שאח"כ נתאוה לאכול עוד] אבל אם יש לו בבית לחם וחותר לו חתיכה לאכול אותה ואח"כ רוצה לחתוך עוד אין זה נמלך דדרך אדם כן הוא דלפעמים בשעת ברכה חושב שיהיה די לו בחתיכה אחת ואח"כ כשרואה שאינו שבע בזה לוקח עוד: **[יט]** שבא לסעודה - היינו שאינו מן הקרואים אלא שבא דרך עראי לשם לכך אמרינן דהוי נמלך דבשעה שבירך לא היה יודע אם יתנו לו עוד וכדלקמן בסימן קע"ט סה"י

עייש במ"ב: **[כ]** ומושיטין לו - ר"ל שלא בבת אחת אלא בזה אחר זה: **[כא]** על כוס ברכת נשואין - שיש שם הרבה מסובין וכל כיוצא בזה: **[כב]** כ"א צריך לברך - דמסתמא אינו מכוון לצאת בברכת המברך מאחר שאינו יודע אם יגיע לו ועיין לקמן סימן ק"צ במ"א סק"ז ובמ"ב שם: **[כג]** אין לברך וכו' דבהמ"ז פוטרנו - כדין דברים הבאים מחמת הסעודה שנפטרין בבהמ"ז [כמש"כ בסימן קע"ז] דהיין מחמת הסעודה הוא חשיב דבא לשרות המאכל ואף דברכה ראשונה מברך על היין כנ"ל בס"א ברכה אחרונה לא: **[כד]** שלפני המזון - דכיון שבאים לפתוח המעיים להמשיך האדם לתאות המאכל הוי ג"כ כדברים הבאים מחמת הסעודה ופשוט דזה דוקא אם שותה סמוך למזון עכ"פ דהוי כאתחלתא דסעודה אבל בלא"ה לא: **[כה]** ואפילו לא וכו' - כצ"ל. ור"ל דאף דאז לא שייך לומר דהוא שתיה אחת עם אלה שבתוך הסעודה אפ"ה פוטר דהן עצמן בכלל סעודה הן וכנ"ל. ולענין מים ושאר משקין ששותה קודם המזון ואינו שותה בתוך המזון דעת הרבה אחרונים דצריך לברך עליהם ברכה אחרונה שאין בהמ"ז פוטרן דמכיון ששותה אותם קודם המוציא אינם שייכים לסעודה כלל לבד יי"ש שוה לין דהוא מעורר תאות המאכל ועיין בה"ל: **[כו]** וע"ל ס"ס רע"ב - ס"ז לענין קידוש דשם מבואר דגם בו ברכת המזון פוטרנו ועיין בה"ל מה שכתבנו בזה: **[כז]** ולענין יין של הבדלה - ר"ל דהם אינם באים לצורך סעודה ועיין שם שכתבנו דאם לא בירך קודם הסעודה לא יברך עוד ויפטרנו בברכת המזון. ולענין אם פוטר בהמ"ז היין ששתה אחר גמר הסעודה יש דעות בפוסקים י"א דאין בהמ"ז פוטר בסתמא וצריך לברך על היין מעין שלש אם לא שכוון בהדיא בבהמ"ז לפטור גם היין דאז פוטר בדיעבד כמבואר בסימן ר"ח ס"ז וי"א דאין צריך לברך ברכה אחרונה ובהמ"ז פוטר בסתמא אף לכתחלה מיהו אין דין זה מצוי בינינו לפי המבואר לקמן בסימן קע"ז דאין אנו מושכין ידינו מן הפת עד בהמ"ז א"כ הוי הכל כבתוך הסעודה ובהמ"ז פוטר [מ"א] ומיהו באמת לכתחלה טוב יותר שיכוון בעת בהמ"ז לפטור: **[כח]** אם אין לו יין וכו' - אסעיף א' קאי דאין שבתוך הסעודה מברך ברכה ראשונה אף בתוך הסעודה משום חשיבותו אבל אשאר משקין לא דנטפלים להסעודה: **[כט]** כבאים מחמת הסעודה - בתוך הסעודה דמבואר בסימן קע"ז דאין מברכין עליהם דנפטרין בברכת המוציא: **[ל]** ואינם טעונים ברכה - לא לפניהם ולא לאחריהם ואפילו אם הם באים אחר גמר סעודה לדין דאין אנו מושכין ידינו מן הפת וחשוב הכל כבתוך הסעודה: **[לא]** המים - אליבא ריקנא וה"ה בשאר משקין: **[לב]** וי"א לברך - היינו ברכה ראשונה דס"ל דדינו כמו פירות שאוכל בתוך הסעודה דצריך ברכה לפנייה אבל מברכה אחרונה לכו"ע נפטרין בבהמ"ז: **[לג]** המים - וה"ה לשאר כל המשקין ואע"ג דין חשיבין ליה בא מחמת הסעודה [דרק משום חשיבותו צריך ברכה וכנ"ל] יין שאני דסעיף ליבא טפי וגם דבא להמשיך תאות האכילה משא"כ שארי משקין: **[לד]** בכל פעם דסתמא וכו' - ואף לדעה זו דוקא במים אמרינן דמסתמא נמלך הוא שאין אדם שותה מים אלא לצמאו אבל בשכר ומי דבש וכיו"ב לא חשיב בסתמא נמלך ובברכה אחת סגי לכו"ע אך לאקרי"ץ ודומיהן שאין שותין כ"א לצמאו דינם כמו מים לדעה זו [מ"א]: **[לה]** קודם נטילה - דלאחר נטילה אין לו להפסיק בשתיית משקין של רשות והבדלה דס"ד שאני משום דאסור לאכול קודם הבדלה: **[לו]** במקום סעודתו - ולא ישנה מקומו דבשינוי מקום צריך לברך שנית כששותה אח"כ וכמבואר בסימן קע"ח וא"כ לא תיקן כלום: **[לז]** ויברך וכו' - וכתבו האחרונים דזיהר לשותות פחות מרביעית דאם ישתה רביעית לא יועיל כלום בתיקונו דיכנס בספק ברכה אחרונה על המשקין האלו דאפשר דאין בהמ"ז פוטרנו דאין שייכים לסעודה מכיון ששותה קודם נטילה אכן אם יש לו כוס שכר לברך עליו בהמ"ז א"צ לזיהר בזה דברכת בני"ר שיברך על הכוס יפטר גם את המשקין ששתה קודם בהמ"ז: **[לח]** על דעת וכו' - או שיבקש לאחר שאינו אוכל שיברך על המשקה ויתכוון לפוטרו: **[לט]** והמנהג כסברא הראשונה - והטעם כדלעיל לפי שאין אכילה בלא שתיה והוי כדברים הבאים מחמת הסעודה ולענין יי"ש יש אחרונים שכתבו דצריך ברכה בתוך הסעודה משום שאין שותין אותו מחמת צמאון האכילה כשאר משקין אבל המ"א כתב דבתוך הסעודה א"צ ברכה משום דאז בא לעורר תאות המאכל וחשיב גם זה מחמת הסעודה [וה"ה בפירות הבאים להמשיך תאות האכילה כגון לימני"ש מלוחים או זית מליח או אוגערקע"ס מלוחים וכיו"ב ולא דמי לשאר פירות שבתוך הסעודה שצריך ברכה] וכן העתיקו איזה אחרונים כדעתו ובאמת היה ראוי לנהוג בזה כעצת המחבר לענין שאר משקין [דיברך על מעט מהיי"ש קודם נטילה ע"ד לפטור מה ששתה בתוך הסעודה] מפני שיש דעות בזה אלא שהעולם נהגו להקל ויש להם על מה לסמוך. וכ"ז בתוך הסעודה אבל אם שותה את היי"ש אחר סעודתו דאז בודאי דעתו רק לעכל המזון לכו"ע צריך ברכה [אחרונים] מ"מ נ"ל דאם אכל מאכל שמן ולקח מעט יי"ש להפיג השמנונית שבפיו אם רגיל בענין זה הוא בכלל טפל להאוכל וע"כ אף אם הוא אחר גמר סעודתו א"צ לברך. כתב הח"א דאם שותה אחר גמר סעודתו קאפ"ע הוא רק כדי לעכל המזון ולא דמי לשאר משקין וע"כ צריך לברך ברכה ראשונה ואינו מוכרח ונכון שיברך מתחלה על מעט צוקע"ר לפטור את הקאווי"ע. וכל זה שייך רק לענין חול אבל בשבת ויו"ט בשחרית אין שייך כ"ז דהרי בודאי כבר קידש על הכוס וממ"נ אם קידש על היין הלא פוטר כל המשקין [ובאופן המבואר לעיל בסק"ג] ואם קידש על השכר וכיו"ב הלא מברך

שהכל וממילא נפטר גם זה: **[מ]** אפילו הסיבו יחד - ר"ל ולא כמו דאמרינן בעלמא [קס"ז סי"א] דאם הסיבו יחד אחד מוציא כולם ועדיף טפי משום ברוב עם הדרת מלך אבל בברכה שבתוך הסעודה לא יעשו כן: **[מא]** לענות אמן - ואף דקיי"ל בכל מקום דשומע כעונה ועניית אמן אינו מעכב כלל לענין לצאת בהברכה חיישינן שמא יענו אמן ויסתכן [רא"ש וטור]: **[מב]** משום דחיישינן וכו' - היינו משום דעוסקין אז באכילה ואין בית הבליעה פנוי ומבואר בפוסקים דלדעה זו אף אם יניחו מלאכול ויכינו עצמם לשמוע הברכה ולענות אמן ג"כ לא מהני דמ"מ חיישינן שמא לא יזהרו להפסיק מלאכול ויבוא לידי סכנה [פרישה]: **[מג]** וי"א וכו' - דהם ס"ל הטעם דאין אחד יכול להוציא חבירו בברכת היין שבתוך הסעודה משום דטרודים הם לאכול ולא יתנו לב לכוון לשמוע ולצאת ולכן אם אמר מקודם שיברך סברי מורי ומניחים כולן לאכול ויכונו לבם להברכה שפיר דמי וגם משום סכנה ס"ל דאין כאן כיון שפסקו מלאכול: **[מד]** אחד מברך לכולם - וצריכין שיטעמו כולם תיכף מהכוס ולא יפסיקו בין ברכה להשתיה [מ"א]: **[מה]** ויאמר סברי רבתי - ר"ל בברכה שבתוך הסעודה כשאחד מברך ומוציא כולם לא יאמר ברשות רבתי [דלשון זה אינו אלא נטילת רשות לברך] אלא סברי רבתי דהיינו שיפסקו מלאכול ויתנו לב לשמוע הברכה ולצאת כנ"ל: **[מו]** כל מקום וכו' - ר"ל כשאחד מוציא חבירו כמו קידוש והבדלה וכה"ג. ובחופה וברית מילה שאין נוהגין לומר סברי כלל הוא משום דרק במקום שצריך נטילת רשות אומרים על היין סברי במקום רשות אבל בחופה ומילה שאין נוטלין רשות אין לומר סברי כלל: **[מז]** אין אומרים ברשות - פי' אף דהיה ראוי לומר יותר ברשות שהוא נטילת רשות מהמסובין שחפצים בו שיוציא אותם בברכתו אלא משום ברכת היין שבתוך הסעודה דמוכרח לומר סברי כדי שיפסיקו מלאכול נהגו לומר לשון זה בכל מקום שמברכין להוציא אחרים:

קעה

סימן

[א] יין אחר - ר"ל שמתחלה בירך על יין שבתוך המזון ואח"כ הביאו לו עוד יין אפילו הוא ממין אחר אפי"ה נפטר בברכה ראשונה ועיין לעיל בסימן קע"ד ס"ה: **[ב]** הטוב והמטיב - ומברך אותה בשם ומלכות והוא הודאה על ריבוי היין שנזדמן לו [ועוד כתבו הספרים טעם לנוסח זה כי ידוע שהאדם צריך למעט בתענוגי העולם ויין הלא מביא לידי שמחה ויכול לבוא לידי קלות ראש לכך סידרו נוסח זה של הטוב והמטיב שידוע שברכת הטוב והמטיב שבבהמ"ז תקנו על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה ועי"ז יזכור יום המיתה ולא ימשך אחר היין הרבה]. ודוקא על יין שבתוך המזון [או שהיו מסובין לשתות בלא אכילה ואח"כ הביאו להם יין אחר וכדלקמיה בס"ה בהג"ה] אבל על כוס של בהמ"ז א"צ לברך עליו ברכת הטוב והמטיב אף שהוא מין יין אחר דהא כבר אמר הטוב והמטיב בבהמ"ז [מ"א]. בלילי פסח טוב לכתחלה שלא לשתות עוד מין אחר של יין בתוך הסעודה כדי שלא יצטרך לברך עליו הטוב והמטיב ויהיה נראה קצת כמוסיף על הכוסות אך אם הוא צמא וחושק לשתות ממנו יכול לברך עליו הטוב והמטיב [אחרונים]: **[ג]** אע"ג שאין לו וכו' - עיין במ"א בשם פוסקים שיש דעות בזה ועי"כ הכריעו לדינא דאם יש להם מן הראשון והביאו השני כדי שיטעמו יין אחר משונה מן הראשון מברכין עליו הטוב והמטיב אבל אם אין להם כלל מראשון א"כ לא מחמת שינוי הביאו אלא מפני שכלה הראשון אין מברכין עליו שאין בזה ריבוי טובה כ"כ: **[ד]** ולא דוקא וכו' מחדש - ר"ל שהביאו להם עתה בבית אלא הי"ה אם היה להם מתחלה שתי יינות בבית ודעתו לשתותם אלא שהיין השני לא היה מוכן לפניו על השלחן בשעת ברכת בפה"ג וכדלקמיה [לבוש] ודעת הל"ח דכשהם בביתו בשעת ברכת בפה"ג ודעתו לשתותם כמונח לפניו על השלחן דמי וא"צ לברך ברכת הטוב וספק ברכות להקל: **[ה]** שלא היו לפניו וכו' - או שעבר ובירך על הגרוע תחלה צריך לברך ברכת הטוב על היין השני: **[ו]** אלא בפה"ג - ר"ל על היין המשובח וממילא נפטר היין הגרוע מכל וכל וכן פסקו האחרונים: **[ז]** שאינו יודע שהוא גרוע - אבל אם יודע שהוא גרוע אפי' מעט לא יברך עליו אף שהוא מין אחר [אחרונים]: **[ח]** ממנו - כתב ה"ט"ז דוקא אם הוא מסתפק שמא הוא גרוע רק ממנו אבל אם הוא מסתפק שמא הוא גרוע מאד עד שאינו ראוי לשתות אלא מדוחק לא יברך עליו ברכת הטוב: **[ט]** ואין חילוק וכו' - היינו בין לענין ברכת בפה"ג שאין צריך לברך אפילו מחדש לישן ובין לענין ברכת הטוב שצריך לברך אפילו כששניהם חדשים [הגר"א] והטעם דכיון שהובאו משני כלים חשיבי כשני מינים וכדלקמן בס"ו: **[י]** או אחד חדש וכו' - ודוקא מחדש לישן אבל מיטן לחדש בסתמא לא אא"כ ידוע לו שהחדש ההוא טוב כמו הישן [עט"ז וא"ר ושי"א]: **[יא]** תוך לי יום - לאפוקי ממאן דס"ל דאם שתה תוך לי מיין זה אין חביב עליו כ"כ ולא יברך עליו ברכת הטוב קמ"ל: **[יב]** יותר גרוע - ר"ל גרוע קצת אבל אם הוא גרוע הרבה לא יברך: **[יג]** יותר מן האדום - ומ"מ אם שתה לבן תחלה ואח"כ הביאו לו אדום מברך עליו ברכת הטוב אם יודע שהאדום משובח יותר אבל בסתמא לא מפני שהלבן בריא יותר לגוף ונחשב אדום לגביה

כגרוע ממנו: **[יד]** על הטוב וכי - ואם מסופק לו איזהו טוב ואיזהו רע מותר לו לכתחלה לברך בפה"ג על האחת וברכת הטוב על השני אף שהובאו לפניו לכתחלה שניהן כאחת וזהו מדינא ומ"מ טוב להזדר כשיש לו ספק איזהו טוב שמתחלה יסלק אחת מן השלחן ואח"כ יברך בפה"ג על האחת ואח"כ יברך ברכת הטוב על השני ויוצא בזה ידי כל החששות. כתב בא"ר דכן אם רוצה לברך על כמה יינות יסירם עכ"פ מהשלחן בשעת ברכה ראשונה ואח"כ כששותה אפילו כמה יינות מברך על כ"א ברכת הטוב: **[טו]** עמו - ושותה מאותו יין אבל אם אינו שותה אלא הוא לבדו או ששותה רק חבירו לבדו אין מברכין ע"ז ברכת הטוב גם בעינן דוקא שיהיה לחבירו שותפות באותו היין אבל אם הוא רק אורח בעלמא שבעה"ב נתן לו לשתות לא יכול לומר ברכת הטוב וכתב המ"א דגם הבעה"ב לא יכול לומר ברכה זו באופן זה אם לא שהבעה"ב העמיד הקנקן על השלחן לשתות מי שירצה הוי כשותפות ויכול אף האורח לברך ואשתו ובניו כיון שצריך לפרנסן הוי כאלו יש להם חלק בו. גם בעינן שישתו בחבורה ביחד ולא זה בחדר זה וזה בחדר זה. גם הסכימו כמה אחרונים שאין לברך ברכת הטוב אלא כששתו שניהם משתי היינות אבל אם שתו שניהם רק מיין הראשון ומיין השני שתה רק אחד או להיפך אין לברך. כתבו האחרונים בברכת הטוב יכול לברך בדיעבד אף שכבר שתה ונזכר כשהיין בפיו שבולעו ומברך אח"כ אבל אם נזכר אחר שכבר שתה אין כדאי לברך ומיהו כשיש עוד יין בקנקן לכו"ע יכול לברך דדמי למי ששכח לברך המוציא ונזכר קודם גמר סעודה **[פמ"ג]**: **[טז]** חשיבי כשני מינים - דכיון שכל אחד היה תוסס בחבית בפ"ע בשיעור זמן זה עדיין חדש הוא ויכול להשתנות כל אחד בטעמו משא"כ אחר ארבעים יום הוא בכלל יין ישן ואין משתנה טעמו ומין אחד הוא אחד הוא ואין זה בכלל שינוי יין:

קעו

סימן

[א] דק דק - שאין בהם כזית וגם אבד מהם תואר לחם שברכתן במ"מ כמבואר בסימן קס"ח ס"י ומ"מ פטר להו פת מפני שהם טפלים לגביה והרי הם נחשבין כמעשה קדרה דפת פוטרתן: **[ב]** בירך על הפרפרת - דדרך הוא להביאם קודם הסעודה לתענוג או להמשיך הלב לאכילה ולא פטר את הפת כיון דברכתן במ"מ. וכתב בשיטה מקובצת שאף אם כוון בפירוש לפטור לא מהני. ולענין ברכה אחרונה אם אכלן רק לתענוג או להשביע קצת צריך לברך עליהם ב"א קודם הסעודה ואם לא בירך עד שבירך בהמ"ז בדיעבד בהמ"ז פוטר כל מיני מזונות כמו שכתבנו לקמן בסימן ר"ח ס"י"ז במ"ב ע"ש וי"א דאם דעתו לאכול מיני מזונות גם בתוך הסעודה נחשבת לאכילה אחת ויכול אף לכתחלה לסמוך על בהמ"ז שיברך לבסוף ומ"מ נראה דאף לדעה זו יראה לכוין להדיא בבהמ"ז לפטור מה שאכל מקודם **[עיין באבן העוזר סימן ר"ח ס"י"ז]**. ועיין בבה"ל שבארנו לענין מה שאנו אוכלין אחר קידוש בשחרית לעק"ך וקיכל"ך וכדומה נכון יותר שאף לדעה ראשונה לא יברך עליהם ברכה אחרונה קודם הסעודה אלא יפטרנו בבהמ"ז וכ"ש אם אוכל המין כיסנין גם בתוך הסעודה ובברכת במ"מ שמברך קודם הסעודה פוטר גם אותם לכו"ע נפטרין הכל בבהמ"ז מפני דכל זה שייך לסעודה. ואגב אעתיק מפוסקים אחרונים עוד איזה דינים מה ששייך לענין זה. עד הנה כתבנו באוכל מיני מזונות קודם הסעודה ועכשיו נבאר באוכל שאר דברים. א) הרוצה לאכול קודם נט"י לסעודה מדברים שצריך לברך עליהם בתוך הסעודה כגון פירות ובדעתו לאכול פירות גם בתוך הסעודה ומכוין עכשיו בברכה זו לפטור גם מה שיאכל בתוך הסעודה א"כ הוי הכל לצורך סעודה וא"צ לברך אחריהם דבהמ"ז יפטור הכל כמו מה שפוטרת מה שאוכל בתוך הסעודה ואם לא יאכל פירות בתוך הסעודה צריך לברך ב"א עליהם דכיון שאכלן קודם הסעודה אין שייכין לסעודה כלל. ואפילו אם לא בירך ב"א קודם נט"י צריך לברך בתוך הסעודה. ב) כ"ז בשאוכל פירות וכנ"ל אבל אם אכל קודם הסעודה דברים שא"צ ברכה עליהם כשאוכלן בתוך הסעודה **[כגון מיני לפתן ופרי אדמה שקורין ערד עפ"ל או בולבע"ס וכדומה]** א"כ אפילו אם דעתו לאכול מהם גם בתוך הסעודה אינו מועיל להם כלל הברכה ראשונה דבלא"ה הם נפטרין ע"י ברכת המוציא וע"כ מה שאוכל קודם הסעודה אין שייך כלל להסעודה וצריך לברך עליהם ברכה אחרונה בורא נ"ר. ולענין יין ושאר משקין מבואר בסימן קע"ד סעיף ו' ז' ג) אכן אם אכל קודם הנטילה פרפראות להמשיך הלב לאכילה ולפתוח הבני מעיים **[כגון מיני מתיקה שקורין איי"ן גימאכ"ץ או דבר מלוח וכדומה]** אין לברך עליהם ברכה אחרונה דהם שייכים לסעודה ונפטרין בבהמ"ז. ד) ודע דהא דמותר לאכול קודם המוציא דברים שא"צ ברכה תוך הסעודה כגון המבוארים באות ב' דוקא שאין בדעתו לאכול תיכף אבל אם השלחן ערוך והלחם לפניו אסור לגרום ברכה שא"צ אלא יברך המוציא על הלחם ויפטר שארי דברים **[ח"א]** וי"א דאם אוהב יותר לאוכלן קודם הסעודה מלאכלן בתוך הסעודה אין בזה משום גרם ברכה שאינה צריכה. ואם הם דברים המושכין הלב לתאות המאכל בודאי יש לסמוך להקל לאכלן קודם הסעודה: **[ג]** פוטר מעשה קדרה - שברכתן נמי במ"מ:

[א] ללפת בהם וכו' - ודייסא אף שהיא עבה ואינו מלפת בהם הפת ונאכל בפ"ע מ"מ כיון שבאת להשביע עיקר סעודה היא ונטפלת להפת וה"ה כל מיני תבשילין הרגילין לבוא לתוך סעודת הפת [רא"ש]: **[ב]** בלא פת - דכיון שתמיד באים ללפת את הפת מעיקר הסעודה הם ונטפלים להפת: **[ג]** פוטרין - ואם אינו חפץ לאכול פת אלא אוכל מעט פת כדי לפוטרם כתבו האחרונים דיש להסתפק אם יכול לפוטרם דלא שייך לומר שהם נטפלים להפת כיון שלא היה חפץ באכילתו וכ"ש כשאכל רק פחות מכזית או אולי כיון דדרך העולם לקבוע סעודה על הפת ברכת הפת פוטרין בכל גווני וע"כ כתבו דבאופן זה טוב יותר שיברך על השארי דברים הברכה הראויה לכל אחת ולא יאכל פת כלל אם לא בשבת ויו"ט דאז מצוה לאכול כזית פת חשוב הוא ונעשו הכל טפלים לו: **[ד]** כגון תאנים וכו' - וכן כל דבר שבא רק לקינוח ולא להשביע. ואפילו היו הפירות לפניו בשעה שברך המוציא. ואפילו הם מבושלים ג"כ אין הפת פוטרין כיון שאין שייכים לפת [אחרונים] ואפילו אם בישלו הפירות עם בשר משמע מכמה אחרונים דצריך לברך עליהם דאין הפירות נעשין טפילין להבשר והוא דלא כדעת הח"א שכתב דהפירות טפילין לגבי הבשר אכן בספר יד הקטנה מצאתי שמצדד ג"כ לומר דלא יברך אלא דכתב טעם אחר בזה דהיכא דמבשל הפירות עם בשר או עם שומן ודבש ועושה מהן תבשיל (שקורין עפ"ל צימע"ס או מהאגסים שקורין באר"ן) נראה שכל עיקרן הן באין למזון ולסעודה ולא לקינוח בעלמא אלא בתורת תבשיל כשאר תבשילין שנעשין מלפת וירק שא"צ לברך עליהם מטעם זה ומסיים דלצאת ידי ספק כשרוצה לאכול צימע"ס מפירות מבושלים יקח תחלה איזה פרי חי ויברך עליה להוציא את זה ואם אין לו פרי חי יאכל תחלה וסוף עם פת ע"ש. ואין בכלל זה מה שמביאין מעט פירות מבושילין לקינוח סעודה [שקורין קאמפאט] דזה אין בא למזון כלל רק לקינוח סעודה וצריך ברכה: **[ה]** וכל מיני פירות - ה"ה חזרת וקשואין ומלפפונות חיון או צנון ובצל ג"כ צריך לברך עליהן אכן אם אוכל חזרת או צנון ובצל וכדומה עם בשר הן נעשין טפל לבשר והבשר ללחם [פמ"ג]: **[ו]** וע"ל סימן קס"ח - דשם נתבאר לענין פת כיסנין כשאוכלין באמצע סעודתו: **[ז]** ברהמ"ז פוטרין - דלענין בהמ"ז נטפלים הם להסעודה דכיון שעתיד לברך על כל מה שאכל גם זה נכלל עמו: **[ח]** ואם בתחלת אכילתו וכו' - ר"ל שתחלת אכילת אותו פירות היה עם פת וגם כונתו הוא לאכול עמהם פת גם אח"כ אף שאכל עמהם באמצע בלא פת א"צ לברך עליהם דכיון שאכל אותם תחלה וסוף עם פת נחשבין כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה דא"צ ברכה כנ"ל אך כ"ז דוקא כשהובאו ללפת בהם את הפת ולא לקינוח דאם הובאו רק לקינוח אף שאכל עמהם מקצת פת תחלה וסוף לא מהני ומה שאוכל בלא פת צריך ברכה. וגם לא מיירי כשעיקר קביעות סעודתו היתה על אלו הפירות דאז א"צ שיאכל גם לבסוף עם פת דוקא ורק כיון שהתחיל לאכול עם פת שום אין מברך עליהם אף כשאכלן אח"כ לבדן לכו"ע כמבואר בס"ג: **[ט]** ובסוף אכל עמהם - ואם אין בדעתו לאכול עוד עם פת צריך לברך על הפירות לפניו ועיין בבה"ל: **[י]** אינם טעונים ברכה - והאחרונים כתבו דראוי לזוהר לכתחלה כשהובאו לפניו פירות בתוך הסעודה ללפת בהם את הפת שיברך מתחלה עליהם קודם שיאכלם עם הפת ויאכלם קצת בפ"ע ואח"כ יוכל לאכול בין עם פת בין בלא פת כי יש מהראשונים דסברי דאפילו אם אוכל תחלה וסוף עם פת אם אוכל באמצע בלא פת צריך לברך ובדיעבד אם לא בירך מתחלה מותר לאכול אך שיראה לאכול גם לבסוף עם פת. אמנם אם עיקר קביעות סעודתו היתה מתחלה על הפירות אז לכו"ע אפילו אם אוכל אח"כ בלא פת א"צ לברך כמ"ש בס"ג. אם אכל פשטיד"א שממולא עם פירות א"צ לברך על הפירות דנטפלים הם להקמח ועיין לעיל בסימן קס"ח במ"ב: **[יא]** הבאים מחמת הסעודה - כגון בשר ודגים וכיו"ב וכנ"ל: **[יב]** שלא מחמת הסעודה - כמו פירות ומיני מתיקה הבאים רק לקינוח וכנ"ל: **[יג]** בין לאחריהם - ואף אם אכל דברים שברכתן מעין שלש לא נפטרו בבהמ"ז דבהמ"ז אינו פוטר מעין שלש כמ"ש לקמן בסימן ר"ח סי"ז ע"ש: **[יד]** תוך עיקר הסעודה - דאחר שמשכו ידיהם מן הפת שוב אין נטפלים אליו ולכן צריכין ברכה בפני עצמם בין לפניו בין לאחריהם: **[טו]** ואם קובע וכו' - ר"ל שקביעות סעודתו ללפת הפת היה רק אלו הפירות וע"כ נחשבים הם כשאר דברים הנזכרים לעיל בס"א: **[טז]** ויש חולקין - ס"ל דמ"מ אם אכל מהם בתחלה בלא פת אינם נעשים טפל להסעודה וצריך לברך עליהם בתחלה: **[יז]** ואע"פ וכו' מאחר וכו' - ר"ל דאף דבס"א אמרינן שיאכל פת דוקא גם לבסוף בזה שעיקר קביעות סעודתו מתחלה היה רק על אלו הפירות יוכל לאכול אח"כ לכו"ע בלא ברכה אף שאין דעתו לאכול עמהם עוד פת: **[יח]** שלא היו וכו' - ואפילו לא היה ג"כ דעתו עליהם בפירוש דכיון שקובע עצמו לאכילה הרי מן הסתם דעתו על כל מה שיביאו לו [מ"א בס"י ר"ב]: **[יט]** ברכה כלל - פ"י למה שאוכל עם הפת ומה שאוכל בלא פת נתבאר בסעיפים הקודמים: **[כ]** שדרכן לבוא וכו' - ר"ל וגם אוכלן עם הפת כיון שהוא מבית אחרים שבדאי לא היה דעתו עליהם כלל אין נפטרין בברכת הפת: **[כא]** על כל מה וכו' - והיינו כשהביאו לו דברים הבאים מחמת הסעודה וכנ"ל בס"א דאלו אם הביאו לו מיני פירות לא מהני אפי' היה דעתו לזה בשעת ברכת המוציא שיוכל לאכלן אח"כ בלי ברכה [ואפילו

בפירות שלון א"כ מלפת בהם הפת. קיצור דיני פירות הבאים בתוך הסעודה. אם אוכל עם הפת פשיטא שא"כ כלל ברכה דנעשה טפל לפת ואפילו לא היה דעתו לזה בפירוש בשעת ברכת המוציא. ואם אוכל בלא פת פשיטא שצריך ברכה לפנייהם ואפילו הם מבושלים דהוי שלא מחמת הסעודה רק לקינוח בעלמא. אבל אם רוצה לאכול פירות קצת עם הפת וקצת בלא פת בזה יש דעות חלוקות ע"כ יש לנהוג שיאכל תחלה מעט בלא פת ויברך עליהן ואח"כ יוכל לאכול שאר הפירות בין בפת ובין בלא פת. וזהו בקובע סעודתו ללפת הפת בשאר דברים אבל בקובע סעודתו ללפת הפת בפירות כיון שאכל מתחלה פירות עם פת יוכל לאכול בסוף פירות בלא פת בלא ברכה:

סימן

קעח

הנה מפני שהסימן הזה יש בו פרטים רבים ע"כ אקדים לזה הקדמה קצרה כדי להקל על המעיין. הנה בענין שינוי מקום [היינו שהתחיל לאכול והלך למקום אחר ורוצה לאכול שם או שרוצה לחזור למקומו הראשון ולאכול שם] קי"ל דצריך לחזור ולברך ויש בזה ג' דברים שצריך לבאר. א) מהו שינוי מקום אם מבית לבית או מחדר לחדר. ב) באיזה דברים שייך דין שינוי מקום. ג) אם שינה מקומו מה דינו בזה ונחזור לבאר אחד אחד. ענין שינוי מקום הוא לא מיבעיא אם הלך באמצע אכילתו מבית זה לבית אחר בודאי הוי שינוי מקום ואפילו אם יצא רק חוץ לפתח ביתו בתוך אכילתו ג"כ בכלל שינוי מקום הוא ואינו מועיל אפילו היה דעתו לזה בשעת ברכה שישנה מקומו ואפילו אם שינה רק מחדר לחדר ג"כ סוברים הרבה פוסקים דהוא שינוי מקום [ועיין במש"כ בזה בבה"ל] אך בזה יש חילוק דאם היה דעתו בשעת ברכה לשנות המקום מחדר לחדר מותר כיון שהוא תחת גג אחד. ומזווית לזווית אפילו טרקלין גדול לא הוי שינוי מקום כלל כיון שהוא חדר אחד ואין צריך כלל דעתו לזה. ובאיזה דברים שייך שינוי מקום איתא בזה פלוגתא בגמרא [פסחים ק"א ע"ב] דרב ששת סבר בין אם אכל פת ובין שאכל פירות ושאר משקין דינם שוה בזה דצריך לחזור ולברך ורב חסדא סבר דוקא אם אכל דבר שאין טעון ברכה במקומו ר"ל כגון פירות ומשקין שאין מחויב דוקא לברך ברכה אחרונה שלהן במקומו הראשון וע"כ אמרינן דתיכף שעקר ממקומו נתבטל קביעתו וצריך לחזור ולברך כשירצה לאכול עוד אבל אם אכל פת [וי"א דה"ה כל דבר שהוא משבעת המינים] שהוא דבר שצריך לברך במקומו דוקא וע"כ אמרינן בהו דאפילו אם עקר ממקומו עדיין לא נתבטל קביעותו הראשונה וכל היכא שאוכל על דעת קביעות הראשונה הוא וכאלו יושב במקומו דמי ואין צריך לברך עליו המוציא ונחלקו הפוסקים בזה הרמב"ם וסייעתו פסקו כרב ששת דבכל גווני צריך לברך וזהו טעם שני סעיפים הראשונים והרא"ש וסייעתו פסקו כרב חסדא וזהו דעת הגהת הרמ"א שהובא בסוף סעיף ב'. וכל זה הוא לענין לחזור ולברך אבל לכתחלה אין לעקור ממקומו לכו"ע בכל גווני. ומה דינו של שינוי מקום נחלקו הפוסקים ג"כ בזה הרמב"ם וסייעתו סוברים דמשחזר למקומו בתחלה צריך לברך בהמ"ז [או הברכה אחרונה כשאכל דבר שחייבין עליו לברך ברכה אחרונה] על האוכל שאכל מקודם ואח"כ יחזור לברך ברכה ראשונה על מה שהוא רוצה לאכול עתה וזהו המוזכר בסעיף א' ושאר פוסקים סוברים דאין צריך לברך רק הברכה ראשונה על מה שהוא רוצה לאכול אבל הברכה אחרונה יוצא במה שמברך אחר אכילה השניה ויהיה קאי על שניהן וזהו המוזכר בריש הג"ה שבסוף ס"ב ולמעשה נקטינן הכל כדעת הפוסקים המובא בהג"ה ויתר פרטי הדינים המסתעפים לזה יבואר הכל אי"ה בתוך הסימן ועתה נתחיל לבאר את דברי הסימן:

א] היה אוכל בבית זה - ומיירי באוכל יחידי דאם אכל ביחד עם עוד אנשים ונשאר בני חבורתו במקומו א"צ לחזור ולברך לכו"ע ע"י יציאתו וכדלקמן בס"ב: **ב**] והלך וכו' - ואפילו לא נשתהא שם כלל שתיכף חזר למקומו הראשון אפ"ה שינוי מקום מקרי וכדלקמיה וכ"ש אם רוצה לגמור סעודתו במקום השני: **ג**] לבית אחר - וה"ה לחדר אחר ג"כ בכלל שינוי מקום הוא אם לא שהיה דעתו מתחלה לשנות לחדר אחר וכדלקמיה בהג"ה ע"ש: **ד**] או שהיה אוכל וכו' - אשמועינן בזה אע"פ שלא פסק מסעודתו כלל אלא שקראו חבירו לדבר עמו דיבור בעלמא ויצא לקראתו מפתח ביתו וחזר הוי כמו שינוי מבית לבית: **ה**] לפתח ביתו - ר"ל שיצא חוץ לפתחו דאם מדבר עמו על הפתח אין זה שינוי מקום: **ו**] צריך לברך וכו' - דע"י היציאה ממקומו חשיב כנפסקה סעודתו לגמרי ומה שאוכל אח"כ כסעודה אחרת דמיא ולכן מברך בהמ"ז למפרע והמוציא על להבא: **ז**] למפרע - ובמקומו הראשון. ולכתחלה כשרוצה לצאת ממקומו צריך לברך בהמ"ז קודם שיעקור כמ"ש ס"ב ורק בדיעבד כשלא בירך מתחלה צריך אח"כ לחזור ולברך בהמ"ז במקומו שכך הוא מצותו ואח"כ יברך המוציא ויאכל במקום שירצה: **ח**] וחזור ומברך המוציא - והיינו כשעומד באמצע סעודת פת וכ"ש אם לא אכל מתחלה רק פירות או משקין בודאי שייך בהו שינוי מקום וכדלקמיה בס"ב: **ט**] מפנה לפנה - היינו באותו חדר ואף שאין נראה לפנינו מקומו הראשון מחמת הפסק דבר מתשמישי הבית כמו תנור או פאראוואן וכיו"ב אין זה שינוי מקום כיון שהוא בחדר אחד: **י**] ועיין לקמן וכו' - ר"ל דשם מיירי לענין שינוי מקום גבי קידוש וה"ה לעניננו: **יא**] אם היה דעתו - ר"ל שבשעת ברכה חשב לאכול גם במקום ההוא: **יב**] בבית אחד - היינו

תחת גג אחד ואפילו מחדר לחדר או מבית לעליה ואף שאין רואה מקומו וה"ה אם רואה מקומו הראשון שאכל שם אפילו דרך חלון ואפילו מקצת מקומו נמי מועיל אף שלא היה דעתו מתחלה. ודוקא מחדר לחדר באותו בית אבל מבית לבית אף שסמוכין זה לזה מסתפקים האחרונים דאפשר דאין להקל ע"י ראית מקום. ודע שלפי המבואר לקמן בהג"ה דאנו נוהגין כהפוסקים שלא לברך ע"י שינוי מקום כשעומד באמצע סעודת פת תו אין נ"מ לדינא כל החילוקים האלו שהזכרנו לענין שינוי מקום רק לענין מסובין לאכול פירות ושאר משקין דבהם לכו"ע שייך דין שינוי מקום: **[יג]** לקראת חתן וכו' - וה"ה כשיצא לדבר הרשות והא דנקט לקראת חתן לרבותא דבלא הניחו שם אדם צריך לברך בהמ"ז מקודם שיצאו אף שיוצאין לדבר מצוה: **[יד]** מקצתן - ואפילו רק אחד: **[טו]** לברך שניה - היינו ברכת המוציא אף ששינוי מקומן בינתים דכיון שנשאר מקצתן במקומן לא פסקה סעודתן בהציאה: **[טז]** כשהם יוצאים וכו' - דכיון שלא הניחו שם אדם נפסקה סעודתן ע"י הציאה וכשאוכל אח"כ הוי כסעודה חדשה: **[יז]** כשהם חוזרים וכו' - באמת כבר כתב זה בס"א וכפל הדברים בשביל החידוש דהניח מקצת חברים או למה שכתבנו בסק"ג: **[יח]** וכן אם היו וכו' - אשמועינן דגם בזה מהני הניח מקצת חברים כמו בסעודת פת: **[יט]** פסק אכילתו - וגרע מהיסח הדעת שאין מברכין רק ברכה לכתחלה כשחוזר לאכול דזה נחשב כסעודה אחרת לגמרי: **[כ]** ולפיכך מברך וכו' - היינו כשלא בירך ברכה אחרונה קודם יציאתו מברך עתה כשחוזר וכמו לענין פת לעיל בס"א: **[כא]** למפרע - ובזה א"צ לחזור למקומו דוקא אלא יכול לברך אפילו במקום השני דרק בפת מצותו לכו"ע לחזור ולברך במקומו כדלקמן בס"ה: **[כב]** בבית אחד - פי' בחדר אחד [מ"א וש"א] ועיין מש"כ בבה"ל: **[כג]** אינו צריך וכו' - ואף ששינה מקומו לגמרי לאכול בזוית האחרת א"צ לחזור ולברך דזה אינו נחשב שינוי מקום ואף שאין רואה מקומו הראשון כגון שמפסיק תנור וכיו"ב כיון שהוא בחדר אחד: **[כד]** אכל במזרחתו וכו' - ואין חילוק בין שאכל שם פת ושאר דברים או שאכל פירות התאנה עצמה: **[כה]** צריך לברך - כיון שהתאנה מפסקת ואינו רואה מקומו הראשון ומיירי שלא עמדה התאנה בתוך היקף מחיצות דאם עמדה בתוך היקף מחיצות אף שאין רואה מקומו א"צ לברך דחשיב הכל מקום אחד וכמשי"כ לעיל בשינה מקומו בחדר אחד ועיין לקמיה בס"ג לענין מאילן לאילן. ואם היה דעתו בשעת ברכה לאכול גם במערבו של אילן י"א דמהני בכל גווני: **[כו]** ויש חולקים וכו' - בתרתי פליגי על דעה ראשונה אחד דהם לא מצרכי ברכה למפרע לעולם מחמת שינוי מקום ורק ברכה לכתחלה קודם שיאכל שנית דחשיב רק כהיסח הדעת ולא כמה שסילק סעודה הראשונה לגמרי וע"כ הברכה אחרונה עולה לשניהם וגם ס"ל דגם זה שצריך ברכה ראשונה הוא רק בעומד בסעודת פירות או משקין דתיכף ביציאתו חוץ לפתח ביתו נפסקה סעודתו [אם לא הניח שם מקצת חברים ואפילו הלך רק לעשות צרכיו לקטנים] אבל בפת ומיני דגן שצריכין לחזור ולברך במקומן לא נפסקה הסעודה בהציאה וא"צ אף ברכה ראשונה וכאלו לא שינה מקומו כלל אם לא שהסיח דעתו מלאכול עוד וכדלקמיה: **[כז]** אבל אם הניח וכו' - דכיון שנשאר מקצתן ואפילו אחד במקומו לא נפסקה הסעודה וחוזרין לאכול או לשתות בלי שום ברכה אף שהיתה מסיבתן לאכול פירות או משקין: **[כח]** ואכל דברים וכו' - כתב במ"א סימן ר"י דוקא כשאכל כזית דאם אכל רק פחות מכזית פת קודם שיצא דינו כמו פירות דהא א"צ לברך אחריו וממילא מיד שיצא לחוץ צריך ברכה ראשונה אף שחזר למקומו וע"כ צריך לזהר לכתחלה שלא לצאת ממקומו אף מחדר לחדר [היכי שאין רואה מקומו] קודם שיאכל כזית: **[כט]** או שהיה אוכל וכו' - אף שלא אשמועינן בבבא זו שום רבותא נקט לישנא דהמחבר בס"א ופסק להיפך: **[ל]** ודאי צריך לברך - ברכה ראשונה כדין היסח הדעת ואח"כ יברך בהמ"ז על הכל: **[לא]** ואין חילוק בין וכו' - אלעיל קאי והיינו באוכל דברים הטעונין ברכה במקומו ולא הניח מקצת חברים ואשמועינן דאף כשמסיים סעודתו במקום אחר ג"כ א"צ לברך דעל סמך סעודה ראשונה אוכל אבל כשאוכל דברים שאין טעונין ברכה במקומן כגון פירות וכיו"ב [או ששותה משקין] אף שהניח מקצת חברים לא מהני אלא כשחוזרין לחבורתן לסעודתן הראשונה אבל לאכול או לשתות במקום אחר צריכין ברכה לכתחלה [מ"א וש"א]: **[לב]** סיים סעודתו - ואם אכל גם שם פת מבואר בס"ד דמברך שם בהמ"ז כיון דשם הוא סיום סעודתו: **[לג]** לכתחלה לא יעקור - ר"ל אף שעומד באמצע סעודת פת ורוצה לצאת ע"מ לחזור ולאכול ולברך דלדעה זו אינו מצריך שום ברכה ביציאתו מ"מ לכתחלה לא יצא דחיישינן שמא ישכח לחזור ולאכול ולברך במקומו [או שישאף עד שירעב ויפסיד בהמ"ז לגמרי] ואם מזמינים לו לאכול פת במקום אחר דאז לא שייך האי חששא כיון שהולך לאכול שם ויברך שם אחר אכילתו כמ"ש בס"ד אפ"ה לכתחלה לא יעקור ממקומו עד שיברך דרק בדיעבד כשכבר יצא אמרינן דמותר לו לאכול ולברך במקום השני דגם שם מקומו הוא אבל לכתחלה מצותו לברך במקומו שאכל קודם שיצא אם לא שהיה דעתו בשעת המוציא לאכול גם שם דאז חשיבי שניהם מקומו ומותר אף לכתחלה ואפילו מבית לבית מהני מחשבתו לדעה זו וכן נהגו כשהולכין לסעודת נשואין שמכוון מתחלה לאכול שם: **[לד]** ממקומו - בתוספות ורא"ש משמע דאין להחמיר בזה רק כשיוצא ע"מ להפליג דאז חיישינן להנ"ל אבל כשיוצא ע"מ לחזור לאלתר מותר: **[לה]** בלא ברכה - עיין בחידושי רע"א מה שכתב בזה ועיין

בה"ל שהכרענו לדינא דאף דלכתחלה בודאי נכון לנהוג כהרמ"א שלא לצאת לדבר הרשות מ"מ כשיוצא אין לו לברך אם יציאתו הוא ע"מ לחזור ולגמור סעודתו דחשיב כעומד באמצע סעודה ויש בזה חששא דברכה שא"צ רק אם הוא משער שאפשר שיפליג הרבה נכון יותר שיברך בהמ"ז כשיוצא: **[לז]** דחיישינן וכו' - ואפילו אם לא אכל פת אלא פירות ושאר דברים משמע מכמה אחרונים דנכון לזוהר לכתחלה שלא לצאת ממקומו עד שיברך ברכה אחרונה: **[לז]** א"צ לברך - ואפילו אין רואה מקומו שהאילנות מפסיקין ול"ד לאוכל במזרחה של תאנה ובא לאכול במערבה דצריך לברך דכאן מיירי שמוקף מחיצות דחשיב כמו מקום אחד כנ"ל ויש מאחרונים שפירשו דמיירי באין מוקף מחיצות וטעם ההיתר בזה הוא משום שהיה דעתו לזה מתחלה וכמש"כ לעיל בהג"ה דדעתו מהני אף מחדר לחדר ואף שאין רואה מקומו מחמת הפסק האילנות לא חשיב אלא כמו מחדר לחדר ולפ"ז גם לענין מזרחה של תאנה מהני דעתו ולהכי כתב המחבר בשם יש מי שאומר משום דאין דין זה ברור דליהני דעתו באין מוקף מחיצות דהוא רק שיטת הראב"ד [הגר"א בביאורו]: **[לח]** והוא וכו' היה דעתו - כמו בחדר לחדר בעלמא דבעינן דוקא דעתו וכנ"ל בס"א בהג"ה ובח"א כלל נ"ט ראיתי שמחלק בענין זה בין מוקף מחיצות לאינו מוקף מחיצות דבמוקף מחיצות לא בעינן דעתו בפירוש אלא אפילו מסתמא אמרינן דדעתו על כל האילנות [אם לא שהיה דעתו מתחלה לאכול רק מהאחד ואח"כ נמלך לאכול גם מהשני דאז צריך לברך] ובאינו מוקף מחיצות בעינן שיהיה דעתו בשעת ברכה גם על השני [ואם לא היה דעתו אפילו רואה את מקומו הראשון ג"כ אינו מועיל כיון שאינו מוקף מחיצות ט"ז ודה"ח]: **[לט]** ואפי' וכו' - משום שינוי מקום דהוי כמבית לבית דלא מהני דעתו לכו"ע כמש"כ לעיל בס"א בהג"ה ואפילו אין הגן מוקף מחיצות כיון שכל אחד הוא בפני עצמו חשיב הוא כמו שני בתים ואפילו רואה מקומו הראשון ג"כ אינו מועיל. מי שברך על הפרי לאכול כאן ולא אכל ממנו ושינה מקומו כתב הא"ר בשם ברכת אברהם דאינו יוצא בברכתו [ולפי מש"כ לעיל בס"א בהג"ה הוא דוקא מבית לבית אבל מחדר לחדר לא] וכתב הח"א דאפילו אם אוחו הפרי בידו והולך ואוכל יש בו משום שינוי מקום אם יצא ממקומו הראשון שקבע עצמו לאכול לחדר אחר ולא היה דעתו מתחלה לזה דכל פתיחה ופתיחה הוא דבר אחר עי"ש ולפי מה שכתבתי לעיל יש לזוהר בזה רק לכתחלה אבל בדיעבד אין לחזור ולברך מחמת שינוי מקום שמחדר לחדר: **[מ]** וחזר ואכל - ואף דלדעת המחבר לעיל בסעיף א' וב' אסור לאכול במקום השני על סמך סעודה הראשונה אלא צריך לברך מקודם בהמ"ז על אכילה ראשונה והמוציא על להבא וגם דעתו לא מהני מבית לבית צ"ל דכאן מיירי שכבר אכל דאז מברך במקום השני דגם זה מקומו הוא ולפי מה שאנו נקטינן כדעת ההג"ה לעיל בסעיף ב' רק לכתחלה אין לעקור ממקומו עד שיברך במקומו אבל אם כבר עקר מותר לאכול כאן על סמך סעודה הראשונה ואם היה דעתו לזה מהני בסעודת פת אף לעקור לכתחלה מבית לבית וכנ"ל: **[מא]** אלא במקום השני - דכאן הוא סיוע סעודתו: **[מב]** הולכי דרכים - דהם לכו"ע מותר להם להלך ולאכול ואף אם אין רואין מקומן הראשון מחמת מרחק הדרך או שמפסיקין אילנות משום דהם לא קבעו עצמן לכתחלה לאכול במקום שברכו ורק לילך ולאכול ולכן אין נחשבין כלל עי"ז עוקרין ממקומן ואם היה דעתן לאכול סעודתן במקום שברכו המוציא ונמלכו לגמור סעודתן דרך הליכתן כ"ז שרואין מקומו הראשון מותר להם לאכול דחשיב מקום אחד אבל באין רואין מחמת מרחק הדרך או מחמת הפסק אילנות חשיב שינוי מקום ובפירות צריך לברך שנית ובפת ג"כ אף לדעת הגהה לעיל עכ"פ לכתחלה אין להם לעקור ממקומן בלא ברכה כמבואר שם. אך אם מתחלה חשב לאכול מעט במקומו והשאר לאכול בדרך מהני ואף בהפסק אילנות דרק מבית לבית לא מהני דעתו באכילת פירות אמנם אם התחיל לאכול בבית והלך לדרך הרי הוא כמו מבית לבית דלא מהני דעתו בפירות וצריך לחזור ולברך ובפת מהני דעתו ואף לענין לכתחלה: **[מג]** לאחריהם במקומם - ואם הלך משם צריך לחזור למקומו ולברך כמו לגבי פת: **[מד]** מיני דגן - מפני חשיבותן שנקרא מזון: **[מה]** לבד - כתבו האחרונים דלכתחלה יחמיר לברך במקומן אפילו בז' מינים וכן לענין שינוי מקום א"צ לברך על כל השבעה מינים כמו על הפת אם שינה מקומו לפי מה שפסק בס"ב בהג"ה ודעת הגר"א בביאורו דדעה האמצעית היא העיקר לדינא ולפ"ז פירות של שבעת המינים דומים לסתם פירות דשייך בהו שינוי מקום לכו"ע: **[מו]** וא"א לו לאכול - ר"ל דלכאורה יש לדמותו להב לן ונברך דלמ"ד דאין רשאי לאכול צריך לברך כשחוזר לאכול אבל באמת לא דמי דהתם הטעם משום דהוי היסח הדעת וסילוק משא"כ הכא דלא הסיחו דעתם מלאכול: **[מז]** לא הוי הפסק - ולדעת המחבר בס"א הוא דוקא כשמתפלל בביתו אבל אם הולך לבהכ"נ הוי הפסק אכן לפי מה שאנו נקטינן כדעת ההג"ה בס"ב לא הוי הפסק אף כשהלכו לבהכ"נ ורק אם לא הסיחו דעתם מלאכול. כתב המ"א דאף דהמוציא א"צ לברך מחמת הפסק התפלה אבל נט"י צריך דשמא לא שמר ידיו אבל הרבה אחרונים חולקין עליו וס"ל דאף נט"י אינו צריך דבעת התפלה בודאי שמר ידיו מלטנפם. אבל בזה דוקא אם מתפלל בביתו אבל אם הלך לבהכ"נ והתפלל שם כשחזר צריך ליטול ידיו ובלי ברכה: **[מח]** שינת עראי - ואפילו אם שהה משך זמן לערך שעה כיון שנאנס בשינה לא מקרי הפסק וא"צ לברך המוציא [אבל נט"י בעי ובלי ברכה פמ"ג] ואם ישן על מטתו שינת קבע הוי הפסק דזהו סילוק והיסח הדעת

לד"ה: **[מט]** לנקביו - ונטילת ידים צריך כמבואר בסימן קס"ד ע"ש:

קעט

סימן

[א] לאכול - וה"ה יש לזוהר לכתחלה שלא יפסיק בדבור אפילו מעט דתיכף לנטילה ברכה [ומהאי טעמא יש לזוהר שלא לשהות שהיה מרובה אחר הנטילה וכ"ש שלא לעסוק באיזה עסק] אך אם צריך להפסיק בדבר נחוץ או בדיעבד אם הפסיק יטול ידיו שנית כדי להיות תיכף לנטילת מים אחרונים ברכה: **[ב]** עד שיברך בהמ"ז - ולא דמי להב לן ונברך דמותר לאכול ורק שיברך המוציא מתחלה וכדלקמיה דכיון שנטל ידיו אסור להפסיק. והנה יש כמה פוסקים דס"ל דאין איסור לאכול אף בנטל ידיו ורק שיברך המוציא מתחלה וכ"כ האחרונים להקל ורק דאחר אכילתו יטול ידיו שנית שתהא סמוכה נטילה לברכה אלא דלכתחלה דעת הב"ח והמ"א דצריך לזוהר בזה ועיין בבה"ל מה שכתבנו עוד בזה. וכ"ז לענין אכילה אבל להפסיק בדבור כשאינו רוצה לאכול ולשתות או להתעסק באיזה עסק אסור לכו"ע [א"ר וכ"מ מכמה אחרונים לעיל בסימן קס"ו]: **[ג]** הב לן ונברך - פי' תן לנו כוס לברך וכשמברכין בלא כוס אם אומרים בואו ונברך ג"כ דינא הכי דהוי היסח הדעת. וכן אם הסיח דעתו בהדיא בלבו מלשתות עוד ואח"כ רוצה לשתות ג"כ צריך לברך מתחלה על המשקה: **[ד]** לשתות - ואם מסובין רק לשתיה ואמרו בואו ונברך ברכה אחרונה ג"כ דינא הכי דהוי היסח הדעת ואסור לשתות עוד בלא ברכה: **[ה]** ואכילה דינה כשתיה - דבגמרא לא נזכר בהדיא רק לענין שתיה וס"ל דה"ה לאכילה: **[ו]** שסילק ידו מלאכול - ר"ל אפילו גמר בדעתו שלא לאכול: **[ז]** ואפילו סילקו השלחן - זהו מלשון רבינו יונה והיינו אף דס"ל דזה חשיב היסח הדעת טפי מהב ונברך אפ"ה לא מהני לענין אכילה ועיין מש"כ בבה"ל בדעת הרא"ש בזה: **[ח]** לחזור לאכילתו וכו' - כתב הט"ז דאם מחמת אכילה זו שחזר לאכול נגרר לבו גם לשתיה א"צ ברכה לדעה זו גם על השתיה דבתר אכילה גרירא אף שאמר מתחלה הב לן ונברך ולא מיירי השו"ע בתחלה לענין שתיה דמצריך לברך לכו"ע רק כשלא חזר גם לאכילה: **[ט]** לא נסתלק - משום דדרך להגרר מאכילה קטנה לגדולה לא חשיב היסח הדעת גמור אלא כשנטל ידיו משא"כ בשתיה בהיסח הדעת כל דהו כבר נסתלק משתייתו וצריך לברך שנית כשנמלך. ועיין בבה"ל שהבאנו הרבה פוסקים שסוברים כדעת הרא"ש דבהב ונברך חשיב גמר סעודה ואף באכילה אסור בלא ברכה וכן סתם המחבר לקמן בסימן קצ"ז ס"א ע"ש וע"כ לכתחלה בודאי יש לזוהר שלא לאכול אחר שאמר הב לן ונברך וכ"פ בדה"ח. ודע דמי צריך ברכה באמצע סעודה צריך נטילה ג"כ דכיון דהסיח דעתו לא שמר ידיו ורק ברכת נט"י אין לו לברך: **[י]** לא הוי היסח הדעת - דודאי דעתו אם ירצה בעה"ב לאכול ולשתות עמו יאכל וישתה עמו ואם בשעת אמירתו הסיח דעתו בבירור שאף שיאכל וישתה בעה"ב לא יאכל וישתה עמו ונמלך אח"כ צריך לברך [היינו לדעת רבינו יונה בשתיה לבד ולהרא"ש אף באכילה] וכ"ש כשנטל ידיו דמהני [מ"א ושי"א]: **[יא]** עד שיאמר בעה"ב - ואז כל המסובין אסורין ודוקא כששתקו והסכימו לדבריו אבל אם האורח דעתו לאכול ולשתות עוד רשאי אף שאמר בעה"ב הב ונברך וטוב שיגלה לפני המסובין שלא היה לו היסח הדעת שלא יחשבוהו כנמלך: **[יב]** משנטל הכוס וכו' - ועדיף מהב לן ונברך דכיון שנטל הכוס בידו אפילו בשיחה אסור להפסיק כדלקמן בסימן קפ"ג ס"ו: **[יג]** הוי היסח הדעת - ודינו כנטילת ידים [מ"א] ולפי"ז לדעת המחבר לעיל בס"א אסור שוב בין באכילה ובין בשתיה לכו"ע ועיין לעיל בסק"ב במ"ב מש"כ לענין נטילת ידים: **[יד]** כשאדם נכנס וכו' - היינו שלא קראוהו להיות נקבע עמהם לשתות ככל המסובין: **[טו]** הרבה - וה"ה בחבורה אחת כשכל אחד מושיט לו כוס דעל כל כוס וכוס הוי נמלך וכדלקמיה: **[טז]** נמלך - דאינו יודע אם יושיטו לו כוס אחר ואפילו אם הושיטו לו כוס אחר בשעה דעדיין לא גמר לשתות כוס הראשון נמי דינא הכי דצריך לחזור ולברך עליו בפני עצמו כיון שבשעה שבירך לא היה דעתו ע"ז שלא היה יודע שיושיטו לו עוד. וכ"ז דוקא בסתמא אבל אם בשעת ברכתו היה דעתו שתעלה הברכה על כל מה שיתנו לו א"צ לברך על כל כוס אף שלא היה יודע אז אם יתנו לו מ"מ מהני דעתו לזה ובמקום שהמנהג שמושיטין כוסות הרבה למי שנכנס במסיבת הקבועים לשתיה אז אפילו בירך בסתמא על כוס אחד אמרינן דדעתו היה על כל מה שיתנו לו וא"צ שוב לברך על כל כוס וכוס. ומ"מ טוב יותר שיכוין בשעת ברכה על כל מה שיתנו לו: **[יז]** הקרואים וכו' - דכיון שהם קרואים אף כשמברכין תחלה בסתמא ג"כ דעתם על כל מה שיביאו לפניהם שיודעים דדרך בעה"ב להביא הרבה מינים זה אחר זה. [ולא דמי לס"ד הנ"ל וכן לשמש בסימן קס"ט ששם אינם יודעים שיתנו לו עוד ובודאי מסתמא לא ברכו אלא על מה שלפניהם לבד] ואף אם השיחו דעתם אח"כ שסברו שלא יביא להם עוד ג"כ אין זה היסח הדעת גמור כיון דתלויים בדעת בעה"ב וכנ"ל בס"ב ולכן אם הביא להם בעה"ב אח"כ א"צ לחזור ולברך: **[יח]** למה אין אנו נוהגים - היינו משום דכל האכילות שלנו מעורב מתחלה במלח וכן כל המשקה שלנו כשכר ומי דבש וכדומה מעורב במים ע"כ

אין להקפיד ע"ז מיהו בלא"ה אין להקפיד בזמנינו דהאידינא נשתנו הטבעים [מ"א]:

סימן

קפ

[א] אין להסיר - כדי שיהא ניכר לכל שמברכין להשי"ת על חסדו וטובו הגדול שהכין מזון לכל בריותיו וגם דהברכה אינה שורה על דבר ריק אלא כשיש שם דבר כענין פך שמן של אלישע: **[ב]** כל מי שאינו וכו' - דצריך לשייר כדי שיהא מזומן לעני שיבוא וכעין שאמרו חז"ל המאריך בשלחנו מאריכין לו ימיו דלמא אתא עניא ויהיב לו וגם כדי שיודה להשי"ת על חסדו שהשפיע לנו מטובו שבענו והותרנו כדכתיב אכול והותר: **[ג]** אינו רואה סימן ברכה - כדכתיב אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו וכתב שלי"ה דראוי ונכון שיתן להעני הטוב שבשלחן ובפרט אם הוא עני חשוב שמזה יראה לו שמקבלו בסבר פנים יפות. ומשבח אני את הקהלות שמחזיקין לומדים בחורים על שלחנם כל השנה כאחד מבניהם ובזה יוצא הבעה"ב בשני דברים מצות חלק עניים וגם מצות דברי תורה על השלחן דסתם בחור כזה עני הוא וגם ידבר בדברי תורה על השלחן ובודאי מה שנאכל על השלחן שחרית וערבית נחשב כשני תמידין וכו' עכ"ל והובא בא"ר: **[ד]** אבל וכו' - ר"ל אם יש פתיתין על השלחן אבל אם אין פתיתין על השלחן מותר להביא אפילו שלמה ובשם הזוהר כתבו שטוב לעשות כן לכתחלה: **[ה]** לא יביא וכו' - עיין במ"א שכתב דה"ה אם יש שלמה על השלחן לא יביא פתיתין ופמ"ג כתב דה"ה לא ישייר פתיתין על שלחנו כשיש שלמה ויש מקילין בדבר שא"צ להסירן מעל השלחן ובפרט בשבת בודאי לא יסירן עד לאחר בהמ"ז בין הפתיתין ובין השלמה שהכל יודעין שבשביל כבוד שבת הוא מונח: **[ו]** קודם שיטול ידיו - למים אחרונים: **[ז]** יכבד הבית - מקום שאכלו שם אם הסיבו ע"ג קרקע מכבדין את הקרקע או אם הסיבו על השלחן מכבדין את השלחן משירי אוכלין שנתפזרו שם [רש"י] ותר"י פירשו דהכיבוד הוא במקום שדרך לסלק השלחן קודם נטילה לבהמ"ז צריך לכבד הקרקע של מקום השלחן דחיישינן שנתפזרו שם פירורי פת ובאופן זה מיירי המחבר כאן שכתב דעכשיו שאין מסלקין א"צ לכבד והיינו הקרקע שתחת השלחן אבל כשנוטלין הידים בכלי על השלחן כמנהגנו לכו"ע צריך לנקות הפירורין סביב וכדלקמיה: **[ח]** שאין אנו מסלקין - משמע דמלפנים היו נוהגין לסלק וצ"ל דהיינו מלפני כל המסובין אבל מלפני המברך לא וכמו שכתב בס"א שאין להסיר וכו': **[ט]** ואנו נוטלים וכו' - ואם יושבין במקומן ונוטלין הידים בכלי על השלחן אף עכשיו הדין הוא שצריך לנקות השלחן עצמו מפירורי הפת שלא ימאסו מנצוצי מי הנטילה וכנ"ל מרש"י ונראה דמ"מ ישאיר לחם על השלחן במקצוע אחד שיהיה מונח עד אחר בהמ"ז וכנ"ל בס"א ויהיה קצת רחוק ממקום הזה: **[י]** קשה לעניות - ודוקא לדרוס עליהם דהוא בזוי גדול אבל כשמשליכין למים אפילו כשנאבדין ע"ז אין חשש כיון שהוא פחות מכזית ויש מחמירין כשיש הרבה פירורין ויצטרפו לכזית: **[יא]** לכסות הסכין - בב"י ב' טעמים האחד דברזל מקצר ימי האדם ואינו דין שיהיה מונח על השלחן שדומה למזבח שמאריך ימי האדם דע"כ כתיב לא תניף עליהם ברזל וע"כ אחר שגמר אכילתו ורוצה לברך בהמ"ז מכסה הסכין וטעם שני בשם רבינו שמחה לפי שפעם אחד הגיע אחד לברכת בונה ירושלים ונזכר חורבן הבית ותקע סכין בבטנו וע"כ נהגו לסלקו בשעת ברכה: **[יב]** ונהגו שלא לכסותו וכו' - הטעם שאין מקפידין ע"ז בשבת ויו"ט עיין באחרונים:

הלכות

ברכת

המזון

סימן

קפא

[א] מים אחרונים וכו' - הטעם משום שהידיים מזוהמות הן מן האכילה ופסולות לברכה וסמכו חז"ל אקרא דוהתקדשתם והייתם קדושים והתקדשתם אלו מים ראשונים (שיקדשו ידיהם קודם האכילה לטהרם מטומאה כמו שנתבאר לעיל בסימן קנ"ח) והייתם קדושים אלו מים אחרונים ואפילו למי

שאינו מברך בעצמו אלא שומע לצאת מפי המברך ויותר מזה אפילו כשאין ידיו מזוהמות כלל מן האכילה ג"כ חייבו חז"ל בנטילת מים אחרונים והוא מפני חשש מלח סדומית דבכל סעודה הלא נמצא מלח ויש לחוש שמא מעורב בהן מעט ממלח סדומית שמסמא העינים למי שנוגע בהם ואח"כ יגע בעיניו ואף עכשיו שאין מצוי מלח סדומית בינינו יש לחוש למלח אחר שטבעה כמותה ועיין בסעיף י': **[ב]** חובה - ואם יש לו מים מצומצמים צריך למעט במים ראשונים כפי שיעור המבואר בסימן קס"ב סעיף ב' בכדי שישאר לו מעט למים אחרונים ואם אין לו רק כפי שיעור מים ראשונים הם קודמים אפילו למי שנוהר תמיד במים אחרונים דהאינדא דאין מצוי מלח סדומית בינינו אינם חובה כ"כ כמו מים ראשונים יש אומרים דמתחלה אין לו לאכול אח"כ יודע שיהיה לו ג"כ מים אחרונים ומ"מ אין החיוב עליו יותר ממים ראשונים דהיינו בלפניו ד' מילין ולאחריו מיל ואם בתוך שיעור זה לא נמצא מים אעפ"כ מותר לו לאכול וגם לברך אח"כ בהמ"ז וכל אימת שימצא מים אח"כ יטול ידיו משום חשש מלח סדומית: **[ג]** אלא בכלי - ולא יתחוב ידיו בתוך הכלי לרוחצם אלא ישפוך המים על ידיו שירד לתוך הכלי: **[ד]** מפני רוח רעה - ויש חשש סכנה לעובר עליהם ובמקום שאין עוברים שם יכולים ליטול ע"ג קרקע ולכן מותר ליטלם תחת השלחן ואע"ג שלפעמים מסלקין השלחן מ"מ יתנגבו ביני וביני: **[ה]** ואם אין לו כלי - דכשיש לו כלי ישפכם דוקא בתוך הכלי: **[ו]** וכיוצא בהם - כמו אבנים דקים וקוצים וכל כה"ג שנבלעים בהם המים ואינם מתקבצים למקום אחד ויש מקילין ליטול אף ע"ג רצפה אם אין לו כלי ליטול בתוכו דס"ל דדוקא ע"ג קרקע ממש שורה עליהם רוח רעה אבל לפי מה שכתב הלבוש יש להחמיר בזה: **[ז]** בחמין - אבל פושרין דהיינו שאין היד סולדת בהן מותר ורש"ל פסק דוקא בצוננן ומיהו אם אין לו כ"א אלו הפושרין בודאי אין להחמיר: **[ח]** נכוית בהם - ל"ד דבודאי אין אדם נוטל ידיו במים כאלו שיכוח בהן אלא ר"ל שהיד סולדת בהן ושיעורו כל שכריסו של תינוק נכוית בו [מ"א]: **[ט]** שמפעפין - מרכיין את הידים ומבליעין בהן את זוהמת התבשיל [רש"י] ונ"ל דחמין שנצטננו מותר ליטול בהן: **[י]** עד פרק שני - שלמעלה משני פרקי אצבעות אין מגיע לכלוך המאכל [ומן אצבע האגודל צריך ליטול פרק ראשון] ואם היה המאכל מגיע מכאן ואילך צריך רחיצה גם למעלה [א"ר בשם בלבן] ועיין בבה"ל. ורע עלי המעשה שראיתי שיש אנשים אשר המה זהירים בנטילת מים האחרונים אבל אינם יוצאים חובת הדין כלל וכלל דאינם נותנים כ"א איזה טיפים מים על ראשי האצבעות עד אשר אפילו עד סוף פרק הראשון אינה מגעת ולפעמים יוצאים בנגיעה בעלמא במים וידיהם נשארים מטונפות מזוהמת המאכל כבראשונה ובאמת מן הדין צריך לרחוץ לפחות עד סוף שני פרקי אצבעות וכנ"ל: **[יא]** שתרד הזוהמא - מן הכלוך שבידיו ע"י הנטילה: **[יב]** מתחילין מן המברך - כדי שיעיין בארבע ברכות של בהמ"ז בתוך הזמן שיטלו אלו הדי' אנשים הנשארים ואע"ג דהיום המנהג שכל אחד מהמסובין מברך לעצמו ואין יוצאין בברכתו מ"מ לא נשתנה הדין דגם היום מהנכון שיאמרו המסובין כל ברכה וברכה בלחש עם המברך שמברך בקול רם כדאיתא לקמן בסימן קפ"ג ס"ז וגם ברכת הזימון צריך המברך לומר לפנייהם משו"ה צריך לעיין קצת מתחלה: **[יג]** מן הקטן - היושב בסוף המסבה והטעם הוא כדי שלא יהא צריך המברך להמתין הרבה אחר נטילתו עד שיטלו כולם וגנאי הוא לו וגם דהוי הפסק: **[יד]** ואין מכבדין וכו' - דאין זה כיבוד במה שירמוז לו שהוא ירחץ תחלה ידיו המזוהמות: **[טו]** מתחילין וכו' - כדי שבשיעור הזמן שיטלו הדי' את ידיהם יוכל הוא לעיין בבהמ"ז וכנ"ל ואף דק"ל דתיכף לנטילה ברכה בשיעור זה לא חשיב הפסק ומיהו אפשר דבכדי אין להפסיק כלל: **[טז]** מן המברך - וכיון שנטל הוא ידיו אותן הדי' שאצלו אין מכבדין זה את זה אלא דרך ישיבתן נוטלין: **[יז]** אין מברכין וכו' - דלפי הטעם שבארנו לעיל בסק"א משום חשש מלח סדומית דהוא סכנה לעינים בודאי אין שייך לברך על נטילה זו כמו שאין מברכין על שמירה משאר סכנות כגון המסנן מים בלילה מפני סכנת עלוקה וכיוצא בזה ואפילו לפי הטעם הראשון שכתבנו לעיל דהנטילה היא כדי להסיר הזוהמא מעל ידיו קודם בהמ"ז שלפי טעם זה היה ראוי לברך על נטילה זו מ"מ לא נהגו כן לפי שעכשיו אין עושין המצוה כתקנת חכמים ומנהגם שהיו נוהגים למשוח הידים גם בשמן ערב אחר הנטילה להעביר את הזוהמא מהידיים וכיון שאין אנו עושים המצוה כתיקונה נהגו שלא לברך בכל גוונא: **[יח]** אינן צריכין ניגוב - כיון שאינם באים רק לנקות את הידים גם בלא ניגוב הן נקיות: **[יט]** ולהרמב"ם וכו' - ס"ל דלא נקרא נטילה בלי ניגוב ועיין לעיל סוף סימן קע"ג משמע דעת המחבר להקל בזה מ"מ לכתחלה טוב לנגב ידיו לצאת דעת כולם [ח"א]. כתב הב"י בשם ספר שלחן של ארבע וכן הביא בא"ר בשם הכלבו דמים אחרונים אין צריכין שיעור אלא שיהא בהן כדי להדיח בהן את ידיו ובספר מעשה רב הביא דהנהגת הגר"א היתה ברביעית: **[כ]** נוטלים בכל וכו' - שגם הם מנקין הידים מזוהמא כמו מים ומיירי באין לו מים כ"א משקין הא יש לו מים אין ליטול במשקין [פמ"ג]: **[כא]** מיני משקין - אפילו בשמן ודבש וחלב חוץ מיין מפני חשיבותו. כתבו האחרונים שכל מיני מים הפסולים לראשונים דהיינו שנעשה בהן מלאכה או שנשתנו מראיהן ואפילו מים שנפסלו משתית בהמה וכה"ג מ"מ כשרים לאחרונים וגם אין צריך להם כלי וכח גברא כראשונים ואין חציצת הידים פוסלת בהן. גם אין צריך לשפוך על ידיו אלא פעם אחת: **[כב]** שאין נוהגים וכו' - מפני שאין מלח סדומית מצוי בינינו ומשום ידים

מזוהמות אין חוששין הואיל ועכשיו אין מקפידין לרחצן מלכלוך המאכל אין זה קרוי זוהמא לנו. ודעת הגר"א בביאורו דצריך ליטול גם האידנא [דטעם מלח סדומית וידיים מזוהמות גם עתה שייך וכמ"ש בסי"א] וכ"כ המ"א בשם המקובלים דכל אדם יזהר במים אחרונים וכן החמיר המהרש"ל בים של שלמה וכ"כ הברכי יוסף ע"ש שהחמיר הרבה בזה: **[כג]** וצריך ליטול ידיו וכו' - ר"ל דזה מדינא צריך ליטול ידיו במים אחרונים לכו"ע וכתבו האחרונים שאפילו רוצה לברך על היין או פירות באמצע הסעודה צריך לקנחם מקודם כיון שידיה מלוכלכות והוא איסטניס: **[כד]** קודם בהמ"ז - וצריך ליזהר שלא להפסיק בין הנטילה לבהמ"ז אפילו בד"ת:

קפב

סימן

[א] טעונה כוס - שברוב הברכות שתקנו חז"ל תקנום לסדר על הכוס מפני שכן הוא דרך כבוד ושבח נאה להקב"ה לסדר שבחו וברכתו ית' על הכוס וכמו שכתוב כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא (לבוש): **[ב]** ולא יאכל וכו' - וכמו לענין הבדלה ברצ"ו דאם מצפה שיהיה לו כוס למחר מבטל סעודת לילה וימתין על הכוס ועיין במ"א שחולק על זה דמשום כוס בבהמ"ז אין למנוע מלאכול ולא דמי להבדלה עיין שם ובביאור הגר"א משמע ג"כ דמסכים עם המ"א: **[ג]** אם שנים אוכלים וכו' - דבשלשה ויותר שמזמנין יחד אחד מברך על הכוס ומוציא את כולם כמו שמוציאם בברכת הזימון אבל בשנים דמצוה ליחלק ואין אחד מוציא את חברו א"כ צריך כל אחד גם כוס בפני עצמו: **[ד]** מן המובחר וכו' - ר"ל דאף לדעה זו שאין טעון כוס כלל היינו שאין בה חיוב אבל כו"ע מודים דמצוה מן המובחר לברך על הכוס אם יש לו יין בביתו. והנה המחבר לא הכריע בין הדעות ודעת רש"י ובי"ח להחמיר דבהמ"ז צריך כוס מדינא ומנהג העולם להקל בזה כדעה השלישית שלא לחזר אחר כוס אם לא כשיש לו יין או שאר משקין דהוא חמר מדינה בביתו דאז בודאי מצוה מן המובחר לכו"ע לברך על הכוס וכנ"ל ודוקא כשהוא בזימון שלשה אבל לענין יחיד מקילים כמה אחרונים לגמרי ועיין לקמיה בסוף ס"ב בהג"ה: **[ה]** ולא משאר משקים - כמו לענין קידוש והבדלה דאינו על שאר משקין לכו"ע במקום דלא הויין חמר מדינה: **[ו]** אפילו קבע סעודתו - ר"ל שתוך הסעודה סמך על משקה והיה עיקר שתייתו מהם אפי' הכי אין זה מחשב אותם לברך עליהם בהמ"ז כיון דאין אנשי העיר רגילין לשתותו תמיד במקום הזה: **[ז]** אין יין מצוי - ואפי' נמצא יין בעיר אלא שאינו מצוי הרבה ומפני זה עיקר שתיית בני העיר הוא שכר ושאר משקין יש להקל לברך בהמ"ז על שכר ועיין בבי"ח שכתב דאף דאינו מחויב להדר שם אחר יין לקנותו מן החנוני מ"מ אם יש לו יין בביתו יברך על היין: **[ח]** באותו מקום - היינו בכל העיר אף שבשאר עירות במדינה זו נמצא יין הרבה: **[ט]** מברכין עליהם - ואם יש לו שני מיני משקין כגון שכר ומי דבש וכיו"ב ואחד מהן חביב עליו יברך על אותו המין שהוא חביב עליו וכ"ש אם מתחלה קודם בהמ"ז שתה ממנו מפני חביבותו בודאי מהנכון לברך ג"כ עליו ולא על משקה האחר שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקם אבל כ"ז דוקא אם אותו המין הוא חמר מדינה דהיינו שרגילין לשתותו במקום ההוא אבל אם אין שותין אותו אלא לפרקים אף דבעצם הוא חשיב יותר מחבירו לא הוי חמר מדינה מידי דהוי אשאר משקין כגון יין תפוחים ויין רמונים: **[י]** חוץ מן המים - אע"פ שרוב שתייתן מים אין מברכין עליו וה"ה קווא"ס ומי בארש"ט אע"פ שרוב שתיית ההמונים מהם אפי"ה לא חשיבי יותר ממים וטישברי אפשר דיש להקל בשעת הדחק כשרוב ההמונים שותין מהם ועיין בסימן רצ"ו במ"ב סק"י מה שכתבנו שם: **[יא]** ומה שנוהגין וכו' - ר"ל שנוהגין לברך על השכר אע"ג דיין מצוי בעיר: **[יב]** וקובעין הסעודה עליו - ר"ל אף אם לא נחשיב אותו לחמר מדינה כ"כ מפני שמצוי גם יין שם מ"מ בלא"ה י"א דאם קבע סעודתו מתחלה על שאר משקין מחשיב אותם בזה ומברך עליהם בהמ"ז אף דאיכא יין אלא דהמחבר סתם מעיקרא כהפוסקים דלא מהני קביעותא מ"מ יש לצרף דעה זו להקל בזה שהיין ביוקר וקשה להשיגו: **[יג]** ואי אפשר וכו' - אבל לענין קידוש והבדלה משמע דגם רמ"א מודה דצריך לחזר דוקא אחר יין כיון דיין נמצא בעיר אלא שהוא ביוקר: **[יד]** לקנות יין בכל סעודה - אבל אם יש לו יין בביתו צריך לברך עליו [בי"ח] ואם יש לו יין בביתו רק מעט לצורך קידוש והבדלה א"צ לברך עליו דקידוש והבדלה לכו"ע טעון כוס וחמיר מבהמ"ז: **[טו]** שלא לאחוז - דהמדקדקים שמברכין על הכוס הוא לצאת ידי דעה הראשונה שבסעיף א' דגם ביחיד טעון כוס ורק דמהזוהר משמע דיחיד לא יברך על הכוס וע"כ מברכין ואין אוחזין בידם ובוזה יוצאים ידי הכל דאפילו האומרים טעונה כוס הרי הכוס לפנינו על השלחן ואחיזתו אינה אלא למצוה מן המובחר לד"ה: **[טז]** ונכון מנהג זה וכו' - ר"ל מה שאין אוחזין אותו בידיים וכנ"ל וכהיום מנהג העולם שאין מברכין על הכוס כלל ביחיד: **[יז]** פגמו - ואינו ראוי עוד לברך עליו בהמ"ז וה"ה לקידוש ולהבדלה וכדלקמן בסימן רע"א ס"י וסימן רצ"ו ס"א ואפילו טעם ממנו רק משהו בעלמא: **[יח]** לתוך ידו - וה"ה אם טעמו באצבעו דדוקא אם שתה ממנו בפיו פגמו: **[יט]** אין בכך כלום

- והוא שלא שפך אלא מעט בענין שעדיין שם מלא עליו או שאח"כ שפכו לתוך כוס קטן ממנו והוא מלא או שזרק לתוכו פירור פת להגביה היין שיהא הכוס מלא שאצ"ל מלא כולו מיין כי די ברביעית רק שלא יהא הכוס חסר וכדלקמיה: **[כ]** הוי פגום - ר"ל כל מה שיש בזה החבית אף ששפכו אח"כ לכלים אחרים: **[כא]** אין להקפיד - ויש מחמירין אף בזה ויש לחוש לדבריהם לכתחלה שלא להניח לשתות אפילו מפי ברזא מחבית גדולה: **[כב]** פסולים למזוג - לכאורה אמאי לא אמרינן קמא קמא בטיל כמו בס"ה ואפשר דמיירי שהיין חי דא"א לשתות בלי מזיגה ולכך לא בטיל: **[כג]** אם היו וכו' - פי' דפעמים שנותנין כוס לכל אחד ואחד מן המסובין וכשבירך המברך בפה"ג שותים כל אחד כוסו ואם היו שלהם פגומים צריך שיתן המברך מכוסו מעט לכל אחד ואחד קודם שישתה ויתקן פגמתם וישתו כולם מכוס שאינו פגום: **[כד]** מכוס הברכה - ואם רק המברך לבדו אוהז כוס בידו אף שאז המסובין בע"כ טועמין מכוס פגום אחר ששתה הוא לא איכפת לן כיון דמתחלה היה כוס שלם וכולהו כחד חשיבי: **[כה]** ויש מי שאומר וכו' - דס"ל דלא קפדינן על כוס פגום אלא על המברך ולא על המסובין: **[כו]** עיין לקמן וכו' - ר"ל דשם סתם המחבר כסברא הראשונה: **[כז]** כשר - ודוקא בדיעבד אבל לכתחלה אסור לעשות כן ולכן נוהגין להוסיף עליו מתחלה מעט מהקנקן ובוה מתוקן כמו בס"ו ואח"כ שופכין אותו להקנקן ואז כשר היין להוציא לברכה: **[כח]** דקמא קמא בטל - ובלבד שיהיה היין שבקנקן יותר מהיין שבכוס: **[כט]** יכולין לתקן - דענין פגום אינו פסול ממש אלא פגם בעלמא משום ששתה ממנו מעט ולכך כשחוזר ומוסיף עליו נעשה מתוקן בכך: **[ל]** מים - ודוקא שהיין חזק שאינו מתקלקל ע"י המזיגה. ולא דוקא במים דה"ה בשאר משקין [א"ר]: **[לא]** מיתקן - והוא שלא יהיו המים עצמם פגומים שלא שתו מהם דאלי"ה א"א לתקן בהם לי"א בס"ג דגם מים נפגמים בשתיה: **[לב]** בשעת הדחק - שאין לו כוס אחר ואין לו במה לתקן הכוס זה וקמ"ל דהוי"א דמוטב לברך בלא כוס כלל קמ"ל דענין פגום הוא רק לכתחלה אם יכול לזזה בזה ולא לעיכובא. כתבו האחרונים דכשצריך לברך על כוס פגום אם יש לו כוס קטן המחזיק רביעית ישפוך מהגדול לתוכו דע"י נמי מתקן הפגימה קצת. יש שמתקנים הפגימה ע"י נתינת פירור פת והטור דחה מנהג זה דלא מהני זה לפגימה. ואם אינו פגום רק שאינו מלא ובמה שיש בהכוס יש בו שיעור רביעית לכו"ע מהני המלוי אפי' ע"י פת ודוקא בחתיכה א' דבהרבה יש בו משום מיאוס דהקריבהו נא וגו' וגם אדרבה צריך להדיח הכוס מפירווי פת וכדלקמן בסי' קפ"ג ס"א [אחרונים]:

קפג

סימן

[א] טעון הדחה וכו' - וה"ה אם קנחו במפה עד שהוא נקי דשרי: **[ב]** שיורי כוסות - שיורי יין ששרה בו פת: **[ג]** אינו צריך - וטוב להדיח אפילו כשאין בו שיורי פת אם לא שהוא נקי וצח [א"ר]: **[ד]** חי - פי' כמו שהוא בלי מזיגה אף שאין ראוי לשתותו כך כמות שהוא: **[ה]** לברכת הארץ - פי' לתחלת ברכת הארץ: **[ו]** שבח הארץ - שיינה חזק שצריך למזוגה במים ועיין בב"י שכתב דבמדינתו נהגו העולם למזוג במעט מים אף כשאין היינות חזקים ע"ש הטעם: **[ז]** אינו צריך למזוגו - משום דראוי לשתותו כמות שהוא: **[ח]** לשם ברכה - היינו שיוציאנו סמוך לברכה מן החבית לשם ברכה ולא יוציאנו מקודם וישתהא בכלי וזהו רק למצוה מן המובחר: **[ט]** שיהא מלא וכו' - ואף שרגיל לישפך קצת ע"י לארץ ויש שאין ממלאין אותו כ"כ מטעם זה ואפי"ה שם מלא עליו. ודע דמלא הוא רק למצוה לכתחלה ואינו מעכב אם אך יש בהיין שיעור רביעית וכמו שכתבתי בסימן רע"א במ"ב סקמ"ב ע"י: **[י]** לחזור וכו' - מלשון זה משמע דהוא רק לכתחלה ואין עיכוב בדבר: **[יא]** שלם - שלא יהיה גוף הכוס שבור ולא פגום בשפתו אפילו חסרון מועט [ובנסדק יש להקפיד לכתחלה אפילו בלא חסרון כלל] וכן אם גוף הכוס שלם רק בסיסו נשבר ג"כ יש להקפיד ואפילו יכול לעמוד על בסיסו אם לא שאין לו אחר יש להקל בכל זה. ובכיסוי כלים אף שלא נעשו לקבלה ג"כ אין להקפיד אם אין לו אחר [א"ר]. כתב המ"א בשם הב"ח ירא שמים לא יברך במצנפת רק ישים הכובע על ראשו ויש שנוהגין ג"כ להתעטף בבגד העליון דכל זה הוא בכלל עיטוף הנאמר בגמרא אצל כוס ברכה וכן נהגו כהיום בישראל בעת בהמ"ז שמשמין הכובע על ראשיהן אפילו כשהוא מברך ביחיד בלי כוס: **[יב]** מקבלו בשתי ידיו וכו' - כתב הט"ז דהטעם הוא כדי להראות חביבות קבלת הכוס עליו ואח"כ אוהזו ביד אחד שלא יהא נראה עליו כמשוי וביד ימין שהוא העיקר והחשוב: **[יג]** שלא תגע וכו' - היינו אפילו אם ירצה לאחוז הכוס ביד ימינו באמצע הכוס וביד שמאלו יאחזנו מתחתיו: **[יד]** לסייע - פי' שהכוס מונח על כף ימין ונותן השמאל מתחת לסמוך יד הימין: **[טו]** מותר - כיון שאין נוגע בהכוס והאחרונים כתבו דיש להחמיר בזה אם לא לצורך. כתב השל"ה ע"פ הקבלה נכון שיעמיד הכוס על כף ימינו והאצבעות

יהיו זקופים סביב. לא יטול הכוס בבתי ידים רק יסירם מקודם: **[טז]** ומגביהו וכו' - כדי שיהא נראה הכוס לכל המסובין ויסתכלו בו [טור] ובגמרא מסמיך לה אקרא דכתיב כוס ישועות אשא וגו': **[יז]** שלא יסיח דעתו - מן הברכה: **[יח]** וע"כ אין לוקחין וכו' - שלא יוכלו להסתכל במה שבתוכו והאחרונים הקשו ע"ז דכוונת הגמרא מה שאמרו ונותן עיניו בו היינו בהכוס ולא במה שבתוכו וע"כ אין להקפיד בזה אם אינו יכול להשיג בקל כלי אחר: **[יט]** ומשגרו לאשתו וכו' - שע"י כוס של ברכה מתברכת האשה ואפילו לא אכלה האשה עמהם ואם יש עוד אורחים אצלו יתן גם להם לטעום מהכוס של ברכה וכמבואר לקמן בסימן ק"צ ס"א ובסימן רע"א ס"י"ד ע"ש ואם אורח מיסב אצל בעה"ב ובירך על הכוס יתן גם לבעה"ב לשתות מכוס של ברכה כדי שיתברך הבעה"ב: **[כ]** שהוא שמאל כל אדם - ואם הוא שולט בשתי ידיו אוחז בימין שהוא ימין לכל אדם. ודע דמה דהוזכר מסעיף ד' עד סעיף זה הסכים בבאור הגר"א דהוא רק להידור מצוה לכתחלה: **[כא]** משנתנו לו כוס - ועד אחר שתייתו שהוא לאחר גמר בהמ"ז: **[כב]** משהתחיל המברך - אבל מקודם רשאי להשיח אף שכבר נטל המברך הכוס בידו ויש מן הפוסקים דס"ל להחמיר בזה ונכון לחוש לדבריהם: **[כג]** שצריכין לשמוע וכו' - דהמברך מוציא אותם בבהמ"ז ואם לא ישמעו לא יצאו: **[כד]** אין להם להשיח - דכיון דשומע כעונה הרי הם כמברך עצמו: **[כה]** אפי' - דהשיחה שבינתיים אינה מפסדת הברכות בדיעבד. ודע דמ"א מצדד דכ"ז הוא דוקא בשיחה בשוגג אבל במזיד אפילו בשיחה מועטת ואפילו בין ברכה לברכה חוזר לראש בהמ"ז וכמו גבי תפלה לעיל בסימן קי"ד ס"ז אמנם בא"ר נשאר בדין זה בצ"ע וכן הכרענו לעיל בסימן ס"ה במ"ב דבדיעבד אין לחזור אפילו כששח במזיד וע"ש בבה"ל אך לכתחלה יש לזוהר בזה הרבה. ואם היה בין ברכה לברכה שיהוי מרובה שהיה יכול באותו הזמן לגמור כל בהמ"ז מראש ועד סוף אפילו אם לא שח כלל בינתיים י"א דצריך לחזור לראש בהמ"ז ודוקא אם השיהוי היה מחמת אונס שהיה צריך לנקבו או שהיה המקום אינו נקי וכמבואר לעיל בסימן ס"ה לענין ק"ש וה"ה כאן ועיין בבה"ל שכתבנו דאין דין זה ברור למעשה דיחזור בשביל שהיה בין ברכה לברכה אך אם שיהוי כזה היה באמצע ברכה צריך לחזור ורק לראש הברכה: **[כו]** לא יצאו - ותלוי בזה דאם לא גמר המברך עדיין את הברכה חוזרין המסובין ומברכין בעצמן ממקום שפסקו לשמוע לדברי המברך ואם גמר המברך את הברכה וכווננו לשמוע צריכין המסובין לחזור לתחלת הברכה ולברך בעצמן דכיון שדלגו באמצע הוי כלא אמרוה כלל. וכ"ז דוקא אם ע"י השיחה שבאמצע לא שמעו ודלגו דברים שהם מעיקר הברכה כמו ברית ותורה וכיו"ב שהם לעיכובא כמ"ש בסימן קפ"ז אבל אם דלגו רק דברים שהם שלא מעיקר הברכה יצאו בדיעבד ואינם צריכים לחזור בשביל זה וכ"ש אם לא דלגו כלל כגון שהמברך עצמו שח אז באמצע ושחו גם הם אף דבודאי שלא כדן עשו מ"מ בדיעבד יצאו ואינם צריכים לחזור: **[כז]** נכון הדבר - היינו אף דמדינא היה יותר נכון שישמעו המסובין כל הבהמ"ז מפי המזמן והוא יוציאם בברכתו ובעצמן לא יברכו כלל מ"מ בעבור שמצוי בעו"ה שהמסובין מסיחין דעתם ואינם מכוונין לדברי המברך כלל ונמצא שחסר להם בהמ"ז לגמרי ומבטלין עשה דאורייתא בידיים לכך נכון כהיום יותר שהמסובין יאמרו בעצמן בלחש כל מלה ומלה עם המברך כדי שיברכו יחדו ונקרא ע"י ברכת זימון ומתקיים מה שאמר הכתוב גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו דמזה ילפינן ברכת זימון וכמ"ש לקמן [בסימן קצ"ב במ"ב]: **[כח]** כל ברכה וברכה - ועכ"פ יזהרו לומר עמו בלחש ברכה ראשונה דאל"ה להרבה פוסקים לא מקרי זימון כלל וכדלקמן בסימן רי"ש [אחרונים] ולפ"ז מה שנוהגין הרבה אנשים שאחר שאמרו ברוך שאכלנו וכו' כל אחד ואחד מברך בקול רם בפ"ע שלא כדן הם עושין אלא המברך צריך לברך ברכה ראשונה עכ"פ בקול רם כדי שישמעו המסובין והם יאמרו בלחש עמו מלה במלה ורק בסיום הברכה יקדימו לסיים כדי שיענו אמן כמו שכתב רמ"א ועיין במ"א שהוא מצדד להורות כהתשב"ץ שס"ל יעד הזן את הכל צריכין לשתוק ולשמוע ולכוין לצאת מן המברך [ומשם ואילך יברכו בעצמן בלחש עם המברך] דעד שם היא ברכת הזימון אבל אין אנו נוהגין כן ומ"מ הטוב והישר כשיודע במסובין שיכוונו לדבריו לעשות כהתשב"ץ רק שיודיע להם מתחלה שיכוונו לצאת וגם הוא יכוון להוציאם ודוקא כשהשומעים כלם מבינים לשון הקדש דאל"ה בודאי טוב יותר שיברכו בעצמן כל הבהמ"ז ולא לצאת מן המברך [א"ר]: **[כט]** לטוב עין - שהוא שונא בצע וגומל חסד בממונו שנא' טוב עין הוא יבורך אל תקרי יבורך אלא יברך [גמרא]: **[ל]** שדינה כתפלה - שאין שואלין ומשיבין כלל והטעם מדמצינו שהחמירו חכמים בבהמ"ז שאין מברכין אלא במקום אחד כתפלה לאפוקי ק"ש שיכול לאומרה במהלך מן פסוק ראשון ואילך וי"א מעל לבבך ואילך וכדלעיל סימן ס"ג ע"ש במ"ב: **[לא]** בשעה שמברך - ומסתימת הפוסקים משמע דגם ברכה רביעית אף שהיא מדרבנן צריך לישב כי היכי דלא לזלזולי בה: **[לב]** בביתו - דבמהלך בדרך עיין לקמן בס"א: **[לג]** ה"ה כל המסובין - דכיון דכולן יוצאין בברכתו צריכין לישב ובאימה כמברך עצמו: **[לד]** אפילו בירך מהלך וכו' - היינו כשהוא מהלך בביתו במקום אכילתו אבל כשהלך למקום אחר ובירך יש דעות בזה עיין לקמן בסימן קפ"ד ס"א בהג"ה: **[לה]** שגם ברכת מעין שלש - עיין בבאור הגר"א שתלה דין זה במה שמבואר לקמן בסימן קפ"ד ס"ג והרמב"ם שהוא בעל דעה זו אזיל לשיטתו שם ולפ"ז בחמשת מיני דגן עכ"פ לכ"ע צריך להיות דוקא ברכה אחרונה שלהם בישיבה: **[לו]** עליו - אם ישב מפני שיקשה בעיניו איחור דרכו ולא יוכל לכוין יפה אלא

מהלך ומברך כתב הח"א דכל זה דוקא כשאכילתו היה דרך הליכה כמו שכתב המחבר שמהלך בדרך ואוכל אבל אם אכילתו היה בישיבה צריך לברך ג"כ בישיבה: **[לז]** אסור לברך - היינו כל הברכות ועיין לקמן בסימן קצ"א במ"ב ששם מבואר היטב:

קפד

סימן

[א] קודם שיעקור - ומפינה לפינה אפילו הבית גדול מותר ואפילו כשאין רואה מקומו הראשון כגון אחורי הפארא"יוון וכיו"ב ואם היה לו מניעה שלא יוכל לברך בהחדר שאכל מותר לברך בחדר שסמוך לו אם יכול לראות מקומו שאכל ואם דעתו היה בשעת ברכת המוציא לברך בחדר אחר בבית זה אפשר דיש להקל בשעת הדחק [כגון שמקום שאכל אינו נקי לברך שם] אפילו אינו רואה מקומו הראשון: **[ב]** ממקומו - וכל ד' אמות ממקום אכילתו חשיב מקום אחד ויוכל להעתיק ממקומו ע"י מניעה קטנה: **[ג]** יחזור למקומו - אפילו כבר הלך בדרך למרחוק כמה מילין אם לא שהוא רחוק כ"כ שעד שיחזור למקומו יתעכל המזון ויפסיד ברכתו לגמרי יברך כאן: **[ד]** יצא - היינו אפילו היה מזיד בעקירתו וגם הזיד עתה בברכה דהיינו שידע הדין שצריך לחזור למקומו ונתעצל בזה אפ"ה יצא בדיעבד: **[ה]** לדעת הרמב"ם - ר"ל דס"ל בסמוך דבשוגג אף לכתחלה יוכל לברך במקום שזכר די לנו אם נחמיר במזיד בלכתחלה שצריך לחזור למקומו אבל לדעת הרא"ש דאף בשוגג צריך לכתחלה לחזור למקומו מסתברא דבמזיד מחמירין טפי דאף בדיעבד לא יצא. ולענין הלכה הסכימו האחרונים דא"צ לחזור ולברך אפילו היה מזיד בהליכה ובברכה כנ"ל בסק"ד: **[ו]** יברך במקום שזכר - ומ"מ גם לדעה זו אם חזר הרי זה משובח אלא דאינו מחויב בדבר: **[ז]** יחזור למקומו ויברך - וכתבו האחרונים דכן נכון לנהוג למעשה אם לא שהוא שעת הדחק דאז יוכל לסמוך אסברא ראשונה: **[ח]** יאכל במקום השני - ואפילו במזיד מהני האי תקנה שיאכל כאן פת דבר מועט וא"צ לברך תחלה ברכת המוציא ולא ברכת המזון על מה שכבר אכל ואחר אכילת פת שבכאן יברך בהמ"ז ויעלה להאכילה שאכל במקום אחר: **[ט]** מעט - היינו אפילו פחות מכזית דמ"מ מצטרף זה לאכילה שאכל במקום הראשון. ודוקא אם במקום השני אכל ג"כ פת אבל פרפרת וכיסנין מצדד בפמ"ג דאפילו כזית לא מהני: **[י]** רק שלא יהא רעב - דאם הוא רעב לא מהני מה שיאכל עתה דכבר הפסיד הבהמ"ז של אכילה ראשונה כמ"ש בס"ה ועתה הוא חיוב חדש וצריך לברך גם ברכת המוציא: **[יא]** במקומם - ואם יצא ממקומו הוי דינו כמ"ש סעיף א' ב': **[יב]** וע"ל ס"י קע"ח ס"ה - ששם הביא הרב עוד שיטה ג' דדוקא פת ולענין דינא כתב שם הגר"א דהעיקר כדעה השניה דה' מיני דגן חשיבי כפת לענין זה ועיין במה שכתבנו שם במ"ב: **[יג]** צריך לברך וכו' - היינו כל ברכת המזון אף ברכה רביעית שאינה אלא מדרבנן כי היכי דלא לזלזולי בה [אחרונים]: **[יד]** מספק - וגם יכול להוציא לאחר שאכל ולא בירך [רע"א בהגהותיו וכ"כ בתשובותיו ס"י ו' וכ"כ כתב סופר ס"י למ"ד]: **[טו]** מפני שהיא מן התורה - ודוקא כששבע דאי לא שבע לרוב הפוסקים הוא מדרבנן. ומ"מ ראוי לירא שמים בנסתפק אם בירך או לא אפילו שלא אכל אלא כזית שיטול ידיו ויברך המוציא ויאכל כזית ויברך בהמ"ז [ח"א]: **[טז]** עד אימת וכו' - אמי ששכח ולא בירך דלעיל קאי: **[יז]** כל זמן שאינו רעב - דלאח"כ כבר בטל אותה האכילה והפסיד בהמ"ז. ואם רוצה לאכול עתה מחדש דעת המ"א שיחזור ויברך המוציא אפילו לא הסיח דעתו עדיין דכיון שנתעכל המזון הפסיד גם ברכה הראשונה אבל הרבה אחרונים פליגי עליה וסברי דברכה הראשונה לא הפסיד כל שלא הסיח דעתו בינתים: **[יח]** מחמת אותה אכילה - נראה שבא לאפוקי אם הוא משער שבאותה האכילה לבדה היה כבר שיעור להתעכל והיה חוזר להיות רעב ובעוד איזה משך אכל עוד משארי מיני מזונות ומחמת אלו הדברים אינו רעב ואח"כ נזכר שלא בירך בהמ"ז אחר אכילה הראשונה לא יכול לברך עוד בהמ"ז שכבר בטל אותה האכילה. בד"א שאחר שגמר אכילתו הראשונה הסיח דעתו מלאכול עוד אבל אם היה הכל במשך סעודה אחת כגון מה שרגילין בסעודות גדולות שיושבין כמה וכמה שעות ולפעמים יש שיעור עיכול מאכילת פת שאכלו בתחלה אעפ"כ יוכלו לברך לבסוף ברכת המזון כיון דבתוך משך הזה אוכלין פרפראות וכיסנין ושותין הכל סעודה אחת היא וכלא נתעכל מזון הראשון דמי: **[יט]** לאותם פירות - לאו דוקא אלא שאינו תאב לשום פירות הוא סימן שלא נתעכל עדיין במעיו: **[כ]** אם אינו יודע וכו' - וכ"ז כשאכל כל צרכו מהלחם או מהפירות אבל אם אכל מעט וחפץ לאכול עוד אלא שלא היה לו יותר מזה בזה קשה מאד לשער השיעור דכל זמן שאינו רעב כיון שתיכף היה לו ג"כ תאוה אלא שלא היה לו כתבו הרבה אחרונים דמשערינן בזה עד כדי הילוך ד' מילין [שהוא ע"ב מינוט] ועד כדי שיעור זה מחויב לברך שבדאי לא נתעכל אפילו אכילה מועטת בשיעור מועט כזה ויש מן האחרונים שמצדדים דאם אכל אכילה מועטת ושהה קודם שברך בהמ"ז ואינו יודע לשער אם נתעכל המזון אף שהוא בתוך שיעור ד' מילין יאכל עכ"פ עוד כזית פת ואח"כ יברך בהמ"ז ועל אותו פת שאוכל א"צ לברך

המוציא מחדש אם לא הסיח דעתו מלאכול עוד. ומ"מ אם אין לו פת יש לסמוך אסברא ראשונה ולברך בהמ"ז עד שיעור ד' מילין וכנ"ל ועיין בביאור הלכה: **[כא]** לברך עליה בהמ"ז וכו' - ואע"ג דברכה ראשונה צריך לברך אפילו על כל שהוא התם משום דאסור ליהנות מעוה"ז בלי ברכה: **[כב]** בכזית - היינו מדרבנן אבל מדאורייתא אינו חייב לברך בהמ"ז כ"א כשאכל דוקא שיעור שביעה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת. ושיעור שביעה משמע מספר החינוך [בפרשת עקב] דאינו שוה בכל אדם אלא כ"א יודע שביעתו ואם דרכו תמיד לאכול כדי מחייתו לבד גם זה נחשב שביעה:

קפה

סימן

[א] בכל לשון - דכתיב וברכת בכל לשון שאתה מברך ודוקא שמבין באותו הלשון [בה"ל לעיל בסימן ס"ב ע"ש] וכתב הב"ח בסימן קצ"ג דכ"ז מצד הדין ולמצוה מן המובחר בעיני דוקא לשה"ק. כתב בספר החינוך כל הזהיר בבהמ"ז מזונותיו מצויות לו כל ימיו בכבוד. והמדקדק יזהר לברך לכתחלה תוך הספר ולא בע"פ. כתב בספר חסידים מעשה באחד שמת ונתגלה בחלום לאחר מקרובו וא"ל בכל יום דנין אותי על שלא הייתי מדקדק לברך כל הברכות בכונת הלב וכו' ע"ש: **[ב]** בשפתיו - אבל אם הרהר בלבו לא יצא. ואם מחמת חולי או אונס אחר בירך בהמ"ז בלבו יצא [מ"א] ועיין לעיל בסימן ס"ב במ"ב סק"ז שביררנו דהאי יצא לא לגמרי קאמר דהא קי"ל הרהור לאו כדיבור דמי אלא ר"ל דעכ"פ בשעה שאינו יכול לברך יהרהר בלבו והקב"ה יקבע לו שכר עבור זה אבל בעצם אינו יוצא וע"כ כשנסתלק האונס אם עדיין לא נתעכל המזון יברך ברכת המזון ועיין במה שכתבנו שם במ"ב ובבה"ל בכל הסעיף כי הכל שייך לכאן: **[ג]** בקול רם - היינו כשאניסם בקיאים בעצמם לברך והם יוצאים בשמיעתם ממנו ויש שכתבו דטוב לעולם לברך בקול רם כי הקול מעורר הכונה ובפרט אם הוא שבת או ר"ח לא ישכח עי"ז להזכיר מעין המאורע: **[ד]** יכול לברך בהמ"ז - דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ואפילו מדומדם [ירושלמי] פי' שאינו יכול לדבר כראוי ומושבעת קדייק ליה שמצוי כמה פעמים שאחר שביעה האדם עומד שיכור ואפי"ה חייבתו התורה לברך ועיין לקמיה מה שנכתוב בזה: **[ה]** אם בירך והיתה וכו' - ר"ל דבתפלה קי"ל לעיל בסימן ע"ו במי שהתפלל ומצא צואה כנגדו או בצדו תוך ד' אמותיו במקום שהיה ראוי להסתפק ופשע ולא בדק שצריך לחזור ולהתפלל משום שנאמר זבח רשעים תועבה וכן ה"ה לענין ק"ש ונסתפקו התוספות והרא"ש אם גם בבהמ"ז אמרי' הכי או דלמא שאני בהמ"ז דקילא מהתם דהרי בשתוי אף שיכול לדבר לפני המלך קי"ל דאל יתפלל ולענין בהמ"ז ודאי מותר בשתוי: **[ו]** פי' לגמרי - היינו שנשתכר כ"כ עד שאינו יכול לדבר לפני המלך ונסתפקו אם צריך לחזור ולברך כשיפוג יינו ועדיין לא נתעכל המזון [ומ"מ מיירי שלא הגיע לשכרותו של לוט דאלי"ה כשוטה יחשב ופטור מכל המצות וחייב לכ"ע לחזור ולברך] ובסעיף הקוד' שמתיר לברך מיירי שיכול לדבר לפני המלך והקשו כמה אחרוני' דכיון שאינו יכול לדבר כראוי מסתמא אינו יכול לדבר לפני המלך ואפי"ה מתיר הירושלמי. ולדינא מסקי האחרונים דאם אירע שנשתכר כ"כ אעפ"כ יברך ולכתחלה יזהר לברך קודם שיבוא לידי כך ועיין לעיל בסימן צ"ט סק"א במ"ב: **[ז]** אם צריך לחזור ולברך - אבל לכתחלה גם הם מודים דאסור לברך שום ברכה וכן ד"ת נגד צואה ומן התורה דהא כתיב והיה מחניך קדוש ואטו תפלה כתיב בקרא אלא כל דבר קדושה אסור לקרות במקום שאינו נקי [רמב"ן בליקוטיו ע"ש] ולא מסתפקי אלא כשכבר בירך ומצא אח"כ ולדינא דעת הע"ת והא"ר בשם הב"ח כשמצא צואה כנגדו בתוך ד' אמותיו דצריך לחזור ולברך בהמ"ז אם עדיין לא נתעכל המזון וכן מצאתי בלקוטי הרמב"ן על ברכות שהביא מתחלה ספיקא שנסתפקו בעלי התוספות בזה ואח"כ מסיק דאין חילוק בזה בין תפלה ובין שארי דברי קדושה עי"ש ועיין בבה"ל: **[ח]** ומשום מי רגלים וכו' - היינו ג"כ באופן זה דבירך בהמ"ז ואח"כ מצא מי רגלים בתוך ד' אמות ולהכי קאמר פשיטא וכו' דאפילו לכתחלה היה מותר לו לברך כ"ז שלא נודע לו שיש כאן מי רגלים דנגד מי רגלים הוא רק איסורא דרבנן ועל ספיקן לא גזרו וכדלעיל בסימן ע"ו ס"ז דאי היה נודע לו מתחלה שיש כאן מי רגלים ועבר ע"ז ובירך נגדם לא הוה אמר המחבר פשיטא דדין אחד הוא עם מצא צואה כנגדו [פמ"ג בשם חסם יהודה ע"ש]:

קפו

סימן

[א] אם הן חייבות מדאורייתא - לפי שהיא מ"ע שלא הזמן גרמא: **[ב]** אלא מדרבנן - מדכתיב על הארץ הטובה ונשים אין להם חלק בארץ מצד עצמן (א"ל בבת יורשת) משא"כ כהנים ולוים אע"פ שאין להם חלק מ"מ יש להם ערי מגרש וי"א משום שלא ניתן להם ברית ותורה: **[ג]** אלא למי

שאינו וכו' - כגון שלא אכל כדי שביעה שאין חיובו אלא מדרבנן ומסיים הטור דמפני שהוא ספק נקטינן דאין מוציאות את האחרים שאכלו כדי שביעה [מ"א] וכ"כ הרמב"ם פ"ה מהלכות ברכות. כתב בש"א אשה שאכלה כדי שביעה ונסתפקה אם בירכה חייבת לברך עי"ש טעמו וכן הסכים בח"א ובמגן גבורים אכן בחידושי רע"א וכן בברכי יוסף פסקו שאינה צריכה לחזור ולברך וכן מצדד בפמ"ג ומ"מ נראה דהרוצה לסמוך על דעת ש"א וסייעתו אין למחות בידו ועיין בבה"ל: **[ד]** קטן חייב מדרבנן - היינו אפי' לא אכל רק כזית ג"כ חייב מדרבנן לחנכו: **[ה]** וההיא דבן וכו' - ר"ל ההיא דאיתא בגמרא דבן קטן מברך ומוציא את אביו בבהמ"ז כשאינו יודע לברך: **[ו]** כשלא אכל האב כדי שביעה - אבל אם אכל האב כדי שביעה שחייב לברך מן התורה אין בנו קטן שמחויב רק מדרבנן יכול להוציא. וכתבו האחרונים דקטן אינו מוציא את האשה דשמא מדאורייתא חייבת: **[ז]** שאינו חייב וכו' - ואם גם הבן לא אכל כדי שביעה דהוי אצלו תרי דרבנן אם מוציא לאביו יש דעות **[ז]** בין הפוסקים ויש להחמיר:

קפו

סימן

[א] י"א ברוך וכו' - היינו שהיו נוהגין לומר קודם התחלת בהמ"ז: **[ב]** והמוסיף גורע - דאין להוסיף על מטבע שטבעו חכמים לא יאמר כי לעולם חסדו עמנו כי חסדיו הם עם כל חי. שאתה זן קמ"ץ תחת השי"ן. אנחנו מודים ולא אנו דאנו הוא לשון אנינות. בפי כל חי ולא בפה. רענו בשו"א תחת הרי"ש ולא בחול"ם כי הוא לשון בקשה. ומטעם זה צ"ל זוננו במלאפ"ם. לא חסר לנו ואל יחסר לנו [א"ר בשם שלי"ה]: **[ג]** מלכא מאריה וכו' - ולפי מה שכתב המחבר לקמן בס"י רי"ד מיירי דאמר מלכא דעלמא ועיין במש"כ שם: **[ד]** יצא - ידי ברכה ראשונה שהיא ברכת הזן ואף שקיצר מאד הברכה ולא אמרה כנוסח שתיקנו חכמים בלה"ק אפי"ה יצא בדיעבד הואיל והזכיר שם [דהש"י היו קורין אותו בלשון רחמנא] ומלכות וענין הברכה ומשמע עוד דלדעה ראשונה אף שלא חיתם ג"כ מהני דאף דקי"ל דמקום שאמרו לחתום אינו רשאי שלא לחתום מ"מ בדיעבד יצא והדעה השניה ס"ל דהוא לעיכובא אף בדיעבד ועיין בב"ח שכתב דנ"ל לעיקר הדעה הזו והביאו בא"ר. והנה כ"ז הוא דוקא בדיעבד אבל לכתחלה לכו"ע אין לשנות כלל מנוסח הברכה שתקנו לנו חכמים ז"ל וכמו שמבואר ברמב"ם פ"א מק"ש ופ"א מהלכות ברכות ומשמע באחרונים דילדים קטנים נוכל לחנכם לכתחלה בנוסח זה מברכת הזן וכן מעט מכל ברכה עד שידעו לברך כל ברכה כתיקונה: **[ה]** ברית ותורה - כי בנוסחתם ה"י כתוב שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה ועי"ז כי הרא"ש דלא יאמר שהרי יאמר אח"כ על בריתך וכו' ומה דאמר בגמ' צריך שיזכיר בה ברית ותורה היינו הענין של ברית ותורה כמו שאנו אומרים על בריתך וכו' לא תיבות ממש: **[ו]** אם לא הזכיר וכו' - והא דלא הזכיר המחבר אם לא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה דמחזירין אותו כדאיתא בש"ס דהא מלתא דפשיטא היא דהיא עיקר ברכת הארץ אלא אפילו לענין ברית ותורה נמי מחזירין אותו [א"ר]: **[ז]** בברכת הארץ וכו' - שע"י ברית נתנה הארץ לאברהם בפרשת מילה שנאמר ונתתי לך לזרעך אחר"ך את ארץ מגור"ך וגו' ובזכות התורה והמצות ירשו את הארץ שנאמר למען תחיון ורבייתם ובאתם וירשתם את הארץ וגו' ואומר ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חקיו ותורותיו וגו': **[ח]** מחזירין אותו - היינו לראש בהמ"ז דכולהו ג' ברכות ראשונות חשובות כאחת כ"כ מ"א לקמן בסימן קפ"ח סק"ח ועיין במה שכתבנו שם בזה בשם שאר אחרונים: **[ט]** דנשים לאו וכו' - באמת לאו בני תורה נינהו ג"כ והא דחלקינהו לשתים משום דעבדים איתנהו בברית. ומ"מ בימינו נהגו הנשים לומר ג"כ על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו וכו' והכוונה על ברית הזכרים שחתמת בבשרנו וכן תורתך שלמדתנו על למוד הזכרים שבזכות התורה והברית נחלו ישראל את הארץ ועוד שגם הנשים צריכות ללמוד מצות שלהן לידע היאך לעשותן כמ"ש בס"י מ"ז: **[י]** בבונה וכו' - מפני שע"י דוד נתקדשה ירושלים וגם שאין נחמה גמורה אלא בחזרת מלכות ב"ד למקומה:

קפח

סימן

[א] מפני שהיא סיום וכו' - עיין לקמן בסימן רט"ו: **[ב]** ונראה דדוקא וכו' - ויש מיישבין המנהג מטעם אחר שלא חששו לזלזול ברכה רביעית אלא בימיהם שהיו הפועלים הולכים למלאכתם כששומעים אמן שאחר בונה ירושלים (שלא חייבום חכמים בברכה רביעית מפני בטול מלאכתו של בעה"ב) לכך היה צריך לענות אמן בלחש כדי שלא ישמעו הפועלים ויכירו שברכה רביעית אינה מן התורה

ויבואו לזלזל בה אף שלא במקום בטול מלאכת בעה"ב אבל עכשיו שגם הפועלים מברכים ד' ברכות כמ"ש בסימן קצ"א אין לחוש לזה ולפי טעם זה בין כשמברך בזימון ובין כשמברך ביחידי יכול לענות אמן בקול רם וכמדומה שכן המנהג. לא יאמר בונה ירושלים אמן בנשימה אחת רק ימתין קצת אחר תיבת ירושלים ואח"כ יאמר אמן כדי שלא יהא משמע שגם האמן מסיום הברכה הוא:

[ג] שום מלכות אחר - היינו כגון הא דמסיים המחבר לקמיה: **[ד]** והאומר וכו' - צ"ל לכן האומר וכן הוא בטור: **[ה]** אבינו מלכנו - אלא יאמר אבינו רוענו ואע"ג דאינו אומר ביחד ממש עם מלכות בית דוד מ"מ כיון דבחד ברכה הוא לאו אורח ארעא לאדכורי מלכותא דשמיא אצל מלכותא דבשר ודם: **[ו]** אבל לא ראיתי וכו' - והאחרונים כתבו טעם לזה כיון דענין בפ"ע לגמרי הוא לא קפדינן בזה ואומרים אותה כמו שהיא מסודרת בתפלת י"ח לכן אין למחות ביד הנוהגין כן: **[ז]** או נחמנו - היינו נחמנו ה' אלהינו בירושלים עירך ובציון משכן כבודך ובמלכות בית דוד משיחך ובבית הגדול והקדוש וכו': **[ח]** וחותרם בה וכו' או מנחם - מלשון זה משמע שאף אם פתח ברחם מותר לחתום במנחם ואף שאין החתימה מעין הפתיחה ממש לית לך בה דעכ"פ הענין אחד אבל יש מאחרונים שמחמירין בזה וסוברין דצריך להיות מעין הפתיחה ממש: **[ט]** ואין לשנות וכו' - ר"ל דאם אומר בחול רחם יאמר בשבת ג"כ רחם ואע"ג דאסור לתבוע צרכיו בשבת הכא שאני דתופס ברכה כך היא תמיד וגם כל הרחמן יכול לומר בשבת אע"פ שאינן מתופס הברכה שתקנו חכמים שכיון שנהגו הכל לאומרים בכל פעם שמברכין בהמ"ז נעשה להם כטופס ברכה ואין בזה משום שאלת צרכיו בשבת: **[י]** נוסחא אחת - והגר"א כתב שעיקר כהר"ף שבחול יאמר רחם נא כמנהגנו ובשבת יאמר נחמנו וכו' ומסיים מנחם וכו' וכי יש עוד כמה ראשונים שסוברים כן:

[יא] דאומרים בונה ברחמי וכו' - משום דכתב שבת לירושלים ברחמים וגוי' וגם מאחר שהתחיל בתחלת הברכה ברחם מסיים נמי ברחמים כדי שיהיה החתימה מעין הפתיחה ממש ומ"מ לכ"ע אין מעכב כלל ועיין במעשה רב: **[יב]** אומר בה - לפי שהזכרה זו וכן ביעלה ויבוא הם בקשת רחמים קבעום בברכת בונה ירושלים שהיא ג"כ בקשת רחמים ולא בברכת הארץ שהיא הודאה ואם הזכירם בברכת הארץ לא יצא וצריך לחזור ולהזכיר בבונה ירושלים: **[יג]** ואח"כ יעלה ויבוא - מפני ששבת הוא תדיר וק"ל בכל מקום תדיר קודם ובדיעבד אם החליף בודאי יצא: **[יד]** ביעלה ויבוא - דהא כבר הזכיר שבת ברצה ולמה יחזור ויזכירנו: **[טו]** ברצה והחליצנו - דהא תקנו ע"ז נוסח בפ"ע יעלה ויבוא ולמה יכפילנה פעמים: **[טז]** ולא הזכיר של שבת - ואפילו אם ספק לו אם הזכיר או לא תלין דמסתמא בודאי לא הזכיר: **[יז]** אומר ברוך אתה וכו' - ואם אינו יודע נוסח ברכה זו חוזר לראש ואם יודע ההתחלה והסיום אף שאינו יודע שאר הנוסח שבאמצע כראוי אומרה וא"צ לחזור לראש [ט"ז וש"א] ועיין מה שכתבנו בבה"ל: **[יח]** ימים טובים לישראל - צ"ל לעמו ישראל:

[יט] לששון ולשמחה - ובר"ה אין אומרים לששון ולשמחה גם אין אומרים ודברך מלכנו וכו' וזה נוסחו בא"י אמ"ה שנתן ימים טובים לעמו ישראל את יום הזכרון הזה ואינו חותם בה כמו בר"ח וזהו דעת המ"א שחולק על כנה"ג שמשוה ר"ה לשאר י"ט אבל הרבה אחרונים הסכימו לדעת כנה"ג וע"כ צריך לחתום בא"י מקדש ישראל ויום הזכרון ואם שכח והתחיל הטוב והמטיב ג"כ דעת המ"א דשוב אינו חוזר כמו בר"ח וא"ר חולק עליו וס"ל דחוזר. וביוה"כ לענין חולה שצריך לאכול בו וצריך לומר בו יעלה ויבוא כדלקמן בסימן תרי"ח ס"י אם פתח בהטוב והמטיב ונזכר שלא אמר יעלה ויבוא אינו צריך לחזור וכמו בר"ח ואם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב י"א דצריך לומר ברוך שנתן ימים קדושים לישראל את יוה"כ"פ הזה בלי חתימה וי"א דבזה לא תקנו חכמים כלל נוסח ברכה להשלים הזכרת יעלה ויבוא וכל שלא אמר במקומו שוב אינו חוזר וכן מסתברא:

[כ] יו"ט בשבת אומר וכו' - ומיירי ששכח ולא אמר שניהם לא רצה ולא יעלה ויבוא ולהכי צריך לכלול שניהם אבל אם שכח של שבת לבד אומר רק אשר נתן שבתות למנוחה וכן בשכח של יו"ט לבד אומר אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל וכו' [אחרונים]: **[כא]** וכל ברכות הללו וכו' - פי' פתיחת הברכות: **[כב]** קודם שהתחיל הטוב וכו' - היינו שעומד אחר ברכת בונה ירושלים. ואם נזכר אחר שאמר תיבת ברוך אתה פשוט דחוזר לומר רצה והחליצנו או יעלה ויבוא ואומר אח"כ ובנה ירושלים וכו' ואם נזכר אחר שאמר כבר ברוך אתה ה' מהנכון שיסיים תיכף למדני חקיד כדי שלא יהיה השם לבטלה והוי עדיין כלא סיים הברכה וחוזר לרצה: **[כג]** עד שהתחיל הטוב וכו' - כתב הח"א ר"ל שאמר ברוך אתה ה' אמ"ה האל זה מקרי התחלה לברכה זו אבל אם אמר רק בא"י אמ"ה יסיים אשר נתן שבתות למנוחה וכו' ואח"כ יחזור ויאמר ברכת הטוב והמטיב ועיין בבה"ל:

[כד] לראש בהמ"ז - דכיון דכבר סיים סדר ברכות דאורייתא והסיח דעתו מהם ופתח בהטוב והמטיב דמי לעקירת רגלים בתפלת י"ח דחוזר לראש אם טעה באיזה דבר. ואם טעה בברכה רביעית כגון שלא אמר בה שם ומלכות אע"פ שכבר גמר אותה אינו חוזר אלא להטוב והמטיב שהיא ברכה בפני עצמה [מ"א וש"א]: **[כה]** אומר ברוך שנתן - עיין בבה"ל שביררנו בשם רוב הפוסקים דגם אותה צ"ל בשם ומלכות: **[כו]** מפני שאינו חייב וכו' - דדוקא בשבת וביו"ט שמחויב לאכול דוקא פת וא"כ חייב ברהמ"ז קבוע הוא בימים האלה לכן תקינו רבנן לעיכובא ג"כ להזכיר שם מעין המאורע וכמו בתפלה אבל בר"ח אע"ג שאסור להתענות בו מ"מ אינו מחויב לאכול דוקא פת וא"כ

אין חיוב ברהמ"ז קבוע בו ולהכי לא תקנו חכמים הזכרת מעין המאורע שלו לעיכובא בבהמ"ז וע"כ אם שכח אין צריך לחזור וכתב המ"א דה"ה ביו"ט יותר מסעודה אחת ביום וסעודה אחת בלילה שמחויב לאכול אם אכל ושכח להזכיר מעין המאורע בבהמ"ז אינו צריך לחזור כמו בר"ח אם לא כשלא אכל הסעודה בלילה שמחויב לאכול ביום שתיים כדלקמן בסימן תקצ"ט דאז אפילו בסעודה שניה חוזר [פמ"ג]: **[כז]** וחוה"מ דינו כר"ח - לענין שאין צריך לחזור וה"ה לענין שאם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אומר בא"י אמ"ה שנתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה ואינו חותם כמו בר"ח: **[כת]** אינו חוזר - כמו בכל ר"ח כששכח ואע"ג דבהוא יומא לא סגי דלא אכיל פת ההיא משום שבת היא ולא משום ר"ח דאכילת פת בר"ח ליכא חיובא ושל שבת הרי הזכיר: **[כט]** ואם שכח גם של שבת - כצ"ל. וכן הגירסא בש"ע של עולת תמיד ובשכח של שבת לבד בודאי אין צריך לכלול גם של ר"ח בברכה זו כיון שכבר הזכיר ר"ח ביעלה ויבוא. ומ"מ אם לא נזכר עד לאחר שפתח בהטוב והמטיב וחוזר לראש בהמ"ז בשביל הזכרה של שבת אז צריך לומר עוד הפעם גם יעלה ויבוא דבהמ"ז הראשון נתבטל לגמרי: **[ל]** ואינו חותם בשל ר"ח - כדלעיל דליכא חתימה בר"ח ואע"ג דהכא מזכיר השם בחתימה בלא"ה משום שבת מ"מ אינו כדאי להזכיר דהזכרת השם הוא על שניהם ומ"מ לדינא מסקי האחרונים דזכיר בחתימה גם ר"ח מטעם דבלא"ה הרבה פוסקים ס"ל דגם בכל ר"ח צריך לחתום בברכה כמו ביו"ט ואע"פ שאין אנו נוהגין כוותיהו משום חשש ברכה שא"צ הכא דבלא"ה חותם בברכה בשביל שבת שפיר דמי לומר מקדש השבת וישראל וראשי חדשים: **[לא]** דינה כר"ח - שאינו חוזר אם התחיל ברכת הטוב והמטיב לפי ש"א שסעודה שלישית אין צריך פת ואף שאין דבריהם עיקר כמשי"כ המחבר בסימן רצ"א ס"ה מ"מ יש לחוש לדבריהם שלא לכונוס לספק ברכה לבטלה. ובסעודה ג' ביו"ט לד"ה אינו חוזר שהרי לד"ה אינו אלא רשות וכמשי"ל בס"ק כ"ו ומ"מ אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אפילו בסעודה רביעית או חמישית בשבת ויו"ט אומר בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה וכו' או שנתן ימים טובים וכו' כמו שאומר בר"ח אע"פ שא"צ אז פת כלל באותו יום: **[לב]** דאזלין וכו' - וכיון שהתחלת הסעודה היה מבעוד יום כבר נתחייב להזכיר מעין המאורע וע"כ אפילו נמשך זמן רב בלילה לא נפקע חיובו וכתבו האחרונים דאם התפלל מעריב קודם בהמ"ז שוב אינו מזכיר של שבת בבהמ"ז דמחזי כסתרי אהדדי: **[לג]** בתר התחלת הסעודה - ולפיכך אף אם חל ר"ח במו"ש יזכיר בבהמ"ז של שבת לבד ולא של ר"ח ודוקא כשגמר סעודתו מבעוד יום אבל אם אכל פת גם בלילה ויש עליו חיוב להזכיר גם של ר"ח ושניהן אי אפשר להזכיר דהוי תרתי דסתרי דהיאך יאמר ביום השבת הזה ואח"כ יאמר ביום ר"ח הזה דהא ר"ח הוא ביום א' א"כ מוטב להזכיר של ר"ח דזה יש חיוב לכ"ע משא"כ בהזכרת שבת דיש פלוגתא בין הראשונים אם חייב להזכיר כלל כשמברך במו"ש (ואף דאנן פסקין כאן בש"ע דאזלין בתר מעיקרא וחייב להזכיר של שבת במו"ש מ"מ כאן שהוא מקום הדחק מוטב שידחה הזכרת שבת מפני הזכרת ר"ח דהוא חיוב לכ"ע) אכן במו"ש לחנוכה ופורים אפילו אם גמר סעודתו בלילה אינו מזכיר של חנוכה ופורים רק של שבת לבד כיון דבלא"ה הזכרה מעין המאורע דחנוכה ופורים אינו אלא רשות כנ"ל בסימן קפ"ז ס"ד כ"כ המ"א ועוד הרבה אחרונים וי"א דאם חל יו"ט או ר"ח במו"ש יזכיר רצה וגם יעלה ויבוא דאזלין בתר התחלת הסעודה וגם בתר שעה שהוא מברך בו ולא קפדין במה דנראה כסותרים אהדדי דברצה נתחייב משעה שהתחיל הסעודה ביום ואח"כ כשנמשך הזמן ולא בירך והגיע לילה של יו"ט או של ר"ח ניתוסף עליו חיוב לזכור מעין המאורע של שעה שהוא מברך בו: **[לד]** וה"ה לר"ח וכו' - ר"ל דאם אכל בהם ונתאחר הבהמ"ז עד הערב צריך להזכיר דאזלין בתר זמן התחלת הסעודה והוא שלא התפלל ערבית וכנ"ל ועיין לקמן בסימן תי"ט:

קפט

סימן

[א] לא יאמר תתברך - שכבר אמר ברוך אתה ה': **[ב]** החי - כי בקצת סדורים היה כתוב המלך החי הטוב וכו': **[ג]** כ"א בבית האבל - וכדלקמיה בס"ב: **[ד]** ג' מלכיות וכו' - וטעם כל זה הוא דברכת הטוב והמטיב אינו מן התורה אלא שחכמים תקנוה על הרוגי ביתר שניתנו לקבורה ואמרו הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה וקבעוה לברכת המזון מפני שכולה הודאה ושבח על הטובה שהטיב עמנו וגם זו מן הטובות וסמכוה לברכת בונה ירושלים מפני שכשנחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד ומפני שכבר סיימו ברכות שהם מן התורה וזו היא מדרבנן לא מקרי זו ברכה שהיא סמוכה לחברתה ולהכי פותחת בברוך [ומה שאין אנו חותמים בה בברוך אע"פ שהיא ברכה ארוכה מפני שמתחלה תקנוה במטבע קצר שלא הזכיר בה אלא הטוב והמטיב לכל ואח"כ הוסיפו בה יתר הדברים] ותקנו בה ג' מלכיות מפני שכבר תקנו להזכיר מלכות בית דוד בבונה ירושלים וכיון שמזכירין מלכות בית דוד היה ראוי להזכיר גם מלכות שמים אלא מפני שאין זה דרך כבוד להזכיר בסמוך ממש מלכותא דשמיא למלכות בו"ד רצו להשלימה ולהזכיר בברכת הטוב והמטיב מלכות כנגדה ואגב שתקנו להזכיר מלכות כנגד ברכת רחם תקנו להזכיר עוד פעם מלכות כנגד ברכת הארץ שלא הזכיר גם בה מלכות (ואע"פ שמעיקר הדין אין צריך בה מלכות שהיא

סמוכה לברכת הזן ובה נזכר מלכות) וכיון שאומרים בה ג' מלכיות אומרים בה ג' הטבות מפני שעיקר הברכה היא על שם ההטבה דהיינו הטוב והמטיב וכיון שאומרים בה ג' הטבות והיא ברכת הודאה כמו שכתבנו אומרים ג' תגמולות עכ"ל הלבוש: **[ה]** המלך הטוב - אין לומר אל שבכל יום וכו' דמשמע ח"ו שיש שתי רשויות ואותו אל שבכל יום אנו מברכין אלא יאמר אל בכל יום וכו' ויותר נכון שלא לומר כלל מלת אל שהרי כבר אמר האל אבינו. בבהמ"ז בעה"ב מסיים ונאמר אמן שאין יכול לגזור אומר ואמרו אמן משא"כ בברכת עושה שלום במרומו שהוא שבח של הקב"ה וכל ישראל מצווין אומר ואמרו אמן. אחר הרחמן יש לענות אמן וכן אחר כל תחנה ובקשה אע"פ שאין בה שם [כל בו ושל"ה]. יאמר ונשא ברכה מאת ה' כלשון הפסוק ישא ברכה מאת ה'. נוהגים לומר בשבת ויו"ט ור"ח מגדול ובחול מגדיל ויתר דקדוקים שבנוסח בהמ"ז עיין בא"ר סימן קפ"ז שהאריך בזה: **[ו]** בבית האבל אומר - בין כשהאחרים האוכלין עמו מברכין ובין כשהוא עצמו מברך ואם בעיני לזה עשרה או לא עיין ביו"ד סימן שע"ט ובאחרונים שם: **[ז]** הטוב והמטיב - לפ"ז אין אומר בבית האבל ג' הטבות וג' גמולות וכן הוא בב"י ועיין בב"ח פה ובשי"ך שם סימן שע"ט שאין סוברים כן:

קצ

סימן

[א] אחר שסיים וכו' - ר"ל כשמברך בהמ"ז על כוס כמבואר לעיל סימן קפ"ב יברך בפה"ג אחר שסיים בהמ"ז והיינו אפילו אם כבר בירך על היין שבתוך הסעודה שכל מה שאוכל ושותה אחר בהמ"ז סעודה אחרת היא לפי שבהמ"ז היא סילוק והיסח הדעת למה שלפניה: **[ב]** ע"ל סימן רע"א סט"ו - דחוזר ומברך ובמילתא דשייך לסעודה אינו חוזר ומברך בדיעבד: **[ג]** ואח"כ יטעמו האחרים - שכיון שהוא בירך על כוס זה נכון הוא שישתה הוא תחלה: **[ד]** אם כולם זקוקים - הלשון מגומגם קצת וכונתו כאלו כתב וכן אם כולם זקוקים ור"ל דלא מיבעיא אם יש רק כוס אחד וכולם שותים מכוס זה בודאי נכון לכתחלה שהוא יטעום מקודם ואפילו אם כל אחד כוס ריקן לפניו והוא מערה לאחר ברכה קודם טעימתו מכוסו לכוס ג"כ אין ראוי שיטעמו הם קודם מאחר שעכ"פ הם זקוקים כולם לכוסו: **[ה]** אבל אם אינם וכו' - ר"ל אם יש לפני כל אחד כוס יין והוא מוציאם בברכתו והוי כאלו הם מברכין בעצמם אינם צריכין להתין עליו: **[ו]** אין צריך וכו' - קאי אדלעיל שלא היו זקוקין לכוסו של המברך והטעם דא"צ לשפוך משום דכיון דיצאו בברכתו א"כ כוסות כל אחד מקרי כוס של ברכה: **[ז]** פגום - שאז צריך לשפוך מכוסו לכוס מעט קודם שטעם ממנו כדי לתקן פגמתם ובזה צריכין לזהר שלא יטעמו קודם שיטעום הוא תחלה כיון שהם זקוקים לכוסו: **[ח]** אחר ששתה וכו' - ואם דעתו לשתות עוד לא יברך אחריו אלא לבסוף אחר גמר שתייתו ודוקא כשדעתו לשתות מיד דאל"ה יש לחוש שמא יתעכל דעיכול של שתיה איננו שיעור גדול כ"כ עיין לעיל סימן קפ"ד ס"ה מ"א ועיין בבה"ל: **[ט]** שתיית יין - והי"ה בשאר משקין יש ספק זה: **[י]** אם די בכזית - כמו באכילה דק"ל בכל מקום שיעור אכילה בכזית [והוא כחצי ביצה כמבואר בסימן תפ"ו] ולפ"ז במשקין יחוייב בברכה אחרונה בשליש רביעית דרביעית הוא ביצה וחצי כידוע ועיין סימן רע"א ס"י מה שכתבתי שם במ"ב ובה"ל: **[יא]** או ברביעית - כמו שמצינו בכמה דיני התורה לענין משקין דשיעורן ברביעית: **[יב]** והכא וכו' - פ"י דבשאר שתיות שהם רשות יכול גם להסתלק מן הספק באם ישתה פחות מכזית דבזה פטור לכו"ע מלברך אחריו אבל הכא בכוס של ברכת המזון א"א לעשות כן דכיון דטעון כוס צריך עכ"פ לשתות מלא לוגמיו שהוא רוב רביעית והוא הרבה יותר מכזית: **[יג]** שהוא רוב רביעית - היינו באדם בינוני מחזיק שיעורו כך אבל באדם גדול ביותר משערינן במלא לוגמיו דידיה ומ"מ לא בעי לשתות טפי מרביעית: **[יד]** רביעית שלם - עיין ט"ז שכתב דלעיקר הדין קי"ל במלא לוגמיו ולפיכך אם לא שתה רק כמלא לוגמיו חייב לברך ברכה אחרונה אלא דלכתחלה יראה לשתות רביעית כדי לצאת לכו"ע אכן כל האחרונים דחו דבריו והעלו דכל שלא שתה רביעית שלם בין ביין בין בשאר משקין אין רשאי לברך ברכה אחרונה וכדעת השו"ע עוד הסכימו דאין חילוק בין שאר משקין ובין יין שרף אע"פ דבי"ש מייבא דעתיה דאינשי בפחות מרביעית דלא חילקו חכמים בשיעורן ודלא כט"ז לקמן בסימן ר"י: **[טו]** יטעום אחד מהמסובין - דכיון שהמסובין שמעו מתחלה את הברכה והוא כוון עליהם להוציאם מהני טעימתם לכולם ועיין בבה"ל מה שכתבנו בשם ח"י רע"א: **[טז]** ואין שתיית וכו' - דבעינן שיטעום בעצמו או אחד מהמסובין שיעור הנאה שתתישב דעתו עליו והיינו כמלא לוגמיו: **[יז]** שיטעמו כולם - היינו טעימה בעלמא וא"צ מלא לוגמיו רק לאחד. והנה הכא איירי המחבר רק לענין מצות שתיית הכוס ולפי מה שביאר המחבר לעיל בס"ג דלצאת ידי ספק יראה לשתות רביעית שלם לא יצויר מה שכתב דמצוה מן המובחר שיטעמו כולם בכוס המחזיק רביעית אם לא שהוא מחזיק יותר מרביעית: **[יח]** סימן רע"א - דיש מי שאומר דשתיית כולם מצטרפין למלא לוגמיו ועיין לקמן בסימן רע"א ס"ק ס"ט במ"ב: **[יט]** צריך לברך - דמסתמא אינו מכוין לצאת בברכת המברך מאחר שאינו יודע

אם יגיע לו וכתב המ"א דאם המסובין נתכוננו בהדיא אם יגיע להם הכוס שיצאו בברכתו יוצאין בזה
אם גם המברך נתכוין להוציא בברכתו כל אחד מהמסובין וכן הסכימו הרבה אחרונים. ואך יזהרו
כולם מי שרוצה לטעום מן הכוס על סמך ברכת המברך שלא ישיחו עד שיטעמו מן הכוס כדי שלא
יהיה הפסק בין הברכה להטעימה:

קצא

סימן

א וכולל בה בונה ירושלים - דאף דדרשינן בגמרא מקרא שיברך לה' בבהמ"ז על המזון ועל הארץ
ועל ירושלים אין ר"ל שמן התורה צריך לחתום על כל אחד ואחד בברכה בפ"ע אלא מדאורייתא די
כשיברך על שלשתן בברכה אחת אך דרבנן תקנו לחתום בברכה על כל אחד ובפועלים משום בטול
מלאכה תקנו שרק הזן יברך בפ"ע אבל ברכת הארץ ובנין ירושלים כיון שדומות זו לזו יכללם בברכה
אחת [מ"א בביאור דברי רש"י וכ"כ עוד הרבה אחרונים לדינא]: **ב** כלל - שזו אינה כ"א מדרבנן
בעלמא ועקרוה אצל פועלים בין שמברכין בעצמן בין ששומעין מפי אחר המזמן ומברך בהמ"ז
כתיקונה הרי הן עומדין למלאכתן כשחותם ברכת ירושלים ולענין ברכת הזימון אם מחויבין פועלים
בכך או לא יש דעות בין האחרונים ולפי מה שכתב בס"ב לא נ"מ מידי לדין דבודאי חייבין אך
כשאוכל פועל עם אנשים אחרים והוא גמר סעודתו מקודם נראה דלא ימתין עליהם אם אינם רוצים
לענות אותו דבכגון זה בודאי בעה"ב מקפיד ועיין לקמן בסימן ר' במ"א סק"ב: **ג** כשנוטלין שכר
- וע"כ צריכין למהר המלאכה [רש"י]: **ד** מיסב עמהם וכו' - דמסתמא מוחל להם: **ה** אסור
לעשות מלאכה וכו' - מפני שנראה כמברך בדרך עראי ומקרה ואפילו תשמיש קל אסור לעשות ואצ"ל
שלא יעסוק בדבר שצריך לשום לבו אליו וכתב הט"ז שיש ליזהר שלא לעיין אפילו בד"ת בשעה
שמברך בהמ"ז כי זה מורה על היות הבהמ"ז אצלו רק על צד המקרה וההזדמן ולא דוקא בבהמ"ז
ה"ה כשעוסק בתפלה או באיזו ברכה אחרת וזה נכלל במאמר תורתנו ואם תלכו עמי קרי דהיינו
שלא יהיו המצות אצלנו על צד המקרה וההזדמנות בעלמא: **ו** לעיל סוף סימן קפג - אלא דשם
מיירי שמקודם התחיל במלאכה וכאן מיירי שמקודם התחיל לברך והיא היא:

קצב

סימן

א חייבין בזימון - דהיינו שחייבין להזדמן ולצרף ברכתם בלשון רבים דהיינו שאחד יאמר נברך
שאכלנו וכו' ואסמכו רבנן אקרא דכתיב גדלו לה' אתי ונרוממה שמו דמשמע שאחד יאמר לשנים
גדלו א"נ ממאי דכתיב כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו וכ"ש אם הם יותר עד עשרה כמו שיתבאר
לפנינו: **ב** נברך - בזוהר הזהירו לומר בפיו קודם בהמ"ז תן לנו הכוס ונברך או באו ונברך לפי
שכל דבר שבקדושה צריך הזמנה בפה עובר לעשייתו כדי להמשיך הקדושה ומזה נוהגים לומר בל"א
(רבותי, מיר וועלין בענטשין) והם עונים יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם: **ג** והוא חוזר ואומר וכו'
חיינו - ואם המסובין צריכין לענות אמן אחריו יש דעות בין האחרונים והמנהג שלא לענות:
ד ובטובו חיינו בא"י אמ"ה וכו' - משמע מזה דלא יאמר ברוך הוא וברוך שמו ויש פוסקים כתבו
לומר ב"ה וב"ש וכן המנהג ועיין במ"א ובשאר אחרונים דעכ"פ לא שייך זה ביחיד וגם בשלשה אין
לומר אותו רק המברך ולא שנים המזמנים עמו: **ה** יכול לומר ברכו - כיון שהם שלשה וראוים
לברך בלשון רבים בלעדו אבל בשנים לא יכול לומר ברכו רק נברך ובדיעבד אם אמר בשנים ברכו
אפשר דצא: **ו** בלמ"ד - דגבי ברכה לא כתיב למ"ד דכתיב ברכו עמים אלהינו: **ז** על המזון
שאכלנו - דמשמע דמברך לבעה"ב המאכילו דאי לרחמנא למה הוא מזכיר מזון בלא מזון יש הרבה
לברכו [תוס']: **ח** למי שאכלנו משלו - דמשמע דרבים הם זה זן את זה וזה זן את זה ולפי דבריו
הוא מברך לבעה"ב [רש"י] וגבי מטובו פירש משום דממעט בתגמוליו של מקום דמשמע דבר מועט
כדי חיים וטעם שלא לומר חיים דמשמע דהוא מוציא עצמו מן הכלל: **ט** יכול וכו' - דתו ליכא
למטעי דקאי על בעה"ב המאכילו: **י** אינם יכולים לחזור - דבדיעבד יצאו בזימון בלא שם ואם
יכול המזמן לחזור אח"כ ולומר ברוך אלהינו וכו' או שצריך לומר ג"כ בלא שם מאחר שהעונים
אמרו מתחלה בלא שם יש דעות בין האחרונים עיין בשע"ת ולכו"ע אם הם אמרו בשם יכול גם הוא
לחזור ולומר ברוך אלהינו וכו' אף דנברך אמר בלא שם: **יא** יחזור ויזמן בשם - דכיון שלא ענו
עדיין לא נתקיים מצות זימון והוי כלכתחלה:

א פוטר אחד וכו' - ר"ל דבהמוציא אף לכתחלה יכול כ"א לצאת בברכת חבירו: **ב** מצוה לחלק - כלומר דאע"ג דבדיעבד אף בבהמ"ז בודאי יוצא ע"י חבירו המוציא מ"מ לכתחלה מצוה ליחלק והטעם שחלקו בין בהמ"ז להמוציא דבתחלת הסעודה שקובעים לאכול יחדו דעתן להצטרף משא"כ בסוף הסעודה דעתן להפרד זה מזה הלכך צריך לברך כ"א לעצמו ויש עוד טעם משום דבהמ"ז דאורייתא החמירו בה ועיין בפמ"ג שכתב דנכון לחוש לטעם הראשון וע"כ אף אם לא אכל כדי שביעה דחויבו הוא רק מדרבנן ג"כ מצוה ליחלק ולברך כ"א לעצמו: **ג** אחד יודע וכו' - עיין לקמן סימן קצ"ז ס"ד במ"ב: **ד** שיכוין להוציא - וגם השומע צריך שיכוין לצאת כמ"ש בסימן רי"ג ס"ג ועיין במה שכתבנו שם: **ה** אבל אם אינו וכו' - ולפי זה הנשים יברכו לעצמן וה"ה ע"ה כשאינו מבין ברכת המוציא ויש פוסקים שסוברין שבלה"ק יוצא אדם ידי חובתו בשמיעה אע"פ שאינו מבין הלשון (משא"כ בשאר לשונות דלכו"ע אינו יוצא אם אינו מבין הלשון) וכן המנהג שנשים יוצאות י"ח בשמיעה מהמברך אע"פ שאינן מבינות כלל ואפילו בקידוש שהוא דאורייתא לכו"ע להנשים אפ"ה יוצאות בשמיעה וכן ע"ה אע"פ שאינן מבינים דברי המקדש [אחרונים] ומ"מ יותר טוב שיאמרו אחרי המברך והמקדש מלה במלה בלחש אם אפשר להם דבזה יצאו לכל הפוסקים ובלא"ה נכון לעשות כן לכו"ע דא"א לכוין ולשמוע היטב וכמבואר לעיל בסימן קפ"ג ס"ז ע"ש: **ו** אינם רשאים ליחלק - דכבר נתחייבו בזימון משאכלו ביחד. ודע דחויב זימון הוא דוקא כשאכלו פת שחייבין עליו בהמ"ז אבל אם אכלו פירות ואפילו הן משבעה מינים לא כדק"ל בסימן רי"ג דאין זימון לפירות ויש מחמירין בז' מינים להצריכו זימון ולכן טוב שלא יקבעו ג' ביחד על ז' מינים כדי לאפוקי נפשין מפלוגתא [ב"ח] וברכי יוסף כתב שהמנהג פשוט לקבוע כמה אנשים על פירות מז' מינים וכן לאכול פת הבאה בכיסנין: **ז** מצוה שיחזרו - היינו אם הוא עמהם בביתם מצוה ליתן לו דבר מה לאכול כדי שיצטרף עמהם ומשמע בגמרא דאף אם הוא שמש המשמשם בסעודה שאין דרכן לאכול אתו ביחד מצוה שיקראו לו לאכול אתם כדי שיוכלו לזמן: **ח** אחר שלישי - ופשוט דאם הוא אחד א"צ לחזור אחר שנים: **ט** שכולם נתחייבו - כלומר אע"פ שאם ילך אחד ישארו שלשה וזימנו מ"מ הוא לא יצא ידי חובתו שגם הוא נתחייב בזימון: **י** יכולים ליחלק - עשרה לכאן ועשרה לכאן ונמצא שכולם זמנו בשם: **יא** אינן מחויבין לחלק - היינו דלא אמרינן טוב יותר להתחלק כדי להרבות בברכות ועיין בד"מ שדעתו דאדרבה שמצוה מן המובחר שלא להתחלק בין בעשרים ובין בששה משום ברוב עם הדרת מלך רק דמדינא אין איסור בדבר אם יתחלקו ויש שחולקים ע"ז וס"ל כיון שיש בכל כת ג"כ מקצת רוב עם וגם נתקיים מצות ברכת זימון בכל חד וחד ולהכי שקולים הם ויכול לעשות כמו שירצה אפילו לכתחלה: **יב** אחר עשרה - כדי שיהיו יכולים לברך בשם ועיין באחרונים דאפילו אם הם שבעה מצוה לחזור אחר עוד שלשה ועיין במש"כ לעיל בסק"ז: **יג** לשמוע ברכת הזימון - דאם היו יכולין לשמוע ברכת זימון מפי המזמן אף דכל ברכת המזון אינם יכולין לשמוע מרחוק לא היו רשאים ליחלק על ג' אלא ישמעו ברכת זימון לבד מפי המזמן וברהמ"ז יברכו כ"א בפני עצמו בלחש וכמבואר לעיל סימן קפ"ג ס"ז: **יד** ואינם רשאים וכו' - דאם היו יכולין ליחלק לעשרה עשרה לא היו רשאים ליחלק לחבורה של ג' כדי שלא יפסידו מלהזכיר הזימון בשם: **טו** בקול רם - כדי להשמיע ברכת הזימון לכל העשרה: **טז** ויקפיד עליהם - במה שעושים חבורות לעצמן. וה"ה אם צריכין ללכת לדבר מצוה ואין להם שהות להמתין שתבטל המצוה שרשאים לחלק לג' ג' כ"כ המ"א ובח"א מגמגם בזה ופוסק דעכ"פ כשלא נשארו עשרה בלעדס בודאי אסור לצאת אפילו לדבר מצוה. ומ"מ אם הוא מצוה דאורייתא אפשר דיש להקל בכל גוונן ועיין בפמ"ג: **יז** ברכת זימון שהרי וכו' - אבל אם היו יכולין לשמוע ברכת זימון לא היו רשאים ליחלק וכנ"ל בסק"ג והאחרונים חולקים ע"ז משום דנהי דק"ל בסימן קפ"ג דהאידינא מברכין כ"א מהמסובין כל הבהמ"ז בלחש מ"מ צריכין לשמוע היטב גם לדברי המברך ולומר עמו בלחש כל מלה ומלה ולענות אמן על כל ברכה וברכה ועכ"פ עד הזן את הכל בודאי צריכין להאזין גם לדברי המברך דעד שם הוא ברכת הזימון כדלקמן בסימן רי"ש בהג"ה וא"כ אף אם יכולין לשמוע ברכת זימון מפי המברך כל שאין יכולין לשמוע מלה במלה מפי המברך עד הזן את הכל מוטב להם ליחלק ג' ולברך בלא שם ממה שלא יצאו כלל ידי חובת זימון מדינא. כתבו האחרונים היכא שיש מסיבה גדולה יש ליתן לברך ברכת הזימון למי שקולו חזק כדי שישמעו כל המסובין וכנ"ל: **יח** שהשנים קבעו - קביעות נקרא כשיושבים ואוכלים על שלחן אחד או במפה אחת אפילו כל אחד אוכל מכרו וכמבואר לעיל בסימן קס"ז ס"א ועיין לעיל שם בס"א בבאיור הגר"א דדעתו שם דבעה"ב עם בני ביתו שישבו לאכול הוי קביעות ומצטרפי אפילו בלא שלחן אחד: **יט** בגמר האכילה - חל עליהו חובת זימון ע"יז שאכלו לבסוף ביחד ומשמע מזה הא אם לא גמרו גם סוף אכילה ביחד כגון שבא אחד לאכול אצל שנים אחר שכבר התחילו לאכול וגם גמרו סעודתן שלא בזמן אחד אותן שגמרו מקודם רשאים לברך בפני עצמן דעכ"פ התחלה או גמר בעינן ביחד ומ"מ אם המתינו לאחר אכילתם ולא ברכו עד שגמרו גם השלישי לאכול חייבין לזמן ואין רשאים ליחלק ואע"ג שלא גמרו ביחד כל היכי דאי מייתי להו מידי מצי למיכל מיניהו כמו גמרו

ביחד דיינינגן להו וכעין ההיא דריש סימן קצ"ז ע"ש: **[כ]** ומ"מ אם וכו' - הוא כמו אבל: **[כא]** בלא קבע - היינו שלא אכלו בדרך קבע בישיבה ועל שלחן אחד ואפילו התחילו לאכול בשלשה מתחלת הסעודה ועד סופה: **[כב]** הוא שמש - שדרך אכילתו בלא ישיבת קבע לכך הוא מצטרף בכל גווי: **[כג]** כ"מ שרשאין ליחלק - היינו שאכלו השלשה בלא קביעות וכן בעשרים או בששה אף שע"פ דין רשאים ליחלק מ"מ עדיף טפי שלא ליחלק: **[כד]** עדיף טפי לזמן - עיין במ"א שהקשה דמהרבה פוסקים משמע לענין שלשה שאכלו בלא קבע דאין אחד יכול להוציא חבירו בביהמ"ז וממילא גם לענין זימון אין רשאין וע"ש שהאריך בזה ואף דיש איזה אחרונים שדחו ראייתו לענין זימון מ"מ יותר מסתבר כדבריו וכן בפמ"ג כתב ג"כ דבמקום שאין אחד יכול להוציא חבירו בביהמ"ז אם יכולים להצטרף לענין זימון צ"ע למעשה ומסיים דבעשרה שיש הזכרת השם אפשר דאסור לכ"ע לזמן באין חייבין וכן משמע בחיי אדם כלל מ"ח דין ז': **[כה]** אם היו רוכבים וכו' - סעיף זה כלשונו ממש מובא לעיל בסימן קס"ז סעיף י"ב אלא דשם מיירי לענין להוציא בברכת המוציא והכא מיירי לענין צירוף זימון ודין אחד לשניהן וכבר ביארתי שם במ"ב באר היטב ע"ש: **[כו]** הולכים ואוכלים לא - וביושבין בעגלה ואוכלין ביחד כשהם נוסעין עיין בסימן קס"ז מה שכתבתי בשם המ"א שמסתפק בזה ובח"א הכריע דבזה וכן בכל מקום שיש ספק בשלשה זימנו אבל בעשרה יש לחוש להזכרת השם לבטלה. ומ"מ נ"ל דזימון בלא שם דהא בדיעבד יצא בעשרה אף אם לא הזכיר השם וכדלעיל בסוף סימן קצ"ב: **[כז]** שלא לזמן וכו' - האחרונים חולקים ע"ז וכהיום המנהג שמזמנין ובהרחמן אומרים הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרובה בהליכתנו ובישיבתנו עד עולם ונוכל לומר הרחמן הוא יברך את בעה"ב הזה וקאי על בעל הסעודה. ומכ"ש אם כל אחד אוכל משלו שאז אפילו בבית ישראל אומרים הרחמן הוא יברך אותנו וכו' ואם אוכלין במלון ביום דרך עראי בבית עו"ג אפשר דאין זה קביעות ואין מזמנין [מ"א] וטוב שלא יקבעו אז שלשתן יחד ויצאו מידי ספק [פמ"ג]: **[כח]** אינם רשאים ליחלק - היינו אפילו רוצה לגמור סעודתו קודם שיגמרו האחרים כיון שהחיוב של זימון חל כבר עליו בהתחלת אכילה שלו: **[כט]** כל אחד לשנים - עיין בביאור הלכה: **[ל]** אפי' אכלו אח"כ - דכבר פרח זימון מינייהו ע"י שזימנו עליהם מקודם ומ"מ בהמ"ז חייבים לברך מתחלת ברכת הזן וכדלקמן בסימן רי"ש בהג"ה: **[לא]** ואינם רשאים ליחלק - כיון שנועדו עתה יחדו וכל אחד בא מחבורה שכבר נתחייב שם בזימון ואף דנתבאר בס"ו בהג"ה דאסור ליפרד מחבורה של ג' שע"ז מפסיד הזימון שלהם וא"כ היה לכל אחד ואחד לחזור לחבורה שלו י"ל דמיירי הכא שנתפרדה חבורתם הראשונה א"נ לפי מה דמבואר לקמן בס"י רי"ש בא"ר ושי"א דבמקום שיש אונס או הפסד ממון מותר לאחד לגמור סעודתו מקודם שגמרו השנים ולברך בפני עצמו מיירי הכא ג"כ בכה"ג שהיו אלו השלשה מוכרחין למהר ולגמור סעודתן מקודם ולכן אם נזדמנו אלו השלשה ביחד זימנו בפני עצמן: **[לב]** ואפילו לא אכלו וכו' - וקשה הא קי"ל לעיל סימן קפ"ד דבהמ"ז צריך לברך דוקא במקום שאכל וא"כ כל אחד ואחד צריך לחזור למקום שאכל מתחלה יש מתרצים דהכא מיירי בעקרו בשוגג ממקומם דבזה לא מטרחינן אותו לחזור למקומו לדעת הרמב"ם וכנ"ל שם בסעיף א' וכן פסקו שם האחרונים במקום הדחק ובענינו נמי כיון דכאן יכול לזמן וכשיחזור לשם יברך ביחידי כשעת הדחק דמי ועוד י"ל דה"ק ואפילו לא אכלו יחד כלומר אלא כל אחד אכל בפני עצמו שלא קבעו דאינם חייבים בזימון כמ"ש ס"ב הכא חייבין כיון שכבר נתחייבו: **[לג]** פרח זימון מינייהו - ובזה דוקא אם לא אכלו אח"כ יחדו אבל אם אכלו אח"כ יחד מצטרפין ואינו דומה להא דסעיף ה' דהא לא זימנו עליהם מקודם [חי' רע"א בשם תר"י]: **[לד]** כיון שחבריהם זימנו - עיין בביאור הלכה: **[לה]** ובא אחד וכו' - היינו אחד מן השוק אכל מעט בסוף סעודתו ונצטרף עמהם ולישנא לכל חבורה שכתב המחבר לאו דוקא דאפילו רק לחבורה אחת א"כ פרח זימון מן אחד ולא נשאר כאן אלא שנים: **[לו]** מותר ליפרד וכו' - ומיירי שכל החבורות היו מתחלה ג"כ בבית זה אלא שלא נצטרפו ביחד דאלי"ה הלא צריך לברך בהמ"ז במקומו:

קצד

סימן

[א] ואין יכולים וכו' - לומר נברך וכו' דלמאי זימנו זה את זה והרי כבר ברכו בהמ"ז ואין לשון זימון אלא שאחד זימן השנים שיהיו מוכנין ומזמנין להצטרף יחד לברכת המזון: **[ב]** יכול לומר וכו' - דהא באמת מחוייב בזימון הוא שאכל עמהם ביחד אלא שאין לו תקנה משום שכבר בירך ואין זימון למפרע לכן מהני הצטרפותו עכ"פ שיהיו הם יוצאין על ידו: **[ג]** עם האחרים - היינו שבא לחבורה של שלשה או אפילו שבא לשנים בסוף סעודתם ואכל עמהם מעט: **[ד]** אינן יכולין לזמן - על האחד מפני שכבר יצא ידי חובת זימון מיהו אם נזדמן להם אחד מן השוק יכולין לזמן עליו כשיטעום עמהם דחיוב זימון שלהם לא נפקע בשביל אותו שזימן: **[ה]** כדי שיכוין - לשמוע ברכת

הזימון: **[ו]** ויענה עמהם - אבל אם אינו עונה אין מזמנין עליו משום דאינו עומד עמהם אבל אם היה עומד עמהם אף אם אינו עונה עמהם מזמנין עליו בע"כ כמבואר לקמן סי' רי"ש [שיו"ב ומגן גבורים וא"ר בתירוץ ב']: **[ז]** ויוצאין ידי חובתן - וגם הוא יוצא ידי חובת זימון בזה: **[ח]** שאינו בא - אלא שעומד נגד הפתח בסמוך להם [ועיין סימן נ"ה ס"כ דמבואר שם דאם יש טינוף בינתים מפסיק] וכשיגמור ענינו יבוא הביתה שאכל שם ויברך בהמ"ז [רמב"ם] מיהו אם נשתהה שם עד גמר בהמ"ז וכוון לבו לצאת יצא ידי בהמ"ז וא"צ לברך: **[ט]** וע"ל סי' רי"ש - ס"ב ולפי מה דפסק שם רמ"א צריך העונה להמתין עד שיגמרו ברכת הזן: **[י]** ואין אחד מהם יודע - דאי אחד מהם יודע כל ברכת המזון בודאי נכון שהוא יברך כל הברכות ויוציאם ידי חובתם ולא לחלק בהמ"ז לפרקים פרקים: **[יא]** ברכה ראשונה - היינו לבד מברכת נברך שצריך המזמן לומר בתחלת ברכת הזימון: **[יב]** וכל אחד יברך - ר"ל ויכוין להוציא את חבירו: **[יג]** אין בכך כלום - דברכת הטוב והמטיב לאו דאורייתא היא ולפיכך אינה מעכבת להשלש ברכות ומשמע מזה דבאחת משלש ברכות הקודמים אם אין אחד מהם שיוודע אותה מעכב שלא יברכו כלל דברכות מעכבות זו את זו ויש פוסקים שסוברים דאף דמן התורה חייב לברך אותם מ"מ אין מעכבות זו את זו ולפיכך מי שאינו יודע לברך כל הברכות וא"א לו לקרא לבקו שיוציאו בהמ"ז צריך לברך עכ"פ הברכה שיוודע אותה ולענין דינא אם אכל כדי שביעה דחייב בהמ"ז שלו הוא מן התורה יש להחמיר כשיטה זו ולברך אותה:

סימן

קצה

[א] רואין אלו וכו' - אפילו כשאוכלים כל אחת על שלחן בפני עצמו: **[ב]** מצטרפות לזימון - ר"ל אם ירצו יכולין להצטרף ולהוציא אחד את כולם בבהמ"ז: **[ג]** ואם לאו וכו' - אפילו כשהם בבית אחד ואפילו אם נכנסו מתחלה ע"ד להצטרף יחד: **[ד]** ואם יש שמש - היינו אפילו אינו אוכל כלל: **[ה]** הוא מצרפן - היינו אפילו הם בשני בתים ואין רואין אלו את אלו: **[ו]** וכגון שנכנסו וכו' - מסתימת המחבר משמע דאפילו בית אחד ורואין זה את זה ג"כ לא מצטרפי שתי החבורות יחד אא"כ כשנכנסו מתחלה ע"ד זה אבל הרבה אחרונים כתבו דבבית אחד לא בעינן כלל שיכנסו מתחלה ע"ד זה ובכל שרואין זה את זה בלחוד או אפילו באין רואין זה את זה ויש שמש בין שתי החבורות סגי לענין צירוף וכן דעת הגר"א בבאורו ובאדרת אליהו ע"ש: **[ז]** רשות הרבים וכו' - כתב הט"ז לאו דוקא ר"ה ממש שהוא רחב ט"ז אמות דה"ה כשיש שביל היחיד מפסיק בינתים ואפשר דדוקא כשהוא קבוע גם בימות הגשמים [א"ר]: **[ח]** בשום ענין - היינו אפילו כשהן רואין זה את זה ויש שמש המשמש לשתיהן: **[ט]** מפתן הבית - דהוא רואה אלו ואלו והו"ל כמקצתן רואין זה את זה: **[י]** ברכת זימון - עיין לקמן בסימן רי"ש ס"ב דדעת המחבר דברכת זימון הוא נברך וברוך שאכלנו ודעת הרמ"א דדוקא עד גמר ברכת הזן וכל זה הוא ג"כ רק במקום הצורך אבל לכתחלה יותר נכון שישמעו כל הבהמ"ז מפי המברך והוא יוציאם בכל הברכת המזון [מ"א והגר"א] ועיין לעיל סימן קפ"ג ס"ז במ"ב שם: **[יא]** בביאור - ובדיעבד אם לא שמע דברי המזמן שאמר נברך רק שמע להעונים שעונים ברוך שאכלנו משלו וכו' מותר גם כן לענות עמהם ביחד: **[יב]** צריכים שישמעו וכו' - ויכונו לצאת:

סימן

קצו

[א] דבר איסור - אפילו אין איסורו בעצם אלא משום שהוא אסר ע"ע דבר זה: **[ב]** ואין מברכין עליו - וה"ה שאין עונין אמן על ברכתו: **[ג]** לא בתחלה וכו' - הואיל ודבר איסור הוא ויש עבירה באכילתו מנאף את ה' בברכתו ע"ז וכענין שנאמר בוצע ברך נאף ה': **[ד]** ולא בסוף - ואפילו אם אכל כדי שביעה ואם אכל בשוגג ונזכר אחר אכילתו דעת הט"ז ועוד כמה אחרונים דבזה יוכל לברך בסוף [והיינו אפילו לא אכל כדי שביעה] דבזה לא שייך נאוף אלא דלענין זימון אפילו בשוגג אין לזמן ע"ז דאכילת איסור לא חשיבא קביעות. אם גנב או גזל חטים וטחנן ואפאן י"א שאע"פ שקנאן בשינוי והרי הם שלו אלא שחייב לשלם לו דמים עבורם מ"מ אסור לברך ע"ז בין ברכה ראשונה ובין בהמ"ז דלענין ברכה דאית בה הזכרת השם חמיר טפי ותמיד הוא בכלל נאוף וי"א דהואיל וקנה יכול לברך ודעת המ"א דלענין בהמ"ז אם אכל כדי שביעה יש להורות בזה שיברך בהמ"ז דהוא דאורייתא ויש להחמיר ולברך: **[ה]** דבר איסור - ואפי' אכל איסור דאורייתא במקום סכנה כגון

מפני חולי והטעם דכיון דסכנה הוא התירא קאכיל ואדרבה מצוה קעביד להציל נפשו וכדכתיב וחי בהם ואחז"ל וחי בהם ולא שימות בהם: **[ו]** וע"ל ס"י ר"ד - דשם נשנה דין זה ונתבאר שם בס"ח בהג"ה דאם אנסוהו לאכול אינו מברך אע"ג דהיה מוכרח לאכול מפני הסכנה וע"ש במ"ב: **[ז]** מצטרפין - אע"פ שכל אחד אוכל מככרו: **[ח]** אינם מצטרפין - שכל צירוף לזימון אינו אלא כשהם יכולים להתחבר יחד באכילתן לאכול לחם אחד וכאן כ"א נזהר מלחם חבירו: **[ט]** לשלשה שמודרים וכו' - בין שכל אחד מהם מודר מחבירו בין שאחד מודר מהשנים והשנים ממנו דעכ"פ אותו האחד אינו יכול לאכול משלהם והם משלו לכך אינם מצטרפין אבל כששנים מודרים מאחד והוא אינו מודר מהם ודאי מצטרפין כיון שהאחד יכול לאכול עמהם. כתבו הפוסקים דה"ה כשאחד אוכל חלב או גבינה והשנים בשר מצטרפין שהאוכל גבינה הרי יכול לאכול מלחמם אע"פ שהוא מלוכלך בבשר אם יקנח פיו וידיחנו [והמנהג שהאוכל גבינה הוא המברך ברכת הזימון ולא להיפוך שהוא הגורם להזימון] אבל אם אוכל גבינה קשה אינו מצטרפין שהמנהג עכשיו שלא לאכול בשר אחר גבינה קשה ע"י קינוח והדחה וכן מר"ח עד ט"ב שאין אוכלים בשר רק בסעודת מצוה ויש שנזהרין גם בזה ואוכלין רק מאכלי חלב כמו שכתב בס"מ תקנ"א אותן שנזהרין במשך ואוכלין חלב אין מצטרפין עם אוכלי בשר דהרי אין יכולין לאכול זה עם זה אלא אם כן אכלו כזית פת קודם שאוכלי בשר התחילו לאכול בשר בלחמם שאז עדיין היו יכולין לאכול ביחד או שאחד מבני הסעודה אכל כזית לחם אחר שאינו מלוכלך לא בבשר ולא בחלב שזה מצרף את כולם שהרי כולם יכולים לאכול

קצו

סימן

[א] ובא שלישי - ורוצה לאכול ולהצטרף עמהם לזימון: **[ב]** מצו למיכל מיניה - היינו שאינם שבעים כ"כ ואם היו מביאים להם דברים הממשיכים את הלב לקינוח סעודה כגון פירות וכמהין ופטריות וגוזלות וכה"ג היו יכולין לאכול ואפילו מעט מהם: **[ג]** מצטרף בהדיהו - דחשבינן להו כאלו לא גמרו סעודתן עדיין והוא שקבע עמהם דהיינו שאכל אצלם בשלחן שיושבים וכמ"ש בס"י קצ"ג ס"ב ע"ש במ"ב. כתב במאמר מרדכי דה"ה אם אחד גמר סעודתו מתחלה ואח"כ באו שנים אצלו ואוכלין ג"כ מצטרף בהדיהו לזימון אם היו מביאים לו מידי ומצי למיכל מניה ע"ש עוד כתב דה"ה בכל זה לענין צירוף עשרה לזמן בשם: **[ד]** וחייבים ליתן וכו' - לאו דוקא אלא שר"ל שמצוה ליתן לו וכמו שכתב לעיל בריש סימן קצ"ג: **[ה]** אינו מצטרף עמהם - דכיון שאמרו כן הרי כבר הסיחו דעתם מאכילה ושתייה ואסור להם שוב לאכול כמבואר לעיל בסימן קע"ט ס"א בדעה הראשונה ולהכי אינו יכול להצטרף עמהם דכבר נסתלקו מאכילתם הראשונה ועיין בה"ל: **[ו]** וע"ל ס"י קע"ט - דשם נתבאר פרטי דינים של הב לן ונברך ונט"י: **[ז]** ואחד אכל וכו' - דאף דעל ירק אין מברכין בהמ"ז מ"מ יכול להצטרף ולענות ברוך שאכלנו משלו: **[ח]** כזית ירק - טעמו דכיון שאומר שאכלנו ואין אכילה פחותה מכזית או משום דבעינן שיתחייב עכ"פ בשום ברכה ובפחות מכזית אין חיוב בשום ברכה אחר אכילתו כמבואר לקמן ס"י ר"י: **[ט]** מצטרפין - ואם כבר בירך ברכה אחרונה שוב אין יכולין לזמן עליו דכבר נסתלק מהם [מ"א וש"א]: **[י]** בציר - היינו שטבל ירק בהציר ובין כולם היה רק כזית אפ"ה מצטרף: **[יא]** כוס אחד - דשתייה בכלל אכילה ויכול לומר שאכלנו: **[יב]** חוץ מן המים - דמים לא זייני ואינו חשוב להצטרף אפי' הוא צמא ורוצה לשתות ומ"א חולק ופסק דמצטרף דכל שתייה בכלל אכילה היא והעתיקהו איזה אחרונים להלכה אכן בספר בגדי ישע ובמגן גבורים הסכימו להמחבר וכן מצדד בספר חמד משה: **[יג]** המברך אחד וכו' - דכיון שהוא מוציא את חבריו בברכת הזימון חמיר טפי: **[יד]** ירק - וה"ה איזה משקה וכנ"ל: **[טו]** צריך לברך - לאחר שגמר לשמוע ברכת הזימון: **[טז]** ואינו נפטר - ר"ל אפילו אם ירצה לכונן לצאת בבהמ"ז ג"כ לא מהני כדק"ל [לקמן בסימן ר"ח ס"יז ובאחרונים שם] דאין ברכת שלשה פוטרת מעין שלשה ולא ברכת בני"ר אך אם אכל תמרים או שתה יין בודאי מהני בדיעבד דהא ק"ל בסימן ר"ח דאם בדיעבד בירך עליהן בהמ"ז יצא ולפי מה דפסקו שם כמה אחרונים דאף על דייסא אם בירך בהמ"ז יצא גם בדייסא דינא הכי וכתב המ"א דמ"מ לכתחלה יכוין בהם שלא לצאת בבהמ"ז דצריך לברך על כל מין ברכתו הראויה לו: **[יז]** להצטרף לעשרה - דבלאו ידידה יש חיוב זימון מן האוכלים פת ולא בעינן ליה אלא להזכרת השם: **[יח]** כזית פת - דמחוייב בבהמ"ז: **[יט]** דבכזית דגן וכו' - היינו כגון דייסא וכיוצא בו ממיני מזון שחייב לברך עליו ברכה אחת מעין שלש: **[כ]** דבירק ובכל מאכל - וה"ה שתייה וכנ"ל בס"ב לענין עשרה וטעם דעה זו דס"ל דלענין צירוף לזימון אקילו גם לענין שלשה כיון ששנים מהן אכלו פת ומחוייבין בבהמ"ז והוא שהשלישי אכל כזית שמחוייב עכ"פ לברך ברכה אחרונה: **[כא]** הלכך שנים וכו' - הוא מדברי המחבר להכריע בין השיטות דלכתחלה יש לרזו שיאכל פת דוקא כדי לצאת

ידי דעה ראשונה ואם אינו רוצה לא יתנו לו כלל כדי שלא להכניס עצמן לספק חיוב אך בדיעבד אם אירע שנתנו לו איזה דבר שאינו פת צריך לחוש לדעה שניה ולזמן עמו: **[כב]** לשתות - ועכשיו נוהגים שאם לא רצה לאכול פת נותנים לו לכתחלה לשתות או לאכול איזה דבר וכדעה האחרונה [אחרונים]: **[כג]** מצוה וכו' - דכיון דהרבה מהם אכלו כדי שביעה ומחוייבים בבהמ"ז מן התורה מוטב שיוציאם ג"כ אותו שאכל כדי שביעה ומחוייב מן התורה כמותו. וכתבו האחרונים דכ"ז אם מוציאם בבהמ"ז אבל אם מברכים כל אחד בפני עצמו אלא שאחד מזמן עליהם לא קפדינן כולי האי ולכתחלה יכול לזמן עליהם אף מי שלא אכל כ"א כזית: **[כד]** יכול להוציא וכו' - דמן התורה יכול להוציא חבירו בבהמ"ז אע"פ שלא אכל כלל כיון שחבירו כבר אכל וחייב לברך וכל ישראל ערבים זה בזה אלא מפני שאומר שקר במה שאומר שאכלנו והוא לא אכל הצריכוהו חכמים שיאכל כזית מתחלה ועיין במ"א שמסתפק דלפ"ז אם הם רק שנים דבלא"ה אינם מזמנים אפשר דיכול להוציא חבירו שאינו יודע לברך אפילו אם לא אכל כלל ומצדד להחמיר וכ"כ בא"ר דמדרבנן בכל גווני אין אחד מוציא חבירו בבהמ"ז א"כ הוא ג"כ מחוייב בדבר וכן מוכח בהדיא בחידושי הרא"ה לברכות ובריטב"א ר"ה כ"ט ובשיטה מקובצת ברכות דף מ"ח ע"ש: **[כה]** י"א שאינו חייב וכו' - דס"ל דמה דדריש ר"מ בגמרא ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה הכוונה דאם שתה לאחר אכילה אז חייב לברך ואם לאו אינו חייב אלא מדרבנן: **[כו]** והוא תאב לשתות - דאם אינו תאב לשתות לכ"ע חייב מדאורייתא אף בלי שתיה: **[כז]** וטוב ליהזר לכתחלה - ר"ל דלפי פסק המחבר מקודם דאם יש מי שמחוייב בדבר מדאורייתא שיודע לברך מצוה שיברך הוא להוציא אחרים טוב לחוש גם לשיטה זו שיברך מי ששתה אחר אכילתו להוציא אחרים דהוא מחוייב בודאי מדאורייתא אם לא שאותן ששתו אין יודעין לברך דאז יוכל להוציא אותן אפילו מי שלא שתה וכמו שכתב גם המחבר לענין כדי שביעה: **[כח]** שיברך מי ששתה - ואעפ"כ אם מקצתן אכלו לשובע ולא שתו ומקצתן לא אכלו לשובע ושתו מוטב שיברכו אותן שאכלו לשובע דחייבין מדאורייתא לדעת הפוסקים אף שלא שתו ודעת המרדכי בשם הרא"מ דעת יחידאה היא. מי שהיה שבע קודם שאכל ואכל אכילה גסה שלא היה צריך לאותה אכילה אעפ"כ אם נהנה גרונו מאותה אכילה מברך עליו לפניו ולאחריו ומוציא אחרים ואם נפשו קצה עליו ואינו נהנה גרונו אינו ראוי לברך לא לפניו ולא לאחריה לפי שזו אינה חשובה אכילה כלל לכל מצות שבתורה כמו שנתבאר בסימן תע"ו ובסימן תרי"ב:

קצח

סימן

[א] שלא אכל - ואם שתה אפילו לא נצטרף עמהם כלל יכול לומר ברוך שאכלנו וכו' דשתיה בכלל אכילה ומיהו בעשרה לענין הזכרת השם שיאמר ברוך אלהינו שאכלנו משלו וכו' נשאר הפ"ג בספק ע"ש: **[ב]** עונה אחריו ברוך וכו' - דאין מן הראוי שיהיה אדם אצל חבורה שמזמנין עצמן ליתן שבח והודיה לו ית' והוא ימנע מזה: **[ג]** כשאחרים עונים - ר"ל דאז לא יוכל לענות ברוך וכו' כיון שלא שמע מפי המזמן שבקשו לברך: **[ד]** עונה אחרים אמן - ככל הברכות שאדם שומע מפי ישראל שצריך לענות אמן אחריו ואם שמע אח"כ מפי המזמן כשחזר ואמר ברוך שאכלנו משלו וכו' צריך לענות עוד הפעם אמן ככל הברכות שאדם שומע מפי אחד וחזר ושמע אותה הברכה מפי השני כתב הט"ז אם נכנס אחר שכבר התחיל המברך לומר ברוך שאכלנו אין צריך לענות אמן אבל כמה אחרונים חולקין ע"ז: **[ה]** בכל הברכות - בין ברכת המצות בין ברכת הנהנין: **[ו]** אומר ברוך אלהינו - היינו כששמע להמברך שאמר נברך לאלהינו ואם שמע רק להעונים אומר רק אמן בלבד כנ"ל. וברכת נשואין עונה ברוך אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד שהשמחה במעונו [אחרונים]: **[ז]** ואחר העונים - ר"ל אף שאמר מתחלה עם המסובין ברוך ומבורך וכו' צריך לענות לבסוף אמן ג"כ אחר העונים:

קצט

סימן

[א] מזמנין עליו - שאף שלא קבע עצמו בשלחן עמהם שאוכל מעומד וגם הולך ובא באמצע אכילתו ואין לו קביעות כלל עמהם אפ"ה מצטרף שכיון שדרך אכילתו בכך זו היא קביעתו משא"כ באיש אחר וכמ"ש בסימן קצ"ג ס"ב במ"ב: **[ב]** ע"ה גמור - דבגמרא אמרינן דאפילו קרא ושנה ולא שימש ת"ח דהיינו להבין טעמי המשניות להקשות ולפרק אין מזמנין עליו ולכן קאמר דאפילו ע"ה גמור שאין בו מקרא ומשנה מזמנין עליו בזמן הזה שאם היו פורשין מהם היו גם הם פורשין מן הצבור לגמרי ואם אינו מקיים מצות התורה בדבר המפורסם בכל ישראל כגון שאינו קורא ק"ש

שחרית וערבית י"א שאעפ"כ מזמנין עליו ודעת המ"א שבה אין מזמנין עליו דבזה כיון דכלל ישראל קוראין ק"ש לא חיישינן לקלקולא במה שנפרוש עצמנו מיחידים שאין קורין וכן סתמו כמה אחרונים וכ"ש מי שהוא רשע ועובר עבירות בפרהסיא דאין מזמנין עליו [מ"א וש"א]: **[ג]** עעיג אין וכו' - היינו אפילו נתכוין לברך לאלהי ישראל: **[ד]** ולא טבל - וכל זמן שלא טבל כדין בפני ב"ד של שלשה כמבואר ביו"ד סימן רס"ח ס"א מקרי לא טבל [אחרונים]: **[ה]** אין מזמנין עליו - דאינו גר עד שימול ויטבול: **[ו]** ויכול לברך - והיינו אפילו להוציא אחרים ידי חובתן בברכת המזון [ב"י]: **[ז]** לאבותינו - לפי שלאברהם נתנה הארץ למורשה ואברהם נקרא אב המון גוים: **[ח]** שהוא פטור מלברך - פי' כל זמן שמתו מוטל לפניו כבסימן ע"א: **[ט]** אין מזמנין - ואפילו להאומרים שאם רצה להחמיר ולענות ולברך הרשות בידו מ"מ כיון שהוא פטור אינו מצטרף ועיין מה שכתבנו לעיל בסימן ע"א סק"ד במ"ב לענין אם יש חבורה בעיר המיוחדים להוצאת המת ומסרהו להם: **[י]** עליו - ואפילו בדיעבד אם בירך להוציא לאחרים לא מהני דכל שהוא בעצמו פטור מן הדבר אין יכול להוציא לאחרים [פמ"ג]: **[יא]** וקטנים - עיין לקמיה בסעיף י': **[יב]** אין מזמנין עליהן - ר"ל אם לא היו רק שני אנשים אין אלו מצטרפין לשלשה שיתחייבו על ידם בזימון משום דאלו אינן בני חיובא בזימון וכדלקמיה בס"ז ואפילו אם רצו לזמן עמהם ג"כ אין רשאין וגרע מנשים בעצמן או עבדים שיש להם עכ"פ רשות לזמן וכדלקמיה משום שאין חברתן נאה שיהיה הצירוף של שלשה ע"י הנשים וכן ע"י העבדים שהם פרוצים בזמה ואפילו אשה עם בעלה ובניה ג"כ אין נכון להצטרף מטעם זה: **[יג]** אבל מזמנין לעצמן - רשות וקאי אנשים ועבדים ולא אקטנים דקטנים לאו בני מצוה נינהו לומר שיזמנו לעצמן: **[יד]** פריצותא דעבדים - שחשודים על הזנות ועל משכב זכור ולכן אפילו יש ג' עבדים אין מזמנין עם הנשים בחבורה אחת דאכתי איכא פריצותא: **[טו]** בשם - דהזכרת השם הוא דבר שבקדושה וכל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה זכרים ובני חורין וכדלעיל בס"י נ"ה: **[טז]** רשות - י"ל הטעם דלא רצו חכמים להטיל עליהם חיוב ברכת הזימון כשהם בפ"ע משום שאינו מצוי כ"כ שיהיו בקיאות בברכת הזימון: **[יז]** חייבות וכו' - ואע"ג דנתבאר בסק"ב דאין מזמנין אנשים ונשים ביחד ואפילו רצו משום שאין חברתן נאה היינו דוקא התם שהאנשים הם רק שנים וחיוב זימון בא ע"י צירוף נשים להכי מנכר צירופן והתחברותן יחד וגנאי הדבר משא"כ הכא מיירי כשיש שלשה אנשים זולתן ואין צריך כלל לצירופן לענין חיוב זימון ולכן אף שהנשים ועבדים מצטרפין לצאת ידי חובתן בשמיעה מהמברך ולענות אחריו ברכת הזימון אין בזה משום גנאי: **[יח]** ויוצאות וכו' - שכמו שהאנשים מוציאים לאנשים כן הם מוציאים לנשים ועיין בשו"ע הגר"ז שדעתו שאם רצו הנשים להתחלק מחבורת האנשים ולזמן בפ"ע הרשות בידן: **[יט]** אע"פ שאינן מבינות - ועיין בסימן קצ"ג במ"ב סק"ה מש"כ שם בשם האחרונים דיוצאות גם ידי בהמ"ז בשמיעה מפי המברך אע"פ שאינן מבינות לשה"ק וכתבנו שם דמ"מ יותר נכון שיאמרו אחר המברך מלה במלה בלחש אם אפשר להם: **[כ]** מזמן למינו - דכל אנדרוגינוס אחד הם משא"כ בטומטום לקמיה דשמא זה כשיקרע ימצא זכר וזה נקבה ואין נשים מצטרפות עם האנשים וכדלעיל בס"ו: **[כא]** לא לאנשים וכו' - דשמא נקבה היא ונתבאר בס"ו שאין מזמנין עליהן וכן עם הנשים דשמא זכר הוא ואין חברתן נאה וכנ"ל: **[כב]** אינו מזמן כלל - היינו אפילו עם שני טומטומים אחרים וכ"ש דאינו מצטרף עם אנשים ונשים ומ"מ פשוט דעם ג' אנשים יכול להצטרף דלא גריעא מאשה וכנ"ל בס"ז: **[כג]** שהגיע וכו' - ופחות מזה אין דעתו חשיב לכלום אפי' יודע למי מברכין: **[כד]** הפעוטות - היינו כבן ט' או כבן י' [מ"א] וי"א דה"ה בפחות משיעור זה אם הוא רק מבן שש ומעלה אם הוא חריף ויודע למי מברכין: **[כה]** ומצטרף וכו' - היינו אחד ולא שנים בין לשלשה בין לעשרה: **[כו]** בין לשלשה וכו' - והא דאיתא בס"ו דאין מזמנין על הקטנים מיירי בקטנים ביותר או שאינו יודע למי מברכין: **[כז]** דאז מחזקינן וכו' - דאמרין כיון שהגיע לכלל שנים מסתמא כבר הביא שתי שערות וא"צ בדיקה אחר זה אבל אם בדקוהו ונמצא שאין בו שתי שערות לא מצרפינן ליה לזימון. וכל אלו הדעות הוא רק לענין צירוף שיהיה מצטרף לשלשה ולעשרה אבל שיהיה הוא המזמן ויוציא אחרים בבהמ"ז לכו"ע אינו מוציא עד שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד וידוע שהביא שתי שערות שבהמ"ז הוא מן התורה ובשל תורה אין סומכין על חזקה זו דמסתמא הביא מיהו אם המזמן אינו אומר כי אם נברך וכל בהמ"ז מברך כ"א ואחד לעצמו כמנהגנו [וכמבואר בסימן קפ"ג ס"ז] לית לן בה דכיון שהוא בן י"ג שנה סמכין בזה על חזקה: **[כח]** וחרש - מיירי בחרש המדבר ואינו שומע דאלו בחרש גמור קי"ל דפטור מכל המצות כקטן דלאו בר דעה הוא וכדלעיל בסימן נ"ה ס"ח ואינו מצטרף. וחרש השומע ואינו מדבר עיין בפמ"ג: **[כט]** ושוטה - לא מיירי בשוטה גמור דזה אין מצטרף אלא שאינו חכם כ"כ כשאר אינשי והעם מחזיקין אותו לשוטה: **[ל]** אין מזמנין עליו - בין לג' בין לעשרה שזהו לשון נידוי שמרחיקין ומבדילין אותו מאגודתם ועיין לעיל בסימן נ"ה ס"יב בבה"ל:

[א] שאכלו כאחד וכו' - ר"ל שהתחילו לאכול כאחד וגמרו שנים מהם תחלה ורוצים לברך בהמ"ז:
[ב] מפסיק על כרחו - ר"ל שאין הדבר תלוי ברצונו אם רוצה להפסיק מסעודתו ולענות אלא מן הדין מחויב לזה כיון שהם רבים נגדו אין צריכים להמתין עליו: **[ג]** בין אינו עונה וכו' - ר"ל שאעפ"כ הם יוצאים ידי זימון כיון שהוא עומד שם ושומע ויכול לענות (ולאפוקי כשיצא לחוץ וכדלעיל בסימן קצ"ד ס"ב) ומיהו הוא בודאי אינו יוצא אפי"כ הפסיק וענה עמהם: **[ד]** אין חיוב זימון חל וכו' - הלשון מגומגם קצת והכוונה דאין חייבים עתה לזמן עם האחד: **[ה]** אינו רשאי - הבי"ח חולק ע"ז ודעתו דאין חיוב זימון חל עד שיגמרו כל השלשה את סעודתם ועל כן קודם שגמרו השנים רשאי האחד לברך בפני עצמו ולצאת והעתיקו המ"א להלכה אבל כל האחרונים חולקין עליו ודעתם כהשו"ע דמכיון שהתחילו לאכול ביחד חל מיד חובת זימון עליהם ואין שום אחד מהם שגמר סעודתו קודם רשאי לברך בפ"ע ולצאת מיהו אם היה דבר נחוץ מאד שנוגע להפסד ממון וכדומה אפשר שיש להקל להאחד לברך בפ"ע קודם שגמרו השנים סעודתם ולצאת. אך באופן זה טוב יותר שהשנים יתנהגו בזה לפני משורת הדין ויפסיקו מסעודתם ויזמן עליהם: **[ו]** עד שיאמר וכו' - דבזה לבד יוצאים ידי ברכת הזימון: **[ז]** בלא ברכה בתחלה - דהיינו שאין צריך עוד הפעם נט"י והמוציא שהרי כשפסק בשביל ברכת הזימון לא הסיח דעתו מלאכול עוד. ואם לא היה דעתו לחזור ולאכול וחוזר ואוכל צריך ברכת המוציא בתחלה וגם נט"י ממילא: **[ח]** וי"א שצריך להפסיק - ס"ל דאף דברכת הזן לאו לגמרי מברכת זימון היא דהרי היחיד אומר אותה ג"כ אפי"ה שייכא לברכת זימון דנברך לבד אינה ברכה שאין בה שם ומלכות וקאי על מה שמברך המזמן אח"כ ברכת הזן: **[ט]** עד שיאמר הזן - וחוזר וגומר סעודתו כמו שכתב המחבר ואח"כ מברך מתחלת בהמ"ז כמו שסיים הרמ"א לבסוף והטעם דאף דשמע ברכת הזן מפי המזמן מ"מ הרי צריך לברך כל הבהמ"ז בשביל מה שאכל אח"כ ומסיים הרמ"א עוד דאפי" לא אכל אח"כ אם רק בדעתו היה [בעת שפסק כדי לשמוע ברכת הזימון] לחזור אח"כ לגמור סעודתו כשיברך אח"כ מתחיל מתחלת ברכת הזן דכיון דדעתו היה לאכול עוד מסתמא לא כוון לצאת בברכת הזן מפי המזמן אך אם לא היה בדעתו לאכול עוד ולא אכל כשמברך בהמ"ז מתחיל מן נודה לך כמו בכל מקום כששומע ברכת הזימון ועיין לעיל סימן קפ"ג ס"ז ובמ"ב שם. כתבו הפוסקים דאחד המפסיק לשנים יכול להפסיק כמה פעמים כגון שמתחלה אכלו ג' והפסיק להם א' ואח"כ באו שנים אחרים ואכלו עם האחד יכול זה עוד הפעם להפסיק לשנים אלו דלא שייך לומר פרח זימון מינייהו כיון שנצטרפו עמו שנים שלא זימנו יכולין לזמן עליו וכן פעם ג' ויותר אבל אם היו חמשה בחבורה אחת והפסיק א' לשנים שוב אינו יכול לזמן עם שנים מהנשארים דפרח זימון מינייהו [מ"א וש"א] ומשמע אפילו אכלו אח"כ ביחד [ובספר אבן העוזר חולק ע"ז אך כמה אחרונים מיישבין את דבריו] אבל אם היו ז' או ח' והפסיק לשנים מהם יכול אח"כ להפסיק עוד הפעם להשאר דלא שייך בזה פרח זימון מינייהו כיון שהיה בהן כדי זימון. עוד כתבו הפוסקים כשם שאחד מפסיק לשנים להצטרף לזימון ה"ה שלשה או ארבעה צריכין להפסיק מסעודתם להשלים לעשרה ולברך בשם אך דבזה לכו"ע אין צריכין להפסיק רק עד ברוך אלהינו שאכלנו וכו' ולא יותר ואם אכלו ביחד אחר כך לאחר שהפסיקו יכולין לברך בזימון ולא פרח זימון מינייהו כי לא נצטרפו מעיקרא רק להזכרת השם וכן יכולין אח"כ להצטרף לששה אחרים שאכלו אצלם לזמן בשם דלא שייך לומר פרח זימון דאמירת אלהינו דאכל בי עשרה שכינתא שריא וכן אם יש אפי" חמשה שהפסיקו לחמשה אחרים מצטרפין אח"כ לחמשה אחרים לברכת אלהינו כשאוכלים עכ"פ כזית פת ביחד [אחרונים]:

[א] גדול מברך - היינו הגדול בחכמה שבכל המסובין הוא יהיה המברך בהמ"ז לכולם ואף דהשתא המנהג שכל א' מברך לעצמו בלחש וכדלעיל בסימן קפ"ג מ"מ מנהג ד"א לכבדו שיהיה הוא המזמן ומיירי שכל המסובין הם בעלי בתים שאכלו משלהן דאם היה א' בעה"ב הדבר תלוי בו ליתן לאורח לברך וכדלקמיה או למי שירצה מבני ביתו ויברך ג"כ לבעה"ב. אם הגדול מוציא ליחה [שקורין הוש"ט] יברך אחר כי אין זה נכון שיפסיק הרבה פעמים ויהיה רוקק והאחרים ימתינו [אחרונים]. יש מקומות שנהגין שנותנין לאבל [שעל אביו ואמו כל י"ב חודש] לברך ודוקא כשכולם שוים דהיינו שכולם אוכלים משלהם אבל כשאוכל מפתו של בעה"ב תלוי ברצון בעה"ב למי שירצה יתן וכ"ש אם רוצה בעצמו לברך: **[ב]** בסוף - הסעודה כל היכא דאי מייתי להו מידי מצו למיכל וכדלעיל בסימן קצ"ז ס"א ע"ש ומסתברא דאם משהה בסעודתיה אין מחוייבין להמתין עליו עד שיגמור סעודתו כדי שיהיה הוא המברך אלא מברך אחר והוא יענה: **[ג]** אם יש שם אורח - היינו כשהוא אוכל מפתו של בעה"ב: **[ד]** מברך אפי" וכו' - ואם יש שם כמה אורחים תלוי לפי דעתו של בעה"ב ואפילו

ליתן לקטן שבהם: **{ה}** ומה ברכה מברכו וכו' - בספר לחם חמודות תמה למה אנו משנים נוסח הברכה דבעה"ב ממה שנאמר בש"ס: **{ו}** רשאי - שלא תקנו ליתן לאורח אלא לטובתו כדי שיברכנו וכ"ש אם האורח אינו הגון בעינינו דיש לו לעשות כן: **{ז}** למי שירצה - היינו דאפילו אם אי סמוך על שלחנו ומשלם לו דמי מזונו שאותו אי"צ לברך לבעה"ב ג"כ רשאי ליתן לו לברך: **{ח}** לא יקדים וכו' - ואמרינן בגמרא דהוא בכלל משניאי אהבו מות שמשניא את התורה בפני ההמון שיאמרו שאינה חשובה כ"כ בראותם שהחכם שפל לפני ע"ה דאף שהוא כהן מעלת התורה גדולה ממעלת הכהונה: **{ט}** דרך חק וכו' - ר"ל שמקדימו מפני משפט הכהונה: **{י}** רשות - ר"ל אין בזה פחיתות ערך לת"ח מדאינו מברך בלתי רשותו ואפילו אם הוא אינו כהן יכול ליתן לו רשות לברך: **{יא}** אבל כהן ת"ח וכו' - וה"ה כששניהם אינם חכמים: **{יב}** מצוה להקדימו וכו' - ואפילו אם הת"ח הוא גדול ממנו דאין עליו חיוב לכבדו מחמת מצות וקדשתו מ"מ טוב שיקדים הכהן לפניו כיון שהוא ג"כ חכם והעושה כן הוא מאריך ימים: **{יג}** לפתוח ראשון - בקריאת התורה ולברך ראשון בסעודה בברכת המוציא ובהמ"ז וכן להוציא בקידוש וקדשתו הוא לכל דבר שבקדושה וכתבו הפוסקים דבכלל לפתוח ראשון הוא להיות ראש המדברים בכל קבוץ עם ולדרוש תחלה וה"ה בישיבה ידבר בראש ועיין במ"א שמצדד דהלימוד מוקדשתו הוא דאורייתא (ולא אסמכתא בעלמא) ומ"מ אם הכהן רוצה לחלוק כבוד לאחר בכל זה רשאי ורק בקריאת התורה אינו יכול למחול וכדלעיל בסימן קל"ה במ"ב סק"ט אמרי' בגמרא דהכהן יטול מנה יפה ראשון [ור"ל שישראל צריך ליתן לכהן מנה יפה ראשון לכל המסובין] והיינו דוקא בחברים המסובין בסעודה או בצדקה אבל כשהכהן חולק איזה שותפות עם חבריו ישראל לא דאדרבה אמרינן בגמרא כל הנותן עינו בחלק יפה אינו רואה סימן ברכה לעולם וצ"ע למה אין נוהרין עכשיו להקדים לכהן לכל הנך מילי [מ"א וע"ש שמצדד למצוא קצת טעם למנהג ומ"מ לכתחלה בודאי יש לזוהר בזה]. טוב להקדים הלוי ג"כ לישראל אם הם שוין בחכמה בבהמ"ז ובהמוציא וכן בנתינת הצדקה דהא מקדימין אותו בקריאה ג"כ לפני ישראל: **{יד}** שנותנים לו לברך - ר"ל אורח שנותנים לו לברך בהמ"ז ואינו מברך מקצר ימיו משום דבדין כשהאורח מברך לבעה"ב וכנ"ל ובזה שנמנע לברך את בעה"ב שהוא מזרע אברהם שנאמר בו ואברכה מברכך ומכלל הן אתה שומע לאו נמצא גורם קללה לעצמו וכתב המ"א ודוקא כשמברכין על הכוס דאז החיוב על האורח לברך את בעה"ב. ונ"ל שר"ל שבלא זה אין גורם קללה אבל בודאי אין נכון לאדם לדחות מצוה הבאה לידו: **{טו}** לברך - שיהיה הוא המזמן ומוציא אחרים ידי חובתן ולא לשמוע ולענות אמן שאף שהשומע כעונה ועונה אמן כמוציא ברכה מפיו מ"מ ממהרין ליתן שכר תחלה להמברך:

הלכות ברכות הפירות

סימן רב

{א} פירות האילן - בין משבעת המינים ובין שאינם משבעת המינים: **{ב}** חוץ מהיין וכו' - מפני שהוא סועד הלב ומשמחו קבעו לו ברכה בפני עצמה: **{ג}** בורא פה"ג - ואפילו זב מעצמו מהענבים בלי דריכה [פמ"ג]. ואם טעה וברך על היין בפה"ע עיין לקמן בסימן ר"ח ס"ד במ"ב: **{ד}** בין מבושל - דע"י הבישול אין משתנה היין לגריעותא. ואין חילוק בין אם בישל יין גופא או שבישל הענבים והצמוקים כדי לעשות מהן יין: **{ה}** דהיינו שנותנין וכו' - ואע"פ שנשתנה טעמיה וריחיה עי"ז ממה שהיה מקודם אפ"ה לא נשתנה היין לגריעותא והיין עיקר לגבי אידך לפיכך מברכין עליו בפה"ג: **{ו}** דבש ופלפלין - ואפילו שליש דבש ושליש פלפלין ויותר מזה אפ"ה היין עיקר שהם לא באו רק להשביחו ולהטעימו: **{ז}** בשכר - ושכר של כל המינים שוים בזה לבד ממיני משקין שפוגמים ומפסידין טעם היין מיד שנתערב בהם כ"כ עד שנפסד טעם היין מברך שהכל: **{ח}** אם הרוב יין וכו' - כדקיי"ל כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוסט את הטפילה וכל מין שהוא הרוב הוא העיקר והמיעוט טפל הוא לו: **{ט}** מברך בפה"ג - והוא שלא נתבטל טעם היין ע"י התערבות: **{י}** ואם הרוב שכר וכו' - ולא דמי להא דקיי"ל לקמן בסימן ר"ד ס"ה בהג"ה דדי

שיש ביין מעט יותר מאחד בששה נגד המים ע"ש דהתם דרך מזיגת יין הוא במים וע"כ לא שייך לומר דיתבטל היין נגד המים שנמזגו במ דנעשה הכל כמין אחד משא"כ בשכר דאין דרך למזוג במ וכשני מינים בעלמא דמי דכל מין שהוא הרוב הוא העיקר ועיין בביאור הגר"א שדעתו לדינא דגם בענינו שוה למזיגת יין במים: **[יא]** לכפול הלבן - בגדלו: **[יב]** בפה"א - דכל דבר שגדל על האילן ואינו עיקר הפרי בפה"א [טור]: **[יג]** ומתוך שלא נודע וכו' - שיש כמה מינים גדולים וקטנים: **[יד]** לעולם מברך וכו' - משום דבדיעבד אם בירך בפה"א על פה"ע יצא כדלקמן בסימן ר"ו. ומ"מ בכגון זה אין לאכול מהם כשיעור שחייב ברכה אחרונה אלא בתוך הסעודה כיון שהוא ספק אם יברך אחריהם מעין ג' או בני"ר [אהע"ו ומא"מ]: **[טו]** גדול ביותר - ואם לפי מראית עין כבר נגמר בישולו אין נ"מ כלל בגדלו ובכל אופן מברך עליו בפה"ע וכן אם החרצנים שלהם נראה מבחוץ בודאי הוא קרוב להתבשל ומברך עליהם בפה"ע לכו"ע: **[טז]** משויצאו פרי - אע"ג שהם עדיין קטנים ביותר: **[יז]** עפוץ - חמוץ: **[יח]** עד שאינו ראוי וכו' - מבואר מזה דאם עכ"פ נאכלים ע"י הדחק אע"ג שחמוצים ומרים הם כדרך פירות בקטנותם אפ"ה מברך עליהם ברכתם הראויה ובח"א וכן בספר עוללות אפרים פקפקו בדיון זה ודעתם דבכגון זה אינו מברך אלא שהכל אם לא שבישל או שמתקן באור דאז מברך עליו בפה"ע כיון שהוא פרי בעצם אלא שצריך תקון: **[יט]** אין מברכין עליו כלל - דכע"פ בעלמא חשיב ואפ"י מתקן ע"י אור ג"כ אין מברך עליו רק שהכל וכדין גרעינין שמתקן לקמן בס"ג. כתב בח"א דלפ"ז מיני פירות שמרקחין ומטגנין בדבש וכיו"ב בעודם קטנים מאד אם לא היו ראויין לאכול קודם ריקוחן כלל אין מברכין עליהם כ"א שהכל לאחר ריקוחן ועיין בבה"ל מה שכתבנו לענין תפוחים: **[כ]** עד שיראה בהן וכו' - דאז חשיב פרי אבל כ"ז ג"כ דוקא אם לא היו מרים ביותר וכנ"ל: **[כא]** מברך וכו' - וכן הסכים המ"א והגר"א וע"ש בביאור הגר"א שמחמיר עוד יותר בענין זה כמו שכתבנו בבה"ל: **[כב]** בורא פה"א - היינו אפ"י הם מתוקים דעדיין אינם עיקר פרי: **[כג]** מתוקים - לאו דוקא אלא כל שהחיד נהנה ממנו במקצת והטעם שמברך בפה"ע משום דהם נמי חלק מחלקי הפרי והרבה אחרונים חולקים ע"ז וס"ל דאינו מברך בפה"ע דלא הוי כפרי גופא ואינו מברך עליהם אלא בפה"א וכן הסכמת הגר"א. ואם בירך בפה"ע יצא בדיעבד [דרך החיים] ואם אוכל הגרעין אחר שאוכל הפרי מסתברא דלכו"ע נפטר בברכת בפה"ע שבירך על הפרי משום דהוי טפל לפרי: **[כד]** מרים - היינו שאינם ראויים לאכול אפילו ע"י הדחק וכנ"ל בסוף ס"ב: **[כה]** מברך עליהם שהכל - הרבה אחרונים הקשו ע"ז ודעתייהו דלדעת המחבר דגרעינין הוי כפרי גופא א"כ גם במרים ומתקן ע"י איזה דבר נמי מברך עליהם בפה"ע וכמו גבי שקדים המרים המבואר בס"ה ויש מתרצים דאפילו לדעה זו לא עדיפא גרעינין כשקדים גופא שהם עיקר הפרי משא"כ בגרעינין ולהכי אם הם מרים לא מקרי פרי כלל ולא מהני במה שממתקן אח"כ מיהו לדינא אין לזוז מפסק השו"ע דבלא"ה כתבנו מקודם דעת הרבה אחרונים והגר"א מכללם לחלוק על עיקר דינא דמחבר ולדידהו גם גרעינין מתוקין אינו מברך עליהם לכל היותר רק בפה"א דלאו פרי נינהו וממילא במרים ומתקן ע"י האור אינו מברך עליהם אלא שהכל: **[כו]** כמות שהוא - בלא תערובות ד"א להחליש כח השמן: **[כז]** דאזוקי מזיק ליה - ואפילו חושש בגרונו נמי אינו מברך דשמן כמות שהוא אין נהנה ממנו: **[כח]** עם פת - פ"י אע"ג דעם פת אינו מזיק ליה השמן ואדרבה נהנה מזה אבל עכ"פ אינו מברך עליו משום דהו"ל פת עיקר ומיפטר בברכת הפת: **[כט]** ופוטר את הטפלה - ואפילו היה שמן הרבה נמי אינו אלא טפל לפת וכ"ז באוכל השמן ללפת בו הפת אבל אם אוכל השמן מפני שחושש בגרונו רק אוכל לזה מעט פת כדי שיוכל לאכול השמן עמו ולא יזיקנו בזה מקרי השמן עיקר ופוטר הפת הטפלה לו וא"צ ליטול ידיו ולברך המוציא ויש חולקים וס"ל דאף בכה"ג הפת עיקר [א"ר ע"ש]: **[ל]** עם מי סלקא - וה"ה אם עירבו עם איזה שאר משקה בענין שנהנה מהשמן ע"י ז ואינו מזיקו: **[לא]** הו"ל שמן עיקר - דמרכך ומרפא את הגרון ואע"ג דהאניגרון מרובה על השמן דלא אזלינן כאן בתר רוב המשקה אלא כל דבר שעיקר כוונתו הוא עיקר לענין הברכה והשני נפטר בברכתו: **[לב]** ומברך עליו בפה"ע - ולאחריו מעין ג' אם שתה כשיעור: **[לג]** אניגרון עיקר - ומשמע מדברי ה"ט דמיירי שמי הסילקא הם הרוב לגבי שמן ולפיכך השמן נטפל לו אבל המ"א כתב דאפילו באניגרון מועט נמי אניגרון עיקר כל שאינו לרפואה אלא לאכול ומברך על האניגרון ופוטר השמן: **[לד]** שהכל - כ"כ הרמב"ם שם וכ"מ בתר"י והמג"א תמה דהא מבואר לקמן בסי' ר"ה דברכת מי השלקות הוא בפה"א והגר"א מיישב דהכא שמתקנו לשתיה הרי הוא כמשקה וברכתו שהכל: **[לה]** מברך בפה"ע - ואע"ג דבמתוקים קטנים אינו מברך אלא שהכל וכדלקמן סימן ר"ד שאני התם דאינו גמר פירא ובודאי לא נטעי להו אדעתא לאכלם קודם שיתבשלו משא"כ הכא דבגדלם לא יהיו ראויין כלל לאכילה נטעי להו שפיר אדעתא למיכל בקטנותם וזהו גמר פירא שלהם: **[לו]** ואם מתקן - דכיון דנשתנו למעלותא ע"י המיתוק באור הו"ל כשאר פירות שאין ראויין לאכול חייך ונתבשלו דמברך כשהן מבושלין בפה"ע וכדלקמן בס"ב: **[לז]** מברך בפה"ע - וה"ה שאר מיני פירות שהם חמוצים או מרים ואינם ראויים לאכילה כלל ומיתקן או בישלן שמברך בפה"ע דהלא באמת פרי הוא אלא שאינו

ראוי לאכילה כך לכך מהני מיתוק: **[לח]** על העלין ועל התמרות - שאינן חשובין להקרא פרי העץ: **[לט]** ועל הקפריסין וכו' - משום דאינו עיקר הפרי. ומ"מ בדיעבד אם בירך על הקפריסין בפה"ע יצא. ולענין קליפת פאמערנצייך שטוגנין בדבש יש דעות בין האחרונים אם לברך עליהן שהכל או פה"ע ופרי האדמה וע"כ יש לברך עליהן שהכל ובדיעבד אם בירך פה"ע או פה"א יצא: **[מ]** שמיעכן ביד ועשה וכו' - פי' אף שנתרסק עי"ז לגמרי אפי"ה מברכין פרי העץ משום דכיון דעדיין ממשן קיים שיך לברך עליהם פרי העץ וה"ה לענין פה"א כגון ער"ד עפי"ל שמיעכן ועשאן כעיסה: **[מא]** הנקרא פאוידל"א - שעושין מגודגדניות ושאר מינים שמוציאין גרעיניהן ומבשלין אותם עד שהם נימוחו לגמרי: **[מב]** וי"א לברך עליהם שהכל - בזה נחלקו האחרונים יש מהם שסוברים דהי"א לא פליג כ"א אפאוידלא משום שנימוחו לגמרי ולא ניכר צורתן כלל אבל בדין המחבר דמיירי בתמרים שנתרסקו שניכר תוארן וצורתן אף כשמתרסקין לגמרי מודו דמברך פה"ע ויש מהם שסוברים דהי"א פליג גם אדין המחבר וס"ל דכיון דנתרסקו לגמרי מברך שהכל ולדינא אין נ"מ בזה דאף אם נימא דהי"א פליג גם אתמרי' שנתרסקו מ"מ להלכי קי"ל כדעת המחבר דהיכא שממשן קיים לא נשתנית ברכתן ורק בפאוידלא שאבד כל צורתו ולא ניכר כלל מה הוא אז לכתחלה מברך שהכל וכהכרעת הרמ"א דברכה זו יוצא על הכל בדיעבד [אכן לענין ברכה אחרונה אין עצה אי אתרמי לענין דברים שהוא משבעה מינים וכדאיתא בסימן ר"ח ס"י"ג דברכת בני"ר אינה פוטרת מעין ג' ולא מעין ג' פוטרת בני"ר אם לא שיאכל גם פרי משבעת המינים וגם דבר שברכתו בני"ר לפטור גם את זה ממ"י [פמ"ג] ואם אין לו נראה לי שיוכל לברך מעין שלש כי כן משמע מלשון הרמ"א דתופס לעיקר הדין שברכתו פה"ע]: **[מג]** לברך שהכל - וע"כ מיני אגרע"ס וייגדע"ס ומאלינע"ס וכו"ו"ב שסוחטין אותן ומרקחין אותם בדבש וצוקע"ר מברכין עליהם שהכל כיון שהם מרוסקים ונימוחים לגמרי ואבד מהם צורתן ובדיעבד אם בירך עליהם ברכתו הראויה יצא: **[מד]** יצא - ואם רוב דרך אכילת אותן פירות הוא ע"י ריסוק אף לכתחלה מברך ברכתו הראויה בין לענין פה"ע או פרי האדמה כגון מאכל שמבשלין מדלועין שקורין קירבעס וכן אינגבע"ר ושאר שמים שחוקים שאוכלין עם צוקער מברכין בפה"א ועיין לקמן סי' ר"ח ס"ח בהג"ה מדינים אלו: **[מה]** הזב מהתמרים - וה"ה היוצא ע"י כתישה וסחיטה: **[מו]** עליו שהכל - דמה דכתיב בתורה זית שמן ודבש היינו תמרים היוצא מהן דבש אבל דבש גופא זיעה בעלמא הוא ואינו בכלל פרי: **[מז]** על משקין היוצאין וכו' - כגון יין תפוחים וכה"ג בין אי איתרמי שיצא מאליהן ובין שיצא ע"י כתישה וסחיטה ברכתן שהכל דזיעה בעלמא הוא דאין נקרא משקה אלא היוצא מן הזיתים והענבים בלבד: **[מח]** סופי ענבים - היינו ענבים הנמצאים בגפנים בימות החורף שאין מתבשלין לעולם ועושין מהם חומץ: **[מט]** שבישלם ושרפם וכו' - היינו שע"י שריפת החום נתבשלו ונתייבשו ונשתנו לקלקולא [רש"י] ושאר מפרשים פירשו דנובלות היינו מין תמרים שאין מתבשלין על האילן ואין נכשרין לאכילה אלא תולשין אותן ומחממין אותן בעפר ומתבשלין או נותנין אותן במחצלאות או בתבן להתחמם עד שיתבשלו: **[נ]** מברך שהכל - ואחריהם בני"ר ולא דמי לס"ב גבי בוסר דאפילו לא הגיע לכפול הלבן דמברכין עליו בפה"א ומ"ש סופי ענבים דמברכין עליהם שהכל י"ל דשאני התם דענבים מעליא נינהו אלא שלא נגמרו עדיין משא"כ הכא דמקולקלים הם דאין עומדין אלא לחומץ ולא עדיפי ממשקין היוצאין מהן דברכתן רק שהכל וזהו ג"כ טעם היש מפרשים בנובלות תמרים דמברכין עליהן שהכל דגרעיני משאר תמרים שאין מתבשלין על האילן לעולם: **[נא]** פירות ששראן - מעלי"ע דבזה רגילין ליתן טעם במים: **[נב]** אלא שהכל - דלא הוי אלא זיעה בעלמא כדלעיל ס"ח ולא דמי למיא דסילקא ודכולהו שלקי דמברכין עליהו בפה"א וכדלקמן בסימן ר"ה ס"ב משום דהתם רוב אכילת אותן ירקות הוא ע"י שליקה משא"כ הכא בפירות דלאו דרכיהו למישלק או לכבשן אלא לאוכלם בעין לכן לא אמרינן שיהיו שליקתן וכבישתן כמותן מיהו בפירות שרוב אכילתן הוא ע"י בישול או כבישה מי שליקתן וכבישתן כמותן ומברך עליהו בפה"ע לכו"ע וכ"ז בפירות שמתחלת נטיעתם נטעי להו אדעתא לאוכלם מבושלים או כבושים אבל בפירות שדרכן לאוכלן חיים רק שיש שמיבשין אותן ואח"כ מבשלין אותן אין מברך על רוטבן לעולם רק שהכל אע"ג דדרך כולן לבשול כשהן יבשין מ"מ תחלת נטיעתן לא נטעי להו אדעתא ליבשן אלא לאוכלן חיים ולענין פלוימי"ן יבשים או קרשי"ן כתב הח"א דבמדינות שגדילים שם הרבה מסתמא נטעי להו ברובא אדעתא ליבשן וא"כ ברכתן של רוטבן בפה"ע: **[נג]** שאם נכנס וכו' - ר"ל בשטועמין ומרגישין שיש טעם הפרי במים המבושלין או השרויין מברכין בפה"ע ולא אמרינן שאינו אלא טעם קלוש וזיעה בעלמא כדאמרינן בס"ח לענין סחיטת פירות דיותר נכנס טעם הפרי במים ע"י בישול מאלו סחט הפרי בעצמו כשהוא חי. ולענין הלכה פסקו האחרונים דלכתחלה יברך שהכל ובדיעבד אם בירך בפה"ע יצא ועיין ברי"ה ס"ב מה ששיך לענינו: **[נד]** מברך עליהם שהכל - מיירי ששותה המים בפני עצמן אבל אם אוכל הפירות עצמן ושותה המים ג"כ מסתברא דלכו"ע אין צריך לברך עליהם לא ברכה ראשונה ולא אחרונה דנעשה טפל להפרי ואם עיקר כונתו בשביל המים ואכל איזה מהפירות מתחלה וברך בפה"ע צ"ע אם יברך שנית על המרק שהכל דלהרא"ש כבר יצא בברכת פה"ע וע"כ יברך על ד"א תחלה שהכל: **[נה]** להרא"ש - קאי על סעיף הקודם דהביא פלוגתא בזה וקאמר דלמעשה פשוט דנקטינן כדעה ראשונה לברך שהכל דיוצא בזה גם לדעת הרא"ש דהא בלא"ה על כל הדברים אם

אמר שהכל יצא ובברכה אחרונה ג"כ אין נ"מ בכל הפירות דהא ברכה אחרונה שלהן אינה אלא בורא נ"ר אבל בפירות של ז' מינים כגון צמוקים ותאנים שמברכין עליהם באחרונה מעין ג' בזה יש להסתפק היכי נעביד דאם יש להמים דין הפרי יש לברך עליו מעין ג' באחרונה ואם אין להם דין הפרי בעצמם אין לברך עליו אלא ב"נ ובאלו אין האחת פוטרת חברתה אפי' דיעבד: **[ננ]** אלא בתוך הסעודה - דבהמ"ז פוטרת ברכה שלאחריהם בין שתהיה מעין ג' בין שתהיה בני"ר: **[נז]** ואם משך וכו' - פי' הא דהשוונו צמוקים לתאנים אינו אלא בשחיו מעורבים הצמוקים עם הרוטב דעדיין שם רוטב ומרק עליהם אבל בשמשך המים מן הצמוקים הו"ל המים יין גמור ומברך עליהם בפה"ג ודעת המג"א דל"ד במשיכה נעשה יין אלא אפילו כשמעורבים כל שלא שראן אדעתא לאכול הצמוקים רק למשוך ולשתות המים אפילו שנה מהכלי כשמעורבים ביחד דין יין יש לו והמגן גבורים מפרשו כפשוטיה דדוקא בשמשך אלא דמיירי בשלא נשרה עדיין ג' ימים ולכך אין לו דין יין לענין ברכת בפה"ג אפי"כ משכן והפרידן מהצמוקים: **[נח]** וברכה אחת וכו' - היינו על הגפן ועל פה"ג ועיין באחרונים דאפילו לא רמיא ג' ואתא ד' והטעם דכיון שהצמוקים יפים כח הפרי העומד בתוכן נותן טעם חזק: **[נט]** שאם ידרוך אותם - ר"ל בלא שריה יצא מהן לחלוחית אז אם שראן הו"ל יין גמור: **[ס]** שום לחלוחית וכו' - ר"ל ומברכין עליהם שהכל לכו"ע ואע"פ שנמתקו קצת המים אינו אלא זיעה בעלמא: **[סא]** שטובים חיים ומבושלים - ואפילו הם טובים יותר כשהם מבושלים כיון שכשהם חיים טובים ג"כ והרבה ב"א אוכלים אותם כן: **[סב]** כגון תפוחים ואגסים - שקורין בערנע"ס שאותן פירות טובים ג"כ לאכול כשהם חיים. ויש מיני תפוחים שהם חמוצים ואין ראויין לאכול לרוב בני אדם כשהם חיים רק ע"י בישול מברך שהכל כשהם חיים ועיין לקמן בסימן ר"ג במ"ב סק"ה לענין תפוחי יער: **[סג]** ואם אין דרך וכו' - ר"ל שרוב בני אדם אוכלים אותן כשהם מבושלים: **[סד]** כשהם חיים וכו' - הטעם כיון שדרך אכילת אותן פירות לרוב בני אדם הוא ע"י בישול דוקא לא מקרי עיקר פרי כ"ז שלא בא לכלל זה ועיין בא"ר סי' ר"ה ובח"א שדעתם דאפילו טובים ג"כ לאכול חיים כיון שדרך רוב בני אדם לאכול אותן ע"י בישול דוקא מברך שהכל: **[סה]** כשהם מבושלים בפה"ע - וה"ה אם היה להיפך שדרך אכילת בני אדם אותן הפירות הוא רק כשהם חיים כגון אגוזים וכה"ג אינו מברך ברכת פה"ע כ"א כשהם חיים וכשהם מבושלים שהכל. וברכה אחרונה בורא נפשות אפילו אי אתרמי בשבעת המינים בכה"ג: **[סו]** ר"ל נויא"יט - פי' שכבר נגמר גידולו ופוצעים אותו וזורקים ממנו הקליפה שהיא כעץ ולוקחין הגרעין ומטגנין בדבש ונקרא בל"א נויא"יט: **[סז]** מברך עליו וכו' - ואע"ג דאגוזים דרכן לאכול חיים ואם היה מבשל במים משתנים לגריעותא אפי"ה כשמתקנין אותו ע"י טיגון בדבש הרי הם משתנים למעלותא ע"י הדבש והו"ל כדבר שטובים חיים ומבושלים. וגם קמ"ל דלא אמרינן בזה דהדבש עיקר וליברך עליה ברכת שהכל כברכת הדבש וכדמבואר כעין זה לקמן בסימן ר"ה ס"א בהג"ה דבזה דאין הדבש בא בשביל עצמו כ"א בשביל ליתן טעם בהאגוז הו"ל האגוז עיקר והדבש טפל ומברכין בפה"ע וה"ה כל מיני פירות כה"ג [פה"ע או פה"א] שדרך להאכל רק חיים ואם היה מבשלו במים היה משתנה ברכתו לשהכל אם טיגנן בשמן או בדבש מברך ברכתו הראויה להן: **[סח]** בפה"ע - כתבו האחרונים דאפילו אין האגוז שלם אלא כתות ושבור כמו שדרך לעשות כשמטגנין אותן אפי"ה לא נשתנית ברכתו ומיהו עכ"פ בעינן שלא יהיה כתות ושחוק ביותר שיהא ניכר עכ"פ קצת דבמעוך שאין ניכר צורתו לגמרי אין מברכין עליו אלא שהכל: **[סט]** אגוז רך וכו' - שלא נגמר גידולו וקליפתו עדיין אינו קשה ולוקחין אותו למרקחת ביחד עם הקליפה העליונה ומטגנים אותם כן בדבש: **[ע]** נואיס מושקאד"ה - אין זה אגוז מושקא"ט האמור בסי"ז דשם פרי גמור הוא: **[עא]** מברך עליו שהכל - ואע"ג דע"י הדבש נתקן הפרי וטוב לאוכלו מ"מ כיון שהוא רך עדיין ונאכל ביחד עם קליפתו אינו מברך עליו אלא שהכל דלא נטעי להו אדעתא למיכל כשהם רכים בקליפתן אלא לאכול הפרי עצמה כשיתבשלו וכמו דק"ל לקמן בסימן ר"ד ס"א לענין שקדים הרכין דברכתן נמי שהכל מטעם זה וכ"ש הכא שבלא טיגון אינו ראוי כלל בעודו רך לאכילה שמר הוא וכל תיקונו הוא ע"י דבש. והנה כ"ז הוא דוקא משום שלא נגמר הפרי ולא נטעי אדעתא דהכי וכמ"ש מה שאין כן בפרי גמורה כשאינו ראוי לאכול חי כ"א ע"י טיגון בודאי מברך עליו ברכתו הראויה לו [אחרונים]: **[עב]** וכן אותם וכו' - צ"ל והן אותם וכו' דהא זהו ג"כ כוונת המחבר: **[עג]** על הסוקאר - פי' שבארצותם גדלים קנים מתוקין וסוחטין אותם ומבשלין מימיהם עד שיקפה וידמה למלח [רמב"ם]: **[עד]** שהכל - דלא עדיפי מדבש תמרים דחשבינן ליה רק כזיעה בעלמא וברכתו שהכל וכ"ש בזה שנשתנו ע"י הבישול [רמב"ם]: **[עה]** וכן המוצץ - פי' שמוצץ קני הסוקר בעצמם: **[עו]** שהכל - ג"כ מטעם הנ"ל דהא הקנה בעצמו הוא עץ בעלמא וא"א לאוכלו אלא שיש בו מתיקות וא"כ לא עדיף המוצץ את המתיקות מהעץ מאלו סחט את הזיעה הזאת ושתאו. וכתב בח"א דה"ה הלועס שורש שקורין לאקעריץ ג"כ אין מברך אלא שהכל דגם הוא עץ בעלמא אלא שיש בו טעם מתוק. ודע דאף שהשו"ע סתם לדינא דעל הסוקר ועל הקנים ברכתו שהכל באמת יש בזה דעות בין הראשונים כמו שמובא בטור וב"י ומספיקא פסק לברך שהכל דבזה יוצא בדיעבד לכו"ע ואולם בדיעבד אם בירך בפה"ע או בפה"א יצא וכן בצוקער שלנו שנעשה מבוריקע"ס ג"כ יש לברך לכתחלה שהכל

ובדיעבד אם בירך בפה"א יצא וכמו שבארתי הכל בבה"ל ע"ש: **[עז]** וזנגביל - הוא מה שקורין (אינגבער): **[עח]** וכל כיוצא - כגון גלגלין וציטווי"א: **[עט]** שאין דרך וכו' - פי' והוא אכלן לבדן לפיכך אין מברך עליהם כלום שאין הנאה באכילתן כשהם יבשים ואם אכלן עם צוקער וכדומה מברך בורא פה"א [פמ"ג]: **[פ]** בפה"ע - דפרי הוא ורגילין ג"כ לאכלו ביובש. ומי שיש לו שלשול ונותן לתוך השכר מושקא"ט כדי שיעצור אם אינו צמא ואינו שותה אלא לרפואה המושקא"ט עיקר והשכר טפל ומברך בפה"ע כמו גבי שמן לעיל בס"ד ואם הוא תאב לשתות השכר גם בלא רפואה אע"פ שנותן לתוכו המושקא"ט לרפואה השכר עיקר ומברך שהכל ופוטרי את המושקא"ט וה"ה גבי שמן לעיל כשהוא תאב לשתות מי אניגרון והשכר אע"פ שנותן לתוכו השמן לרפואה מברך על השכר לבד אם הם הרוב: **[פא]** בפה"א - כי הוא גדל על הארץ כמו קנים ורגילין ג"כ לאוכלו ביובש: **[פב]** רטובים וכו' - דזנגביל לאו פירא הוא אלא שרשים מן העץ תחת הקרקע ופלפלין אע"ג דגדילין על אילן כיון דאין נוטעין אלא ע"ד שיתייבשו ויאכלו רובן שחוקין בתערובת כתבלין ואין נאכלין לבדן אלא לפעמים קרוב הדבר שיברכו ע"ז שהכל כמו קורא בריש סימן ר"ד אלא לפי שמעט מהן נאכלין ברטיבותן אדעתא דהכי נמי נטעי קצת לכן מברכין עליהן בפה"א: **[פג]** ושאין עיקר הפרי וכו' - כנ"ל בס"ו ועיין לקמן בריש סימן ר"ו במ"ב: **[פד]** ואם הוא מסופק - היינו אחר שלמד ואינו יכול לברר אבל מי שלא למד לא יאכל עד שילך אצל חכם ללמדו ברכות [גמרא]: **[פה]** בפה"א - שאף אם הוא פה"ע יצא בדיעבד בברכת פה"א כדלקמן בס"ו: **[פו]** מה הוא - היינו שמא הוא מין שברכתו שהכל:

רג

סימן

[א] על התותים הגדלים בסנה - שקורין מוי"ל בע"ר ומאלינע"ס ויש מיני מוי"ל בע"ר שגדילים באילן ומברכין עליו בפה"ע וכן מאלינע"ס שלנו ג"כ ידוע שגדילין באילן שמתקיים משנה לשנה ומברכין עליו בפה"ע [דה"ח וח"א] ושטענ"ל נוס"ל שגדילין על עצי יער צ"ע כי אין טוב כ"כ למאכל כ"א אחר הבישול ודמי לבני אסא המבואר בס"ה ולא דמי לתותים הגדילים באילן שכתבנו דמברך בפה"ע דטובים הם למאכל כשנשתהו על האילן: **[ב]** שמוציא עליו מעצו - ואז יש על פרוי שם פרי עץ אף אם העץ הוא גבעול דק: **[ג]** דכלה עצו - ופרי שקורין ברומבעריין וערפער"ט דעת המ"א וא"ר דיברך עליהם בפה"ע שכן הענף מתקיים ימים הרבה וכי שקל פירא הדר אתי מאותו ענף עצמו. ופירות אדומים שקורין פאזימקע"ס הגדילים בתוך היערות מברך עליהם בפה"א ואפילו אותן הגדילים בגנות מסיק הח"א דנכון לכתחלה שיברך עליהן פה"א ובדיעבד כשבירך בפה"ע יאכל רק מעט כדי שלא תתבטל הברכה ולא יותר. ופירות שגדילין על אילנות קטנות אף שגבהן פחות מג' טפחים כמו יאגד"ש שחורים דעת המ"א ועוד כמה אחרונים לברך עליהן בפה"ע אך העולם נוהגין לברך בפה"א ואפשר דטעמם דלא חשיבי כ"כ פרי. ומיני יאגדע"ש וזורעוויני"ס שמוצצין מהן המשקה וזורקין הקליפה יש דעות בין האחרונים אי מברכין עליהן בפה"א או שהכל אבל על קאלינע"ס אף שגדילין באילן בודאי יש לברך עליהן שהכל שאין האוכל ראוי כלל ואפילו אם בולע עם הקליפה והגרעין מ"מ הלא באמת הקליפה והגרעין אין ראוי לאכילה כלל: **[ד]** על המאוזי"ש בפה"א - ג"כ הטעם כמו בתותים: **[ה]** שהכל - דלא חשיבי לברך עליהן בפה"ע דכמו עץ בעלמא נינהו ולא דמי לתותים שבס"א דחשובין עכ"פ פרי אף שגדילים נמי בסנה דהוא כאילן סרק דהם טובים לאכילה חיים כשהם שוהים הרבה על הסנה ומתבשלין אלא שאין הענף מתקיים משנה לחברתה אבל כאן מיירי בפירות גרועים כגון תפוחים קטנים ואגסים קטנים הגדילים בעצי היער שאינם ראויים לאכילה כשהם חיים וע"כ אינם חשובין בכלל פרי ואפילו בשלם ולכן מברך עליהם שהכל ואגוזים קטנים הנלקטים בעצי היער שהם טובים לאכילה פרי גמור הוא ומברך ע"ז בפה"ע. וכן על [אגרע"ס] ובל"א (קאסטעה"ר בעריין) אף שגדילי על קוצים נהגו העולם לברך בפה"ע אבל על פרי אדום שגדל על קוצים שקורין בל"א (האנפוטי) וכ"ש על המינים שגדל על אטדין וקורין בל"א (שלוים קערשין) ובלשון פולין (פיאניצעס) מברכין שהכל שאינן חשובין וגם שגדילין על אטדין: **[ו]** בני אסא - היינו ענבים קטנים שרגילין להמצא בהדסים: **[ז]** אלא שהכל - דלא חשיבי והו"ל כפירות שמוציאין אילני סרק: **[ח]** שמרקחים אותו - אשמעינן דע"י ריקוח שמרקחין אותו בדבש לא נשתנה ברכתו מאלו אכלו חי דברכתו בפה"א וכדלעיל בס"ו ר"ב בס"ח: **[ט]** אותו יבש - ר"ל אף דזנגביל יבש אין מברכין עליו כלל וכבסימן ר"ב סט"ז הכא דע"י ריקוח נעשה ראוי לאכילה חוזר לברכתו הראויה [ואין להקשות מאגוז רך דאיתא שם בס"ד דאף שנתקן ע"י בישול בדבש מ"מ ברכתו שהכל דהתם הפרי לא הגיע עדיין זמן בישולו משא"כ הכא דהפרי כבר נתבשל אלא שמחמת יבשותו לא היה ראוי לאכילה ולכן מהני כשמרקחו ועושהו ראוי] וה"ה כשמרקחין לפלפלין יבשין ג"כ ברכתו בפה"א: **[י]** ראוי לאכילה - וכן כשצולין זנגביל ואוכלין אותו לרפואה כיון דחזי

לאכילה ע"י כך אבל ציטו"ר מברך שהכל כיון דעביד לטעמא ולא לאכילה. מרקחת של חזרת (שקורין קריין) ברכתו שהכל אבל מרקחת של (רעטיד) משמע מכמה אחרונים דברכתו בפה"א ואפילו אם עושה מקליפתן ג"כ לא נשתנית הברכה: **[יא]** הזנגביל עיקר - ואפילו רקחו עו"ג אין בו משום בשול עו"ג שהרי נאכלין חיינ ע"י תערובות צוקע"ר אבל שאר כל מיני פירות או ירקות וכן עלי ורדים כל שאינו ראוי לאכול אותו חי אם בשלן או רקחו נכרי אסורים משום בשול עו"ג: **[יב]** שחוקים - היינו אף כשהם שחוקין ונימוחים לגמרי עד שאין ניכר בהם תארן הראשון כלל אפ"ה לא נשתנית ברכתן ע"י? לכו"ע דדרך הבשמים לכתוש באופן זה: **[יג]** הבשמים עיקר - היינו אפילו כשהיה צוקע"ר הרוב ומעט בשמים וכעין שנוהגין בינינו לעשיית מאגע"ן פולווע"ר שמערבין צוקע"ר הרבה עם אינגבע"ר כתוש אפ"ה האינגבע"ר עיקר והצוקע"ר טפל להן דאינו בא רק למתקו ואין לברך עליהן: **[יד]** צנון וכו' - דאע"ג שסופו להקשות כעץ אם אין תולשו בעתו אפ"ה מברכין עליו בפה"א דנטעי אינשי אדעתא לאוכלו כשהוא רך [גמין] וע"י בח"א ובנ"א שמצדד דבצנון שלנו שהוא מר [ואין דרך לאכול בלא פת] לא חשיבא כ"כ ומברך עליו שהכל אמנם הגר"ז בסי' ר"ה מוכיח מהח"י דמ"מ מברך עליו

סימן רד

[א] ופת שעפשה - ונתקלקל קצת ע"י? דאלו נתקלקל לגמרי ולא חזי לאכילת אדם אין מברכין עליו כלל וכדלקמיה לענין תבשיל: **[ב]** ונתקלקל - מיירי ג"כ שנתקלקל קצת ולא לגמרי דאל"ה אפילו שהכל לא שייך לברוכי [ב"י]: **[ג]** שבשלם ושרפם וכו' - היינו ע"י שריפת החום נתבשלו ונתייבשו ונשתנו לגרועותא ועיין מה שכתבנו לעיל בסי' ר"ב ס"ט במ"ב ובה"ל: **[ד]** ועל הגובאי - הוא מין חגב טהור ולאפוקי מר' יהודה דאמר שם במשנה כל שהוא מין קללה [שעל הקללה הם באין] אין מברכין עליו: **[ה]** ועל המלח - הואיל ויש לו מזה עכ"פ הנאה קצת כשנותן לתוך פיו: **[ו]** ועל המרק - של בשר דאלו של פירות וירקות תליא בפלוגתא עיין בסימן ר"ב סעיף י' וי"א: **[ז]** כמהין - אותן שמצויים תחת הקרקע ונבראין משומן הארץ ופטוריות גדילים על העצים: **[ח]** שהוא הרך - של דקל כשענפיו גדלים בכל שנה ושנה הנוסף בשנה זו רך וחזי לאכילה ובשנה שניה מתקשה ונעשה כעץ: **[ט]** הניתוסף וכו' - דאע"ג דגידולו מן הארץ אפ"ה לא מברכין עליה אפ"י בפה"א אלא שהכל דלא נטעי אינשי האילן אדעתיה למיכל את הקורא כשהוא רך דממעט ענפי האילן אלא שיתקשה ויעשה עץ ויגדל פרי. כתב ה"ט"ז דקטניות רטובין בשל גנות שנזרעין ע"ד לאכול חיינ מברך בפה"א אפילו על השרביטין לבד דע"מ כן נזרעו אבל של שדות שדרך להניחן עד שיתייבשו ולאוכלן מבושלין מברך על הקטניות כשהן חיינ אפילו כשהן רטובין שהכל ואם בשלן בפה"א ובפמ"ג מפקפק מאד על דבריו וכן דעת הרבה אחרונים דאין לחלק בין קטניות לקטניות ולעולם מברך עליהן כשהן רטובים בפה"א וכן מנהג העולם [שע"ת] אמנם לענין השרביטין יש דעות בין האחרונים כשאוכלן לבדן בלא הקטניות אם יברך עליהן בפה"א או שהכל וע"כ טוב לכתחלה לזוהר שיאכלן עם הקטניות ויברך על הקטניות לבד בפה"א ולא יברך עוד על השרביטין ואם אירע שאוכל השרביטין לבד יברך שהכל: **[י]** לולבי גפנים - גם בזה הטעם כמו בקורא: **[יא]** מתוקים - ושקדים מרים עיין לעיל בסימן ר"ב ס"ה: **[יב]** כשהם רכים בקליפיהם - ואף דקיי"ל לעיל בסימן ר"ב ס"ב בשארי כל האילנות דמשויצואו שום פרי חשיב תיכף פרי שאני התם דהוא נהנה מגוף הפרי שנוטעין אותו מחמתו אבל הכא בשקדים מתוקים בקטנותם אינו נהנה מן הפרי רק מהקליפה החיצונה ולא נטעי להו אינשי אדעתא דקליפה אלא אדעתא דגרעיניהן כשיתבשלו ודמי לקורא הני"ל: **[יג]** שחת - תבואה שלא הביאה שליש וחזי לאכילה ומשום דלא גמר פירא נחית חד דרגא מפה"א לשהכל וה"ה לכל פרי האדמה דלא גמר פירא וחזי לאכילה שהכל [מ"א וש"א]: **[יד]** חיה - שהוא טוב מבושל יותר מחי וע"כ כשאוכלה חי נשתנית ברכתו לשהכל וכדלקמן בסימן ר"ה ס"א: **[טו]** קמחא דשערי - אפילו הנעשה משבלים שמיבשין דטובים לאכילה קצת ול"ד דשערי דה"ה קמח של כל ה' מיני דגן כמבואר לקמן בסי' ר"ח ס"ה והאי דנקט דשערי דסד"א הואיל וקשה לתולעים שבמעים לא יברך עליה כלל קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי [גמרא]: **[טז]** ושכר שעורים - הואיל והוא צלול ועומד לשתיה אינו נחשב בכלל תבשיל של ה' מיני דגן שיברך בורא מיני מזונות שאין מברכין במ"מ אלא על מאכל כמ"ש בסימן ר"ח ס"ו ומשמע בתוספות דף ל"ח ד"ה האי דאפילו יש בהן כזית בכדי אכילת פרס ג"כ לא מברכין עליה אלא שהכל נ"ב: **[יז]** ועל מי שעורים וכו' - ג"כ מטעם הני"ל שלא נעשה כ"א לשתיה: **[יח]** עשבי דברא וכו' - ואפילו הם טובים לאכול כמו עשב שקורין [שצאו"ע] שהן עלים חמוצים ואפ"י לאחר שבשלם שהוא מאכל שרים מברכין שהכל דאינו חשוב כ"כ לפרי אבל על שאלאטען וכיו"ב שנזרעו מברכין בפה"א [ח"א]: **[יט]** שאינם נזרעים - ודוקא בעשבים דאינם חשובין מצד עצמם ולא מצד זריעה דגדלים

בלא זריעה אבל פירות שהן טובים למאכל אפילו גדלים ביערים מאליהן כמו פזימקע"ס וכדומה יש לברך עליהן בפה"א: **[כ]** ועל כמון - קימ"ל. וכסבור אליינדר"י בלעז: **[כא]** דלטעמא עבידי וכו' - ומיירי בין ברטובין ובין ביבשין. וכן אם רקחן בדבש נמי שהכל [א"ר ופמ"ג]: **[כב]** ולא לאכילה - אכן אם שלק את האני"ס מברך על מימיו בפה"א דלהכי קיימא להטעים דבר המתבשל בו: **[כג]** עד שראוי לשתות - דאף דמתחלתו היה יין כיון שנשתנה ונעשה חומץ אבד מעלתו: **[כד]** אינו מברך - ודוקא בחומץ חזק שנתחמץ כ"כ שמבעבע כשמשליכין אותו על הארץ אבל בחומץ שאינו חזק כ"כ ודאי אית ליה הנאה מיניה ובעי ברוכי: **[כה]** ריחיה חלא וכו' - סעיף זה וסעיף ד' באו לבאר אודות יין שהתחיל להתקלקל ומטבעו שמתחלה מתקלקל ריחו ואח"כ טעמו: **[כו]** כל שבני אדם - היינו בשלא נעשה עדיין טעמיה חלא גמורה רק שהתחיל טעמיה להתחמץ קצת עד שבני אדם נמנעין לשתותו מפני זה ברכתו שהכל: **[כז]** שמרי יין - היינו בשלא נתן עליהם מים אלא שמהם גופא ומפני שיש בהם לחלוחית יין מברך בפה"ג. ואף דשמרים אזוקי מזיק אפשר דמיירי שמצץ רק הלחלוחית מהם: **[כח]** שלשה מדות וכו' - מיירי בשמרים של ענבים שדרכו אותן שנעשה בלי תערובות מים אבל ביין צמוקים שלנו שנשרה מתחלה הצמוקים עם מים אי"כ גם בלחלוחית יין שיש בהשמרים מעורב מתחלתו הרבה מים וכשנותן עוד מים בודאי נתבטל כח היין שהיה בו תחלה: **[כט]** ואם מצא פחות וכו' - ודוקא בשמרים ומשום דלחלוחית יין שיש בהן אינו חשוב כ"כ אבל יין גופא שיצא מדריכת ענבים אם שפך עליהם מים אפי' יותר משלשה חלקי' עד קרוב לששה ג"כ יין גמור הוא וכדלקמ"י בהג"ה ובעינן רק שיהיה בו טעם יין שראוי לשתיה ע"י מזיגה זו ודרך בני אדם לשתותו במקום יין ע"י מזיגה זו דאל"ה אמרינן דבטלה דעתו אצל כל אדם: **[ל]** אלא שהכל - ואחריו ברכת בני"ר: **[לא]** ובלבד שלא יהא וכו' - דברי הג"ה אין לו ביאור דהמחבר הלא בא להחמיר דביינות שלנו לא סגי שיהיה רק רביעית יין ואפילו אם הדרך באותו מקום לעשות מזיגה גדולה הלא פחות מרביעית יין בודאי לא מהני אפילו ביינות שלהם שהיו חזקים ומהרמ"א משמע דמהני עד קרוב לששה חלקים מים ובאמת דדברי האגור לא קאי על שמרים דבשמרים השיעור כמו שכתב המחבר והוא מיירי ביין ענבים גופא כשמוזגו עם מים דעד קרוב לששה שם יין עליו וכנ"ל: **[לב]** כי אז וכו' - ואם היין יותר מאחד מששה במים שם יין עליו ובלבד שיהיה בו טעם וריח של יין ודרך בני אדם לשתות יין במזיגה כזו וכנ"ל בסוף סקכ"ט ודע דדברי הג"ה זו מיירי ג"כ ביין חי שנעשה מתחלה בלי תערובת מים ולכך ראוי שיתוסף עליו אח"כ הרבה מים ויהיה שם יין עליו אבל ביין צמוקים שלנו שנתערב מתחלה הצמוקים בהרבה מים אין שייך כלל אח"כ מזיגה כזו ואפילו פחות מזה מתבטל שם יין ע"י ועיין לקמן בסי' רע"ב במ"ב סקט"ז ששם נתבאר היטב דין זה: **[לג]** ודאי בטל - אפילו יש בו טעם יין ואף דבעלמא קי"ל טעם כעיקר דאורייתא הכא לא חשיב טעם דכקיוהא בעלמא דמי. ואם נתערב יין בשאר משקין עיין לעיל בסימן ר"ב ס"א בהג"ה ובמ"ב מש"כ שם: **[לד]** שעושים מחרצנים וכו' - היינו לאחר שנשחט היין מהענבים נותנים מים על החרצנים לקלוט טעם היין שנשאר בהם וזהו הנקרא תמד: **[לה]** כשנעצרו בקורה - ועי"ז יצא מהענבים כמעט כל הלחלוחית שבהם: **[לו]** מברכין עליו בפה"ג - שדינם כצמוקים ומ"מ דוקא כשיש בו טעמו של יין וריחו וכנ"ל בסק"ל לענין יין שנתערב במים: **[לז]** זגים וכו' - ר"ל שאחר שהוציאו היין מן הענבים ונשאר הזגים נתן עליהם תאנים או שאר פירות לחזק כח היין הנשאר בהם ולהוסיף באדמימותו [תשב"ץ]: **[לח]** כל כח התאנים וכו' - דהתאנים היה בהם כל כחם שלא נתמצו מקודם והזגים אע"פ שהם הרוב הרי יצא מהם כבר עיקר הלחלוחית. ומסתברא דאפילו רמי תלתא ואתי ד' ויותר ג"כ לא מהני דלעולם אמרינן דעיקר המשקין הוא מהתאנים: **[לט]** ואין לברך בפה"ג - אלא שהכל דהוי כשכר תאנים דברכתו שהכל ועיין מ"א דלענין ברכה אחרונה יש להסתפק בזה דהתשב"ץ לא ברירא ליה סברא זו כ"כ ומספיקא פסק דמברך שהכל דיוצא בזה על כל דבר וע"כ לענין ברכה אחרונה יראה לשתות רביעית יין גמור ויברך על הגפן לפטור גם משקה זו: **[מ]** לצמאו - נראה דלאו דוקא לצמאו ממש אלא בסתמא כל שהחיד נהנה מהמים מסתמא הוא צמא קצת וצריך לברכה דאם אינו צמא כלל לא היה החיד נהנה ממנו: **[מא]** חנקתיה אומצא - שעמד לו דבר אכילה בגרונו: **[מב]** ושתה מים - דוקא מים שאין החיד נהנה מהם כ"א כששותה לצמאו אבל כששותה שאר משקים או אוכל חתיכת פת שהחיד נהנה מהם אף שאין שותהו ואוכלו עכשיו כ"א להעביר האומצא חייב לברך עליו בתחלה וסוף כדלקמיה בס"ח. כששותה מים בבוקר לרפואה לא יברך ואם גם לצמאו יברך [סי' ר"י יעב"ץ]: **[מג]** אם טעמם טוב וכו' - ר"ל אע"פ שאינו תאב להם כלל ואינו אוכלם אלא מחמת אונס חליו כיון שעכ"פ החיד נהנה מהם ולאפוקי אם הם רעים שאין לו הנאה מזה אע"פ שמתרפא מהם אינו מברך כלל: **[מד]** מברך עליהם וכו' - עיין לקמן בסי"א בהג"ה מה שנכתב שם במ"ב: **[מה]** אע"ג דהחיד וכו' - ולא דמי למש"כ לקמיה בסעיף ט' באוכל איסור מפני הסכנה דמברך עליו כיון דעכ"פ נהנה אף דגם שם אכילתו ע"י אונס שאני התם דהאונס אינו על האכילה גופא משא"כ הכא שהאכילה גופא הוא ע"י אונס שאונסים אותו לאוכלו לא שייך בזה לחייבו לברך על הנאתו כיון שהוא בע"כ כן היא סברת הרמ"א והסכימו עמו הרבה אחרונים ויש חולקים ע"ז וס"ל דכיון שסוף סוף נהנה

גרונו מזה חשיבא אכילה וצריך לברך ע"ז וכההיא דס"ט ועיין בח"א שהכריע דבפת אם אכל כדי שביעה דבהמ"ז שלו הוא מה"ת יברך: **[מו]** מפני הסכנה - כגון חולה שצריך לאכול מאכלות אסורות לרפואתו וכ"ש אם אוכל מאכל של היתר בזמן האיסור כגון חולה ביוה"כ דמברכין עליו וכדלקמן בסימן תרי"ח בסופו: **[מז]** מברך עליו - דכיון דסכנתא הוא התירא קאכיל ואדרבה מצוה קעביד להציל נפשו ואין זה בכלל שאר דבר איסור דקיי"ל לעיל בסימן קצ"ו שאין מברכין עליו: **[מת]** תחלה וסוף - דאע"ג שברצונו לא היה אוכל דבר זה כ"א מחמת אונס חליו מ"מ כיון שכבר הוא חולה וחפץ להתרפאות במאכל ומשקה זה חשיבא אכילה שיש בה הנאה. ואם הוא דבר שנפשו קצה בזה א"כ אין החיך נהנה ממנו ואין צריך לברך ע"ז: **[מט]** דבש דבורים וכו' - דהוא בכלל דבר שאין גידולו מן הארץ [ב"י]: **[נ]** הרי הוא כשאר דבש - דנתבאר בסי' ר"ב ס"ח דמברך עליו שהכל ולסימנא בעלמא נקטיה ובאמת אפילו החולקין בדבש תמרים מודו בדבש דבורים דאע"ג דהדבורים מכניסין מי פירות לתוך גופן ומוצצין מהן ועי"ז נעשה הדבש מ"מ אין טעם הפירות נרגש כלל בהדבש [ב"ח]: **[נא]** הם עיקר וכו' - דהדבש אינו אלא הכשר לדבר המרוקח שמכשירו ומתקנו לאכילה. וכן שקדים המחופין בצוקע"ר אף שהם מחופין לגמרי מברך בפה"ע דאף שצוקע"ר הרבה מהפרי הפרי עיקר [פמ"ג]: **[נב]** כתושים ביותר - דוקא שניכר מהותו ותארו אבל אם נימוח לגמרי עד שנפסד צורתו העצמי מברך לכתחלה שהכל כמבואר לעיל סי' ר"ב ס"ז בהג"ה ע"ש ועיין לעיל סי' ר"ג ס"ז ובמ"ב שם: **[נג]** ורדים בפה"א - היינו רוזי"ן בל"א ואע"ג דפרי עץ הם שגדילים על האילן מ"מ כיון שאינן עיקר הפרי דזרע שלהם הם עיקר הפרי והעלים שמרקחין אותם הם הפרחים ע"כ מברך בפה"א וכן על הלוינדרי"א בל"א מברך בפה"א דאע"פ שהלוינדרי"א גדילים באילן דעיקר הפרי הם גודגדניות השחורות שגדלים באותו אילן ודומה ממש לדין ורדים [אחרונים] וא"ת כיון דורדים לא חזיא לאכילה לא חיין ולא מבושלין אלא א"כ הם מבושלים עם דבש א"כ הו"ל דבש עיקר וי"ל דאדרבה כיון שעיקר תיקון הורדים לאכילה אינו אלא עם דבש הו"ל דבש טפל שהרי אינו בא אלא להכשיר הורד לאכילה והו"ל כפירות שאין נאכלין חיין שמברך עליהם אחר בישולם ברכה ראויה להם [כדלקמן בריש סימן ר"ה] ואין אנו אומרים שיברך עליהם שהכל מפני שהמים המובלעים בהם הכשירום לאכילה [ב"י]: **[נד]** אלא לרפואה וכו' - הטעם דאף דנהנה אין זה עיקר הנאתו כיון שאין הבריאים רגילין לאכול אותו בכך שעומד רק לרפואה: **[נה]** מברכין עליו שהכל - ועיין בבדק הבית שכתב שרוב הפוסקים חולקים ע"ז וכן הסכימו האחרונים דצריך לברך עליו ברכה הראויה לו כיון שעכ"פ נהנה: **[נו]** על העיקר וכו' - עיין לקמן סימן רי"ב שם מבואר כל פרטי דין עיקר וטפל: **[נז]** הרי הוא עיקר - המ"א ושאר האחרונים הסכימו דהוא דוקא בחמשת מיני דגן אמרינן דהיכא דבא ליתן טעם אף שהוא מיעוט הוא העיקר וכדלקמן בסימן ר"ח ס"ב אבל בשארי מינים אזלינן בתר רובא: **[נח]** שיש שם ממשות - ולפי הסכמת אחרונים כנ"ל אף ביש ממשות לא אזלינן בתרייהו רק בתר רובא: **[נט]** שהוא מסופק וכו' - עיין לעיל סוף סי' ר"ב מ"ב ד"ה ואם: **[ס]** יברך שהכל - דבדיעבד יוצא בשהכל על כל דבר וכאן כיון שמשופק כדיעבד דמי [ב"י] ומ"מ אם הוא דבר שיכול לפטרו תוך הסעודה עדיף טפי [מ"א]:

רה

סימן

[א] ואפילו בשלם - ומיירי שטובים לאכול בין חיים בין מבושלים וכדמסיים אח"כ גבי פירות וקטניות: **[ב]** וקטניות - ודוקא שאוכלן בעודם לחים אבל קטניות ופולין יבשים אין דרכן של ב"א לאכלן חיין אלא מבושלים לפיכך האוכלם חיין מברך שהכל ועיין בסימן ר"ד סק"ט במ"ב: **[ג]** יותר מחיים - מלשון זה משמע דאף כשהם טובים חיין ג"כ כיון שהם יותר טובים כשהם מבושלים מברך שהכל ומ"מ אם דרך רוב ב"א לאכלם ג"כ כשהם חיין מברך בפה"א: **[ד]** ולאחר בישולם וכו' - וה"ה אם הם כבושים או מלוחים ודרך בני אדם לאכלם עי"ז כשהם חיין מברך בפה"א ולפ"ז מה שקורין קרוי"ט כשכבשן ונעשו חמוצים מברך עליהן בפה"א אף כשהם חיין אבל אם לא כבשן ואכלן חיין שהכל מבושלין בפה"א. שלאט"ן מעורב עם שמן וחומץ בפה"א אף בחיין. וכ"ז כשלא אכלם תוך הסעודה [אחרונים] ואם אוכל השלאטין עם בשר נעשה טפל להבשר [פמ"ג]: **[ה]** כשהם חיים בפה"א - כתבו האחרונים דדוקא בשומים רכים דאז דרך בני אדם לאוכלן חיים אבל שומים שהזקינו שהם חריפים מאד ואינו ראוי לאוכלן חי [בלא פת] אם אכלו מברך שהכל וכן בבצלים דינא הכי דאם אוכלן רכים בפה"א הזקינו שהכל ועיין בשע"ת שמצדד לומר דאפילו רכים אינו מברך בפה"א רק במדינות שדרך לאוכלן רכים בלא פת אבל במדינותינו שלעולם אין דרך בני"א לאכול שומים ובצלים חיים אף כשהם רכים בלא פת אין מברך עליהם אלא שהכל וכן מצדד בנשמת אדם לברך שהכל. וע"ש עוד בשע"ת שכתב דבמבושלים בין שומים ובצלים רכים ובין כשהזקינו לעולם אינו מברך אלא שהכל ואפילו בישלן אם בשר: **[ו]** דמחשבי נשתנו לגרועותא - ומשמע

מהאחרונים דה"ה בבצלים מבושלים וכן בירק שקורין זערוזי"ך או מה שקורין טראה"ן ונראה דדוקא כשבישל הבצלים בתבשיל עם מים כנהוג אבל מה שדרך לעשות מאכל מבצלים לבד שמבשלין אותן בישול רב עד שמצטמקין וטובין ויפין לאכילה יוכל לברך עליהן בפה"א דהרי הם משתנים לעלויא ע"י בישול הרב: **[ז]** מצד עצמן - עיין באחרונים שכתבו דאם היה מבשל ירקות עם בשר [או שטגן בשומן] שכוונתו ודאי לאכול גם הירקות עצמן בודאי צריך לברך עליהן בפה"א אפילו אם טבע אותן הירקות להשתנות לגרועותא כשמבשלין בלא בשר ושאיני הכא דלא ניתנו שומים בתוך הקדרה בשביל עצמן רק כדי ליתן טעם בהבשר אלא דממילא מקבלין הם ג"כ הטעם מהבשר ונשבחו ע"כ מברך עליהן רק כברכת הבשר. ולפי"ז אם טיגן בצלים בשמן או בחמאה כדי להשביחן מברך עליהן בפה"א דהרי הבצלים נשתנו לעלויא ע"י הטיגון והם העיקר אצלו וה"ה כל כה"ג:

[ח] על המים שבשלו - ואם שרה ירקות במים כתב הב"י בסימן ר"ב דדינו כמבושל וכדק"ל בעלמא דכבוש כמבושל ומ"מ ברוטב של אוגערקעס שהכבישה הוא רק בשביל האוגערקעס לבד שיחמיצו ואין כונתו בשביל מי הכבישה כלל מברך על הרוטב שהכל [ט"ז בר"ב סק"י וכ"כ הא"ר] [ובמקום שמנהג רוב אנשי העיר לטבול בו פת במי האוגערקעס יצטרך לברך פה"א אף כששותה המשקין לבד] עוד כתב שם א"ר דה"ה ברוטב של קומפוש"ט ובמדינותינו קורין אותן קרויי"ט שמברך שהכל [ואין זה נראה לפי מנהג מדינותינו שאוכלין הרוטב כמו הקומפוש"ט עצמו] וכ"ז בשאוכל רוטב של קרויי"ט חיון אבל כשבשלין עם הקרויי"ט ורוצה לשתות הרוטב לבד מודה ה"ט"ז דמברך פה"א כעל שאר מי שלקות ורוטב של בוריקע"ס חמוצין שקורין ראסי"ל אף אם בשלן לבדן משמע מה"ט"ז שמברך בפה"א כיון דנכבשו בהן הבוריקעס וכונת הכבישה הוא גם בשבילן ודרך ללפת בו הפת וכן מצדד הח"א ומ"מ בשותה אותן חיון מסתברא דמברך עליהן שהכל משום דרוב אכילתן הוא ע"י בישול. ומשקה בארש"ט העשויה ממי סובין וקמח מברך עליהן שהכל בין כששותה אותן חיון או מבושלין [אחרונים]: **[ט]** בהם ירקות וכו' - ר"ל שרוצה לגמוע המים לבד דאלו אם

אוכלן עם הירק אין שייך שום ברכה על המים דנעשין טפלה לירק: **[י]** מברך וכו' - ודוקא כששלקן כדי לאכול גם את הירקות דאלו בישל הירקות או שראן לצורך מימיהן לבד לשתות אותן אין מברך עליהן אלא שהכל ולכן המשקה שעושין בפסח מתפוחים וכל כה"ג אין מברך עליהן אלא שהכל:

[יא] שמברך וכו' - וכ"ז במיני ירקות אבל לביבות שבשלין במים [פארפיל לאקשין קניידליך] ואינו רוצה לאכול הלביבות רק לשתות המים לבד הוא ספק אם יברך עליהן במ"מ כהלביבות או שהכל וע"כ יקח מעט מהלביבות ויברך במ"מ וגם יברך על ד"א שברכתו שהכל ויאכל משני המינים כשיעור כדי שיוכל לברך על המחיה וגם בני"ר [וזה דוקא בענין זה שעיקר רצונו הוא רק לאכול את הרוטב של הלביבות אבל אם רוצה לאכול גם הלביבות עצמן כדרך העולם מברך על הלביבות במ"מ ופטר בזה את הרוטב ג"כ לכו"ע מטעם טפל] ואם בישל רק מעט לביבות בהרבה מים ועיקר כונת תבשילו הוא רק בשביל המים שהרוטב כמעט צלול בזה בודאי אין המים בטלים ללביבות ומברך על המים שהכל ועל הלביבות במ"מ [מ"א ושי"א] ובח"א כתב שגם בזה יותר טוב שיברך שהכל על ד"א וכנ"ל:

[יב] אע"פ שאין בהם וכו' - ודוקא כשבישל הירק במים בעלמא שאין בהם טעם בעצמו ונרגש בו רק טעם הירק אבל אם בישל הירק בחומץ או במשקה העשויה ממי סובין וקמח [שקורין קוואס] שיש בהן טעם בפני עצמן אין נגרר המשקה אחר הירק ומברך עליו שהכל כששותה אותם בפני עצמו וה"ה במשקה בארש"ט שהוא מי שריית בוריקעס חמוצין שבישל בהם ירקות עם בשר ורוצה לשתות אותם לבדו אין מברך על הבארש"ט שהכל משום טעם בשר שנקלט בו וכדלקמיה אלא בפה"א כיון שיש להמשקה טעם עצמו מבלתי הבשר [ט"ז] ומ"מ כשאוכל גם הבשר נראה שיותר טוב שיברך על הבשר שהכל ויכוין לפטור גם את הרוטב דמסתברא דכשאוכל ביחד הרוטב טפל לגבי הבשר:

[יג] עם בשר וכו' - דהירקות נותנין טעם בהמרק והבשר נותן טעם בהמרק וטעם הבשר הוא חשוב יותר הלכך הוא עיקר וע"כ אפילו הוא אוכל המרק לבד מברך שהכל. ומ"מ אם אוכל הירק עם המרק ביחד אין צריך לברך כ"א על הירק דהמרק נעשה טפל גם להירק ודע עוד דהירק גופא בודאי לא נעשה טפל להבשר כיון שבא למזון ולשובע [פמ"ג]: **[יד]** אם סחטן וכו' - דיותר יוצא טעם הירק ע"י בישול מעל ידי סחיטה ולכן אפילו בפירות שדרכו למיסחטינהו גם כן ברכתן שהכל ואפילו

אם כתשן נמי דינא הכי: **[טו]** לחתיכות קטנות - כיון שניכר עדיין תארן וצורתן במקצת וע' לעיל ס"י ר"ב סעיף ז' במ"א סק"יח ולקמן בסימן ר"ח סק"יח במ"ב: **[טז]** ברכתן - בין דבר שברכתו

בפה"א או בפה"ע: **[יז]** מפני כך - ושומשמין שטחנן נשתנית ברכתן מפה"א לשהכל מפני שאין צורתן עליהן כלל [מ"א] ודעת האע"י דאפי" טחנן מברך בפה"א אם לא שעשה מהן משקין דאז ברכתן שהכל והובא בשע"ת: **[יח]** הלפת כשהוא חי וכו' - הלפת טוב שיותר מבושל מחי [טור] ולפת הוא מה שאנו קורין מייארי"ן וריבי"ן ועיין במ"א שמפקפק בדין זה ועיין בטור שמביא ג"כ שיש גאונים שסוברין לברך על חי בפה"א ועיין בח"א שכתב דתלוי אם דרך בני"א באותו מקום לאוכלן חיון ועיין בהאריך

בזה: **[יח]** הלפת כשהוא חי וכו' - הלפת טוב שיותר מבושל מחי [טור]

[א] בירך וכו' - הואיל ועיקר האילן הוא מן הארץ ולא שיקר בברכתו ואפילו הזיד בזה [פמ"ג]:

[ב] על פרי האדמה וכו' - ואפילו כשהפירות גדילין על העץ אך שאין העץ מתקיים בחורף לא יצא דהוי בכלל פרי האדמה וכדלעיל בסי' ר"ג בהג"ה: **[ג]** לא יצא - כתב מ"א ואותן פירות הגדלים על האילן ומברך בורא פרי האדמה משום דלא נגמר הפרי או שאינן עיקר הפרי וכדלעיל בסימן ר"ב ס"ב וס"ו אם בירך בפה"ע יצא כיון דעכ"פ מין פרי עץ הוא. וכן על פירות האדמה שטובין מבושלין יותר מחיין שדינן לברך שהכל כשאוכלן כשהם חיין אם בירך בפה"א יצא [פנים מאירות]: **[ד]** אם הוא פרי העץ וכו' - וכן כשהוא ספק לו מצד הדין אבל אם הוא ספק לו מחמת שלא למד לא יאכל עד שילמוד: **[ה]** אם אמר שהכל - וכ"ז דיעבד אבל לכתחלה צריך לברך על כל דבר ברכתו המיוחדת לו: **[ו]** ואפילו וכו' - ר"ל אף שהם דברים חשובים: **[ז]** היו וכו' - דוקא דיעבד אבל לכתחלה לכו"ע אין לכוין להוציא את פה"ע דטוב יותר לברך ברכה המיוחדת לו ובלא"ה יש דעות בסימן רי"א ס"ג דיי"א דטוב יותר להקדים פרי העץ: **[ח]** לפניו - נקט לפניו לרבותא דאפילו היה לפניו פה"ע כשבירך לא נפטר ממילא אא"כ נתכוין בהדיא לפטור אבל באמת היכי דנתכוין בהדיא לפטור מהני אפילו לא היו לפניו פרי העץ כשבירך: **[ט]** פרי האדמה ופה"ע - וכן אם היה לפניו דבר שברכתו שהכל ודבר שברכתו פה"א ונתכוין בשהכל לפטור גם המין השני יצא בדיעבד: **[י]** יצא - ועיין בשע"ת דיש חולקין ע"ז וס"ל שאפילו נתכוין לפטור את פה"ע המונח לפניו לא יצא וצריך לחזור ולברך בורא פרי העץ וברכת בורא פה"א לא היתה לבטלה דנתקיימה על פרי האדמה לבד ומ"מ מסיק דבדיעבד אין לחזור ולברך וכדעת השו"ע דספק ברכות להקל ויותר טוב להיות נמלך שלא לאכול מיד הפרי העץ אלא לאחר זמן ויחזור ויברך עליהן: **[יא]** בין ברכה לאכילה - וה"ה ברכת המצות בין ברכה להמצוה: **[יב]** יותר מכדי דיבור - היינו כדי שאילת תלמיד לרב שהוא שלום עליך רבי ויותר מהכי חשיב הפסק ומיירי בשתיקה אבל דיבור אפילו מלה אחת הוי הפסק כל שהוא שלא לצורך הברכה וכמבואר בסימן קס"ז ס"ו עי"ש עוד יש חילוק בין שתיקה לדיבור דבדיבור הוא לעיכובא וצריך לחזור ולברך אבל בשתיקה הוא רק לכתחלה אבל בדיעבד אפילו שהה הרבה יותר מכדי דיבור א"צ לחזור ולברך כל שלא הסיח דעתו בינתים. כתבו האחרונים דאפילו מפני הכבוד והיראה אסור להפסיק אחר הברכה ואם הפסיק חוזר ומברך ואפילו לעניית אמן או לקדיש וקדושה וברכו ג"כ לא יפסיק. לא יברך על מאכל או משקה שהוא חם או קר ביותר משום חשש הפסק. ומי שבירך על מאכל ולאחר שבירך נמאס בעיניו יש לו לאכול קצת שלא יהיה הברכה לבטלה. הרוצה לשתות מים ששופך קצת ממנו ישפוך תחלה ואח"כ יברך דתרווייהו איתנהו משום הפסק ומשום ביזוי ברכה כ"כ בשערי תשובה בסי' ר"ב בשם אחרונים. כשאוכל אגוז ישברנה ואח"כ יברך דאין כדאי להפסיק הרבה בין הברכה לאכילה ועוד שמא לא ימצאנה יפה ואינה ראויה לברכה ולענין שארי פירות עיין לעיל בסימן ר"ב בשערי תשובה: **[יג]** בשפתיו - אבל אם הרחר בלבו את הברכה לא יצא ועיין לעיל בסימן קפ"ה ס"ב במ"ב ובסימן ס"ב בב"ל סוד"ה יצא: **[יד]** בכל לשון - עיין לעיל קפ"ה ס"א במ"ב: **[טו]** באיש - שהגיד והביצים בולטין ונראין ולא מהני בלא כיוסו: **[טז]** טוחות בקרקע - פי' דבוקות ומכוסות בקרקע וצריך להיות מכוסה כ"כ שלא תהא נראה עגבותיה כי העגבות יש בהן משום ערוה [בי"ן] ובמ"א מאריך בזה ומסיק דעגבות אין בהן משום ערוה וכן נוטה קצת דעת הגר"א לעיל בסי' ע"ד ובא"ר וכן במגן גבורים מצדדים לדינא כה"ב"י ולכן יש להחמיר לכתחלה: **[יז]** צריך לאוחזו - טעם האחיזה כדי שיכוין לבו על מה שמברך והוא רק לכתחלה דבדיעבד אם בירך עליו כשהיה מונח בפניו אף אם לא אחזו כלל יצא וכדלקמיה: **[יח]** בימינו - הטעם משום חשיבות [ובאיטר יד אזלינן בתר ימין ושמאל דידיה ולא בתר דעלמא כן משמע מחי' רע"א וכ"מ במ"א סימן קפ"ג] וכן בכל ברכה שמברך על איזה מצוה יש לו לאחוז הדבר ביד ימינו בשעת ברכה וע"ד הקבלה אין לתחוב הפרי שמברך עליו בסכין אף שיאחוז הסכין בימינו. כשאומר לחבירו להושיט לו ספר יקבלנו ביד ימינו [ס"ח]: **[יט]** צריך לברך פעם אחרת - ואפי' כוון דעתו עליהם בשעת ברכה ג"כ לא מהני כיון שאז לא היו לפניו ולא היה להברכה על מה לחול ולא דמי לאמת המים דס"ו דהתם כיון שבודאי יבואו המים נגדו כאלו היו לפניו דמיא משא"כ הכא דתלוי בדעת אחרים. ואם היה הדבר שבירך עליו מונח בתיבה בעת הברכה ואחר הברכה לקחה משם אינו צריך לחזור ולברך כיון שהוא מוכן לפניו ואינו תלוי בדעת אחרים ובפמ"ג מצדד דה"ה כל כה"ג שהוא ודאי שיובא אצלו כגון שהוא בחדר הסמוך לו ג"כ אין צריך לחזור ולברך אך לכתחלה בודאי יש לזהר בזה אחד מטעם הפסק ועוד דלכתחלה המצוה לאחוז בידו בשעת הברכה וכנ"ל בס"ד: **[כ]** ואח"כ הביאו לו - היינו אפילו אחר שכבר אכל הראשונים. והנה מדברי הרמ"א דבסמוך משמע דהמחבר מיירי אפילו בשלא היה דעתו בהדיא על כל מה שיביאו רק שבירך על פירות אלו שהיו לפניו בסתמא ואמרינן דזה הוי כאלו אתני בפירוש שאם יביאו לו עוד שיאכל גם מהן משום שכן דרך האדם לכונוס מאכילה קטנה לגדולה אא"כ היה דעתו בהדיא שלא לאכול רק אלו הפירות שהם לפניו או שבעת שגמר אכילתו הוסכם בדעתו שלא לאכול עוד ואח"כ נמלך לאכול דבזה לכו"ע צריך לחזור ולברך: **[כא]** ממין אחר - ובלבד שיהיה ממין פירות דאם

בירך על דגים והביאו לו שכר שהוא מין אחר לגמרי אף שברכותיהם שוות מ"מ אינם נפטרין בברכתו בסתמא א"כ היה דעתו בהדיא לפטור אותם בהברכה או שהיו לפניו עכ"פ על השלחן בשעה שבירך: **[כב]** שברכתו וכו' - כמה אחרונים חולקים בדין זה וס"ל דדוקא באותו המין ממש הוא דפוטור בברכתו בסתמא אף לאותן פירות שהביאו לו אח"כ אבל למין אחר לא מהני ברכתו בסתמא וצריך לברך ומ"מ אם הביאו לו המין האחר בעוד שלא כלה מין הראשון נראה שאין לברך כיון שהביאו לו בשעה שהיה עסוק עדיין באכילה וכן נראה להלכה. ויש מן האחרונים שכתבו עוד דאם קבע עצמו לאכילת הפירות אף שבירך בסתמא על הפירות שהיו לפניו והביאו לו מין אחר שכלה המין הראשון א"צ לחזור ולברך דכיון דקבע עצמו לאכילה אינו מסיח דעתו מזה: **[כג]** לזוהר לכתחלה - דיש מן הפוסקים שסוברים דבסתמא לא מהני בכל גוויי א"כ היו לפניו בשעת ברכה אבל בלא"ה בעינן שיהיה דעתו על כל מה שיביאו לו אח"כ: **[כד]** או נמאס - וה"ה במצאו שנרקב ואינו ראוי לאכילה כלל ונוטל אחר דאם עדיין קצת ראוי לאכילה צריך לאכול ממנו כדי שלא יהא ברכתו לבטלה [עט"ז]: **[כה]** אע"פ שהיה וכו' - ר"ל אפ"ה לא אמרינן דיהיה חל ברכתו על הכל והטעם עיין בה"ל: **[כו]** רק שלא היה דעתו - ר"ל שלא היה דעתו בפירוש בשעת ברכה על כולם רק בסתמא דאם היה בדעתו בשעת ברכה לאכול גם השאר א"צ לחזור ולברך [ואפילו כשלא היה מונח לפניו אז על השלחן] ועיין בבה"ל דיש כמה ראשונים שסוברים דאפילו בסתמא ג"כ א"צ לחזור ולברך דכיון שהיה מונח לפניו על השלחן הוי כדעתו בהדיא על הכל. וספק ברכות להקל. בירך על פירות ובעודו מברך הביאו לו פירות יותר יפים יאכל מהראשונים תחלה כיון שבירך עליהם אף שהיה דעתו לפטור היפים. ואם לא היה דעתו לפטור היפים צריך לחזור ולברך עליהם [מ"א] והא"ר מצדד דא"צ לחזור ולברך כיון שהוא מין אחד. בירך על המים ושמע שיש מת בעיר ישתה מעט מן המים וישפוך השאר ואם אמרו לו שהתקופה נופלת ויש אז חשש סכנה לשתות המים ימתין מעט עד שתעבור התקופה ואח"כ ישתה ואפילו למ"ד שיש חשש סכנה אף בכה"ג כיון שהיו אז המים תלושים מן הקרקע אפ"ה ש"ד כי שומר מצוה לא ידע דבר רע:

רז

סימן

[א] פירות האילן וכו' - ובדיעבד אם בירך עליהם על העץ ועל פרי העץ יצא [שערי תשובה]:
[ב] וכל דבר וכו' - כלל בזה אפילו מים: **[ג]** בורא נפשות רבות - נוסח הברכה בא"י אמ"ה בורא נפשות רבות וחסרונם על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי ברוך חי העולמים. והחיות נקוד בצירי שהוא דבוק וי"א שבראת ונהרא נהרא ופשטיה: **[ד]** לאחר כולם וכו' - ר"ל דא"צ לברך בורא נפשות עכא"ו"א דהיא שייכא על כולם ואפילו אכל ושתה יצא בברכה אחת. ואם מצטרפין שניהם יחד לכשיעור עיין לקמן בסימן ר"י במ"ב. אם מסתפק אם אכל כזית בכדי אכילת פרס א"צ לברך בני"ר: **[ה]** חותם בה בלא שם - ש"י"א שהיא מטבע ארוכה וי"א שתקנו בה מטבע קצר בלא חתימה ולכך טוב שיחתום אבל בלא שם ודעת הגר"א לחתום בה בשם כמו שמוזכר בירושלמי ומ"מ העולם לא נהגו כן [מגן גבורים]. ופי' בני"ר מבואר בטור דנותן לו ית' שבח על שברא דברים הכרחיים כגון לחם ודברים מועילים אף שאינם הכרח כגון פירות על ההכרחים אומר וחסרונם ועל כל השאר יאמר על כל מה שברא להחיות וכו':

רח

סימן

[א] מברך לאחריהם וכו' - שמתוך חשיבותן שנשתבחה בהן א"י כדכתיב בקרא ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש [והוא תמרים שזב מהן דבש] קבעו להן ברכה חשובה בפ"ע לאחריה: **[ב]** חמשת מיני דגן - הם חטה ושעורה וכוסמין ושבולת שועל ושיפון אבל מה שאנו קורין טאטארק"י או מה שאנו קורין טערקשי וויי"ץ לאו בכלל דגן הוא דהם פרי האדמה: **[ג]** ששלקן - צ"ל שחלקן והיינו אחד לשנים או ליותר והוא מה שקורין גרויפ"ין דאלו אם הם שלמים אף שבישלן מבואר בס"ד דמברך בפה"א אכן אם נתמעכו ע"י הבישול אף שמתחלה נתן בקדרה שלמים לגמרי דהיינו כשהם בקליפתן מ"מ מברך במ"מ כיון שנתמעכו יפה: **[ד]** או כתשן - ר"ל אפילו לא חילקן רק שהסיר קליפתן ע"י הכתישה והאחרונים מצדדים דבעינן דוקא שיתדבק ע"י הבישול אז נחשב זה למעשה קדרה דאל"ה נחשב כשלמין בס"ד ועיין מה שכתבנו שם: **[ה]** הריפות וגרש כרמל - הריפות הוא פ"י על כתשן וגרש כרמל הוא פ"י על חלקן וכל אלו בכלל מעשה קדרה הן: **[ו]** ודייסא - מקרי כשנתמעך ונתדבק יפה. ומה שכתבו האחרונים שלא לאכול

הני שעורים או חטים גנצ"י גערשטיין או גרייץ שלמים אלא בתוך הסעודה כמ"ש ס"ד היינו כשלא נדבקו ע"י הבישול אבל אם נדבקו ע"י הבישול מברך במ"מ: **[ז]** הרבה יותר מהם - הטעם כיון דהוא בא להטעים ולהכשיר את התבשיל והוא מחמשת המינין דחשיבי הוא העיקר ועיין לקמן בס"ט ובמ"ב שם לענין השיעור שיתחייב לברך על המחיה: **[ח]** אלא לדבוק וכו' - ר"ל שלא בא להטעים התבשיל ולא לסעוד הלב רק שיהא התבשיל מדובק לא חשיב ובטיל לגבי התבשיל אפילו נתן לתוכו קמח הרבה: **[ט]** מברך במ"מ - ואפילו אם הם המועט כיון שהקמח הוא מחמשת המינין השקדים בטלי לגביהו: **[י]** אינו מברך במ"מ - דהקמח בטל לגבי הפרי וכנ"ל בס"ב: **[יא]** וטוב להחמיר - משום דבמעשה השקדים הדרך לעשותו נמי לסעוד ולכן קשה לשער אם היה כונתו רק לדבק וע"כ טוב להחמיר: **[יב]** ולגמעו - פ"י לאכלו שהיה עב וראוי לאכילה דאלו אם היה רך וראוי רק לשתייה אפילו שלא בתוך הסעודה ועשאו כדי לסעוד הלב ג"כ מברך רק שהכל וכדלקמן בס"ו: **[יג]** ופטור ממנה - צ"ל ממ"י והקשו האחרונים דאם הוא רק לדבק א"כ בטל לגבי השקדים והרי צריך לברך על פרי בתוך הסעודה ונראה ליישב דכיון שהוא חולה וצריך להשקדים עיקר קביעת סעודתו לכתחלה הוא עליהם והו"ל כקובע סעודתו על הפירות דאינו מברך עליהם וכדלעיל בסימן קע"ז ס"ג ע"ש: **[יד]** דגן חי - כל ה' מינים בכלל והרמ"א חולק בשעורים: **[טו]** והגרעינין שלמים - ר"ל שלא חילקן מתחלה וגם לא נתמעכו כלל ע"י הבישול אינן חשובין למזון אלא כשאר פרי אדמה נינהו ואם הוסר הקליפה ע"י כתישה יש אומרים דברכתן במ"מ כשנתבשלו דחשיב מעשה קדרה ויש אומרים דברכתן פ"א כיון שגרעינין עצמן שלמים והנכון שלא יאכלם כ"א בתוך הסעודה [לבד סברת התוספות דלקמיה] ועיין לעיל בסוף סק"ו דכשנתדבקו ע"י הבישול יש לסמוך לכתחלה לברך במ"מ ואחריו מעין שלש. אכן שעורים שהוסר קליפתן וגם מקצת מהן גופא ע"י טחינת הריחיים שנעשים קטנים ממה שהיו מקודם [ומצוי זה במין שקורין פערי"ל גרויפ"ין] הנוהגין לברך עליהן במ"מ ולאחריו מעין שלש לכתחלה אף אם לא נתמעכו ע"י הבישול אין למחות בידן: **[טז]** רק שהכל - ואם היו מבושלים גם בשעורים מברך עליהן בפה"א [א"ר]: **[יז]** נסתפקו וכו' - ס"ל דמ"מ כיון שמין דגן הוא אפשר דלענין ברכה אחרונה צריך לברך מעין שלש ואף דעל המחיה אין יכול לומר דאינו מין מזון יאמר על האדמה ועל פה"א כמו שאומרים על העץ ועל פרי העץ אלא דלא מצינו שתקנו נוסח זה ולכך נשאר הדבר אצלם בספק: **[יח]** בתוך הסעודה - ואם אירע שאכלו שלא בתוך הסעודה יברך אחריהם בני"ר כי כן הוא מעיקר הדין: **[יט]** אפילו של חטים - דחשיבי וכ"ש קמח של שעורים: **[כ]** מברך עליו שהכל - דאף דאכל את החטה כשהוא בעין ברכתו בפה"א כנ"ל בס"ד הכא כיון שנשתנה החטה שנטחן עומד להתעלות ולעשות ממנו פת וקודם לזה יצא מכלל פרי ולדרך אכילתו לא בא: **[כא]** דק דק - ר"ל דזה אינו טוב הקמח לאכילה כלל כשהוא חי ובודאי אינו מברך רק שהכל [משום קצת הנאה דאית ליה בזה] ואפילו נטחן רק קצת וכו' אפ"ה ברכתו רק שהכל: **[כב]** וללועסו - לאו דוקא דאפילו אם אינו עב כ"כ כיון שאינו רך שיהיה ראוי רק לשתייה מברך עליו במ"מ [אחרונים]: **[כג]** שהכל - דכיון שהמים רבים עליו כ"כ עד שאינו ראוי לאכילה ורק לשתייה אינו בכלל מאכל כלל ומברכין שהכל כברכת המים. וכ"ז הוא דוקא בקמח שממשו אינו בעין ומתבטל בריבוי המים אבל העושה תבשיל ממיני גרויפ"ין שנעשה מה' מיני דגן [כגון הנעשים במדינתנו משעורים ושבולת שועל שנחלק כל גרעין לשנים] ונתן בהם מים הרבה עד שאינו ראוי רק לשרפו שקורין זופ"א אין הגרויפ"ין בטילין לגבי המים כיון שהם בעין ומיני דגן לא בטלי וצריך לברך על הגרויפ"ין במ"מ ומ"מ אפשר שגם המים לא בטלי לגביהו כיון שעיקרן נעשה רק לשתייה ולא לאכילה וצריך לברך גם על המים שהכל וע"כ יברך תחלה על המים ואח"כ על הגרויפ"ין [כן מתבאר מדברי המ"א בסימן זה ובסימן ר"ה] ובח"א כתב שיותר טוב בזה לברך שהכל על דבר אחר ויוציא את הרוטב. וכ"ז דוקא בה' מיני דגן דלא בטלי אבל בשאר מינים כגון רעצק"ע גרויפ"ין שנעשים בריבוי מים שאינם ראויין לאכילה ורק לזופ"א מברך ברכה אחת שהכל דהגרויפ"ין נתבטלו לגבי המים: **[כד]** הכוסס - פ"י שאכלו כשהוא חי: **[כה]** האורז - רי"ז דוחן היר"ז בלי"א [ב"י ולבוש] ויש מפרשים איפכא וע"כ יש מחמירין דלא יאכלם כשנתמעכו אלא תוך הסעודה או שיברך עליהם שהכל מחמת ספק ובלחם חמודות כתב דסוגיין דעלמא אורז רי"ז דוחן היר"ז וכן מוכח בברכי יוסף ומטה יהודה וכן מצאתי במעשה רב מהנהגות הגר"א דאורז הוא רי"ז ומברך עליהם במ"מ: **[כו]** עד שנתמעך - היינו אפילו נתמעך קצת ע"י הבישול אבל כשהם עדיין שלמים מברך בפה"א ואפשר דאפילו אם רק הוסר קליפת האורז כמו בשלנו ג"כ לא מקרי שלמים ומברך עליהם במ"מ [פמ"ג] ומ"מ אם בירך בפה"א משמע שם דיוצא בזה ע"ש: **[כז]** פת - וה"ה תבשיל: **[כח]** מברך עליו במ"מ - דפת שלו או תבשילו משביע וסועד הלב כמו מה' מיני דגן ועדיף משאר מיני קטניות ומ"מ לא חשיב פת שלו כלחם גמור של ה' מיני דגן לברך המוציא: **[כט]** בני"ר - דבהמ"ז או ברכה מעין שלש אינם אלא בחמשה מינין מפני חשיבות: **[ל]** והוא שלא יהא וכו' - היינו דאף שבחמשה מיני דגן קי"ל לעיל בס"ב דאם עירבן בשארי מינין אפילו הם המיעוט אזלין בתרייהו אורז אינו חשוב כ"כ וע"כ אם עשה תבשיל או פת וקמח דשארי מינין הם הרוב מברך עליו כברכת אותן המינין: **[לא]** לבדו - ה"ה אם הוא הרוב

ונקט לבדו לאשמועינן רבותא דאפי"ה אין מברכין ברכה אחרונה כ"א בני"ר: **[לב]** הוא הרוב וכו' - וכן פסקו הרבה אחרונים: **[לג]** על פת דוחן וכו' - דאף דהם פרי אדמה ועי"י שנעשה פת אישתני למעליותא מ"מ כיון דעי"י יצא מתורת פרי אין יכול לומר פרי האדמה והמוציא אין מברכין אלא בה' מינים ולכן מברכין שהכל ואפשר לומר עוד טעם מפני שאין דרך אכילתו בכך שאין דרך לעשות פת מזה עי"כ יברך שהכל. והנה לפי טעם זה במדינות שדרך לעשות פת מטערקע"שי ווי"ץ לכאורה ברכתן בפה"א כיון שדרך בכך [פמ"ג] אבל בתשובת ח"ס סימן נו"ן מסיק דבכל מקום אין מברכין בפה"א מטעם דלא נטעי אדעתא דהכי אלא לעופות ופטום אווזות ועי"ד הדוחק בני אדם עושין מהן פת ואין זה עיקר פריין ואין לברך עליהן בפה"א עי"ש אך מסתפק שם דאולי הוא בכלל אורז שברכתו על הפת ועל התבשיל הוא במ"מ ועי"כ הנכון לכתחלה שלא יאכלם אלא תוך הסעודה: **[לד]** ופליז"ו - בתר"י כתוב פניצ"ו והכל אחד והוא מין שהוא זיין יותר משאר מיני קטניות וקמ"ל דאפי"ה מברכין על פתו שהכל כשאר קטניות: **[לה]** מברך שהכל וכו' - וה"ה על תבשיל הנעשה מקמח שלהן וכדלקמיה: **[לו]** משאר מיני קטניות - וה"ה מדוחן לפי מה שפסק המחבר מקודם דדוחן שוה לקטניות: **[לז]** נשאר שלמים - לאו דוקא שלמים אלא כל שלא נתמעכו לגמרי שעדיין ניכר קצת תוארן וצורתן ברכתן בפה"א ועי"כ מה שאנו קורין (רעצני"ע קאשי"ע) מברכין בפה"א [אחרונים]: **[לח]** נתמעכו לגמרי - היינו דוקא שעשה תבשיל מקמח של קטניות שאין דרך אכילתן בכך או שמיעד אותן דרך כלי מנוקב שהן דקין מאד כקמח (או מה שנעשה מן רעקע שאנו קורין מל"ד גרופי"ו) אבל כשבישיל הקטניות שלמין ומיעד אותן בכף עיקר דרך אכילתן בכך ועוד שממשן קיים ומברך בפה"א: **[לט]** או שאינן וכו' - כמ"ש בסימן ר"ה ס"א: **[מ]** מברך שהכל - ובדיעבד שבירך בפה"א כתב בח"א דיצא: **[מא]** מברך במ"מ וכו' - כנ"ל בס"ב עי"ש: **[מב]** מברך המוציא ובהמ"ז - דפת גמור הוא: **[מג]** בכדי אכילת פרס - פרס הוא חצי ככר של עירוב י"א שלשה ביצים וי"א ארבעה וכזית הוא חצי ביצה ומשערין בו כל האיסורים שאם אוכל כזית איסור ושהא באכילתו יותר משיעור אכילת פרס אינו מצטרף למלקות ולחיוב חטאת וה"נ לענין בהמ"ז דבעינן דוקא שיאכל כזית דגן אין מצטרף השיעור כזית שלו אלא בכדי שיוכל לאכלו בתוך שיעור אכילת פרס וא"כ אינו מברך בהמ"ז אא"כ היה מעורב בו קמח דגן אחד משמינית עכ"פ דאז אם יאכל מהפת ארבעה ביצים יהיה מזה כזית דגן ויתחייב בבהמ"ז: **[מד]** בתחלה מברך המוציא וכו' - כדקיי"ל לקמן בסימן ר"י דברכה ראשונה א"צ שיעור דאפילו על משהו יש לברך ברכה הראויה לאותו המין ומיני דגן חשיבי ולא נתבטלו בתערובתן בשום גווי כיון שנרגש טעמן: **[מה]** טעם דגן - הלא"ה לא חשיבי ובטיל ומברך שהכל ובני"ר: **[מו]** ולבסוף וכו' - אפילו לא אכל רק כזית מהפת: **[מז]** על המחיה - רבים מהאחרונים נתקשו בזה דלא מצינו כיוצא בזה בברכות דמתחלה המוציא ולבסוף על המחיה ועוד דמאי שנא מהא דכתב לענין בישול בקדרה דאין מברך לבסוף רק בני"ר מחמת דאין בו כדי אכילת פרס וה"נ לענין פת ומחמת זה באמת הגיה הגר"א דצ"ל גם כאן ולבסוף בני"ר והרבה אחרונים טרחו ליישב דברי השו"ע [עיין בא"ר ובמטה יהודה] ומחמת זה ראוי לירא שמים שלא יאכל פת כזה אלא בתוך הסעודה ומי"מ הנהוג כדברי השו"ע אין למחות בידו דכן סתמו הרבה אחרונים לדינא ודע עוד דה"ה אם בהפת היה מעורב קמח דגן כזית בכדי א"פ אלא שהוא לא אכל רק מקצת מהפת שלא היה שיעור כזית דגן מכל הזיתים שאכל ג"כ אינו מברך בהמ"ז אלא על המחיה לדעת השו"ע או בני"ר לדעת הגר"א: **[מח]** בקדירה - ר"ל ולא היה בהקמח של מיני דגן כזית בכדי אכילת פרס [או שהיה בהקמח כשיעור והוא לא אכל עד שיעור כזית וכנ"ל באות הקודם] דאף דבתחלה מברך במ"מ וכנ"ל בס"ב אבל על המחיה אינו יכול לברך אלא על שיעור כזית דגן ועי"כ מברך רק ברכת בני"ר בשביל יתר המינים המעוררים בתבשיל זה. ועיין בביאור הלכה שביארנו דלאו דוקא תערובות קמח דאינו מנכר כ"כ המיני דגן דה"ה אם עירב ה' מיני דגן עם דבש ותבלין או שאר מינים וכההיא דס"ב הנ"ל ג"כ בעינן שיהא מהחמשה מיני דגן כזית בכדי א"פ ואי לא"ה אינו מברך ברכה אחרונה אלא בני"ר ועי"כ מיני [גרופין] מה' מיני דגן שמבשל עם אכילת פרס. ומי"מ לענין פת כיסנין שמעורב בתבלין הרבה [כגון צוקע"ר לעק"ד] נוהגין העולם לברך עליו לבסוף על המחיה כשיש בו כזית אף שבמין דגן לבדו שנמצא בו אין בו שיעור כזית ואולי שטעמם מפני שהתבלין בא להכשיר את האוכל מצטרף עם האוכל גופא לשיעור וכדאיתא כעין זה במ"א סימן ר"י. ולכתחלה טוב לזהר לשער שיהיה בהקמח שיעור כזית: **[מט]** מברך תחלה במ"מ - וגם בזה בעינן דוקא שיהיה מנכר קצת טעם דגן דאם היה רק משהו בעלמא מקמח דגן ולא מנכר טעמו כלל בטל לגבי יתר המינים ומברך שהכל: **[נ]** מעין שלש - נוסח הברכה בא"י אמ"ה על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחתך ועל היכלך ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה ונאכל מפריה ונשבוע מטובה [ויש שאין אומרים ונאכל מפריה ונשבוע מטובה] ונברך עליה בקדושה ובטהרה כי אתה ה' טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל המחיה בא"י על הארץ ועל המחיה [ונקראת ברכה זו מעין שלש לפי שיש בה מעין ג' ברכות שבברכת המזון דהיינו נגד ברכת

הזן אומרים כאן על המחיה או על הגפן או על העץ ונגד ברכה שניה שעל הארץ ועל המזון אומרים כאן ועל ארץ חמדה טובה וכו' ונגד ברכה ג' שהיא בונה ירושלים אומרים כאן ובנה ירושלים ונגד הטוב והמטיב שהיא ברכה ד' בברכת המזון אומרים ג' כי אתה ה' טוב ומטיב ואף ע"פ שיש בברכה זו מעין ד' ברכות נקראת מעין ג' לפי שעיקר בהמ"ז מן התורה הם רק ג' ברכות והטוב והמטיב הוא מדרבנן ועל פירות אומר על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ וכו' ועל יין אומר על הגפן ועל פרי הגפן ועל תנובת השדה ועל ארץ וכו' ולענין חתימה דין מבואר בסעיף הסמוך: **[נא]** של פירות דחוץ לארץ - ר"ל כשהן משבעת המינים: **[נב]** ועל הפירות - שאין יכול לומר פירותיה כיון שאינם מפירות של א"י ואפילו הובאו לא"י ואכלן שם כיון שגדלו בחו"ל [ע"ת וא"ר]: **[נג]** על הארץ ועל פירותיה - שמשבח להש"י על נתינתו לנו את הארץ שמוציאה אותן פירות: **[נד]** אוכל מפירות הארץ - ר"ל כשיודע שהם מפירות הארץ אבל בספק כגון בחו"ל הסמוכה לא"י יאמר על הפירות וה"ה כשאוכל בא"י ואינו יודע אם הם מפירות הארץ או שהובאו מחו"ל יברך ג"כ על הארץ ועל הפירות: **[נה]** אינו חותם וכו' - דכמו בה' מיני דגן אומר בחתימתו על הארץ ועל המחיה וכן בפרי העץ אומר בחתימתו על הארץ ועל הפירות כן בפרי הגפן צריך ג"כ להזכיר ארץ בחתימה ומ"מ בדיעבד אם לא הזכיר ארץ כתב המ"א דיצא: **[נו]** על הארץ ועל פה"ג וכו' - טעם המחבר משום דיש דעות בין הפוסקים יש מראשונים דס"ל דכמו בפתיחת הברכה מתחילין ביין על הגפן ועל פה"ג משום שבחו ועילויו כן צריך להזכיר שבחו גם בחתימת הברכה ויש מראשונים דס"ל דבחתימת הברכה די אם יזכיר סתם ועל הפירות ואין לשנות נוסחתו משארי ברכות ולכך סתם המחבר להורות דיכול לעשות כמו שירצה ועיין באחרונים דמשמע מהם דהמנהג לחתום על הארץ ועל פרי הגפן. ומ"מ בדיעבד אם סיים על הארץ ועל הפירות בודאי יצא: **[נז]** מזכירין בה - בין על מיני מזונות ובין על היין ועל פירות הארץ: **[נח]** מעין המאורע - היינו קודם שאומר כי אתה ה' טוב ומטיב יאמר בשבת ורצה והחליצנו ביום השבת הזה וביום טוב אומר וזכרנו לטובה ביום חג פלוני הזה וכן בר"ח יאמר וזכרנו לטובה ביום ר"ח הזה ובדיעבד אפילו לא הזכיר מעין המאורע יצא: **[נט]** אבל לא וכו' - דהא אפילו בבהמ"ז אינו מחוייב להזכיר מצד הדין רק מצד מנהגא וכאן ליכא מנהג כלל ע"ז [הגר"א]: **[ס]** ויקדים המחיה - לפי שברכתו במ"מ שהיא חשובה ומבוררת וגם קודמין בפסוק ואח"כ יין שג"כ חשוב ויש לו ברכה בפרטיות: **[סא]** ועל פה"ג ועל הפירות - במ"א מצדד שלא לומר רק ועל הפירות וכן משמע בביאור הגר"א ומנהג העולם כהשו"ע וברכה שא"צ לא שייך כאן דאין מוסיף שם א"כ אין קפידא שיאמר פה"ג ופירות ועכ"פ בדיעבד אם לא אמר פה"ג בודאי אין חוזר [ח"א]: **[סב]** שגם הם וכו' - הא לא"י אין ברכה מעין ג' פוטר בני"ר וכן להיפך [אחרונים]: **[סג]** פרי העץ הם - פי' אלא שמפני שאין חשובין כ"כ לא קבעו עליהן ברכה זו ועכשיו שמברך בלא"י ברכה זו פוטרת ודוקא אם אכל תפוחים עצמן אבל סחטן ושתה מימיהן אינו נפטר בברכת על העץ דלאו פרי הוא כלל: **[סד]** ושתה יין - ואפילו להפוסקים שסוברין דבחתימה שבברכת היין מסיים על הארץ ועל הפירות כנ"ל בסעיף י"א מ"מ כיון דפתיחה הוא מזכיר רק גפן אין תפוחים בכלל ואינו יוצא [מ"א] ויש מאחרונים שכתבו דאם סיים בברכת היין על הארץ ועל הפירות אפשר דיוצא גם על התפוחים. וע"כ יש ליזהר היכא שאוכל תפוחים ושותה יין שיברך תחלה בני"ר על התפוחים או שיסיים בברכת היין על הארץ ועל פה"ג: **[סה]** וכ"ש אם אכל בשר וכו' - טעם הכ"ש דין ותפוחים הם עכ"פ תרווייהו מין עץ כ"ש מה שאינו מין עץ: **[סו]** וה"ה אם וכו' - עיין לקמן בסימן רי"א לענין עיקר וטפל מה שכתבנו שם: **[סז]** לברך עליהם בפה"ע - דלא תימא דענבים נמי פה"ג ניהו ויפטרו בדיעבד בברכת היין קמ"ל דלא: **[סח]** צריך להזכיר על וכו' - ור"ל דלא תימא דיוצא בברכת על הגפן שמברך על היין אלא צריך להזכיר ג"כ על העץ ויכלול עם ברכת הגפן בברכה אחת וכנ"ל בסי"ב: **[סט]** אם בדיעבד וכו' - וה"ה אם שתה יין ונתכוין לפטור הענבים דיצא כמ"ש סימן ר"ו ס"ב ע"ש [אחרונים]. וע"ש במ"ב מה שכתבנו בזה וה"ה לעניננו]. ואינו דומה לסי"ד דהתם לא כוון בפירוש בברכת פה"ג לפטור הענבים לכן אמרינן דממילא לא מיפטרי דלכתחלה יש לו לברך על כל אחד ברכה מיוחדת: **[ע]** על הענבים בפה"ג וכו' - ואם בירך על היין בורא פה"ע יש דעות בין הפוסקים יש אומרים דיצא בדיעבד וי"א דלא יצא וספק ברכות להקל: **[עא]** ומים - וה"ה כל מיני משקין אף החשובים ביותר: **[עב]** אין לו לברך וכו' - מיירי כשקבע על היין ואז פוטר אפילו לא היו המשקין לפניו בשעת ברכה או דמיירי שהיו המשקין לפניו בשעת ברכה ואז פוטר אפילו לא שתה רק כוס אחד אבל אם לא קבע וגם לא היו המשקין לפניו בשעת ברכה אז צריך לברך על המשקין לאחריהם כשם שצריך לברך עליהם לפנייהם וכמבואר לעיל בסי' קע"ד במ"ב סק"ג ע"ש: **[עג]** שברכת היין פוטרתו וכו' - ואפילו אם אירע שהביאו המשקין אחר שנמלך והסיח דעתו משתיית היין דאז בודאי צריך לברך ברכה ראשונה על המשקין [דלא עדיף מ"ן גופא] אפ"ה א"צ לברך בני"ר כיון שקבע מתחלה על היין נטפל הכל ליין ונפטר בברכתו: **[עד]** שאם אכל וכו' - ר"ל שלא בתוך הסעודה דאלו בתוך הסעודה אפילו קודם בהמ"ז ודאי ג' ברכות פוטרן: **[עה]** דייסא - וה"ה שאר מיני תבשילין שהם מה' מיני דגן ואף דכל זה הוא זיין יותר מתמרים אפ"ה כיון דאית להו עילויה אחרינא בפת שפת נעשית עיקר ממיני דגן לא שייך ברכת שלשה כ"א

בפת. ודע דלדינא הסכימו כמה אחרונים שלא כדעת המחבר אלא דדייסא וכן כל שהוא ממיני דגן בדיעבד בהמ"ז פוטרין דכיון דהוא זיין לא גריעא מתמרים [וכ"ש בפת כיסנן דודאי בהמ"ז פוטרין]: **[עו]** אבל ביין וכו' - ר"ל אפילו כששתה שלא בתוך הסעודה גם כן בדיעבד פוטר כשבירך עליו ברכת המזון והטעם משום דיין זיין וסועד הלב כמו לחם ועיין בה"ל: **[עז]** על התמרי - דתמרים נמי זיין כעין מיני דגן ושייך בהו בדיעבד בהמ"ז משא"כ שאר פירות אפי' מזי המינים אפי' בדיעבד אין יוצא בבהמ"ז: **[עת]** אלא ברכת הזן וכו' - אע"ג שאין בו מעין שלש מ"מ כיון שכבר גמר הזן את הכל שוב אין יכול לומר הברכות הנותרות שלא נתקנו לכתחלה על היין והתמרים: **[עט]** ואם נזכר וכו' - דלכתחלה הלא בודאי יש לו לברך ברכה שיכלול מעין שלש כדין: **[פ]** ודבר שברכתו וכו' - ומיירי שיין אין לו [דאי יש לו הלא יכול להוציא עצמו מספק דיברך על היין בפה"ג ועל מין אחר בני"ר ויצא ממ"ז] ורוצה ליקח דבר אחר שברכתו ג"כ מעין שלש ויכלול ג"כ באמצע ברכה מספק על הגפן וכו' וכמו בסי"ב והטעם דאסור דשמא ברכתו בני"ר ואין שייך פה שם גפן כלל ומוטב שלא להזכיר כלל ומ"מ אם יש לו על איזה דבר לברך בני"ר יברך דשמא ברכתו בני"ר ומה שיוכל לתקן יתקן: **[פא]** ויכלול עמו וכו' - ואם אכל פרי עץ ואינו יודע אם הוא משבעת המינים ואין לו פרי אחר שהוא משבעת המינים להוציאו בברכת מעין שלש כתב המ"א דיוכל ליקח יין וה"ה אחד מה' מיני דגן שברכתו ג"כ מעין שלש ויוסיף לכלול בהברכה על העץ ועל פרי העץ ויצא ממ"ז דאף אם הפרי זו אינה משבעת המינים שייך לומר עליה פרי העץ וכנ"ל בסי"ג: **[פב]** מספק - ודעת הט"ז והסכימו אתו כמה אחרונים לדינא דלא אמרינן סברא זו רק לענין לכתחלה דהיינו שישתה משקה זו ויסמוך לענין ברכה אחרונה על סמך שיכלול אח"כ בתוכה שום תוספת אבל לענין דיעבד דהיינו שכבר שתה משקה שיש לו ספק מוטב שיכלול בתוכה ממה שישאר בלי ברכה אחרונה כלל:

רט

סימן

[א] אין מחזירין אותו - זהו דעת הרמב"ם אבל רוב הפוסקים וכמעט כולם חולקים עליו והסכימו דלא אזלינן בתר דעתו כיון שבפיו הוציא ברכה שאינה ראויה לאותו המין לא יצא ומחזירין אותו וכתבו האחרונים דכן יש להורות: **[ב]** וי"א שאם לקח וכו' - וכן הלכה [אחרונים]: **[ג]** על דעת וכו' - היינו אע"ג דבשעה שהזכיר שם ומלכות שהוא עיקר הברכה היה דעתו על ברכה שאינה ראויה לאותו המין כלל אפי"ה כיון שחתימת הברכה הזכיר בפיו כהוגן יצא בדיעבד: **[ד]** שהרי אף אם סיים - ונמצא שאף לפי מחשבתו היתה ברכה הראויה לאותו המין: **[ה]** ובירך בא"י וכו' - היינו אפילו בעת תחלת הברכה היה סבור שהוא יין ונמצא שהיה תחלת הברכה וסופה שלא כהוגן אפי"ה כיון שעקר תוך כ"ד וסיים כהוגן יצא: **[ו]** ותוך כדי דיבור - אבל לאחר כדי דיבור לא מהני עקירתו וחוזר ומברך. ודע דהא דמקילינן בדיעבד בתוך כדי דיבור דוקא בברכות דרבנן אבל בבהמ"ז שהוא דאורייתא אם אירע כה"ג כגון שאכל לחם וטעה וסבר שאכל פירות והתחיל לברך בא"י אמ"ה על העץ ועל פרי העץ ונזכר שהוא לחם וסיים הזן את העולם וכו' כהוגן צריך לחזור ולברך ודוקא באופן זה שציינו אבל אם טעה וסבר על הלחם שאכל שהוא אחד מחמשת המינים והתחיל לברך בא"י אמ"ה על המחיה ונזכר יכול לסיים הזן את העולם כולו וכו' ויצא דמחיה נמי מזון הוא. כתבו האחרונים מי שאומר אחר ברכת היין בורא מאורי האש ונזכר שצריך להקדים בשמים וסיים בורא מיני בשמים יצא ידי בשמים וחוזר ומברך בא"י אמ"ה בורא מאורי האש ודוקא כשנתכוין בשעת הזכרת שם ומלכות על הבשמים שנקט בידו ונכשל בלשונו ואמר בורא מאורי האש אבל כשנתכוין על האש יצא ידי ברכת מאורי האש ואח"כ מברך ברכה אחרת על הבשמים דהא על האש ג"כ צריך לברך והסדר אינו מעכב. ולענין ברכת השחר אם טעה בפוקח עורים ומלביש ערומים וכדומה נתברר לעיל בסימן מ"ו במ"ב סק"כ עי"ש: **[ז]** ובירך בפה"ג - וכוונתו היתה להוציא גם האחרים בברכתו: **[ח]** דהא דעתו היה וכו' - אמר שני טעמים לפטור אחד כיון שדעתו לשתות שאר יין ואפילו לא היה אז אותו היין לפניו והביאו לו אח"כ חל הברכה עליהם [ואף דכוס זה היה מים והתחיל לשתותו אפי"ה לא מקרי הפסק כיון שלא הפסיק בדיבור בינתים] ואפילו לא היה דעתו בהדיא לשתות יותר ורק בסתמא כיון שהוציא אחרים בברכתו שיהיו יכולים לשתות היין שלפניהם נמצא שלא היתה ברכתו לבטלה ולכן מותר גם לו לשתות שאר יין. והנה הרמ"א אזיל לשיטתו בסימן ר"ו ס"ג בהגהה שס"ל שם דהיכא שלא היה דעתו בהדיא ורק בסתמא צריך לחזור ולברך ולכן בעניננו נמי כתב דהא דעתו וכו' אבל לפמ"ש"כ שם במ"ב ובה"ל דיש כמה פוסקים שסוברין דאפילו בסתמא כל שהיו לפניו על השלחן בשעת ברכה ממילא חל הברכה על כולם ואין צריך לחזור ולברך כשנשפך הכוס שבירך עליו א"כ ה"ה בעניננו כשנמצא מים ושותה כוס אחר יין שהיה לפניו בכל גווני א"צ לחזור ולברך: **[ט]** כל הברכות וכו' - משום שהן מד"ס וספיקא דרבנן לקולא ועיין לעיל סימן קס"ז ס"ט במ"ב: **[י]** חוץ מבהמ"ז - והוא שאכל כדי שביעה דאז הוא מחוייב מן התורה ועיין לעיל קפ"ד ס"ד במ"ב.

והנה מהמחבר משמע שסתם כהרמב"ם וסמ"ג שסוברין דברכה מעין שלש שמברכין על שבעת המינים הוא מדברנן אבל באמת יש הרבה ראשונים שסוברין שהוא מדאורייתא וע"כ כתבו האחרונים דמי שאכל כדי שביעה מפירות או תבשיל של שבעת המינים ונסתפק לו אם בירך אחריו יאכל עוד מאותו המין שיעור כזית ויברך אחריו ויוציא ע"י"ז גם הספק שלו ועיין בפמ"ג שמצדד דאם אין לו מאותו המין יקח ממין אחר שהוא משבעת המינים כגון שאכל פרי עץ יקח מיני מזונות ויכלול בהברכה: **[יא]** של תורה - ועיין בסימן מ"ז במ"ב סק"א מ"ש לענין ברכת התורה אם נסתפק:

רי

סימן

[א] האוכל - כל האוכלין מצטרפין לכזית לברך עליהן ברכה אחרונה הראויה להן אם משבעת המינים ברכה מעין ג' אם שלא מזי"ן מינים לענין בני"ר. אכל חצי זית משבעת המינים וחצי זית אחר מברך אחריהן בורא נ"ר וה"ה כשאכל חצי זית פת וחצי זית מדבר שמברכין בני"ר מברך בני"ר וכל המשקין מצטרפין לרביעית האוכל והשותה [דהיינו שאכל פחות מכזית ושתה פחות מרביעית] אין מצטרף אפי' לענין בני"ר. ציר שע"ג ירק מצטרף לכזית דכל אכשורי אוכלא [משקה הבא למתק אוכל] אוכלא הוא וה"ה בפת השרוי במשקה או בין או ברוטב אבל אם אכל הפת עם הרוטב בלא טבול אין מצטרף אך אם היה הרוטב של המאכל מדברים שמברכין עליהן כמו על המאכל [ומבואר בסימן ר"ה] אפשר דמצטרף הרוטב להמאכל וצ"ע [ח"א]. אכל הכזית מעט ונשתהה הרבה באכילתו אם יש מתחלת האכילה עד סוף האכילה יותר מכדי אכילת פרס אינו מצטרף [ושיעור פרס עיין לקמן סימן תרי"ב שיש דעות אי ג' ביצים או ד' ביצים והכא מסתברא דאין מצטרף אפילו רק בכדי ג' ביצים דשיעור כזית אפילו בפת לענין בהמ"ז הוא רק דרבנן וכן משמע מח"א]. וכתב הפמ"ג דכ"ז הוא רק לענין שיעור כזית אבל לענין פת כדי שביעה דחיובו הוא מן התורה חייב אף שאכל מעט דהא עכ"פ ושבעת קרינן ביה. היה פת סופגנין שנתפח עד שאין האוירים שבו נרגשים האוכל כזית ממנו כמות שהוא אינו מברך דלפי האמת לא אכל כזית וכן אם היה כזית ונצטמק ונתמעט בשיעורו אין מברכין אחריו אלא א"כ דחזר ונתפח [אחרונים]. ולענין שתיית רביעית אם שתה והפסיק מעט וחזר ושתה עד שהשלים לרביעית יש אומרים דאינו מצטרף וי"א דמצטרף אם לא ששהה מתחלת השתייה עד סוף השתייה יותר מכדי אכילת פרס [מלקמן בסימן תרי"ב ס"י] והגר"א הסכים שם בביאורו דהלכה כדעה זו השניה. והנה לענין שתיית טה"ע וקאפי"ע שהדרך לשתותו כשהוא חם וקשה לשתותו בלא הפסק כדרך שאר משקין כ"א מעט יש מחלוקת רבה בין הפוסקים אם צריך לברך ברכה אחרונה לדעה ראשונה הנ"ל ובמחצית השקל ובח"א מצדדים שלא לברך וכ"כ בדעה"ח וכן הוא מנהג העולם. ואנשי מעשה נוהגין שלבסוף שתייתן מניחין כדי שיעור רביעית שיצטנן מעט כדי שיוכל לשתות רביעית בלא הפסק ולברך ברכה אחרונה וטוב לעשות כן כדי לצאת אליבא דכו"ע ובפרט לדעת הגר"א הנ"ל דפסק כדעה שניה דהשיעור הוא כדי אכילת פרס לענין צירוף גם בשתייה בודאי נכון לעשות כן. אם אכל פחות מכשיעור והלך לחוץ וחזר מיד דבודאי צריך לברך שנית בתחלה אפילו בפת יש לעיין אם חזר ואכל פחות מכשיעור בכדי אכילת פרס אם מצטרף דאולי כיון שהלך לחוץ הוא כמו היסח הדעת ועיין במ"א דמצדד דמצטרף: **[ב]** פחות מרביעית - ושיעור רביעית וכזית עיין לעיל בסימן רע"א סק"ח במ"ב ובה"ל שם ולקמן בסימן תפ"ו במ"ב ובה"ל: **[ג]** מברך תחלה - ואפי' על כל שהוא בין מדבר אוכל בין ממשקה דאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה: **[ד]** ולאחריו וכו' - דבפת הלא כתיב ואכלת ושבעת וברכת וגו' ואין אכילה בכל התורה פחותה מכזית ובשאר דברים כשתקנו חז"ל ברכה אחרונה כעין זה תקנו ובמשקין נמי מדאשכחן בעלמא לענין שתיית משקין אסורין דחיובו ברביעית הכא נמי כשתקנו ברכה אחרונה במשקה בשיעור זה תקנו: **[ה]** גרגיר של ענב - וה"ה יגד"ע אחת או קטנית אחת [א"ר וש"א]: **[ו]** שמברכין לאחריו - מפני חשיבותיה ואם נתרסקה קודם אכילה לא מקרי בריה [ע"ת]: **[ז]** כמות שהוא - דהיינו עם הגרעין ואפילו אם הגרעין אינו ראוי לאכול כלל כיון שעכ"פ בלע כולו: **[ח]** אבל אם לקח וכו' - וכ"ש אם נחתך מעט מהפרי גופא. ואם נפל ממנו קצת ע"י בישול כמו שרגילות הוא להתפרפר ג"כ נראה שע"י"ז נתבטל ממנו שם בריה: **[ט]** הגרעין - ולא מבעיא אם הגרעינין ראוי ג"כ לאכלן בודאי ע"י חסרון נתבטל שם בריה מהפרי ואפילו אם היו מהמינין שאין ראוי לאכול אותן כלל ג"כ נתבטל הפרי מתורת בריה ע"י"ז. ואם נמצא בתוך הגרעין גופא דבר שראוי לאכול ואכל מה שבתוך הגרעין וזרק קליפתו הקשה [כעין פלוימי"ן שלנו] דעת המ"א וא"ר דזה ג"כ הוא בכלל בריה אחרי שעכ"פ אכל מה שראוי לאכול ממנו: **[י]** של יין - וה"ה שאר משקין: **[יא]** על כזית - דהוא שלישי רביעית דאפשר דלענין משקה ג"כ משערינן כמו באכילה בכזית: **[יב]** אלא פחות וכו' - ובדיעבד אם שתה כזית ואין לו רביעית טוב לזהר שלא ישתה עד רוב רביעית וכ"ש שלא ישתה כשיעור ביצה שהוא שני חלקי רביעית דיי"א דעל שעורים אלו יש לברך ברכה אחרונה ועיין לעיל סימן קי"ץ סק"י"ד מה שכתבנו שם: **[יג]** הטועם וכו' - דאע"ג דאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה אפילו כל שהוא בין

באכילה בין בשתיה היינו כשמכוין לאכול ולשתות אבל הכא שאין כונתו אלא לטעום לידע אם צריך מלח או תבלין א"צ ברכה לא לפניו ולא לאחריה ואפילו אם הוא אוכל קצת מהמאכל אחר הבישול [שאינן ביכלתו לתקן אז המאכל] ורק לידע אם הוא טוב ג"כ מצדדים הא"ר והפמ"ג דגם זהו בכלל טעימה אחרי שאין כונתו לשם אכילה: **[יז]** עד רביעית - ועד בכלל אבל יתר מרביעית כיון שהוא הנאה יתירה חשיב כמו שמתכוין לאכילה. ועיין במ"א שכתב דעד רביעית דשרי היינו אפילו לטעום מהרבה קדירות ומיהו אם כונתו לאכול מעט אסור לעשות הרבה פעמים דהו"ל אכילה מעלייתא. ולענין טעימה איזה דבר אוכל לידע אם הוא טוב מצדדים האחרונים דשיעורו הוא רק עד כזית. ודע דאף שבשו"ע כתב אין צריך לברך ממילא אסור לברך דהו"ל ברכה לבטלה [אחרונים]: **[טו]** ואפילו אם הוא בולעו - ואם הוא פולט מותר אפילו ביותר מרביעית בלי ברכה גם לדעה זו: **[טז]** טעון ברכה - אפילו בכל שהוא כיון שיש לו הנאת מעיו: **[יז]** כשחוזר ופולט - דבזה התירו כשכונתו רק לטעימה בעלמא כיון שאין לו רק הנאת החיך מהתבשיל שטעם או מהאוכל שלעס. ואותן שנותנין עשב שקורין טאב"ק לתוך שפופרת ומדליקין אותו ושואבין העשן בפייהם נסתפק המ"א בזה אי הוי כטועם ופולט והאחרונים החליטו בפשיטות שאין לברך על עישון הטאב"ק הזה: **[יח]** ואז אפילו וכו' - וע"כ הלועס לתינוק כיון שאינו בולע אפילו להרבה א"צ ברכה: **[יט]** וספק ברכות להקל - היינו באפילו אם הוא בולע לא יברך כיון שאין כונתו לאכילה וכסברא הראשונה. והנה המ"א חולק על השו"ע והרמ"א וס"ל דבבולע לכו"ע חייב לברך אבל כמה אחרונים החליטו עם פסק הרמ"א דהוא ספק ברכה ולא יברך ולכתחלה טוב ליהזר הרוצה לבלוע שיתכוין ליהנות ממנו בתורת אכילה ויברך עליו [ח"א]:

ריא

סימן

הנה מפני שהסימן הזה רבו פרטיו ע"כ אכתוב לו הקדמה קצרה. והוא. תנן [ברכות מ"א] היו לפני הרבה מינין ר' יהודה אומר אם יש ביניהן מין שבעה עליו הוא מברך וחכמים אומרים מברך על איזה מהן שירצה ואיתא בגמרא אמר עולא מחלוקת כשברכותיהן שוות [כגון זית ותפוח] דר' יהודה סבר מין שבעה עדיף וחכמים אומרים חביב עדיף אבל כשאין ברכותיהן שוות כגון צנון וזית ד"ה מברך ע"ז וחוזר ומברך ע"ז והנה יש דעות בפוסקים דרוב מהן פסקו כר"י דמין שבעה עדיף [וזהו מה שכתוב בס"א] ויש שפסקו כחכמים [וזהו דעת הרמב"ם המובא בס"ב] וגם באין ברכותיהן שוות יש דעות בפוסקים יש אומרים דכונת עולא מה שאמר ד"ה מברך ע"ז וחוזר ומברך ע"ז היינו דכיון שאין ברכותיהן שוות ואין אחד פוטר חבירו לא שייכי זה לזה כלל ויוכל לברך תחלה על צנון בפה"א אף שהזית הוא מין שבעה וגם חביב עליו וי"א דכונת עולא דלד"ה יכול לברך על איזה שירצה תחלה ומסתמא יברך ממילא על החביב אצלו ואלו שתי הדעות נזכרים ג"כ בסעיף א'. גם מבואר שם בס"א ובי' מה נקרא חביב אם הרגיל להיות תמיד חביב אצלו או מה שהוא אצלו עתה חביב ומתאוה לו. כל הקודם בפסוק ארץ חטה ושעורה וגו' המדבר שם משבחה של ארץ ישראל הוא מוקדם לברכה אפילו השני חביב עליו יותר ומ"מ זית הוא קודם לגפן משום דחזינן שחלק הכתוב וכתב ארץ פעם שני [ארץ זית שמן ודבש] ונמצא דזית הוא ראשון סמוך לארץ בתרא וגפן הוא רק שלישי לארץ קמא. בפה"ע ובפה"א קודמין לשהכל ויתר הפרטים יבואר הכל בפנים: **[א]** היו לפניו וכו' - ודוקא שגם דעתו היה לאכול מכולם הא אם אין כולם לפניו או שאין דעתו לאכול מכולם אין שייך בזה דין קדימה: **[ב]** ברכותיהם שוות ויש ביניהם וכו' - כגון ענבים ותפוחים: **[ג]** ממין שבעה - ר"ל שנשתבחה ארץ ישראל בהן דכתיב ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש [זית שמן הוא ד"א זית שעושה שמן. ודבש היינו תמרים שעושין מהן דבש]: **[ד]** מקדים מין שבעה - ואפילו הוא חצי פרי והשאר הם שלמים. ואם שניהם ממין אחד משבעת המינים או ששניהם אינם מין שבעה מקדים השלם ואפילו אם החצי חביב יותר שלם עדיף: **[ה]** אע"פ וכו' - דמעלת מין שבעה עדיף: **[ו]** מקדים החביב - היינו שרגיל להיות תמיד חביב עליו וכדלקמיה: **[ז]** ואם אין וכו' - דכיון דאין אחד פוטר חבירו בברכתו אין שייך כאן שום מעלה בהקדמתו ואיזה שירצה יברך עליו ואוכל קודם [הרא"ש]: **[ח]** כגון צנון וזית - דוקא בזה דברכת הצנון בפה"א אבל אם היה דבר שברכתו שהכל בודאי מברך על הזית תחלה וכדלקמיה בס"ג: **[ט]** וי"א וכו' - ס"ל דגם בזה שייך מעלת הקדימה לברך על מין אחד תחלה אלא דס"ל דלא מקדמינן בזה מין שבעה אלא החביב לו יותר יקדימו לברך עליו ולאכול תחלה אכן אם שני המינים חביבים אצלו בשוה אז מברך על מין שבעה תחלה ועיין מש"כ במ"ב סקכ"ז בשם הגר"א ועיין בה"ל מש"כ בשם האחרונים דעיקר כוונתו הזו שהוא דעת רוב הפוסקים [וגם דאפילו לדעה הראשונה שס"ל דמברך על איזה שירצה מ"מ הלא הברירה היא בידו]: **[י]** המין שרגיל וכו' - ומשמע מדברי הפוסקים דיתנהג כך יברך על המין שרגיל להיות תמיד חביב עליו ויטעום קצת ממנו ואח"כ יאכל המין שחפץ עכשיו לאכול ואחר גמר אכילתו יחזור לאכול המין הראשון: **[יא]** אפילו אם עתה וכו' - ומ"מ המברך על מה שחביב עתה

בעיניו ג"כ יש לו על מי לסמוך דיש פוסקים שסוברים דחביב נקרא מה שהוא חביב עליו עכשיו [ט"ז]: **[יב]** מקדים החביב - פליג על דעה ראשונה וס"ל דחביב עדיף לעולם ואף דברכותן שוות ויש בהם מין שבעה חביב קודם לברך עליו: **[יג]** באותה שעה - גם בזה פליג על דעה ראשונה וס"ל דאינו נקרא חביב מה שחביב עליו תמיד אלא מה שחביב עליו באותה שעה. ומשמע מסתימת המחבר דהעיקר כדעה הראשונה שהיא דעת רוב הפוסקים: **[יד]** בפה"ע קודמת - ואפילו מין השני חביב עליו [מ"א וש"א]: **[טו]** שהיא חשובה וכו' - פי' דברכת בפה"ע מבוררת טפי על איזה מברך וחשובה היא מברכת שהכל שאינה רק ברכה כוללת לכל המינים: **[טז]** וכן בפה"א - חשובה נמי משהכל דמברר בהברכה רק מיני פה"א משא"כ שהכל דכוללת הכל. וע"כ כשמביאים לפניו י"ש עם מרקחת יברך על המרקחת תחלה אף שהי"ש חביב עליו יותר [אחרונים]: **[יז]** איזה מהם וכו' - ואין תלוי כלל בחביב לדעה הראשונה שבס"א דהא אין ברכותיהן שוות ולי"א שם מיירי הכא ששניהם חביבים עליו בשוה: **[יח]** וי"א שבפה"ע קודם - והסכימו האחרונים דנכון לנהוג כ"י"א הזה אם שניהם שוים בחביבות אכן אם פה"א חביב עליו יותר מברך על החביב כנ"ל בס"א וכן אם פה"א הוא מין שבעה כגון קליות של חטים ותפוח או אחד משבעת המינים יש לו לברך תחלה על החטה שהוא מין שבעה וקודמת בפסוק: **[יט]** כל הקודם וכו' - דמקרא זה חושב המינים שנשתבחה בהן א"י וכל המוקדם בפסוק הוא יותר חשוב מהמאוחר לפיכך הוא קודם לברכה וחטה ושעורה דקרא דקודמין לשארי המינים הוא דוקא שעשה מהן תבשיל להרבה פוסקים וכדלקמיה בס"ה: **[כ]** קודם לברכה - אף כשהמין השני הוא חביב יותר. וכתבו האחרונים דחשיבות מין שבעה להקדים ראשון לשני הוא רק כשנגמר הפרי אבל אם לא נגמר כגון זית קודם שגדל הנץ אף שהוא ראשון לארץ בתרא חשוב יותר המאוחר ממנו דמה שנשתבחה בהן א"י הוא רק בגמר פרי וכן כל כה"ג: **[כא]** וארץ בתרא - דכן הוא סדר המקרא ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש ומארץ שבאמצע הוי התחלת סדר וכל הסמיך לו חשוב יותר מהמאוחר שבארץ קמא: **[כב]** תמרים קודמין - דבש שבקרא הוא תמרים שיוצא מהן דבש [ב"י]: **[כג]** תחלה - היינו אפילו לזיתים שהיא ראשונה לארץ בתרא: **[כד]** היא חשובה - שגם ברכת בורא מיני מזונות היא ברכה מבוררת כמו ברכת היין והרי היא קודמת ליין בקרא. ונקט הרמ"א מחמשת מיני דגן להשמיענו דאף כוסמין ושבולת שועל ושיפון מזון הנעשה מהן ג"כ קודמין ליין דהם ג"כ בכלל חטים ושעורים: **[כה]** לאחר ששוה וכו' - מלשון זה משמע דחטים ושעורים דקודמין הוא רק מהשוה להן בסמיכה לארץ כמו חטים לזיתים ושעורים לדבש [שהוא תמרים] אבל שעורים [היינו מזון הנעשה מהן כמו שמפרש בסעיף ה'] לזיתים לא אבל הלבוש כתב דברכת במ"מ היא קודמת לכל וכן הסכימו הרבה אחרונים: **[כו]** תבשיל או פת - והם קודמים לשארי מינים אף אם הם חביבים אצלו יותר: **[כז]** אינה קודמת וכו' - אלא בפה"ע תקדים ומשמע במ"א דדוקא אם הפה"ע חביב יותר אצלו אז הוא קודם אף שהוא מאוחר בקרא אבל אם שניהם חביבים בשוה חטה קודמת אכן בביאור הגר"א משמע דלפי מה שמבואר לעיל בס"א דהיכא שאין ברכותיהן שוות לא אזלינן כלל בתר מין שבעה ה"ה הכא לא אזלינן כלל בתר מוקדם ועל איזה שירצה יברך תחלה. ומ"מ אם החטה חביבה יותר אצלו מסתברא דיברך עליה תחלה דגם שם הלכה כה"י"א דחביב קודם כמש"כ שם: **[כח]** קודמת לברכת במ"מ - פי' כגון שיש שלחן ערוך לפניו לאכול פת וגם רוצה לאכול לחמניות דברכתן במ"מ ואפילו כשאוכלן בתוך הסעודה [כגון שבלילתן רכה ואוכלן לתענוג ולא לשובע וכדלעיל בסימן קס"ח ס"ח] מצוה שיטול ידיו ויברך המוציא תחלה על הפת דברכת המוציא חשובה ואח"כ יברך במ"מ על הלחמניות דאי מיירי בשאר תבשילין בלאו טעמא דברכת המוציא חשובה צריך לברך תחלה על הפת ולפטור ממילא את התבשיל דאי יברך תחלה על התבשיל נמצא גורם ברכה שא"צ ואסור [מ"א]: **[כט]** שהדבר השני חשוב - כגון שהלחם משעורים והמזונות מחטים [אחרונים] וה"ה כל כה"ג שהדבר השני הוא חשוב בעצם יותר מהדבר הראשון: **[ל]** או חביב עליו - ר"ל שבאמת אינו חשוב יותר מהראשון אך בעיניו הוא חביב יותר. ופשוט דה"ה אם הוא חביב וחשוב ביחד: **[לא]** אם אינו רוצה - ואפילו רוצה לאכול משניהם אך שלא הביאו עדיין החביב לפניו א"צ להמתין: **[לב]** ובלבד שיהא דעתו וכו' - ואפילו היו שניהם לפניו בשעת ברכה בעיני שיתכוין לו בפירוש לפוטרו דאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גררא אלא בכונה אבל אם בירך על החשוב פוטר את שאינו חשוב אפילו לא נתכוין בפירוש לפוטרו כיון שהיה מונח לפניו על השלחן בשעת ברכה ואם הביאו לו אחר שכבר כלה המין הראשון צריך לחזור ולברך ואם הביאו לו אחר שבירך אבל עדיין לא כלה אכילתו יש דעות בפוסקים וספק ברכות להקל [כ"ז] מבואר בסימן ר"ו ע"ש באחרונים ובמ"ב סקכ"ב ולכתחלה מבואר שם ברמ"א דיש ליזהר לכיון לפטור את אשר יביאו לו אח"כ: **[לג]** עליו בברכתו - ואם היה מונח לפניו אתרוג וזית אף דאתרוג היה חביב עליו יותר קיי"ל לעיל בס"א דמברך על הזית שהוא ממין שבעה ונפטור ממילא אף בסתמא האתרוג ואם הוא בירך על האתרוג בסתמא לא נפטור הזית [ב"י בשם רשב"א] ומ"מ לפי מה שהבאנו שם בב"ה"ל הרבה ראשונים דס"ל ג"כ כדעת הרמב"ם המובא שם בס"ב דחביב עדיף אף לגבי מין שבעה נהי דלכתחלה בודאי טוב לנהוג כדעה הראשונה שהיא סתמית ולברך על הזית מ"מ כדיעבד

שבירך על החביב כדעת הרמב"ם וסייעתו לכאורה בודאי לא יחזור ויברך על הזית דלשיטתם היא ברכה לבטלה וכבר כתב שם הט"ז דמאן דעביד כרמב"ם ג"כ שפיר עביד. ויותר נ"ל דאפילו אם הוא מברך על הזית טוב שיכוין בהדיא לפטור גם האתרוג אחרי האתרוג חביב לו יותר ולדעת הרמב"ם וסייעתו אינו יוצא בזה ממילא על האתרוג וכן כל כה"ג היכא שיש דעות בפוסקים על איזה דבר יברך בתחלה יהיה זהיר בשעת ברכה לכוין לפטור שניהם דבלא"ה יש חשש דאוכל המין השני בלא ברכה: **[לד]** ואיהו לאו ממין שבעה - אע"ג דכוסמין מין חטין ושכולת שועל ושיפון מין שעורים מ"מ כיון דאין נזכרין בהדיא בקרא אין בהם חשיבות מין שבעה כ"כ כמו המפורשים בהדיא בקרא: **[לה]** דעבדי מינייהו פת - וגם הם בכלל חטה ושעורה דקרא עכ"פ [דחטה ושעורה קודמין לגפן ותאנה ורמון] וכתב המ"א דדוקא הני דחשיב כאן אבל זיתים עם תבשיל של שבולת שועל זיתים קודמין משום דמוקדמין בקרא אבל כמה אחרונים חלקו ע"ז וכנ"ל בס"ק כ"ה ע"ש. ועתה נבוא לבאר סדר המעלות בקצרה. וכל המאוחר מחבירו הוא גרוע מחבירו. המוציא [אפילו מפת של שבולת שועל ושיפון]. במ"מ על מעשה קדרה דחטים. במ"מ על מעשה קדירה דשעורים. במ"מ על מעשה קדרה דשיבולת שועל ושיפון שהוא ג"כ מין שעורים [ובמ"מ דשעורים כיון דשעורה מפורש בקרא קודם להן ואפילו לכוסמין שהוא מין חטים הוא ג"כ קודם]. בפה"ג. זיתים. תמרים. וענבים. תאנה. ורמון. בפה"ע ופה"א. שהכל. ובכל אלו אין משגיחין על החביב כלל דמי שהוא מאוחר מחבירו אפילו הוא חביב יותר כגון שהיה חביב לו השהכל אפ"ה הפה"א קודם לו וכן בכל הנ"ל. בפה"ע ובפה"א אזלינן בתר החביב אפילו השני מין זי"ן. היו שניהם חביבין אזלינן בתר מין זי"ן. ואם אחד מהן מוקדם בפסוק כגון שכוסס קליות חטה דברכתו בפה"א ואוכל זית יקדים חטה דהוא קודם בקרא כ"כ המ"א והגר"א פליג ע"ז וכמו שכתבנו לעיל בסק"ז ע"ש. שניהם אינן מין זי"ן יש להקדים פה"ע אם שוים בחביבות הא לא"ה חביב קודם וכנ"ל. וכן שניהם פה"א או שניהם שהכל אזלינן בתר חביב. והנה מה נקרא חביב אנו בני אשכנז נמשכין אחר הרא"ש וסייעתו שהוא המין הרגיל להיות חביב אצלו כמ"ש בס"א ואם שניהם חביבים אצלו אזלינן אחר איזה שחפץ עתה כמ"ש בס"ב לרמב"ם. ברכת אכילה ושתייה אפילו ברכת שהכל קודמת לברכת הריח:

ריב

סימן

[א] אם העיקר מעורב - כגון כל תערובות שני מינים שהאחד הוא העיקר והשני אינו בא אלא לתקנו ולהכשירו או אפילו שניהם עיקרים אלא שהאחד מרובה מחבירו הרוב הוא העיקר כמ"ש סימן ר"ח ס"ז ואפילו כל מין ומין עומד בפני עצמו וניכר נמי בתר רוב אזלינן וע"כ בפורים שמרקחין שומשמן בדבש ומערבין בהם פתיתי אגוז כל שרוב שומשמן בתר העיקר אזלינן ומברך פרי האדמה ומיהו כ"ז דוקא בשניהם הוא דבר חשוב הא אם אחד מהן אינו דבר חשוב אף שהוא הרוב בטל הוא לגבי מיעוט החשוב דהוא העיקר ועיין סימן ר"ד ס"ב ובמש"כ שם. ודע דבחמשת מיני דגן קי"ל לעיל בס"י ר"ח דאם מעורבין עם שאר מינים אפילו הם המיעוט כל שניתן בהתבשיל לטעם אזלינן בתרייהו ומברך עליהם במ"מ לבד ונפטר תערובות הרוב מפני שמיני דגן נחשבין לעיקר תמיד אך בלבד אם יש בהם ממש אבל אם עירב קמח במים הרבה כ"כ עד שהוא רך כדי שיהא ראוי לשתייה מברך שהכל: **[ב]** כל אחד לבדו - בין שאוכל העיקר והטפל בבת אחת בין שאוכל העיקר תחלה והטפל אח"כ וכדלקמיה: **[ג]** שאוכל דג מליח - כגון שאכל דבר מתוק מקודם ואוכל דג מליח להפיג המתקנות ומפני שלא יזיקנו המליח בגרונו אוכל פת עמו אבל אינו תאב כלל לאכול פת לכן הוי הפת טפל משא"כ אם הוא תאב לאכול פת ג"כ אע"פ שאוכלו עם המליח כהנהוג לאכול דג מלוח שקורין העריני"ג עם פת אינה טפלה אליו אפילו אם תאב להמליח יותר וצריך לברך עליה המוציא ופותר את המליח [אחרונים]: **[ד]** כיון שהוא טפל - ואפילו כשלא היה הטפל לפניו בשעת אכילת העיקר אם היה דעתו בשעת ברכה לאכול גם הטפל או שדרכו בכך לאכול הטפל אחריו פותר הטפל [גם בעינן דוקא שיאכל הטפל באותו מקום לאפוקי כששינה מקומו בינתים] אבל אם אינו רגיל בכך וגם לא היה דעתו בפירוש בשעת הברכה לאכול הטפל צריך לברך גם על הטפל אך אז מברך על הטפל רק שהכל דעכ"פ טפל הוא ומפסיד ברכתו העיקרית ודומיא דפסק הרמ"א לקמן בהג"ה דאם אוכל הטפל קודם העיקר אף דצריך לברך עליו בפ"ע ואינו נפטר בברכת העיקר שיברך אח"כ מ"מ כיון שהוא טפל מפסיד ברכתו העיקרית. האנוס"י שאוכלין אחר הסעודה למתק שתית היין ששתה מקודם א"צ לברך עליהן דהן טפלין להיין וברכת היין פותרתן וה"ה כששתה שאר משקין תוך הסעודה ואוכל אח"כ אנוס"י למתק השתיה א"צ ברכה משום דברכת הלחם פותרתן דהמשקה טפל ללחם והאנוס"י למשקה: **[ה]** ואח"כ מברך על העיקר - עיין במ"א ובביאור הגר"א שהקשו כמה קושיות ע"ז ומסיק המ"א לדינא דאין חילוק בזה וגם בא"ר הביא בשם בה"ג וכלבו שכתבו בהדיא שאפילו אם הטפל חביב עליו מברך על העיקר לבד והטעם דאף שהטפל חביב עליו בעצם יותר מ"מ עתה איננו אוכלו רק בשביל העיקר שבשבילו הותחל האכילה ובלתו לא היה אוכל הטפל כלל. וע"ש עוד דכל זה אפילו בשאין ברכותיהן שוות וגם אין אוכלן ביחד ובפרט כשברכותיהן שוות או שאוכלן

ביחד בודאי מברך על העיקר לבד. מי ששתה יין שרף ואוכל איזה דבר או מעט פת אחריו להפיג חריפות השתיה נעשה הפת טפל וא"צ לברך עליו אכן דוקא כשהיה דעתו עליו בשעת ברכה או שרגיל בכך ברוב הפעמים וכנ"ל בסק"ד עיי"ש ולענין נטילת ידים עיין לעיל בסי' קנ"ח סק"י במ"ב וכ"ז כשאין כוונתו לאכול הטפל שאינו רעב כלל ואינו אוכל אותו רק להפיג המרירות אבל אם כוונתו בשביל הטפל ג"כ כגון ששותה יי"ש ואוכל ג"כ לעקא"ך עם מרקחת אע"ג שנראה שאחד עיקר והשני טפל כיון שכוונתו לאכילת שניהם א"כ אין זה טפל לזה וצריך לברך על הלעק"ך או על המרקחת תחלה שהם חשובין ואח"כ מברך על היי"ש אף שהיי"ש חביב עליו. וה"ה כשרוצה לאכול שאר דברים אינו מותר רק כשרוצה לאכול רק מעט כדי להפיג המרירות אז הוא טפל אבל כשרוצה לאכול יותר מזה אין שייך שם טפל כלל כיון שאוכל אותם מחמת עצמותם כדי לסעוד הלב וכתבו האחרונים בשם השל"ה דטוב למנוע מלאכול פת למיתוק שתיית היי"ש כי מי יוכל להבחין היטב אם הוא רק להפיג מרירותו או גם לסעוד הלב דאז צריך לברך המוציא ונט"י. ומי ששורה אחר גמר אכילתו מעט פת ביי"ש לעכל המאכל יש לברך על היי"ש דעיקר כוונתו אז על היי"ש כדי לעכל ואין שייך להסעודה ורק מפני שחזק לו לשתותו שורה בו פת להפיג קצת מרירותו והו"ל היי"ש עיקר [מ"א] ומא"ר משמע דטוב באופן זה שישתה תחלה מעט יי"ש קודם ששורה בו הפת ויברך עליו. ועיין לעיל בסי' קע"ד סקל"ט במ"ב דאם אחר שאכל מאכל שמן לקח מעט יי"ש להפיג השמנונית שבפיו אם רגיל בכך א"צ ברכה דהוא טפל לפת: **[ו]** שאוכלן ביחד - ואם אוכל פת כיסנין עם גבינה או שאר דבר ללפת בו אף שהם ג"כ חביבים עליו והוא תאב לאכול אותם מ"מ מברך רק על הכיסנין לבד דמסתברא שהוא העיקר אצלו וה"ה בכל דבר כשאוכל עם מין אחר ללפת בו דמה שאוכל ללפת נחשב רק כטפל: **[ז]** העיקר תחלה - ואח"כ הטפל כדי למתק את העיקר כגון אכל תחלה צנון ואח"כ זית להפיג חרפו של צנון וכה"ג שאר טפל וכנ"ל בסי' **[ח]** או שאוכל גרעיני וכו' - ר"ל ג"כ שאוכלן קודם שמתחיל לשתות כדי למתק השתיה ששותה אח"כ: **[ט]** על האוכל תחלה וכו' - דבשלמא כשמברך על העיקר תחלה ממילא הטפל בכלל משא"כ כשאוכל הטפל מקודם לא יתכן שיפטרנו אח"כ העיקר מברכתו למפרע וכבר היה נהנה בלא ברכה: **[י]** רק שהכל - ר"ל דכיון דעכ"פ אכילתו הוא לטפל לד"א הפסיד ברכתו הראויה לו ומברך שהכל כדי שלא יהנה בלי ברכה והנה הרמ"א סתם בזה ולא הזכיר שום חילוק דמיירי בכל גווני אבל המ"א חילק בזה ודעתו דדוקא אם שותה משקין שברכתו שהכל והיה ראוי לברך על המשקה שהכל ולפטור זה אך מפני שאוכל הטפל תחלה צריך לברך עליו לכן מברך עליו כברכת העיקר וממילא נפטר גם העיקר בברכתו אבל כשברכת העיקר הוא דבר אחר כגון ששתה יין אין מברך על המאכל שמקודם שהכל רק ברכתו הראויה לו. ולכתחלה טוב למנוע לגמרי מלאכול הטפל קודם לעיקר: **[יא]** הואיל והוא טפל לד"א - ואם הטפל חביב עליו מברך עליו ברכה הראויה לו [ט"ז וא"ר]: **[יב]** הו"ו טפלה למרקחת - וצריך לברך על המרקחת לבד: **[יג]** לאכול לחם - רק שבאים לדבק המרקחת עליהם שלא יטנפו הידים בדבש ועיין באחרונים שכתבו דבמדינותינו שעושין הדובשנין שטובים למאכל ומניחין המרקחת עליהם א"כ כונתו ג"כ לאכילת הדובשנין ומברך עליהם ועיין לעיל סימן קס"ח במ"ב סקמ"ה שמבואר שם

ריג

סימן

[א] ושאר דברים - היינו שארי מיני אוכלין ומשקין: **[ב]** חוץ מפת ויין - משום דחשיבי ודרכם לקבוע עליהם בהסיבה לפיכך אין דרך קביעות שלהם אלא בהסיבה וכדלקמיה: **[ג]** אחד פוטר את חברו - ר"ל אפילו יודע כ"א בעצמו לברך אפ"ה אחד מברך ומוציא חברו לכתחלה והוא שחבירו ישמע הברכה מתחלה ועד סוף ויכוין לצאת כדלקמן ס"ב והכי עדיף טפי דברוב עם הדרת מלך: **[ד]** אפילו בלא הסיבה - דדוקא בפת ויין דחשיבי היה דרכם לאכול בהסיבה על המטות וזה היה דרך קביעותם והתחברותם יחד לפיכך אין אחד מברך לכולם להוציאם עד שישבו דאז מינכר דדעתם להתחבר ולהצטרף ביחד משא"כ בפירות: **[ה]** ישיבה מיהא בעי - דאין אחד יכול להוציא חברו בהברכה אלא א"כ ישבו לאכול ולשתות ביחד ולא במעומד דקביעות קצת עכ"פ מיהו בעי וכ"ז רק לענין לכתחלה אבל בדיעבד כל שכוון המברך להוציא והשומע לצאת יצא [מאמר מרדכי]: **[ו]** ולדין וכו' - ר"ל לפי שאין דרכנו בהסיבה לפיכך מה שאנו מתועדין לישב יחד בשלחן אחד ולאכול נחשב לקביעות כמו הסיבה לדידהו ומהני אפילו בפת ויין: **[ז]** חוץ מן הפת - הא דהזכיר המחבר פת הכא משום דבפת קי"ל דאם הם שלשה מזמנין ומוציא אחד את חברו בברהמ"ז משא"כ בשאר דברים בברכה אחרונה אפ"י בשלשה אינו מוציא: **[ח]** בברכה ראשונה - והטעם משום דברכה ראשונה כל אחד מרויח באותה ברכה שעיי"כ מותרין לאכול וליהנות לפיכך מצטרפין לה אבל בברכה שלאחר אכילה שכבר אכלו ודעתם להפרד אין מצטרפין ואפילו ביין: **[ט]** צריכין ליחלק - ואפילו קבעו יחד לא מהני לזה ובדיעבד אם כוון לצאת והמברך ג"כ כוון להוציא יצא ואפילו בלא

קביעות כלל כמו שפסק המחבר לעיל בסימן קס"ז ס"ג ע"ש במ"ב ואם אחד אינו יודע לברך בעצמו יוצא אפילו לכתחלה בברכת חבירו וכתבו הט"ז ושי"א דהאידינא שמזלזלים ההמון מאד בברכה אחרונה יש לסמוך לעשות כן לכתחלה שמברך אחד בקול רם הברכה אחרונה ויהיו אחרים יוצאים על ידו אפילו כשיודעים בעצמם לברך ובפרט ברכה אחרונה מעין שלש שאין הכל בקיאים בה בע"פ בודאי טוב לעשות כן לכתחלה ומ"מ טוב יותר שיאמרו עם המברך מלה במלה: **[י]** דאין זימון לפירות - היינו דכיון דאין מצות זימון בפירות להזדמן יחד ולומר נברך שאכלנו ממילא צריך כ"א לברך לעצמו ולא לצאת בברכת חבירו ועיין לעיל סימן קצ"ג סק"ו במ"ב: **[יא]** וי"א דבכל וכו' - קאי אריש הסעיף אברכה ראשונה וטעמם דדוקא פת ויין דחשיבי מהני הסיבה או ישיבה לדין משא"כ בשארי דברים דלא חשיבי צריך כ"א לברך לעצמו ואם באו פירות תוך הסעודה אחד מברך כולם דמיגו דמהני הסיבה לפת מהני נמי לשארי דברים: **[יב]** בפירות - וה"ה בשארי דברים. ולענין שכר ומי דבש שקורין מע"ד עיין בע"ת וט"ז ומ"א והאידינא נוהגין שגם בזה כ"א מברך לעצמו [פמ"ג] ולענין יין משמע מרמ"א וכן מבואר מד"מ דגם לדין מהני הסיבה או ישיבה אבל כמה אחרונים העלו דאף בייך טוב שיברך כ"א לעצמו משום דהאידינא אין העולם רגילין לקבוע עצמן על היין ובאמת לדינא תלוי זה במנהג המקומות דבמקום שמצוי הרבה יין ורגילין לקבוע עליו בודאי מהני הסיבה או ישיבה להוציא אחד את חבירו. וכמדומה שכעת המנהג פשוט ברוב המקומות שאין מוציאין אחד את חבירו כמעט בשום דבר מאכל אף שהוא נגד הדין ואפשר משום שאין הכל בקיאים להתכוין לצאת ולהוציא וכעין זה מבואר בח"א כלל ה': **[יג]** שכל אחד מברך לעצמו - ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד אם בירך וכוון להוציא חבירו והשומע נתכוין לצאת אף בלא הסיבה וישיבה כלל נמי יצא: **[יד]** מוציא אחרים - בברכת הנהנין דדוקא בברכת המצות שכל ישראל ערביין זה בזה וכשחבירו אינו יוצא ידי המצוה כאלו הוא לא יצא לכן יכול לברך אפילו מי שאינו חייב בברכה זו משא"כ בברכת הנהנין שאינו חוב המוטל עליו כשאר מצות דלא ליתנהי ולא לברך ואפילו אם אינם יודעים בעצמן לברך. וזה הסעיף שייך בין לברכה ראשונה ובין לברכה אחרונה ועיין לעיל בסימן קס"ז ס"ט: **[טו]** ואז יוצאים בשמיעתן - ואם אינו אוכל ושותה עמהם אף בדיעבד לא יצאו דהא ברכתו הוי לבטלה כיון שאינו אוכל בעצמו ואיך יצאו על ידו ואפילו ענו אמן על הברכה אם לא שמה שלא אכל ושתה המברך היה בשוגג או באונס כגון שנשפך הכוס אחר הברכה וכה"ג דבעת הברכה לא היה לבטלה אז יוצאין אחרים על ידו: **[טז]** שמכונין אליו - והוא ג"כ יכול להוציאם וכדלקמיה בס"ג: **[יז]** אפילו לא יענו אמן - דקי"ל דשומע כעונה והרי הוא כמברך בעצמו. וכ"ז לענין דיעבד אבל לכתחלה לבד מה שמצוה לענות אמן על כל ברכה ששומע מישראל כדלקמן בסימן רט"ו עוד יותר יש חיוב לכתחלה לענות אמן בברכה שמתכוין לצאת בה כדי להורות בפועל שמסכים לברכת המברך [אחרונים]. כתבו הפוסקים אם כמה אנשים עושים מצוה אחת מצוה לכתחלה שאחד יברך לכולם דברוב עם הדרת מלך ועיין לעיל בסימן וי"ו בשע"ת סק"ו ובסימן ח' ס"ה ובמ"ב ובסימן רצ"ח ובתבו"ש סימן י"ט: **[יח]** בשמיעת וכו' - מדסתם משמע דאכל ברכות קאי ואפי' ברכות שהם דרבנן בעינן דוקא שיכוין לצאת ידי המצוה וכ"מ ברי"ט ס"ה ועיין לעיל סימן ס' במ"ב סק"י ובה"ל שם ובסימן רע"א בס"ו ובה"ל ד"ה וכגון: **[יט]** מתחלת ועד סופה - והיינו גם תיבת ברוך שבתחלתה דלא עדיף ממברך בעצמו כשמדלג איזה תיבה מעיקר הברכה דלא יצא ידי חובתו דהוי משנה ממטבע שטבעו חכמים:

ריד

סימן

[א] כל ברכה - היינו בין ברכת הנהנין ובין ברכת המצות בין ברכה ארוכה שיש בה פתיחה וחתימה בין שאין בה אלא פתיחה בלבד חוץ מברכה הסמוכה לחברתה דנמשכת לברכה הקודמת לה שיש בתחלתה שם ומלכות: **[ב]** שם ומלכות - והא דבתפלת י"ח לא תקנו מלכות תירץ ב"י בשם הרא"ש דברכה ראשונה כיון דאית בה האל הגדול חשוב כמו מלכות וכולהו בתרה דראשונה גריא ועי"ש עוד תירוצים: **[ג]** ואם דילג וכו' - אבל אם דילג תיבת אתה אינו מעכב בדיעבד: **[ד]** שם וכו' - היינו שלא אמר כלל אזכרה אבל אם אמר אזכרה אחת כגון אדני או אלהינו יצא: **[ה]** יחזור ויברך - המחבר מיירי לענין פתיחת הברכה דאית בה שם ומלכות וה"ה לענין ברכה שיש בה חתימה אם דילג השם בחתימה הוי כלא חתם כלל: **[ו]** דמלך לבד וכו' - ובספר אבן העזר חולק ע"ז ועיין בה"ל מה שכתבנו בזה:

[א] אחר ברכותיו - ר"ל אחר כל ברכה מיוחדת שהוא מברך או אפילו אחר שתי ברכות כל שאינם סיוס ברכות אין עונה בעצמו אחריהם אמן דאיתא בגמרא כל העונה אמן אחר ברכותיו ה"ז מגונה. והנה מלשון הגמרא משמע דלא עשה בזה איסור רק דהוא מגונה וה"מ דלא עשה בזה הפסק אבל אם בירך על איזה דבר מצוה שרוצה לעשות או ברכת הנהנין דהפסיק בזה בין הברכה לאותו דבר עשה איסור בזה וחוזר ומברך [פמ"ג בסי' נ"א]: **[ב]** שהם סוף ברכות - היינו אחר ברכת שומר עמו ישראל לעד [או אחר הפורס סוכת וכו' שאומרים בשבת] שהוא גמר ברכות ק"ש או אחר ברכת בונה ירושלים שהוא גמר ג' ברכות ראשונות שהם מן התורה ולא אחר ברכות ראשונות דערבית ודשחרית שאף שהם שתי ברכות הלא אינם בסוף הענין ואמן לא שייך אלא בגמר וסילוק הענין:

[ג] אחר יהללך וכו' - ואע"ג דאין עונין אמן אחר עצמו אלא דוקא אחר שתי ברכות סמוכות מ"מ הני מקרי סמוכות דיהללך סמוכה להברכה שלפני הלל וישתבח סמוכה לברוך שאמר דהא אסור להפסיק ולהשיח בין ברוך שאמר לישתבח ובין ברכה שלפני הלל ליהללך [ופסוקי דזמרה שאומרים ביניהם לא מקרי הפסק] משא"כ בברכה אחרונה שאחר ברכת הנהנין אע"ג דאיכא ג"כ שתי ברכות אחת לפנייה ואחת לאחריה כיון שאין לה אחיזה עם ברכה ראשונה שהרי רשאי להפסיק ולדבר בין הטעימה שאחר ברכה ראשונה לבין ברכה אחרונה הויא ברכה אחרונה כברכה מיוחדת: **[ד]** בונה ירושלים - מפני שהוא סוף ברכות שהם מדאורייתא דברכת הטוב והמטיב הויא מדרבנן וכדי להראות שחילוק יש ביניהם לכך עונים אחריה אמן: **[ה]** שומר עמו וכו' - אבל אין עונין אחר יראו עיינו שמברך בעצמו כי היא אינה שייך לברכת ק"ש והויא כברכה מיוחדת: **[ו]** שלא שמע כולה - אלא שמע רק שמזכיר השם וסוף הברכה חייב לענות אמן אחריו ויש שפוסקים דאפילו לא שמע רק חתימת הברכה צריך לענות אמן [א"ר] ועיין בח"א שהכריח דאפילו דעה הראשונה מודה היכא שיודע על איזה ברכה הוא עונה דצריך לענות וכדלעיל בסימן קכ"ד ס"ח בהג"ה ע"ש:

[ז] אע"פ שאינו חייב - ר"ל וכ"ש היכא שהוא עצמו חייב באותה ברכה ורוצה לצאת בברכת המברך בודאי חייב לענות אמן להורות שגם הוא מחזק ומקיים דברי המברך אכן אז בעינן דוקא שישמע כל הברכה מתחלה ועד סוף כדלעיל בסימן רי"ג ס"ג: **[ח]** חייב לענות - דכתיב כי שם ה' אקרא הבו וגו' ואחז"ל [יומא ל"ז] אמר להן משה לישראל כשאני מברך ומזכיר שם השי"ת אתם הבו גודל לאלהינו בעניית אמן: **[ט]** אחריו אמן - איתא במדרש כששומע שאחד מתפלל דבר או מברך לישראל אפילו בלא הזכרת השם חייב לענות אמן. ולכן נתפשט המנהג שעונין אמן אחר הרחמן בבהמ"ז [אחרונים]: **[י]** אבל אם היה וכו' - מדכיל אפיקורוס וכותי בהדי תינוק וגדול ששינה משמע דחא דינא אית להו וכי היכי דבתינוק וגדול ששינה אפילו שמע כל הברכה מפייה לא יענה אמן דהברכה היא לבטלה כן ה"ה באלו ואע"ג דבגמרא אמרינן שאף בכותי עונין אם שמע כל הברכה מפיו היינו קודם שמצאו להן דמות יונה בהר גרזים שהיו עובדין לה אבל אח"כ לא דכונתן להר גרזים ואפיקורוס נמי אין כונתו לשמים אלא לע"ג והגר"א בביאורו פסק דבאלו השנים אם שמע כל הברכה מפיו עונה אחריו אמן: **[יא]** ושינה וכו' - ודוקא כששינה באופן דלא יצא בהברכה מחמת זה והרי הוא כמברך ברכה לבטלה דאסור לענות אמן אחריו: **[יב]** שמע כל הברכה - שאין דרך העו"ג לכוין לע"ג כשמזכיר השם [ונראה דה"ה במי ששמע מאחד שהמיר דתו לע"ג] ומ"מ דעת הט"ז דאין עליו חיוב לענות בעכו"ם רק רשות: **[יג]** שלומד וכו' - ר"ל דאין שייך לומר אמן לאמת ולקיים את דברי המברך אחרי דאין שם ברכה עלה: **[יד]** לבטלה - ר"ל שלומד הרב עמהם הברכות שלא בזמן אפ"ה מותר להזכיר שם השם ואפילו הרב יכול להזכיר השם כדי ללמד להתינוק הברכות שהרי ע"כ אנו צריכים ללמוד עמהם כדי לחנכם בלימוד התורה ובקיום המצות (וכמו דכתיב ולמדתם אותם את בניכם וגו') ודוקא עם התינוק מותר להזכיר את השם אבל גדול בשעה שלומד הברכות בגמרא אומר בלא הזכרת השם ורק כשלומד הפסוקים הנזכרים בתלמוד רשאי לאומרו כמו שהם כתובים עם הזכרת השם: **[טו]** לפטור וכו' - כגון שמברך הברכות בזמן דרך חינוך: **[טז]** דבני חינוך הם - משמע דעל ברכה שמברך על אכילה וכה"ג קודם שהגיע לחינוך אין לענות אמן עליו [פמ"ג בחידושו על ברכות]: **[יז]** שאומרים ההפטר - ר"ל שאז קורין בתורה ובנביאים ומברכין לפנייהם ולאחריהם וצריך לענות אמן עליהם: **[יח]** ברכה שאינה צריכה - כגון שמברך בתוך הסעודה על דברים שנפטרו כבר ע"י ברכת המוציא דזו הברכה שלא לצורך היא כלל ועוד כתבו הפוסקים דאפילו אם עכשיו לא היה הברכה לבטלה ג"כ היא לפעמים בכלל ברכה שאינה צריכה כגון אם שלחנו ערוך לפניו ודעתו לילך וליטול ידיו ולאכול ולוקח קודם הנטילה ומברך על דברים שדעתו לאכלם בתוך הסעודה ג"ז אסור דגורם ברכה שאינה צריכה וכ"ש המפסיק בין הברכה לעשיה דגורם שתבטל הברכה הראשונה לגמרי בודאי אסור ועיין לעיל בסימן מ"ו במ"ב סק"ד ובמ"א בסימן זה לענין השלמת מאה ברכות בשבת: **[יט]** לשוא - ר"ל אף שהוא מברך כסדר נוסח הברכה בדרך הודאה ושבח כיון שאינה צריכה וכ"ש אם הזכיר שם השם לבטלה ח"ו ולא דוקא שם של די אותיות ה"ה שארי השמות ג"כ בכלל איסור הזה. וה"ה אם הוציא השם בלשון לעז לבטלה דהיינו שלא בדרך שבח והודאה ג"כ יש איסור (אחרונים). כתב הא"ר בשם ס"ח אם תשמע שחברך

מזכיר השם אל תכנס תוך דבריו לומר עשה לי כך וכך שהרי עייז ישתוק לשמוע דבריך ואתה גורם שיוציא שם שמים לבטלה אבל אם תשמע שחברך הזכיר שם השם לקלל את חבריו אז תפסיק דבריו כי יחטא כשיקלל: **[כ]** כנשבע לשוא - הוא לשון הרמב"ם ומקורו ממה דאיתא בגמרא כל המברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא את שם וגו' ומ"מ דעת כמה ראשונים דעיקר האיסור הוא מדרבנן כיון שהוא מזכירו בברכה דרך שבח והודאה וקרא אסמכתא בעלמא אבל אם הוא מזכירו להשם ח"ו לבטלה בלא ברכה לכו"ע יש בו איסור תורה שהוא עובר על מ"ע דאת ה' אלהיך תירא שהיא אזהרה למוציא שם שמים לבטלה כדאיתא בתמורה [דף ד'] כי זהו מכלל היראה שלא להזכיר שמו הגדול כ"א בדרך שבח והודאה מה שמחויב אבל לא לבטלה. ומ"מ בין לדעת הרמב"ם ובין לשארי פוסקים אם נסתפק לו על איזה ברכה אם בירך או לא אם הוא דבר שהוא דאורייתא חוזר ומברך ואם הוא דרבנן לא יחזור ויברך ומשמע מכמה אחרונים דאיסור יש בדבר לחזור ולברך. כתבו האחרונים דאפילו יש ספק ספיקא להצריך ברכה כגון ספק אכל כזית או לא ואת"ל לא אכל שמא הלכה דעל בריה אפילו פחות מכזית מברכין אפ"ה ספיקו להקל ולא יברך: **[כא]** ואסור לענות אחריו - דלא עדיף מתינוק שמזכיר השם דרך לימודו דלא עשה איסור בהזכרתו ואפ"ה אין לענות אמן אחריו דאין שם ברכה עלה כ"ש זה דעשה איסור דהוציא ש"ש לבטלה [הגר"א]:

הלכות ברכות הריח

סימן רטז

[א] אסור ליהנות וכו' - וכמו שאסור ליהנות באכילה ושתייה עד שיברך ואסמכוהו בש"ס אקרא דכתיב כל הנשמה תהלל יה דמשמע שאף הנשמה תהלל על הנאתה ואיזהו דבר שהוא הנאת הנשמה בלבד הוי אומר זה הריח: **[ב]** עד שיברך - הברכה המבוארת לקמיה בס"ב: **[ג]** קודם שיריח - דבעינן עובר לעשייתן וכמו באכילה ושאר מצות. כתבו האחרונים דאם שכח והריח בלא ברכה ונזכר לאחר שגמר מלהריח הפסיד ברכתו וכמו באכילה לאחר שגמר מלאכול שהפסיד ברכתו הראשונה וכמו שנתבאר בסימן קס"ז ס"ח: **[ד]** אבל לאחריו וכו' - דלא תקנו ברכה אחרונה רק באכילה ושתייה ולא בריח שהנאה מועטת היא. כתבו הפוסקים היו לפניו שתי ברכות אחת של טעם ואחת של ריח נוטל תחלה המין של טעם בימינו ומברך עליו לפי שהיא חשובה שנכנסת בגוף ואח"כ נוטל של ריח ומברך עליו. עוד נתבאר בפוסקים דדוקא אריח תקנו חכמים ברכה ולא אקול [ר"ל בשומע קול נעים] שאין בו ממש וכן לא תקנו ברכה ארחיצה וכדומה משום דאין נכנסין לגוף: **[ה]** אם זה וכו' - רצה לבאר כיצד מברכין עליו ועי"ז קאמר אם זה וכו': **[ו]** או מין עץ - ר"ל אע"ג דלאו עץ גמור הוא דרכיך מ"מ כיון דמוציא עלין מעצו מברך בורא ע"ב: **[ז]** כמו המוס"ק - ובלשון לעז פיז"ם ובשמים זה בא מן החיה לפיכך מברך עליה בורא מיני בשמים. ודע שמוס"ק זה יש אומרים שבא מזיעת חיה ויש אומרים שבא מדם של חיה אחת שמתקבץ בצוארה ואח"כ מתייבש ונעשה בושם ולפי סברא זו האחרונה יש שרצו לאסרו עכ"פ לתת בקדירה להטעים בריחו את התבשיל דדם אסור באכילה והרבה פוסקים מתירים אפילו לתת בקדירה דאזלינן בתר השתא והשתא לאו דם הוא אלא עפרא בעלמא שנותן ריח טוב ועיין בא"ר שמצדד להורות כדבריהם ובפמ"ג במשב"ז מצדד ג"כ דיש לסמוך על דבריהם להקל אף לכתחלה ביש ששים כנגדו בתבשיל: **[ח]** ראוי לאכילה - כאתרוג ותפוח או פרי אדמה שמריח ריח טוב. ואפילו אינו ראוי לאכול בפ"ע אלא ע"י תערובות וכמו שיתבאר בסוף הסעיף: **[ט]** הנותן וכו' - עיין בא"ר שכתב דמש"ס ופוסקים משמע שצריך לומר אשר נתן בלשון עבר: **[י]** או לאוכלו ולהריח בו - ואיזה מהם יברך תחלה עיין בא"ר שמסיק דבכגון זה שהריח והאכילה הוא בחד פירא מוטב לברך על הריח תחלה דמקרבא הנייתא שתיכף כשאוחרו בידו מריח ואח"כ יברך על האכילה וכ"כ ג"כ המאמר מרדכי ע"ש. ובפמ"ג נתן עצה אחרת בזה והוא שיטעום קצת מן הפירי ויברך עליה ברכת האכילה ולא יכוין אז ליהנות מן הריח ואח"כ יברך ברכת אשר נתן וכו' ויריח: **[יא]** אע"פ שהוא וכו' אינו מברך - דהויא לזה כדבר שלא נעשה להריח שאין מברכין עליו אע"ג שנותן ריח ונהנה וכמו שמבואר לקמן סי' רי"ז ס"א: **[יב]** ועל כולם - בין שהריח בעץ או בעשב או בפרי שמריח: **[יג]** יצא - שלשון ברכה זו כוללת הכל כמו

ברכת שהכל שכוללת כל מיני אכילה ושתייה. ודעת איזה אחרונים שבדיעבד אם בירך אריח שהכל יצא דלא עדיף ריח שהנאה מועטת היא מאכילה ושתייה שהנאתם מרובה ואעפ"כ יוצאים בשהכל ודעת מגן גבורים שאפילו בדיעבד לא יצא דאין זו מטבע שטבעו חכמים בברכות ולא נתקן ברכת שהכל כ"א אכילה ושתייה: **[יד]** אגוז מוסקא"ט וכו' - פי' אם רוצה להריח בו: **[טו]** ועל קנילה - שקורין צימערנינג: **[טז]** וקלאוויו - שקורין נעגעלייך ואע"ג דכל הני הם מיני בשמים מ"מ עיקרייהו לאכילה קיימי [רא"ש] ועיין באחרונים שמפקפקין לענין קלאוויו והרבה מהן מסכימין שטוב יותר לברך בורא מ"ב על ריחה. כתבו האחרונים המריח בקאווי"י כתושה והיא חמה שריחה נודף ואדם נהנה מאותו ריח צריך לברך ברכת אשר נתן וכו': **[יז]** על הורד - הוא מה שאנו קורין רוזא"ש וקמ"ל בזה אע"פ שראוי לאכילה ע"י מרקחת ומברכין עליה כמבואר בסימן ר"ד סי"א אפ"ה לא נוכל לברך על ריחה אשר נתן ריח טוב בפירות כיון שאין עקרה עומד לאכילה אלא להריח אלא מברכין בורא עצי בשמים. והיינו על הורדים הגדלים באילנות אבל אלו הגדלים בקרקע מברכין בורא עשבי בשמים [ב"י] ובביאור הגר"א משמע שמצדד דאם מוציא עליו מעצו והוא מתקיים משנה לשנה [דהיינו שאין העץ מתייבש וכלה בחורף] יברך בורא עצי בשמים ואפשר שגם הב"י מודה לזה וצ"ע: **[יח]** עור הנדי - ט"ס וצ"ל עוד הנדי וביאורו עץ בושם הבא מארץ הודו כי עוד הוא עץ בלשון ערבי והנדי היינו מארץ הודו ששם גידולם [הגר"א] ועיין בשע"ת מש"כ בשם מחזיק ברכה: **[יט]** מי הורד - היינו בין מי הלחלוחית שיצא מן הורד ע"י סחיטתו ובין מה שיצא ע"י שנשרה ונתבשל במים ואפילו למאן דס"ל בסימן ר"ב ס"י דמי שריית פירות אינו כפירות עצמן היינו לענין ברכת אכילה לבד ולא לענין ברכת הריח: **[כ]** הלבונה - הוא קטף יוצא משרשי עץ: **[כא]** והמצטכי - הוא מין עץ ששרף שלו נותן ריח טוב: **[כב]** על שמן אפרסמון - הוא צרי בלשון המקרא וחותרכין העץ ומקלפין אותו ונוטף שמן ממנו ומוזכר בש"ס הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף: **[כג]** בורא שמן ערב - מפני שנמצא בא"י והוא חשוב קבעו לו ברכה בפני עצמה להורות על חשיבותו ואם בירך בורא ע"ב אם יצא בדיעבד עיין בב"ח ופמ"ג: **[כד]** שכתשו וכו' עד שחזר - פי' שלא נתן בתוכו שום בשמים אלא שמחמת כתישת או טחינת הזית התחיל השמן להיות ריחו נודף: **[כה]** בורא עצי בשמים - שהזית גדל על העץ וה"ה משאר פירות שגדלין על העץ אם עשה כה"ג ואם היה זה מפירות שאין גדלין על העץ שטחנם וכתשם ומריח שמנם אינו מברך עליהם רק בורא מיני בשמים [פמ"ג] והא דאין מברכין על כל אלו הנותן ריח טוב בפירות כמו באתרוג וכיוצא בו דהתם שאני שגדל עם הריח אבל הכא אין הריח גדל עם אלא בא ע"י כתישה וטחינה שנעשית בידי אדם אין שייך לברך הנותן וכו' שלא ניתן בו הריח מתחלתו ושייך טפי לברך עליו בורא ע' בשמים על שהוטבע בו כח הבושם בפנימיותו: **[כו]** שמן שבשמו - ר"ל שנתן בו בשמים כדי שיריח השמן וה"ה מים ושאר משקין שנתן בהם הבשמים [ח"א]: **[כז]** כמו שמן המשחה - אין הכונה שעשאו בשיעור ובמדה כמו שמן המשחה דזה אסור אלא הוא מראה לנו שדרך לבשם שמן בבשמים וכמו שמצינו בשמן המשחה שהיו מבשמים אותו: **[כח]** עצים ובשמים - ר"ל בין עשבי בשמים ובין מיני בשמים: **[כט]** ואם סיננו - פי' דכ"ז מיירי בשנשאר עכ"פ מעט מן עיקר הבושם לתוכו לפיכך מברכין ברכת אותו מין אבל אם סיננו וכו': **[ל]** בורא שמן ערב - וכמו באפרסמון: **[לא]** שאין לו עיקר - ואינו אלא ריח קלוש בעלמא ואין מברכין עליו וכעין דמבואר לקמן בסימן ר"י? לענין מריח בכלים שהם מוגמרים: **[לב]** מלהריח בו - כדי שלא יכניס עצמו בספק ברכה [והיינו כשאין לו אלא בושם זה אבל כשיש לו בשמים אחרים מברך עליהם עצי או מיני ויוצא גם ע"ז] ועיין באחרונים דמסקי דמי שאין רוצה להחמיר ע"ע מותר לו לכתחלה להריח ולברך בורא מיני בשמים. וצריך להזהיר שביוה"כ לוקחים מיני שפיריטוו"ס המריחים להריח בו ואינם מברכין כלל ויותר מזה ששופכין על בגד פשתן שיריח בו וזה אסור דמולידין ריח בבגד. ואותן שפיריטוו"ס שקורין (שלאקוואסער) אין לברך ע"ז כלל שאינו מריח כלל [ח"א]: **[לג]** סמלק וחלפי דימא - אע"ג דקלח שלהם אינו קשה כשל עץ אפ"ה כיון דמוציא עליו מעצו כשאר אילנות בכלל עץ הוא ומברך בורא ע"ב: **[לד]** רוסמאריין - ובביאור הגר"א חולק ומכיר דלדעת היש מפרשים והוא תר"י חלפי דימא הוא רוסמאריין: **[לה]** הוא שבולת נרד וכו' - והוא מה שקורין בימינו ספיגינאר ומעלה ריח טוב ובעלי בתים נוהגים באיזה מקומות ליתן זה למים שהכהנים נוטלים ידיהם לדוכן כדי שיהיה ע"ז ריח טוב ואין נכון לעשות כן דהא מוליד ריחא במים ביו"ט דאסור: **[לו]** סיגלי - הם מין דודאים הנזכר במקרא: **[לז]** גדל בגינה וכו' - הטעם דמחלקינן בין גינה לשדה הוא משום דהגדל בגינה נעבד ומשקים אותם ואע"פ שעצו מתייבש מתקיים הוא לשנה הבאה אבל דדברא מתייבש כעשב והולך לו: **[לח]** היו לפניו - פי' ורוצה להריח בהם. ואם בירך וכו' - כנ"ל בס"ב אלא דשם מיירי שנקט עצי בשמים או עשבי בשמים בידו ובירך עליהם בורא מ"ב והכא מיירי שנקט רק מיני בשמים ובברכתו כוון להוציא גם את העצי בשמים ועשבי בשמים אפ"ה יצא שברכה זו שייך בדיעבד גם עליהם: **[לט]** מברך על כל אחד וכו' - ר"ל אין לו לפטור עצמו בברכה כוללת אחת דהיינו בברכת בורא מ"ב אלא לכתחלה צריך לברך על כל אחד בפ"ע. ויברך בתחלה על עצי בשמים ועשבי בשמים ואח"כ יברך על שאר מינים בורא מ"ב וכמו דקי"ל לעיל סימן ר"י"א ס"ג לענין

ברכת הפירות. נתערבו כמה מינים יחד או שהם באגודה אחת וא"א להריח מכל מין בפ"ע מברך עליהם בורא מ"ב [א"ר ודה"ח] מיהו משמע בא"ר דטוב לקטום מהאגודה איזה מין כדי שיוכל לברך עליו ברכתו הראוי לכתחלה. יצא - היינו כשכיון בהדיא להוציא כל המינים ואי לא"ה לא וכמו לענין ברכת הפירות כשיש לפניו דבר שברכתו פה"ע ופה"א ויש לפניו דבר שברכתו שהכל אינו יוצא בסתמא בברכת שהכל על הכל וכנ"ל בסי" ר"ו. כ"י האחרונים דכשם שברכת עצי בשמים אינו פוטר לברכת עשבי בשמ"י כן ברכת עשבי בשמ"י אינו פוטר לברכת עצי בשמים דבעשבים אינו נכלל עץ:

[מ] ע"ל סי' רי"א - ר"ל דשם איתא פלוגתא כעין זה בס"ג לענין פה"ע ופה"א אם צריך להקדים פה"ע וה"נ בעניננו. ודע דשם הסכימו האחרונים דמה שהוא חביב לו תמיד יותר צריך להקדימו אך אם שניהם חביבין אצלו בשוה נכון יותר להקדים הפה"ע וה"ה הכא אם חביבין אצלו שניהם בשוה נכון יותר להקדים העצי בשמים שהיא ברכה מבוררת ופרטית ביותר ואח"כ יברך עשבי בשמים:

[מא] להריח בהם - דאלו שמן שהביא לסוך ידיו להעביר מהם זוהמת האוכלים אין מברך וכמ"ש בסומן רי"ז ס"ב ע"ש בבה"ל מה שנכתוב בזה: **[מב]** אם ברכותיהן שוות - כגון שהשמן היה מבושם בעצי בשמים שמברכין על השמן בורא עצי בשמים כמבואר בס"ו: **[מג]** מברך על ההדס - הטעם דהדס הוא גוף העץ הנקרא בשמים והשמן אין הריח מעצמו אלא קולטו מאחר הלכך הדס חשיבא טפי ולהכי מברך עליו ופוטר השמן בברכתו. וכשמברך עליו נוטל ההדס בימין והשמן בשמאל דעל דבר שמברך נוטלו בימינו: **[מד]** ואם אינם שוות - כגון שהיה שמן שמבושם בעשבי בשמים שברכתו בורא עשבי בשמים או שהיה שמן אפרסמון דמבואר בס"ד דברכתו הוא בורא שמן ערב וא"כ אין יכול לברך על ההדס עצי ולפטור את השמן: **[מה]** מברך על ההדס תחלה - ואע"ג דשמן אפרסמון ריחו מחמת עצמו ולא קלט מאחרים וגם ברכתו חשובה שמזכיר ומיחד שמן בברכתו אפ"ה הדס שהוא כברייתו וקיים בגופו חשיב טפי [הרא"ה]: **[מו]** להריח בהם - לאפוקי אם מעשן בשביל לבטל הסרחון אין מברכין עליו כלל ואף שנהנה מהבשמים מאד וכדלקמן בסומן רי"ז:

[מז] קודם שיגיע וכו' - דבעינן לכתחלה עובר לעשייתן. ובדיעבד יכול לברך אף בעת שמריח: **[מח]** אבל לא וכו' - דסמוך לעשייתן עכ"פ בעינן ולא שתהיה מרוחקת הברכה מההנאה. ובדיעבד יצא כל שלא הפסיק בינתים וכדלעיל בסומן ר"ו ס"ה ע"ש: **[מט]** בורא עצי בשמים - ולא נשתנה ברכתו אע"פ שנשרף ע"י הגימור אין שריפתו נקרא מכלה אותו אדרבה הוא גורם שתעלה תמרתו וריחו נודף [לבוש]: **[נ]** עשבי בשמים - העי"ן בחירק והשי"ן בשו"א והבי"ת רפויה [פמ"ג] וע"ש שמביא עוד דעת אחרת בזה: **[נא]** המריח באתרוג וכו' - אין הכונה שנטלו בידו לצאת ואגב אורחיה העלה ריח דבזה לכו"ע אין לברך וכדלעיל בס"ב כיון דאין מתכוין להריח אלא איירי כגון שנטלו לצאת ולהריח דבכה"ג פסקינן לעיל דמברך על אכילה ועל הריח וסובר דעה ראשונה דה"ה בזה דמברך על נטילת האתרוג ועל הריח: **[נב]** וי"א שאינו מברך - דלאו לריח עבידא כיון שהוא של מצוה וכתב מ"א בשם רש"ל דדוקא בשעת נטילתו למצוה אבל קודם לכן או אח"כ מברך לכו"ע ויש שחולקין בזה ועיין בבה"ל: **[נג]** לכך נכון וכו' - כדי לצאת מידי ספק ברכה. ואם מריח בו דעת מג"א שלא לברך וכן דעת הגר"א בביאורו: **[נד]** דהמריח וכו' יש לו לברך - כמו בשאר פירות שעומדים לאכילה ויש להם ריח שמברך עליהם כשנוטל אותם כדי להריח בהם: **[נה]** וי"א דאין לברך עליו - דאין זה ריח חשוב שיהא ראוי לברך עליו [ב"י בס"י רצ"ז]: **[נו]** לכך אין להריח בו - ואם מריח אין מברך עליו [מ"א]:

ריז

סימן

[א] הנכנס לחנותו וכו' - ואף דבס"ב מבואר דבעינן שיהא נעשה הבושם להריח וזה הלא כינס סחורתו בחנותו רק למכור באמת גם בזה נקרא עשוי להריח דניחא ליה שיריחו אנשים ריח הבושם ויבואו לקנות ממנו [גמרא] ולפ"ז אם מונחים בשמים בחדרו של חנוני הבושם ולא בחנותו [דהיינו שאין מונחים בפומבי במקום שמצוי יוצאים ונכנסים] דהתם לא עבידא לריחא אז אפילו אם נתכוין הנכנס שם להריח בהם א"צ לברך אם לא שנטלו בידו להריח בו אותה נטילה משוה לו עבידא לריחא וצריך לברך: **[ב]** מברך - יש אומרים דדוקא במתכוין להריח אבל באינו מתכוין אלא שהריח בא מאליו ונהנה מזה אינו מברך אבל רבים חולקים ע"ז וס"ל דאפילו אינו מריח במתכוין כיון שהבשמים נעשים כדי להריח בהם והוא נהנה מברך: **[ג]** בורא מיני בשמים - משום שבחנות של בשמים נמצאים בו עצי ועשבי בשמים לפיכך מברך מיני בשמים ול"ד להא דלעיל סימן רט"ז ס"י דאם היו לפניו עצי ועשבי דמברך על כל אחד ברכה הראויה לו התם מיירי שמביאין לפניו שנים או שלשה מינים ונוטל בידו מכל מין בפ"ע להריחו לפיכך מברך אכל מין בפ"ע משא"כ הכא שאינו נוטל בידו שום בושם אלא כשנכנס עולה לו ריח מן כמה מיני בשמים כאחת לפיכך מברך ברכה כוללת [אחרונים]: **[ד]** אלא אחת - ולא נ"מ בזה אם הסיח דעתו או לא כיון שהריח עולה לו תדיר כ"ז

שהוא יושב בחנות. ובעל החנות גופיה נמי פעם ראשון שבכל יום שנכנס לחנותו צריך לברך עליו לפי שנהנה מריח ותו לא ואפילו נכנס ויוצא דהא דעתו לחזור שוב לחנותו וכדלקמיה ויש אחרונים שסוברין שאפילו בפעם ראשון כשנכנס לחנותו א"צ לברך וע"כ טוב שיכוין להריח ואז לכו"ע יהיה צריך לברך בפעם ראשון: **[ה]** נכנס ויוצא וכו' - וכ"ש כשהלך לחנות של בושם אחר בודאי צריך לברך שם פעם אחרת: **[ו]** היה דעתו לחזור - ודוקא כשהיה דעתו לחזור מיד. אגודות בשמים שמונחים על השלחן להריח בהם אם נוטלו פעם אחד להריח בו ומברך עליו וחוזר ומניחו על השלחן אם היה דעתו לחזור ולהריח בו א"צ לברך עליהם כשחוזר ומריח בהם ואפילו יצא מביתו ודעתו לחזור מיד א"צ לברך עליהם כיון שהיה דעתו מתחלה להריח בהם בכל שעה ואם הלך לעסקיו או להתפלל בבהכ"נ הוי הפסק וצריך לברך שנית: **[ז]** לא יברך - ואפילו כשחוזר ומריח בבשמים אחרים ג"כ א"צ לברך: **[ח]** נתונים למטה - היינו לפני מטתו: **[ט]** לכבוד החיים - כדי שיריחו ויהנו: **[י]** על בשמים של בה"כ - שמוליך איסטניס לביה"כ להעביר הריח רע אם הולך אדם ומריח מרחוק ריח בשמים אלו א"צ לברך כיון דבעלים לא עשאום אלא להעביר הר"ר ואפילו במתכוין להריח נמי אין מברך: **[יא]** העשוי להעביר וכו' - כגון אדם שגופו מזיע הרבה וצריך לסוך גופו בשמני בשמים להעביר זוהמת הזיעה שריחה רע וכן כשאוכל וידיו מזוהמות מחמת שנגע בידיו באוכלין וסך ידיו בשמן נמי אינו מברך דגם בזה עיקרו להעביר הזוהמא ולא להריח ואין נ"מ בין שמן סתם לשמן אפרסמון דחשיבא ובכל ענין אין מברך עליהם שום ברכה כיון שלא באו אלא לסלק הזוהמא: **[יב]** מוגמר - ששורפין בשמים ומעבירין כלים או בגדים ע"ג עשן הבשמים ונקלט הריח בכלים או בבגדים: **[יג]** אין מברכין עליו - בין המגמר בעצמו בין אדם אחר שהולך ומריח: **[יד]** לפי שלא נעשה וכו' - מיהו אם מתכוין לגמור כליו וגם להריח צריך לברך עליו דהא עומד גם לריח: **[טו]** אלא ריח בלא וכו' - ובע"ב שאין להם בשמים להריח במוש"ק ונוטלין מדוכה שדכו בה בשמים ונקלט בה ריח ומריחין ומברכין ברכתן לבטלה הוא וכמש"כ כאן שהיא ריח שאין לו עיקר: **[טז]** של ערוה - פי' של אשה שהיא ערוה עליו אבל בפנויה אפשר דמותר [מ"א] אבל כמה אחרונים מחמירין דאפילו בפנויה אסור דעי"ז יבוא לידי הרהור וכ"ז אפילו כשאינה נדה. ובתולות שלנו שסתמן בחזקת נדות הם שאינן טובלות לנדותן אסור לכו"ע דבכלל עריות הן. וכתב בשע"ת בשם הברכ"י דאפילו בבשמים של אשתו נדה אסור להריח: **[יז]** תלוי בצוארה - יש מאחרונים שכתבו דל"ד בשהוא תלוי בצוארה אלא רגילות נקט דבשמים שהיא רגילה לשאת בצוארה אפילו הם מונחים כעת על השלחן ג"כ אין לברך עליהם דעי"ז יבוא לידי הרהור אם מכירה ויודעה: **[יח]** של עכו"ם - היינו שהוקטרו לעבודת גלולים ועיין בח"א בכלל ס"א אות י"ד מה שכתב בזה: **[יט]** לפי שאסור וכו' - ואאיסור אין מברכין: **[כ]** מסיבה - כשמסובין לאכול ולשתות: **[כא]** דסתם מסיבתן לעכו"ם - ודוקא במסיבה אבל שלא במסיבה מותר לברך אבשמים של עובד גלולים: **[כב]** אם רוב וכו' - דתלינן הריח בתר רוב ובודאי של עובדי גלולים הם שעשאום במסיבה ולפיכך מריח מרחוק [מ"א]: **[כג]** ואם רוב ישראל וכו' - וה"ה מחצה על מחצה ישראל וכמו שמבואר לקמן בסימן רצ"ח לענין אור של הבדלה ועיין בבה"ל: **[כד]** מברך - כבר כתבנו בראש הסימן ד"א דוקא היכי שמתכוין להריח ובלא"ה אין צריך לברך אבל רוב הפוסקים חולקין ע"ז וס"ל דמברך בכל ענין כיון שעכ"פ נהנה מהריח שעולה: **[כה]** נתערב ריח וכו' - עיין בבה"ל:

הלכות ברכות שונות

סימן ריח

[א] כגון מעברות הים - מקום שעברו ישראל ביים ביבשה: **[ב]** ומעברות הירדן - מקום שעברו ישראל בירדן בחרבה בימי יהושע: **[ג]** ומעברות נחלי ארנון - מפורש בש"ס שהיו שני הרים ועמק ביניהם שהיו ישראל צריכין לעבור דרך אותו עמק ונחבאו האמוריים במערות שעשו בהרים בצדי העמק כדי שיפלו עליהם פתאום בעברם בעמק ונעשה נס שנדבקו ההרים זה בזה בעבור ארון ברית

ה' עליהם ונהרגו כולם שם: **[ד]** של בית חורון - שהושלכו מן השמים על האומות שנלחמו עם יהושע כדכתיב בקרא: **[ה]** ואבן שבקש וכו' - כדמפורש באגדה שעקר הר בת תלתא פרסא כדי להפילו על ישראל ונעשה נס שלא היה יכול להפילו ע"ש בברכות נ"ד ע"ב ועיין בבה"ל: **[ו]** וחומת יריחו - שנבלעה במקומה: **[ז]** מברך שעשה נסים - כתב המ"א לכאורה משמע דדוקא הנך וכדומה שניכר הנס מתוך המקום [פ"י שבראותנו מעברות הים נזכרים אנחנו שהמים אלו נחצו לגזרים וכן בירדן היה נס במים גופא כדכתיב בקרא וכן אבני אלגביש יודעים אנו שאלו הם האבנים שבהם נעשה הנס] אבל בלא"ה כגון בבואנו סמוך לירושלים שקרה שם נס בעת מלחמת סנחרב שיצא מלאך ה' והמית כל המחנה אין מברכין על כגון זה שעשה נסים שאין הנס ניכר מתוך המקום [פ"י אע"ג שאפשר לכיין מקום שנעשה הנס אעפ"כ אין הנס ניכר שהרי לא בגוף האדמה נעשה הנס] מיהו על נס שלו אפי' אין ניכר מתוך המקום כל שמגיע למקום ששם קרה הנס מברך: **[ח]** ובין שאר ברכות וכו' - הנזכרים בסימן שאחר זה: **[ט]** בהזכרת שם ומלכות - וכן צריך לומר נמי אתה ואלהינו כמו בשאר ברכות גמורות: **[י]** אין מברכין עליו - אלא אותם שנעשה להם הנס בעצמם: **[יא]** מלי ל' - חוץ מיום שראה וחוץ מיום שעומד בו עתה: **[יב]** ואז הם וכו' - וקודם לכן אסור וברכתו לבטלה: **[יג]** חובה - ואין להקשות מ"ש מברכת רעמים וזועות וברכת בשמים שמברך בכל פעם ואפילו בו ביום [ע"י לעיל סימן ר"י וסימן רכ"ז] דשאני התם שמברך ארעמים וזיקים חדשים וכמו כן ברכת הבושם מברך אריח חדש שנודף תמיד משא"כ הכא שלא נתחדש שום דבר מזמן שבירך ע"כ לא חשיב לברוכי אפי"כ עבר זמן מרובה כלי יום: **[יד]** שנעשה נס ליחיד - וכבר מבואר בס"ב דכל זמן שלא נעשה נס לרוב ישראל כיחיד דיינין ליה: **[טו]** אבל הוא עצמו וכו' - היינו כשחוזר ומגיע שם אחר שקרא לו הנס ומפעם הראשונה ואילך אינו מברך כשמגיע שם אפי"כ עברו שלשים יום מברכה ראשונה וכבסעיף ג': **[טז]** וכל יוצאי ירכו - עיין בא"ר שהכריע דבנו ובן בנו צריכין לברך בין שנולדו קודם שקרה הנס ובין שנולדו לאחר מכן משום כבוד אביהם ומנכד ואילך אין מברכין אפי"כ נולדו אבותיהם אחר שקרה הנס לאביהם הראשון דבזה הם שותפים כולם באותו הנס: **[יז]** שעשה נס לאבי - זה קאי על בן ומבן הבן ואילך יברך שעשה נס לאבותי או לאבי אבא: **[יח]** כל שאר המקומות - זהו דוקא ביחיד אבל בנסי רבים שמחוייב כ"א להזכיר לברך כשמגיע למקום הנס אפי"כ להזכיר כל המקומות שנעשו בהם נסים לישראל וגם ביחיד גופא כתב המ"א דדוקא הוא בעצמו אבל בנו אינו מחויב להזכיר כל הנסים שנעשו לאביו: **[יט]** ויכלול כולם - וצריך להזכיר מתחלה מקום שעומד בו ואח"כ יזכיר שארי מקומות. ודע שאף שכלל שארי נסים מ"מ אם פגע אח"כ המקום שנעשו לו שארי נסים מברך עוד הפעם אפילו בו ביום: **[כ]** צריך לברך - ונוסחתו ברוך וכו' שעשה נס לרבי במקום הזה ומיירי ברבו מובהק ופשוט דדוקא הוא אבל בניו אינם מחוייבים בכבוד רבו ואין מברכים אניסו: **[כא]** אם רואה האדם וכו' - וכגון שמחוייב לברך אניסו כאביו ורבו או אדם מסויים: **[כב]** כמו שמברך וכו' - ולפי"ז כל שלשים שלא ראה לאותו האיש כשפוגע בו אח"כ חייב לברך ונוסח הברכה ברוך אתה וכו' שעשה נס לאבי או לרבי ובאדם מסויים יברך שעשה נס לאדם הזה או ברוך שעשה לך נס: **[כג]** כיואב בן צרויה - שהיה מפורסם בכל ישראל לראש ולשלטון ועיין בבה"ל: **[כד]** שנתקדש בו - ר"ל ע"י הנס לפיכך חשוב נס זה יותר וצריך כל אחד לברך עליו וכדמסיים לפיכך וכו' ועיין בבה"ל: **[כה]** שעשה נס לצדיקים - ובאדם מסויים מברך ברוך שעשה נס לפלוני במקום הזה ופורט שמו: **[כו]** אשתו של לוט - כשהיא נציב מלח: **[כז]** מברך שתים - ואע"פ שאין רואה קברו של לוט דכשרואה אותה נזכר גם מנס בעלה ומש"כ ועל לוט ר"ל בשביל לוט: **[כח]** זוכר הצדיקים - שזכר הקב"ה את אברהם כדכתיב ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה וגו' [ומשמע לכאורה דעל קברו של לוט אינו מברך כלל דשם אינו מנכר זכירת הצדיקים רק כשרואה אשתו שנעשה נציב מלח ושם באותו מקום ובאותה שעה בודאי היה כח תוקף הדין ואעפ"כ זכר הש"י את אברהם והציל בעבורו ללוט ושייך לברך ע"ז]: **[כט]** שהוא יוצא ממנהג העולם - כגון עובדא דנזכר בש"ס באחד שהלך במדבר והיה בסכנת מיתה מחמת צמא ואיתרחיש ליה ניסא ונפק ליה מעין מים וכיוצא בזה: **[ל]** וניצול - ג"כ כדרך מנהג העולם דהיינו שצעק לעזרה או שנזדמנו ב"א שם וברחו: **[לא]** אינו חייב לברך - כשיגיע שם בפעם אחר ברכת שעשה לי נסים ומ"מ בשעה שאירע לו ההצלה צריך לברך ברכת הגומל דבברכת הגומל לא קפדין כולי האי שיהיה נס גמור וכדלקמן בסוף סי' ר"יט בדעה הראשונה דהסכימו עליה הרבה אחרונים: **[לב]** ויש חולק - דאפילו היה ההצלה שלא למעלה מדרך הטבע אעפ"כ כיון שהיה בסכנה אם לא נזדמן לו ההצלה נס מקרי וחייב להודות ולשבח לבורא על שהכין והזמין לו ההצלה ברגע זו. אם נפל עליו אבן וכיו"ב או שעבר עליו עגלה טעונה שבדרך הטבע היה שימות ע"י"ז והוא ניצול ממיתה כשיגיע לאותו מקום משלשים לשלשים צריך לברך ואם נפל אבן סמוך לראשו או נתקע ברזל סמוך לעינו ונעשה לו נס ולא נפל האבן על ראשו ולא נתקע הברזל בעין ממש לדעה ראשונה אין מברכין ולדעה שניה אפשר שמברכים כי כל אדם שקרוב לדבר שיש בו סכנה וניצול מברך וע"כ יברך בלא שם ומלכות ועיין בבה"ל. כתבו האחרונים מי שנעשה לו נס יש לו

להפריש לצדקה כפי השגת ידו ויחלק ללומדי תורה ויאמר הריני נותן זה לצדקה ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן המקדש וראוי לומר פרשת תודה. וטוב וראוי לו לתקן איזה צרכי רבים בעיר ובכל שנה ביום הזה יתבודד להודות לה' יתברך ולשמוח ולספר חסדו:

סימן

ריט

[א] כשעלו ממנה - ודוקא כשעלו ממנה לגמרי ואין בכלל זה מה שעומדים עם הספינה כשבאה לנמל והאנשים שבה יורדים ליבשה ליום או ליומים או עד שתגיע זמן הספינה לילך הלאה דבזה אין מברכין דאכתי לא ניצול מן הסכנה לגמרי וה"ה בהולכי מדבריות ובדרך הליכתם עוברים דרך איזה עיר ג"כ אין מברכין: **[ב]** ונתרפא - והולך כבר על בוריו: **[ג]** ומי שהיה חבוש - דעת מ"א דמייירי בחבוש על עסקי נפשות דוקא והרבה חולקים עליו ועיין בבה"ל מה שביארנו בזה. כתבו האחרונים דמי שנתחייב ארבעתן אינו מברך כ"א ברכה אחת לכולן. עוד כתבו דקטן אינו מחוייב להודות [ואפילו מצד מצות חינוך] וגם נשים מנהג העולם שאין מברכין ברכה זו וכתבו האחרונים הטעם משום דסדר ברכה זו הוא בפני עשרה וכדלקמיה ולא אורח ארעא לאשה. ויש שכתבו דמ"מ נכון הוא שתברך בפני עשרה עכ"פ בפני נשים ואיש אחד: **[ד]** הגומל לחייבים טובות - פי' אפילו לאותם שהם חייבים עכ"פ גומל להם טובות וגם אני אע"פ שאיני הגון עכ"פ גמלני בכל טוב ונוסח זה אינו מעכב כל שאמר ענין הברכה וכדלקמיה בס"ד. כתב הרמב"ם המברך צריך שיהיה עומד בשעת ברכה ובדיעבד יצא אף בישיבה: **[ה]** והשומעים אומרים - ואם לא אמרו אינו מעכב [אחרונים]: **[ו]** בפני עשרה - עם בעל הנס: **[ז]** ובמושב זקנים - ואין זקן אלא מי שקנה חכמה וכתב מ"א דבעינן הני דתנו הלכתא: **[ח]** יש אומרים שיצא - דכל עיקר עשרה אינו אלא למצוה ולפי"ז אם יודע שלא יזדמנו לו עשרה יברך בלא עשרה אפי' לכתחלה ועיין בהלכות הרא"ה שכתב דימתין עד שלשים יום פן יזדמן לו עשרה שיוכל לקיים המצוה כהלכתה ויותר לא ימתין: **[ט]** בלא הזכרת שם ומלכות - משום דספק ברכות להקל: **[י]** אם בירך אחר - מדסתם המחבר משמע דאפילו אחר שאינו קרובו יכול לברך אטובת חבירו כל שהוא משמח בזה ועיין בבה"ל ד"ה ואין זה וכו': **[יא]** וענה אמן - ואי לא ענה אמן לא יצא ומייירי ששמע הברכה מתחלתה ועד סופה וכוון נמי לצאת בה ידי חובת ברכת הגומל שנתחייב: **[יב]** יצא - וה"ה דלכתחלה יכול לפטור עצמו בכך. ודוקא שיש שם עשרה הא אי ליכא עשרה בודאי אין לו לכוין לפטור עצמו ובדיעבד שכוון אם צריך לחזור ולברך תליא בפלוגתא דס"ג ויברך בלא שם ומלכות: **[יג]** דיהבך לך - בש"ס הגירסא דיהבך לך ולא יהבך לעפרא: **[יד]** ואין זה וכו' - היינו אפילו לא היו שם עשרה אנשים ולי"א הנ"ל בס"ג דס"ל דלא יצא בפחות מיו"ד וא"כ החולה אינו יוצא בברכה זו אפי"ה לא מקרי זה ברכה לבטלה לגבי המברך שהוא רשאי לומר ברכה זו לכו"ע אפילו בפחות מעשרה [הגר"א]: **[טו]** אע"פ שלא נתחייב - דלא נזכר חיוב ברכה זו בש"ס בד' שצריכין להודות כ"א בהן עצמן ולא שיברך אחר עליהן: **[טז]** רק דרך שבח - ר"ל שלא בתורת חיוב: **[יז]** על טובת חבירו - וכ"ש על אשתו שהיא כגופו דרשאי לברך ומזה נוהגים קצת אנשים שכשילודות נשותיהם וחוזרות לבורין עומדים ומברכים ברכת הגומל וכשהיא תענה אמן על ברכתו יוצאת בזה ונוסח הברכה יאמר הגומל לחייבים טובות שגמלך כל טוב. ואם בירך שלא בפניה יאמר שגמל לאשתי כל טוב ואם הוא מברך על אביו [או רבו] יאמר בא"י אמ"ה שגמל לאבי [או לרבי] כל טוב ואם בפניו יאמר שגמלך כל טוב: **[יח]** ששמח בה - ודוקא בקרובו או אוהבו שעכ"פ שמח הוא ברפואתו או בהצלחתו של זה אבל אם אינו שמח בלבו כ"כ אלא שאומר כן מפני השלום אין לו לברך בשם ומלכות דבזה ברכתו לבטלה אלא יאמר ברוך הש"י דיהבך לך ועיין בבה"ל שיש חולקים על עיקר דין זה דהג"ה וע"כ מהנכון ליזהר לכתחלה שלא לברך ברכת הגומל אפילו על קרובו ואוהבו כ"א על אביו ורבו לבד: **[יט]** אם אחר - ר"ל שלא בירך בשעה שעלה מן הים או בשעה שחזר לבוריו ממחלתו: **[כ]** שלשה ימים - דעד זמן זה קרוי בא מן הדרך וכתבו האחרונים דאפילו יצטרך בשביל זה לברך שלא בס"ת כפי המנהג אעפ"כ אל יאחר יותר משלשה ימים כגון אם יצא ביום ב' לאחר שכבר קראו יברך בעשרה בלא ס"ת ואל ימתין עד יום ה' ועיין במש"כ לעיל בסק"ח: **[כא]** שלא חייבו אלא וכו' - עיין לקמיה בס"ק ל"א: **[כב]** נוהגים לברך מפני וכו' - דס"ל דברכה זו שוה לענין ברכת תפלת הדרך לעיל בסימן קי"י עיי"ש: **[כג]** ומיהו בפחות וכו' - דבמקום קרוב כזה בודאי לאו בחזקת סכנה הוא: **[כד]** כל שעלה למטה - אבל אם לא עלה למטה כלל רק שיש לו איזה מיחוש בעלמא בראשו או בגרונו וכה"ג אינו מברך אפילו לדעה זו: **[כה]** מפני שדומה כמי שהעלוהו וכו' - שאין אנו יודעים איך יצא דינו כמו כן בחולה כיון שנפל למשכב אין אנו יודעים סופו שכמה פעמים אע"פ שתחלתו לא היה סכנה לבסוף מתגברת המחלה ובא לידי סכנה: **[כו]** ואין הפרש בין וכו' - ר"ל שלא תאמר דמיחוש שבא

מזמן לזמן כבר ידוע הוא שאין בו סכנה אינו כן ואדרבה כל שהוא קבוע הוא יותר מתחזק ואע"פ שנעשה לו נס פעמים רבות וניצול ממנו מן השמים רחמוהו ולא כל שעתא מתרחיש ניסא עכ"ל הרשב"א בתשובה: **[כז]** ובין שאינו קבוע - אלא בכל גוונא כל שעלה למטה מחמתו בזמן שחשש בו חייב לברך אח"כ: **[כח]** כגון מכה של חלל - או שאר חולי שיש בו סכנה כגון קדחת של כל הגוף (שקורין שוידערין) כמבואר בסימן שכ"ח ועיין בה"ל. וכן נוהגין באשכנז - וכתב המ"א דקצת נוהגין כסברת המחבר וכן דעת הא"ר לדינא וכן כתב במגן גבורים שכל שחלה בכל גופו שכיוצא בזה מחללין עליו את השבת ע"י עו"ג מברך הגומל [והביא כן בשם הרדב"ז] וכעין זה כתב ג"כ הח"א אך שכתב שמ"מ לא יברך אא"כ נפל למטה לא פחות מג' ימים ועיין בה"ל דאם מחלתו הוא דבר שיש בו סכנה אפילו בפחות מג' ימים נמי צריך לברוכי: **[כט]** אם גנבים באו לו - ר"ל והיה קרוב לסכנה על ידם וכדלעיל בסוף סי' רי"ח: **[ל]** כולם צריכים וכו' - ואעפ"כ כשיגיע למקום שנעשה בו הנס יברך גם שעשה לי נס במקום הזה ועיין בסימן רי"ח ס"ט שם יש פלוגתא אי יברך שעשה לי נס כשניצול בדרך הטבע [מ"א]: **[לא]** אלא הני ארבעה - משום שמצויים ביותר תקנו עליהם ברכת הגומל משא"כ אינך שאינם שכיחים כלל אין לברך עליהם הגומל אלא בהני דנעשה להם נס יברך שעשה לי נס כשיגיע לאותו מקום. ומי שהלך בדרך אפילו שלא במקום סכנה ובאו עליו לסטים להרגו וניצול לכו"ע מברך ברכת הגומל: **[לב]** בלא הזכרת שם ומלכות - והאחרונים כתבו דהמנהג כסברא ראשונה

וכן

סימן

רכ

[א] ונפשו עגומה עליו - היינו אפילו אין בו משמעות לרע: **[ב]** ייטיבנו וכו' - ואפי' היכא שהוא מתענה. וטוב שייטיב בשחרית כי זריזין מקדימין למצוה אך אז לא יאמרו לו לך אכול בשמחה וגוי אם לא כשאיך מתענה [פמ"ג] ויזכור החלום במחשבתו בשעת הטבה: **[ג]** באפי תלתא וכו' - מצוה להמצא עם הג' להיטיב מפני שמשיב את נפשו בזה ואף בשבת יכול להיטיב חלום [א"ר]: **[ד]** וטבא להוי וכו' - שבע זמנין לגזרו וכו' לשון זה צריך שיאמרוהו העונים ג' פעמים וי"א דיאמרוהו ז' פעמים. ובסוף ההטבה יאמרו לו לך אכול לחמך בשמחה ושתה בלב טוב וגוי. מי שחלם לו חלום קשה על חבירו יתענה [ס"ח סימן תמ"ד ע"ש טעמו ועוד נראה דלפעמים מורה הדבר על החולם גופא אלא דבחלום אין מראין הדבר רק בדמיון מה]: **[ה]** יפה וכו' - עוברות ומניקות אין להורות להם להתענות רק יפדו בממון [פמ"ג]: **[ו]** תענית - אבל דוקא כשעושה תשובה עמו כי התענית מועיל כמו קרבן לחטא מה קרבן אינו מועיל בלי תשובה שנאמר זבח רשעים תועבה אף תענית חלום וכו' [ס"ח]: **[ז]** כאש לנעורת - ומ"מ אין מחויב להתענות אלא רשות:

סימן

רכא

[א] אם היו בצער - אפשר דבא"י שמצוי שם יובש גדול וכשבא עת הגשמים והגשם יורד בזמנו כל אחד שמח בו אפילו בסתמא צריך לברך בפעם ראשון כשיורד ונקט לשון זה לאפוקי אם יורד עוד הפעם למחר וליומא אחרא ומפמ"ג משמע דאפילו בפעם ראשון א"צ לברך כשהשנים מסודרות כתיקונן ועיין בה"ל: **[ב]** ואינן נעצרין כ"כ - ר"ל ואין להם שמחה בירידת הגשמים ואה"נ אפילו באותן ארצות שרגילין במטר אם נעצרו הגשמים והיה העולם בצער ואח"כ ירדו גשמים שצריך לברך: **[ג]** רוב ההודאות - ר"ל בריבוי ההודאות: **[ד]** בשותפות וכו' - הטוב והמטיב. שהטיב לו וגם לאחרים עמו דהיינו להשותף ומשמע בהרבה אחרונים דאפילו אם יש לו רק אשה ובנים הם ג"כ בכלל שותפין: **[ה]** ואם אין לו וכו' - הרואה נילוס כשהוא קטן וחוזר ורואה בזמן שהוא גדול ושמח בראיתו מברך שהחיינו אף דאין לו קרקע כיון דהוא בא מזמן לזמן והוא נהנה ושמח בראיתו לא גרע מאדם הרואה את חבירו ושמח בראיתו דמברך שהחיינו אבל הרואה בכל יום אף דביום זה ניתוסף על שלפניו מ"מ לא יברך דקמא קמא בטיל בהנהר. ואם רואה מים שבכלי"ג [הוא חלק מהנילוס שמתפשט בו ג"כ מגודל הנהר] אם כבר ראה המים במקומו בנילוס אין לו לברך על ראית הכלי"ג אבל אם לא ראה אלא עתה בכלי"ג מברך שהחיינו שרגילין העולם לשמוח גם בו: **[ו]** מברך שהחיינו - לבד ולא הטוב ומטיב ואפילו יש לו שותף כותי לא מקרי שותף לזה [מ"א ע"ש טעמו]: **[ז]** י"א דהשומע שירדו וכו' - ר"ל אף שלא ראה בעצמו רק שמע מאחרים שירדו גשמים בשדה שלו אחר העצירה וכנ"ל ג"כ שייך ברכת הטוב והמטיב והיינו כשהשדה שלו הוא בשותפות וכנ"ל ברואה בעצמו ואם השדה שייך לו לבדו מברך שהחיינו וכנ"ל. ואם אין לו שדה אינו מברך כלל ואפי'

ברכת מודים הנ"ל דברכה זו לא נתקנה אלא ברואה בעצמו ולא בשומע [מ"א וח"א] ובשיטה מקובצת מסיק בסוף דבריו דאין חילוק כלל בין רואה לשומע ויכול לברך ברכת מודים אפילו בשומע. ומ"מ נראה דספק ברכות להקל:

רכב

סימן

[א] על וכו' - ודוקא כששמע מפי אדם נאמן וזה האדם ראה בעצמו אבל אם שמע שמועה [בין שמועה טובה שצריך לברך עליה הטוב והמטיב או שהחיינו בין שמועה רעה שצריך לברך עליה דיין האמת] ואין המגיד נאמן או שהמגיד לא ראה בעצמו לא יברך וכן אם שמע שנתפס הגזלן שגזל ממנו לא יברך עד שישב לו הגזלה. מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא בחפצו מברך הטוב והמטיב ודיין האמת [מ"א בשם ס"ח] וכמדומה שכהיום ממעטין בברכות אלו [פמ"ג] גם בספר מור וקציעה מפקפק בזה: **[ב]** שמועות - נקט בלשון רבים להורות שאם שמע כמה שמועות בבת אחת די לו בברכה אחת: **[ג]** מברך שהחיינו - היינו כשיש לו שמחה מהשמועה וכן להיפוך בדיין האמת כשיש לו צער מהשמועה: **[ד]** כדרך שמברך וכו' - כי באמת כל היסורין בין בגוף ובין בממון הוא הכל כפרה על העונות כדי שלא יצטרך להתיסר לע"ל ששם העונש הוא הרבה יותר גדול וכדאיתא במדרש יצחק תבע יסורין [היינו שהוא הכיר גודל מדת הדין שלעתיד וכעין זה אמר ג"כ דהע"ה סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי ותבע בעצמו יסורין כדי שינקה מכל וכל ולא יצטרך לפחוד עוד] א"ל הקב"ה חייד דבר טוב אתה מבקש וממך אני מתחיל שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות: **[ה]** אע"פ שירא וכו' - כי אין לנו להסתכל בעתיד שאפשר שלא יהיה כן [רמב"ם בפי המשנה]: **[ו]** כגון שמצא מציאה - וירא שיעלילו עליו ויקחו את אשר לו ומיירי שיש לו אנשי בית שיש בזה טובה גם להם ושייך ברכת הטוב והמטיב דאליה יש לו לברך רק שהחיינו:

רכג

סימן

[א] ילדה וכו' - ואפילו לא ראה בעצמו רק שמע כשהיה בעיר אחרת וכן במה שמבואר בס"ב: **[ב]** זכר - מדסתמו הפוסקים משמע דאפילו היו לו כמה זכרים ותאב שיולד לו בת כדי שיקיים מצות פ"ר אפ"ה אם נולד בת אין מברך ע"ז ומ"מ נ"ל פשוט דבפעם ראשון כשרואה אותה מברך ברכת שהחיינו דמי גרע ממי שרואה את חברו לאחר ל' יום ושמו בראייתו דמברך שהחיינו כדלקמן בסימן רכ"ה ס"א: **[ג]** מברך הטוב והמטיב - הטוב לו דניחא ליה בזכר וגם טוב לה שגם לה ניחא בבן זכר ואפילו היה להם כבר כמה בנים. ועיין בפמ"ג דאפילו אם לא בירך תיכף כששמע ג"כ יברך לכו"ע דעדיין הטובה נמשכת: **[ד]** ואם מתה אשתו וכו' - יש אומרים דהמחבר פליג ע"ז וס"ל דאפילו מתה אשתו בלדתה מברך הטוב והמטיב וכזה ס"ל ג"כ ה"ט"ז לדינא וטעמו של ה"ט"ז דמ"מ יש לה טובה שהשאירה זכר בעולם ע"ש אבל במור וקציעה פליג ע"ז דברכת הטוב והמטיב נתקן רק על הנאה גשמיית ולא על הנאה רוחניית לבד וכן בלחם חמודות ולבוש וח"א כולם העתיקו לדינא כהרמ"א: **[ה]** בלדתה - מלשון זה משמע לכאורה דאם מתה איזה שעות אחר לידתה מברך הטוב והמטיב דמכל מקום ניחא היה לה מקודם שמתה ועיין בה"ל: **[ו]** מברך שהחיינו - על לידת הבן אלא שמתחלה צריך להקדים לברך דיין האמת על מיתתה דברכת דיין האמת היא חובה כדלעיל בסימן רכ"ב ס"ג וברכה זו דשהחיינו י"א שאינה אלא רשות וכדלקמיה: **[ז]** בברכה זו - פי' בברכת שהחיינו מפני שהיא רק רשות [שעיקר ברכת שהחיינו נתקן על דבר הבא מזמן לזמן כמועדים וכדומה] ומזה נתפשט שרבים מקילים בכל הברכות כיוצא באלו אבל אינו נכון דמאי דאיתמר בגמרא שהיא רשות איתמר: **[ח]** מת אביו - וה"ה שאר אדם כשר שאדם מצטער עליו דהוא בכלל שמועות רעות מיהו העולם נוהגין לברך בלא שם ומלכות ואינו נכון ועכ"פ על ת"ח שמת שצריך בודאי להתאונן ולהתמרמר ע"ז וכן על קרוביו שחייב להתאבל עליהם ודאי יזכור הברכה בשם ומלכות: **[ט]** ג"כ שהחיינו - היינו מתחלה דיין האמת כנ"ל באות ו' ואח"כ שהחיינו על הנכסים שנשארו לו מאתו [רמב"ם] ואף דיותר היה מתרצה שלא ימות אביו ולא יירשנו מ"מ יכול לברך שהחיינו דאין ברכה זו תלויה בשמחה אלא בדבר שמגיע לו תועלת ממנו ואע"פ שמתערב עמה צער ואנחה [ת' הרשב"א ס"י רמ"ה]: **[י]** במקום שהחיינו - ר"ל ששוב לא יברך שהחיינו כיון שיש בזה טובה גם לאחיו ויכול לברך ברכת טוב ומטיב. א"ל שמתה אשתו והניחה ממון מברך דיין האמת על מיתתה ושהחיינו על ירושתה: **[יא]** בנה וכו' - וה"ה אם קנה בית ודוקא כשבנה או קנה לעצמו אבל אם יש לו שותפות בגוה כ"א מהשותפים מברך הטוב והמטיב [גמרא] וע"כ קהל שבנו או קנו

בהכ"נ יעמוד ש"ץ ויברך בקול רם הטוב והמטיב להוציא את כולם: **[יב]** בית חדש - ה"ה אם נשרף וחזר ובנאו אבל אם סתרו וחזר ובנאו יש דעות באחרונים בזה וספיקו להקל. ואם הוסיף בו איזה שורה בגובה לכ"ע יש לברך: **[יג]** כלים חדשים - בין מלבושים ובין כלי תשמיש ושתיה ואכילה וכיו"ב אם הם דברים שלב האדם שמח בהם עני בראוי לו ועשיר בראוי לו ועיין בסעיף ו"י אכן אם הוא עשיר גדול שאפילו כלים יקרים וחשובים אין נחשבים לו ואין שמח בהן לא יברך. ובקניית ספרים יש דעות בין האחרונים אם יברך עליהם משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ובח"א מצדד דאם היה מהדר אחר זה הספר ושמו בקנייתו דמברך שהרי ברכה זו נתקנה על השמחה ולא על התשמיש וכדלקמיה בס"ד וכ"כ במור וקציעה וע"כ אין למחות ביד המברך: **[יד]** היה לו וכו' - מירושת אבותיו דמ"מ כלי זה חדש הוא לענין קניה וכתב עוד דאפילו קנה וחזר וקנה דבזה אף לענין קניה לאו חדש הוא שהרי יש לו כלים כאלו קנויות מכבר אפ"ה כלי זה חדשה היא אצלו: **[טו]** שהחיינו - ויזהר לברך תיכף קודם שיתרגל ויסתלק השמחה ממנו: **[טז]** לאפוקי אם מכרן וכו' - ואפילו אם הם חדשים שלא נשתמש בהם עדיין מ"מ כיון שכבר דש בהן לית בהן שמחה: **[יז]** בשעת הקנין וכו' - ודוקא אם קנה בגד שראוי ללבושו תיכף אבל אם קנה שום דבר שאינו ראוי ללבושו או להשתמש בו כמו שהוא רק שצריך ליתן לאומן לתקן לא יברך שהחיינו עד שעה שילבש הבגד או ישתמש בהכלי: **[יח]** מלביש ערומים - היינו קודם שהחיינו. אכן אם לובש הבגד שחרית יכול לצאת בברכת מלביש ערומים שמברך בברכת השחר [אחרונים]: **[יט]** הוא ובני ביתו - אבל אם קנה כלים לו וכלים לב"ב מברך על שלו שהחיינו ועל של ב"ב מברך הטוב והמטיב דטוב הוא לדידיה שזכה שיהיו ב"ב מלובשים במלבושי כבוד והמטיב לאחרני הם ב"ב שנהנין בטובה זו ודוקא אם קנה בשביל אשתו וזרעו אבל אם קנה בשביל עבדו ושפחתו לא מקרי טוב לדידיה דהוי כאלו מכר להם בשכרן שמגיע להם אם לא שגם הוא משתמש בהכלים האלו: **[כ]** במתנה - היינו דוקא כלים או בגדים שהמקבל משמח בזה אבל לא מעות שע"ז מתבייש יותר ולא יוכל ע"ז לברך: **[כא]** לו ולנותן - שאם המקבל עני הוא טובה לנותן שזיכהו הש"י לעשות צדקה ואם המקבל עשיר שמח הנותן שמקבל ממנו והוי טובה גם לנותן [הרא"ש בביאור דברי הירושלמי]. והנה יש מאחרונים שחולקים על פסק זה וס"ל דלפי מסקנת גמרא דידן לא נתקנה ברכה זו כ"א בדאית להו לאחרני ג"כ טובה גשמית ולפ"ז כשניתן לו כלים כמתנה צריך המקבל לברך ברכת שהחיינו ולא ברכת הטוב ויש דנקטי לדינא כפסק השו"ע ויברך ברכת הטוב ולא שהחיינו ולמעשה נראה דטוב יותר לנהוג בזה לברך ברכת שהחיינו ולא ברכת הטוב כאשר ביררנו בבה"ל ומ"מ במקום שנוהגין שעושין הלבשה לנערים יתומים כ"א מהיתומים יברך מלביש ערומים וברכת הטוב והמטיב דהא איכא בזה טובה עוד לכמה נערים וברכת שהחיינו לא יברכו דבמקום שמברכין ברכת הטוב ס"ל לרוב הפוסקים דאין מברכין שהחיינו: **[כב]** כגון חלוק וכו' - וה"ה שאר כלים שאין חשובים ואין דרך לשמוח בהם: **[כג]** וי"א דאפילו עני וכו' - ס"ל דדוקא בגד צמר וכדומה דבר שיש בהם חשיבות קצת דמי לדבר הבא מזמן לזמן דסתם ב"א מתחדשים להם לפרקים מועטים ושייך ע"ז שהחיינו משא"כ אלו שרגילים תמיד להתחדש לסתם ב"א ואין שייך ע"ז לברך שהחיינו לזמן הזה: **[כד]** וכן נוהגין - עיין במ"א וביאור הגר"א שהרדב"ז מכריע לעני לברך ועיין בפמ"ג ובדה"ח שפסקו דלמעשה יש לנהוג דאפילו עני לא יברך על כלים שאינם חשובים כאלו: **[כה]** בהמה - אפ"ה טמאה ואפ"ה הוא ממין אחר רק שתפור תחתיו מעורות בהמה:

סימן רכז

[א] מרקוליס - היא ע"ג שעובדין אותה עי"ז שזורקין לה אבנים. ושמה העצמה קילוס ומפני שאסור להזכיר ע"ג בשמה לכך כינו אותה בשם קוליס ומר הוא חילוף בלשון ארמי ופירושו הוא חילוף קילוס: **[ב]** או שאר ע"ג - אפילו בית ע"ג [ב"י] ובי"ח פי' דוקא כשרואה אותה בגלוי: **[ג]** והאידנא וכו' - שהרי אנו רואין אותה תמיד וכתבו האחרונים דאפילו הולך לעיר אחרת וראה שם ע"ג אינו מברך כיון דראה את מין זה תוך למ"ד בעירו ואפשר עוד דאפילו קטן שהגדיל א"צ לברך כיון שראה אותה בקטנותו ובא"ר כתב עוד מילתא חדתי דאפילו הוא לא ראה אותה תוך למ"ד כיון שיש רוב העולם שהוא שוכן ביניהם שרואין אותה. כתב הב"ח בשם ספר האשכול השמר לך לראות קנגיאות של כותים וה"ה מחולתם או שום דבר שמחתם ואם תשמע קול כותים שמחים האנח ותצער על חורבן ירושלים ותתפלל להקב"ה עליה. ואיתא בגמרא דאפילו ההולך לקנגיאות ולטיטראות של ישראל ה"ז מושב לצים: **[ד]** אם הוא בא"י וכו' - אפילו רק ממקום אחד: **[ה]** ועל מקום שנתנה - היינו אם יש שלשים יום שלא ראה אותה וכנ"ל: **[ו]** או כבשן האש - היינו החפירה שהוסק בה אז האש לחנניה מישאל ועזריה: **[ז]** ברוך אומר ועושה וכו' - היינו בשם ומלכות. בגמרא הגירסא ברוך אומר ועושה גוזר ומקיים: **[ח]** חכם הרזים - שאין דעתן דומין זה

לזה ואין פרצופיהן דומין זה לזה והוא יודע מה בלב כל אלו האוכלוסין: **[ט]** שחלק - שעם ד' הם חלק אלוה ודבקים בו לכן אמר שחלק משא"כ לקמיה בס"י: **[י]** בחכמות העולם - היינו בהשבע חכמות לאפוקי אם הם חכמים בדתם ע"ז אינו מברך כלל: **[יא]** ועל מלכי וכו' - ומשמע בגמרא אפילו סומא כשיודע שהמלך עובר מברך ועיין בפמ"ג שמצדד דאם הוא סומא שלא ראה מאורות מימיו יברך בלא שם ומלכות: **[יב]** ברוך שנתן מכבודו וכו' - השלטונים שאין עול מלך עליהם לשנות דבריהם ודן והורג במשפט מברך עליהם. ועל השרים שממנה המלך בכל עיר ועיר טוב וישר לברך בלא שם ומלכות: **[יג]** לראות מלכים אפי' וכו' - ומותר לטמא בטומאה של דבריהן מפני כבודן בין למלכי ישראל ובין למלכי או"ה וכן מפני כבוד הבריות כגון לילך לנחם אבלים. אם רואה פ"א המלך לא יבטל יותר מלימודו לראותו אם לא שבא בחיל יותר ובכבוד גדול יותר: **[יד]** בתי ישראל - פי' בתי עשירי ישראל שמיושבים בתוקף ובגבורה כגון בישוב בית שני [רש"י] ואפשר דוקא בא"י ובזמן בית שני קאמר אבל בזה"ז אפילו בא"י לא [ב"י] ויש שמפרשים כונת רש"י דאפילו אם הם מיושבים עתה כמו בבית שני ג"כ מברכין והר"י פי' בתי ישראל בישובן היינו בתי כנסיות שמתפללין בתוכן וכן נהגו העולם שאין מברכין על שארי בתים כ"א על בהכ"נ כשרואה אותה ביפיה ובתיקונה וכתב בא"ר דאין חילוק בין א"י לחו"ל ואפילו בזה"ז ובפמ"ג מצדד דבזה"ז טוב לברך ברוך מציב גבול אלמנה בלא שם ומלכות: **[טו]** הרואה בתי וכו' - לפירש"י הנ"ל היינו בתי כותים שיושבים בשלוחה והשקט ועושר ולהרי"ף היינו בתי תפלה שלהם: **[טז]** קברי ישראל - ואם היה שם רק קבר אחד י"א שאין לומר ברכה זו כי נתקנה בלשון רבים: **[יז]** אותו דבר - ודוקא כשראה אותו מלך אבל אם ראה מלך אחר צריך לברך [מ"א בשם רדב"ז] וה"ה לענין ההיא דסי"ב ברואה קבר אחר וכל כיו"ב אמנם בא"ר סוף סימן רכ"ה כתב דהמ"א בעצמו בסק"י"ט שם משמע דלא ס"ל הכי ועיין בפתחי תשובה מה שכתב בשם ספר עמודי אור בזה:

רכה

סימן

[א] חבירו - ואין חילוק בין איש לאשה והיינו אם רואה אשתו ואמו בתו ואחותו כיון שהוא שמח ונהנה בראייתם. כתבו הפוסקים דאם ראה חכם מחכמי ישראל מברך עליו אשר חלק וכדלעיל בסיון רכ"ד ס"ו וגם שהחיינו אם הוא שלשים יום שלא ראה אותו: **[ב]** לאחר שלשים יום - מראה ראשונה. ואם קיבל ממנו כתב או שאנשים הודיעוהו משלומו יש דעות באחרונים וספק ברכות להקל: **[ג]** אומר שהחיינו וכו' - וכל אלו הברכות הוא בשם ומלכות ואפילו ברכת מחיה מתים [מגן גבורים ושאר הרבה אחרונים דלא כתשובת פ"מ]: **[ד]** מחיה המתים - ואז אין מברך שהחיינו. וטעם ברכה זו כתב בחידושי אגדות לפי שבכל שנה האדם נידון בר"ה ויוה"כ אם למות אם לחיים ואם רואהו אחר ר"ה ויוה"כ זה ואח"כ אין רואה אותו עד אחר ר"ה ויוה"כ הבא הרי עבר עליו דין אם למות אם לאו וע"כ אומר ברוך מחיה מתים שניצול מדין מיתה בר"ה ויוה"כ: **[ה]** ושלח לו כתבים - ר"ל אע"פ שהריצו כתבים מזה לזה ועי"ז נעשו אוהבים מ"מ כיון שלא נתחבר עמו פנים אל פנים אין מעולה האהבה כ"כ עד שיהיה נהנה ושמח בראייתו. כתב הפמ"ג דאם נתבשר לו שילדה אשתו והוא היה במדינת הים וראהו עתה מברך שהחיינו או מחיה המתים [אם הוא לאחר י"ב חודש] דודאי יש לו שמחה בולדו אף שלא ראהו מעולם: **[ו]** בר מצוה - היינו כשנעשה בן י"ג ויום אחד ועכשיו נהגו שלא לברך עד שעה שהנער מתפלל בצבור בתורת ש"ץ או שהוא קורא בתורה בשבת ראשונה שאז נודע לרבים שהוא בר מצוה. מצוה על האדם לעשות סעודה ביום שנעשה בנו בר מצוה כיום שנכנס לחופה והיינו ביום שנכנס לשנת י"ד וטעם הסעודה משום דעכשיו נעשה איש ישראל שנצטוו במצות התורה. ואם הנער דורש הוי סעודת מצוה אפילו אינו באותו יום: **[ז]** שפטרני מענשו וכו' - פי' דעד עכשיו נענש האב כשחטא הבן בשביל שלא חנכו למצות התורה ועכשיו שנעשה איש מחוייב הוא להתחזק בעצמו למצות הש"י. ודע דאע"פ ששוב אין עליו ענין חינוך מ"מ יש על האב מצות הוכחה כשרואה שאינו מתנהג כשורה וכשאינו מוחה בידו נענש עליו דלא גרע משאר ישראל וכידוע מה שאחז"ל כל מי שיש לו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס בעון אנשי ביתו. וכל מי שיש לו למחות באנשי עירו ואינו מוחה וכו': **[ח]** וטוב לברך בלא וכו' - משום שלא הוזכרה ברכה זו בגמרא וכן העתיק בדה"ח אמנם דעת הגר"א בביאורו דמאחר שהוזכרה ברכה זו במדרש ומהרי"ל עשה כן הלכה למעשה יש לברך בשם ומלכות ועיין בח"א שכתב ג"כ דהמברך לא הפסיד: **[ט]** מברך שהחיינו - ואינה אלא רשות דאי לא מברך לא מיענש. ומ"מ ראוי לזהר שלא לבטלה [א"ר ע"ש]: **[י]** ביד חבירו - דעיקרה נתקן על שמחת הלב שמשמח על צמיחת פרי חדש: **[יא]** עד שעת אכילה - דמי שאין לבו שמח בראייתו רק באכילתו לכו"ע מברך רק באכילתו ולכך נהגו תמיד בזה משום לא פלוג ועיין בפמ"ג שכתב דלכתחלה נכון לברך שהחיינו קודם ואח"כ יברך ברכה הראויה לה וה"ה אם טועם מעט ואח"כ מברך שהחיינו אפשר דג"ז טוב

הוא ובדיעבד אם בירך שהחיינו אחר הברכה שבירך על האכילה קודם שהתחיל לטעום ג"כ אין זה הפסק ע"ש: **[יב]** עד שנגמר וכו' - ר"ל דאף דלענין ברכה על הפרי קי"ל בסימן ר"ב ס"ב דמברכין על הבורסר [בגפנים] בפה"ע משהגיעו לשיעור פול הלבן ובשאר כל האילנות משיוציאו פרי שהוא ראוי לאכול ע"י הדחק הכא לענין שהחיינו אין לברך עד שיהיה נגמר תשלום גידולו שיהיה טוב למאכל ואפילו בדיעבד אם בירך מקודם שנגמר ברכתו היא לבטלה. ועיין במ"א שהביא דדעת הרדב"ז הוא דכשהגיע לפול הלבן [ומסתמא ה"ה בשאר כל האילנות משיוציאו פרי] כיון שמברך עליו ברכתו הראוי לו כשאוכלו יוכל ג"כ לברך עליו שהחיינו ולענין דיעבד יש לסמוך עליו שלא לחזור ולברך: **[יג]** בראה שניה - דהרי אנו נהגינן דאין מברכין עד שעת אכילה אף שראה כמה פעמים מקודם. ואם לא בירך בשעת אכילה ראשונה שוב לא יברך על אכילה שניה וכ"ש שלא יברך על אותה אכילה עצמה אף שעדיין לא נתעכל הפרי [אחרונים]: **[יד]** כשיאכל גינדי"ש וכו' - ר"ל אע"פ שכולם נכנסים תחת סוג מין אחד מ"מ כשני מינים הם לענין ברכת זמן כי שתי שמחות הן ועיין במ"א ובשאר אחרונים שכתבו דאפילו אם אין חלוקין בשמן אם חלוקין בטעמן כגון תאנים לבנים ותאנים שחורים ב' מינים הן לזה וצריך לברך על כל אחד ברכת שהחיינו כשאין באין לפניו בבת אחת וכן ב' מיני אגסים או תפוחים או אגוזים ג"כ צריך לברך על כ"א שהחיינו. [ובביאור הגר"א מפקפק בכל זה ודחה ראיותיהן ומשמע שדעתו דכיון שבעצם הוא מין אחד ד' במה שבירך בפעם ראשונה וכן בספר מור וקציעה הביא בשם אביו החכם צבי ג"כ כעין זה ממש אמנם לבסוף מצדד שם דאף דבאמת לשארי ענינים נקראין מין אחד מ"מ לענין ברכת שהחיינו דנתקן על השמחה שבלב מסתברא דנתחדש לו על כל דבר שמחה בפני עצמו וניחא פסק השו"ע ע"ש]: **[טו]** אינו חוזר ומברך - ואפילו אם שתי ליה אחר מ"מ יום שנתחזק היין ויש לו טעם אחר מן מוהל הענבים מ"מ הכל שמחה אחת היא דבעת שראה אז שאכל הענבים ידע שהיין יצא מהם ועיין באחרונים שהביאו ד"י"א דמ"מ צריך לברך שהחיינו גם על היין החדש משום דיש בו שמחה יתירה מבענבים וע"כ טוב שאם בירך שהחיינו על הענבים אזי כשישתה יין חדש יברך תחלה שהחיינו על איזה מין חדש או על מלבוש כדי לפטור גם את היין [אבל אם בירך תחלה שהחיינו על היין דעת הע"ת דלכו"ע אינו חוזר לברך שהחיינו על הענבים] וכ"ז דוקא כששותה את היין כשהוא תירוש שהוא ניכר שהוא יין חדש אבל אם אינו שותהו עד שהוא יין אפילו לא בירך שהחיינו על הענבים אינו מברך עליו שהחיינו אף שהוא יודע שהוא יין חדש משום דאינו ניכר בין חדש לישן [אחרונים]: **[טז]** שאינו מתחדש וכו' - ר"ל שאפילו בימות החורף אינו משתנה ממראיתו כגון אתרוג וכה"ג שדר באילנו משנה לשנה שכיון שעומד בירקותו כל השנה אין הנאה נרגשת בחידושו וכן בא למעט דבר שאין לו זמן קבוע לגידולו וכדלקמיה בהג"ה וכן דבר שאינו גידולי קרקע כגון עופות ודגים שנזדמנו לו אפילו אותן שלא טעם ממינן מעולם אפ"ה אין מברך עליהם שהחיינו דזה המין אינו חדש בעצם דאע"פ שהוא לא אכל מהם אחרים אכלו מהם. על כמהין ופטריות אין לברך שהחיינו דגם להם אין זמן קבוע גם מאויר הן גדלין ולא מקרקע [פמ"ג]. על ריח המתחדש משנה לשנה כמו ורד וכיו"ב שאר דברים שנעשו להריח יש דעות בפוסקים אי מברך עליהם זמן ונהגו שלא לברך [שע"ת בסי' רט"ז] י"א שעל גדיים וטלאים שהתחדש פעמים בשנה שמברכין עליהם שהחיינו וצ"ע [מ"א] והעולם נהגו שלא לברך ע"ז: **[יז]** מברכין עליו שהחיינו - בכל פעם ופעם כיון דע"פ בא מזמן לזמן: **[יח]** דעומד כל השנה בקרקע - ר"ל שיש ירק שדרכו לעמוד כל השנה בקרקע וברכת שהחיינו לא נתקן אלא בדבר הבא מזמן לזמן אכן באמת אינו מצוי זה כ"א באיזה ירקות ולא בכלן ואפשר משום דאין לחלק בין ירק לירק [פרישה] ויש לפרש עוד דכונת רמ"א במה שכתב דעומד כל השנה בקרקע היינו שמתמינן אותו בקרקע בבורות ועומד כל ימות השנה ואינו ניכר בין ירק חדש שגדל בשנה זו לישן שגדל אישתקד משא"כ פירות אע"ג דיש מטמינן אותן הו"ל מיעוטא דמיעוטא ולא חיישינן להו [מ"א] ולפ"ז פשוט דאין לברך שהחיינו על פרי אדמה שקורין [ערי"ד עפ"י] דהרי דרך העולם להטמין אותם בבורות בחורף ומתקיים זמן רב. ובשם של"ה כתבו האחרונים דאין לברך שהחיינו על שום ירק חדש וכן על לחם חדש דאין ניכר בין חדש לישן והעולם יטעו ויבואו לידי ברכה לבטלה וכתב המ"א דמ"מ מברכין על הריפות שעושין מדגן חדש שניכרין היטב שהם חדשים אכן במור וקציעה חולק ע"ז דאחרי שאין מינכר בטעמו אין יתרון להם ע"ש ויש למעט בברכות. ובקטניות כשהן חדשים וניכרין שהן חדשים כגון שהם ירוקים עדיין במקצת נראה שיוכל לברך שהחיינו וכן משמע בא"ר. על מיני לפתן שקורין מייריין וריביין ואוגערקע"ס מברכין עליהם שהחיינו [א"ר ודה"ח]: **[יט]** אחר גמרו - ר"ל שיהיה נגמר לגמרי וטוב למאכל ועיין לעיל בסקי"ב. כתבו האחרונים בשם הירושלמי דמצוה לאכול מעט מכל מין חדש בשנה והטעם כדי להראות שחביב עליו בריאתו של הקב"ה: **[כ]** והקפת דהיינו וכו' - ובבכורות [דף מ"ה] משמע דהוא אריך וקטין ולפי שדק הוא אינו יכול לסבול קומתו ונכפף ודומה כמי שחוליותיו שמוטות [מ"א]: **[כא]** שכל שערותיו וכו' - ונולד כך ממעי אמו דאי נעשה לו זה אח"כ אומר דיין האמת: **[כב]** הקטע - שנקטעו לו ידיו: **[כג]** הסומא - משתי עיניו: **[כד]** דקות - היינו שיש לו נקודות כעדשים אדומים קצת אלא שבין עדשה לעדשה יש לובן צח ומבהיק ועל שם אותו הלובן נקרא בהקנין [מחה"ש ועיין בא"ר ובפמ"ג] אכן אם שכח שם הרבה אנשים כזה מסתברא דאין זה גנאי ולא שינוי שיברך ע"ז דיין האמת ומשנה הבריות וכ"ש אם נעשה זה ע"י חוס השמש ועתידין להסתלק נראה דלכו"ע אין לברך ע"ז:

[כה] ממעי אמם - קאי אכולהו לבד אקטיע: **[כו]** מברך דיין האמת - שבא לו זה עיי עונש: **[כז]** דדוקא וכו' - קאי על ברכת דיין האמת דאינו שייך אלא למי שמצטער ומצדיק הדין אבל ברכת משנה הבריות לא שייך במצטער דוקא מידי דהוי אפיל וקוף: **[כח]** אבל על עכו"ם וכו' - מילתא דפסיקא נקט וה"ה לכל מי שאינו מצטער עליו: **[כט]** ואינו מברך וכו' - זה קאי גם אברכת משנה הבריות [ט"ז] ור"ל דאפילו ראה כושי אחר [וכה"ג שארי דברים הנ"ל] אחר שלשים יום ג"כ אינו מברך והטעם דעל שינוי אין שייך לברך רק פעם ראשון שרואה הדבר והשינוי גדול בעיניו ומשמע מהט"ז דכ"ש דקאי המחבר אברכת דיין האמת אמנם בספר נהר שלום כתב דלענין דיין האמת שהוא דוקא על קרובו ואוהבו שמצטער עליו מסתברא דאם רואה זה עוד על קרובו אחר בודאי נתגדל עליו עוד הצער יותר ושייך לברך ע"ז דיין האמת: **[ל]** וי"א וכו' - ולמעשה יש להורות דיברך אחר ל' בלא שם ומלכות [אי"ר עיי"ש]: **[לא]** מלי יום - פי' שלא ראה אחר כיוצא בו תוך ל' יום [מ"א]: **[לב]** הרואה וכו' ובריות נאות - בין זכרים בין נקבות. ועכשיו לא נהגו כלל לברך ברכה זו [ח"א עיי"ש טעמו] ומ"מ נכון לברך בלא שם ומלכות: **[לג]** עוי"ג - היינו ראה בעלמא דמותר אבל להסתכל בו ביותר ולהתבונן בדמותו אסור [מ"א] ואסור לומר כמה נאה כותי זה משום לא תחנם [גמרא]: **[לד]** ולא על אחרים - אפילו לאחר שלשים יום:

סימן רכז

[א] בימי ניסן - אורחא דמלתא נקט שאז דרך ארצות החמים לבלב האילנות וה"ה בחודש אחר כל שרואה הלבוב פעם ראשון מברך [אחרונים]: **[ב]** פרח - דוקא פרח הא עלים לחודיה לא ואף בפרח דוקא באילני מאכל שמזה הפרח עתיד להתגדל פרי אבל אילני סרק לא [אחרונים]: **[ג]** אלא פעם אחת - מדסתם משמע דאפי' על אילנות אחרים לא יברך וכנ"ל בסי' רכ"ה סי"י: **[ד]** ואם איחר לברך וכו' - היינו אפילו לא ראה כלל מקודם אפי"ה אבד הברכה כיון שגדלו הפירות כ"מ בב"י אבל בא"ר הכריע לדינא דאם לא ראה מקודם לא אבד הברכה וכן משמע ג"כ בביאור הגר"א דאפילו כבר גדל הפרי לא אבד הברכה ומ"מ אם כבר גדל הפרי ונגמר כל צרכו שראוי לברך עליה שהיינו משמע מפמ"ג וח"א ששוב אין כדאי לברך ברכה זו: **[ה]** עד אחר שגדלו - אבל קודם שגדלו הפירות יוכל לברך ואפילו לא בירך בשעת ראייה ראשונה [תשובת מהרי"ל סי' קמ"ג]:

סימן רכז

[א] היורה כחץ - וי"א שהוא כוכב שיש לו זנב ושבת של אורה ושניהם העתיקו אחרונים לדינא ואם אותו כוכב עצמו שיש לו שבת רואהו עוד הפעם בלילה אחרת א"צ לחזור ולברך כל שהוא עדיין בתוך למ"ד יום לראיה ראשונה: **[ב]** ממקום למקום - ולא יברך בלילה אחד רק פ"א אפילו אם ראה כוכב אחר רץ באותו לילה: **[ג]** הברקים - בליציין בל"א. ואותן שהן באים בלא רעם כלל רק מחמת חום מצדד הח"א שאין זה ברקים הנזכר בגמרא ואין מברכין עליהם: **[ד]** שנשבו בזעף - ואם שלא בזעף אם הוא רוח גדול מברך עושה מעשה בראשית ולא יוכל לברך שכחו וגבורתו וכו' אחרי שהוא שלא בזעף גדול וטוב לברך תמיד על רוח סערה שאין מצויה רק ברכת עושה מעשה בראשית שבה בודאי יוצא ממ"נ כי אין אנו בקיאים כ"כ מהו בזעף: **[ה]** על כל אחד וכו' - והעולם נוהגים לברך על הברקים עושה מ"ב ועל הרעמים שכחו וגבורתו וכו' וכן מסתבר שעיי הרעם נראה גבורתו של הקב"ה יותר מברק אמנם באמת שייך כל אחת מהברכות על שניהם ועיי"כ אם שמע ברק ורעם כאחד מברך ברכה אחת דהיינו עושה מע"ב על שניהם ואם בירך שכחו וגבורתו מ"ע ג"כ יוצא. ואם לא היו תכופים זה אחר זה מברך תחלה על הברק [שהוא מתראה תחלה לעין האדם] עושה מע"ב ואח"כ על הרעם שכחו וגבורתו מ"ע וה"ה אם לא ראה את הברק ושמע קול הרעם וברך עליו שכחו וגבורתו מ"ע או שברך עושה מע"ב ואח"כ ראה ברק מברך עליו ג"כ עושה מע"ב ועיין בשע"ת שכתב בשם הברכ"י דאם בירך על הברק ונתכוין לפטור הרעם הבא אחריו יצא בדיעבד ור"ל דאחרי שטבע הבריאה שאחר הברק יוצא רעם א"כ חל ברכתו על הרעם שיצא אח"כ: **[ו]** ואם ירצה וכו' - אבל לא יברך שתי ברכות כאחת אלא או זו או זו: **[ז]** ברוך וכו' שכחו וגבורתו וכו' - ר"ל ברוך הנותן כח להטבע להראות כח יוצר בראשית כדי שייראו מלפניו [אי"ר בשם אבודרהם]: **[ח]** נתפזרו וכו' - ודוקא היכא דהשמים נטהרו וזכו לגמרי בין ברק לברק ואח"כ נתקדרו השמים בעבים ושמע עוד קול רעם וברק צריך לברך מחדש עליהם דהוי מלתא חדתא אבל היכא שנתפזרו

העבים ע"י הרוח אחד הנה ואחד הנה ועדיין מעונן הרקיע אז נפטר הכל ע"י ברכה הראשונה ואין צריך לחזור ולברך מחדש ומשמע בירושלמי דדוקא באותו יום אבל ביום אחר בכל גוונא צריך לחזור ולברך: **[ט]** בבית הכסא - וה"ה אם היה בבית שמקצבין בו בשר דשם ריח מעופש מאד או שהיה הולך במבואות המטונפות ויכול לזרז עצמו לצאת משם תיכף: **[י]** אם יכול וכו' - י"א דאפילו אם נתעורר לעשות צרכיו מ"מ כל זמן שאין מתאוה כ"כ שיהא בו משום בל תשקצו יכול לצאת משם קודם שעשה צרכיו ולברך ויש מחמירין בזה. ובפרט היכי דמשער שישמע עוד קול רעם ויכול לברך אח"כ בודאי נכון להחמיר: **[יא]** לצאת ולברך וכו' - והיינו היכא שלא עשה צרכיו ולא נגע בידיו במקום הטינופת [ואע"ג דלעיל בסימן ד' מבואר דהיוצא מביה"כ צריך ליטול ידיו אפילו לא עשה צרכיו מ"מ הכא כדי שלא יפסיד הברכה אין צריך ליטול ידיו מקודם אם לא שהיו ידיו מטונפות] או שיכול ליטול ידיו במים או בשאר מידי דמנקי סמוך לשמיעתו דאל"ה ודאי יתארך הזמן יותר מכדי דבור: **[יב]** יצא - פי' ימהר לצאת משם כדי שלא יפסיד הברכה אבל אם יתארך יותר מכדי דבור דבלא"ה כבר עבר הזמן א"צ שוב למהר ומכל זה נשמע דשיעור הברכה שעל רעמים וברקים הוא דוקא בכדי דיבור ואם עבר יותר מכדי דבור מעת שראה הברק או שמע הרעם שוב לא יברך על רעם וברק זה. ומטעם זה היכא דעשה צרכיו ונטל ידיו ושמע קול רעם או ראה ברק יברך מתחלה על הרעם והברק ואח"כ יאמר אשר יצר. ודע עוד דסתם ידים דהיינו שאינו יודע אם הם מלוכלכות כשרות לברכה **[יג]** סכ"ג:

סימן רכח

[א] עושה מ"ב - פי' כיון שיסדן מאז ושכחו של מקום הוא כשאנו מכירין היום דבר שאנו יודעין שהמקום בראו מששת ימי בראשית ועדיין הוא קיים ואין שייך לברך עליהם שכחו וגבורתו מלא עולם כמו על רוחות ורעמים דהתם הם נראים ונשמעים למרחוק אבל ימים ונהרות כל אחד במקומו: **[ב]** והוא הים שעוברין וכו' - ונקרא ים הגדול מפני חשיבותו של א"י אבל הרבה אחרונים פליגי על המחבר וס"ל דדוקא על ים אוקינוס שהוא הים הגדול שבכל הימים שמקיף את כל העולם עליו קבעו ברכה בפני עצמו מפני גדלו אבל על ים שעוברין בו לא"י לא נקרא לענין זה ים הגדול ומברכין עליו כמו על שאר ימים. ודע דכל הברכות האלו אינן אלא כשרואה אותן משלשים יום לשלשים יום [אחרונים]: **[ג]** עושה הים הגדול - כן הוא לשון הטור אבל כמה פוסקים העתיקו נוסח ברכה זו בלשון עבר שעשה את הים הגדול: **[ד]** כמו חדקל ופרת - לאו דוקא אלו אלא ה"ה כל הנהרות שהן גדולות כמו אלו הדי' נהרות ושיהיו ידועים שהם מימי בראשית כמו אלו ולא נתהוו אח"כ מברך: **[ה]** במקום שלא נשתנה וכו' - פי' דבמקום שחפרו ושינו מהלכו של הנהר לדרך אחרת אין מברכין מאותו המקום והלאה דשם לאו מעשה בראשית הוא ועיין בא"ר שמצדד לומר דאם ספק לו אם נשתנו ג"כ לא יברך: **[ו]** ע"י אדם - וה"ה לענין ימים אם המשיכו בני אדם מאחד לחבירו ועשוהו לאחד אין מברכין על אותו מקום אלא דבימים מן הסתם אין אנו צריכין לחוש לזה:

סימן רכט

[א] הרואה הקשת וכו' - ואין כדאי להגיד לחבירו שיש קשת מטעם מוציא דבה [ח"א]: **[ב]** אומר וכו' - ובכאן אם ראה אותו עוד הפעם אפילו בתוך למ"ד יום חוזר ומברך ולא דמי לכל הנך דק"ל בהו דפעם אחת בחודש די לברוכי דכאן הקשת שבירך עליו חלף והלך לו ודמי לברכת רעמים [שע"ת בשם ברכ"י]: **[ג]** נאמן וכו' - ברמב"ם וטור הנוסח ונאמן: **[ד]** בבריתו - ר"ל שלא יעביירו אע"פ שרבו הרשעים וקיים במאמרו אפילו לא היה הברית כיון שאמר בדבור בעלמא ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ ברור הוא שיקיים מאמרו [אבודרהם]: **[ה]** ואסור להסתכל וכו' - והמסתכל בו ביותר עיניו כהות [חגיגה ט"ז] אלא רואהו ומברך: **[ו]** בתקופתה - מקום שהיא חוזרת שם לתחלת הקיפה היא שעת תליית המאורות בעת הבריאה ומאז התחילה להקיף ולשמש והוא נמשך כ"ח שנה עד שבא לאותו המקום בצמצום בתחלת ליל רביעי כבעת הבריאה: **[ז]** והתקופה - היינו תקופת ניסן: **[ח]** בבוקר - היינו לכתחלה מצותה מיד להקדים מה דאפשר וטוב לברך אותה ברוב עם ובדיעבד עד ג' שעות על היום [לבוש ומ"א] אבל הרבה אחרונים הסכימו דיוכל לברך בשעת הדחק עד חצות והיינו אפילו בשם ומלכות ואם נתכסה השמש בעבים ואין רואין אותה עיין בשע"ת. ובתשובת חתם סופר סימן נ"ו כתב דאם היתה מכוסה בעבים אך נראית רושמה מבין העבים מברכין אבל כשלא נתראה כלל לא נראה לברך. וע"ש שכתב מנהגו בענין ברכה זו קודם

הברכה אמרו הללו את ה' מן השמים ואחר ברכת עושה מעשה בראשית אמרו פיוט אל אדון על כל המעשים עד וחיות הקודש ואח"כ מזמור השמים מספרים כבוד אל ואח"כ עלינו לשבח וקדיש: **[ט]** וכן מברך וכו' - וכהיום אין נוהגין העולם בזה: **[י]** הנשאים - הם שבת צדק מאדים נוהג כוכב:

רל

סימן

[א] אחר מ"ם יום לעיבורה - שכבר נצטייר צורת הולד אבל תוך מ"ם יום מועיל תפלה. ואפילו אחר מ"ם יום יוכל להתפלל שיהיה הולד זרע קיימא ויהיה עוסק במצות ומע"ט: **[ב]** לדרך - דוקא לדרך דשם מצויים ממונים רעים ומחפשים עלילות אבל לעיר קטנה א"צ לומר כשנכנס לה ולא אח"כ כשיצא ממנה אלא אח"כ כשמחזיק בדרך אומר תפלת הדרך משום סכנת דרכים וכמבואר לעיל בסימן ק"י: **[ג]** וזו היא תפלת הדרך וכו' - לכאורה הלא בסימן ק"י מבואר דכשיוצא לדרך אומר תפלת הדרך לבד בלא הודאה על שעבר וגם אינו אומר אותה רק כשהחזיק בדרך ומהו זה שכולל הכא תה"ד בהודאה שנותן על העבר וגם משמע שאומר אותה תיכף ביציאתו מן העיר י"ל דהתם מיירי ביוצא מעיר קטנה שאין שם מורא כלל לצאת מן העיר וצ"ל תה"ד רק משום מורא הדרך ולכך אין לומר אותה רק כשהחזיק בדרך וכמ"ש בס"ק ב' ואפילו אם נזדמן אח"כ בדרך נסיעתו שנוסע דרך כרך אין לומר כשיוצא ממנה רק ההודאה מודים וכו' עד לבסוף בלא חתימה כיון שאמר תה"ד בתחלת נסיעתו והכא מיירי בנכנס לדרך ולן שם בענין שצ"ל תה"ד שנית בבוקר בשביל הדרך שרוצה לנסוע ומלבד זה הלא צריך ליתן הודאה ג"כ על יציאת הדרך בזה אמר שיעשה משניהם אחד ויחתום בה ומיגו דצ"ל ההודאה תיכף כשיוצא מן העיר אומר אז ג"כ תה"ד שכולל בה: **[ד]** ברוך השולח ברכה וכו' - וכתב הא"ר דיאמר בלא הזכרת השם דדוקא במוודד כדי לעשר מצינו שהבטיח הקב"ה ברכה עד בלי די כמה דכתיב הביאו את כל המעשר וגוי ובחנוני נא בזאת וגוי והריקותי לכם ברכה עד בלי די: **[ה]** הנכנס למרחץ וכו' - ועכשיו לא נהגו בתפלה זו והטעם דלא ניתקן אלא בימיהם שהיו מסיקין האש מלמטה בחפירה ורוחצים באמבטי מלמעלה ע"ג תקרה שע"ג ויש חשש פן תפחת ויפלו לתוכה אבל בזה"ז עומד התנור בזוית וליכא סכנה [אחרונים]: **[ו]** להקיד דם - וה"ה בכל מידי דרפואה יאמר זה ולא יחשוב שתהיה איזה דבר לו רפואה אלא ע"י הבורא ית"ש ולכן ע"י תפלה זו ישים בטחונו בו ויבקש ממנו שתהיה לו לרפואה: **[ז]** ברוך רופא חולים - וצריך לומר בשם ומלכות [ב"י וט"ז] אבל לא ראיתי נוהגין כן [פמ"ג]. מי שמתעטש וחבירו אומר לו אסותא יאמר לו ברוך תהיה ואח"כ יאמר לישועתך קויתי ה' [דארז"ל דמתחלה לא היה אדם חולה כלל אלא היה הולך בשוק ומתעטש ומת ע"ד שבא יעקב אבינו וביקש רחמים על הדבר]:

רלא

סימן

[א] אם א"א לו וכו' - עיין לעיל בסימן ד' סט"ז ובמשנה ברורה שם: **[ב]** וכשניעור משנתו וכו' - אפשר הטעם דנתקנה ברכה זו על מנהגו של עולם שהקב"ה מחזיר הנשמות לבני האדם בבוקר: **[ג]** ויהי נועם - משום סכנת מזיקין. וכתב הלבוש שאין נוהגין כן: **[ד]** יותר משינת הסוס וכו' - עיין לעיל בסימן ד' סט"ז מש"כ במ"ב בשם המח"ש: **[ה]** אלא יתכוין שיאכל וכו' - וראיתי לאנשי מעשה שקודם אכילה היו אומרים הנני רוצה לאכול ולשתות כדי שאהיה בריא וחזק לעבודת הש"י [ח"א]: **[ו]** בסוד ישרים וכו' אינו משובח - ומ"מ טוב הוא דמתוך כך בא לשמה: **[ז]** יתכוין שיהיו לו בנים וכו' - ועיין עוד כונות אחרות בסימן ר"מ ס"א ואחר כונת הלב הן הדברים ורחמנא לבא בעי: **[ח]** אפילו לספר בדברי חכמה - וכ"ש אם סיפורו הוא בעניני משא ומתן צריך שתהיה כונתו לשם מצוה דהיינו שיהיה לו במה להתפרנס כדי שלא יבוא ליד גזל. ואפילו אם הוא עשיר גדול שדי לו בממונו לפרנס עצמו וב"ב כל ימי חייו ג"כ יצויר לפעמים במה שמשתדל להרבות עסקיו דבר מצוה כגון שכונתו להרבות בצדקה וגמ"ח ע"י או שכונתו ליקח עסקים תחת רשותו כדי להמציא מלאכה לעניי ישראל שישתכרו להחיות נפשם שכל זה הוא בכלל צדקה ומעולה ממנה כמו שכתב הרמב"ם ומובא ביו"ד סימן רנ"א וע"ש שהמחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מלאכה כדי שישתכר ולא יצטרך לבריות לשאול הוא מקיים בזה המ"ע דומטה ידו עמך והחזקת בו:

רלב

סימן

[א] דחוקה - דהיינו שאין שהות ביום שיתפללו מתחלה הצבור בלחש ואח"כ גם חזרת הש"ץ כראוי: **[ב]** יתפללו בלחש - היינו שלא יסמכו הצבור מפני הדחק לצאת רק בתפלת הש"ץ שיתפלל בקול רם דעיקר תפלה בלחש הוא ורק הש"ץ יקצר בתפלתו שבקול ולא יאמר כ"א ג' ראשונות להוציאן ידי חובתן בקדושה: **[ג]** ביום - עיין לקמן בסימן רל"ג ס"א בהג"ה מתי נגמר היום לענין תפלת המנחה ועיין במ"ב שם: **[ד]** הש"ץ עם הקהל - היינו שהש"ץ אומר מיד בקול רם והקהל יאמר עמו בלחש מלה במלה עד לאחר האל הקדוש וטוב שיהיה עכ"פ אחד שיענה אמן על ברכת הש"ץ [רמ"א לעיל בסימן קכ"ד ס"ב ועיין במ"ב מש"כ שם]: **[ה]** לא ישב אדם וכו' - הנה מפני שבסעיף זה יש בו פרטים רבים לכן מוכרח אנכי להאריך קצת. הנה כל זה הסעיף לענין אכילה וכן לענין להסתפר וליכנס למרחץ ושאר דברים הנזכרים פה הוא משנה בפ"ק דשבת דאסור סמוך למנחה ולא ביארה המשנה איזה מנחה אי מנחה גדולה [דהיא משש שעות ומחצה ולמעלה וסמוך לה הוא חצי שעה קודם דהיינו תיכף אחר חצות היום] או מנחה קטנה [דהוא מתשע שעות ומחצה ולמעלה וסמוך לזה היינו מתחלת שעה עשירית] גם לא ביארה המשנה מה דאסרה לענין אכילה אי דוקא לסעודה גדולה דהיינו סעודת נישואין וכה"ג אז אסור שמא יעבור זמן המנחה או אפילו סעודה קטנה כסעודת כל אדם אסור דלמא אתי לאמשוכי [וכן כה"ג יש להסתפק בשאר דברים המוזכרים במשנה דהיינו שאסור ליכנס למרחץ אי דוקא לכולא מלתא דמרחץ דהיינו לחוף ראשו ולהשתטף בחמין וצונן ולהזיע או אפילו להזיע בעלמא אסור שמא יתעלף מחמת חום המרחץ וכן לענין בורסקי אי דוקא לבורסקי גדולה או אפי' לעיוני בעלמא וכה"ג בשארי דברים כאשר מוזכרים בזה הסעיף] ויש שם בגמרא שני תירוצים ולתרווייהו איירי המשנה במנחה גדולה תירוץ קמא דכונת המשנה שאסרה סמוך למנחה גדולה איירי דוקא בסעודה גדולה [הא סעודה קטנה מותר להתחיל עד זמן סמוך למנחה קטנה. ויש שמקילין עוד לתירוץ זה דאפילו סמוך למנחה קטנה ג"כ מותר להתחיל סעודה קטנה] ותירוץ בתרא דכונת המשנה לאסור אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה ונחלקו הפוסקים בזה הרי"ף והרמב"ם פסקו כתירוצא בתרא וזהו שסתם המחבר כמותם והרמ"א בריש דבריו פסק כתירוצא קמא זהו תורף הענין שבסעיף זה ועתה נתחיל לבאר את דברי הסעיף:

[ו] להסתפר סמוך למנחה - האי סמוך למנחה היינו סמוך למנחה גדולה כאשר כתב המחבר בסוף דבריו ואכולהו קאי ואף שעד סוף זמן המנחה יש שהות הרבה אפ"ה חיישינן שמא ישבר הזוג ויתזר אחר אחרת ויעבור המנחה ואפשר שאם יש לו ב' או ג' זוגים מוכנים לפניו שרי. כשמגיע זמן המנחה נכון שלא יקח ילד בחיקו דשמא יטנף בגדיו ובעוד שיחזר אחר מים יעבור מנחה או יתאחר לבוא לבהכ"נ [ס"ח סימן י"ח]: **[ז]** סמוך למנחה - היינו חצי שעה קודם דהוא תחלת שעה שביעית שהוא מחצי היום ומעלה ואין חילוק בין היום ארוך או קצר לעולם חשבינן לדעה זו סמוך למנחה אחר חצי היום: **[ח]** למרחץ - אפילו להזיע בעלמא וכ"ש לכולא מלתא דמרחץ: **[ט]** לבורסקי - אפילו לעיוני בעלמא שמא יראה שנתקלקלו העורות ויצטער ויהיה טרוד בצער ולא יתפלל [רש"י] ומשמע דהוא הדין לכל מלאכה או חשבון כיוצא בו שאפשר להמשך או לגרום טרדא [ועיין בבה"ל] ולכן אותם היוצאים לירידים שטרודים בקניית ומכירת סחורה לא יתחילו לכתחלה סמוך לזמן מנחה גדולה עד שיתפללו מקודם [ח"א]: **[י]** ולא לדין - אפילו שמעו טענותיהם מכבר ועתה ראו לישב בשביל גמר דין אסור שמא יראו טעם ויסתרו הדין וימשך הענין: **[יא]** סעודה קטנה - היינו סעודת כל אדם [וסעודה גדולה הוא של נישואין ומילה] והטעם דחיישינן שמא ימשך. ודין איסור אכילה או מלאכה קודם מעריב יתבאר בסימן רל"ה ס"ב. ולענין להתחיל ללמוד קודם תפלת המנחה ע' לעיל בסי' פ"ט ס"ו לענין לימוד קודם תפלת שחרית וה"ה הכא כשמגיע זמן מנחה קטנה:

[יב] סמוך למנחה גדולה - עיין לעיל בסק"ז במ"ב: **[יג]** ואם התחיל וכו' - אפילו התחיל אחר שהגיע כבר זמן מנחה גדולה ואפילו אחר כך כל שלא הגיע עדיין החצי שעה שקודם מנחה קטנה [דאלו כשהתחיל בזו החצי שעה מפסיק כשיגיע זמן מנחה קטנה ואף שיש שהות הרבה עדיין עד הערב דעיקר זמן מנחה הוא ממנחה קטנה ולמעלה ועיין לקמן בהג"ה מה שעכשיו נוהגין להקל]:

[יד] באחת מכל אלו - היינו אפילו התחיל סעודה גדולה או שנכנס לבורסקי גדולה וכה"ג בשארי דברים כאשר הזכרנו בפתיחה דבודאי יש לחוש בהו שמא ימשך הרבה אפ"ה אינו מפסיק כיון שיש

שהות להתפלל אחר שיגמור סעודתו או מלאכתו: **[טו]** אם אין שהות - אפילו התחיל בהיתר מפסיק: **[טז]** להפסיק מיד - היינו אפילו עוד היום גדול כל שיועד שתמשך סעודתו או מלאכתו עד שתחשך צריך להפסיק מיד שמא ישכח ויעבור הזמן לגמרי: **[יז]** ומאימתי התחלת וכו' - קאי אמה שכתב לעיל ואם התחיל וכו': **[יח]** אם היו עסוקים - פי' שכבר ישבו בדינין אחרים: **[יט]** משיתעטפו - שכך היו נוהגים מלפנים כשיושבין בדין משום ששכינה שורה עמהם [ב"י]: **[כ]** משיטול ידיו - ומי שרגיל להתיר איזורו בשעת אכילה מקרי התחלה מישתיר איזורו אף קודם נטילה: **[כא]** דסעודה קטנה - ולדידהו תספורת דידן נמי שרי סמוך למנחה גדולה [ואינו אסור אלא תספורת של בן אלעשה שהיא מלאכה גדולה כמבואר בגמרא] ומרחץ דוקא כולא מילתא דמרחץ אסור אז אבל להזיע בעלמא שרי ובורסקי דוקא בורסקי גדולה ודין דוקא התחלת דין שצריך לזה שיהוי הרבה וחיישינן שמא יעבור עיי' הזמן אבל גמר דין שרי: **[כב]** מותר - היינו סמוך למנחה גדולה ואחר מכן עד סמוך למנחה קטנה אבל סמוך למנחה קטנה שהוא מתחלת שעה עשירית ולמעלה גם לדידהו אסור בכל אלה ואפילו בדיעבד אם התחילו אז מפסיקין כשיגיע הזמן דמנחה קטנה: **[כג]** ואינו אסור וכו' - היינו דלידידהו אינו אסור להתחיל סמוך למנחה גדולה אלא סעודה גדולה דבדידהו דוקא שצריך שיהוי רב עיי' חיישינן שמא ימשך הרבה עד שיעבור הזמן: **[כד]** נישואין או מילה - וה"ה פדיון הבן שיש שם הרבה בני אדם מסובין יחד ועיי' רגיל הדבר להמשך וסעודת שבת וי"ט לא מקרי סעודה גדולה [ב"י]: **[כה]** וי"א וכו' וי"א וכו' - שתי אלו הדעות מקילין יותר מדעות הקודמות דלדידהו רק באופן אחד אסור ונחלקין זה מזה דלי"א הראשון רק סמוך למנחה קטנה אסור ואפילו סעודה קטנה אבל סמוך למנחה גדולה שרי הכל וי"א השני ס"ל בהיפך דסעודה גדולה אסור אפילו סמוך למנחה גדולה וסעודה קטנה מותר אפילו סמוך למנחה קטנה: **[כו]** אפילו סמוך למ"ק וכו' - משמע דכשהגיע זמן מנחה קטנה מודה דאסור להתחיל ובהגהת מרדכי מיקל גם בזה ודעתו דאין איסור אלא בסעודה גדולה סמוך למ"ק וכן משמע במהרי"ו דנהגו העולם להקל אף לאחר שהגיע זמן מנחה קטנה: **[כז]** ונהגו להקל כשתי וכו' - וכן העתיקו האחרונים: **[כח]** משום דעכשיו וכו' - ומיירי שדרכו ג"כ לילך להתפלל בצבור בבהכ"נ אבל אם דרכו להתפלל ביחידות בביתו לא מהני [דה"ח]: **[כט]** לא חיישינן וכו' - אמנם מיד שקורין לבהכ"נ צריך להפסיק ולהתפלל דאל"ה מאי תקנתיה [שם]. ודע דדוקא סעודה קטנה סומכין על קריאת השמש לבהכ"נ אבל סעודה גדולה אין סומכין על קריאת לבהכ"נ להתיר להתחיל סמוך למ"ק [דהיינו מ"ט שעות ולמעלה] משום דשכיחא שכרות. ומשמע מהאחרונים דלענין לילך למרחץ אפילו לכולא מלתא דמרחץ וכן לענין כל הדברים שמוזכר לעיל בסעיף זה סמכין על קריאת השמש לבהכ"נ כמו לענין סעודה קטנה. והנה לפ"י מותר לילך בעיי' למרחץ אפילו כשהגיע זמן מנחה קטנה במקום שהשמש קורא לבהכ"נ. אמנם אנשי מעשה נוהגין להתפלל מקודם שהולכין לבית המרחץ ויש שמדקדקין ליזהר להתפלל מקודם אפילו כשהולכין לבית המרחץ סמוך למנחה גדולה דהיינו אחר חצות כמו שמוזכר במעשה רב אמנם הנוהגין להקל בזה אין למחות בידן דיש להם על מה שיסמכו וכנ"ל אבל כ"ז דוקא אם השמש יכריז גם לאנשי בית המרחץ לצאת מבעיי' איזה זמן קודם השקיעה בכדי שיספיק להם העת אחר צאתם להתפלל בזמנה דאל"ה לא נוכל לסמוך עיי' כלל: **[ל]** יש להחמיר - היינו שלא לסמוך על קריאת השמש להתחיל אז הסעודה דשכיח שכרות ובשכרות לא מהני הקריאה ולפ"י כשיש חתונה בשבת ולא יצאו מבהכ"נ עד אחר חצות יתפללו מנחה מקודם ואח"כ יאכלו דסעודת נישואין הוי סעודה גדולה: **[לא]** קודם לכן - דהיינו שהתחיל הסעודה גדולה קודם חצות דאז עדיין זמן היתר לכו"ע: **[לב]** כשמגיע וכו' והשעה עוברת - ר"ל כיון שמשער שימשך סעודתו עד הלילה צריך לקום ולהתפלל תיכף כשיגיע זמן מנחה קטנה: **[לג]** צריך לקום ולהתפלל - נראה דדוקא בסעודה גדולה ומשום דשכיחא שכרות דלא סמכין על קריאת השמש לבהכ"נ וכנ"ל לכך פוסק מיד אבל בסעודה קטנה אי"צ לפסוק מיד דיוכל לסמוך [אפילו אם התחיל סעודתו אחר שהגיע זמן מנחה קטנה] דיפסוק מסעודתו כשיקרא השמש לבהכ"נ: **[לד]** מותר - אפילו כבר הגיע זמן מ"ק ואפילו אם אוכל הרבה פירות דזה לא מקרי סעודה. ותבשיל העשוי מחמשת המינים ג"כ מותר אם אינו קובע עליהו [דה"ח]: **[לה]** כביצה - ולא יותר וכתב המ"א דבשתיה יותר מכביצה נמי אסור אף דלענין אכילה חוץ לסוכה חשיב עראי אף ביותר מכביצה בזה דהחשש הוא שמא ימשך וזה שייך בשתיה יותר אם הוא משקה המשכר. וסתם משקה מותר לשתות אפילו הרבה:

רלג

סימן

[א] שהתפלל וכו' - דתפלת המנחה כנגד תמיד של בין הערבים תקנוהו זמן שחיטתו מדאורייתא

התחלתו אחר שש שעות ומחצה דהיינו חצי שעה אחר חצות היום ורק משום כדי שיהיו יכולין להקריב קרבנות יחיד מקודם [שאחר התמיד של בין הערבים אסור להקריב שום קרבן] לכן היו מאחרין הקרבנות בכל יום עד ט' שעות ומחצה לבד מערב פסח שחל להיות בע"ש שהיו שוחטין התמיד בשש שעות ומחצה וע"כ עיקר זמן תפלת המנחה לכתחלה הוא מט' ומחצה ולמעלה כנגד התמיד שהיו מקריבין בכל יום ומ"מ אם התפלל משש ומחצה ולמעלה יצא אחרי דעיקר זמנו של תמיד מדאורייתא מתחיל מאותו זמן ויש מהראשונים שמקילין לכתחלה משש שעות ומחצה ולמעלה ועכ"פ אם רוצה לאכול או לצאת לדרך או שעתה יוכל להתפלל עם הצבור ואם ימתין על מ"ק לא יהיה לו מנין לכו"ע מותר להתפלל לכתחלה משש שעות ומחצה ולמעלה: **[ב]** ומחצה ולמעלה יצא - משמע דמקודם לכן לא יצא אפילו דיעבד [כ"כ מ"א ודה"ח וברכ"ן] ויש מאחרונים דס"ל דאף דלכתחלה אסור להתפלל קודם שנשלם החצי שעה שאחר חצות מ"מ בדיעבד שהתפלל בזו החצי שעה לא יתפלל שנית. ודע דמש"כ עד הלילה לרבנן לאו דוקא דהא לערך רבע שעה קודם צאת הכוכבים לכו"ע בכלל בין השמשות הוא כדלקמן בסימן רס"א ואין להתפלל מנחה אז ועיין לקמיה בהג"ה שניה מה שכתבנו בענין זה למעשה: **[ג]** שהוא עד סוף וכו' - שזמן מנחה קטנה הוא שתי שעות ומחצה [דהלא הוא מט' שעות ומחצה עד סוף י"ב שעות] ונמצא דפגל המנחה הוא שעה שלמה ועוד רביע: **[ד]** ומשערינן שעות אלו וכו' - היינו כל חשבון השעות הנ"ל בין למנחה גדולה בין למנחה קטנה ופגל המנחה דחשבינן בשעות היום מחלקינן היום בין ארוך בין קצר ליי"ב חלקים וכל חלק נקרא שעה וע"פ שעות אלו קבעינן זמן מנחה לכל הנ"ל. ושיעור י"ב שעות היום דמשערינן בו יש מחלוקת בין הפוסקים די"א דחשבינן מעמוד השחר עד צאת הכוכבים וממילא לר' יהודה מותר להתפלל מנחה עד שעה ורביע קודם צה"כ ולרבנן עד הלילה וכו"ל בסק"ב וכך סתם המחבר בסימן זה ולקמן בסימן תמ"ג וי"א דחשבינן הי"ב שעות מנף החמה עד שקיעתה וממילא לר' יהודה אינו מותר להתפלל מנחה רק עד שעה ורביע קודם השקיעה ולרבנן עד השקיעה: **[ה]** דעבד כמר וכו' - ויש לכל אחד משניהם קולא וחומרא היינו דלענין מנחה דעת ר' יהודה אינה אלא לחומרא דאין להתפלל מנחה רק עד פגל המנחה אבל ממילא יש קולא לענין מעריב דמשם ואילך נחשב כלילה לענין שיוכל להתפלל תפלת מעריב [היינו רק התפלה עצמה דאלו זמן ק"ש של ערבית לכו"ע בצאת הכוכבים הוא וכדלקמן בסימן רל"ה] ולרבנן הוי קולא לענין תפלת המנחה דמתפללין עד הערב וממילא חומרא לענין תפלת הערב דאין להתפלל קודם חשיכה: **[ו]** לעולם כחד - פ' שלא ינהוג פעם כך ופעם כך משום דהוה תרתי דסתרי אפילו למחר ומכ"ש שלא יתפלל ביום אחד מנחה אחר פגל כרבנן וערבית קודם צה"כ: **[ז]** באותה שעה - אלא קודם פגל דוקא: **[ח]** עד הלילה - ר"ל עד ביה"ש שהוא ספק לילה: **[ט]** קודם שקיעת החמה - ר"ל סוף שקיעה שהוא לדעת המחבר בסי' רס"א זמן מועט קודם צאת הכוכבים ואע"ג דגם אז אין להתפלל עד צאת הכוכבים ממש דמקודם לכן הוי רק ספק לילה וכדלקמן בסימן רל"ה בהאי פורתא לא דק: **[י]** ולמעלה יצא - אבל קודם פגל אפילו בדיעבד לא יצא ולעיל מתבאר דיש דעות בפוסקים אימת הוא פגל המנחה וע"כ יש לסמוך להקל שלא לחזור ולהתפלל אף אם התפלל שעה ורביע קודם שקיעת החמה: **[יא]** ובשעת הדחק וכו' - ר"ל דאף אם דרכו תמיד להתפלל מנחה אחר פגל מ"מ יוכל להתפלל תפלת ערבית ג"כ בזמן הזה ומ"מ אין להקל בזה רק אם עכ"פ באותו היום התפלל מנחה קודם פגל אבל אם באותו היום גופא התפלל מנחה אחר פגל שוב אסור לו להתפלל ערבית קודם הלילה דהוי תרתי דסתרי באותו יום גופא וכו"ז אם מתפלל ביחידי אבל צבור שהתפללו מנחה וכשילכו לביתם יהיה טורח לקבצם שנית לתפלת ערב ויתבטל תפלת הצבור לגמרי הקילו האחרונים שמותר להתפלל ערבית סמוך למנחה ועיין לקמן בסימן רל"ה ס"א: **[יב]** מנחה אחר כך - ר"ל אפילו ביום אחר לא יתפלל מנחה אחר פגל כיון דתמיד מחזיק אותו זמן לזמן תפלת הערב אפילו אם בדעתו באותו היום להתפלל מעריב אחר צאת הכוכבים: **[יג]** או בשעת הדחק וכו' - ר"ל דכיון שהוא שעת הדחק מותר לו לכתחלה להתפלל מנחה בשעה שנהג עד היום להתפלל מעריב וכבר כתבתי בסק"א דיש לו ליזהר שלא להתפלל אז מעריב רק אחר צה"כ אם לא שהוא בצבור ויהיה טורח לקבצם שנית כשילכו כ"א לביתו: **[יד]** דהיינו עד צאת הכוכבים - לאו דוקא דערך רבע שעה קודם צאת הכוכבים בודאי בין השמשות הוא לכו"ע ואין להתפלל באותו זמן אלא ר"ל סמוך לזה וכן אי' בד"מ ברל"ב. ודע דאף שמהמחבר והרמ"א משמע דלדידן דנוהגים להתפלל מעריב אחר צה"כ מותר להתפלל מנחה אפי' אחר שקיעה עד סמוך לצ"ה יש פוסקים רבים שחולקים בזה ודעתם שתפלת המנחה הוא רק קודם שקיעת החמה ולכן לכתחלה צריך כל אדם ליזהר להתפלל קודם שקיעת החמה דוקא דהיינו שיגמור תפלתו בעוד שלא נתכסה השמש מעינינו ומוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל אח"כ בצבור ובדיעבד יוכל לסמוך על דעת המקילים להתפלל אחר שקיעה עד רבע שעה קודם צה"כ [אך כל מה שיכול להקדים מחוייב להקדים כדי שלא יכנס בספק בין השמשות אכן אם כבר נראו כוכבים כבר עבר זמן מנחה בודאי דהוה סימן ללילה כמבואר כ"ז בסימן רצ"ג ע"ש במ"ב ובה"ל] אך כ"ז בדיעבד ושעת הדחק גדול אבל לכתחלה בודאי אין לאחר זמן המנחה עד אחר שקיעה וכ"ש שיש ליזהר מאד שלא לאחר עד סמוך לצאת הכוכבים וכבר אחז"ל במערבא לייטי אמאן דמצלי עם דמדומי חמה דלמא מטרפא ליה שעתא: **[טו]** צריך ליטול וכו' - בין לתפילת המנחה בין לתפלת ערבית דמצוה ליטול ידיו לתפלה: **[טז]** אע"פ שאינו יודע וכו' - ואם נטל ידיו לתפלת המנחה ולא הסיח דעתו

משמירתן אין צריך ליטול ידיו לתפלת ערבית: **[יז]** ועיין לעיל וכו' - היינו מה דמבואר שם דאפילו היו ידיו מלוכלכות ונוטל ידיו לתפלה אינו מברך ועיין לעיל בסימן וי"ו ס"א במ"ב: **[יח]** מלמודו - ר"ל דמסתמא לא נגע באמצע הלימוד במקום מטונף אפ"ה מצוה ליטול בשביל התפלה וכתב המ"א דמ"מ אם נטל לתפלה והפסיק בלימוד א"צ ליטול שנית ובשבת שמפסיקין במכירת המצות צריכין ליטול שנית לתפלת המוסף אא"כ לא הסיח דעתו משמירת ידיו והא"ר כתב דכ"ז שהם בבה"מ מן הסתם אין כאן היסח הדעת וכן המנהג: **[יט]** לתפלה - ואפילו נטל ידיו לאכילה ואכל ולא הסיח דעתו צריך נטילה לתפלה שאין נטילתו לאכילה עולה לתפלה אבל נטילת שחרית שנטל כשקם ממטתו ולא הסיח דעתו עולה לו לתפלה: **[כ]** א"צ ליטול - אלא ינקה ידיו בכל מידי דמנקי. וכ"ז בסתם ידים אבל אם נגע ידיו במקום מטונף או עשה צרכיו צריך לחזור אחר מים אף בתפלת מנחה ומעריב וכמו בתפלת שחרית וכמבואר שיעורו לעיל בסימן צ"ב ס"ד ע"ש [אחרונים בסימן צ"ב] וע"ש במ"ב ובה"ל ששייך לכאן:

סימן רלד

[א] מנחה גדולה - הוא משש שעות ומחצה ומנחה קטנה הוא מתשע ומחצה ולמעלה ורוצה להתפלל שניהם אחת לחיוב ואחת לנדבה וכמו דקי"ל בסימן ק"ז דיכול אדם להתפלל כמה שירצה בתורת נדבה ובלבד שיחדש דבר בתפלתו שהוא לנדבה ע"ש: **[ב]** אין ראוי וכו' - דאף דלעולם מתפללין החוב מקודם ואח"כ הרשות הכא קודם תשע ומחצה לא הגיע עוד עיקר זמן מנחה שעיקר זמנה לכתחלה הוא מט' ומחצה ולמעלה שהיה זמן הקרבת התמיד בכל יום כנ"ל בסימן רל"ג: **[ג]** ואם יתפלל וכו' - דבדיעבד יצא י"ח במנחה גדולה כנ"ל בסי' רל"ג ובסתמא [שלא כוון בהדיא לשם נדבה] נמי נראה דעולה לשם חובה ויתפלל השניה לשם נדבה אם ירצה: **[ד]** אא"כ מכיר וכו' - ובריש סימן ק"ז משמע דבעינן ג"כ שיחדש בה דבר ואפשר דהיכא שהוא מכיר בעצמו שיכוין היטב ותפלה טובה היא לא בעינן חידוש אבל מלישנא דטור לא משמע הכי: **[ה]** אין לומר אשרי וכו' - ואם אמרו בלא מנין ואח"כ בא מנין יאמרו מזמור א' ואח"כ יאמרו קדיש וה"ה כשלומדים בבהמ"ד בלא מנין ואח"כ קורין בבהמ"ד אנשים להשלים המנין לא יפה עושים דהא עיקר טעם קדיש על הלימוד הוא משום שנתקדש השם ברבים וא"כ בעינן שיהיו עשרה בבהמ"ד בעת הלימוד מיהו אפשר ללמוד משנה אחת וכיו"ב אחר שהתאספו עשרה אנשים ולומר קדיש: **[ו]** פרשת התמיד - וטוב ג"כ לומר פטום הקטורת אך כ"ז אם לא יעבור זמן תפלה אבל אם יש חשש שיעבור זמן תפלה אפילו אשרי ידלג ובעו"ה יש אנשים שנכשלין בזה: **[ז]** קודם אשרי - ט"ז ומ"א כתבו לומר אחר אשרי אבל אין המנהג כן. כתב הטור סדר תפלת המנחה ואמר אשרי וקדיש ומתפללין י"ח וש"ץ חוזר התפלה כמו בשחרית ונופלין על פניהם ואומרים ואנחנו לא נדע וגו' ואומרים קדיש שלם וכו' וכתבו הפוסקים דאם התפללו מנחה סמוך לחשיכה ונמשכו באמירת אבינו מלכנו או שארי תחנונים אחר התפלה עד שחשיכה אין לומר קדיש תתקבל שהתפלה היתה ביום אחר אבל אם אירע שהתפלה עצמה נמשכה בלילה [וכמו תפלת נעילה] אומרים קדיש תתקבל: **[ח]** אם שכח וכו' - ואם הזיד עיין לעיל בק"ח ס"י: **[ט]** קודם תפלה - עיין לעיל בסי' ק"ח סק"ד במ"ב:

הלכות תפילת ערבית והלילה

סימן רלה

[א] בלילה משעת וכו' - דכתיב ובשכבך וקודם לילה לאו זמן שכיבה הוא ולילה מקרי משנראו ברקיע ג' כוכבים בינונים אך מפני שאין הכל בקיאיין ויבואו לטעות בגדולים [וגדולים בודאי אין סימן ללילה שכמה פעמים נראין אפילו ביום] החמירו גבי ק"ש דאינו קורא עד שיראו ג' קטנים:

[ב] שלשה כוכבים - ואפי' מפוזרים: **[ג]** ימתין וכו' - דספק דאורייתא הוא [הגר"א]:
[ד] מלבו - ואם הוא יודע מתי שקעה החמה ימתין כשיעור ד' מילין שהוא ע"ב מינוט ועיין לקמן
סימן רצ"ג ס"ב במ"ב ובה"ל דכל הענין דשם שייך גם לכאן: **[ה]** קודם לכן - ר"ל קודם צה"כ או
ביום המעונן קודם שיצא הספק מלבו: **[ו]** חוזר וקורא אותה - עיין במאמר מרדכי ובנהר שלום
שכתבו דמעיקר הדין הוא ולא משום חומרא וכן דעת הגר"א סק"א: **[ז]** בלא ברכות - דהא כבר
בירך אותם ואע"ג דלא יצא בק"ש שקרא קודם הזמן אעפ"כ לא הוי הברכות לבטלה דאע"ג
דמסמכין להן לק"ש מ"מ עיקרן לא נתקנו דוקא לק"ש ולפיכך בדיעבד שקראן קודם לזמן של ק"ש
יצא: **[ח]** ואם הצבור וכו' - והיו עושין כן מפני הדחק שכמה פעמים אלו היו ממתנין בתפלת
ערבית עד צה"כ היה כ"א הולך לביתו ולא היו מתפללין בצבור שטורח להם להתאסף עוד וגם איכא
עמי הארץ טובא דאי לא יתפללו בצבור לא היו מתפללין כלל וע"כ סומכין עצמן על דעת ר' יהודה
שס"ל דמפלג המנחה ולמעלה נחשב ערבית להתפלל תפלת ערבית וכדאיתא לעיל סימן רל"ג דשרי
לעשות כן בשעת הדחק וכיון שנחשב לענין תפלה ללילה היה מנהגם שהיו קורין אז ג"כ ק"ש אף
שהוא דלא כהלכתא לרוב הפוסקים: **[ט]** יקרא עמהם ק"ש - ולא יכוין אז לצאת ידי חובת ק"ש
כ"א בקריאה שניה שקורא אח"כ בזמנה: **[י]** וברכותיה ויתפלל עמהם - כדי לסמוך גאולה לתפלה
וגם להתפלל עם הצבור: **[יא]** וכשיגיע זמן קורא וכו' - ודי שיקרא שתי פרשיות הראשונות כיון
שהזכיר יציאת מצרים בבהכ"נ דנהי דלענין ק"ש לא יצא בזה הזמן משום דאכתי לאו זמן שכיבה
הוא לענין יציאת מצרים שאנו מחוייבין להזכיר בלילה יוצא בזה הזמן [מ"א בשם תר"י] אבל
בשאגת אריה האריך ומסיק דירא שמים יש לו לזוהר לקרות כל השלש פרשיות של ק"ש אחר צאת
הכוכבים: **[יב]** קריאת שמע בלא ברכות - ואין כדאי לסמוך על הקריאה שקורא על מטתו אפילו
אם מנהגו לקרות כל הג' פרשיות דהא צריך לכוין לצאת ידי מ"ע של ק"ש כדלעיל בסימן סמ"ד
וק"ש שעל מטתו אין אנו מכונים לשם מצוה כ"א להבריא המזיקין ועוד שאפילו אם נימא דאין
צריך כונה לצאת המ"ע צריך עכ"פ כונת הלב לקבל עליו עול מלכות שמים במורא ובאותה שעל
מטתו אין מכוין לזה. והנה בזמנינו נהגו רוב העולם לקרות ק"ש ולהתפלל אחר צאת הכוכבים כדין
מיהו באיזה מקומות בבתי כנסיות יש עדיין מנהג הישן שמתפללין תיכף אחר מנחה אף שהוא מבע"י
קצת והמתפלל במקומות האלו יראה לחזור ולקרות ק"ש כשיגיע הזמן. ולפחות יראה לקרות כל
הפרשיות על מטתו כדין ויכוין לצאת בזה המ"ע של ק"ש ובאיזה מקומות יש מנהג שהותיקין אינן
קוראין ק"ש עם הצבור אלא שותקין עד ש"מ"ע ומתפללין עמהם וממתנין אחר התפלה עד צה"כ
וקורין ק"ש וברכותיה ואין חוששין לסמיכת גאולה לתפלה וגם מנהג זה נזכר בדברי הקדמונים עיין
בב"י ועיין מה שכתבנו לעיל בסימן רל"ג ס"א במ"ב ואשרי המתפלל מעריב בזמנו בצבור ועיין מה
שכתבנו בבה"ל בשם המעשה רב: **[יג]** ומיהו לא יחזור וכו' - עיין בה"ל: **[יד]** מקדימין -
הסכמת הפוסקים הוא דעכ"פ אין לו להקדימה יותר מפלג המנחה ואם הקדים לא יצא לא בק"ש
וברכותיה ולא בתפלה לכו"ע וצריך לחזור ולקורא ק"ש וברכותיה ולהתפלל ש"מ"ע. ואפילו מפלג
המנחה ולמעלה אינו אלא למי שהתפלל מנחה קודם פלג אבל להתפלל מנחה ומעריב אחר פלג הוי
תרתי דסתרי אהדדי: **[טו]** דאז לא מחזי כיוהרא - אבל מה שחוזר וקורא ק"ש לא מחזי כיוהרא
דלענין ק"ש כמעט כל הפוסקים מסכימים דזמנה הוא מצה"כ. כתבו האחרונים מי שנהג לקרות
ק"ש ולהתפלל בצבור בזמנה וכשהיה בצבור שקורים ומתפללים מבעוד יום טעה והתחיל בברכת
ק"ש יגמור הברכות עם הק"ש עד ש"מ"ע כדי שלא יהיה ברכה לבטלה אבל ש"מ"ע לא יתפלל עמהם
וכשיגיע זמן ק"ש יקרא ק"ש בלא ברכות ויתפלל עם הצבור ואע"ג דעכשיו אינו סומך גאולה לתפלה
דתפלה בזמנה עדיף מסמיכת גאולה לתפלה: **[טז]** אסור להתחיל וכו' - והטעם שמא ימשך
בסעודתו ופעמים ישתקע עי"ז גם בשינה וישכח לקרות שמע ואפילו לאכול קמעה אסור ומ"מ
טעימה בעלמא מיני פירות או אפילו פת בכביצה שרי: **[יז]** לאכול - וכן לישן אפילו דעתו רק לישן
קמעה [גמרא] וה"ה דאסור אז לעשות כל המלאכות המבוארות לעיל בסימן רל"ב ס"ב שהם דברים
המביאים לידי פשיעה וכ"ש כשהגיע זמן ק"ש בודאי אסור להתחיל בהן [לבוש ופמ"ג ברל"ב ודה"ח]
וא"ר מצדד להתיר בהם קודם שהגיע זמן ק"ש. מיהו ללמוד לכו"ע שרי בסמוך לה [ואדרבה מצוה
הוא וכמו שאמרו בש"ס אדם בא מן השדה בערב נכנס לביהכ"נ אם רגיל לקרות קורא לשנות שונה
וקורא ק"ש ומתפלל] אבל משהגיע זמן ק"ש אסור אף ללמוד כשהוא מתפלל בביתו ביחיד ואם אמר
לחבירו שאינו לומד שיזכרנו שיתפלל מותר [אחרונים]: **[יח]** חצי שעה - דעת הט"ז להקל בזה
ולא בעי אלא שיעור מועט והאחרונים מסכימים לפסק השו"ע דכל דליכא אלא חצי שעה אסור
להתחיל לאכול ואם ביקש מאחד שיזכרנו להתפלל ליכא אסורא להתחיל לאכול אפילו כשכבר
הגיע זמן ק"ש: **[יט]** סמוך לזמן ק"ש - היינו סמוך לצאת הכוכבים ומשמע מ"מ דאפילו במוצאי
שבת יש לזוהר שלא להתחיל אז הסעודה ועיין במ"ב רצ"ט סק"א מש"כ בזה. כתבו האחרונים
הקורין ומתפללין מבעוד יום אע"ג שיש להם לחזור ולקרות ביציאת הכוכבים וכנ"ל בס"א אפי"ה
מותר להם לאכול קודם שיקרא שנית שהרי עכ"פ כבר קרא ומ"מ בהגיע זמן צה"כ ממש נכון לזוהר
גם בזה: **[כ]** התחיל לאכול אחר וכו' - ובתוך חצי שעה סמוך לצאת הכוכבים נמי כאחר שהגיע
זמן הוא: **[כא]** מפסיק - מיד כיון דק"ש דאורייתא הוא והוא התחיל באיסור ואם התחיל בהיתר

דהיינו לפני חצי שעה שסמוכה לצה"כ אפילו לק"ש אינו מפסיק כל שיש לו שהות לקרוא אחר גמר סעודתו וכנ"ל בסימן עי"ן במ"ב ס"ק כ"ג כ"ד: **[כב]** בלא ברכותיה - משום דברכות אינם אלא מדרבנן לא הטריחוהו להפסיק בשבילם: **[כג]** אבל אין צריך וכו' - כמ"ש המחבר שאינו מפסיק אלא לקרות ק"ש בלחוד בלא ברכות ובלא שמ"ע ומשום שהם רק מדרבנן והאי דהדר ושנאו הרמ"א משום דרצה לסיים אבל וכו': **[כד]** אע"פ שנטל ידיו - היינו אף שיש עוד שהות הרבה להתפלל מחמירין ליה שיפסיק. ולא דמי להתחיל סמוך למנחה דאינו מפסיק בדיעבד אם כבר נטל ידיו כדמבואר לעיל בסי' רל"ב דבמנחה כיון דזמנה מועט מירתת ולא אתי למפשע משא"כ בערבית דזמנה בדיעבד כל הלילה גזרינן דלמא אתי למפשע ויסמוך על אריכותה של לילה להכי כ"ז שלא התחיל באכילה עצמה מטרחינן ליה להפסיק אף שנטל ידיו ודוקא כשלא בירך עדיין ענטי"י אבל אם כבר בירך ענטי"י נכון שלא יפסיק אלא יברך המוציא ויאכל כזית ויפסיק סעודתו ואף דבהתחיל לאכול א"צ להפסיק הכא שאני שלא התחיל לאכול רק בשביל שלא יהא הפסק בין נטי"י להמוציא שאינו נכון לכתחלה כמבואר לעיל בסימן קס"ו: **[כה]** ואם אין שהות - ר"ל בין שהוא עומד סמוך לעלות השחר או אפילו עומד בתחלת הלילה רק שסעודה זו תמשך עד עלות השחר כגון סעודות גדולות בימות הקיץ שהלילות קצרים צריך להפסיק מיד ביציאת הכוכבים ואפילו התחיל בהיתר מבעוד יום נמי הדין כן: **[כז]** מיד בצאת הכוכבים - דזריזין מקדימין למצות: **[כז]** עד חצי הלילה - פי' דרבנן גדרו שאסור להתאחר בקריאת שמע ביותר מחצות שלא לבוא לידי מכשול ואם מתאחר מקרי עובר על דברי חכמים אבל עד חצות ליכא איסורא אם מתאחר אלא שלא נקרא זריז וכנ"ל והיינו ביושב ואינו עוסק באכילה או במלאכה המטרדת דאלו אוכל או עוסק במלאכה המטרדת כההיא דסימן רל"ב ס"ב מדינא אסור משהגיע זמן ק"ש וכנ"ל בסי"ב: **[כח]** ואם עבר ואיחר וכו' - דמן התורה לכו"ע זמנה כל הלילה דובשכבך כ"ז שבני אדם שוכבין משמע: **[כט]** עד שלא עלה עה"ש וכו' - משום דמיירי בעבר דהיינו בפשיעה נקט עד שלא עלה אבל בנאנס אפילו אחר שעלה השחר רק שהוא קודם הנץ נמי קורא ויוצא וכדלקמיה בסעיף ד': **[ל]** לא יצא וכו' - דאף דמן התורה קרינן בשכבך עד הנץ משום דאיכא עדיין מקצת אנשים דגנו בההיא שעתא מ"מ היכא דלא איתנס בטלו חכמים ממנו מצות ק"ש על שאיחר כ"כ ואינו יוצא ידי חובתה שוב בקריאתה: **[לא]** כגון שכור וכו' - ואפילו נשתכר לאחר שהגיע זמן ק"ש דהיינו מצאת הכוכבים ואילך נמי אינו בכלל מזיד דקסבר עדיין יש שהות שבתוך כך יפוג יינו אבל בנשתכר זמן מועט קודם עלות השחר שאי אפשר בשעה קטנה כזו להפיג שכרותו לא הוי אונס ולא יצא ידי חובתו: **[לב]** לא יאמר השכיבנו - מתבאר בפוסקים דאפילו אם ירצה לדלג תיבת השכיבנו ולהתחיל מן ותקננו בעצה וכו' נמי אינו נכון: **[לג]** אינו זמן שכיבה - ר"ל אינו זמן שבני אדם הולכים לשכב שיהיה שייך לומר על זה השכיבנו אבל מ"מ מיקרי זמן שכיבה לענין מצות עשה דק"ש דכתיב בה בשכבך דהכוונה כל זמן שבני אדם שוכבין ועדיין יש מקצת בני אדם שוכבין וכנ"ל: **[לד]** עד השכיבנו אומר - ולא יאמר ברוך ה' לעולם וגו' וגם שמ"ע לא יתפלל דתפלת ערבית נתקנה רק בשביל לילה ומכיון שעלה עה"ש יום

רלו

סימן

[א] בערב וכו' - והמנהג לומר והוא רחום קודם תפלת ערבית [טור בסי' רל"ז ע"ש הטעם]. ודע דמה שמבואר לעיל בסימן נ"ד במ"ב סק"ד בשם האחרונים דאחר ברכו דינו כאמצע הפרק [דעיקר ברכו שאומר השי"ך הכונה אברכות שמברכין העולם אח"כ וכיון שענו העולם ברכו הוי כאלו התחילו הברכה וכמ"ש"כ הא"ר והפמ"ג שם עי"ש] פשוט דאין לחלק בין שחרית לערבית ולפי"ז צריך ליזהר מאד שלא לספר אחר ברכו דערבית אפילו קודם שהתחיל לברך הברכה ראשונה אם דעתו להתפלל אז מעריב עם הצבור ובעו"ה הרבה אנשים נכשלין בזה: **[ב]** שתים וכו' - אשר בדברו וכו' ואהבת עולם ואינה פותחת בברוך דהויא סמוכה לראשונה. ויש להפסיק בין ברקיע כרצונו לבין בורא יום ולילה דכרצונו קאי אדלעיל. ומנהג ספרד שלא לומר ה' צבאות וכו' אל חי וכו' אלא מסיימין תיכף אחרי מבדיל בין יום וכו' ברוך אתה וכו' כי היכי דלהוי מעין חתימה סמוך לחתימה וכן נכון ועיין בטור שיישב גם מנהגנו דהוי ג"כ מעין חתימה שאנו מתפללין שימלוך ה' ויתקיים והיה לעת ערב יהיה אור לנו וחשך לשונאי ה' ומה שאנו אומרים ה' צבאות כתבו ג"כ האחרונים משום דכתיב עושה עיפה ושחר ה' צבאות שמו: **[ג]** ושתים לאחריה - ראשונה אמת ואמונה ואינה פותחת בברוך דהויא סמוכה לחברתה דק"ש לא הוי הפסק וחותרם בא"י גאל ישראל ולא גואל ישראל כמו בתפלה משום שנתקנה על הגאולה שעברה [טור] ובמערבית של יו"ט נוהגין לסיים מלך צור ישראל וגואלו ומפקפקין הרבה בזה והרבה מהאחרונים מישבין המנהג ואעפ"כ יותר טוב לסיים גאל ישראל כמו בשאר ימות השנה וכמו שכתבנו לעיל בסימן ס"ו במ"ב ס"ק ל"ג וברכה שניה השכיבנו וחותרם שומר עמו ישראל לעד מפני שלילה צריכין שימור מן המזיקין ואע"ג דק"ש דצריך לסמוך גאולה לתפלה

אף בערבית וכדלקמיה בס"ב מ"מ השכיבנו לא הוי הפסק דכגאולה אריכתא דמיא [גמרא] וכתבו בתר"י הטעם דכשעבר ה' לנגוף את מצרים היו ישראל מפחדים ומתפללים להשי"י שיקיים דברו שלא יתן המשחית לבא אל בתיהם לנגוף וכנגד אותה תפלה תקנו לומר השכיבנו הלכך מעין גאולה היא: **[ד]** בין גאולה דערבית לתפלה - שגם בערבית מצוה לסמוך גאולה לתפלה: **[ה]** ואף הנוהגין לומר וכו' - ובטור מסיים בזה ומה שנוהגין להפסיק בפסוקים ויראו עינינו וקדיש לפי שבימים הראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתאחר שם עד זמן תפלת ערבית ותקנו לומר פסוקים אלו שיש בהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות שיש בתפלת ערבית ונפטרין בקדיש ועתה שחזרו להתפלל ערבית בבתי כנסיות לא נתבטל מנהג הראשון ומ"מ אין להפסיק בדברים אחרים ויש מן הגדולים שנהגו שלא לאמרם עכ"ל ובזה נבין דברי המחבר: **[ו]** אין להפסיק וכו' - דאותן פסוקים לא מקרי הפסק כיון דתקינו לאומרם הו"ל כגאולה אריכתא [תוספות]: **[ז]** צורך התפלה - ולא דוקא לקרוא ולהכריז שהוא ר"ח שהוא דאורייתא או להכריז טל ומטר שאם יטעו צריך לחזור אלא אפילו להכריז על הנסים שפיר דמי ואע"ג שאם יטעו ג"כ אין צריך לחזור דמ"מ הוא צורך תפלה. ודוקא במקום זה יכול להפסיק אבל כשהוא עומד בברכת ק"ש בין הפרקים אסור לו להכריז שום דבר: **[ח]** לומר ברכו - דגם זה הוא צורך תפלה: **[ט]** ועיין לעיל סי' ס"ט - ר"ל דשם בהג"ה מבואר דדוקא בערבית מקילינן לזה אבל לא בשחרית: **[י]** נהגו לעמוד וכו' - והרבה אחרונים כתבו דיותר טוב שלא לעמוד כדי להראות שאין רוצה לצאת בזה ידי חובת תפלת י"ח אך כשמתפלל עם הצבור וקורא אח"כ ק"ש וברכותיה אז יוכל לומר ברוך ה' וכו' מעומד ועיין מה שנכתוב לקמיה. כתב מ"א בשם רש"ל שיש לומר הושיענו אלהי ישענו והוא פסוק בדברי הימים ולא יאמר הושיענו ה' אלהי ישענו דא"כ הוא מוסיף על י"ח אזכרות: **[יא]** ורוצים לעמוד בתפלה - ואם הם עוסקים עדיין בברכות ק"ש והוא משער שעד שיגיעו הצבור לשמיע יוכל לומר ק"ש וברכותיה עד שומר עמו ישראל לעד יעשה כן וידלג ברוך ה' לעולם וכו' ויתפלל שמיע עם הצבור דאותן הפסוקים אינן אלא מנהג ויש גדולים שסוברים שאין לאומרו ולכן מוטב לדלג כדי לקיים תפלה בצבור עם סמיכת גאולה לתפלה כן כתבו כמה אחרונים [והנה בדברי הטי"ז וא"ר מבואר בהדיא דברוך ה' לעולם וכו' וגם יראו עינינו יאמר אחר התפלה וכן העתיק הח"א וכן משמע קצת במ"א סק"ב אכן במעשה רב כתב דאחר התפלה לא יאמר הפסוקים דברוך ה' לעולם וכו' ומשמע דטעמיה דלא נתקן אלא לאומרו במקומו ולא אחר שכבר התפלל ערבית וע"כ נראה דטוב שלא יחתום ברכת יראו עינינו אלא יאמר עד כי אין לנו מלך אלא אתה ואע"ג דברכה בלא חתימה בעלמא אינה חשובה ברכה כלל מ"מ כיון דאפילו קודם י"ח הוא רק מנהגא בעלמא הבו דלא להוסיף עלה] עוד כתבו במקומות שמקדימין להתפלל ערבית מבע"י ובהכ"נ בשעה שמתחילין ברכו והוא לא התפלל מנחה יתפלל מנחה בעוד שהם קורין ק"ש וברכותיה ואח"כ יתפלל ערבית עם הצבור ואח"כ יקרא ק"ש וברכותיה בלילה אכן אם יהיה לו לתפלת ערבית מנין בלילה ימתין בתפלת מנחה להתפלל בשעה שהצבור מתפלל ערבית ותפלת ערבית יתפלל אח"כ כדינה עם צבור בלילה [פמ"ג]: **[יב]** יתפלל עמהם - דתפלת הצבור עדיפא ממסמך גאולה לתפלה דערבית [ואפילו אם הצבור מתפלל מבע"י אפ"ה יתפלל עמהם ויקרא ק"ש וברכותיה כשיגיע זמנה ועיין לעיל בס"י רל"ג ס"א מתי יוכל להתפלל שמיע דערבית מבעוד יום] אבל כ"ז דוקא כשהוא משער שלא יוכל להשיג אח"כ מנין להתפלל עמהם דאלי"ה אין לו לבטל מצות סמיכת גאולה לתפלה: **[יג]** אחר ברכת עצמו - שהוא סיום ברכת ק"ש ואזיל המחבר לטעמיה במה שפסק בסימן רט"ו ס"א ע"ש: **[יד]** ולא יענה וכו' - כי היא אינה שייך לברכת ק"ש והוא ככל ברכה מיוחדת שאין עונה אמן אחר ברכת עצמו: **[טו]** המלך בכבודו - באומרו תמיד ימלוך עלינו לא יהיה כונתו בלשון בקשה שמתפלל שימלוך עלינו דהיינו לקרב הגאולה שאין תפלה בחתימת הברכה אלא יהיה כונתו בלשון שבח שהקב"ה ימלוך לעולם [מ"א]: **[טז]** וע"ל סי' רט"ו - ר"ל ששם כתב הרמ"א שבמדינותינו אין נוהגין לענות אחר ברכת עצמו אפילו אחר ברכת שומר עמו ישראל לעד:

רלו

סימן

[א] אין שליח צבור וכו' - שאין תפלת ערבית חובה רק מצוה ולא נתחייב בה אדם שיצטרך השי"ץ להוציאו ידי חובתו [רמב"ם] ואפילו האידינא דקבעוה חובה מ"מ לא אלים מנהגא לשויוה חובה כדי לאטררוחי צבורא להחזיר השי"ץ התפלה [ל"ח וא"ר]: **[ב]** ואין נופלין וכו' - וכ"כ הבי"ח ומ"א. ואפילו התפללו ערבית מבע"י אין נופלין דכבר שויה לילה. ואפילו תפלה שהוא מתפלל לשם תשלומין של תפלת מנחה ג"כ אין ליפול [פמ"ג]. כתב ש"ג ריש ברכות נהגו בקצת מקומות לומר שיר המעלות הנה ברכו וכו' קודם מעריב משום דאמרין רגיל לקרות קורא דצריך לקרות שמע מתוך ד"ת והא דאמרין מזמור זה יותר מאחרים משום דכתיב ביה העומדים בבית ה' בלילות אי"נ משום

סימן

רלח

[א] בלימוד הלילה וכו' - כדאמרינן לא איברי לילא אלא לגירסא וכיון דלכך נברא הלילה ע"כ צריך לזוהר בה יותר ואיתא בגמרא כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנא' יומם יצוה ד' חסדו ובלילה שירה עמי. עוד אמרו [מנחות ק"י] ת"ח העוסקים בתורה בלילה מעלה עליהן הכתוב כאלו עסוקין בעבודה ומייתי שם מקרא. עוד אמרו [תמיד ל"ב] כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו שנאמר קומי רוני בלילה [היינו לעוסק בתורה] וכתוב בתורה שפכי כמים לבך נוכח פני ה' וכתב הרמב"ם והובא ביו"ד ס"י רמ"ו הרוצה לזכות בכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה ואכילה ושתייה וכיו"ב וכו' ומה דכתב בכל לילותיו היינו דאפילו בקיץ בלילות הקצרים כגון בתמוז שאז נקבע הלילה העיקר לשינה כמו שכתבו התוספות אפ"ה צריך עכ"פ ללמוד מעט קודם השינה [אחרונים] ועיין לעיל בסימן א' במ"ב סק"ט:

[ב] עונשו מרובה - וכדאמרינן [חלק צ"ב] כל בית שאין ד"ת נשמעין בו בלילה אש אוכלתו שנאמר וגו' ואיתא בפ"ק דאבות ודלא מוסיף יסיף [היינו דלא מוסיף ללמוד בלילה מט"ו באב ואילך יסוף מן העולם] ועיין במ"א דלשינת האדם בלילה אין לזה שיעור קבוע אלא תלוי בכל אדם לפי כח בריאותו ועכ"פ לא ישתקע בשינה יותר מדאי וכדאיתא במשנה [סנהדרין פ"ח] שינה לצדיקים רע להן ורע לעולם ופירש"י מפני שאינם עוסקין בתורה: **[ג]** חק קבוע וכו' - עיין לעיל בסימן קנ"ה ס"א ובמ"ב שם: **[ד]** ישלימנו בלילה - כלומר אפילו בלילות הקצרים מחוייב להיות ניעור בלילה כדי להשלים חוקו ולא יאחר זה עד יום מחר כי יום של אחריו מחוייב בפני עצמו ונמצא דיום זה לא השלים חוקו והוי מעוות לא יוכל לתקון [פמ"ג]: **[ה]** מיד - והוי נדר כדאמרינן [נדרים ז'] האומר אשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלהי ישראל ואיתא ביו"ד בסימן ר"ד ס"א דאם נהג לעשות דבר טוב אם היה דעתו לנהוג כן לעולם הוי נדר וטוב שיתנה בתחלה שלא יהיה עליו דבר זה בנדר פן יזדמן איזה פעם שלא יוכל להשלים:

סימן

רלט

[א] פרשה ראשונה - ואם התפלל ערבית מבעוד יום צריך לקרות כל הפרשיות וכיון לצאת בהן המ"ע של ק"ש וגם המצוה של זכירת יציאת מצרים. וטוב לומר תמיד כל ק"ש שהיא רמ"ח תיבות [בצירוף אל מלך נאמן] לשמור רמ"ח אבריו: **[ב]** ומברך המפיל וכו' - מלשון השו"ע משמע דברכת המפיל אומר אחר ק"ש כדי שתהא הברכה סמוכה לשינה ומה שקורא אח"כ יושב בסתר ואינך כיון דהוי משום שמירה לא הוי הפסק [ויש מדקדקין לברך המפיל בסוף אחר כל הפסוקים] ויש מאחרונים שהסכימו שיברך ברכת המפיל קודם ואח"כ ק"ש ויתר פסוקי דרחמי (כמו שנדפס בסידורים) ונראה דלמעשה יתנהג האדם כפי טבעו דהיינו אם טבעו להרדם באמצע ק"ש טוב יותר שיקדים ברכת המפיל מה דאפשר ואם אין טבעו לזה טוב יותר לאחר ברכת המפיל עד לבסוף:

[ג] סמוך למטתו - ולא יקרא ק"ש כשיכנס לישן אלא כשרואה שהשינה באה עליו [סדה"י] אבל בכנה"ג כתב שיש לקרות מיד שמא יחטפנו שינה אח"כ ולא יקרא ואין לחוש משום הפסק אלא כשעושה ד"א בינתים אבל מה שיושב ודומם לא מקרי הפסק אף ששהה איזה זמן קודם שיישן:

[ד] אחר ק"ש וכו' - ואם תאב לשתות או לדבר איזה ענין נחוץ נראה שמותר אך יחזור ויקרא פרשת שמע אכן אם כבר אמר ברכת המפיל יזהר בזה כי יפסיק בין הברכה לשינה: **[ה]** יישן מיד - ואם צריך לשמש מטתו ירחץ עצמו מהש"ז שעליו ויטול ידיו ואח"כ יקרא. ולפחות יאמר ברכת המפיל ושמע אחר התשמיש: **[ו]** כשהוא שוכב - ר"ל דשם מוכח בס"א בהג"ה דלכתחלה אין כדאי לילך ולשכב ולקרותה בשכיבה אפילו כשהוא שוכב על צדו ממש. כתב המ"א דוקא כשקורא זו הק"ש לשם חובה כגון שהתפלל ערבית מבע"י וצריך עתה לכוון לקיים המ"ע דק"ש לכך צריך לזוהר בכל פרטיה אבל אם כבר קרא בזמנה וקורא עתה רק משום ק"ש שעל המטה מותר לכתחלה לקרותה בשכיבה ויש שמחמירין לכתחלה לקרותה בעמידה או בשיבה אכן אם כבר שכב לכו"ע מותר להטות על צדו ולקרוא. ויש לו לאדם להרגיל עצמו לשכב על צדו דוקא ואיסור גדול לשכב פרקדן דהיינו שמושלך על גבו ופניו למעלה או שפניו טוחות למטה: **[ז]** חוזר וקורא - פרשה ראשונה [וראו שלא לכפול פסוק ראשון] או שיאמר שאר פסוקים דרחמי. וה"ה אם מהרהר בד"ת שפיר דמי [מ"א]: **[ח]** ואין מברכין וכו' - פ"י אשר קדשנו במצותיו וצונו על ק"ש אין לברך ולאפוקי מדעת איזה פוסק שמצריך לברך. כתבו הפוסקים הישן ביום א"צ לברך ברכת המפיל וטוב שיאמר

ויהי נועם וגוי' יושב בסתר וגוי': **[ט]** ואומר יושב בסתר וגוי' - כל אלו הפסוקים שנהגו לאומרם הוא להגן שלא יבוא עליו ח"ו דבר רע. ואם הוא חולה או אנוס די במה שיאמר פרשה ראשונה של ק"ש וברכת המפיל לבד [מ"א]. כתבו הספרים שבלילה קודם השינה נכון לאדם שיפשפש במעשיו שעשה כל היום ואם ימצא שעשה עבירה יתודה עליה ויקבל ע"ע שלא לעשותה עוד ובפרט בעונות המצויים כגון חניפות שקרים ליצנות לשה"ר וכן עון בטול תורה צריכים בדיקה ביותר. גם ראוי למחול לכל מי שחטא כנגדו וציערו ובזכות זה האדם מאריך ימים [מגילה כ"ח]. אחז"ל הישן בבית יחידי והיינו בלילה או חזרתו לילית ובית היינו חדר. אלו צריכין שימור מהמזיקין חולה חיה חתן כלה אבל. ות"ח בלילה [היינו כשהוא עומד יחידי באישון לילה ואפלה]:

רמ

סימן

[א] לא יהא רגיל ביותר - עיין רמב"ן בחומש פרשת קדושים בראשו: **[ב]** אלא בעונה וכו' - וצריך לקיים העונה גם כשהיא מעוברת או מניקה. ולא יבטל עונתה אלא מדעתה כשהיא מוחלת לו וכבר קיים מצות פו"ר: **[ג]** האמורה בתורה - וכ"ז במי שגופו בריא אבל מי שאינו בריא אינו חייב אלא לפי מה שאומדן אותו שיכול לקיים [אה"ע סימן ע"ו ס"ג]: **[ד]** הטיילים - בני אדם הבריאים והמעונגים [רמב"ם] ואפילו הם בני תורה כ"ז שאיננו ת"ח [א"ר וכ"כ בית שמואל באה"ע סימן ע"ו דבת"ח שהתורה מתשתת כחו בכל גווני הוא מע"ש לע"ש וכ"מ בתשובת מ"צ סימן נ"א] ועיין לקמיה בסק"ו: **[ה]** הגמלים - שהם המביאים חבילות על הגמלים ממקום רחוק: **[ו]** ת"ח - שבחול צריכים לעסוק בתורה בלילה שתורתן אומנותן ואל יאמר אדם אעשה עצמי כת"ח כי כתיב ועונתה לא יגרע [מ"א בשם הקנה] ור"ל להפקיע העונה שלא ברשותה אבל ברשותה תבוא עליו ברכה [פמ"ג] וע"ש שמסתפק בזמנינו אם נקרא ת"ח לזה ומ"מ מצד דכיון דלפי הדור הוא ת"ח והוא נשאה ע"ד כן לית חיוב עונה כ"א בליל שבת ועיין בבה"ל: **[ז]** מליל שבת וכו' - יש שכתבו שה"ה בר"ח ויו"ט. ולכאורה לפי טעם המ"א הנ"ל בסק"ו שצריך לעסוק בתורה בלילה אין שייך לחייב אותו בר"ח ועיין בבה"ל. אין לשמש בליל א' של פסח וליל שבועות ושני ימים של ר"ה וליל שמיני עצרת אם לא בליל טבילה. וכ"ז אינו אלא אדם שהוא מלא ביראה ולא יחטא ח"ו אבל אלו שיצרם מתגבר עליהם והם חושבים שהוא כעין איסור תורה ועי"ז באים ח"ו לידי כמה מכשולים מצוה לשמש אפילו בר"ה ויטבול למחר דמצד הדין אין איסור אלא ביוה"כ ובט"ב ובימי אבלות שלו או שלה [חכמ"א]: **[ח]** בליל טבילתה - ר"ל אפילו שלא בשעת עונתה: **[ט]** לדרך - עיין לקמן בסט"ו: **[י]** מניקה - ר"ל אף שהיא מניקה או מעוברת מ"מ חייב לפקדה [ב"י]: **[יא]** לפקדה - היינו אפילו שלא בשעת עונתה וה"ה ביוצא לדרך אך שם מהני מחילה דידה [פמ"ג]: **[יב]** כאדם שפורע חובו וכו' - וזה יכוין אפילו בעת עיבור ויניקה: **[יג]** ויתן עיניו - פי' שיתן מחשבתו בשעת תשמיש על האחרת: **[יד]** אנוסה - אפילו אינה אנוסה רק שאינה מרוצה מפני כעס שיש לה עליו לכן יפייס ואח"כ יבעול: **[טו]** שנואה - בשעת תשמיש אבל אם היא אז רצויה אע"פ שהיא שנואה שרי [טור]: **[טז]** תמורה - אפילו שתיהן נשיו וכגון שנתכוין לזו ונזדמנה לו אחרת: **[יז]** מורדת - דאמרה לא בעינא לך לבעל ואעפ"כ הוא משמש עמה אע"פ שהיא מרוצה לו בשעת תשמיש: **[יח]** שכרות - הוא או היא שכורה. ומסתברא דדוקא נתבלבל דעתו מחמת שכרות ולא בשעת רביעית [פמ"ג]: **[יט]** גרושת הלב - שבדעתו לגרשה אע"פ שהוא אוהבה כגון מאותן שכופין להוציא: **[כ]** ערבוביא - כגון שנותן אז דעתו על אחרת כמ"ש ס"ב: **[כא]** חצופה - שתובעתו בפה אבל אי מקשטת עצמה ומרצה אותו שיתן דעתו עליה אדרבה אז חייב בעונה כדלעיל בס"א והו"ל בנים מהוגנים. וכל אלו הדברים הנזכרים כאן צריך ליזהר אפילו כשהיא מעוברת או זקנה שאינה ראויה לילד [פמ"ג]. כתבו האחרונים דיש ליזהר מלבוא על אשתו כשהיא ישנה: **[כב]** ואפילו ע"י הפסק וכו' - הטעם דמרגיש הוא בעת שהלה משמש מטתו ואין כאן צניעות. ואם הוא בענין שאין מרגישים כלל מותר ע"י הפסק מחיצה [אחרונים]: **[כג]** העשויים בגלילה - ר"ל שהן כתובין בקלף כמו ספר תורה אלא שיש בהן רק חומש התורה וה"ה שאר כתבי קודש כשהן עשויין בגלילה: **[כד]** עד שיהיה וכו' - ר"ל אפילו היא מונחת בארגז וע"ג הארגז יש עוד כיסוי דלגבי תפלין ושאר ספרים מהני וכדלקמיה בס"ת אסור עד שיהיה מחיצה מפסקת וכשיש מחיצה אפילו אינה מונחת בארגז כלל ג"כ שרי: **[כה]** מחיצה - ומה שפרוש וילון סביב המטה אינה בכלל מחיצה [ואפילו הוילון הוא גבוה הרבה שאין הספר נראה עי"ז והס"ת מונחת בארגז ובכמה כיוונין על הארגז ג"כ אסור] שהוילון נע ונד ע"י רוח. כתב המ"א אם יש נקבים וחלונות במחיצה כעין סריגה אסור עד שיהיו הספרים מכוסים מן העין שאין נראין ובספר נהר שלום מפקפק על דבריו וכן בספר תוספת ירושלים ובמקום הדחק יש לסמוך ע"ז אכן לכתחלה טוב לכסות שלא יהיו הספרים נראין ובפרט ס"ת בודאי יש להחמיר: **[כו]** בית אחר - פי' חדר אחר: **[כז]** תפלין - וה"ה מזוזה ועיין לעיל בסימן מ' במ"ב

שם ביארנו כל פרטי הדינים: **[כח]** או ספרים - ר"ל כ"ד ספרי קודש ומיירי שאינם עשויין בגלילה דאי עשויין בגלילה דינן כס"ת וכנ"ל: **[כט]** אפילו של גמרא - ר"ל אע"ג דגמ' לא ניתן לכתוב בדורות הראשונים משום דדברים שבע"פ אסור לאומרים בכתב אפ"ה כיון דלבסוף התירו האמוראים לכתוב משום עת לעשות לה' הו"ל כשאר ספרי קודש וממילא היום ה"ה כל הספרים הן בכתובה או בדפוס יש בהן קדושה [פמ"ג]: **[ל]** עד שיתנם וכו' - ר"ל אע"ג דלא בעינן בהו הפסק מחיצה כמו בס"ת מ"מ כלי בתוך כלי בעינן. וכתבו האחרונים דוילון התלוי לפני המטה אף דאין שם מחיצה עליה כיון דאינה קשורה לצד מטה והיא נע ונד ע"י רוח ואין זה נחשב הפסק לענין ס"ת וכנ"ל בסק"ה מ"מ שם כיסוי יש עליה אם אין הספרים נראין עי"ז וע"כ אם יכסה על הספרים אפילו רק בכיסוי אחד מותר דתו הוי שני כיסויין וככלי בתוך כלי דמ"א: **[לא]** בכלי תוך כלי - וה"ה שני כיסויין. ומה שנוהגין איזה אנשים שתולין נגד הספרים וילון לכסותם וסוברים שבזה לבד די לאו שפיר עבדי דזה הוי רק כיסוי אחד ובעינן עוד כיסוי אחר שיכסה אותן לבד זה: **[לב]** טלית ע"ג ארגו - ר"ל אע"ג דהטלית אינו פרוש רק מלמעלה ולא מלמטה אפ"ה נחשב כאלו היה מונח בכלי תוך כלי: **[לג]** חשוב וכו' - ואם הארגו גדול שמחזיק ארבעים סאה והוא אמה על אמה ברום שלש אמות חולקת רשות לעצמה וא"צ לפרוס עוד כסוי על הארגו ויש מחמירין בזה אכן אם מחובר לכותל במסמירן לכו"ע יש להקל: **[לד]** בתחלת הלילה וכו' - ואם רואה שיצרו מתגבר עליו ובא לידי הרהורים ויכול לבוא לידי טומאה עי"ז לא יחמיר בזה [אחרונים]: **[לה]** מקצר וכו' - עיין במ"א מש"כ בזה: **[לו]** וצריך וכו' - כתבו התוספות [נדה י"ז] בשם המדרש דהקב"ה שונא המשמש ערום. ודוקא ערום ממש ומשום דיש לו לאדם להיות צנוע אבל אם מכסה עצמו מלמעלה ליכא שום חשש בדבר: **[לז]** שאינם וכו' - ואם היה לו כעס עמה מותר לספר עמה מתחלה כל דברי ריצוי כדי לפייסה וכדלקמיה [פמ"ג]: **[לח]** מעניני וכו' - ולפעמים אפילו מעניני תשמיש ג"כ יש ליהרר שלא לספר מתחלה כגון שהוא איש מחומם ויכול לבוא עי"ז לידי חטא [אחרונים]: **[לט]** לאור הנר - ואפילו אין שם אלא קצת אור כגון שדולק הנר בתוך השפופרת שהנר מונח בתוכו או שמאיר קצת דרך לאנטערני"ע [אחר שאין שם מחיצה המפסקת] וה"ה לאור הלבנה ג"כ אסור ודוקא אם אור הלבנה מאיר עליהם להדיא אבל אם אינה מאירה עליהם אע"פ שמאירה לבית מותר [ומ"מ נכון שיאפיל בטליתו] ואם הם תחת אור השמים אפילו אין אור הלבנה עליהם ממש אלא הם בצלה אפ"ה אסור. והיינו אפילו יש שם מחיצות סביבם דבמקום מגולה שאין שם מחיצות בלא"ה אסור לשמש כמבואר באה"ע סימן כ"ה ס"ד: **[מ]** מחיצה גבוהה עשרה - ומיירי שקשר אותה מלמטה שלא ינווד ברוח מצויה דאל"ה אין דין מחיצה עליה: **[מא]** אע"פ שהאור נראה וכו' - וה"ה אם האור נראה למעלה מהמחיצה שרי כיון שהיא מחיצה גמורה. וכ"ז דוקא כשמאפיל בטליתו אבל בלא"ה אסור דמאחר שהחדר מלא אור לא עדיף מביום ויש שמחמירין אפילו עי"י האפלת טלית כיון שמ"מ האור נראה באותו חדר: **[מב]** דרך המחיצה - וכ"ש אם הנר בחדר אחר ומאיר לחדר זה דשרי וכתב בחכ"א דמ"מ צריך האפלת טלית: **[מג]** כשכופה כלי - עיין לקמן בסוף סימן רע"ז ובט"ז ומ"ב שם: **[מד]** ביום - דאין זה דרך צניעות: **[מה]** ות"ח - שהוא צנוע בדרכיו ולא יבוא להסתכל ע"כ מותר עי"י האפלת טלית אבל מ"מ אין להקל בדבר זה אלא לצורך גדול דהיינו כשיצרו מתגבר עליו: **[מו]** אלא וכו' - ואם יצרו מתגבר עליו ויש חשש שיבוא לידי השחתת זרע כתב א"ר בשם ספר דברי דוד בסימן תקע"ד להקל וכ"כ בספר בית מאיר לאה"ע: **[מז]** שאין לו בנים - ר"ל שלא קיים עדיין פ"ו = פריה ורביה = ולכן אפילו יש לו בנים אם אין לו עדיין בת מותר: **[מח]** וע"ל סי' תקע"ד - ר"ל דמתיר שם המחבר גם בליל טבילה וע"ש באחרונים: **[מט]** אכסנאי וכו' - היינו אפילו כשהבני בית כולם ישנים: **[נ]** ואם יחדו וכו' - היינו שאין לבעה"ב עסק באותו מקום אלא מיוחד לשניהם לבדם דאז הו"ל הוא כבעה"ב: **[נא]** בית - וה"ה חדר: **[נב]** בטליתו של בעה"ב - שמא יראה קרי עליו. איתא בעירובין סי"ג הישן בקילעא [בחדר] שאיש ואשתו ישנים שם עליו הכתוב אומר ואת נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה ואפילו כשהיא נדה והובא בחידושי רע"א: **[נג]** ולא ביום הקזה - מי שחלה ונתרפא יזהר מלשמש עד שיתחזק גופו כי יכאיבהו ויחליאהו ולא ידע כי בנפשו הוא [א"ר בשם צ"ל]: **[נד]** במהלך - ומ"א כתב דכאן איירי מצד הרפואה ובס"א איירי מהדין ותדע דהא קאמר נמי ולא ביום שנכנס למרחץ ולא לפנייהם ולא לאחריהם וידוע דמצוה לרחוץ בכל ע"ש ועונת ת"ח משבת לשבת אע"כ דכל זה רק מצד רפואה הוא. היוצא מבהכ"ס קבוע [דהיינו שיש שם מקום מושב לאפוקי בהכ"ס עראי] אל ישמש מטתו עד שיששה שיעור חצי מיל לפחות מפני ששד של בהכ"ס מתדבק בו [גיטין דף ע'ו] וכ"כ גם בסדה"י בשם הזוהר אלא דהוא כתב שלא ישמש מטתו כל אותה שעה ועיין ביד אפרים דגם כונת הזוהר לאו דוקא שעה ממש אלא ר"ל זמן מה ע"ש. כתב בבדק הבית בשם הזוהר והביאוהו האחרונים דאשה מינקת לא תשמש אלא בשעה שהתינוק ישן ואחר התשמיש לא תניק את הילד עד אחר שיעור הילוך שני מילין ואם התינוק בוכה תמתין לפחות שיעור מיל. ואשה שמאחרת טבילתה לצער בעלה עבירה גדולה בידה וגורמת כמה רעות [זוהר]. כ"י בס"ח אסור להזכיר השם וכל דבר שבקדושה כשעדיין

שכבת זרע עליו רק ישטוף מים על מקומות שטינף עצמו. וכתבו הספרים שתמיד יהא אצל מטתו כלי מים ויטלו ידיהם קודם התשמיש ואחריו. וכשמתעורר בקישוי אבר בחלום יזהר שלא לבעול אז כי הבנים יהיו פגומין ח"ו ואף אם היא מעוברת תלד רוחין בישין [האר"י ז"ל]. יש לזהר מלשום ספר על מטה שישן עליה ובפרט עם אשתו כי שכבת זרע מצוי עליו: **[נה]** זה לצפון וכו' - עיין לעיל בסימן ג' ס"ו ובמ"ב שם:

רמא

סימן

[א] ששונא הקב"ה וכו' - מפני שרצון הקב"ה שיהיה האדם מתנהג בדרך נקיות וקדושה וזה מתנהג עצמו בדרך מיאוס וטינופת ולא יוכל להשרות שכינתו אצלו: **[ב]** בפני מטתו - ומכ"ש אם משתין מים לפני מקומות אחרים שצריכים להתנהג יותר בנקיות כגון לפני שלחנו וכיב"ז: **[ג]** ערום - לאו דוקא ערום אלא ה"ה אם היה לבוש אלא אורחא דמלתא נקט מתוך שהוא ערום אינו יוצא לחוץ להשתין: **[ד]** המשתין וכו' - קיצור לשון הוא וכונתו עוד אחז"ל המשתין וכו': **[ה]** לידי עניות - דאמרינן בערבי פסחים קי"א דשרא דעניותא נבל שמיה ואוהב לשרות במקום מיאוס [ומשו"ה קרי ליה נבל שחפץ לנבל את עצמו] ומשתין לפני מטתו היינו מיאוס: **[ו]** לבראי וכו' - שהקלוח הולך וניתז למרחוק וממילא באשה אסור אפילו בכה"ג [מ"א]: **[ז]** במנא וכו' - ומ"מ ת"ח צריך שיכפה עליו כלי מלמעלה דא"א לו לת"ח בלא הרהור תורה: **[ח]** לית לן בה - וכשרוצה לברך אח"כ ברכת אשר יצר יטול ידיו וגם יחגור עצמו כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה וירחיק את עצמו כדין ממקום המי רגלים אם אין הכלי מכוסה כדין: